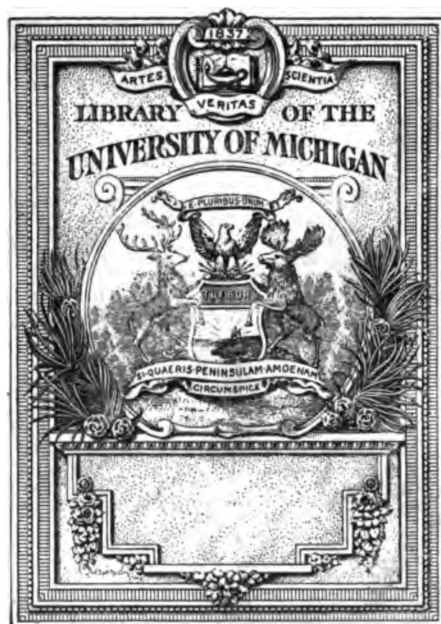

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

AARSBERETNING FOR 1867.

HERMED „SELJE KLOSTERLEVNINGER“ AF KAPT. O. KREFTING.

KRISTIANIA.

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP.'S BOGTRYKKERI.

1868.

Efter meget langvarige Underhandlinger er det nu endelig lykkes Direktionen at erhverve de vigtigste Dele af den gamle Stue (den saakaldte Jutulstue) paa Gaarden Uf i Rennebo, hvorover Direktionen forhen (1852 og 57) har indsendt Tegninger tilligemed et Grundplan i $\frac{1}{100}$. Man antager, at den er opført i det 13de Aarhundrede, og saa ønskeligt det derfor kunde have været at have bevaret denne mærkelige Træbygning paa sin Plads og i restaureret Stand, saa var den dog nu bleven saa forraadnet, at dette neppe kunde have ladet sig gjøre — i alle Fald ikke med de Midler, der stod til Filialafdelingens Raadighed. Man maatte derfor indskrænke sig til at frelse den vigtigste og mest karakteristiske Del deraf fra Tilintetgjørelsen, nemlig Portalet med de omgivende Udskjæringer og Sammenlaftninger, hvilken heldigvis ogsaa var den bedst bevarede. Denne Del af Stuen tilligemed et Par Gjennemsnit af de mægtigste Tømmerstokke blev indflyttet til Throndhjem og opstillet i Videnskabernes Selskabs antikvariske Afdeling.

Paa det Sted, hvor man antog, at Helgeseters Klosterkirke maatte have staaet, blev der i Høst ved Direktionens Formand foretaget nogle Udgravninger, saavel i den Hensigt at bestemme dette historiske Steds nøiagtige Beliggenhed som, for om muligt at undersøge de arkitektoniske Detailler i den Bygningsstil, der var brugelig i det nordlige Norge, inden den anglonormanniske Rundbuestil i Olaf Kyrres Tid (1067—1093) blev indført.

Kirken var nemlig først opført af Harald Haardraade (1047—1066) paa den nuværende Domkirkegaard og kaldtes da Mariekirken, men blev siden af Erkebiskop Eistein († 1188) flyttet til Helgeseter Kloster og der indrettet til Klosterkirke, hvor Kong Haralds Lig ogsaa blev henflyttet.

Efterat denne Kirke tilligemed Klosteret var bleven ødelagt i Syvaarskrigen, anvendtes endel af dens Sten til Vor Frue Kirkes Udvidelse. Dens Grundvold var dog saavidt synlig i 1773, at Schøning kunde optage et Grundplan deraf, som endnu findes, og i 1858 fandtes, da man grov en Kjelder til Gaarden Klosterdalen, noget Klokkemalm og endel tilhuggede Stene, som man

antog tilhørte denne Kirke. Ved den anstillede Undersøgelse blev dens Beliggenhed bestemt, idet man fandt endel af dens Grundmure nogle Alen nordenfor nævnte Gaard omtrent 4 Fod under Jorden. Af tilhuggede Stene fandtes dog nu ingen tilbage paa de Steder, hvor Udgravningen foretoges, men derimod et Gulv af glasserede Teglstens Fliser. Filialafdelingens Midler tillod imidlertid ingen videregaaende Undersøgelser, hvor interessante disse end kunde have været.

Ligesom i de 2 forrige Aar har Domkirken ogsaa iaar været fremvist hver Søgnedag i Sommerens Løb ved en af Direktionen ansat kyndig Mand, og de Besøgendes Antal har været omtrent 1200.

Filialafdelingens Regnskab, der udviser en Udgift af 298 Spd. 24 ß og en Kassebeholdning af 24 Spd. 12 ß, vil blive fremlagt for Generalforsamlingen.

Throndhjem den 29de Februar 1868.

O. Krefting. Carl Müller. A. Riddervold.
V. Bøgh. J. H. Berg.

Filialafdelingens Regnskab for Aaret 1867 viser en Indtægt af . . . . 322 Spd. 36 ß

nemlig:

Kassebeholdning fra 1866 . .	176 Spd.	80 ß	
Afdrag paa Kontingenten for 1867	140 —	„ -	
Renter for 1867	5 —	76 -	
	322 Spd.	36 ß	

Udgifterne vare:

Til Undersøgelse af Selje Klosterruiner	230 Spd.	„ ß
Til Undersøgelse af Helgeseters Klosterruin	7 —	20 -
Til et Grundplan af Domkirken	30 —	„ -

Til Domkirkens Forevisning .	12 Spd.	„	ß
Til Kjøb og Transport af endel af Jutulstuen i Rennebo .	15	—	96 -
Til forskjellige mindre Udgifter	3	—	28 -
	298 Spd.	24	ß
Kassebeholdning 31 Decbr. 1867	24	—	12 -
	322 Spd.	36	ß

(Ved det paa Generalforsamlingen foretagne Direktionsvalg frabad Rektor C. Müller og Arkivar V. Bøgh sig Gjenvalg. I disses Sted valgtes Adjunkt K. Rygh og Apotheker J. Brun. De øvrige 3 Direktører bleve gjenvalgte).

Love

for Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

(Vedtagne i Generalforsamling den 16 December 1844).

---

§ 1. Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde Norske Fortidsmindesmerker, især saadanne, som oplyse Folkets Kunstfærdighed og Kunstsands i Fortiden, samt gjøre disse Gjenstande bekjendte for Almenheden ved Afbildninger og Beskrivelser. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, understøtte Reiser i Fædrelandet, og befordre Udgivelsen af Verker, sigtende til ovennævnte Øiemeds Opnaaelse. — § 2. Foreningens Middelpunkt er Kristiania. — § 3. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges aarligen blandt dens i Kristiania værende Medlemmer en Direktion af 5 Personer og derhos ved særskilt Valg en Kasserer og[1] to Regnskabsrevisorer. Direktionen udvælger atter af sin egen Midte en Formand og en Sekretær[2]. Den supplerer sig selv, i Tilfælde af Vakance, indtil næste Valg. — § 4. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Direktionen og aarlig erlægger til Foreningens Kasse en Kontingent af en Speciedaler, hvilken indbetales forskudsvis til Foreningens Kasserer i Begyndelsen af hvert Aar. Er den ei erlagt inden Paaske, ansees Vedkommende for udtraadt af Foreningen[3]. — § 5. Foruden de ordentlige Medlemmer kan Direktionen indbyde overordentlige eller Æresmedlemmnr, hvilke da ingen Kontingent erlægge. — § 6. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Pengemidler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandske og udenlandske, som den anser for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmeflerhed. — § 7. Kassereren aflægger aarligt Regnskab for Direktionen, hvilket Regnskab, efterat være revideret af de dertil udvalgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling. — § 8. Mod Aarets Slutning[4] holdes, efter offentlig Indbydelse af Direktionen, en Generalforsamling. I denne vælges Foreningens Direktion og øvrige Embedsmænd, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, forelægges det foregaaende Aars Regnskab, og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Direktionen eller nogen anden af Direktionens Medlemmer maatte

---

1) Ordene en „Kasserer og" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 30 Decbr 1853.
2) Ordene „og en Sekretær" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 22 Decbr. 1842.
3) Denne sidste Bestemmelse er indtil videre sat ud af Kraft.
4) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 15 Mai 1854 forandret til „1 Marts eller April."

bringes under Diskussion. Direktionen kan ogsaa til andre Tider sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder saadant hensigtsmæssigt. — § 9. Direktionen lader aarligen trykke og uden særskilt Betaling uddele til Foreningens Medlemmer en Udsigt over Foreningens Virksomhed i Aarets Løb, hvormed følger Afbildning og Beskrivelse af en eller anden merkelig Levning af Fortidens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysningen om Fædrelandets Fortidsmindesmerker til Gjenstand. — § 10. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efterat være benyttede, til en af Rigets Oldsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende.

J. Frich. R. Keyser. J. Nebelong. Chr. Holst. A. Tidemand.

Love

for den Throndhjemske Filialafdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring.

(Vedtagne i Generalforsamling den 18 Oktober 1851).

§ 1. Den Trondhjemske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Throndhjem, og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i søndre og nordre Trondhjems Amter. — § 2. Afdelingens Øiemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af, hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Afdelingens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Oktober[1] Maaned, blandt de i Trondhjem værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance, og anmoder et af Foreningens Medlemmer om, som Kasserer at modtage og forvalte Afdelingens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktionen senest inden Midten af November[2] Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regn-

1) Ved Generalforsaml. Besl. af 7 Decbr. 1854 forandret til; Januar.
2) Ved samme Beslutn. forandret til; Februar.

skab med Bilag, der revideres og decideres under Eet med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud, og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enver Tid gjeldende Love for den samlede Forening.

Fortegnelse

over antikvariske Gjenstande, angaaende hvilke Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring i Særdeleshed ønsker sig Oplysninger meddelte.

Merkelige Kirkebygninger af Sten og Træ, — af sidste Slags især de saakaldte Stavekirker — med dertil hørende Forsiringer af Maleri og Snitverk, samt gamle Indskrifter med Runer eller latinske Bogstaver; — Kirke-Inventarium, Altere, Altertavler, Helgenbilleder, Kirkeklokker, Røgelsekar, Relikviekasser, Kalke, Døbefonter, Døbefade, udskaarne Stole og deslige Sager; — gamle og i Formen merkelige Husebygninger, baade Vaaningshuse og Stabbure, med deres Forsiringer og Indskrifter; — Levninger af gamle Bygninger, der kunne give Oplysning om Bygningskunstens Standpunkt i Middelalderen, saasom Kirkeruiner og Ornamenter derhen hørende; — gammelt Husgeraad af Træ, Sten eller Metal, saasom Høisædes-Stole og andre Stole, Borde, Skabe, Kister, Drikkehorn og andre Drikkekar, Kjedler og deslige; — Bautastene og Stene med Runeindskrift, Stenkors og gamle Gravstene, merkelige Gravhauger og Stensætninger; — Sager fundne i Gravhauger, saasom Gravurner, Vaaben, Redskaber, Smykker, Afgudsbilleder eller Amuletter og lignende Sager; — samme Slags Gjenstande bevarede fra Oldtiden; — Mynter, — Brudesmykker, — Pergamentsbreve med Segl.

Foreningens Medlemmer.

(I Begyndelsen af Mai 1868.)

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Dronningen.
Hendes Majestet Enkedronning Josephine.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Sophie.
Hans Kongelige Højhed Prins Oscar.
Hans Kongelige Højhed Prins August.

Direktører:

Cand. jur. N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Cand. philos. H. Huitfeldt.
Arkitekt Chr. Christie.

Adjunkt Siegw. Petersen, Kasserer.
Justitiarius Carl Arntzen. } Revisorer.
Bureauchef H. Holm. } Revisorer.

Æresmedlemmer.

Rigsantikvarius B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Professor C. G. Brunius, i Lund.
Professor, Konferensraad E. Werlauff, i Kjøbenhavn.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Forhv. Fransk Generalkonsul i Norge D. de la Roquette, i Paris.
Abbed Cochet, keiserlig Inspektør over de historiske og kirkelige Mindesmerker i Seine inférieure, i Rouen.
Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Kaptejn G. Munthe, paa Kroken i Sogn.
Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilsson, i Stokholm.
Kammerraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G. Stephens, i Kjøbenhavn.
Kammerraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.

Aabel, Distriktslæge. Förde.
Aagaard, A. Kjöbmand. Tromsö.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Kammerherre Ulefos.
— H., Justitssekr. Kristiania.
— J., Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B., Verkseier. Nes ved Arendal.
— Stationsmester. Throndhjem.
Aarflot, M. A., Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor Kristiania.
Aas, L., Sagförer. Throndhjem.
Aass, Joh, Fuldmegtig, —
Aasen, E., Urmager. Kristiansund.
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Albrechtson, Advokat. Kristiania.
Albretsen, H. C., Kjöbmand. Brevik.
Album, Overlærer. Drammen.
Alkinson, Geo. London.
Alsing, Sorenskriver. Eidsvold.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— O., Student. Kristiania.
— S., Kjöbmand. —
Andresen, Aug., Kjöbmand. —
— C., Höiesteretsassessor. —
— H., Verksmester. —
— J. P., Advokat —
— Joh., Kjøbmand. —
Anker, B. O., Sorenskriver. Stenkjær.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arbo, C., Student. Kristiania.
Arboe, P. N., Maler. Drammen.
Arctander, Fuldmegtig. Kristiania.
— N., Cand. mag. Kristiansand.
Arentz, N., Adjunkt. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjöbenhavn.
Arneberg, Civilingeniör. Kristiania.
Arnesen, D., Tegnelærer. —
— M., Adjunkt. Fredrikshald.
Arnold, Stadsingeniör. Skien.
Arntzen, C., Justitiarius. Kristiania.
— K. A, Stiftamtmand. —
— S. O., Distriktslæge. Bodö.
Arup, J. L., Biskop. Kristiania.
— T., Cand. jur. —

Aschehoug, W., Expeditionssekr. Kristiania.
Aubert, Sorenskriver. Jarlsberg.
Bache, N., Kjöbmand. Drammen.
Balchen, F., Institutbestyrer. Kristiania.
Barstad, Kadet. —
Bassöe, H., Löjtnant. —
Bauman, Foged. Fredriksværn.
— Læge. Lillehammer.
— Skibsförer. Throndhjem.
Bätzmann, F., Amanuensis. Kristiania.
Beer, J., kgl. Fuldmegtig. —
Behrens, Seilmager. Bergen.
Bendeke, Joh. Löjtnant. Throndhjem.
Bendixen, Sorenskriver. Thelemarken.
— Adjunkt. Kristiansund.
Benneche, H, A., Kjöbmand. Kristiania.
— P., Kjöbmand. Throndhjem.
Berg, A. Wessel, Sorenskriver. Vinger.
— C. F., Overtoldbetjent. Langesund.
— J. H., Byfoged. Fredrikstad.
— J. H., Skoledirektör. Throndhjem.
— J. P., Sogneprest. Dypvaag.
— T. P., Proprietær. Throndhjem.
— W. O., —
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergström, Axel, Assessor. Kristianstad, Skaane.
Berner, H. E., Cand. jur. Kristiania.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Dispacheur. Bergen.
Beylegaard, Sogneprest. Tönsberg.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Murmester. Kristiania.
Birkeland, M., Rigsarkivar. —
— Biskop. Bergen.
Bjerkan, B. A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Björn, Henr. jun., Kjöbmand. Kragerö.
Blich, C., Höjesteretsassessor. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.
Blix, O., Cand. theol. Stavanger.
— P., Civilingeniör. Bergen.
Blom, Chr. H., Kjöbmaud. Skien.
— H., Kjöbmand. Moss.

Blom, H. J., Sogneprest. Melhus.
— S. M., Byfoged. Brevik.
Blytt, P., Mægler. Bergen.
— P. M., Kontorist. —
Bodom, Overtoldbetjent. Ekersund.
Boeck, C., Professor. Kristiania.
— W., Professor. —
Bonnevie, N., Expeditionssekretær. —
Borchsenius, Foged. Gjerpen.
Borg, Fr., Lensmand. Hevne.
Boye, I., Læge. Frosten.
— M. C., Toldkasserer. Laurvik.
— Vilhelm, Kandidat. Kjöbenhavn.
Brandis, G., Bager. Bergen.
Brandt, forhv. Oberst. Kristiania.
— Fr., Professor. —
Bredal, Sagförer. Moss.
— A. Bergen.
Breder, Amtmand. Drammen.
Bredsdorff, Assessor. Bergen.
Bretteville Statsraad. Kristiania.
Brinch, Chr., Cand. —
Brinchmann, C., Kjöbmand. Throndhjem.
Broch, H. H., Kjöbmand, Horten.
— L., Oberstlöjtn. Kristiania.
— O. J., Professor. —
Brodkorb, Proprietær. Kjörbo.
Bruenech, J., Kjöbmand. Kristiania.
Bruland, Kontorist. Bergen.
Brun, J., Apotheker. Throndhjem.
Bryhn, Stadsfysikus. —
Bryn, Læge. Kongsberg.
Brynie, B., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— O., Bureauchef. —
Bucher, Lithograf. Bergen.
Buck, Fr. B., Kjöbmand. Throndhjem.
Budde, Chr., Læge. Kristiania.
Bugge, I., Seilmager Mandal.
— S., Professor. Kristiania.
Bull, A. S., Generalkrigskom. —
— Skibsreder. Tönsberg.
— A., Kaptein i Söetaten. Bergen.
— C., Expeditionssekr. Kristiania.
— G., Stadskonduktör. —
— J., forhv. Sogneprest. Melhus.
— J. R., Korpslæge. Bergen.

Bull, R., Kontrollör. Kristiania.
Bödtker, Kaptein. Inderöen.
— J. C., Rektor. Kristianssund.
— J. D., Byfoged. Tönsberg.
Bögh, V., Stiftsarkivar. Throndhjem.
— V., Kjöbmand. —
— Sorenskriver. Bergen.
Cappellen, D., Jernverkseier. Ulefos.
— Didrik, Grosserer. Skien.
— J. W., Boghandler. Kristiania.
Carstens, Overlærer. Throndhjem.
Charlton, E., Dr. Newcastle.
Christensen, Byfoged. Stavanger.
— Murmester. Throndhjem.
Christie, Chr., Arkitekt. Kristiania.
— E., Politimester. Throndhjem.
— H. C., forh. Kommandörkaptein. Laurvik.
— J., Vejbestyrer. Kristiania.
— J., Byfoged. Kragerö.
— W. H., fhv. Toldkass. Bergen.
— W., Amtsingeniör. Vefsen.
— W., Overtoldbetjent. Tönsberg.
Coldevin, Proprietær. Dynnes.
Collet, J., Justitssekretær. Kristiania.
— J., Amtmand. —
Coninck, E. de, Kjöbmand. —
Conradi, A. C., Professor. —
Coucheron, Skoledirektör. Tromsö.
Crawfurd, J. P. Grimstad.
— Dr. Bergen.
Daae, A., Skoleinspektör. Tkrondhjem.
— L., Sagförer. Solnör.
— L., Universitetsstipend. Kristiania.
Dahl, E. C., Kjöbmand. Throndhjem.
— F., Handelsfuldmegt. —
— J., Boghandler. Kristiania.
— L., Fængselslæge. —
— Tellef, Geschworner. Kragerö.
— Lensmand. Börsen.
Dahm, E., Læge. Kristiansand.
Danckertsen, Distrikslæge. Tromsö.
Daniels, Sogneprest Bergen.
Danielsen, Overlæge. —
— Sagförer. —
Dedekam, Andr., Skibsreder. Mandal.

Dedekam, H., Proprietær. Kristiania.
— Sören, Kjöbmand. Arendal.
Dekke, A., Skibsbygmester. Bergen.
Devold, L., Farvemester. Aalesund.
Dietrichson, & Co. Kristiania.
— H, Postmester. Skien.
— Lor., Docent. Upsala.
Digre, J., Bygmester. Throndhjem.
Domaas, O., Prest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest. Ulvvik.
Dons, L., Regnskabsförer. Throndhjem.
Dreier, M. N., Foged. Tromsö.
Dreyer, Christen, Kjöbmand. —
— C. F., Kjöbmand. —
Due, A., Frue. Wien.
— C., Indrulleringschef. Throndhjem.
— F., norsk-svensk Minister. Wien.
— F., Kaptein. Throndhjem.
— O. C., Toldinspektör. Kristiania.
Dunker, Advokat. —
Dybwad, C., Boghandler. —
— J., Kjöbmand —
Dörum, J. E., Handelsfuldm. Throndhjem.
Ebbell, O. F., Arkitekt. —
— J., Kjöbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
Ege, C., Kjöbmand. Bergen.
Egeberg, J. H., Sorenskriver. Kristiania.
— W., Kjöbmand. —
Eger, L., Bureauchef —
— & Co. —
— P., Foged. —
Elieson, J. C. P., Sorenskriver. Thoten.
Ellefsen, H. P., Sorenskriver. Dröbak.
— H. N., Kæmner. Throndhjem.
Elster, Chr., Sorenskriver. Söndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Erichsen, forhv. Sorenskriver. Kristiania.
Eriksen, A. E., Kandidat. —
— B., Throndhjem.
— Joh., Kontorist. —
Erlandsen, R., Sagförer. Tönsberg.
Essendrop, B, Sogneprest. Strinden.
— P., Stiftsprovst. Kristiania.
Ewerlöf, Generalkonsul Kjöbenhavn.
Fabritius, forhv. Sorenskriver. Nedenes.
Falsen, Amtmand. Sogn.
Fandrem, O. C., Komagfjord. Finmarken.
Fangen, Sogneprest. Aker.
Fasting, Indrulleringschef. Arendal.
Faye, A., Sogneprest. Sand.
— F. C., Professor. Kristiania.
— J., Generalconsul. Hafslund.
Fearnley, Professor. Kristiania.
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Fuldmegtig. Throndhjem.
Flood, Joh., Prest. Laurvik.
Foss, Wilh., Kjöbmand. Arendal.
Fougstad, Borgermester. Kristiania.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Joachim, Konsul. Bergen.
— Herm., Kjøbmand. —
Friis, Joh., Rektor. Kristiansand.
— R. J., Premierlöjtnant. Haugesund.
Frisach, Læge. Grimstad.
Fritzner, H., Distriktslæge. Throndhjem.
— J., Sogneprest. Thjödling.
Frölich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fuglie, Telegrafinspektör. Kristiansand.
Fæster, Th., Seilmager. Bergen.
Fürst, I. D., Student. Arendal.
— V., Kjöbmand. Kristiania.
Gad, Boghandler. Kjöbenhavn.
Galtung, O., Löjtnant Kristiania.
Geelmuyden, Kaptein. Horten.
— Civilingeniör. Drammen.
Getz, M., Throndhjem.
Gjessing, A., Adjunkt. Kristiansand.
— H., Kjöbmand. Kristiania.
Gram, E., Kjöbmand. Throndhjem.
— I, Fröken. By ved Stenkjær.
— F., Fröken. —
— I. B., Generalmajor. Kristiansand.
Gran, Alb., Kjöbmand. Bergen.
— Chr., Kjöbmand. —
Grimelund, Biskop. Throndhjem.
Grimsgaard, G., Overtoldb. Sarpsborg.
— I. P., Overretssagförer —
Grundt, Foged. Moss.
Grundtvig, Apotheker. Lillehammer.
Grüner, H., Artillerikaptein. Kristiania.
Grönn, Indrulleringschef. —

Gundersen, G. C. Bogholder. Farsund.
— H., Konsul. Langesund.
Guttormsen, Bygmester. Throndhjem.
Gylche, Overkontrollör. —
Gysler, J., Kristiania.
Haanshuus, Apotheker. —
Haffner, Postexpeditör. Horten.
Hagemann, O. C. F., Slotsforvalter. Kristiania.
Hagson, K. A., Student. Upsala.
Hals, P. N., Löjtnant. Kristiania.
Halvorsen, Student. —
Hamborg, Sören, Kjöbmand. —
Hammer, Rektor. Skien.
Hamre, Byfoged. Molde.
Hanno, von., Arkitekt. Kristiania.
Hansen, A., Foged. Ekersund.
— Chr., Brugsforvalter. Brække.
— Fr., Kjöbmand. Aalesund.
— F., Sagförer. Kristiansand.
— H. F., Skomager. Kristiania.
— Hattemager. Throndhjem.
— J., res. Kappellan. Gran.
— Lars, Kjöbmand. Throndhjem.
— L. W., Kjöbmand. Stavanger.
— P. jun, Kjöbmand. Tromsö.
— P., Restauratör. Throndhjem.
— Poul B., Bibliothekar. Kristiania.
— Sogneprest. Vikedal.
— S., Handelsfuldm. Throndhjem.
— Sökadet. Horten.
— Sogneprest. Levanger.
— Overtoldbetjent. Vardö.
Hanssen, J., Kasserer. Arendal.
Hanson, B., Stavanger.
— Th., Kjöbmand. Throndhjem.
Hansteen, Chr., Höjesteretsassessor. Kristiania.
— W., Sogneprest. Haa.
Harbitz, Sogneprest. Nöterö.
— J., Skibsreder. Tönsberg.
Harmens, Löjtnant. Kristiania.
Hartmann, Kjöbmand Throndhjem.
Hasberg, Læge. Tönsberg.
Haugan, J. A., Kjöbmand. Throndhjem.
Hauge, A., Sogneprest. Skien.

Hazelius, A., Lektor. Stokholm.
Heftye, Thom., Kjöbmand. Kristiania.
Hegdal, J. H., Bager. Throndhjem.
Heiberg, A., Boghandler. —
— Andr, Læge. Moss.
— Chr., Professor. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Proprietær. Amble i Sogn.
— J., Student. Kristiania.
— O. B., Stadsfysikus. Bergen.
Heide, F., Mekanikus. Kristiania.
Helliesen, H. K., Statsraad. —
Helmers, H., Kjöbmand. Bergen.
Henrichsen, Rektor. Aalesund.
— F., Kaptein. Kristiansand.
— J., Bogholder. Kristiania.
— O. E., Bankdirektör Bergen.
Hertzberg, P., Löjtnant. Hönefos.
Hesselberg, A., Kjöbmand. Kristiania.
Heuch, Enkefrue. Kragerö.
Heyerdahl, Læge. Kristiansand.
Hirsch, C., Læge. Throndhjem.
Hjelm, B., Löjtnant. Kristiania.
— Winter, K., Handelsfuldm. —
Hjorth, Brigadelæge. —
— Postfuldmegtig. —
— Notar. publicus. Bergen.
Hjorthöi, Bogtrykker. Arendal.
Hoë, G., Kjöbmand. Throndhjem.
Hoel, P., Kjöbmnd, Skien.
Hoff, H., Adjunkt. Herlufsholm.
— L., Bager. Throndhjem.
Hoffmann, Byfoged. Kongsberg.
Hofgaard, Krigskommissær. Kristiania.
— Sorenskriver. Stavanger.
Holck., Lithograf. Kristiania.
— Kaptein. Kjöbenhavn.
— forhv. Generalmajor. Bergen.
Holfeldt, M. K., Overlærer. —
Holm, P., Sogneprest. Kongsvinger.
— Verksmester. Kristiania.
Holmboe, C., Sogneprest. Torsken.
— J, M., Amtmand. Hammerfest.
— J. A., Overlæge. Bergen.
Holst, A. D., Fattigforstander. Drammen.
— Chr., Universitetssekr. Kristiania.

Holst, F., Professor. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjöbmand. Tönsberg.
— P., Direktör. Moss.
Holtermann, A., Kjöbmand. Throndhjem.
— Chr., Proprietær. Strinden.
— M. T., Prest. Throndhjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerö.
Horn, Toldkasserer. Risör.
Hornemann, Assessor. Throndhjem.
— H., Forstander. —
Horster, Foged. Gudbrandsdal.
Houen, Holfeldt, katholsk Prest. Bergen.
Hoy, Kjöbmand. Stavanger.
Huitfeldt, Henr., Cand. phil. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Laurvik.
Hysing, A., Rektor. —
— Joh. A., Civilingeniör. Flekkefjord.
Ihlen, Chr., Sölöjtnant Arendal.
— J., Advokat. Kristiania.
— N., Kapteinlöjtnant. —
Ingjer, L., kgl. Sekretær. —
Irgens, J., Kjöbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— Olaf, Kunstmaler. Kristiansand.
Iversen, B., Handelsfuldm. Throndhjem.
Jacobsen, A., Kontorist Bergen.
Jarmann, J, S., Verksejer. Kristiania.
— J. V., Sogneprest. Nesodden.
Jebsen. P., Kjöbmand. Bergen.
Jelstrup, H., Sagförer. Throndhjem.
Jensen, H., Kjöbmand. —
— J., Cand. polyt. Grenaa.
— Th., Proprietær. Havsten, ved Throndhjem.
Jentoft, Cand. jur. Vadsö.
Jessen, Heinr., Kjöbmand. Kristiania.
Johansen, Chr., Throndhjem.
Johannesen, Handelsfuldm. Bergen.
— Skolelærer. Throndhjem.
Johnson, Chr., Kjöbmand. Kristiansund.
— fhv. Havnedirektör. Kristiania.
Jürgensen. P., Læge. Bergen.
Jörgensen, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Kaas, Bygningsinspektör. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Örskog.
Kallevig, I., Kjöbmand. Arendal.
Kamstrup, Handelsfuldm. Throndhjem.
Keyser, C., Cand. theol. Kristiania.
Kildal, P. W. W., Kjöbmand. —
Kittel, Stadsfysikus. Arendal.
Kjelland, A. C., Kjöbmand. Stavanger.
— A., Civilingeniör. Throndhjem.
— A. G., Cand. theol. Stavanger.
— G., Stadsingeniör. Fredrikshald.
— J., Postmester. Bergen.
Kjöbenhavns kongl. Bibliothek.
Klem, Kjöbmand. Throndhjem.
Klinge, Underfoged. —
Klingenberg, H., Kjöbmand, —
— J. B., Kaptein. Kristiania.
— T., Foged. Throndhjem.
Kloumann, Generalmajor. Bergen.
Knoff, Richard, Kjöbmand. Throndhjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knudtzen, C. G., Handelsbetj. Farsund.
— S. S., Rektor. Drammen.
Knudtzon, C. L., Bogholder. Throndhjem.
— Chr., Kjöbmand, —
— H. N., Kjöbmand. —
— H. T., Kjöbmand. —
— N., Kjöbmand. Kristiansund.
Koch, J., Löjtn. i Söetaten. Kristiania.
Kongsbergs Middel-Skole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.
— J., Bankassistent. —
Koren, Aug., Læge. Throndhjem.
— Wilh., Provst. Selje.
Kraft, C., Fabrikant. Kristiania.
— Edv., Cand. jur. Mandal.
— J., Advokat. Kristiania.
Kramer, Kjöbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptejn. Throndhjem.
Krieger, Etatsraad. Kjöbenhavn.
Kristiania Haandverkerforening.
Kristiansands Do.
Kristiansunds Læseforening.
Krogh, G. F., Agent. Throndhjem.
Krogness, O. A., Kjöbmand. —
Krohg, G. A., kgl. Fuldm. Kristiania.

Krohg, H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Krohn, H. T., Kjöbmand. Bergen.
Kröepelien, J., Kjöbmand. —
Kunig, Bygmester. Throndhjem.
Köhler, Kjöbmand. —
Kökeritz, Kjöbmand. Kristiania.
Lammers, G., fhv. Sogneprest. —
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Lange, M., Throndhjem.
Langlet, Arkitekt. Drammen.
Larsen, O. P., Læge. Fredrikstad.
— J., Kontorist. Farsund.
— Löjtn. i Söetaten. Fredriksværn.
Lassen, C. E., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Kandidat. Kristiania.
— Wilh., Bureauchef. —
— Læge. Stavanger.
Lehmann, Expeditionssekr. Kristiania.
— Læge. Bergen.
Lian, H., Kjöbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Göteborg.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Boghandler. Kjöbenhavn.
— Chr. B., Kjöbmand. Bergen.
Lindemann, L. M., Organist. Kristiania.
— Læge. Throndhjem.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe, von der, F., Arkitekt. Stavanger.
— J., Biskop. Kristiansand.
Lohrmann, Forstander. Throndhjem.
Lohse, Handelsfuldmegtig. —
Lorck. L., Kjöbmand. —
Lossius, Kaptejn. Lade.
Losting, Kunstmaler. Bergen.
Lothe, Apotheker. —
Lowzow, C. F., Premierlöjtn. Löjten.
Lund, Eman., Kaptejn. Bergen.
— Jac., cand. mag. Drammen.
— Joh. T., Handelsm. Throndhjem.
— O., Læge. Kristiania.
— P. L., Konsul. Arendal.
— Kapteinlöjtnant. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsö.
Lundgreen, H., Kjöbmand. Throndhjem.
— Helm., Fuldmegtig. —

Lundh, O. G., Cand. jur. Kristiania.
Lykke, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Lyngh, Th., Bureauchef. Kristiania.
Lysholm, O., Kjöbmand. Throndhjem.
Löchen, H., Proprietær. Sundnes.
Löcke, C., Kjöbmand. Throndhjem.
Löken, J., Fuldmegtig. Kristiania.
Lökke, Overlærer. —
Lövenskiold, O., Höjesteret ass. Kr.ania.
— Löjtnant i Söetaten. Horten.
Mack, J. D. F., Kjöbmand. Tromsö.
Magelssen, Politimester Bergen.
Magnus. G., Foged. Grimstad.
Malling Bogtrykker. Kristiania.
Malthe, Sagförer. —
Mandt, M., Lensmand. Mo, Thelemarken.
Manthey, A. C., Statsraad. Kristiania.
— A. V., Höjesteretsass. —
Mariboe, Assessor. —
Martens, D. Boghandler. Bergen.
— Adjunkt. Tromsö.
— D., Korpslæge. Bergen.
— Joh. B., Kjöbmand. —
Matheson, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Matzow, G., Mægler. —
— H., Kjöbmand. —
Maurer, Tömmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktör. —
Meier, F., Farmaceut. Tvedestrand.
Meinhardt, Arkitekt. Throndhjem.
Meinich, H. T., Amtmand. Bergen.
Meisterlin, W. M., Kjöbmand. Throndhjem.
Meldahl, Statsraad. Kristiania.
Melsom, J., Skibskaptein. Tönsberg.
Meydell, G. H. N., Geschworner. Kristiania.
— J. G., fhv. Generalmajor. —
Meyer, Trap-, H., Arkitekt. Kristiania.
— Thv. Kjöbmand. —
— S., Kjöbmand. Vardö.
Michelsen, Konsul. Bergen.
Midskow, C., Murmester. Strinden.
Mo, Telegrafbestyrer. Aalesund.
Moe, H., Kjöbmand. Throndhjem.
— O. A., Kjöbmand. —

Moestue, T., Kjöbmand.	Kristiania.
Mohn, Fredr., Kjöbmand.	Bergen.
Monrad, J. G., Landhandler.	Verdal.
— M., Professor.	Kristiania.
Montelius, O., Student.	Upsala.
Motzfeldt, Stiftamtmand.	Throndhjem.
Munch, A., Professor.	Kristiania.
Mülertz, Sogneprest.	Drangedal.
Müller, C., Rektor.	Throndhjem.
Münster, T. G., Provst.	Laurvik.
Myhre, Edv., Bordskriver.	Throndhjem.
— Handelsfuldmegtig.	—
Möinichen, Statsraad.	Kristiania.
Möller, C., Kjöbmand.	Throndhjem.
— C. F., Guldsmed.	—
— M., Fröken.	Fredrikshald.
— H. L., Kjöbmand.	Kristiania.
Nannestad, B., Stiftamtmand.	Tromsö.
— F. P., Foged.	Molde.
Neergaard, Ant., Cand. jur.	Vesteraalen.
Neuhaus, C., Kjöbmand.	Bergen.
Nicolaysen, J., Foged.	Gannestad.
— L., Kjöbmand.	Bergen.
— Nic., Antikvar.	Kristiania.
Nielsen, C., Kasserer.	Throndhjem.
— Chr.	—
— Mart., Byfoged.	Haugesund.
— N. J., Postmester.	Tromsö.
— P., Foged.	Hammerfest.
— P. C., Murmester.	Throndhjem.
— Th., Bager.	—
— Y., Cand. mag.	Kristiania.
Nissen, J., Postmester.	Throndhjem.
— R. T., Professor.	Kristiania.
— Apotheker.	Farsund.
Nordbye, Toldinspektör.	Tromsö.
Nordvi, A. G., Kjöbmand.	Finmarken.
Normann, Stud.	Throndhjem.
Noodt, Urmager.	—
Nygaard, M., Adjunkt.	Kristiansand.
Næsgaard, J., Kjöbmand.	Bergen.
Næss, J., Rebslager.	Throndhjem.
— Guldsmed.	—
Olrog, Toldinspektör.	Kristiansand.
Olsen, A., Landbrugsskolebestyrer.	Söndfjord.

Olsen, C., Ölbrygger.	Throndhjem.
— H., Mekanikus.	—
— O., Kjöbmand.	Tönsberg.
— Dyrlæge.	Arendal.
Olstad, Kjöbmand.	Lillehammer.
Omdal, Fuldmegtig.	Kristiansand.
Onsum, Kjöbmand.	Kristiania.
Osmundsen, J. M., Skolelærer.	Farsund.
Otto, Löjtnant i Söetaten.	Fredriksværn.
Parelius, M., Kjöbmand.	Throndhjem.
— N., Kjöbmand.	Kristiansand.
Paulsen, H., Sagförer.	Skien.
— M., Sagförer.	Kristiania.
— M., Cand. jur.	—
Paus, Byfoged.	Skien.
Pedersen, A., Handelsbetj.	Throndhjem.
Petersen, A., Sagförer.	—
— A., Coiffeur.	Bergen.
— A. B., Byskriver.	Kristiania.
— C. E., Kjöbmand.	—
— Chr. Ph., Sagförer.	Grimstad.
— G., Bogtrykker.	Throndhjem.
— H. H., Overlærer.	—
— Joh., Kjöbmand.	Bergen.
— M. S., Kjöbmand.	Grimstad.
— P., Kjöbmand.	Kristiania.
— P., Farmaceut.	Throndhjem.
— Siegw., Adjunkt.	Kristiania.
Pettersen, Arsenalforvalter.	Throndhjem.
Piene, J.,	—
Platou, Borgermester.	Bergen.
Prahm, J. N., Cand. phil.	Kongsberg.
Printz, H. C., Læge.	Land.
Qvam, P., Skolebestyrer.	Kristiania.
Ramm, H., Auditör.	Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent.	Throndhjem.
Rasch, H., Professor.	Kristiania.
Ravn, Premierlöjtnant.	Kristiansand.
Rehbinder, Oberst.	Fredrikstad.
Reimers, H., Kjöbmand.	Bergen.
Reiss, Kjöbmand.	Kristiania.
Remé & Glüer, Arkitekter.	Hamburg.
Rested, fhv. Sorenskriver.	Vinger.
Reusch, B., Kontorist.	Bergen.
Richter, O., Advokat.	Indherred.
Riddervold, H., Statsraad.	Kristiania.

Riddervold, Cand. theol. Throndhjem.
— Overtoldbetjent. Kristiania.
Riis, Bankkasserer. —
Ring, Th., Lensmand. Odalen.
Rode, F., Sogneprest. Lier.
Rolfsen, Mælter. Bergen.
Roll, O., Havnedirektör. Kristiania.
Roosen, C. B., Ingeniörkapt. Throndhjem.
Ross, Im., Stud. filol. Bergen.
Rustad, Proprietær. Aas.
Ruud, F., Handelsfuldmegtig. Kristiania.
Rye, J. H., fhv. Byskriver. —
— M. A., Sorenskriver. Hönefos.
Rygh, O., Professor. Kristiania.
— K. D., Adjunkt. Throndhjem.
Ræder, G., Oberst. Kristiania.
Rönneberg, R., Kjöbmand. Aalesund.
Röyem, P., Kjöbmand. Throndhjem.
Salvesen, S., Sagförer. Farsund.
Sandborg, Civilingeniör. Drammen.
Sanne, Prokurator. Aalesund.
Sars, Cand. filos. Kristiania.
Saxlund, Höjesteretsassessor. —
Schanke, Byfoged. Sandefjord.
Schavland, Prest. Throndhjem.
Schirmer, Bygningsinspektör. Kristiania.
Schive, J. M , Foged. Levanger.
Schiött, Brigadelæge. Kristiania.
Schjelderup, Stud. theol. —
Schjöth, M., Student. —
Schmelck, J. H., Kjöbmand —
Schmidt, Bager. Throndhjem.
Schnabell, H. C , Kjöbmand. —
Schou, H., Kjöbmand. Kristiania.
Schröeder, Sorenskriver. Thvedestrand.
Schröeter, J., kgl. Fuldm. Kristiania.
Schweigaard, Professor. —
Schwensen, C., Kjöbmand. —
— J. H., Kjöbmand. —
Schüren, W., Kjöbmand. Throndhjem.
Schönheyder, O , Civilingeniör. Hamar.
Schöyen, Stempletpapirsforv. Kristiania.
Segelke, A , Bureauchef. —
Seierstedt, Premierlöjtnant. Throndhjem.
Sellevold, A. J. —
Selmer, Forstmand. —

Sibbern, Statsminister. Stokholm.
Sinding, Chr., Cand. theol. Fredrikshald.
— J. C., fhv. Apotheker. —
Skarphoel, Skolelærer. Throndhjem.
Skjelderup, J., Postmester. Fredrikshald.
Smith, M. H., Kjöbmand. Thvedestrand.
— Oberstlöjtnant. Hedemarken.
— Sogneprest. Hammerfest.
Sohlman, A., Redaktör. Stokholm.
Selberg, E., Byskriver. Throndhjem.
Sommerfelt, Oberstlöjtnant. Aalesund.
— Löjtnant. Kristiania.
Sparkes, J. C. L. London.
Stabell, A. F., Kaptein. Strinden.
— P. Kjöbmand. Throndhjem.
Stang, C., fhv. Adjunkt. Kristiania.
— E. Student. Eker.
— F., Statsraad. Kristiania.
— N., Sagbrugsejer. Fredrikshald.
— O. And., Kjöbmand. —
— Thom., Kjöbmand. —
Stavanger Haandverkerforening
Steen, J. W., Rektor. Stavanger.
— J. S., Toldkasserer. Bergen.
— Fr., Sagförer. —
Steenstrup, C. C., Verksmester. Horten.
— Toldinspektör. Skien.
Stenersen, Bureauchef. Kristiania.
— Ölbrygger. —
Stibolt, C. N., Kjöbmand. —
Stokholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. Bergen.
Ström, Enkefrue. Kristiania.
— Snedker. Throndhjem.
— S., Kjöbmand. Kristiania.
Strömsö, H. Thvedestrand.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Studach, Biskop. Stokholm.
Styrmoe, Proprietær. Drammen.
Störmer, G. Throndhjem.
— Civilingeniör. Hevne.
Sundt, Eil., Cand. theol. Kristiania.
Sunne, Skibsförer. Arendal.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Swendsen, W., Handelsmand. Söndmöre.
Synnestvedt, T., Foged. Solör.

Sömme, Jacob, Kjöbmand. Stavanger.
Sönnichsen, S. E. Kristiania.
Sörensen, H., Direktör. Horten.
— S. O., Adjunkt. Stavanger.
Sörenssen, E., Sorenskriver. Thrykstad.
— fhv. Generalmajor. Kristiania.
Teisner, Provst. Moland.
Tharum, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Thaulow, A., Löjtnant. Kristiansund.
— Chr., Kjöbmand. Throndhjem.
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver.. Laurvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Theiste, Toldkasserer. Skien.
Thesen, Kjöbmand. Bergen.
Thome, fhv. Generalmajor. Throndhjem.
Thomesen, O., Assessor. Kristiania.
Thomle, I. S., Höjesteretsass. —
Thorp, Chr., Kjöbmand. —
Thorstenson Sorenskriver. Skien.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Throndhjem.
Thue, Toldinspektör. Kristiansand.
Thuesen, Politimester. Laurvik.
Tidemand, A., Maler. Düsseldorf.
Tillisch, Kjöbmand. Bergen.
Tonning, Sagförer. Brevik.
— Overtoldbetjent. Bergen.
Tostrup, C., Kjöbmand. Kristiania.
— H., Juveler. —
Trampe, Greve, fhv, Amtmand. Throndhjem.
Treschow, M., Jernverksejer. Laurvik.
Tönnesen, T. O., Provst. Holme.
Tönsberg, Toldkasserer. Thvedestrand.
Ullmann, A., Cand. mag. Kristiania.
Unger, C., Professor. —
— A., Murmester. —
— F., Murmester, —

Upsala Universitetsbibliothek.
Valeur, Kommandör. Horten.
Wang, Carl, Boghandler. Kristiania.
Watne, Sagförer. Mandal.
Wedel-Jarlsberg, Auditör. Throndhjem.
— E., Bureauchef. Kristiania.
— Ferd., Hofintend. —
— H., Baron. Bogstad.
— H., Baron. Berum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiberg, J. E. Hamar.
Veibye, H., Overtoldbetjent. Kragerö.
Weidemann, L., Löjtnant. Kristiania.
Weisse, Adjunkt. Fredrikshald.
Werner, C., Bogtrykker. Kristiania.
Wessel, Ingeniörlöjtnant. Fredrikstad.
— H., Lensmand. Vardö.
Vetlesen, I., Byfoged. Arendal.
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Widt, B. M., Kjöbmand. Molde.
Willumsen, H., Kjöbmand. Kristiania.
Winkel-Horn, Mag. Kjöbenhavn.
Winsnes, C., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— Cand. theol. Throndhjem.
Wirsching, P. H., Apotheker. Brevik.
Wisbech, Löjtnant i Söetaten. Horten.
Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstlöjtn. Kristiania.
— N. N., Sogneprest. Eidsvold.
Wolff, J. H., Student. Kristiania.
Worsöe, C., Amtmand. Bodö.
— V., Kjöbmand. Throndhjem.
Voss, V., Skolebestyrer. Fredrikstad.
— P., Skolebestyrer. Kristiania.
Young, N. O., Kjöbmand. —
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Löjtnant. Throndhjem.
Öien, Seilmager. —

Ifølge ovenstaaende Liste ere Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	4	
Upsala	4	
Göteborg	1	
Kristianstad	1	
Kjöbenhavn	8	
Herlufsholm	1	
Grenaa i Jylland	1	
London	2	
Newcastle	1	
Hamborg	1	
Düsseldorf	1	
Wien	2	
		27

Kristiania Stift.

Kristiania	223	
Fredrikshald	12	
Fredriksstad	6	
Sarpsborg	2	
Moss	5	
Dröbak	1	
Hönefos	1	
Drammen	11	
Kongsberg	4	
Horten	9	
Tönsberg	10	
Sandefjord	3	
Laurvik	9	
Fredriksværn	3	
Landsbygderne	23	
		322

Hamars Stift.

Hamar	2	
Kongsvinger	1	
Lillehammer	3	
Landsbygderne	5	
		11

Kristiansands Stift.

Kristiansand	15	
Skien	11	
Brevik	4	
Langesund	2	
Kragerö	5	
Risör	1	
Thvedestrand	5	
Arendal	13	
Grimstad	5	
Lillesand	1	
Mandal	4	
Farsund	6	
Flekkefjord	1	
Ekersund	3	
Stavanger	13	
Haugesund	2	
Landsbygderne	15	
		106

Bergens Stift.

Bergen	78	
Aalesund	6	
Landsbygderne	8	
		92

Throndhjems Stift.

Throndhjem	152	
Kristiansund	8	
Molde	3	
Levanger	2	
Stenkjær	1	
Landsbygderne	22	
		188

Tromsø Stift.

Tromsö	13	
Bodö	2	
Hammerfest	2	
Vardö	3	
Vadsö	1	
Landsbygderne	5	
		26
Tilsammen		772
hvoraf i Landsbygderne		78

Liste

over Selskabets Tegninger, Rids og Fotografier, med Angivelse af hvor de ere gjengivne.

Kristiania Stift. (112 Blade).

1 Bl. G. Bull. Døbefont i Enningdals Kirke. } (i Aarsb. f. 1855.
1 - — Do. i Idd Do. } Pl. IX.
1 - — Helleristing ved Sarpsborg (i Do. Pl. I.).
1 - Grundrids af Holms nedtagne Kirke.
1 - Døbefont i Tune Kirke (i Aarsb. f. 1858 Pl. I.).
6 - B. C. Arntzen. Helleristninger paa Rostad, Rød og Raade i Tune Prestegjæld.
1 - Chr. Christie. Kiste i Glemming Kirke.
1 - G. Bull. Rygge Kirke.
1 - — Raade Do.
1 - Chr. Christie. Døbefont i Eidsbergs Kirke.
1 - — Do. i Enebaks Do.
1 - G. Bull. Døbefont i Aas Kirke (i Aarsb. f. 1858 Pl. I.).
5 - Chr. Christie. Kort over en Del af Aaslo, Grundplan af Hallvardskirken, Bispegaarden og Ladegaarden sammesteds. (Illustr. Nyhedsbl. f. 1866 No. 9—11).
1 - W. Næser. Kort over Hovedøen } med Aarsb. f. 1849.
1 - J. Nebelong. Grundplan af Klosteret sammesteds. }
1 - Mindre Grundplan af samme med 2 Ligstene (med Aarsb. f. 1846).
2 - J. Frich. Perspektiver af samme (det ene med Aarsb. f. 1847).
8 - — Gulvfliser derfra (1 Pl. med Aarsb. f. 1847 og 2 Pl. med Aarsb. f. 1850).
13 - J. Nebelong. Kapiteler, Kragstene m. v. derfra. } 3 Pl. med Aarsb. f. 1850
8 - J. Frich. Ligesaa. } 2 Pl. med Aarsb. f. 1853.
3 - — Ligesaa fra Porte paa Akershus. }

1 Bl. J. Frich. Gammelt Skab hos en Privatmand i Kristiania.
1 - Zeuthen. Fremstilling af Akershus Slots Beleiring af Svenskerne i 1567 (efter et af Felterne paa Fredrik IIs Marmorkiste i Roskilde Domkirke).
3 - Grundplaner af Akershus Slot i 1737, efter Originalerne i Rigsarkivet og Ingeniørbrigadens Arkiv.
6 - P. Holtermann. Akers Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. II.),
2 - G. Bull og Chr. Christie. Nes nedtagne Kirke i Hallingdal. (N. Bygn. fra Fort. 6te Hefte, 2den Række, Pl. IV).
1 - G. Bull. Flaa nedtagne Kirke.
2 - — Gols Kirke.
1 - Chr. Christie. Hemsedals Kirke.
2 - — Thorpe Do.
1 - G. Bull. Snitverk med Runeindskrift i samme Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. VI).
10 - — Nicolai Kirke paa Gran.
1 - — Ruiner af Frue Kirke sammesteds, nu restaureret.
1 - — Stenhus ved Grans Prestegaard (Aarsb. f. 1855 Pl. VIII.
1 - — Thingelstads Kirke.
1 - Runesten paa Dynna i Grans Prestegjeld (Aarsb. f. 1854 Pl. I).
1 - G. Bull. Klokkeindskrift i Norderhovs Kirke (sammesteds f. 1855 Pl. VI).
1 - Kort over Gravhaugene ved Gaarden Vejen paa Ringerike.
1 - Chr. Christie. Detaljer fra Kirker i Numedal og Sandsver.
1 - — Tuft Kirke. (N. Bygn. fra Fort. 6te Hefte, 2den Række, Pl. I).
1 - — Flesberg Kirke.
2 - — Portal og Udskjeringer i Opdals Kirke. (N. Bygn. f. Fort. anf. Hefte Pl. II og III).
1 - — Nore Kirke. } Sammest Pl. I.
1 - — Veglid nedtagne Kirke. }
1 - J. Frich. Musikalsk Instrument, tilforn paa Krakvik i Nore Prestegjeld, nu i Universitetets Samling (i Aarsb. f. 1855 Pl. XI).

1 Bl. Chr. Christie. Loft paa Krakvik.
1 - — Stue paa Raudland.
1 - — — — Gjellerud.
1 - — Elfteløds (Sandsvers) Kirke.
1 - Kort over Strøget omkring Borre Kirke. } 3 Pl. med Aarsb. f. 1852.
2 - J. Frich. Sager fundne i en Gravhaug paa Vold i Borre. }
1 - P. Holtermann. Dørstolper (nu i Universitetets Samling) af en Stuebygning paa Gavlstad i Lardals Prestegjeld (i Aarsb. f. 1855. Pl. VII).
1 - Kort over Gravhaugerne ved Nordre Kaupang i Thjødling Prestegjeld, (i Aarsb. f. 1867).

Hamars Stift. (66 Blade).

1 Bl. J. Frich. Ring og Beslag i Nes Kirke paa Hedemarken (i Aarsb. for 1855 Pl. XI).
5 - G. Bull. Ringsakers Kirke (i Mindesmerker af Middelald. Kunst i Norge, 2det Hefte).
1 - J. Frich. Ligsten paa Ringsakers Kirkegaard (i Aarsb. f. 1855 Pl. X).
1 - Rids af Gaarden Stemsrud i Grue Prestegjeld.
1 - J. Frich. Ringebo Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. IV).
1 - A. Tidemand. Forsiden af en Stol fra Vaage, i Universitetets Samling (med Indbydelsen til Foreningens Stiftelse i 1844).
1 - J. Frich. To andre Sider af samme Stol (med Aarsb. f. 1848).
4 - Chr. Christie. Portaler i Vaage Kirke } N. Bygn. f. Fort. 1ste Række Pl. V.
1 - — Døbefont i samme Kirke.
3 - — Gaarden Sandbu.
1 - — Stuebygning paa samme Gaard.
1 - — Døbefont paa samme Gaard.
4 - — Gaarden Haakenstad.
1 - — Svalgange paa Haakenstad, Bjølstad og Heringsstad.

1 Bl. Chr. Christie. Tungaard paa Bjølstad.
1 - — Dørstolper af en Lade paa samme Gaard (Levning af en Stavekirke?)
1 - J. Frich. Lysestage paa Brandvoll } i Aarsb. f. 1855 Pl.
1 - — Gardmo Kirke } III og XI.
1 - Chr. Christie. Døbefont i samme Kirke.
6 - — Loms Kirke.
1 - — Samstue paa Løkra.
1 - — Døbefont i Faabergs Kirke.
1 - Runesten paa Alfstad paa Thoten (i Aarsb. f. 1854 Pl. III).
4 - M. Bagge. Slæde fra Valders i Universit. Saml. (i Aarsb. f. 1855 Pl. XII).
3 - G. Bull. Øvre Reinlids Kirke (i Mindesm. af Middelald. Kunst i Norge, 3dje Hefte).
4 - — Hedals Kirke (sammesteds, 1ste Hefte).
1 - — Klokkeindskrift i samme Kirke (i Aarsb. f. 1854 Pl. XIV).
1 - — Slidre Kirke.
2 - — Bygning paa Hande (i Aarsb. f. 1854 Pl. IX).
4 - — Lomens Kirke (i Mindesm. af Middelald. Kunst i Norge, 5te Hefte).
4 - — Hurums Do. (sammesteds 4de Hefte).
1 - — Døbefont i Røens Kirke (i Aarsb. f. 1854 Pl. V).
1 - — Runesten ved Vangs Kirke (sammesteds Pl. II).

Kristianssands Stift. (55 Blade).

2 Bl. Hiterdals Kirke efter Restaurationen (2 Pl. med Aarsb. f. 1851).
1 - G. Bull. Trætavle med Maleri paa Hove i Hiterdals Prestegjeld.
3 - — Gammel Stol sammesteds (i Aarsb. f. 1854 Pl. IV).
3 - — Gammel Stol i Hiterdals Kirke (sammest. Pl. V).
3 - Chr. Christie. Bamble Kirkes Ruiner.
1 - — Døbefont i Eidangers Kirke.
1 - Grundrids af Bratsberg Kapel.

1 Bl. T. Dahl. Helleristing ved Fossum (i Aarsb. f. 1857 Pl. III Fig. 3).
1 - A. Tidemand. Stabur paa Bolkesjø } 2 Pl. med Aarsb. f. 1845.
1 - J. Frich. Do. i Laurdal
1 - — Stue paa Groven
1 - P. Holtermann. Eidsborgs Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. V).
1 - J. Frich. Portal i samme Kirke (med Indbydelsen til Foreningens Stiftelse i 1844).
1 - — Soudlands nedtagne Kirke } i Aarsb. f. 1854 Pl. VI og VII.
1 - — Grandshereds do. Do.
1 - Chr. Christie. Soudlands nedtagne Kirke.
1 - — Stue paa Raudland ved Totakvand.
1 - — Silgjords Kirke.
1 - — 2 Dørstolper (fra Hyllestads Kirke), tilforn paa Rike i Valle i Setersdal, nu i Universitetets Samling.
1 - — Døbefont i Sole Kirke.
1 - — Sørbø Kirke.
14 - — Utstens Kloster.
1 - — Finnø Kirke.
1 - — Gravsten af Marmor i samme Kirke.
2 - — Talgø Kirke.
1 - — Gravsten af Klæbersten paa Kirkegaarden sammesteds.
2 - — Avaldsnes Kirke.
1 - — Døbefont ved Hauskens Kirke.
3 - G. Bull. Stavangers Kirke.
1 - — Døbefont i samme Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. IX).

Bergens Stift. (108 Blade.)

2 Bl. Mosters Kirke.
2 - Fitje Do.
1 - G. Bull. Bygning paa Finne paa Voss (i Aarsb. f. 1854 Pl. III).
3 - Chr. Christie. Vossevangens, Kinserviks og Eidfjords Kirker.

4 Bl. Chr. Christie. Ullinsvangs og Odde Kirker.
1 - — Lysekrone i Kinserviks Kirke.
1 - — Døbefont i samme Kirke.
1 - — Døbefont i Ullinsvangs Kirke.
1 - — Dørbeslag i Østensø Do.
1 - — Dørbeslag i en Stuebygning paa Aga.
1 - Fotografi af en Ljorekam (i Bergens Museum) fra en nedtagen Stue sammest.
1 - Fotografi af 2 udskaarne Dørstolper fra Ulvviks nedtagne Kirke, ligeledes i Bergens Museum.
6 - G. Bull. Mariekirken i Bergen.
2 - — Levninger af Nonneseter Kloster paa Lungegaarden sammesteds.
1 - H. Thrap-Meyer. Grundrids af samme.
1 - — Grundplan af Munkelifklostrets Kirke med Detaljer (i Aarsb. f. 1860).
1 - G. Bull. Grundplan af Bergens Domkirke.
1 - — Et Vindu i samme Kirke (i Aarsb. f. 1854 Pl. XI).
5 - — Magasinbygningen (Kongehallen) paa Bergenhus. (N. Bygn. f. Fort., 1ste Række, Pl. X—XII).
6 - Chr. Christie. Rekonstruktionstegninger af samme Bygning. (Sammesteds Pl. XIII—XVI).
1 - Grundplan og Oprids af samme Bygning i det 18de Aarhundrede (efter Original i Rigsarkivet).
1 - — - — Taarnet paa Bergenhus (efter Original i Ingeniørbrigadens Arkiv).
1 - Plan af Bergenhus i 1690 (efter Original sammest.)
1 - — - Bergen i samme Aar (ligesaa).
2 - Chr. Christie. Fane Kirke.
1 - — Herlø nedtagne Kirke.
1 - — Gammel Stue paa Landsvik i Herlø Sogn.
1 - G. Bull. Hove Kirke i Sogn. (N. Bygn. f. Fort. 7de Hefte, 2den Række, Pl. V).
2 - — Hoprekstad Kirke. (Sammest. 1ste Række, Pl. VI).
1 - Chr. Christie. Kapel af udskaaret Træverk, i samme Kirke.

1 Bl. G. Bull. Vangsnes nedtagne Kirke (N. Bygn. f. Fort. 1ste Række Pl. VII).
2 - — Rinde nedtagne Kirke (sammesteds Pl. IX).
2 - — Stedje do. Do.
1 - — Kopangers Do.
1 - — Hafslo Do.
1 - — Fortun Do.
3 - — Urnes Do. } N. Bygn. f. Fort. 1ste
1 - Chr. Christie. Snitverk i samme Kirke. } Række Pl. 1—IV.
1 - Flintoe. Alterstage i samme Kirke (med Aarsb. f. 1846).
1 - Chr. Christie. Døbefont fra Nes Kirke i Lyster.
1 - — — - Fit — - —
2 - G. Bull. Dale Kirke sammesteds. (N. Bygn. f. Fort. 7de Hefte, 2den Række, Pl. VI—VIII).
3 - — Lysestage i Gaupne Kirke (i Aarsb. for 1854 Pl. X).
2 - — Borgunds Kirke. (2 Pl. med Aarsb. f. 1856).
1 - Holck. Samme Kirkes Indre (med samme f. 1857).
1 - — Perspektiv af sammes Ydre (med samme f. 1858).
3 - Chr. Christie. Dørstolper i Tønjums Kirke.
2 - G. Bull. Aardals nedtagne Kirke. } N. Bygn. f. Fort. 1ste
1 - Chr. Christie. Portal i samme Kirke. } Række, Pl. VII—IX).
2 - — Kinns Kirke.
1 - — Døbefont i Gloppens Kirke.
1 - Schiertz. Prospekt af Selje Klosterruiner. } 5 Pl. i Selje Klosterlevninger,
5 - O. Krefting. Planer af samme Ruiner. } udg. 1868.
11 - — Fotografier af samme.
1 - J. Frich. Malerier paa et Skab i Hjørendfjords Kirke.
1 - — Udskjering paa en Dør i Borgunds Do.
1 - — Processionsstav fra Ørskogs Kirke (i Aarsb. f. 1855 Pl. X) nu i Bergens Museum.
1 - Chr. Christie. Døbefont i Strandens Kirke.

Throndhjems Stift. (61 Blade).

1 Bl. Chr. Christie. Thingvolls Kirke.

10 Bl. O. Krefting. Hovedbygningen paa Østeraat.
7 - — Levninger af Reins Kloster (2 Pl. i Aarsb. f. 1864).
1 - Chr. Christie. Bynessets og Orkedals Kirker.
2 - — Børseskogns Kirke.
1 - Grundplan af Kirkeruinen paa Huseby (i Aarsb. f. 1848).
2 - Rids af den nedtagne Stue paa Uf i Rennebo.
1 - Udskjeringer i samme Stue, nu i Videnskab. Selsk. Samling i Throndhjem.
1 - Gammel Stol fra Rennebo Kirke, i Bergens Museum.
1 - Chr. Christie. Melhus Kirke.
1 - H. Thrap-Meyer. Søljefodstykke fra Klostret paa Munkholmen, i Bergens Museum.
1 - Fotografi af O. Kreftings Grundplan af Throndhjems Domkirke (i Aarsb. f. 1866).
5 - O. Krefting. Gravsteder under Gulvet i samme Kirke (i samme Aarsb.)
1 - Klosterruinen paa Tauterø.
3 - Chr. Christie. Vernes Kirke
2 - — Mære Do.
6 - — Udskaarne Bjelkehoveder i de to sidstnævnte Kirker.
} N. Bygn. f. Fort. 1ste Række, Pl. XVII—XX.
1 - — Logtuns Kirke.
3 - — Alvstahaugs Do.
1 - — Levangers Do.
4 - — Stiklestads Do.
1 - — Døbefont i samme Kirke.
1 - — Sagshaugs Kirke.
1 - — Døbefont i samme Kirke.
1 - — Ring og Dørbeslag i samme Kirke.
1 - — Husstads Kirke.
1 - — Ranhems Do.

Tromsø Stift. (8 Blade).

2 Bl.	Chr. Christie.	Alstarhaugs, Gildeskaals og Brønø Kirker.		
1 -	—	Herø	Kirke.	
1 -	—	Dønnes	Do.	
4 -	—	Throndenes	Do.	

Fortegnelse

over de løse lithograferede Blade, som Foreningen har udgivet:

Med Indbydelsen	i 1844	fulgte	2	Blade	(Forsiden af en Stol fra Vaage af Tidemand og Eidsborgs Kirkes Portal af Frich).
— Aarsberetn.	f. 1845	—	2	—	(Stabur paa Bolkesjø af Tidemand og Stuebygning paa Groven samt Stabur i Laurdal af Frich).
— —	- 1846	—	2	—	(Alterstage i Urnes Kirke og Grundplan af Hovedøens Kloster samt to Ligstene der).
— —	- 1847	—	2	—	(Perspektiv af Klosterruinerne sammest. og Gulvfliser, Pl. IV).
— —	- 1848	—	1	—	(Bagside og en anden Side af den ovennævnte Stol).
— —	- 1849	—	2	—	(Kort over Hovedøen og en større Grundplan af Klosteret sammesteds).
— —	- 1850	—	5	—	(2 med Gulvfliser og 3 med Kapiteler, Kragstene o. s. v. af Nebelong).
— —	- 1851	—	2	—	(Hiterdals Kirke i restaureret Stand).
— —	- 1852	—	3	—	(Kort over Strøget omkring Borre Kirke og Sager fundne i Gravhaug paa Vold ved samme Kirke).
— —	- 1853	—	2	—	(Kapiteler, Kragstene o. s. v. af Frich).
— —	- 1856	—	2	—	(Borgunds Kirke af G. Bull med Text).
— —	- 1857	—	1	—	(samme Kirkes Indre af Holck).
— —	- 1858	—	1	—	(Perspektiv af dens Ydre af Holck).

Oldsager

indkomne til Bergens Museum i 1867.

---

1. To ovale skaalformede Spænder og en Nøgel af Messing samt 4 smaa Glasperler, 3 grønne og en blaahvid, fundne paa Gaarden Sunde i Malle Sogn, Stavangers Amt. (Samlingens No. 1867—1869).
2. Paalstav, Vegtballanse og Bor af Jern (1870—1872), fundne 1867 paa Tungenes under Gaarden Nes i Stedje Sogn, Nordre Bergenhus Amt, tilligemed en Del Brudstykker af Pile og Sigde.
3. Tilsleben Hulmeisel af Sandsten (1927) og en vævskyttelformet Beltesten (1928), begge fundne 1865 paa Gaarden Aspeteig i Nøstdals Sogn, Nordre Bergenhus Amt.
4. Drikkehorn med forgyldt Messingbeslag fra senere Middelalder. Har været opbevaret i Kinns Prestegjeld i Nordre Bergenhus Amt.
5. Tre Tavler af Træ med Temperamalerier (Antipendier foran Alterbordet), en af Bord sammensat Tøndehvelving med Malerier, et Skab, 3 Stykker spaanlagt Tagbedækning og et Portal med Udskjeringer, alt fra den nedtagne Aardals Kirke i Sogn. (Jfr. Aarsberetn, f. 1866 Side 73).

5. To Portaler med Udskjeringer og Fodstykket af en Stav med Runeindskrift, fra den nedtagne Stedje Kirke i Sogn. (Jfr. Aarsberetn. f. 1866 Side 75).

7. Slibesten af Marmor eller Kalksten, 9 Tommer lang og 6 Tommer bred, med en dyb Fure paa begge Fladsider, funden 1867 i en Sandbakke paa Gaarden Ytre Haugsdal i Lindaas Prestegjeld, Søndre Bergenhus Amt (2048).
8. 13 forskjellige Smaating af Bronse, Messing, Ben eller Glas, fremkomne ved Udgravningen af Selje Klosterruiner i 1866 og 1867. (Jfr. „Selje Klosterlevninger" Side 14).

9. Udhulet Kar af Klæbersten, 12" højt og 18" i Tvermaal, tilforn brugt, som det siges, til Døbefont i Bøgstads Kirke i Indre Holmedals Prestegjeld, Nordre Bergenhus Amt.

Oldsager

indkomne i 1867 til det kgl. norske Videnskabernes Selskabs Samling.

1. Katal. No. LXXIV. Fund fra Vigdal i Budviken i 3 Hauger. 1. Søndre Haug: *a)* Brynesten; *b)* Sverd i 4 Stykker, Klingen 22 Tommer; Grebet, fra Hugbøilens Underkant til Knappens Øverende, 6 Tommer; der mangler maaske et Stykke af Klingen, dog er den snarere helt tilstede; den er for det meste omgiven af Træ som en Skede, og derpaa sees Mærker af Vævnad, formentlig af Linned, maaske dog paa enkelte Steder af omviklet Metaltraad; *c)* en hel Jernring og to Stykker af en anden, formentlig af et Bidsel; *d)* et lidet Stykke af en Skjoldbule; *e)* Forskjellige ubestemmelige Smaastumper, sandsynligvis Stykker af Pile- og Spydodder; — 2. I Mellemhaugen: *f)* to Bidselringe, den ene løs, den anden forenet med Mundbidet; *g)* et af de ubekjendte Redskaber, bestaaende af en Jernbøile med vedhængende Ringe, 4 i Tallet; — 3. I nordre Haug: *h)* Et Greb og 4 forskjellige Stykker af en eller flere Sverdklinger; Grebet uden Knap, Klingestykkerne meget brede indtil 2¼ Tomme, med Træ og Tøi som *b*; *i)* Øxeblad uden Skafthul, 4 Tommer i Eggen, 5 Tommer i Høide; *k)* Græv med Skafthul; *l)* Pileodder, tildels hele, tildels i Stumper, ialt 12; to Bundter deraf ligge sammenrustede, tre og tre i hver Bundt; *m)* Et Stykke Ben, maaske en Hugtand af et Svin. — Med Undtagelse af det sidste Stykke er alt af Jern og meget forrustet. Træet og

Tøiet ere neppe tilstede uden som Form for Jernoxydet, der har remplaceret dem. — Gravningen blev foretaget i Sommeren 1867 i bestemt Hensigt.

2. Katal. No. LXXV. En Jernøxe fra Bergstad i Sparbuen, funden om Vaaren 1867 ved Pløining af en Haug, som før har været udpløiet, og hvor der før skal være fundet et Sverd, Kul og Ben, omtrent 200 Alen syd for Gaardens Huse. — Eggen lidt over 3 Tommer, Afstand mellem Skafthul og Eg = 3 Tommer; Skafthullet 2 Tommer høit, 1½ Tomme bredt.

3. Katal. No. LXXVI. *a)* To Sverdstykker, maaske sammenhørende, det ene med Greb, det andet Odstykket. Grebet er 5 Tommer fra øverste Ende af Knappen til Underkant af Hugbøilen; det derved siddende Klingestykke er 14 Tommer. Odstykket er 15 Tommer og forsynet med Hulrende langsefter, hvilken ikke kan findes paa Grebstykket, der er langt mere rustet; Bredden ved Grebet 2 Tommer; *b)* Spyd, lidt af Skaftstykket afbrukket, ialt omtrent 1 Alen langt; *c)* Øxe med Skafthul, 7 Tommer høi, 3½ Tomme i Eggen; *d)* Skjoldbule i to Stykker; *e)* Bidselring; *f)* en Sax som de almindelige Sausaxe; *g)* Stykke af en flad Jernring, maaske hørende til Skjoldbulen; *h)* Stump af et Knivsblad med meget tyk Bak, som en smalklinget Tollekniv; *i)* et lidet Stykke Kobberblik med isiddende Nagler. — Alt fundet paa Mostad-Trøen i Frosten i en Haug, omtrent ¾ Alen høi, ved Gravning for at bruge Jorden til Gjødsel, først i Juli 1867. Øverst laa Kuppelsten, derunder mindre Stene og Singel. Fundet laa i Høide med Jordbaandet, Sverd og Spyd ikryds, Skjoldbulen i Mellemrummet ved Sverdgrebet og Øxen derovenfor.

4. Katal. No. LXXVII. Fire Hjelme forærede af Direktionen for Throndhjems Theater. De ere angivelig for nogle Decennier siden kjøbte i Gudbrandsdalen, hvor de ansaaes for at have tilhørt Sinklar og hans Folk. To af disse Hjelme ere af Kobberblik, den ene med Sølvzirater; de andre to ere af Messing. De to første skrive sig maaske fra hin Tid; de to sidste synes mere tvivlsomme.

Oversigt

over de til Universitetets Samling af nordiske Oldsager i 1867 indkomne Sager, ældre end Reformationen.

1. Brudstykke af et tveegget Sværd, et Øxeblad, begge af Jern, og ubetydelige Levninger af andre Jernsager, hvoriblandt en Skjoldbule, et Sigdblad og et Bidselmundbid, samt en Brynesten, fundet 1863 i en Gravhaug paa Gaarden Østeraatt i Høyland Pgd., Stavanger Amt (yngre Jernalder). I Haugen fandtes desuden en Lerurne, hvori der var „Aske." (Saml. No. 3971—3974).
2. Stenøxe med Skafthul, 4½" lang, smukt arbeidet; har i længere Tid været bevaret paa Gaarden Ryggetangen i Sande Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt og er rimelig fundet der. (3975).
3. Tveegget Sværd af Jern, Brudstykke (yngre Jernalder). Fundet i „Bjørgehaugen" paa Gaarden Bjørgen, ligeledes i Sande Pgd. (3976).

   2 og 3 er skjenkede til Samlingen af Gaardbruger Herlof Herlofsen Ryggetangen.
4. Nøgel af Bronce med fladt Haandtag af gjennembrudt Arbeide og Skjæg med tre lodret staaende Pigger paa den ene Side (jfr. Aarsberetn. 1866 Side 90 No. 21). Afbildet Pl. III fig. 33. Funden i en Ager i Vang Pgd. i Valdres. (3977).
5. Enegget Sværd og Øxeblad af Jern, fundne i en Røs paa Gaarden Kjøs i Hurum Sogn, Vang Pgd. i Valdres, sammen med en svær Spydspids og andre Jernsager (yngre Jernalder). Sværdets Længde er 33", hvoraf paa Klingen kommer 26½"; Klingens største Bredde 2". Hjalt mangle; Tangen og Spidsen er ombøiede, begge til samme Side. (3978. 3979).
6. Smaa Stykker af to Lerurner, fundne med ubetydelige Brudstykker af Jern og Bronce, samt Kul og brændte Ben, under en stor Stenhelle i Bunden af en stor rund Gravhaug paa

Gaarden Rørholt i Bamble Pgd., Bratsberg Amt. Den ene Urne, af rød Lermasse, har havt Urtepotteform og har været bedækket med Strege-, Kors- og Kam-Zirater. Den anden, af sort Farve, har været buget og prydet med nogle simple Strege- og Punktzirater (fra ældre Jernalder?). — Gave fra Stud. theol. A. Rørholt, der udgrov Haugen i Sommeren 1866. I 6—8 mindre Hauger, der laa i Nærheden af den store og udgroves paa samme Tid, fandtes intet uden Kul og i enkelte af dem Benstumper. (3980).

7. 5 Redskaber af Jern af Form, som Afbildningen Pl. III fig. 32 viser, fra 9—11¼" lange, fundne med henimod 70 andre af samme Form og Størrelse under en Stenhob paa Gaarden Ottestad i Stange Pgd. paa Hedemarken. Redskaber af dette Slags, af meget forskjellig Størrelse, er fundne paa mange Steder i Norge, tildels sammen med Oldsager, der sikkert vides at tilhøre den yngre Jernalder, og altid i stor Mængde sammen (indtil 600 Stykker paa enkelt Sted). Der er Grund til at formode, at de har været brugt ved Vævning paa de gamle Vævstole med hængende Væv, hvor der behøves en Vegt i Enderne af Rendingstraadene for at stramme dem og holde dem fra hinanden; dertil har rimelig disse Jernredskaber været brugte ved finere Rending, medens man ved grovere brugte Stene, saakaldte Kljaastene (sml. Afbildningen af en saadan Vævstol fra Færøerne, ganske lig de i Norge brugte, i Worsaaes Nordiske Oldsager No. 558). — Gave fra Johan Ottestad (3982).

8. Tveegget Sværd af Jern, ufuldstændigt (yngre Jernalder), fundet i en rund Gravhaug paa Gaarden Hønsi i Gjerdrum Pgd. paa Romerike. Laa omtrent midt i Haugen, noget høiere end den omgivende Jordflade, tilligemed en hel Del andre af Rust fortærede Jernsager. Intet Gravkammer (3983).

9. Øxeblad af Jern, almindelig Form fra yngre Jernalder, kun 4" langt, fundet i Jorden paa Hildeeiet i Flaa Sogn i Hallingdalen. (3984).

10. Redskab af Jern, maaske en liden Hakke, 5" langt, fundet

i Jorden paa Gaarden Vegaker i Krødshered Sogn, Sigdal Pgd., Buskeruds Amt. (3985).

9 og 10 er Gaver fra Elling Olsen Stavenesodden.

11. Spydspids af Jern (Pl. III fig. 2*) med tveegget, ganske tyndt, smalt, men næsten i hele sin Længde jævnbredt Blad og skjødesløst arbeidet; ikke ganske sammensluttet Fal. Spidsen afbrudt. Det tilbageværende Stykke af Bladet er 17" langt, dets største Bredde 1¼"; Falens Længde er 4½". Spydspidserne af denne Form, der findes hyppigt i Norge i Grave fra yngre Jernalder, har alle den Særegenhed, at Bladet danner en stump Vinkel med Falen i sit eget Plan. (3986.)

12. Paalstavspids (Celt) af Jern, 5" lang og 2¼" bred i Eggen. (3987).

11 og 12 er fundne sammen i en Gravhaug paa Vinna i Krødshered Sogn, Sigdal Pgd., Buskeruds Amt.

13. Ljablad af Jern, 19½" langt, maalt efter Ryggen; efter Formen at dømme rimelig fra hedensk Tid. Gave fra Erik Hansen Sand. (3988).

14. Enegget Sværd af Jern, af den i yngre Jernalder almindelige Form. Klingen 27" lang, dens største Bredde 1 7/12". Hjaltene mangle; af Tangen blot en liden Stump tilbage. (3989).

15. Brudstykke af et Bidselmundbid af Jern, med løse Sideringe og enkelt Led; kun den ene Ring og det meste af den dertil fæstede Halvdel af Biddet er bevaret. Ringen er usædvanlig stor (4¾" Tvermaal). Gave af Fanejunker Hammersbøen. (3990).

16. Pilespids af Flint af trekantet Form (som No. 72 hos Worsaae), smukt arbeidet, 3¾" lang. (4000).

13—16 ere alle fundne i Aal Pgd. i Hallingdalen, 13 paa Sand i Hol Sogn, 14 oppe paa Fjeldet mod Hardanger, ved Ustetinden, 15 paa Fly i Aal Sogn i en Haug sammen med Ben og Kul og 16 paa Olmedokken i Hol Sogn.

17. Fingerring af Guld, baandformet, med 4 ophøiede Striber rundtom og 2 Rader indtrykte Punkter i hver af Fordybningerne mellem disse; temmelig raat Arbeide. Baandets Bredde

er ½", Ringens Diameter ⅝", Vegt 3 Kvintin 38 Æs (ældre Jernalder). Funden i en Gravrøs paa Nordsveen under Gaarden Ringsaker i Nordre Aurdal Pgd. i Valdres. Røsen var rund, dannet af runde Stene med lidt Jord imellem. Ringen fandtes omtrent i Midten, 1½ Alen under Røsens Top, i et lidet rundt, med Heller omsat Rum, tilligemed et Glasbæger, to Spydspidser af Jern og et lidet fladt Stykke Guld. Længere nede stødte man paa en svær Helle, under hvilken dog intet fandtes. (4001).

18. Kile af Sten, 4¾" lang, funden under en Trærod i Gaarden Helleruds Udmark i Østre Aker Pgd. ved Kristiania (4002).

19. Pilespids af Skifer, af det i Aarsberetn. 1866 Side 99 No. 42 omtalte særegne Slags af Stenoldsager, 5" lang (Pl. I fig. 2). Funden paa Gaarden Østre Stræte i Vaaler Pgd. i Solør og foræret af P. G. Østby. (4003).

20. Pilespids af Jern, med tveegget Blad og Stift, af den i yngre Jernalder almindelige Form, 5⅝" lang. Funden i Gravaskardet østenfor Vinstervandene paa Fjeldet mellem Gudbrandsdalen og Valdres. (4004).

21. To Pilespidser af Jern med fladt tveegget Blad og Stift til at sætte ind i Skaftet, ligeledes rimelig fra hedensk Tid, fundne paa Høifjeldet nordenfor Vangs Sogn i Valdres. (4008).

22. Tveegget Kniv af Flint med firkantet tilhugget Haandtag, 7" lang, og en Kile af Flint, 5¾" lang, sleben paa alle fire Sider henimod Eggen, men forresten kun tilhugget. Fundne paa Nes Jernverks Hovedgaard i Nedenes Amt og skjenkede til Samlingen af Verkets Eier, Hr. N. Aall. (4009. 4010).

23. Et Ljablad, et Sigdblad og en Sax af Jern af almindelig Form, fundne i en Gravrøs paa Gaarden Løkkreim i Vang Pgd. i Valdres, sammen med et enegget Sværd af Jern, som indsendtes til Samlingen i 1866. (4013—4015).

24. Sigdblad af Jern af en usædvanlig Form; Bladet er meget stærkt krummet, af Form næsten som et latinsk C, og Tangen, der er smal, indrettet til at stikkes ind i et Skaft, udgaar i omtrent ret Vinkel fra dets ene Ende. Bladet 15" langt, Tangen 5". Fundet i Jorden paa Gaarden Kongsli i Vang Pgd.

i Valdres. Samlingen har fra ældre Tid et noget større Exemplar af samme Form, der angives at være fundet i en Gravhaug i Hurum Pgd., Buskeruds Amt, men denne Angivelse er for usikker til derefter at kunne henføre disse Stykker til hedensk Tid. (4017).

25. Dørring af Jern af 4¾" Tvermaal, endende i Dyrehoveder, og ellers prydet med Halvcirkelzirater; har været fæstet paa en Dør i den nys nedrevne gamle Kirke i Fiskum Sogn, Eker Pgd., Buskeruds Amt. Gave fra Sognets Kommunestyrelse. (4019).

26. Underpladen af en oval skaalformet Spænde og en flad cirkelformet Spænde, begge af Bronce, fundne i en Gravrøs uden Gravkammer paa Gaarden Tonsvik i Nesne Pgd. paa Helgeland. Oldsagerne laa ved et Skelet, der forekom Finderen at være af ualmindelig Størrelse. Den cirkelformede Spænde (Pl. III fig. 25) er 2½" i Tvermaal og har været stærkt forgyldt; den er sammensat af en flad, glat Underplade og en ornamenteret og gjennembrudt Overplade. Den stemmer ellers saa mærkværdig nøiagtig i alle Enkeltheder med et andet Samlingen tilhørende Exemplar, der hidrører fra en Gravhaug ved Hofs Kirke i Solør (N. Fornl. Side 742), at man maa fristes til at tro dem støbte i samme Form. (4021. 4022).

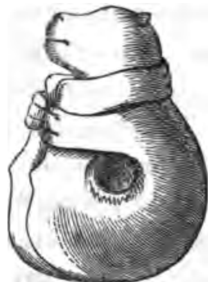
27. Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med enkelt Plade (4" lange, 2⅝" brede), en stor Ravperle af fladtrykt Kugleform og en liden bøileformet Spænde af Bronce. Den sidste er lige dannet i begge Ender; Bøilen gaar spidst opad i Midten, hvorved Stykkets Overflade deles i to Afdelinger, i hver af hvilke der synes at være fremstillet to mod hinanden vendende Dyrehoveder. Alt fundet i en Gravhaug paa Gaarden Glein, ligeledes i Nesne Pgd., i en tildels af Sten dannet Gravhaug. Haugen skal have havt et Gravkammer, omtr. 2½ Alen langt og 1½ Alen bredt, hvori desuden laa endel hensmuldrede Ben, som forekom Finderen at være ubrændte. De to Spænder fandtes liggende med Hulingerne mod hinanden og Ravperlen mellem dem. (4023—4025).

26 og 27 er indsendte til Samlingen af Agronom H. Coldevin i Nesne som Gaver fra Niels Pedersen Tonsvik og Hans Olsen Glein.

28. Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade, $4\frac{1}{4}$" lange og $2\frac{3}{4}$" brede, indlagte med fin flettet Sølvtraad ovenpaa og ret smukt arbeidede; en enkelt simplere arbeidet Spænde af samme Slags, $4\frac{1}{16}$" lang og $2\frac{3}{8}$" bred, omvundet med grov flettet Sølvtraad langs Dækpladens undre Kant; en liden Cylinder af tyndt Bronceblik, $2\frac{1}{12}$" lang og en knap Tomme i Tvermaal, udvendig prydet med nogle Baand af parallele Linier, med indadbøiet Rand i den ene Ende, lukket ved en indenfra fremskudt mindre Cylinder med fast Laag, der kun er $\frac{1}{8}$" lang, og hvori er fæstet en bevægelig Hempe af Broncetraad; en oval glat Ring af Bronceblik af Form omtrent som den nederste Del af en oval skaalformet Spænde, naar man tænker sig denne afskaaren lidt ovenfor Randen, samt et Brudstykke af en lignende Ring. Alt fundet i en af Sand bestaaende Haug paa Gaarden Ryum i Vikten Sogn, Nærø Pgd., Nordre Throndhjems Amt, og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Benjamin Eliassen Ryum ved Lensmand P. Anzjøn. (4029—4032).

29. En liden udskaaren Figur af Rav, forestillende en Hund eller et lignende Dyr, der har rullet sig sammen saaledes, at Bagfødderne gribe om Nakken, medens Forfødderne slynge sig om Bagbenenes Laar (se vedstaaende Træsnit i

Originalens Størrelse) Figurens Høide er $1\frac{1}{3}$"; den er godt skaaret og vel bevaret. Fundet i Jorden paa Gaarden Haug-

sten i Raade Pgd., Smaalenenes Amt, og foræret til Samlingen af Gaardbruger Hans Haugsten ved Lieutenant H. Bassøe. (4033). Samlingen har to andre lignende Stykker af Rav (N. Fornl. Side 644. 838), der begge synes at forestille en Drage eller et lignende Fabeldyr, som ligeledes ruller sig sammen; det ene af disse er for mange Aar siden fundet i en Gravhaug paa Inderøen i Nordre Throndhjems Amt. Figurerne kan have været brugte som Hængesmykker (Amuleter?), da de alle have et eller flere Huller, hvori en Snor kunde anbringes. (Fra ældre Jernalder?).

30. a) To Staver af Træ med indridset Runeskrift, udsagede af Dørindfatningen af den i 1796 nedrevne Stavekirke i Vinje Hovedsogn i Thelemarken og da nedbragte til Kjøbenhavn. Om de to Indskrifter, der høre til de mærkeligste, som hidtil er fundne i Norge, kan henvises til Abrahamson i Antiqv. Annaler I 247 ff, Munch i N. F. Hist. 3die Del Side 378 Anm. 2, Bugge i Kristiania Videnskabsselskabs Forhandlinger 1864 Side 216. Den ene af dem, der indeholder et drottkvædet Vers, som baade med Hensyn til Læsning og Fortolkning frembyder store Vanskeligheder, er efter den anden Indskrifts Angivelse ristet af den navnkundige Baglerhøvding Sigurd Jarlssøn (henimod 1200).

b) Et Cranium, der i længere Tid har været bevaret i Kjøbenhavn, først i Kunstkammeret og siden i Museet for nordiske Oldsager, med den Tradition, at det skulde være Kong Sigurd Jorsalafares. Det er, efter hvad derom har kunnet oplyses, nedsendt til Kjøbenhavn mellem Aarene 1736 og 1775 fra Norge, rimeligvis fra Oslo, og den omtalte Tradition har formodentlig ikke havt andet at støtte sig til, end at det er fundet i Ruinerne af St. Hallvards Kirke, hvori Kong Sigurd efter Sagaernes Vidnesbyrd blev begravet. (Sml. N. Fornl. Side 35. 727 f.).

30 a og b er overdragne til Samlingen af det Kgl. Museum for nordiske Oldsager i Kjøbenhavn ved dettes Bestyrer Etatsraad I. I. A. Worsaae. (4034. 4035).

31. Halvmaaneformet Kniv af Flint af almindelig Form, $4\frac{1}{3}$' lang. Funden med fem andre lignende Knive, af hvilke 1 tidligere er indkommen til Samlingen (Aarsberetn. 1866 S. 95 No. 32), ved Sanne og Soli Brug i Smaalenenes Amt (4038).

32. Stenøxe med Skafthul, usleben, af almindelig Form, $4\frac{7}{8}$" lang, funden paa Gaarden Glenne i Berg Pgd. i Smaalenene (4039).

33. Levninger af en bøileformet Spænde af Bronce, en Brikke af brændt Ler, af fladtrykt Halvkugleform, $1\frac{1}{16}$" Tvermaal, og et lidet Stykke af en Terning af Ben af almindelig Form (yngre Jernalder). Fundet 1866 i en Gravhaug (Aarsber. f. 1866 Side 56 No. 6) paa Gaarden Nordre Gjulem i Rakkestad Pgd., Smaalenenes Amt. — Spænden er af den eiendommelige Form, hvorpaa No. 427 i Worsaaes Nordiske Olds. kan tjene som Exempel; den adskiller sig fra dette Exemplar væsentlig kun derved, at Overstykket er halvcirkelformet og aabent (bestemt til at udfyldes med indfattede Metalstykker eller Glasflusser?). Spænder af denne Form er ikke fundne hyppigt i Norge; foruden dette Stykke haves kun 1 i Bergens Museum og 2 i det Throndhjemske Videnskabsselskabs Samling. De have alle Zirater i en særegen Stil, der synes ikke oprindelig at høre hjemme i Norge, men at være overført fra Skotland og Irland, hvor den gjenfindes baade paa Smykker og paa de i disse Lande hyppig forekommende Bautastene og Stenkors med indhugne Ornamenter. Særeget for de i Norge fundne Spænder af dette Slags er ogsaa, at der paa dem alle i de aabne Partier, der synes at have været udfyldte med indfattede Ornamenter, findes smaa Stumper af Bast (til Underlag ved Indfatningen?); saaledes ogsaa paa nærværende Stykke (4040—4042).

34. Brudstykke af et Knivblad af Jern og et lidet Stykke Flint, mulig benyttet til at slaa Ild med, funden 1866 i en stor Gravhaug (Aarsb. f. 1866 Side 56 under Søndre Gjulem) paa Gaarden Vestre Gjulem i Rakkestad Pgd. i Smaalenene. Haugen var 7—8 Alen høi og den største i en Klynge

af Gravhauger; den var opkastet af Muldjord, og i dens Midte fandtes nogle store Stene, mellem hvilke de nævnte Smaasager var henlagte. Ellers indeholdt Haugen intet. — Paa Knivbladet er der Spor af Broncerust. (4044).

31—34 er erhvervede ved Bytte fra Student A. Loranges Samling paa Frederikshald.

35. Et Gravfund fra den ældre Jernalder (en hel Lerurne og Brudstykker af to eller maaske tre andre, en 3¼" lang bøileformet Spænde af Bronce, lig Worsaae 391, en liden oval Belte- eller Remspænde af Bronce, et kileformet Øxeblad af Jern, 6½" langt, en liden Hank af Jern med Levninger af Nagler, saaledes anbragte, at Hanken kan skjønnes at have siddet paa Siden af et Skrin eller en liden Kiste, Brudstykker af flere Jernsager, hvoriblandt en Sax og en liden tveegget Spydspids, Levninger af et Knivskaft af Træ, der har været c. 3" langt, og en Syl af Jern med Skaft af Træ, ligeledes stærkt beskadiget, ialt 3⅝" l.). Alt fundet 1866 i en stor Gravhaug paa Gaarden Fuskeland i Holme Sogn, Lister og Mandals Amt og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Thorkel Nilsen Fuskeland gjennem Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring. Sagerne laa i et stensat Gravkammer, 14 Fod langt, 3 Fod bredt og høit. Haugen er c. 5 Alen høi og 24 Alen i Omkreds og ser ud til at indeholde flere Gravkammere. — Den ene fuldstændig bevarede Urne, der er 4½" høi og 3¼" vid øverst, er afbildet Pl. I fig. 4.; den har tynd sort Glasur indvendig og udvendig. (4045—4054).

36. En svær Klump af Ler og Sand, gjennemtrængt med Jernrust, hvori sidde indstukne en Mængde Oldsager fra den yngre Jernalder. Funden i 1866 af Student A. Lorange ved Udgravning af en stor rund Gravhaug paa Gaarden Nordre Gjulem i Rakkestad Pgd. i Smaalenene. (Jfr. Aarsb. f. 1866 S. 55 No. 1). Haugen var dannet af fin Muldjord, medens det omgivende Jordsmon bestod af gul Sand med Ler under. Ved at grave ind i Haugen fra Øst stødte man paa Kul og

Ben, hvoraf der senere viste sig at ligge et kredsformet Lag midt i Haugen, af c. 3 Alens Tvermaal og 2—3 Tommers Tykkelse; midt i dette Lag fandtes en hel Del Klinknagler af Jern. Laget var paa Grændsen mellem Muldjorden og den naturlige Sandbund; men da Sandet her viste sig at være stærkt gjennemtrængt af Jernrust, gik man dybere ned og stødte da lige ved Lerlaget paa denne Klump. Den var da blød, men stivnede snart ved Luftens Indvirkning og er nu haard som Sten. Hvad der nu kan skjelnes af Oldsager i den, er: et tveegget Sværd af Jern, hvis Hjalt er belagte med riflede Bronceplader, 4—5 Brynestene af langagtig firkantet Form, flere Spydspidser, mindst 3 Skjoldbuler, mange tveeggede Pilespidser, et Ljablad, et Bidselmundbid, en Lænke af Jern med temmelig lange Led, — alt blandet om hinanden i den største Uorden; desuden Spor af brændte Ben og Kul. — Gave af Student A. Lorange (4055).

37. En Nøgel af Jern, med ovalt Greb, i Form af to mod hinanden gabende Slanger, og kunstig udarbeidet Skjæg, 5¾" lang. Funden for c. 10 Aar siden i en Ager paa Gaarden Sama i Throndenes Pgd., Tromsø Amt; er vel fra Middelalderen (4056).

38. En Runesten, der sidst har ligget i et Fjøsgulv paa Gaarden Orestad i Helleland Pgd., Stavanger Amt. Det er en flad Helle af næsten kvadratisk Form, 39" bred paa den ene Kant og 33—41" paa den anden. Runerne staa i en Linie langs den ene Kant og er 7—9" høie; de har oprindelig været meget dybt hugne, men er nu paa Grund af Slid, Afskalling og senere tilkomne tilfældige Fordybninger saa utydelige, at det synes tvivlsomt, om det nogensinde vil lykkes at læse dem. Stenen opdagedes i 1865 af Prof. S. Bugge under en Reise i Egnen, og er senere ved hans Medvirkning overladt til Samlingen af Eieren mod en liden Godtgjørelse (4057).

39. Det nedre Hjalt af et tveegget Sværd af Jern (yngre Jernalder), belagt med firkantede Ruder, afvexlende af forgyldte ornamenterede Bronceplader og riflede Sølvplader, saa-

ledes at Bronceruderne er fordybede, Sølvruderne ophøiede, jvfr. nedenfor No. 50. Fundet i en Ager paa Gaarden Bjerke i Gran Pgd. paa Hadeland (4058).

40. 40 Stykker Redskaber af Jern af samme Slags som de under No. 7 anførte, af to forskjellige Størrelser (10—12" og 6" lange). Tilligemed disse indsendtes henimod 70 andre af samme Slags, der som mindre vel bevarede ikke optoges i Samlingen (4059. 4060).

41. En Paalstavspids af Jern, 6½" lang; Skafthulingen ikke ganske sammensluttet. (4061).

42. Stenøxe med Skafthul, af en Form, som nærmer sig de saakaldte baadformede, men skjødesløst arbeidet og usleben, 7" lang. Skafthullet sees at være dannet ved Indboring alene fra den ene Side og Gjennemslag fra den anden (4062).

40—42 er fundne paa forskjellige Steder paa Gaarden Bjerke i Norderhov Pgd., Buskeruds Amt, og skjenkede til Samlingen af Civilingeniør Støren.

43. Stenøxe med Skafthul, 4½" lang, funden i Jorden paa Gaarden Nørdste Kaupang i Storelvedalen i Østerdalen. — Gave fra Distriktslæge Paus. (4064).

44. Stenøxe med Skafthul, 4¼" lang, funden i Jorden paa Gaarden Garvik i Nordre Odalen Pgd., Hedemarkens Amt. (4065).

45. Øxeblad af Jern, 6¼" langt, efter Formen sandsynlig fra Middelalderen, ligeledes fundet paa Garvik. (4066).

44 og 45 er skjenkede af Amund Olsen Garvik.

46 Bidselmundbid af Jern med enkelt Led og Sidestænger. De to Stykker, der danne Milen, har, som Afbildningen Pl. III fig. 36 vil vise, en ganske særegen Form: deres skarpe Kanter synes nødvendig at have maattet saare Hesten i Munden. Af samme Form er Milen paa et tidligere til Samlingen indkommet Mundbid (No. 1844), der hører til et større Gravfund fra Gaarden Vestre Berg i Løiten Pgd. paa Hedemarken. (N. Fornl. S. 61. 744). Nærværende Stykke er fundet ved Pløining i en Gravhaug paa Gaarden Kongshaug i Grue

Pgd. i Solør og foræret til Samlingen af Landhandler Hauge (4067).

47. En Guldbrakteat af 1⅛" Tvermaal, vegtig 2 Kvintin 4 Æs, omtrent 20 Karats Guld (Pl. I fig. 5). Præget forestiller et hjelmklædt Hoved over et firføddet hornet Dyr med udstrakt Tunge og Antydning til Sadeltøi; under Dyret 3 ophøiede Punkter. Funden i Jorden paa en Husmandsplads, kaldet Tørvhuset, under Gaarden Lille-Skjør i Eidsberg Pgd., Smaalenenes Amt. (4068).

48. Enegget Sværd af Jern (yngre Jernalders Form), uden Hjalt, sammenbøiet og meget rustet. Det yderste af Tangen og Odden mangler. Længden af Klingen, saavidt den er bevaret, 30". Fundet for længere Tid siden liggende under en Stenhelle paa Gaarden Nordre Kaupang i Thjølling Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, og omtalt i N. Fornl. S. 200. Gave fra Antikvar N. Nicolaysen. (4070).

49. Stenøxe med Skafthul, nu kun 3" lang; men Skafthullets Størrelse og Plads viser, at den foran dette værende Del af Stykket oprindelig har været meget større og først ved gjentagen Opslibning er bleven saa kort. Funden paa Gaarden Nedre Røer i Nesodden Pgd., Akershus Amt, og foræret til Samlingen af Fredrik Zimmermann. (4071).

50. Sværdhaandtag af Jern (Pl. III fig. 31), ornamenteret baade paa Hjaltene og Mellemstykket med ophøiede Partier, belagte med Sølv, og fordybede, belagte med Bronce, ligesom No. 39. Af Sværdhaandtag med Zirater i denne Stil har Samlingen foruden det under No. 39 omtalte Brudstykke et ganske fuldstændigt og meget vel vedligeholdt (ligesom det her omtalte ornamenteret ogsaa paa Mellemstykket), tilhørende et Gravfund fra Gaarden Ophus i Vang Pgd. paa Hedemarken (Saml. No. 1977, N. Fornl. S. 68 f.) og et temmeligt beskadiget, med Ornamenter alene paa selve Hjaltene, fra Aas Prestegaard, Akershus Amt (No. 1868, N. Fornl. S. 39). Paa nærværende Stykke er ved Oxydation Ziraterne blevne temmelig utydelige. (4072).

51. Spydspids af Jern med tveegget Blad og Fal, fra hedensk Tid og yngre Jernalder, meget beskadiget af Rust. (4073).

52. Bidselmundbid af Jern med løse Sideringe og enkelt Led, almindelig yngre Jernalders Form. (4074).

53. Sax af Jern, almindelig yngre Jernalders Form, 6" lang (4075).

54. En oval Bøile af Jern med deri hængende dobbelt Rad af Ringe, ligeledes af Jern (Pl. III fig 34). Afbildningen vil vise, at den i Hovedsagen stemmer med Flertallet af dette gaadefulde Slags Redskaber, der forekommer saa hyppigt i norske Gravfund fra yngre Jernalder; den mærkeligste Afvigelse fra det sædvanlige er den, at en af den nederste Rads Ringe er noget større end de øvrige og er sammenklemt saaledes, at den har næsten firkantet Form, samt at der i denne hænger foruden nok en liden Ring to Gjænger, der synes at have holdt smaa Remmer, — noget som ei tidligere vides at være iagttaget paa dette. Slags Stykker. (4076).

50—54 har tilhørt en liden Samling af Oldsager, som efter Opmuntring af nu afdøde Provst H. P. S. Krag i sin Tid blev anlagt i Vaage Sogn i Gudbrandsdalen, men som efter hans Fraflyttelse fra dette Kald efterhaanden adsplittedes. Om Sagernes Findested haves ingen Oplysning; rimeligvis er de alle fundne i Gudbrandsdalen. De er skjenkede til Samlingen af Assistent i Rigsarkivet, Cand. juris O. Gr. Lundh.

55. Stenøxe med Skafthul, 4" lang, funden i Skoger Pgd. i Jarlsberg. Ligeledes Gave fra Cand. Lundh. (4078).

56. Pilespids af rød Skifer, af samme Slags som den under No. 19 omtalte, 4½" lang og 1¼" bred (Pl. I fig. 3). Funden i en Ager paa Gaarden Stokka i Alstahaug Pgd., Nordlands Amt, og foræret til Samlingen af Kirkesanger Heitmann. (4080).

57. Stigbøile af Jern (yngre Jernalder), af Form omtrent som No. 482 hos Worsaae, men uden Zirater, 7¾" høi og 4" bred nederst. Funden i en Sandhaug paa Brekkeeiet i Maridalen ved Kristiania og foræret af Lars Larsen Brekkejordet ved Boghandler W. Gram. (4081).

58. Fingerring af Guld, baandformet, udvendig 15kantet, med to Rader indslaaede Punkter langs hver af de 15 Kanter tvers over Ringen. Veier 2 Kvintin 15 Æs. Rimelig fra Middelalderen. Funden i Jorden paa Gaarden Harstad i Throndenes Pgd., Tromsø Amt. (4082).

59. To tveeggede Sværd, to tveeggede Spydspidser med Fal, en tveegget Pilespids, to Øxeblad, et Knivblad og et Bidselmundbid, alt af Jern og af Former, almindelige i yngre Jernalder. Fundne i Jorden paa Gaarden Vestre Evang i Østre Thoten Pgd., Kristians Amt, paa flad udyrket Mark. Sagerne laa i to Grupper, i en Afstand af c. 100 Alen fra hinanden; paa det ene Sted laa et Sværd, den største Spydspids og et Øxeblad, paa det andet de øvrige Sager. Omendskjønt dette Stykke Jord efter Finderens Sigende nu ei vides nogensinde at have været under Dyrkning, kan der dog vel neppe være nogen Tvivl om, at begge Fund er Gravfund, og at der oprindelig har været Hauger over dem. Sværdene er begge brudte i flere Stykker, men det enes Klinge dog fuldstændig bevaret; den maaler 31" i Længde og lidt over 2" i største Bredde. Den ene Spydspids er ualmindelig svær, 22" lang og indtil 2¼" bred i Bladet. (4084—4092).

60. Brudstykker af et tveegget Sværd af Jern (yngre Jernalder), fundet 1867 i en Gravrøs paa Gaarden Mjælve i Bolsø Pgd., Romsdals Amt, og indsendt som Gave af Foged Nannestad. Paa denne Gaard findes lige ved Stranden flere saadanne Røser, af hvilke den største kan være omtrent 3 Favne i Tvermaal og 2 Alen høi; de fleste er meget mindre; alle har de en Indsænkning i Toppen. — Sværdet, der er stærkt medtaget af Rust, sees at have været nedlagt i sin Skede. (4093).

61. Et tveegget Sværd, en tveegget Spydspids, et Øxeblad, en Skjoldbule, et Sigdblad (med sagtandet Eg) og et Bidselmundbid, alt af Jern, fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt,

da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben. — Sværdets Klinge har to parallele Fordybninger langsefter, en Form, som kjendes fra danske Mosefund (Engelhardt Nydam Mosefund Pl. VII fig. 12) og ligeledes fra enkelte norske Fund som brugelig i ældre Jernalder. Nærværende Stykke maa imidlertid baade paa Grund af Hjaltenes Form og af Hensyn til de sammen med det fundne Sager aabenbart henføres til yngre Jernalder. — Gave fra Gaardbruger Hans Kilde. (4094—4099).

62. Brudstykke af et tveegget Sværd, en Spydspids med tveegget Blad og Fal, den sidste prydet med indtrykte rundtom løbende Ringe, og Stykker af et Sigdblad og en Skjoldbule, alt af Jern og stærkt medtaget af Rust, fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad, ligeledes i Aamot Pgd. Gave fra Gaardbruger Lars Rogstad. (4100—4102).

63. En liden oval Ring af Jern, 2" i længste Tvermaal og 1" i korteste, hvori hænge 2 Gjænger til at fæste Remmer i, og et Jernredskab af ukjendt Brug, fundne 1866 tilligemed brændte Ben i en Gravhaug paa Gaarden Thingstad i Aamot. Haugen bestod for en stor Deel af Sten og havde intet Gravkammer; Oldsagerne laa nede paa dens Bund. Gave fra Hans Heggen (4103. 4104).

64. Et tveegget Sværd af Jern, en Spydspids af Jern med tveegget Blad, der har en skarp ophøiet Ryg langs efter Midten, og en Do. med Gjenhager, flere smaa Brudstykker af Jernsager, blandt hvilke skjelnes en Sax og en mindre Spydspids, smaa Stykker af en liden Lerurne, af rød Masse med indsprængte Kiselstykker, et Par Sporer af Bronce, endel ornamenterede Broncestykker af ukjendt Brug, og et kegleformet, nedentil aabent Stykke af Bronce, af blot 1" Høide, maaske en liden Klokke, — alt fra ældre Jernalder, fundet med ubrændte Ben i en endnu ikke helt udgravet Gravhaug paa Gaarden Hverven i Stange Pgd. paa Hedemarken. Sværdet har været sammenbøiet og er derved blevet brudt i to Stykker; Klingens Længde er 29¼" og dens største

Bredde 1¾"; af Fæstet intet tilbage uden den nøgne Tange, udentvivl fordi det egentlige Haandtag har været af Træ; Odden usædvanlig spids. Sporernes Form vil sees af Pl. I fig. 6; de har ingen Zirater uden to indtrykte Linier langs Kanten af den cirkelformede Plade. — Gave fra Student Saxlund. (4105—4112).

65. Stenøxe med Skafthul, 5⅛" lang, formindsket ved Slid og Opslibning ligesom No. 49. Funden paa Gaarden Nanset i Hedrum Pgd. tæt ved Larvik og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Niels N. Lindhjem. (4113).

66. Brudstykker af en skaalformet Urne af Klebersten, c. 3" høi og 7" vid øverst, uden Hadde, et tveegget Sværd af Jern, med 30¼" lang Klinge, en Spydspids, et Øxeblad, en Bøile med dobbelt Rad af Ringe af samme Slags som No. 54, men af den sædvanlige Form, mindre Brudstykker af Jernsager (en Skjoldbule, et Bidselmundbid med Sidestænger, smaa Klinknagler m. m.), alt fra yngre Jernalder, fundet Høsten 1867 ved Pløining i en liden lav Gravhaug ved Nordby Sagbrug i Fet Pgd., Akershus Amt. I Stenurnen var der Aske og brændte Ben. — Gave fra Grossererne Thurmann & Radich. (4114—4119).

67. To tveeggede Sværd af Jern af almindelig Form fra yngre Jernalder, begge sønderbrudte og noget beskadigede, det enes Hjalt belagte med tynde riflede Sølvplader; en Spydspids med tveegget Blad og Fal, et Øxeblad og to tveeggede Pilespidser, et Knivblad, et Bidselmundbid, et Sigdblad (med sagtandet Eg), et Stykke af en spæd Lænke, hvis Led er dannede af tynde vredne Jernstænger, ialt 1 Alen langt, og en noget beskadiget Hvirvel, der maa have hørt til Lænken, en Remspænde, firkantet med ligeledes firkantet Plade, og en liden Ring af ¾" Tvermaal, hvori hænge 3 smaa zirligt arbeidede Gjænger til at fæste Remmer i, — alt ligeledes af Jern og af yngre Jernalders Former. Fandtes 1867 samlet i en Ager paa Gaarden Skaaden i Nordre Fron Pgd., Kristians Amt, og hidrører udentvivl fra en for-

styrret Gravhaug. — Gave fra Lensmand Haanshuus. (4120 —4131).

68. Tre Brudstykker af mindst to forskjellige flettede Halsringe af Sølv (det ene Stykke indbefatter en Stump af Ringens flade Ende, prydet med indslaaede Ringzirater); en Armring af Sølv af 2¼" Tvermaal, dannet af en flad Strimmel Sølvblik, der er bredest i Midten (5'"), smalest mod Enderne, udvendig prydet med to Rader af de for Sølvsmykker charakteristiske indslaaede Trekanter med et ophøiet Punkt i Midten; Enderne ombøiede til modsatte Kanter, saa at de lukke Ringen ved at gribe ind i hinanden (i det hele ligner Stykket meget Worsaae No. 450), — og to smaa glatte, ikke sammensluttede Ringe af Sølv, meget tyndere i Enderne end i Midten, noget for smaa til at kunne have været brugte som Fingerringe. Disse Sølvsager, der tilsammen veie 4¾ Lod, fandtes 1867 paa Gaarden Brøholt i Røken Pgd., Budskeruds Amt, tilligemed flere hundrede Sølvmynter. Mynterne — fra 10de og 11te Aarhundrede, mest engelske og tydske, enkelte danske, de yngste af Svend Æstridssøn — indkjøbtes af Universitetets Myntsamling. De ville findes nærmere beskrevne i Kristiania Videnskabsselskabs Forhandlinger for 1868 af Prof. C. A. Holmboe; han sætter Fundets Nedlægningstid til 1060—1070. (4132—4134).

69. Pilespids af Jern med tveegget Blad og Stift, raat arbeidet, 7" lang. Efter Formen at dømme fra Middelalderen. Den er funden i Jorden paa Utgaarden i Tønset Pgd. i Østerdalen; lige i Nærheden er tæt under Jordens Overflade fundet en Mængde Dyreben, hvoraf den største Del syntes at tilhøre Elgsdyr. Gave fra Gaardbruger Morten Utgaarden ved Foged Heyerdahl. (4135).

70. Stenøxe med Skafthul, baadformet, 7" lang, arbeidet med mindre Omhu, end almindelig pleier at være Tilfældet med Øxer af denne Form. Funden nær ved Fredrikshald og skjenket til Samlingen af Svend Hansen Berger. (4136).

71. En Spydspids af Flint med Skafttunge, 4¼" lang, zirlig

arbeidet med regelmæssige Hak i Kanterne, et lidet Brudstykke af en Spydspids eller en tveegget Kniv af Flint, en Spydspids af Flint uden særlig udpræget Skafttunge, tyk og raat arbeidet, 2⅝″ lang, og en halvmaaneformet Kniv af Flint, 3½″ lang, meget tyk i den lige Kant og usædvanlig tynd i den buede. Disse Flintsager er fundne paa forskjellige Steder paa de to til hinanden grændsende Gaarde Haugen og Rostad paa Rolfsøen i Tune Pgd., Smaalenenes Amt, og forærede af Gaardbruger Syver Rostad og Husmand Ole Torgersen Haugen. (4137—4140).

72. Brudstykke af en vreden Hovedring af Bronce (fra Broncealderen), af samme Slags som de i N. Forml. S. 24. 345. 714 omtalte. Stykket udgjør lidt over Halvdelen af Ringen. Det er fundet i Jorden paa Gaarden Aflund i Follebu Sogn, Gausdal Pgd. i Gudbrandsdalen og foræret til Samlingen af Ole Hansen Aflund. (4141).

73. To Brudstykker af et enegget Sværd, et Øxeblad og to Spydspidser med tveegget Blad og Fal, begge beskadigede, alt af Jern, fundet i Jorden paa Gaarden Undlandet i Throndenes Pgd., Tromsø Amt. Sagerne er fra hedensk Tid (yngre Jernalder) og har udentvivl været nedlagte i en Grav. (4143—4146).

74. Kniv af Skifer, hørende til den samme Gruppe af Stenoldsager, som de under No. 19 og 56 beskrevne Pilespidser. Spidsen er afbrudt; Længden af det bevarede Stykke er 5¾″ og dets største Bredde 2¼″. Funden paa Gaarden Tenvik, ligeledes i Throndenes Pgd. (4147). — For at vise Formen af disse Knive er Pl. I fig. 1 afbildet et bedre bevaret, noget mindre Exemplar (No. 2033), fundet tæt ved Tromsø By.

73 og 74 er indsendte som Gave af Lærer O. Amble.

75. Spydspids af Jern, meget beskadiget af Rust; Falen prydet med langsadgaaende, dybt indtrykte Linier (yngre Jernalder). Funden 1865 med ubrændte Ben i en Gravhaug paa Stordøen i Søndhordland, tæt ved den nye Seminariebygning. Gave fra Lauritz Larsen. (4148).

76. Nøgel af Jern, 4½" lang, rimelig fra Middelalderen; funden i Jorden paa Hasle i Østre Aker Pgd. ved Kristiania og skjenket til Samlingen af Lensmand Norderud. (4149).

77. En Mængde Smaasager, mest af Metal, fra meget forskjellig Tid, fundne Tid efter anden i Stranden paa Gaarden Ærvik paa Stadlandet i Selje Pgd. i Nordfjord og indsendte af Stedets Sogneprest, Provst Koren. Deriblandt kan fremhæves to Sølvmynter, som overlodes til Universitetets Myntsamling, og af hvilke den ene var en norsk af Harald Haardraade, den anden en dansk Enkeltskilling af Christian V, to Glasperler, ganske lignende de i Grave fra hedensk Tid almindelig forekommende, Brudstykker af to Benkamme, af hvilke især den ene meget ligner de almindelige, af mange Smaastykker sammensatte fra yngre Jernalder, en 2½" lang Synaal af Kobber, en i Facetter sleben Glasflus af lysegrøn Farve, udentvivl oprindelig bestemt til at indfattes i et Smykke, Dobbeltknapper af forskjellig Størrelse, af Sølv, Messing, Kobber og Bly (paa en af Bly er ovenpaa anbragt IHS i en Ring af ophøiede Punkter, paa en anden et Kors i en lignende Ring); Knapper fra nyere Tid af Messing og Bly; en Pibekradser af Sølv m. m. m. — Lignende Fund er ialfald lige fra dette Aarhundredes Begyndelse gjorte paa samme Sted (jfr. Klüwers Norske Mindesmærker S. 137, N. Fornl. S. 501 f. og 824.) og tildels indsendte til Universitetets Samling og Bergens Museum. Det eiendommelige ved dem er deres høist mangfoldige og forskjelligartede Indhold og Sammenblandingen af Sager fra saa vidt forskjellig Tid: der er fundet Gjenstande fra alle Perioder lige fra 18de Aarhundrede og tilbage til den ældre Jernalder (Universitetets Samling har fra Ærvik en saakaldet vævskyttelformet Sten af almindelig Form). Klüwers Formodning, at der paa Gaarden har været et Smedeværksted, er tilstrækkelig modbevist ved de senere fremkomne Fund; Christies i N. Fornl. anførte Forklaring, at alle disse Sager skulde hidrøre fra Skibbrud, synes heller ikke fyldestgjørende, uagtet saadanne Ulykker

visselig meget hyppig indtræffe paa dette veirhaarde og ubeskyttede Strøg af Kysten: den oplyser ikke, hvorledes Sager fra saa forskjellig Tid her kunde komme til at blandes om hinanden paa et forholdsvis meget indskrænket Rum, medens ingensteds ellers paa Norges Kyst lignende Fund vides at forekomme. Gaaden vil vel først kunne løses ved en omhyggelig Undersøgelse paa selve Stedet. Efter de af Cand. theol. Koren ved det sidste Funds Indsendelse meddelte Oplysninger skal disse Fund ellers ikke være gjorte i Flyvesandet lige ved Stranden, som det heder hos Klüwer og i N. Fornl., men i det faste Jordlag længere inde, hvor Sagerne er fundne liggende ovenpaa Auren, naar Græstørven, som det ofte sker, rives op af de voldsomme Havstorme; efter Afstanden fra Stranden forekom det Hr. Koren meget usandsynligt, at de kunde være drevne iland fra strandede Skibe. (4150).

78. To tveeggede Sværd, begge ufuldstændige, en tveegget Spydspids med Fal og fire Øxeblad, alt af Jern og af yngre Jernalders Former; fundet for 4 Aar siden i en Gravhaug paa Gaarden Kløvstad i Sandssver Pgd., Buskeruds Amt. I Haugens Bund fandtes paa 4 Steder endel Kul og paa hvert af disse 1 Sværd og 1 Øxeblad; de to af Sværdene smuldrede hen ved Optagelsen. De 4 Begravelser laa i en Linie S—N, med en indbyrdes Afstand af 1—2 Alen; ved hvilken af dem Spydspidsen fandtes, er ikke oplyst. Dette Fund fortjener særlig Opmærksomhed som et sikkert Exempel paa Forekomst af flere Begravelser fra yngre Jernalder i samme Haug, noget, som formodentlig hyppig er Tilfældet, men som let kan oversees af ukyndige Findere, saameget mere som Hauger fra denne Periode næsten aldrig har Begravelserne afmærkede ved et Gravkammer. — Gave fra Distriktslæge Støren. (4151—4157).

79. Et ualmindeligt rigt Gravfund fra den ældre Jernalder fra Gaarden Søndre Kjørstad i Søndre Fron Pgd. i Gudbrandsdalen. Det indeholder følgende Gjenstande:

a) En lav, vid Skaal af Bronce med Fod, af smuk Form

og meget vel bevaret (Pl. I fig. 7). Dens Vidde over Aabningen er 12" og Høiden, iberegnet Foden, 3". Foden er cylinderformet, ½" høi og 3½" i Tvermaal. Karret er temmelig tykt, tykkest ved Randen, der danner en indad fremspringende Kant. Under Randen udvendig to parallele fordybede Linier; i Bunden indvendig en fordybet Cirkel med fremstaaende Knop i Centrum, hvortil paa den udvendige Side (indenfor Foden) svarer 3 ophøiede concentriske Cirkler. (4159).

b) En urtepotteformet Urne af Ler, 4—4⅓" høi, 4¼" i Tvermaal i Bunden og 5" ved Mundingen, prydet med Strege- og Cirkelzirater. (Pl. I fig. 8). Leret, af rødgraa Farve, er gjennemæltet med ganske smaa Fliser af Sten, som det synes Asbest, — hvilket pleier at være Tilfælde med Urner af denne Form. Har ikke, som de fleste andre urtepotteformede Urner, havt noget Jernbaand om Randen. (4160).

c) Et Brudstykke af et lidet Kar af Glas, gjennemsigtig hvidt med svagt grønligt Skjær. Det bevarede Stykke er tilstrækkeligt til at give en Forestilling om det heles Form (Pl. I fig. 9); Karret har været uden Fod og udvendig paa Bugen prydet med ophøiede vertikale Ribber, der dog ei har gaaet helt op til Randen; noget under denne gaar et horizontalt, ligeledes ophøiet Baand rundtom Karret. Glasset tykkest i Bunden og ved Randen (c. 2'''), ganske tyndt i Bugen. Høiden har været 2½", Vidden øverst 4". (4161).

d—f) Brudstykker af tre smaa Træspand med Broncebeslag. *d*, der har været størst, har havt en Høide af $7\frac{1}{10}$" og en Vidde af 8— 9" øverst; Hadden har været af Jern. Det har havt 4 horizontale Broncebeslag rundtom og Randbeslag af Bronce. *e* har været 3½" høit og 4⅛" vidt øverst; har ligeledes havt 4 horizontale Broncebaand. *f* har havt samme Vidde øverst som *e;* om dets Høide kan intet siges med Sikkerhed, da ingen Stav er helt bevaret; synes kun at have havt to brede horizontale Broncebaand. Had-

derne til *e* og *f*, begge af Bronce, er helt bevarede og prydede med Stregezirater. (4162).

g) Tre Fingerringe af Guld (Pl. I fig. 12—14), af Former, som alle træffes oftere i Fund fra denne Periode. I den fig. 14 fremstillede Ring er indfattet en stor blaa Glasfluss af oval Form. Fig. 12 veier 3 Kvint. 29 Æs, fig. 13 3 Kvint. 49 Æs, fig. 14 1 Lod 10¼ Æs, alle af meget fint Guld (c. 23 Karat). (4163—4165).

h) En liden Bøilespænde af Sølv (Pl. I fig 11), uden Ornamenter; Naalen, der ligeledes er af Sølv, har havt en Spiralfjeder øverst, men af denne er nu Halvdelen borte. Naglen, hvormed Naalen har været fæstet, er af Jern. 1¼" lang. (4166).

i) En stor Bøilespænde af Bronce af eiendommelig Form (Pl. I fig. 10). Den lader til ovenpaa næsten helt at have været belagt med ganske tynde pressede Blade af Guld, fæstede med et Slags Kit, men af disse er nu kun lidet igjen. Nogle runde Aabninger i Guldbelægget paa Spændens nederste Del vise, at den ogsaa har været prydet med indfattede Glasflusser. Paa denne nedre trekantede Del findes i det ene Hjørne en lodret opstaaende Broncestift, endende med et halvkugleformet Hoved af Sølv; omtrent midt paa Trekanten er der en noget større lignende Stift, der formodentlig engang ogsaa har været prydet med et saadant Hoved. Det fortjener endelig at mærkes, at det ene af de to cirkelformede Fremspring nederst paa Spændens Overstykke har en opstaaende Kant paa Forsiden, det andet derimod ikke. Naalen, forsynet med Spiralfjeder (fig. 10 b), er af Sølv. — Pressede Guldplader i lignende Smag findes som Ornament paa et Belte i det store Fund fra Setrang (beskrevet af R. Keyser i Ann. f. nord. Oldk. 1836 Side 151 ff.) og paa en pragtfuld Sværdskede, tilhørende Fundet fra Avaldsnes, som nu bevares i Bergens Museum (N. Fornl. Side 343). (4167).

k) En liden Bøilespænde af Bronce, 1½" lang, brudt i 4

Stykker; i det væsentlige af samme Form som 4166 og ligeledes forsynet med Spiralfjeder paa Naalen. (4168).

l) En Haarnaal af Sølv, 5½" lang, øverst firkantet, men længere nede rund. Har ingen Zirater uden nogle parallele Linier, som danne 3 Baand rundtom Naalens øverste Del. (4169).

m) Pincet af Bronce, 2⅝" lang, smukt arbeidet og prydet med Stregezirater og smaa Hak i Kanterne mellem Stregerne. I denne Bøile hænger en liden Ring, i hvilken igjen er anbragt et med Tverstreger prydet Gjænge til en Rem, af hvilken endnu et lidet Stykke er tilbage. (4170).

n) Ring af Bronce af 1" Tvermaal, hvori hænge 5 Gjænger af samme Slags som det paa den nysomtalte Pincet anbragte, med Levninger af Remmer. Pincetten har saaledes udentvivl ved en Rem været fæstet i denne Ring; i dens andre Gjænger kan der have hængt f. Ex. en Øreske og endel Nøgler af Bronce, — Sager, der oftere er fundne i norske Grave fra denne Periode, tildels netop samlede paa Ringe. Saaledes fandtes i en Gravhaug paa Indre Arne i Haus Pgd. i Nordhordland bl. a. en Broncering med 4 deri hængende Nøgler af Bronce, nu i Bergens Museum (Urda II 368 og Pl. XVI fig. 3). (4171).

o) En Cylinder af Bronceblik, 3" lang og 4½''' i Tvermaal, dannet ved Sammenbøining af et Stykke Bronceblik og styrket ved en udenom anbragt flad Ring i den ene Ende; aaben i begge Ender og tom. (4172).

p) Et næsten kugleformet Stykke af Bronce, gjennembore og prydet med Stregezirater, udentvivl et Haandsneldehjul. Dets Høide er 9''', Tykkelse paa Midten 8''', Hullets Tvermaal 3'''. (4173).

q) Nogle smaa Brudstykker af Bronce og Sølv af uvis Bestemmelse. (4174).

r) Sax af Jern af almindelig Form, oprindelig 11—12" lang, men Spidserne er nu bortrustede. (4175).

s) To meget smaa tveeggede Sværd af ældre Jernalders

Form, begge meget forrustede., saa at deres oprindelige Størrelse ei kan bestemmes nøiagtig. (4176).

t) Et Redskab af Jern af uvis Brug (Linhekle?) bestaaende af en flad Jernstang af ⅜" Bredde og et Par Liniers Tykkelse, tilspidset for at kunne stikkes ned i et Træskaft i den ene Ende, afbrudt i den anden. Længden er nu 19". Indtil omtrent 6" fra Skaftenden er Stykket gjennemboret med runde Huller af c. ¼" Tvermaal, staaende omtrent ⅓" fra hinanden. 2 lignende Huller findes i Skaftenden, rimelig bestemte til Skaftnaglerne. Sml. næstfølgende Fund. (4177).

u) Nogle smaa Brudstykker af Jernsager. (4178).

Disse Sager fandtes i Juli 1867 i den tilbagestaaende Del af en meget stor rund Haug, hvis Top tidligere var borttaget. Haugen laa paa en Høide i Gaardens Agerjord, nogle hundrede Alen fra dens Huse; dens Grundflade ansloges til omtrent ½ Maal (for et Maal regnes i Fron en Kvadrat af 49 Alens Side). Den bestod for en stor Del af Sten og indeholdt et Gravkammer, 4 Alen langt, 2 Alen bredt og 2¼ Alen høit, hvis Sidevægge vare byggede af „simpel Graastensmur," medens Endevæggene dannedes af flade Graastensheller og Taget af dobbelt lagte Heller; Bunden var den naturlige Jordflade. Kammeret var til Hælvten fyldt med Jord og Smaasten; nede i denne Fylding fandtes et Skelet, med Hovedet i Gravens nordre Ende, som dog ved Berørelse med Luften smuldrede hen, saa at alene Craniet, et Armben og et Læggeben kunde optages. Guldringene laa paa Skelettets Bryst, og Glaskarret omtrent paa samme Sted. Alle de øvrige Sager fandtes efter Sigende ved Skelettets Fødder. Det største Træspand var „omsat eller fyldt" med Smaasten; Bronceskaalen laa hvælvet og de to smaa Træspand stod, saavidt Finderen kunde huske, et paa hver Side af denne. I Graven fandtes endelig ogsaa endel smaa Klumper af et harpixagtigt Stof („Røgelse"), som man oftere har truffet i ældre Jernalders Grave i Norge (Fundene fra Øvre Øye i Kvinesdal, Nedre Aure i Voss, Indre Arne i Haus, N. Fornl. Side 285. 392. 407).

80. En stor Kjede af Bronce med Hanker og Hadde af Jern, af hvilke blot Levninger findes, Brudstykker af en Lerurne, prydet med nogle simple Stregezirater, en Skjoldbule af Jern, et 4" langt Stykke af en Hadde af Bronce, af det Slags, som almindelig findes paa de smaa Træspand med Broncebeslag, 3 smaa Brudstykker af Jern og et Redskab af uvist Brug, ligeledes af Jern (ældre Jernalder). Alt fundet under en Helle i en Gravhaug paa Gaarden Hov i Gran Pgd. paa Hadeland. I Kjedlen var brændte Ben. Den overliggende Helle var af en Stenart, der ikke findes paa Stedet (Ringerikes røde Sandsten, som ogsaa oftere har været brugt til Runestene i Naboegnene; af denne Stenart er saaledes Runestenene paa Dynna i Gran og Alfstad paa Thoten, ligesaa et nys fundet Runestensfragment fra Aal i Hallingdal). Kjedlen er 8¼" høi og dens Vidde c. 11" øverst; den har afrundet Udbugning, er udvendig som almindelig dækket med et tykt Lag af Sod, og paa mange Steder lappet med smaa Stykker Bronceblik, fæstede med Nagler af Bronce; Skjoldbulen (5" Tvermaal nederst), har havt en opstaaende Pig øverst, men denne er afbrudt og Bulen selv sammenklemt, øiensynlig med Vold; Broncehadden er afbrudt i begge Ender og rettet ud. Det sidst omtalte Jernredskab (afbildet Pl. I fig. 15) er øiensynlig i nær Slægt med det foran No. 79 t omtalte; det afviger fra dette væsentlig kun derved, at det har to parallele Rader af Huller, medens der paa det andet kun er én, og at Skaftenden er tydeligere adskilt fra det øvrige og har 3 Huller, hvoraf 2 mindre end de øvrige; det er derhos fuldstændigt og vel vedligeholdt. Noget Sidestykke til disse Redskaber vides ikke hidtil at være truffet i norske Fund. (4179—4184).

81. En tveegget Spydspids af Jern med Fal og skarp ophøiet Ryg langs Midten af Bladet, 11¼" lang, og en Kam af Jern (ældre Jernalder), fundne sammen paa Gaarden Gisleberg i Gran Pgd. paa Hadeland, formodentlig i en Gravhaug. Kammen er afbildet Pl. I fig. 16; en ganske lignende er i Bergens

Museum, funden i en ældre Jernalders Grav paa Flatekval i Voss (N. Fornl. Side 391 jfr. 814). (4185. 4186).

80 og 81 er indsendte som Gaver af Gaardbruger Jens Soug ved Forstmester Hørbye.

82. Et Gravfund fra den yngre Jernalder, fra Gaarden Nedre Haugen i Tune Pgd., Smaalenenes Amt, indeholdende følgende Sager:

a) Brudstykker af en skaalformet Urne af Klebersten af det almindelige Slags, over 6" høi og, som det synes, meget vid. Udvendig stærkt sodlagt. (4188).

b) Bidselmundbid af Jern, med enkelt Led og Sidestænger, meget beskadiget af Rust. (4189).

c) Levninger af en Skaalvegt af Bronce. Af Skaalerne, der sees at have været c. 3" i Tvermaal øverst og c. $\frac{9}{10}$" dybe, er betydelige Brudstykker tilstede; helt bevaret er Ballancen, dog sønderbrudt og sammenbøiet. Den er $7\frac{1}{2}$" lang, uden Ornamenter, og har to Led, saa at den kunde lægges sammen og rummes i en af Skaalerne; Tungen er 2" høi. Skaalerne har været omviklede med fint Tøi, hvoraf Stumper endnu sidde fast ved dem udvendig. (4190).

d) Vegtlodder af fire forskjellige Slags: 1—3) 3 Lodder af Bly af Form som ret afskaarne Kegler; No. 2 har paa den øverste Flade 4 indtrykte, uregelmæssig satte Punkter. 4—7) 4 Lodder af Form som Kugler med afplattede Poler, af Jern med en Skal af Bronce udenom; No. 4 har paa de to Flader inde i en punkteret Cirkel et Kors af Dobbeltlinier, med nogle utydelige Mærker i Korsets Ender, No. 5—7 alene en punkteret Cirkel langs Kanten og et større Punkt i Centrum. 8—9) 2 Lodder i Form af uregelmæssige Polyedre, ligeledes af Jern med Bronceskal; paa No. 8 sees paa en af dets Flader 2 Punkter, paa en anden 1; paa flere andre Flader er der Spor af lignende Mærker. 10) Et lidet Lod af Jern med Bronceskal i Form af en nær begge Grundflader noget indkneben Cylinder. — Af disse Lodder er kun 1—3, 4 og 8 saa vel vedligeholdte,

at deres oprindelige Vegt kan antages ikke at være meget betydelig forandret; de veie (efter norsk Sølvvegt):

No. 1:	1	Lod	3	Kvintin	3	Æs
No. 2:	1	—	„	—	6	-
No. 3:	„	—	3	—	23	-
No. 4:	3	—	2	—	52	-
No. 8:	„	—	„	—	35	-

No. 1 repræsenterer da formodentlig 1 Øre (sandsynlig Normalvegt 472½ Æs eller 1 Lod 3 Kvintin 24½ Æs); No. 2 2 Ørtuger (Normalv. 1 Lod 59 Æs); No. 3 1½ Ørtug (Normalv. 3 Kvintin 44¼ Æs); No. 4 2 Ører (Normalv. 3 Lod 2 Kvintin 49 Æs) og No. 8 ¼ Ørtug (Normalv. 39⅜ Æs).

Lodderne har ligesom Vegten selv været omviklede med fint Tøi, lagt særskilt omkring hvert af dem og mangedobbelt omkring dem alle, og flere af dem blev først efter Fundets Indsendelse til Universitetet tagne ud af den sammenfiltrede Klump, som Tøiet ved at gjennemtrænges med Rust af Jern og Bronce er kommet til at danne. I denne Klump, som ved Udskillelsen af Lodderne er falden i flere Stykker, sidde endnu Levninger af flere Lodder af samme Form som No. 4—7, hvoriblandt et har været større end No. 4. Tøiet er dels af Uld, dels af Silke. (4191).

e) En 6¾" lang flad Broncestift, spids i den ene Ende og i den anden, ved hvilken Stumper af Uldtøi sidde fast, ombøiet og afbrudt, (maaske Tornen af en stor Ringspænde). (4192).

f) To simple Spænderinge af Bronce, der dog er for smaa til at kunne have hørt sammen med *e*, 1½ og 1" i Tvermaal. (4193. 4194).

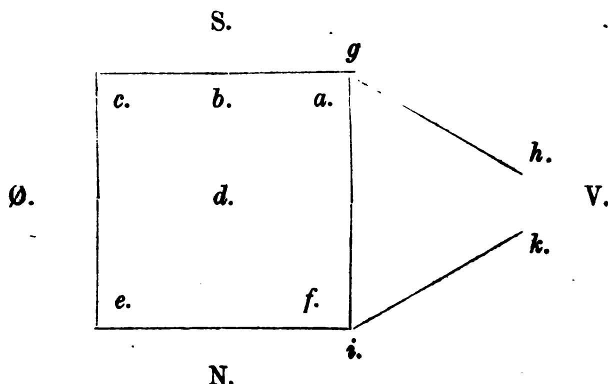
g) Beslag af Bronce af Form som et ligebenet Triangel, (Pl. III fig. 29*a*) fra hvis Grundlinie der udgaar lodret en Bøile, formet som en Svanehals. Trekanten har en Nagle med rundt Hoved i hvert Hjørne og Spor af ophøiede Ornamenter. Udentvivl Hanken af et Broncekar. (4195*a*).

h) **Prydelse af Bronce**, formodentlig brugt som Endebeslag til en Rem (afbildet Pl. III fig. 29*b*.), 1⅛" lang. (4195*b*).

i) **Runde Knapper af Tin** af 4 forskjellige Størrelser og Mønstre, fremstillede Pl. III fig. 30*a*—*d*. *a* er ganske flad, de øvrige mere eller mindre konvexe; paa dem alle er Stifterne helt eller for største Delen fortærede. Af Formen *a* er der kun 1 Exemplar, af *b* 6 Expl., af *c* 8 Expl., af *d* 6 Expl. (4196).

k) To **Stykker Bronceblik**, der synes at være Fragmenter af et Kar, og nogle **Jernstykker**, ligeledes udentvivl af et Kar. (4197).

Disse Sager fandtes i Sommeren 1864 ved Udgravningen af en vid men temmelig lav rund Haug, nedenfor Gaardens Huse og omtr. 200 Alen fra Glommen (Visterfløet). Haugen indeholdt et tømret Kammer, omtr. 6 Alen i Firkant og 4 Stokkelag høit. Stokkene var af Furu, runde, ikke sammenlaftede i Enderne, men kun lagte paa hinanden med Udhulinger for Tømmerets Runding. Taget dannedes af løse Tømmerstokke. Mod V. var lagt ud to enkelte Stokke fra Hjørnerne i skraa Retning (*gh* og *ik* i nedenstaaende Grundrids.)

Kammerets Bund var belagt med Enerbuske. Inde i det fandtes de ovenfor anførte Sager og en Mængde andre: Ved *e* laa en Del Jernsager, hvoriblandt skjelnedes et **Sværd** og en

Kjedel, samt to skaalformede Urner af Klebersten; ved *d*, omtrent i Kammerets Midte, to eller tre „Foustager" eller Tønder af Egestaver, af almindelig Bødkerarbeide; ved *f* en Mængde Ben og Horn af Hornkvæg; ved *a* Vegten og Lodderne samt endel sammenflettet Guldtraad, af Udseende som Tresser, og to smaa Nøster af Guldtraad; ved *c* Tinknapperne, hvoraf der var mange flere; ved *b* en Mængde Tøi og store Klumper af Fjær med mellemliggende Lag af Tøi, overlagte med nogle ganske tynde Egebord. Endel Prøver deraf var bevaret og indsendtes; de synes at bekræfte Finderens Formodning, at det er Levninger af Dyner og Puder, stoppede med Fjær. Endvidere fandtes endel Hvalfin og Ben af Hunde (mindst 2 Individer), og adskilligt mere, som er bortkommet, siden Fundet gjordes. — Ogsaa ovenfor det tømrede Kammer, længere oppe i Haugen, saaes Spor af Ben, der dog var ganske fortærede.

Beretningen om dette Fund klinger hel besynderlig, og mange af de nedlagte Sager er ikke før trufne i Gravhauger; men om Beretningens Paalidelighed i det væsentlige kan der dog ei være nogen Tvivl: Finderen, som har meddelt de ovenfor givne Oplysninger, er en fuldkommen troværdig Mand, og flere andre, som havde været tilstede ved Udgravningen, bekræftede paa Forespørgsel hans Udsagn. Man har saaledes her blandt andet for første Gang et Exempel fra en norsk Gravhaug paa tømret Gravkammer i en yngre Jernalders Grav (fra ældre Jernalder har man fundet adskillige); thi at Kammeret har indeholdt en Begravelse, kan forudsættes som sikkert, skjønt Finderen ikke kunde huske at have seet Menneskeben i Kammeret (de har udentvivl været brændte, og kunde da saameget lettere undgaa hans Opmærksomhed blandt den Masse af forskjelligartede Gjenstande, som Haugen indeholdt). — Fundet er skjenket til Universitetet af Gaardens Eier Johan Simonsen Haugen.

83. Brudstykke af en Ligsteen fra Middelalderen, af den sædvanlige Form, med en utydelig Indskrift i Runer langs Over-

kanten og den ene Sidekant. Stenen har ligget paa Urskog Kirkegaard i Akershus Amt; men dette Stykke har i lang Tid været brugt som Havebord paa Prestegaarden. Det er indsendt som Gave af Sogneprest L. Schønheyder. (4319).

84. Brudstykke (noget over Halvdelen) af en Slibesten fra Stenalderen, af sædvanlig Form, af hvid Kvarts, 7" langt. Fundet i Jorden ved Norra Korsbyn, Järnskogs Sogn, Nordmarks Hered i Vermeland. (4320).

85. Sideplankerne af et Kirkeportal af Træ (Furu), 3½ Alen høie og 19—20" brede; har tilhørt den i 1838 nedrevne Stavekirke i Hyllestad Sogn, Valle Pgd. i Setersdalen. De høre til de mærkeligste Stykker i sit Slags derved, at deres Udskjæringer ikke som almindelig blot bestaa af Slyngezirater, men imellem Slyngningerne fremstille Scener af Vølsungernes og Nivlungernes Sagnkreds. Jvfr. N. Fornl. S. 259 og Skillingsmagazinet f. 4 Febr. 1865, hvor nærmere Beskrivelse findes, paa det sidste Sted ledsaget af Tegning. (4321).

86. Et Gravfund fra den ældre Jernalder, nemlig: 1) 63 Perler af Rav og Glas; 2) Haandsneldehjul af Bronce, af Form som en Kugle med en paasat noget smalere Cylinder; 3) et trekantet fladt Stykke Bronce med en fra Trekantens Toppunkt udgaaende Bøile (Pl. I fig. 17), sandsynligen en Hank til et lidet Kar; øverst paa Trekanten Spor af to tæt ved hinanden staaende Broncenagler paa Bagsiden; Forsiden prydet med en Dobbelcirkel med et Punkt i Midten og Rader af fine Skraalinier; det sidste eiendommelige Ornament gjenfindes paa et af de smaa Bronceblik i Fundet fra Vardø (Aarsberetn. 1856 Pl. II fig. 1 a og b); 4) Glat Ring af Bronce af 1⅛" Tvermaal; 5) Brudstykker af 2 Lerurner, hvoraf den ene har været meget liden, af graa Lermasse, udvendig sort glaseret, med trang Hals, der har havt et ophøiet Baand rundtom, prydet med Skraastreger; den anden har været af grovere kiselblandet Ler og uglaseret. (4276—4280). Alt fundet om Vaaren 1867 sammen med nogle Jernstykker og Hestetænder i Midten af en rund Gravhaug, uden Gravkammer, paa Søn-

dre Huseby i Thjølling Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Gave fra Antikvar N. Nicolaysen.

87. Et Gravfund fra den ældre Jernalder, nemlig: 1) Brudstykker af en bøileformet Spænde af Sølv, 1⅔" lang (Pl. I fig. 18); Bøilen firkantet og øverst omviklet med en flad Strimmel af Guld (1½" Omgang); Nederdelen tynd og flad, prydet alene med nogle Tverstreger paa den ene Side; Hovedet dannet af den i en kort Spiral snoede Naal, ligeledes af Sølv; — 2) bøileformet Spænde af Bronce, 2" lang, (Pl. I fig. 19) som den foregaaende med Spiral øverst (Naalen af Bronce); Nederdelen i Form af et Dyrehoved, prydet med de paa Sager fra denne Tid saa almindelige Hak i Kanterne mellem parallele Tverlinier; — 3) bøileformet Spænde af Bronce, synes at have lignet No. 2, men er meget medtagen af Ir; — 4) glat Ring af Sølv, 7½ Linie i Tvermaal og ligesom No. 1 etsteds omvunden med en liden Guldstrimmel (1¾ Omgang); — 5) 67 Perler af Rav og Glas; iblandt de sidste 3 Dobbeltperler af hvidt Glas, i hvis Masse tynde Guldblade er indstøbte. Alt ligeledes fundet paa Søndre Huseby i 1867 blandt Kul i Midten af en rund Haug, uden Gravkammer, og skjenket af Antikvar N. Nicolaysen. (4281—4285).

88. En ægformet Sten med 2 rundtom gaaende Furer langsefter og 1 paa tvers af Stykkets største Længde, 3¼" lang og 2¼" tyk (4316), funden paa Nordre Kaupang i Thjølling Pgd. Stene af dette Slags er oftere fundne paa forskjellige Steder i Norge, og har maaske, ophængte i Jernbaand, været brugte som Bismerlodder. Afbildning af en saadan Sten sees i Urda I. Pl. IX fig. 19.

89. En liden oval Medaillon af blaahvidt, næsten ugjennemsigtigt Glas, ⅝" bred og oprindelig vel 1" lang; den ene Ende, hvori der formodentlig har været et Hul til en Snor, er nu afbrudt (Pl. IV fig. 47). Paa den ene Side prydet med ophøiede Ornamenter: en Rad Punkter langs Kanten og indenfor denne et Kors af eiendommelig Form. Funden paa Nordre Kaupang, efter Sigende i en Gravhaug, tilligemed et Øxeblad og

ligesaa dybt i Haugen som dette, men ser dog ei ud til at kunne være fra hedensk Tid. (4317).

90. En huggen Sten, 9½" høi, udentvivl et Pillestykke (4318); har i Mands Minde staaet under en Grind paa Nordre Kaupang, men hidrører vistnok fra Thjølling Kirke.

88 og 90 Gaver fra Gaardbruger Konrad Kaupang og 89 fra Skibsbygmester Jansen, ved Antikvar N. Nicolaysen.

91. Til Samlingen indkom i 1867 ogsaa omtrent 150 forskjellige Gjenstande, som Udbytte af en Udgravning, foretagen paa Nordre og Søndre Kaupang (se nedenfor Jarlsberg og Larviks Amt, Thjølling Prestegjeld i Tillæg til „Norske Fornlevninger“) af Antikvar N. Nicolaysen, og ved ham skjenkede til Samlingen af Skibsbygmester Jansen samt Gaardbrugerne Konrad Kaupang og Lars Kristian Kaupang.

Nogle sjeldne norske oldsager fra jernalderen.

(1—4 af *N. Nicolaysen*, 5 og 6 af *O. Rygh*).

1. Den i Aarsberetn. f. 1866 side 80 no. 18 omtalte hank (no. 1848 i Bergens Museum) blev, som der anført, funden for flere aar siden paa gaarden Over Rein i Beitstadens prestegjeld, Nordre Throndhjems amt, i en jordhaug, som ejeren lod udgrave, for deri at indrette en potetkjeller; om andre sager fantes, er ubekjent. Hanken er af bronse eller messing; som det vil sees (pl. II fig. 20*a*), er den ½ tomme tyk og har fem sider, hvoraf 4 konkave og den 5te eller underste konvex. Øverst har den et øsken eller en ring, 4 linjer tyk og med indvendigt tvermaal af 7 linjer; krogene forestille slanger eller snoge. Udentvil har hanken tilhørt en urne eller et kar af samme metal, men hvoraf kun er levnet ørene (fig. 20 *b* og *c*), hvorpaa sees brystbilleder med halsbaand af smaa ringe og derunder palmetter, og hvorfra der udgaar 2

plader, som ende i slange- eller myndehoveder. Sagerne ere merkelige baade derved, at noget sidestykke dertil ej vides at være fundet i Norge og fordi de paa grunn af sin rent romerske smag maa henføres til den ældste jernalder eller tiden før 450 efter Kristus. Hanken har forøvrigt megen lighed med no. 307 hos Worsaae, men er af smukkere arbeide. Til palmetterne under brystbillederne træffes noget lignende sidestykker i no. 296 og 299 hos Worsaae.

2. Paa pl. II gjengives to ansigter (fig. 22 og 23) fra forskjellige sider og en ring (fig. 21) efter tegninger i Bergens Museum, forfattede af student, senere overlærer, L. Sagen og daterede Bergen i September 1803. Paa tegningerne af de første har Sagen bemerket følgende: „disse to ansigter af kobber eller en i oldtiden bekjent metalsammensætning ere fundne flere alen nede i jorden paa Avaldsnes. De have formodentlig været en slags basreliefs paa gravsteder eller andre monumenter. De ere begge støbte i en med flid udarbeidet form. I øjnene har forhen været perler eller stene. Da det ene ansigt er noget større end det andet, og de i det hele ikke passe til hinanden, kan det ikke have været et Janushoved [?], som man i førstningen troede. Merkverdigt er det, at haaret er strøget opad, som paa adskillige af de ældste græske kunstmonumenter. Begge disse antikviteter tilhøre en skipper Angel i Bergen, som foruden dette besidder et par andre merkverdigheder, blandt andet en antik ring.“ Ved tegningen af den sidste bemerker Sagen endvidere: „det er tydeligt at se, at denne ring har været aaben fra først af; den er udentvil af messing, men sterkt forgylt. Gule, røde og blaa stene ere indfattede rundt omkring den. Den skal være fundet paa samme sted som omtalte to ansigter.“ Paa en senere kopi af tegningen af ansigterne har Sagen endelig tilføjet, at de i 1803 eller kort tid efterat de vare fundne bleve nedsendte til Kunstkammeret i Kjøbenhavn. Heller ikke til disse sager vides sidestykker at være fundne her i landet; de ere i sig selv højst merkelige og maa utvilsomt henføres til den ældre jernalder. Ansigterne har vel tjent til et slags beslag.

3. Om det gullbeslag, som nævnes i Aarsberetn. f. 1866 side

69, har jeg ikke kunnet faa nogen anden oplysning, end at det, som anført paa nysnævnte sted, for mange aar siden indkom til Bergens Museum og var funden i en ager i Etne eller Skoneviks prestegjeld, Søndre Bergenhus amt. Det er fra 2 sider gjengivet paa pl. II fig. 24 *a* og *b*, hvortil kan føjes, at den indvendige aabning kun er $\frac{1}{4}$ tomme, vegten $4\frac{33}{152}$ lod og gullet af 22 karat. I hovedsagen ligner det et, som fantes paa Sletner i Eidsberg prestegjeld i Smaalenene (N. Fornl. s. 11 og 718), et andet, som fantes paa Ægge i Vestre Slidre prestegjeld i Valders (N. F. s. 115, 754) og no. 497 hos Worsaae, men arbeidet er smukkere end paa nogen af disse; desuden har det, ligesom stykket fra Ægge, paa den ene side en egen indretning, hvis bestemmelse rimeligvis staar i forbindelse med det saakallede fredbaand *(friðbønd)*, der festede sverdet til skeden og saaledes forhindrede, at det kunde uddrages. Men medens denne indretning paa stykket fra Ægge kun viser sig i en liden spenne, har nærværende beslag, som det vil sees, en plade med gjenge og nagler. Hvorvidt beslaget har været anbragt omkring sverdets skede eller paa grunn af dets smale aabning maaske snarere omkring selve klingen tæt under haandtaget, lader sig vel ikke bestemt afgjøre. I sidste fall maa beslagets stilling følgelig have været saadan, at den tilheftede plade vendte nedad, medens det modsatte fant sted, hvis beslaget var anbragt om skedens munning. I hvert fall har vel den side, hvori pladen er festet, vendt udad og ikke indad mod dens hofte, som bar sverdet. Alle de ovennævnte beslag maa vistnok, dels paa grunn af smagen i deres forsiringer og dels fordi det fra Sletner fantes sammen med brakteater, snarere henføres til jernalderens mellemste del eller tidsrummet 450—700 efter Kristus end, som Worsaae idetmindste tilforn har antaget (anf. no. 497), til den seneste tid af samme alder.

4. Den hjelm, som gjengives paa pl. V fig. 49, seet baade fra siden og ovenfra, tilhører Bergens Museums samling (no. 1930) og blev funden før 1837 i Eids prestegjeld i Nordfjord, efter sigende i en gravhaug (jfr. N. Fornl. s. 500). Som det vil sees, er den noget beskadiget, men dog ikke mere, end at man af dens

levninger kan faa en klar forestilling om dens oprinnelige form. Den er sirlig arbeidet og bestaar af en pannering af jernblik, hvortil med nagler er festet en rund lav puld, ligeledes af jernblik, udhamret i rifler, som det synes af én plade; indvendig har den vel været foret med ulltøj. Tvermaalet er 7½ tomme og dybden 4 tommer. Paa forstykket eller foran pannen er fastnaglet en retvinklet horisontal bøjle, 1¾ tomme bred, i hvis midte staar en skrue. Hensigten med denne indretning er ikke ganske klar, men rimeligvis har skruen tjent til at fastholde en bevægelig næseskinne *(nefbjørg)*. Noget lignende har jeg kun seet paa en arabisk hjelm fra middelalderen (Weiss Kostümkunde mittelalt. I. 245 fig. 121); ellers plejer næseskjermen at udgjøre en del af selve hjelmen, saaledes som det kan sees paa tegninger i manuskripter eller paa malerier f. ex. paa den merkelige antipendiumstavle fra Ned Stryn kirke (Urda I. pl. 5, 6). Er hjelmen virkelig funden i en gravhaug, hvad dens form heller ikke modsiger, maa den vel henføres til hedendommens sidste tid eller den yngste jernalder. I alle fall er den et overmaade sjeldent stykke baade ved sin form og fordi de andre hjelme eller „stormhuer," som finnes i vore samlinger (N. Fornl. s. 7, 112, 163), vistnok hidrøre fra meget senere tid. Formodentlig er der i Danmark ikke fundet noget stykke med lignende bestemmelse og alder, siden der hos Worsaae ej sees noget saadant afbildet under Jernalderen II. I Sverige derimod fantes i 1855 paa Ultuna ved Upsala i en merkelig gravhaug fra yngste jernalder stykker af en hjelm af jern, som dog var meget forskjellig fra den ovenbeskrevne blandt andet derved, at den havde kam af bronse (se Forhandl. ved det skandinaviske Naturforskermøde i Kristiania 1856 s. 646).

5. Pl. V fig. 50 a—d fremstille en Skaalvegt af Bronce, den smukkeste og bedst vedligeholdte, som hidtil er funden i Norge fra hedensk Tid. Den er for nogen Tid siden indleveret til Universitetets Samling, men Eierens endelige Samtykke til dens Overdragelse til Universitetet er endnu ikke modtaget. Heller ikke haves nærmere Underretning om dens Fremkomst, end at den er funden i en Gravhaug paa Gaarden Dolven i Brunlanes Pgd., Jarls-

berg og Larviks Amt. — De to Skaaler (fig. 50 d) er 11 Linier høie, og deres Tvermaal over Aabningen er 2½". De er af temmelig tyndt Metal, med tyk Rand, som danner en fremstaaende Kant indad. Paa deres indvendige Side kan det tydelig sees, at de efter at være støbte er bleven afpudsede med et Dreiehjul. I Kanten er der 4 Huller til de Snore, hvori de har hængt. — Ballancen (fig. 50 c og d) har, som det oftest er Tilfældet paa dette Slags Vegter, to Led. Den er i Midten, hvor den er tykkest, ottekantet, i Enderne derimod rund. Den ottekantede Del er prydet med fordybede Bølgelinier, to paa hver af de otte Sider. I hver Ende har den syv ophøiede Ringe og udenfor disse et Hul; i dette hænger en Ring, hvori Skaalernes Snore er samlede. Ballancens hele Længde er 4⅓". Tungen, der har en Høide af 1" 5‴, er af Jern, ligesom ogsaa den gjennem den gaaede Nagle, hvorom Vegten har dreiet sig, aabenbart for at gjøre disse Dele, der var mest udsatte for Slid, des stærkere. Naglehullet er anbragt saa nær ved Ballancen, som det vel var muligt. Den i Tungen fæstede Bøile (1⅝" høi) er uden Ornamenter; til den har øverst oppe ved Hjælp af en Broncenagle været fæstet et Haandtag, som dog nu er borte. — Baade ved Skaalerne og ved Ballancens Ender hænge endnu Stumper af Snorene, der synes at være af Lintraad. De bestaa af en tresnoet Traad af blaa Farve, omspunden med en enkelt, temmelig grov hvid Traad (aldeles ligedanne er Snorerne paa en anden Broncevegt, hvoraf kun smaa Brudstykker er bevarede, funden i en Gravhaug paa Gaarden Ryum i Vikten Sogn, Nærø Pgd., Nordre Throndhjems Amt, se N. Fornl. S. 670). De fire Snore, som bære hver Skaal, er samlede og knyttede til Ballancen ved en fast og meget indviklet Knude. — Man har kunnet bøie Ballancen sammen saaledes, at den kunde lægges ind i en af Skaalerne; denne Skaal kunde igjen lægges ind i den anden, og det hele saaledes bevares i et lukket Futeral af Bronce (fig. 50 a. b.), saa at det bekvemt og sikkert kunde bæres i en Lomme eller en Pung. Maaske har ogsaa de til Vegten hørende Lodder været indlagte i Skaalerne tilligemed Ballancen. — Futeralets underste Del svarer i Form ganske

til Skaalerne, men er naturligvis noget større ($1\frac{1}{6}$" i Høide og $2\frac{3}{4}$" i Tvermaal over Aabningen). Dets øverste Del er næsten flad, kun lidet konvex. Den har været fæstet til den underste ved Hjælp af et stærkt Hængsel af Bronce, som nu er beskadiget og har mistet sin Nagle, og det hele har været lukket paa den modsatte Side ved et Slags Laas, — en til Overstykket fæstet Fjeder, der har været tvunget ned i en Aabning, dannet ved et til Understykkets Rand fastnaglet Broncestykke af trekantet Form, som nu mangler. — Baade Skaalerne og begge Futeralets Dele er udvendig prydede med grundt indridsede Stregezirater. De er nøiagtig de samme paa alle fire Stykker, og man har saaledes for at give en Forestilling om dem blot behøvet at afbilde Laagets Overside (fig. 50 b.). Disse udvendige Flader har en dyb blaasort Farve, der kun paa Futeralet er noget mindre kjendelig, fordi det har været mere udsat for Slid, medens Indersiden overalt har den almindelige Broncefarve. Denne blaasorte Farve ligner ganske den, som Sølv almindelig antager ved at ligge længe i Jorden paa Grund af det paa Overfladen dannede Svovelsølv, og hidrører rimeligvis fra en oprindelig Belægning med Sølv. Det har rigtignok ikke ved chemisk Undersøgelse af affilede Spaaner af Ydersiden været muligt at paavise Spor af Sølv; men dette tør vel forklares deraf, at Sølvbelægget har været meget tyndt og er yderligere formindsket ved Vegtens lange Henliggen i Jorden.

6. Paa Pl. V fig. 48 a og b er afbildet to Stykker af en stor og pragtfuld Bøilespænde af Sølv, stærkt forgyldt paa Forsiden. De to Stykker er indkomne til Samlingen, i hvilken de har No. 1416 og 3249, til forskjellige Tider, det nederste i 1848, det øverste i 1864, begge fra Nes Prestegjeld i Hallingdalen, hvor de rimelig ogsaa er fundne. Det har imidlertid hidtil ikke været muligt at faa nøiere Oplysning om Findestedet og Omstændighederne, hvorunder de er fundne. Uagtet noget af Spændens Bøile mangler, behøver man dog kun at holde de to Stykker sammen for at overbevise sig om, at de er af én Spænde. — Det firkantede Overstykke er $2\frac{2}{3}$" bredt og $1\frac{1}{4}$" høit. Det er ved stærkt ophøiede brede Linier delt i 6 ulige store firkantede Afdelinger,

udfyldte med Slyngezirater, der dannes af noget svagere fremtrædende, ligeledes temmelig brede Linier. Alle disse Linier har en dyb Fure langsefter, og denne er i de stærkest fremtrædende Linier udfyldt med sort Emaille (Niello). Bøilen, hvoraf et temmelig betydeligt Stykke her er bevaret, har øverst havt en kredsformet Udvidelse, prydet med en dobbelt ophøiet Ring med Niello, og mellem disse to Ringe med Slyngezirater; i Midten af Kredsen er der en rund Fordybning, hvori en Ædelsten eller en Glasfluss maa have været indfattet. — Nederstykket, ved hvilket kun ganske lidet af Bøilens Rod er bevaret, har Zirater ganske i samme Stil, som Overstykket; det er korsformet, 3" langt og 2½" bredt over Korsarmene. Korsets Ender skal aabenbart forestille Dyrehoveder. — Det hele Stykkes oprindelige Længde har været c. 5½". — Bagsiden (fig. 48 b) har fordybede Linier, som svare til de stærkest ophøiede paa Forsiden. Fæsterne til Naalen er tilstede, men af Naalen selv er intet bevaret. — Stykket ligner meget en Bergens Museum tilhørende Spænde, der ligeledes er af Sølv og forgyldt, funden i en Grav fra ældre Jernalder paa Indre Arne i Haus Pgd., Søndre Bergenhus Amt (Urda II, 372 med Afbildning Pl. XVI fig. 2). — Spænder af denne Form og med dette Slags Ornamenter er ikke af nordisk Oprindelse; de høre hjemme i det angelsaksiske England, navnlig i den nordlige (angliske) Del af Landet, og de bære ved sin blotte Tilstedeværelse her i Norge Vidne om Samkvem mellem Norge og England allerede i en saa fjern Tid som den ældre Jernalder (før 700). Til denne hører utvivlsomt Fundet fra Indre Arne, og rimelig har ogsaa det her omhandlede Stykke været bragt over til Norge allerede i dette Tidsrum. Det har desuden en særegen Interesse ved den paa Bagsiden af det nederste Stykke i 4 adskilte Linier anbragte Indskrift (fig. 48 b). Den er affattet i et Alfabet, som vel aabenbart stammer fra det latinske, men som har flere særegne Tegn, der ikke gjenfindes i de almindelig bekjendte Modifikationer af dette Alfabet. Skrifttrækkene er tykke, men ikke meget dybe, og synes at være udfyldte med Niello. Den nederste Linie tilhøire er beskadiget ved et Hul i Spænden; der synes at mangle to Bog-

staver. Der findes desuden paa denne Del af Spændens Bagside flere tilfældige Fordybninger og senere ridsede Streger; i Afbildningen er det forsøgt at fremhæve de efter Rimelighed oprindelige Træk, men der kan paa flere Steder være Tvivl om, hvad er oprindeligt og hvad der er senere tilsat eller tilfældig tilkommet.

Tillæg til „Norske Fornlevninger."

(Af *N. Nicolaysen*).

SMAALENENES AMT[1]. — Idd p., Idd s. Paa Fagerholt paa Iddesletten fantes før 1867 to kiler af grønsten, med fint tilsleben egg, næsten spids bane, flade smalsider, men rundagtige bredsider.

Eningdal s. Paa Kirkebø fantes før 1867 en stor spydspids af flint og paa et andet sted i sognet en øx af anden stenart.

Berg p., Berg s. Ved at opkaste en grav paa kirkegaarden skal man omtrent i 1847 strax under overfladen have fundet en kasserolle af sølv, hvori laa en tredobbelt spiralring af gull. Begge soltes til en gullsmed paa Fredrikshald og bleve af ham opsmeltede. — Den store Hjellhaug (N. Fornl. s. 2), der ligger paa Hjellestad, er rimeligvis dannet af naturen, medens muligens nogle af de mange forhøjninger, som finnes derpaa, ere grav-

[1]) Hvad der anføres under dette amt er, med undtagelse af notiserne om Tune og Rygge prestegjeld og Nordby i Berg sogn, velvillig meddelt af hr. student A. Lorange. Forsaavidt ej det modsatte bemerkes, ere de omtalte fundne sager bevarede og i hans private samling. De udgravninger, der omtales som udførte i 1867, foretoges efter hans foranstaltning og under hans tilsyn.

hauger. Omtrent 200 skridt østenfor Hjellhaugen ligger en gravhaug, over 5 alen høj, som i 1850 blev indrettet til potetkjeller, og ved denne lejlighed traf man i midten deraf et kammer eller rum af større stene, hvori fantes en stor rund klæberstens bolle, senere knust, efter sigende 1½ alen i tvermaal, og en mængde hesteben. Nordenfor denne haug ligger i en ager to mindre hauger og omtr. 20 alen i øst for potetkjelleren i en birkelund, der gjennemstrømmes af en bekk, 3 hauger; ved udgravningen af de sidste i 1867 viste det sig, at de vare uden gravkammer og i midten bestaaende af store stene, hvorimellem fantes i den ene haug kun kul og i de to andre tillige levninger af ben. Et par tusend skridt østenfor disse hauger er der en myrlendt slette med en mængde gravhauger, ingen dog højere end 4 alen. To af dem bleve udgravne i 1867; i den ene blev truffet 2 lerurner, stillede ved siden af hverandre og fyllte med brente ben, i den anden kun kul og ben; urnerne vare i opløst tilstand. — Paa Lundestad skal der nu ej mere finnes noget spor af de omtalte (N. F. s. 2) gravhauger. — Det var ikke, som anført i N. F. s. 3, paa Nordby i Asak sogn, at det der omtalte fund blev gjort, men derimod paa chefsgaarden Nordby i Berg sogn, hvor der i udmarken endnu antagelig maa finnes en mængde urørte gravhauger og stenkredse[1].

Rokke s. I kirken (N. F. s. 3) er udvendig højt oppaa veggen udhugget ét menneskeansigt. Kirkens gamle døbefont (Aarsb. f. 1866 s. 54) er nu i den omtalte samling; den er 24 tommer høj, bestaar af en fod og en skaal, 20 tommer i tvermaal, med som sedvanlig et hul i bunden; omkring foden er et 1 tomme bredt baand, og paa skaalen sees nogle ubetydelige ornamenter i form af ringe og søjler, af raat arbeide. — Af de talrige gravhauger paa Rokkeraden (jfr. Aarsbr. f. 1866 s. 54) bleve flere udgravne ogsaa i 1867; 8 af den bestode af sand tildels med store stene i midten, hvor der dog kun fantes kul og levninger af

---

[1]) ifølge meddelelse fra hr. premierløjtn. R. Ziegler.

brente ben; i langhaugen (N. F. s. 4), den eneste af denne slags paa disse kanter, 6 alen lang, 2 bred, 1 høj, med en stor sten i østre ende, fantes i nordvestre hjørne blandt kul og brente ben en klinknagle og midten af en aflang skaalformet messingspenne. Et godt stykke længer øst henimod Helgerødbakken fantes i en rund stenhaug, 2 al. høj og temmelig vid, i nordre kant mellem smaastene et langt jernspyd, liggende over 2 knuste lerurner, der stode ved siden af hverandre og vare omtrent 5 tommer høje, videst paa midten og paa den øverste halvdel prydede med streger og ringe.

Aremark p. Paa Nes fantes for flere aar siden en i skafthullet afbrækket stenøx og paa Lillemørk en hel af samme slags.

Tune p., Tune s. De i N. F. s. 20 omtalte helleristninger ere 2 skibsfigurer paa Rød, 2 skibsfigurer paa Rostad og 11 skibsfigurer paa Raade; paa den sidste gaard desuden 3 menneskefigurer. Af alle disse haves nu tegning i Foreningens arkiv.

Rödenes p. Ved vejen over Rømskogfjellet sees nogle af de saakallede Jettefjed eller store i fjellet, som det heder, udhuggede fodspor.

Rygge p. Med den lille ø i Kurefjorden, hvorpaa der skulde finnes 2 lave stensatte gravhauger (N. F. s. 24), maa sigtes til holmen Taralden, der ligger kun et par alen over vandfladen og hvor der i en lav firkantet stenrøs, med ligesom udgang paa den ene side, for en 7, 8 aar siden skal være funden en kjedel af messing eller bronse, som er bortkommen.

KRISTIANIA. Paa løkken Sophieberg ved Pilestrædsvejen fantes i 1867 en øx af jern, og ved pløjning samme aar traf man paa levningen af en gravhaug, oplagt paa skalberg; i en fordybning i dette fantes 2 skjoldbuler af jern, liggende ovenpaa et helt skelet af et menneske, med hovedet mod øst, og ved begge sider deraf 2 tveeggede jernsverd, en brynesten, en øx og en sax af jern, en spenne og et endebeslag af messing til en rem, en naal, 3 tommer lang, med ring i af sølv samt nogle smaa jern-

stykker, hvoriblandt sansynligvis levninger af et bidselmunnbid, alt fra yngre jernalder[1]. — Ved en istandsættelse i Juni 1868 af det gamle hvelvede rum under Ladegaarden i Aaslo (N. Fornlevn. s. 730) viste det sig, at dets oprinnelige gulv ligger henimod 3 alen under det nuværende og at den midtpille, hvorpaa hvelvingsribberne hvile, lige under disse har det bekjente profil: platte, hulkil og rundstav. Da disse former i alle fall gaa op til den tid, 1197, da den ældste Biskopsgaard først nævnes, styrkes derved endmere, hvad der antages paa det anførte sted i N. F., at det omtalte rum er en levning af denne gaard.

AKERSHUS AMT. — Vestre Akers p. Paa hanken af bronsekannen fra Sander i Maridalen (N. F. s. 735) finnes et merke i form af et M med et græsk kors over; paa laaget staar *tiappa* [fejlskr. for tappa] *i oc drk* [drik], og paa en ophøjet rand om bugen *cmblema* [fejlskr. f. emblema] *refectum sepiu'* [sepius] *aspectum conf*; bogstavet s i *aspectum* betegnes paa en usedvanlig maade og ordet *conf* har i slutningen endnu et eget bogstav med forkortelsesform; den hele indskrift maa vistnok, som Christie (mskr. i Berg. Mus.) antager, læses saaledes: emblema refectum sæpius aspectum confert. Dette styrkes ved en lignende indskrift, som finnes paa en kanne, der opbevares i det throndhjemske Vidensk. Selsk. samling (no. 155). Denne beskrives af Christie som følger. Den er omtrent af samme størrelse og beskaffenhed, som den fra Sander, støbt af metal, godt afdrejet, 15 tommer høj, i tvermaal ved øverste rand 5 tommer, ved skuldrene 9 tommer og over bugen 11 tommer, forsynet med hank og laag, hvorpaa en hund i siddende stilling; den staar paa 3 støbte fødder i form af løver. Af indskrifter, med minuskler, finnes følgende: paa laaget *help nov maria*, paa halsen *help maria vel rhum per dios*, længer nede paa halsen *sæpe aspectum confert*

[1]) ifølge meddelelse fra student A. Lorange, i hvis samling de fundne sager opbevares.

emblema refectum [ofte beseet skjenker emblemet (?) vederkvægelse], om skuldrene *etsi mortiferum qvidqvid biberint non eis nocebit* [skjønt de drikke noget dræbende, skal det ikke skade dem, Marc. evang. kap. 16 vers 18], og *jaspar fert mirram thus melchior balthazar aurum* [Kaspar bringer myrra, Melchior røgelse, Balthasar gull: begynnelsen af et i middelalderen bekjent vers[1] om de gaver, som de hellige 3 konger bragte Jesusbarnet] endelig om kannens nederste rand: *skipare cognomento me fecit* [den saa kallede Skipare (skipper?) har gjort mig].

Fet p., Relingen s. Paa bruget Nordby fantes i 1867 ved udpløjning af en liden gravhaug, ved de store grantræer tæt ved Hagebraaten paa søndre del af jordet og ved nordre side af bygdevejen, endel sager fra yngre jernalder (se s. 49 no. 66). Paa samme sted finnes 3 større urørte hauger, antagelig gravhauger, der ere omgivne af store kampestene.

Urskog p.[2], Urskog s. Paa pladsen Stenbakken under Killingmo fremkom ved rydning i 1867 en øx af granit, 10 tommer lang og 3 tommer paa det bredeste, med kegledannet skafthul nær banen, hvorpaa der finnes 6 regelmæssige render, parallele med skafthullet, og fra dette gaar en ophøjet kant ned til eggen, der er afrundet og sleben.

Hölands p., Løken s. I Østre Tøyens udmark finnes endel gravhauger af forskjellig størrelse; 3 af dem bleve udgravne i 1866, og man traf i hver af dem kun i midten en stor rund kullet sten og under og omkring den en hob kul og brente ben, ligesom ved Trønborg kirke (jfr. Aarsbr. f. 1866 s. 58). — Paa Nes er der i et fladt granitfjell 3 af de foran s. 74 omtalte saakallede Jettefjed.

Ullinsaker p., Ullinsaker s. Paa Algarheim fantes i eller

---

1) træffes og i no. 609 hos Worsaae og paa en kanne i Hareids kirke paa Søndmøre, se nedenfor.

2) Hvad der anføres under dette og de to følgende prestegjeld er ligeledes meddelt af ovennævnte student Lorange, i hvis samling ogsaa de omtalte fundne sager opbevares.

før 1867 en øx af granit, nu noget skjæv paa grunn af, at den igjen er bleven tilsleben efterat have tabt et stykke. — Paa Habberstad blev i samme aar udgravet 2 smaa hauger; i hver af dem traf man kul og brente ben samt et spydblad fra yngre jernalder.

KRISTIANS AMT. — Öyer p., Thrøtten s. Paa Holsbakken skal paa det omtalte sted (N. F. s. 87) ogsaa i senere aar være fundet flere gullsager, som soltes til en udlending.

Vang p., Vang s. Paa Remme var der i 1866 en stol, som skjønt den ifølge en indskrift derpaa er gjort af „Tollef Tollefsøn 1685", dog har den gamle hovedform med udskaarne dyrehoveder paa lenerne og ved rygstødet og med kiste i sædet, der er 20 tommer i firkant. Den blev malet for en 20 aar siden.

Hurum s. Kirkens gamle tagrider blev nedtagen for omtrent 12 aar siden og laa i 1866 i klokkestøpelen, der er af laft med lignende form som den ved Ringebo kirke (N. F. s. 747).

JARLSBERG OG LAURVIKS AMT. — Borre p., Nykirke s. Kirkens (N. F. s. 180) krucifix og Mariebillede ere senere indkomne til Universitetets samling.

Lardal p., Svarvstad s. Paa den højre dørstolpe fra det gamle loft paa Gavelstad (N. F. 195, jfr. Aarsberetn. f. 1855 pl. VII øverst) maa udskjeringerne vistnok ogsaa (jfr. N. F. s. 259) sigte til sagnhistorien om Sigurd Faavnesbane, idet der sees det bekjente oterskinn, derunder Regin, som smeder sverdet, derunder dragen Faavne og nederst Sigurd, som dræber dragen.

Thjödling p. Paa prestegaarden er der endnu nogle faa gravhauger østenfor husene mellem dem og vandet. — Paa Nordre Kaupang (N. F. s. 199) er der 115 gravhauger, hvis form og størrelse sees paa kortet (pl. VI no. 1—115), og oprinnelig var der vist endnu flere, som ere ødelagte ved markarbeide og de veje, som krysse strøget. Her har da vel været en begravelsesplads for den kjøbstad, Kaupang i Skiringssal, som omtales før Tunsbergs opkomst og hvorom gaardens navn endnu vidner. A

de omtalte hauger ere 44 (no. 1—4, 6—8, 20—24, 29, 31, 39, 42, 44, 46, 56, 61—63, 67, 68, 71, 78—82, 86—89, 95—98, 101—104, 107 og 111) mere eller mindre udjevnede eller bevoxede med træer. De øvrige 71 bleve udgravne i August 1867 under mit tilsyn. Alle bestode paa 3, 4 undtagelser nær, som indeholdt udelukkende sand eller kampestene, af en blanding af begge. De 8 af dem (no. 25, 37, 43, 51, 54, 66, 99 og 110) fremviste aldeles intet, som kunde tyde paa nogen begravelse, skjønt de syntes urørte. De øvrige 63 vare ogsaa uden spor af gravkammer, men havde i midten over auren større eller mindre lag eller hobe af kul; i 39 af dem fantes ogsaa levninger af aske og brente ben, men kun i 35 blev desforuden truffet andre gjenstande. Efter ejernes ønske bleve alle de opgravne hauger igjen tilkastede. De fundne sager vare følgende, som bleve trufne i følgende hauger, nemlig i:

No. 10. Levninger af 6 klinknagler af jern af to forskjellige størrelser og 7 stykker af, som det synes 2, lerurner med urtepotteform og noget udadbøiet rand, sort masse, udvendig rødbrent, isprængt med smaa kiselkorn, og forsirede med horisontale baand, hvert bestaaende af 3 dybt indtrykte parallele linjer, afvexlende bølgeformede og rette. (Universitetets saml. no. 4225).

— 11. Et lidet stykke af en skaalformet urne af klæbersten, efter krumningen at dømme meget liden (4267).

— 16. Et lidet stykke af en lignende urne af klæbersten.

— 18. 1) Stykker af 2 urner af klæbersten, begge af maadelig størrelse (3 og 3½" høje), den ene med levning af jernhank; — 2) øxeblad af jern, 6" langt, 4" bredt i eggen og 1" foran skafthullet, smukt formet; — 3) 2 stykker jern, det ene muligens af et større sigdblad, hvorved er fastrustet nogle stumper træ (4252. 4253) samt nogle faa klinknagler.

— 19. Stykker af 4 meget store klinknagler af jern med firkantede hoveder (4254).

— 26. Brudstykker af jern: et stykke af falen af en liden

spydspids, noget af bladet af en tveegget-pilespids og endel smaa klinknagler. (4255).

— 28. Nogle klinknagler af samme slags.

— 32. En klinknagle af samme slags.

— 33. To klinknagler af samme slags.

— 35. Spydspids af jern, 10″ lang, med fal, 4½″ lang, 1″ vid i aabningen, og tveegget blad, 1″ paa det bredeste og med temmelig fremtrædende skarp ryg langsefter midten (4268), samt et lidet stykke jern.

— 36. Fire smaa stykker af et jernsverd, hvis form ej kunde sees.

— 41. Nogle smaa jernstykker.

— 45. Endel meget smaa stykker af en urne af brent ler.

— 47. 1) Større stykker af en urne af klæbersten, 4½″ høj, henved 8″ vid øverst, omhyggelig arbeidet, saa at overfladen overalt er aldeles glat, udvendig langs randen prydet med 2 parallele indskaarne linjer og med levning af jernhanker; — 2) tveegget sverd af jern, brudt i mange stykker; af klingen mangler spidsen og af hjaltene knappens øverste stykke; — 3) øxeblad af jern, 7½″ langt, 4, 5″ bredt i eggen; — 4) skjoldbule af jern, sammenklemt og beskadiget og mestendels uden rand; — 5) et langagtigt stykke jern, muligens hørende til en stor spydspids; — 6) langbryne af firkantet tversnit, spids i den ene ende, afbrudt i den anden, nu 6″ lang; — 7) et lidet stykke af en glat bronsenaal (4198—4203). Desuden fantes 20 klinknagler af jern. Stenurnen var full af kull, aske og brente benstumper og deriblandt laa brynet og bronsenaalen.

— 48. To klinknagler af jern.

— 52. 3, 4 nagler af samme slags.

— 57. En stor klinknagle af jern. (4267).

— 59. En klinknagle af jern og et andet stykke jern.

— 60. 1) Stykker af en ikke meget stor, omhyggelig arbeidet urne af klæbersten med levninger af jernhank og ud-

vendig prydet med en indskaaren linje langs randen; — 2) en liden rød glasperle; — 3) falen og noget af bladet af en spydspids af lignende form som den pl. III fig. 27 afbildede (jfr. s. 36 no. 11); — 4) stykker af jernsager, hvoriblandt skjelnes et sigdblad, et bidselmunnbid, bladet af en stor tveegget pilespids og et tveegget sverd (?); — 5) en maaske af naturen tildannet næsten kuglerund sten, $4\frac{1}{2}''$—$5\frac{1}{3}''$ i tvermaal. (4271—4275).

— 64. Fire klinknagler af jern.

— 69. Stykker af et langbryne samt af en kjedel og en tveegget pilespids (4270); desuden mange klinknagler af jern.

— 70. Den indre del af et stort tverøxeblad af jern, tvert afhugget foran skafthullet, noget buet, $5\frac{1}{2}''$ langt og $3\frac{1}{2}''$ bredt i eggen (4269); desuden et par klinknagler af jern.

— 77. 1) Et lidet elegant formet øxeblad af jern, $6''$ langt, $3\frac{3}{4}''$ bredt i eggen, $\frac{7}{8}''$ foran skafthullet; — 2) falen, $4''$ lang, af en spydspids af jern og af samme slags som den under no. 60 omtalte; — 3) et par ovale skaalformede spenner af messing, $4\frac{1}{3}''$ lange, den ene fyllt med aske og brente ben, begge noget beskadigede men med ualmindelig vel vedligeholdt jernnaal; — 4) stykke af et lidet haandsneldehjul af brent ler, af form som en ret afskaaren kegle; — 5) stykker af forskjellige jernsager, hvoriblandt en liden sax, et sigdblad, et svært bidselmunnbid og et lidet fladt cirkelrundt beslag, $1\frac{1}{4}''$ tvermaal, med rundt hul i midten og 4 halvrunde fremspring med naglehuller i kanten. (4261—4265).

— 83. Et lidet stykke af en urne af klæbersten samt en nagle og et andet stykke jern.

— 84. En liden udentvil af naturen tildannet ægformet sten,

1¼" lang, og et stykke af en jernkjedel (4244) samt nogle faa klinknagler af jern.

— 85. 1) Stykker af en urne af klæbersten, der har været lav (kun omtr. 3" høj) men vid, med levninger af jernhank; — 2) øxeblad af jern, 7" langt, 4" bredt i eggen, 1½" foran skafthullet; — 3) sigdblad af jern, 8½" langt, ¾" bredt, med ualmindelig regelmæssige og tydelige sagtænner i eggen og med en indtrykt linje langs ryggen paa den ene side; spidsen borte, som det synes forsætlig afhuggen; — 4) stykker af jernsager, deriblandt et lidet stykke af bøjlen af en sax; — 5) en liden stump af en brynesten; — 6) et par ovale skaalformede spenner af messing med dobbelt plade, 4⅓" lange; — 7) et lidet tykt haandsneldehjul af klæbersten, 1⅛" tvermaal; — 8) en rød og en grøn glasperle (4245—4251); desuden 2, 3 klinknagler af jern.

— 86. Nogle faa klinknagler af jern.

— 90. 1) Stykker af en temmelig grovt arbeidet urne af klæbersten, oprinnelig omtr. 4" høj, 8—8½" vid øverst og med jernhanker; — 2) tveegget sverd af jern, 2½" paa det bredeste, brudt i mange stykker, hvoraf til det største er fastrustet endel andre jernsager, hvoriblandt et af de bøjleformede redskaber med dobbelt rad ringe og krog i enden (jfr. s. 46 no. 54); — 3) to meget forrustede og noget sammenklemte skjoldbuler af jern; — 4) øxeblad af jern, 8" langt, 4¾" bredt i eggen og 1½" foran skafthullet, øjensynlig før nedlægningen forsætlig tvert overhugget noget foran skafthullet (jfr. s. 83 no. 5); — 5) sigdblad af jern, 11¾" langt efter ryggen, som det synes uden sagtænner i eggen; — 6) en mængde stykker af jernsager, hvoriblandt en spydspids, hvis fal har været forsynet med tætstillede til begge sider noget fremstaaende nagler af messing (jfr. s. 83 no. 6), en mindre spyd- eller pilespids med fal, en sax, en stor flad fil (?), et bidselmunnbid og klink-

nagler; — 7) stykker af en skaalvegt af messing med tilhørende futeral, ligeledes af messing; ballansen, der er 4¾" lang og fullstændig bevaret, har 2 led, saa at den kan foldes sammen og lægges ind i en af skaalerne; dens tversnit er i midten mangekantet, men imod enderne rundt, prydet med linje- og cirkelsirater; tungen saavelsom den derigjennem gaaende nagle er for større varigheds skyld gjort af jern. I begge ballansens ender og øverst paa det gjenge, der er festet i tungen, finnes smaa bevægelige ringe til at binde snore i. Af skaalerne er saameget bevaret, at man kan slutte sig til, at deres tvermaal har været omtr. 2½" og dybden næsten 1"; de ere meget tynne, uden forsiringer, med 4 huller i randen til snore, hvori de have hængt. Af futeralet er kun nogle smaa stykker tilbage, deriblandt baade hængslet, hvori laaget har drejet sig, og den haspe, hvormed det lukkedes, alt af lignende indretning som paa den s. 70 omtalte vegt. Futeralet har ogsaa ligesom paa denne haft form af en halvkugle og laaget været næsten fladt, begge rigt prydede med indtrykte sirater: cirkler med punkter i centrum og streger, de sidste ordnede saaledes, at de danne trekanter; med vegten fantes og et af ir meget skadet stykke af et vegtlod, ligeledes af messing og af mangekantet form; — 8) en mængde stykker af langbryner; — 9) et lidet bryne (?), af blød stenart, 2⅓" langt og ⅔" bredt, af form som en i begge ender tilskjerpet flintkile; — 10) et par smaa stykker af flint med skarpe kanter, men som ved at ligge i jorden har faaet udseende af porcelæn. (4226—4234).

— 91. 1) En mængde stykker af en urne af klæbersten, som det synes af anseelig størrelse, men raat arbeidet; — 2) to meget beskadigede langbryner, det ene 6½" langt, af usedvanlig form, omhyggelig tildannet, med kvadratisk tversnit, i midten ⅔" brede sider, noget tynnere mod enderne, hvoraf der gjennem den ene er hul til en snor;

— 3) en af ir meget beskadiget og i 3 stykker brudt ringspenne af messing (pl. III fig. 26), dannet af en i oval sammenbøjet flad paa begge sider noget ophøjet stang, der i begge ender løber ud i firkantede knopper, hvis overflade er delt ved et dybt korsformet indsnit; ringens overside prydet med 4 rader punkter, som ogsaa sees paa nogle smaa bevarede stykker af naalen; af denne slags spenner, der træffes ofte i liflandske og estlandske grave fra jernalderen (se Kruses Necrolivonica og Bährs Gräber der Liven) vides hidtil kun ét exemplar at være fundet i Norge (ved Vardø, se Aarsb. f. 1856 pl. II fig. 3, jfr. sammest. s. 70); — 4) brudstykker af forskjellige sager, for største delen af messing, deriblandt et lidet klokkeformet stykke (knivholk?) af messing med naglehuller i randen, smaa stykker af randen af en vegtskaal af messing, to vegtlodder af jern, omgiven med en skal af messing, i den ofte forekommende form som kugler med afplattede poler (jfr. s. 59 no. 82 d), men begge saa fortærede af rust, at deres oprinnelige vegt ikke engang tilnærmelsesvis kan bestemmes; — 5) øxeblad af jern, 7¼″ langt og 5″ bredt i eggen, tvert overhugget noget foran skafthullet (jfr. s. 81 no. 90); — 6) stykker af en tveegget spydspids af jern, hvis fal i hele sin længde har været forsynet med messingnagler, som til begge sider staa lidt frem (jfr. s. 81 no. 90); — 7) stykker af forskjellige jernsager, hvoriblandt en temmelig stor pilespids med fal og tveegget blad, et sverd, en skjoldbule, et af de gaadefulle bøjledannede redskaber med vedhængende ringe, en bor (?) og et smukt arbeidet knivblad; — 8) 2 flintstykker af samme udseende som i haug no. 90 (4237—4243).

— 92. 1) Tre stykker af en urne af klæbersten af middels størrelse med en under randen udvendig indskaaren linje og levninger af jernhank; — 2) en mængde stykker af

jernsager, hvoriblandt et tveegget sverd, en pilespids, et sigdblad og en skjoldbule (4235. 4236).

— 94. 1) Smaa stykker af 2 lerurner uden sirater; den ene af tykt ler, udvendig rødt og sort i bruddet, med noget udadbøjet rand; den anden af meget tynn, næsten stenhaard masse med sortgraa farve baade i bruddet og paa overfladen; — 2) falen af en meget stor spydspids af den ved haug 60 s. 80 omtalte form, 6" lang; — 3) stykke af hanken til et kar af temmelig betydelig størrelse, flad paa midten, firkantet mod enderne; har muligens tilhørt et i graven nedsat trækar; — 4) stykker af forskjellige jernsager, hvoriblandt klinknagler, munnbid, sigdblad. (4256—4259).

— 100. Stykke af et meget lidet langbryne og af en jernnagle. (4260).

— 109. 1) Levninger af to tveeggede sverd af jern, det ene med usedvanlig bredde, 2½", det andet 1¾" bredt; — 2) øxeblad af jern, 7" langt, 4¼" bredt i eggen og 1¼" foran skafthullet. (4204. 4205).

— 112. 1) Stykker af en urne af klæbersten, temmelig lav, tyk og grovt arbeidet, med spor af jernhanker; — 2) tveegget sverd af jern, i 3 stykker, men fullstændigt bevaret, klingen 29" lang og paa det bredeste næsten 2½"; — 3) spydspids af jern, tveegget med fal, men tykt og smalt blad, 20⅓" lang, brudt i 3 stykker; — 4) øxeblad af jern, af sirlig form, 6" langt; — 5) levninger af en skjoldbule og af et sigdblad af jern, det sidste temmelig stort og med sagtænner i eggen; — 6) knivskaft af messing, indvendig hult og paa begge sider prydet med forsiringer i gjennembrudt arbeide, 3" langt (pl. III fig. 35, hvorved dog maa merkes, at da skaftet er meget irret og belagt med fastsiddende jernrust og kulstykker, kunde forsiringerne ikke sikkert gjengives i det enkelte); — 7) to vegtlodder: a) af jern med skal af messing udenom og formet som en kugle

med afplattede poler, meget beskadiget og med fastsiddende rustklumper af andre jernsager, hvorfor kun den ene flade er synlig, og paa denne er der indenfor en cirkel af indtrykte punkter det samme tregrenede merke, som paa det i Aarsbr. f. 1866 s. 97 no. 34 omtalte lod af lignende form; b) helt af messing, med uregelmæssig mangekantet form og med et punkt midt paa hver flade, nogenlunde vel bevaret; det vejer 2 kvint. 3 æs og er saaledes maaske et ørtugslod, hvis normalvegt kan anslaaes til 2 kvint. 29½ æs; — 8) stykker af et eller maaske to langbryner; — 9) en ægformet sten, tildannet af naturen, 1½" lang; — 10) 4 smaa stykker flint med samme porcelænagtige udseende, som de s. 82 no. 10 og s. 83 no. 8 omtalte. (4216—4224); — 11) omtrent 20 klinknagler af jern.

— 113. 1) Stykker af en kasserolle eller kogepanne med skaft af jern (jfr. Aarsbr. f. 1866 s. 91 no. 26); karret synes at have haft flad bund og næsten lodrette sider og at have været omtr. 3½" dybt og 7, 8" vidt over aabningen; skaftet, som synes at være af ét stykke med karret og er ombøjet og afbrudt i enden, er nu 16½" langt, og dets brede, der ved karrets rand er 1¾", aftager regelmæssig udover; — 2) det yderste stykke af skaftet af en af de i yngre jernalders grave almindelige stegepanner af jern, 17½" langt, ⅝" bredt; — 3) firkantet ten af jern, tilspidset i den ene ende, afbrudt i dén anden, 19½" lang, ¼" tyk, mulig skaftstykket af en bor, som dog i saa fall maa have været usedvanlig lang; — 4) sigdblad af jern med afbrudt spids og almindelig form; — 5) redskab af jern, formet som et sigdblad, i den ene ende med en nagle til skaftet, men smalere end almindelige sigdblade og uden egg, da den kant, hvor eggen plejer at være, er ligesaa tyk som ryggen; i den anden ende synes noget at mangle; længden efter ryggen 12", bredden ½" og tykkelsen 1 linje; — 6) stykker af 2 ovale

skaalformede spenner af messing med dobbelt plade, af almindelig form og størrelse; — 7) haandsneldehjul af sten, fladt med afrundede kanter, 1¼" i tvermaal og ½" tykt; — 8) brynesten (?) af langagtig firkantet form, meget regelmæssig tildannet, 3" lang, ⅔" bred i den bredeste ende og jevnt ⅓" tyk, afrundet og gjennemboret i den smalere ende; — 9) en uregelmæssig mangekantet perle med hul igjennem, af hvid ugjennemsigtig masse, der ligner porcellæn, 5 linjer i tvermaal; — 10) en sammenrustet klump af sand og jernsager, tildels løsrevne, hvoriblandt sees et øxeblad, et bidselmunnbid, et af de bøljeformede redskaber med større og mindre ringe og noget af underpladen af en oval skaalformet messingspenne, rimeligvis hørende til no. 6; — 11) en klinknagle af jern, der maaler 1" mellem hovedet og mitpladen; — 12) en liden klump grønt glas, mulig en smeltet perle. (4206—4215).

— 114. Omtrent 50 klinknagler af jern.

Paa Søndre Kaupang var der 8 hauger, som jeg ligeledes i August 1867 lod udgrave, nemlig: no. 1 en langhaug, liggende tæt nordenfor husene ved østre side af vejen mellem denne og stengjerdet, 27' lang, 9' bred paa midten, 2' høj, næsten urørt; no. 2, tæt nordenfor no. 1, rund, 17' i tvermaal, 3' høj, næsten urørt; (no. 3, tæt vestenfor no. 2, har været rund, men var tilforn aldeles udgraven); no. 4, nogle faa skridt i nordvest for no. 2, rund, 20' i tvermaal, 4' høj, næsten urørt; no. 5 vestenfor vejen og tildels under ladebygningen, langhaug, 22' lang, 11' bred paa midten og 3' høj, urørt; no. 6 tæt i sydvest for no. 5, rund, 30' i tvermaal, 4' høj, med en fordybning i midten efter en tidligere gravning; no. 7 tæt i nordvest for no. 6, rund, 16' i tvermaal, 2' høj, urørt; no. 8 og 9, tæt ved no. 7 og begge af samme form og størrelse som denne. Alle de udgravne hauger vare ligesom paa Nordre Kaupang uden gravkammer, bestode af sand og sten og havde i midten over auren et mere eller mindre tykt lag af kul, hvori de fundne sager laa. Disse vare, i

---

No. 1. Nogle faa klinknagler af jern.

— 2. Forrustede stykker af flere jernsager, bvoriblandt en spydspids med fladt tveegget blad og stift til indsættelse i skaftet (4286) samt 3, 4 klinknagler.

— 4. Et haandsneldehjul af sten, $1\frac{1}{8}$" i tvermaal, fladt under og konvext paa oversiden, aabenbar drejet, samt en liden blaa glasperle (4287. 4288) og en klinknagle af jern.

— 5. Smaastykker af en lerurne, af lysegraa stenhaard masse med isprængte kiselkorn (jfr. s. 84 no. 94 no. 1); har været buget og med tyk udadbøjet rand; — 2) et fladt cirkelrundt smykke af messing, meget beskadiget af ir, $1\frac{1}{8}$" i tvermaal, med gjennembrudt arbeide, hvori som det synes indenfor randen fremstilles en dragefigur; har rimeligvis været et smykke af samme slags som de i Aarsbr. f. 1866 s. 97 fig. 7 og 8 beskrevne og afbildede (4289. 4290).

— 6. 1) Tveegget sverd af jern, brudt i 2 stykker; klingens længde $30\frac{1}{2}$", dens største brede $2\frac{1}{4}$"; hjaltene prydede med paalagte riflede sølvplader; — 2) en usedvanlig svær spydspids af jern med tveegget blad og fal, den sidste forsiret med dybt indtrykte oven- og nedentil konvergerende linjer langsefter; bladet $2\frac{1}{3}$" bredt og, skjønt odden er afbrukket, $22\frac{1}{2}$" langt; falen $5\frac{1}{2}$" lang og dens munning $1\frac{1}{3}$" i tvermaal; — 3) skjoldbule af jern, ligeledes ualmindelig stor, halvkugleformet, 6" i tvermaal nederst, næsten 4" høj, med smal rand; — 4) øxeblad af jern, $6\frac{1}{2}$" langt, $5\frac{1}{4}$" bredt i eggen; — 5) sigdblad af jern med sagtannet egg men afbrudt spids; — 6) pilespids af jern med sedvanlig form, $4\frac{1}{4}$" lang, og et stykke af en anden lignende; — 7) knivblad af jern, ligeledes af sedvanlig form; det egentlige blad $3\frac{1}{3}$" langt; — 8) redskab af jern af ukjent brug, udentvil det største, som hidtil vides fundet her i landet, helt tilstede men meget forrustet, hvorfor til oplysning af dets form paa pl. IV fig. 39 er gjengivet et andet bedre bevaret fra ukjent finnested (Univ. saml. no. 240) med aldeles samme form, men noget mindre end hint, hvis

skaftstykke er 11" langt; den i dette hængende ovale ring er 8" i største tvermaal og de tre andre ringe 7"; — 9) *redskab af jern*, bestaaende af en fal af samme form som paa foregaaende stykke, i hvis ende er anbragt en liden bevægelig ring, hvori der igjen hænger en massiv krog; falens længde 9½", ringens tvermaal 1¾" og krogens længde 2½"; det hele meget forrustet; til oplysning af formen er derfor (pl. IV fig. 37) afbildet et andet lignende stykke (univ. saml. no. 239, rimeligvis fundet sammen med 240, som væsentlig kun derved adskiller sig fra hint, at krogen er længere og ombøiet i enden; — 10) et par *bøjleformede redskaber* (pl. IV no. 38), gjort af en i midten afplattet rundagtig jernstang, der er ombøjet omtrent som en stigbøjle, saa at den flade del udgjør dennes bund, som paa den udvendige side er prydet med 3 ophøjede ribber langsefter; enderne ombøjede udad saaledes, at de danne smaa løkker, udentvil til deri at feste baand, hvorfor det hele maaske har været brugt som klave for smaat kvæg; — 11) *redskab af jern* (pl. IV fig. 42), sansynligvis en *rasp*, 9" langt og 7, 8 linjer paa det bredeste; det eneste stykke af denne slags, som foruden hint hidtil vides at være fundet, er afbildet pl. IV fig. 43; dette tilhører ogsaa Univ. saml., er udmerket vel vedligeholdt og fantes sammen med vaaben og andre jernsager i en gravhaug paa *Uthus* i Ustedalen, den øverst liggende (2600' over havet) fjellbygd i Hol sogn i Hallingdal; — 12) et par *redskaber af jern* (pl. IV fig. 40), bestaaende af en vreden jernstang, der ved flere ombøjninger i samme plan er kommen til at danne et langagtig fladt stykke af 6" længde, hvori den ligger tre- og firedobbelt; stykket er bøjet paa midten, saa at det danner noget mere end en ret vinkel; i den ene ende er indslaaet paalangs en liden krampe og i den anden ende er ved stængernes ombøjninger dannet to smaa løkker, hvori nagler eller baand har kunnet anbringes; noget lignende redskab vides ej tilforn at være fundet; —

13) redskab af jern (pl. IV fig. 44), 8" langt, meget beskadiget af rust, bestaaende af en vreden jernstang, hvis ender ere udhamrede til flade trekanter, der i sine udadvendende sider synes at have haft egg; noget lignende stykke er hidtil, saavidt bekjendt, ikke fundet; — 14) redskab af jern, 8½" langt, af nogen lighed med de almindelige bore fra yngre jernalder (jfr. Aarsber. f. 1866 s. 99 no. 40), men afvigende fra disse derved, at dets ene ende ikke er skeformet men spids og lidt afplattet; — 15) endel klinknagler af jern af to forskjellige størrelser; det mindre slags med firkantede hoveder og nitplader, hvorimellem afstanden er 1¼—1½", det større slags, 2⅔" lange, ligeledes med firkantede hoveder men langagtige nitplader, som ere tilspidsede og sterkt nedadbøjede i enderne; — 16) nogle stykker af en jernkjedel, der synes at have haft betydelig størrelse og er gjort af en hel plade, ikke, som almindelig, sammenklinket af flere; — 16) levninger af et jernredskab, hvis brug og oprinnelige udseende ikke lader sig bestemme, dog synes det for en del at have bestaaet af en plade med skarpe og temmelig lange lodret opstaaende tinder og saaledes at have haft lighed med en linhekle, hvis tinder dog staa nærmere hinanden end her; — 17) redskab af jern, 5⅓" langt, bestaaende af en fal, der med jevnt aftagende tykkelse løber ud i en firkantet spids (dopsko til en spydstage?); — 18) stykker af et eller flere langbryner; — 19) brudstykker af messing: levninger af et bidselmunnbid og andre formodentlig til ridetøj hørende sager (pl. IV fig. 45), hvoriblandt et paa undersiden fladt stykke, af form som et dyrehoved men meget utydeligt paa grunn af ir (pl. IV fig. 46); — 20) et redskab af ben, (pl. IV fig. 41), prydet paa forsiden med stregeforsiringer og forsynet med to huller, hvis kanter vise tydelige spor af slid; det har megen lighed med de saakallede snorestrammere, som blandt andet bruges ved telte, for at fastholde snorene; — 21) en mængde stykker af tildels

ubestemmelige jernsager, hvoriblandt en skjoldbule og et bidselmunnbid (4293—4315).

— 7. 1) Hammer af jern, 2¾" lang, banens sider 1⅛" og 1" lange; — 2) stykker af et lidet langbryne og nogle jernstumper, maaske af et sverd (4291. 4292) samt endel klinknagler af jern.

— 8. Endel klinknagler af jern.

— 9. Ligeledes nogle klinknagler.

Med hensyn til udbyttet af udgravningerne paa Nordre- og Søndre Kaupang kan endnu bemerkes følgende. Da de fundne sager utvilsomt tilhøre den yngre jernalder, maa haugerne rimeligvis, som allerede berørt s. 77, skrive sig fra den tid, da kjøbstaden i Skiringssal endnu var ved magt, og da ingen af haugerne viste spor af gravkammere, styrkes derved, hvad ogsaa ved fund paa andre steder i landet er iagttaget, at man i den yngre jernalder, i alle fall naar liget blev brent, kun yderst sjelden indrettede noget gravkammer i haugen, medens det modsatte var tilfællet under den ældre jernalder; i denne tid er det nemlig en ren undtagelse (jfr. s. 64 no. 86 og 87), at der ikke træffes saadant kammer. Dette fremgaar dels af mange, i N. Fornl. gjengivne, ældre beretninger om gravhauger, som nu kan sees at have tilhørt denne tid, dels af de oplysninger, som har ledsaget de ikke faa fund fra ældre jernalder, som i de seneste aar ere indkomne til vore samlinger. — Hvorledes det skal forklares, at flere af haugerne (jfr. s. 78) ikke viste mindste spor af begravelse, skjønt de vare urørte og aldeles sikkert oplagte af mennesker, vil jeg lade staa derhen. — Skjønt det undertiden er sagt, at langhauger har flere begravelser, en i midten og en i hver ende, viste det sig ved de her opgravne hauger af denne slags, se kortet pl. VI no. 52, 57, 59, 64, 77, 83—85, 100, 113, (jfr. s. 79—81, 84, 85) og s. 86, at der kun i midten blev truffet nedlagte sager. — De flintstykker, som fantes (se s. 82 no. 10, s. 83 no. 8 og s. 85 no. 10, jfr. N. Fornl. s. 473, 787, og Aarsb. f. 1866 s. 56) have vel været brugte til at slaa ild med, medens der til de runde og ægformede stene

(se s. 80 no. 60 og 84 og s. 85 no. 112, jfr. N. Fornl. 850, fra bronsealderen smsts. s. 824) rimelig knyttede sig en symbolsk betydning (jfr. Kristiania Videnskabsselsk. Forhandl. f. 1866 s. 214). — Hvad klinknaglerne angaar, ere de aldeles af samme form som de, der endnu bruges i baadene omtrent fra Ekersund og nordover, og det var derfor ikke saa underligt, at man tilforn, naar saadanne nagler fantes, altid troede, at der i haugen var indsat en baad eller et fartøj, hvilket i saa fall vilde været tilfællet i mangfoldige hauger paa forskjellige kanter af landet. At dette undertiden har fundet sted, er sikkert nok, men i de allerfleste tilfælle maa det antages, at klinknaglernes forekomst ikke kan forklares paa denne maade. Dette styrkes ogsaa ved denne udgravning, hvorunder det viste sig dels af haugernes ringe størrelse og dels af klinknaglernes stilling og deres lille antal (undertiden kun et par), at her ikke kunde være tale om nogen baad. En sikker forklaring om naglernes bestemmelse kan dog ikke gives, men det syntes mig ved flere hauger rimeligst, at de havde tjent til at sammenholde bord eller træstykker, der som en flake eller et dæksel havde ligget over de nedlagte sager. — Med hensyn til klæberstensurnerne kan det bemerkes, at denne stenart ikke finnes nogensteds i Jarlsberg og Laurviks amt; maaske har man paa de yderst faa steder i hele Kristiania stift, hvor denne slags sten finnes, oparbeidet saadanne kar og sendt dem rundt omkring; i alle fall flere af dem vare vel fra først af bestemte til kogekar. — Endelig fortjener det at fremhæves, at der ofte ikke kan lægges særegen vegt paa, hvor i haugen navnlig urner træffes. Paafallende var det mig nemlig at se, hvorledes i de fleste af de her udgravne hauger urner ikke blot af brent ler men ogsaa af den tungere klæbersten vare sprængte og stykkerne førte temmelig langt fra hinanden; dette forklares lettelig ved de forandringer, som haugernes jordmasse gjennem løbet af saamange hundrede aar har været underkastet, navnlig ved fugtighed, frost og hede.

Paa Lamøen er der i skoven vestenfor husene noget over 20 gravhauger, kun ganske faa aflange, de øvrige runde; — og paa

Bjønnes 5 smaa runde, som det synes udgravede hauger[1] (se kortet pl. VI no. 116—120). — Paa Søndre Huseby traf jeg i August 1867 sex runde gravhauger, hvoraf jeg lod udgrave følgende 3: 1) tæt nordenfor ladebygningen ved østre side af vejen, oprinnelig 33' i tvermaal og 5' høj, men hvori der intet fantes, væntelig fordi alle de deri nedlagte sager, fra ældre jernalder, vare fremkomne ved en tidligere gravning om vaaren (se foran s. 63 no. 86); — 2) tæt i nordøst for no. 1, men meget mindre og urørt, og hvori fantes flere sager fra ældre jernalder (jfr. s. 64 no. 87); — 3) lidt i sydvest for no. 1 og tæt vestenfor ladebygningen, tilforn opgraven, da der var et dybt hul i midten, dog ej tilbunds; den havde intet gravkammer og bestod for det meste af store kampestene; der blev ikke fundet andet end smaa stykker af kul og brente ben og 3, 4 klinknagler af jern. Af de øvrige 3 hauger ere de to urørte; den ene af disse ligger lidt østenfor, den anden lidt i sydøst for no. 1; den tredje ligger ret i vest for no. 1 et stykke vestenfor vejen paa en liden bergknaus, men er aldeles udkastet i midten. — Paa Hvalby er der tæt søndenfor husene ved vestre side af vejen 10 runde hauger, tildels med spor af udgravning. — Paa Øvre Rauan staar tæt indenfor skigaarden ved østre side af vejen fra Grønneberg og ligefor husmandspladsen Teigen en bautasten, 6' høj, 3⅓' bred og 8" tyk med smalsiderne ret i nord og syd. — Paa Nedre Rauan traf jeg søndenfor husene i skoven 20, 30 hauger, kun ganske faa med aflang form, de øvrige runde. I en haug paa gaardens jorde fantes for nogle aar siden flere jernsager, hvoriblandt et sverd, et bidselmunnbid, et øxeblad og et

[1]) Imellem disse hauger og de øvrige før omtalte 115, som ligge paa Nordre Kaupang, har tydelig nok søen engang gaaet op, idetmindste saa langt som til broen over elven eller bekken. Lamøen har, som navnet ogsaa viser, været en ø, og det samme var tilfællet med Eftanglandet (se amtskortet), der som oftest endnu kalles Eftangøen, af og til ogsaa Tossøen, en forvanskning af det oprinnelige *Þórsey* (jfr. Munch Norg. Geogr. i Middelald. s. 70). Sundet har da mellem Vigg-fjord og havet rimeligvis gaaet om gaarden Hovland.

af de bøjleformede redskaber med vedhængende ringe; kun de to sidste vare bevarede og erhvervedes af mig for universitetets samling. — Den i N. F. s. 200 omtalte store haug ligger paa en aasryg et stykke nordenfor husene paa Vestre Skaare og bestaar udelukkende af kampesten, men er i midten til en dybde af 5' udkastet, som det kan sees for lang tid siden; den holder 58' i tvermaal og er saaledes udentvil den største gravhaug i prestegjeldet. Det er vel tildels derfor, at man har givet den navnet Kongshaugen, dels ogsaa fordi man mente, at gaarden Skaare skulde være det Skæreid i Skiringssal, hvor kong Halfdan hvitbein, der antages død noget efter aar 700, blev hauglagt ifølge et digt af skalden Thjodolf af Hvin, anført i Ynglingasaga kap. 49, det eneste sted i sagaerne, hvor ordet forekommer. P. A. Munch mente derimod[1], at stedet kunde søges ved Eid i bunden af Vigg-fjord. Men ingen af disse meninger kan være rigtig, hvis det holder stik, hvad professor S. Bugge har sagt mig, at ordet rimeligvis ikke er noget egennavn men et appellativ, og at det i alle fall maa staves *skæ — reið*, ikke *skær — eið*. Paa den omtalte aasryg ligger der lavere nede ogsaa en anden noget mindre haug. De øvrige hauger, som finnes paa gaarden og ligeledes ere runde, ligge derimod alle østenfor husene, nogle faa paa jordet og de mindste i skoven. — Af de ved Øvre Løve omtalte stene (N. F. s. 200) er der nu kun 3 tilbage, i staaende stilling, ved søndre side af vejen til Kjærringvik; den største af dem, som jeg her kaller *a*, er 7' høj og 3' bred; den anden, *b*, staar 40' lige i syd for *a*, er 4' høj og 5' 4" bred; *c* staar 70' lige i syd for *a*, 69' i sydvest for *b* og er 5' 8" høj og 4' bred; breden er regnet nede ved foden af stenene, da de blive noget spidsere opad; en fjerde sten ligger tæt ved skigaarden og er 7' lang. — Stenen paa Haasle[2] (N. F. 200) er nu den største og, foruden den ovenomtalte paa Rauan, den eneste bautasten i prestegjeldet; den er 7½ alen høj og temmelig regelmæssig trekantet og spids-

[1]) Norg. Geogr. i Middelald. s. 171, 178.

[2]) Saaledes udtales navnet paa stedet.

opadgaaende mod toppen; dens sider ere ved foden henholdsvis 1' 10", 2' 2" og 2' 9" brede; den helle, som ligger 18 alen østenfor denne sten, har maaske været en støtte for en anden sten, som muligens har staaet der. — Paa Klepaker ligger paa et svaberg tæt i nord for husene en rund haug med en liden fordybning, men neppe udgraven tilbunds, og, som det synes, levningen af en anden mindre rund haug; derimod finnes der ingen bautasten paa gaarden, og nogen saadan har heller ikke været der idetmindste i de sidste 50 aar; der er saaledes hos Kraft (jfr. N. F. s. 200) tydelig nok indløben en forvexling med den nysnævnte sten paa Haasle, som han ikke omtaler. Det blev mig sagt, at der i Klepakermyren for nogle aar siden var fundet et skib, men den eneste, omtrent 40 aarsgamle mand, der anførtes som hjemmel, vidste intet andet derom, end at han havde hørt af sin fader, at der i myren skulde være funden toppen af en skibsmast omtrent for 100 aar siden. Det kan forøvrigt være rimeligt nok, at søen engang har gaaet ind der, hvor nu myren er.

BRATSBERGS AMT. — Gjerpen p., Gjerpen s. Kirken (N. F. s. 205) er nu bestemt til at ombygges. — Af det saakallede Bratsbergs kapel paa Kapitelsberget ved Skien (N. F. 207) er et grunnrids i Foreningens arkiv, og en perspektivisk fremstilling af ruinen sees i Skillingmagasinet f. 18 April 1868.

Laurdal p., Eidsborg s. Paa Vindlaus, tæt ved Eidsborgs kirke, finnes et gammelt loft, som før stod paa Lofthus, med runde tælgjede stokker og oprinnelig helt omgiven af svalgang; dørenes gangjern ere prydede med siksakforsiring; over den ene dør, som har jernring, er der ligesom paa mønen udskjeringer, og i 2det stokverk paa 4de stok nedenfra ved venstre side af døren sees følgende runeindskrift: *þisar runar ræist uistæin hæil sa en ræist öuk suaþa sa en ræþar* (disse runer ristede Vestein, held den, som ristede, og ligeledes den, som læser). Runerne ere af den slags, som brugtes i det 13de hundredaar og neppe senere end begynnelsen af det 14de[1].

[1]) Ifølge velvillig meddelelse af professor S. Bugge.

Vinje p., Nesland s. Paa Sandaak, ej langt fra Ravnejuvet, stod for nogle aar siden et vakkert gammelt stabur, dog yngre end reformationen.

NEDENES AMT. — Evje p., Evje s. Den i N. F. s. 251 og 778 omtalte runesten stod ifølge N. Wergelands indberetn. (i Berg. Mus.), dat. Kristiansand 22 Mai 1811, til Oldsagskom. under Selsk. f. Norg. Vel allerede da paa Galteland og var flyttet „did fra en stor mo eller slette, begroet med fureskov, under gaarden Rosseland i samme sogn tæt ved Oterelven ligefor Fennefos. Der var den efter sigende stillet midt i en stor cirkelrund kreds, dannet af andre mindre stene uden inskription, hvoraf aatte stykker skal staa der endnu." — Ved Vatsend var der 1851 endel gravhauger, hvori der i sin tid skulde være fundet en lerkrukke, nogle ben samt et sverd og et bidselmunnbid, begge af jern.

Bygland p., Bygland s. Paa Skomedal opbevares en hjelm, hvori skal finnes merker af hug, og en bue, begge af jern; da disse sager skulle være bragte fra Skjerverak, maa de vel være de samme, som omtales under sidstnævnte gaard i N. F. s. 253; er buen en laasbue, kan den dog ej være ældre end i alle fall slutningen af det 12te hundredaar og følgelig ikke, ligesaalidt som de øvrige sager, der fantes sammen dermed, have ligget i nogen gravhaug. — De merker, der sees i fjellet ved Lauvdalsodden i Byglandsvandet, ere ikke, som man har sagt, runer, men hidrøre fra et naturspil.

Osstad s. Vestenfor Frøysnes var der ved stølen Morstøil ifølge en indberetning af 1851 til Opmaalingskontoret nogle gravhauger og spor efter en tomt. Sagnet fortalte, at der her før sortedøden var kirke og kirkegaard, som „tyder hen paa at hejene i fordums dage vare befolkede."

Valle p., Valle s. Det i N. F. s. 261 omtalte drikkehorn er kommet fra Kvestad; det har ikke haft fødder og indskrifterne ere med minuskler fra 15de eller 16de hundredaar. De finnes paa randbeslaget og midtbeslaget og lyde saaledes med opløsning af forkortningerne, paa det første sted: *potu*(m) *servoru*(m) *benedica*

deus alme tuorum pisgehes gor, og paa det andet sted: *potum servorum benedic deus alme tuoru*(m).

LISTER og MANDALS AMT. — Oternes p., Oternes s. Angaaende den i N. F. s. 266 omtalte runesten bemerker N. Wergeland i sin indberetning af 1811 (jfr. s. 95): „man siger, at denne sten har ikke altid staaet, hvor den nu staar.“ — Ifølge samme indberetning fantes der „paa en slette tæt ved Kongsgaard, ved navn Valhalla, i en sandhaug, da hr. Wahl lod den omgrave, en kobberkjedel med aske og ben i og stene over og under. Kjedelen gik i smuler, da den toges op. Der fantes og stene lagte som trappetrin. De bekjente flintøxer eller Thorshammere [?] ere og fundne her i egnen. Paa gaarden Ek er der en runddel af gravhauger. I en af disse er et saakallet rævehul, og paa bredden af dette fant en hjurding for to aar siden en ubedækket liggende gullstang af blegagtigt gull uden stempel eller nogen slags indskrift. Drengen fik 80 rdlr. af regjeringen, da den blev samme leveret.“

Vanse p., Vanse s. Ifølge det i Aarsber. for 1866 s. 64 nævnte manuskript, der senere blev skjenket af kandidat Boye til Foreningen og af denne igjen overdragen til Universitetsbiblotheket, syntes den jord, som fantes i det omtalte glasbæger, nærmest bunden at være askeblandet. — Paa Vestre Houe fantes i 1867 ørene af et messingkar (i Univ. saml.) og en gullmedaljon (i Univ. myntsaml.) af størrelse som en kobbertoskilling med perlerand og hæmpe i kanten, altsaa til at bæres som smykke. I medaljonen er indsat en mynt af keiser Valentinianus, formodentlig den første, altsaa fra 364—375. Dette er første gang romersk mynt vides at være funden i Norge.

Siredal p., Tonstad s. Den i N. F. s. 288 omtalte heller skrives „Tolkjørkhelleren“ i en indberetning af 1855[1], hvori tilføjes, at den ligger ved pladsen af samme navn ret i vest for Fidjeland, at den ikke er merkelig ved sin størrelse, men kun ved sagnet om, at der engang skal have staaet en kirke, som stødte til fjellet og

[1]) fra løjtn. H. Sejersted til den geografiske Opmaaling.

hvoraf hulen udgjorde den ene halvdel, samt at der af kirkemuren endnu sees utydelige spor.

STAVANGER AMT. — Haaland p.[1], Sole s. Paa Møklebust skulde der i 1856 være mange gravhauger.

Hetland p., Frue s. I 1856 fantes der ruiner paa Ulsnes paa Hundvaagø, „hvor der engang skal have staaet et kapel og hvor der endnu sees kjellere saa store, at man kan krybe ned i dem.“

Rennesö p., Askø s. Af den i N. F. s. 324 omtalte kirke paa Bru stod endnu i 1857 større dele af de fire vegge samt indgangen og en vinduesaabning med forsiringer.

Utsten s. Om Utstens klosterbygninger finnes blandt stevninger (i dansk Geheimeark.) til herredagene i Bergen en, som er udstedt i Kjøbenhavn 1620 „angaaende en dom, afsagt anlangende nogen veksten, som Jakob Søfrenssen, fordum byfoged i Stavanger, og Mikel Madssen, den tid foged paa Utstenskloster, samtlige af forskrevne kloster havde ladet nedbryde, saa og afføre fra forskrevne kloster, hvilket de havde tilstaaet for retten, uagtet det ikke skal have været deres eget, som de i saa maade skal have omgaaet med, mens kongelig majestet alene ved at komme og tilhøre og ingen anden; tilmed skal hans majestets brev ligge der paa forskrevne kloster, at det skal opbygges og forbedres, og de dog saadant uanseet nedbryde.“

Hvitingsø s. I 1856 var der „paa Hellesø gravhauger og paa Østbø, Haaland og Meling saavel demolerede gravhauger som forskjellige bautastene.“ (Jfr. N. F. s. 326).

Finnö p., Talgø s. I 1857 fantes endnu levninger paa Gaard (N. F. s. 328) af en anseelig stenbygning.

Jelse p., Bautastenen paa Hemnes (N. F. s. 332) var tilligemed stenrøserne nede ved søen endnu i 1856 urørte[2].

---

[1]) Notiserne om dette og det følgende prestegjeld samt om Askø, Hvitingsø og Talgø sogne ere uddragne af indberetninger af 1856 og 1857 fra davær. løjtn. B. Hjelm til den geograf. Opmaaling.

[2]) ifølge nuværende kapt. F. A. Henrichsens indber. af dette aar til Opmaalingen, hvorfra ogsaa notisen om Vikedal sogn nedenfor hidrører.

Sand p.[1], Saude s. I en haug mellem Birkeland og Enger fantes omkring 1832 en lerkrukke i et lidet gravkammer af omsatte sten. Et par aar forud blev der i en ur i lien ovenfor Birkeland funden 2 metalgryter og en bjelleklave af jern, som det syntes meget gamle.

Suledal p. Paa Hjortland stod i 1857 en ældre bygning med svært tømmer og med loftet skydende udover underste stokverk. — Paa den store mo ved prestegaarden fantes i en haug nogle aar før 1857 et munnbid, nogle bidselringe, et sverd og en „urne" (kjedel), alt af jern. Paa samme mo var der da endel urørte gravhauger.

Vikedal p., Vikedal s. Den i N. F. s. 334 omtalte „Langskibsstø" ved Søndenaa var endnu i 1856 urørt.

Skjold p., Skjold s. Paa prestegaarden skal oftere finnes flintflekker.

Skutesnes p.[2], Falnes s. I Falnes udmark henimod Skitnedals enemerker er der oppe paa et bjerg en langskraanende slette, der ender i en modsat skraaning, hvorved dannes en liden dal. Paa dette sted, kallet Triverlien, var der i 1841 6 eller 8 smaa runde stensætninger, liggende i en kreds af omtrent 150 skridts tvermaal. Her saaes ogsaa en mængde gamle sammensunkne indgjerdinger og paa den anden skraaside en haug, noget opgraven i toppen. — Paa Skitnedal fantes samtidig en temmelig stor urørt gravhaug, der dog ikke, som formodet i N. F. s. 338, var den samme, som den lille haug nær stranden. Forresten syntes den sidste at være undersøgt i toppen, hvad der ogsaa var tilfællet med en anden af samme størrelse, som laa nær hin men længere fra stranden.

Aakre s. De omtalte (N. F. s. 340) hauger i Veabygden fan-

[1]) Hvad der anføres om dette og Suledals prestegjeld er uddraget af løjtnant Lowzows indberetn. af 1857 til Opmaalingen.

[2]) Notiserne om dette og det følgende prestegjeld samt om Torvestad sogn ere hentede fra en beretning (i Berg. Museum) om Karmøens oldtidsminner, forfattet i 1841 af daværende student, senere adjunkt J. K. Christie.

tes paa gaarden Vea, 4 i tallet, temmelig udjevnede og af udseende som smaa stenrøser.

Avaldsnes p. Om stensætningerne paa Søndre Stokke (N. F. s. 345), hvoraf ovennævnte Christie i 1841 tog et rids, siger han, at de ligge „tæt vestenfor bygdevejen opimod Midt Stokkes enemerker [og ere] utvilsomme og yderst merkelige spor af bygningstomter; sagnet i bygden fortæller, at her har staaet en kongeborg [?].“ Henimod 100 skridt i sydøst var der paa kanten af en skraaning ned mod søen en stor udgraven jordhaug, hvori fantes levninger af en metalurne og benaske. Den langhaug, som „her skal ligge længer nede, har jeg ikke seet.“ — Paa gaarden Helgeberg ligeunder Helgebergsnuten, hvorpaa de store rokkestene ligge, saaes i 1841 tydelig ringen af en elliptisk gravhaug, omtrent 12 skridt lang, men som med det første vilde forsvinde, da den var udlagt til ager.

Torvestad p., Torvestad s. I den aflange stenrøs (N. F. 348) paa Øvre Haugaa tæt op for Haugaavaagen skulde der være fundet stumper af jernvaaben. — Den udgravne haug paa Nedre Haugaa (sammest.) laa paa en bjergknat tæt søndenfor husene; den havde gravkammer, hvis bund dannedes af selve bjerget og som var 2 alen langt fra sydsydvest til nordnordøst, ¾ alen bredt og omtrent ligesaa højt. — Af de omtalte 2 hauger paa Stange laa den ene tæt bag husene, blev udgraven omkring 1800 og havde et helledækket alenlangt gravkammer, hvori man traf aske, ben, stykker af en spydodd og et sverd, begge af jern; den anden haug laa søndenfor hin, men var i 1841 kun til i en liden levning. — Af de „2 mindre“ hauger ved Haaland laa den ene tæt søndenfor husene; den anden, som var 64 skridt i omfang og 3 alen høj og opgraven i toppen, laa ved søndre side af kirkevejen, som fører til Haugesundet. — Mellem kirken og prestegaarden laa en liden stensat grav, hvis østre side gik under bygdevejen. — Af de ved Hausken i N. F. omtalte 4 hauger laa den ene, kallet Pilen, ikke langt fra Haalands mark paa en spids bjergknat, den anden, kallet Saatræhaugen og næsten urørt, længer sydvest, den tredje og største, kallet Ingershaugen, nær husene, og den fjerde i nordvest henimod Haalands ejendom; den sidste var no-

get opgraven i toppen. — Af de ved Austnes nævnte røser laa den ene, kallet Kirkesmugshaugen, paa bruget Voll, og deri var fundet en askeurne og jernstumper blandt andet af et spyd; ogsaa i den anden var fundet jernstumper. — Haugerne paa Sundegaardene vare i 1841: paa Lille Sund en tæt nordenfor husene, en anden, kallet Lilletue, længer nord, en tredje, kallet Storetue, endnu længer nord ved vejen til gjestgiverstedet Viken, udgraven i toppen, 66 skridt vid og 3 al. høj, en fjerdo liden syd ved søvejen, ligeledes opgraven i toppen, og maaske en femte ved dens side; paa Store Sund laa: 1) nær Lille Sunds grense 3 smaa jordhauger, opgravne i toppen; 2) nordvest for husene en paa søndre side udgraven haug, kallet Hermelehaug, hvori fantes benaske i et skjønt helledækket gravkammer, temmelig højt oppe i haugen og af længde som til et 8 aarsgammelt barn; 3) paa en bakke noget søndenfor husene 3 store hauger, den mellemste, som anført i N. F., med navnet Krosshaug; 4) sydøst for den sidste en noget forstyrret jordhaug; 5) paa en bjergknat nær opimod Lille Sund og tæt ved søen den i N. F. omtalte haug, kallet Halvfjoringen; og 6) nærmest gaarden Gunnarshaug en stor udgraven haug og længer nord paa to i sundet fremspringende smaa nes en haug paa hvert og begge urørte. — De ved Gunnarshaug i N. F. omtalte 14 gravhauger vare: 1) Gunnarshaug; 2) tæt ved bøskiftet en 6½ al. høj, 122 skridt vid urørt jordhaug; 3) lidt længer nord en lav, 92 skridt vid, som det syntes urørt, jordhaug; 4) noget længer nord den saakallede Storhaug, der var noget opgraven i toppen og fra hvis nordre side var bortkjørt en mængde muld, saa man var trængt omtrent ¼ ind i haugen, hvorved der kom et omtr. ½ alen tykt lag af udbrente furekul tilsyne, der antagelig strakte sig gjennem hele haugen omtrent ½ til 2 alen fra dens yderskorpe; 5) længer nord den saakallede Pigghaug; 6) tæt ved denne en udjevnet liden jordhaug; 7) længer nordvest en rund stenrøs, kallet Ar- eller Harhaug, udgraven næsten tilbunds, og hvori var et stort gravkammer med en helle over i retningen nordvest til sydøst; 8) nogle faa skridt længer nord en liden ødelagt haug; 9) vestenfor Storhaug og søndenfor Arhaug en næsten

udkjørt rund haug, kallet Lynghaug, hvori omkring 1825 var fun-den en „hammerøx og et halvfortæret korsspyd“, begge af jern; 10) vest i udmarken 2 store jordhauger, kun lidt opgravne i toppen, den norderste kallet Kubhaug og den anden Kirkehaug; 11) ved gjerdet mod Nord Bø en liden og en temmelig stor jordhaug, halv sammensunkne; og endelig 12) søndenfor husene og lige i vest for no. 2 den i N. F. s. 349 omtalte tildels udkastede stenrøs, i hvis sydøstre kant blev truffet et lidet stensat gravkammer, hvori laa brente ben og, som det ymtedes om, tillige verdifulle sager af ædle metaller. — Paa Bø var i 1841 den omtalte Borgarhaug (ikke Borgarshaug), 23 skridt lang og 11 bred, da kun med 3 store hjørnestene, efterat den fjerde var borttagen for over 50 aar siden. — Paa Øvre Bø, var levning af en stenrøs, hvori man omkr. 1836 traf et stensat gravkammer, hvori laa et jernsverd. — De ved Nord Bø omtalte hauger vare 1) tæt ved husene en tildels ødelagt, kallet Badstuehaugen; 2) ved kanten af skraaningen ned mod Haugesund en i toppen udgraven haug; 3) vestenfor no. 2 en ligeledes udgraven og nordenfor denne igjen en i toppen opgraven samt tæt ved stranden paa en bjergknat en ødelagt stenrøs. Alle disse hauger kalles Salhushaugerne efter navnet paa sundet her.

Skaare s[1]. Af de ved Rossebø omtalte hauger vare før 1858 udgraven den saakallede Kvarnehaug og Sadehaug; i den første fantes et sverd og en øx, i den anden en krukke med aske. — Omtrent 300 alen sydvestfor Sørhaug var der i 1858 en haug, kallet Haugeklubben. — Den omtalte haug paa Viksø (N. F. s. 352) blev før 1858 opbrudt og dens sten brugt til gjerde.

Utsire s. Ved udvidelsen af kirkegaarden i 1867 borttoges en haug, som ansaaes for en gravhaug og kun bestod af grus og sand; intet fantes.

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Stordö p., Stordø s. Paa

[1]) Hvad her anføres, hidrører fra ovennævnte kapt. Henrichsens indberetning af 1858 til Opmaalingen.

Store Brandviken paa Huglerøen stod i 1830 en merkelig gammel træbygning, bestaaende af flere indbyrdes ved gange forbundne værelser.

Fjælber p., Fjælber s. Naar det i en indberetning siges, at der paa Borgundø ved stranden nedenfor Sæbø skal finnes levninger efter et langskibsnøst og i nærheden deraf runer i fjellveggen, menes dermed vistnok den i N. F. s. 357 omtalte firkantede stensætning og de der i nærheden i fjellet iudhuggede merker. — Paa Stenslandssaaten skal være en „munkerøis“ (stenrøs), og paa Kikesaaten ved Kike paa Halsnøen skal der i en „munkerøis“ være funden oldsager.

Eid s. Paa Halsnøkloster er fundet urner af brent ler og øxer af sten, og endnu i 1867 var der flere urørte gravhauger[1]. — Paa Sjo traf man for nogle aar siden i en stor stenrøs en kiste, indvendig 2 al. 20 tommer lang og af mands bredde, dog smalere i østre end i vestre ende, og gjort af 4 stene med en 5te overligger, der havde været noget for kort, hvorfor det manglende var udfyllt med en liden meget omhyggelig tilpasset sten; i kisten fantes ikke andet end fin muld. Nær denne røs traf den samme mand i en anden røs ogsaa en liden firkantet kiste, ligeledes bestaaende af 4 stene med en 5te overligger, men ikke saa omhyggelig gjort som den førstnævnte. I denne kiste stod en krukke af brent ler, af form som en af de største urtepotter og full af aske og smaa benstumper. Paa de i N. F. omtalte bautastene finnes der ikke, saaledes som det senere er bleven sagt, nogetsomhelst spor af indhuggede runer.

Etne p. Paa Borgaraasen ovenfor Røinesnes, fortæller sagnet, stod en borg; nu skal der kun sees endel stene som levninger af en stor mur.

Strandebarm p.[2], Strandebarm s. Paa Ljonestangen var der i fureskoven i 1860 en mængde runde „munkerøiser“ af store

---

[1]) ifølge velvillig meddelelse fra hr. N. Juel, ejer af Halsnøkloster.

[2]) Notiserne om dette prestegjeld hidrøre fra afdøde løjtn. Meydels indberetning til Opmaalingen.

kampestene, de fleste forstyrrede, saa at ved enkelte kunde sees spor af gravkammer; — og paa nesset ved Fossevaagen en liden rund gravhaug.

Jondal s.[1]. Tæt ved kirken var der i 1860 en liden gravhaug.

Vikör p., Vikør s. Endel af vaaningshusene paa prestegaarden skal være gamle, ligeledes en stuebygning paa gaarden Aase tæt nordenfor Eide vand[2].

Østensø s. Den gamle kirke er nu nedtagen og presten anmodet om at indsende til Berg. Museum flere dertil hørende sager. — Det i N. F. s. 371 omtalte drikkehorn fra Fiksen har forgylt messingbeslag, hvorpaa finnes med minuskler indskriften *help got und mari.*

Kinservik p., Kinservik s. Ifølge nysnævnte indberetning laa der „ret ud for Kinservik i bugten store hobe af flintesten, som formodes at være udkastet barlast fra bytiden"; ved det sidste sigtes til den tid, da Skotter og andre der hentede trælast[3]. — „Munkerøiser" fantes paa Kirkenesset (N. F. s. 372) ved munningen af Kinserviksbugten, paa det spidse Slottenes eller Ulgenes ved Hardangerfjordens nordre side og paa Trannesset ligeoverfor Kinservik og vestenfor Sørfjorden.

Ullinsvang s. Den ved Frøynes (N. F. s. 376) omtalte hovedskalle hidrørte fra en taterkvinne, der skulde være dræbt af sin mand, hvorom videre fortælles i bladet Ferdamannen for 4 Januar 1868.

---

1) I N. F. s. 369 linje 14 ovenfra staar „der" istedenfor: derpaa (neml. paa den omtalte stenhaug).

2) ifølge løjtn. Lowzows indberetning af 1861 til Opmaalingen.

3) Herom siges i en „Indledning [skreven efter 1750 men før 1770] til en geografi over Bergens stift" (Kbvns kgl. bibl. Thottske saml. fol. 939): „i Kinservik, hvor de Engelske i fordum tid har haft deres handel, vises der endnu rudera af de Engelskes pakboder, kjeller og andet; handelsstedet kalles Kaupanger." (Jfr. Krafts Norg. Beskriv. IV. 577, Norske Magas. I. 116, N. F. s. 811).

Röldal p. De i kirken opbevarede oldsager (N. F. s. 813) ville kirkeejerne ikke skille fra kirken.

Voss p., Evanger s. Gravhauger fantes endnu 1864 paa Horveid og Bolstad[1].

Lindaas p., Østreim s. Fra kirken indkom i 1868 til Bergens Museum en firkantet døbefont af sten med hul i bunden, sirlig og rent tilhuggen.

Sandnes s. Lige op for gaarden Kringlebotn skal der ifølge en indberetning[2] være en runeinskrift indhuggen i fjellet Klaven; den er meget forvitret, men to bogstaver skulle med sikkerhed kunne læses.

Haus p., Haus s. Den i Aarsber. f. 1866 s. 71 omtalte pedrel af et alterskab er utvilsomt et tydsk arbeide. Det samme er vistnok tilfællet med alle de øvrige alterskabe, som finnes her i landet, men dette giver selv bevis derfor. I den latinske indskrift, som finnes derpaa, betegnes nemlig bogstavet f med v (fau). I Mariekirken i Lybek saa jeg paa veggen i langhusets søndre sideskib et alterskab med en pedrel, der er aldeles lig den her omtalte, med undtagelse af, at figurerne paa Mariekirkens skab kun ere udførte graat i graat, medens de i det andet har farver.

Bruvik s. Paa Olsnes var i 1864 en eller flere gravhauger.

Stamnes s. Ved kirken var der i samme aar ligeledes en eller flere gravhauger.

BERGEN. I skytningsstuen i Bredsgaarden paa Bryggen var der for omtrent 20 aar siden en gammel messingkjedel. Ifølge en tegning deraf og Christies beskrivelse (begge i Berg. Museum) var den støbt, vel afdrejet, af sirligt arbeide, 11 tommer 3 linjer høj, ligesaa bred over det bredeste af bugen, 8 tommer 3 linjer vid i aabningen og 5 tommer 9 linjer ved foden, med 2 fra de

---

1) ifølge ovennævnte kapt. Henrichsens indberetning til Opmaalingen, hvorfra ogsaa notiserne som de nedennævnte Bruvik og Stamnes sogne hidrøre.

2) af løjtn. Abel i 1864 til Opmaalingen.

modsatte sider af bugen udgaaende tuder, i enden formede som et dyrehoved (hundehoved?) samt midt imellem disse tuder noget højere oppe eller ved kjedelens skuldre ligeledes fra de modsatte sider fremstaaende ører i form af brystbilleder, hvori hanken (lig den paa no. 609 hos Worsaae, som dog er defekt) var festet; i midten af hanken oventil fantes en hvirvel med en ring, saaledes at kjedelen kunde drejes om til alle sider. Kjedelens øverste rand var fladagtig udvidet og forsiret med gjennembrydninger, i form af 4 halvkors eller T dannede figurer og forskjellige dels runde dels aflange aabninger, nogle enkeltvis anbragte, andre, 9 i tallet, samlede i en firkant og saaledes ordnede, at de imellem T figurerne stode ligeoverfor hverandre. Paa det videste af bugen var der imellem tuderne et bredt fladt baand, hvori paa skraveret bund lige under det ene øre var indridset et vaabenskjold med et bomerke i og ved begge sider af skjoldet følgende indskrift med minuskler *ano mvcliij. dit hantfat hort olef olefse up melse to* (anno 1554. Dette haandfad tilhører Olef Olefsøn paa Melze). Kjedelen har formodentlig været til vaskevand og haft sin plads paa samme sted, som en, der endnu for et par aar siden hang i skytningsstuen i gaarden Dramshusen paa det smale stykke vegg imellem indgangsdøren og døren til kleven („bierkleven"), og hvorunder tillige var anbragt et faststaaende vaskebækken af messing. Pladsen svarede saaledes ganske til det sted, hvor man i bondehusene endnu paa flere kanter af landet træffer den saakallede Bustehylle, der nedenunder er forsynet med en horisontal stok til derpaa at hænge haandklædet. Den sidstnævnte kjedel er omtrent af samme strørrelse som den første, men dens form og arbeide ej saa net; istedenfor brystbilleder er der englehoveder og nær øverste rand 8 hjerteformede gjennembrydninger og mellem hver af disse runde aabninger. Om bugen paa samme sted, som paa den førstomtalte kjedel, staar følgende indskrift med minuskler *one gottes gunst eist* (sic) *alles vmsvnst. 1629.* Ogsaa i forstuen til handelsstuernes kontorer var der tilforn nok altid eller idetmindste som oftest anbragt lignende mindre kjedler.

NORDRE BERGENHUS AMT. — Aurland p., Floms s. Ifølge en indberetning af 1865[1] stod bautastenen paa Frethem (N. F. s. 446) endnu, og der var ogsaa en anden saadan tæt ved skolehuset nordenfor Flom. — I samme indberetning heder det endvidere: „Det er ganske vist en villfarelse, naar professor Munch i det norske Folks Historie [III. 79 f.] lader kong Sverre gaa fra Aurland til Rundalen paa Voss over Raudeggen“, da vejen dertil „vistnok aldrig har gaaet andre steder end nu“, nemlig fra Flomsdalen til Kaardalen og dernæst over Gravehalsen forbi Opset stølene. „Skulde kong Sverre have gaaet over Raudeggen, maatte han have draget op Saultedalen gjennem Førdesdalen til gaarden Førde paa Vossestranden i Opheim sogn. Dette har dog neppe været nogen alfar vej, uagtet sagnet rigtignok fortæller, at man fra Vossestranden førte jernmalm fra Raudeggen til sit hjem. Om Raudeggen virkelig indeholder jernmalm, skal jeg ikke kunne sige; vist er det imidlertid, at kompasnaalen ikke afveg det ringeste fra den paa disse steder almindelige misvisning“ .... „Paa nordvestre side af Raudeggen, fortælles der, skal engang have staaet et slag, og gravsteder skal endnu tydelig kunne sees. Min hjemmelsmand er Ole Melhus, en mand paa 70 aar, der selv har været paa stedet. Da dette strøg meget sjelden besøges, er han sikkert den eneste, som kan give nøjagtig underretning om stedet. Selv var jeg med to mand paa Raudeggen, for at finne gravstederne, men blev overfallet af mørkeskodde og regn, saa al leden var forgjeves.“

Lærdal p., Tønjum s. Paa Rikum og Mosodden var der ifølge en indberetning af 1866[2] gravhauger.

Borgund s. Ifølge nysnævnte indberetning fantes der ogsaa gravhauger paa Berge og Hæg, paa den sidste gaard tillige en lang sten, bautasten, paa en gravhaug og paa Berge en meget gammel stabursbygning, hvori et vindu havde indbrente billeder i glasruderne.

---

[1]) fra nuvær. kapt. Em. Lund til den geogr. Opmaaling.

[2]) fra løjtn. Magnus til Opmaalingen.

Aardal p. Den ene af de fra kirken indkomne antipendiumstavler (jfr. Aarsber. f. 1866 s. 73) har sølvgrunn mellem de malede figurer, hvad der sjeldnere træffes; i midten sees Maria med barnet og i feltet øverst til venstre engelens forkynnelse til Maria, hvad der betegnes paa den sedvanlige maade, idet engelen i haanden holder en papirstrimmel, hvorpaa sees indskriften *Ave Maria*, med store bogstaver fra 13de eller 14de hundredaar. Det sidste fremstilles ogsaa i øverste felt til venstre paa den ene af de to andre tavler. Paa denne tavle sees forøvrigt i de to felter til højre forskjellige marterscener, i den mellemste del, med overskrift *Sag* [sanctus] *Botolfus*, en mandlig figur med nimbus og krumstav, siddende paa trone under en baldakin med stil fra 13de eller 14de hundredaar; i det nederste felt derimod fremstilles utvilsomt hellig Olaf, da der sees en kronet mandlig figur med rigsæble, hvorpaa et kors, i venstre haand, siddende paa trone og til venstre to krigsmænd, hvoraf den ene gjennemborer kongens bryst med et spyd og den anden hugger ham med en øx. — Den i N. F. s. 451 omtalte sten med aarstallet 1692 blev for nogle aar siden flyttet og anvendt til støtte for gulvaaserne under et fjøs paa Nedre Hæreid; den har ikke, som det er sagt, nogen runeindskrift. — Paa Aardalstangen, Sæim og Hovland var der i 1866 ifølge den sidstnævnte indberetning flere gravhauger.

Sogndal p., Stedje s. I prestegaarden havde i mands minne hængt et billede, malet med olje paa træ, fremstillende de 5000 menneskers bespisning og efter professor Dahls erklæring tilhørende den rembrandtske skole; dette maleri blev indsent til Bergens Museum i 1826.

Hyllestad p., Hyllestad s. Paa Skivenes fantes endnu 1865 den omtalte stenrøs (N. F. s. 483) og desuden var der paa nesset ved Skivenesvaag en bautasten[1].

Indre Holmedal p., Bøgstad s. „Gjestebudsholen" paa Osen (N. F. s. 487) er 3, 4 fod dyb; i 1867 forsøgte løjtn. Solem „dog

[1]) ifølge ovennævnte kaptejn Em. Lunds indberetning til Opmaalingen.

uden gunstigt resultat at grave i jorden deromkring, for om muligt at opdage antydning til mure eller noget lignende“[1].

Kinn p., Kinn s. Kirkens mure ere, „saavidt de kunde sees, opførte af utilhugne stene, der merkelig nok ikke ere tagne fra Kinn, men sansynligvis førte fra Batalden eller Skorpen. Alterbordets plade er af klæbersten, stolene og det øvrige træverk af tilhugne, ikke sagede, planker. I loftet i skibet hænger [1866] en model af et fullrigget orlogsfartøj fra forrige aarhundrede“[2]. — Paa nordsiden af Rixten var der i nævnte aar endel udgravede gravhauger. — Af stenrøser traf løjtnant H. Fougner[3] i samme aar paa nordsiden af Nordre Nærø 5, fra 6 til 20 alen i tvermaal, og en meget stor paa toppen af Vemandshaugen paa Barekstelandet, alle med en huling i midten. En hel del fantes og paa Ureøen, Krogsøen og paa fastlandet fra Urevaagen til Botten, hvoraf den største strax nordenfor sidstnævnte gaard, jfr. N. F. s. 489.

Stryn p., Ned Stryn s. Den i N. F. s. 497 og 824 omtalte tavle, som finnes i Bergens Museum, undersøgte jeg nøjere i 1867 og fik derved bestyrkelse paa, at den ej kan være ældre end fra slutningen af det 13de hundredaar[4]. Herfor taler ikke alene vaabenkostymet, især koverturen eller de store dækkener paa hestene, men ogsaa mændenes haarfrisur, navnlig deres store sidebukler, aldeles

---

1) ifølge hans indberetn. til Opmaalingen.

2) løjtn. Haffners indberetn. til Opmaalingen.

3) ifølge hans indberetn. ligeledes til Opmaalingen.

4) Det samme antages ogsaa af artillerikapt. Blom i hans verdifulle „Bemerkninger om Kongespejlets Affattelsestid“ (i Aarb. f. nord. Oldk. o. Hist. f. 1867 s. 65 ff.). Naar hr. Blom forresten her af rent arkæologiske hensyn kommer til det resultat, at det nævnte skrift ej kan være forfattet før slutningen af det 13de hundredaar, da synes dette saa sikkert og slaaende, at de grunne, som Keyser og Munch har anført for at sætte skriftet over 50 aar højere op i tiden, ej længer kunne tillægges nogen betydning, og det kan saaledes heller ikke antages, hvad professor Maurer i München nys har udtalt („Ueber die Ausdrücke altnordisch o. s. v.“ s. 35 og 221 ff.), at kong Sverre skulde have forfattet Kongespejlet.

som paa et par hoveder i koret i St. Svituns kirke i Stavanger, hvilket bevislig først er bygget efter 1272, og den arkitektoniske stil, navnlig gavlsidernes saakallede krabber. Det forekommer mig heller ikke tvilsomt, at de øvrige 12 tavler af lignende slags, som finnes i Bergens Museum, samt en, som tilhører Universitetets samling, og den, som opbevares paa Hove i Hiterdal (N. F. s. 217), maa være omtrent fra samme tid, som tavlen fra Ned Stryn kirke, og at ikke nogen af dem oprinnelig vare altertavler i vor tids forstand, men at de derimod alle sammen fra først af, saaledes som tilfællet var i Aardals kirke (N. F. s. 450) og endnu kan sees i Thingelstad, Hauge og Børseskogn kirker (N. F. s. 128, 447 og 575), tjente som prydelser for alterbordets tre sider eller vare, hvad man kaller antipendier. Det maa herved læbegges merke til, at man under katholicismen ej kjente saadanne opsatser paa alterbordet som vor tids tavler, førend der efter omtr. 1400 indførtes fra udlandet de større eller mindre alterskabe med fløjdøre. Flere af de ovennævnte tavler i Bergens Museum vidne desuden selv om sin oprinnelige plads, idet malerierne paa tavlernes nederste dele have lidt ved slid eller gnidning, hvad der viser, at de har været anbragte saaledes, at den foran alterbordet staaende eller knælende prestes fødder eller knæer oftere ere komne i berørelse med tavlen. Fra Sverige eller Danmark[1] har jeg ikke seet lignende tavler omtalte, og i det øvrige udland træffes ogsaa kun yderst faa af dem bevarede. Saaledes kjenner Schnaase[2] i Tydskland kun 4, 5, hvoraf jeg ifjor saa en i det forrige kloster Lüne ved Lüneburg; i Paris traf jeg kun en i Musée des Thermes og i London en i Nationalgalleriet (No. 564), tilhørende den toskanske skole og malet af Margaritone af Arezzo, fød 1236, død 1313. Alle disse tavler ere udentvil, som vore, sammensatte af flere bretter, over hvis sammenføjning finnes strimler af lerred eller pergament, hvorover igjen den kridtgrunn er lagt, hvorpaa malerierne ere

[1]) I Kjøbenhavns nord. Mus. er en saadan tavle, men den hidrører fra Throndhjem, se nedenfor.

[2]) Geschichte d. bild. Künste V. 683.

malede. Der viser sig dog den forskjel, at medens de udenlandske tavler ere af ek[1], ere vore tavler gjort af furetræ; dette i forbindelse med andre omstændigheder gjør det for mig indlysende, at de maa være indenlandsk arbeide. Den ældste tavle med lignende bestemmelse, som omtales her i landet, var den, som kong Sigurd Jorsalafarer lod gjøre under sit ophold i Konstantinopel 1111 og som senere fik sin plads i den i 1127 indviede korskirke i Konghelle; men denne tavle var gjort af erts og sølv, helt forgylt og besat med emalje og ædelstene. Det er mulig en tradition derfra, at der paa rammerne af flere af vore tavler af denne slags sees dels malede og dels forsølvede ovale fordybninger, som utvilsomt skal forestille ædle stene. At forresten heller ikke tavlen i Konghelle var, hvad Munch synes at antage (det n. F. Hist. II. 705), en altertavle i vor tids forstand, men derimod et antipendium, sees af sagaerne[2], hvori det udtrykkelig siges, at tavlen stod foran *(fyrir)* alteret.

Selje p., Hove s. Den i N. F. s. 501 omtalte kirke er senere nedtagen.

ROMSDALS AMT. — Ulfsten p., Hareid s. Den i N. F. s. 509 omtalte kirkekanne er ifølge Christies beskrivelse (i Berg. Museum) støbt af metal, vel afdrejet, 10¼ tomme høj, 4½ tomme i tversnit ved aabningen og omtrent 7 tommer over bugen; den er forsynet med hank og laag, som med et hængsel er festet til hanken og faller plat ned paa kannens øverste rand, naar det lukkes til. Indskrifterne, som have minuskler, finnes anbragte 1) om halsen, 2) paa skuldrene, 3) om bugen og 4) paa fodstykkets nederste rand. De to første kunde Christie ej læse, den tredje lyder

---

1) Af andre tavler med malerier fra middelalderen kjenner jeg hos os kun en fra Holmedals kirke (N. F. s. 484), men den er af ek, og bærer selv vidne om at være et tydsk arbeide. Den er desuden yngre end de ovennævnte tavler og kan neppe have været et antipendium.

2) Morkinskinna s. 191, Heimskringla s. 701 og 716, begge udg. af R. Unger.

saaledes, som den foran s. 76 omtalte: *Jaspar fert mirram thus Melchior*, den fjerde viser tydelig følgende ord: *mate et in esum Mathias*, men lader sig ej forklare.

Volden p., Volden s. Den omtalte kiste (N. F. s. 825) i kirken finnes endnu og ønskes beholdt af menigheden.

Molde. Den i N. F. s. 545 omtalte vandkanne er i Bergens Museum.

Kvernes p., Bremsnes s. Det paa Bremsnes fundne gullarmbaand (N. F. s. 546) ligner et, som fantes 1865 ved Brangstrup i Fyn og paa grunn af de sammen dermed fundne mynter maa være ældre end aaret 400 efter Kristus[1].

Kristiansund p.[2], Frædø s. Flere af de fornlevninger paa Frædø, som Klüwer omtaler (N. F. s. 552), ere forsvundne eller ødelagte, deriblandt de 3 langrøser, der fantes ved stranden paa Øvre Frædø, og de mange smaa hauger paa Nedre Frædø, „hvis disse overhovedet nogensinne have været til.“ Derimod ligger som vor (landgangsbro) ved Nøstet paa denne gaard en lang sten, der dog ikke, som det er bleven sagt, har nogen indskrift; den er 9 alen lang, i roden 11½ tomme bred og i toppen 7 tommer og paa det bredeste 19 tommer, „tykkelsen er noget mindre end det halve af bredden. I den tid sletten her var exercerplads skal stenen af soldaterne være ført til stranden, rimeligvis fra en temmelig lav haug, som ligger tæt ved og hvis top er opreven. I nærheden ligger ligeledes de 3 lave gravhauger, som“ ifølge Schøning af bønderne kalledes ridebaner (N. F. anf. s.).

Ædö p., Ædø s. Paa gaarden Kulø paa Smølen skal der under en ladebygning ligge en stor sten med indskrift.

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — **Bynesset** p., Bynesset s. I en indberetning til den geografiske Opmaaling af 1866 siger løjtn. J. Sejersted „Lundahaugen paa Bynesset er efter sagnet en

---

[1]) Se Aarbøger f. nord. Oldkynd. o. Hist. f. 1866 s. 343.

[2]) Hvad der anføres under dette prestegjeld, er meddelt Foreningens Direktion af hr. adjunkt Bendixen i Kristiansund.

gravhaug og saameget mere maa jeg antage dette, som kompasset der viste aldeles falskt.“ Hermed maa følgelig menes, at der i haugen fantes jernsager.

Börsen p., Børseskogn s. Steenbloch, der senere var professor ved vort universitet, siger i 1814[1]: „Jeg minnes endnu i min barndom at have seet en dør, som man udgav for at have været en prydelse i den navnkunnige Einar Thambeskjelves bolig [urigtigt for Huseby kirke, se N. F. s. 576], hvoraf der endnu for 30 aar siden var betydelige levninger tilovers, men som man i vore økonomiske dage har nedbrudt, for af de store hugne kampestene at lægge grunvolle til kostalle etc. Denne dør var af eketræ, bedækket med løvverk og sirater af det slags, som man kaller arabesker, meget fint udarbeidet og, saavidt jeg af erindringen kan dømme, ikke aldeles uden smag. Jeg kan meget levende forestille mig de tvenne englehoveder, der prydede de øverste hjørner af døren. Denne dør var at se i en bondestue paa gaarden Eidsmoen, ikke langt fra Huseby.“ Denne beskrivelse af døren og navnlig dens englehoveder viser tydelig, at døren ikke kunde være meget gammel og i alle fall var yngre end reformationen.

Orkedal p., Orkedal s. En haug nær prestegaarden bærer navnet Kongshaugen, som det heder fordi kong Gryting efter sagnet (?) deri skal ligge begraven. Udgravning af haugen var i eller før 1866 paabegynt, men da „uden resultat,“ hvad der vel vil sige, at intet fund var gjort[2].

Stören p., Soknedal s. De i N. F. s. 829 omtalte træbilleder fra kirken ere senere indkomne til den nævnte samling.

Strinden p., Bratsberg s. Den ved Vaadan (N. F. s. 595) omtalte kanne opbevares nu i Bergens Museum.

THRONDHJEM. — Domkirken. Om kirkens brand i 1328 siges i biskop Laurentius saga[3], at ikke alene alt træverk brente,

[1]) Molbechs Athene III. 443.
[2]) ifølge løjtn. J. Sejersteds indberetn. af 1866 til Opmaalingen.
[3]) Biskup. sög. I. 872.

men og at muren styrtede ned vidt omkring, og at klokkerne tilligemed mange andre af kirkens klenodier ødelagdes. — Af de i N. F. s. 603—604 omtalte indskrifter paa kirkens ydervegge sees nu kun én, som i 1867 ved borttagelsen af kalkskorpen igjen kom frem i den inderste kraa mellem koret og sakristiet (kapitlet), nemlig den paa nysnævnte sted anførte runeindskrift *þorvalr Sigurdr o:* s. v. — Af de i N. F. s. 604 omtalte stenhuggermerker, som hr. arkitekt von Hanno først opdagede, har han haft den godhed at meddele en tegning. De udgjøre en hel del, finnes paa forskjellige steder af bygningen og ere af lignende karakter som de i Aarsb. f. 1866 s. 24 gjengivne. Betydningen af saadanne tegn er som bekjent ikke den samme, som nu tildags med de merker, der indhugges paa stene, for at vise den plads, de sammen med andre skulle have i bygningen; hvorimod hine, ligesom vore saakallede bomerker, knytte sig til en bestemt person. Enhver stenhugger fik nemlig, naar han blev ansat eller indskreven i arbeiderlaget ved en bygning, sit eget merke, som han maatte sætte paa alle de stene, han huggede, for at man i hvert tilfælle kunde vide, hvem der var mand for arbeidet. Men der kan dog ikke, som udtalt i N. F. s. 604, fra disse merker sluttes noget til opførelsestiden for bygningens forskjellige dele. Skjønt man nemlig træffer det samme merke paa vidt forskjellige kanter af kirken, og dette saaledes kunde synes at vise, at den samme person der havde været virksom, mangler der dog en væsentlig omstændighed for at kunne slutte saaledes, idet man ej kjenner til, om ikke det merke, som en stenhugger havde, kunde, naar han døde eller drog bort, optages af en anden. — Den i N. F. s. 832 (jfr. Aarsb. f. 1866 s. 83 no. 7) omtalte bronsenøgel er gjengivet pl. V fig. 51, seet fra siden (a) og foranfra imod pibens aabning (b); den hidrører vel fra det 13de eller 14de hundredaar. — I Kjøbenhavns Museum f. nord. oldsager (no. 10362) opbevares en gammel trætavle med maleri, som indkom til Kunstkammeret ifølge dets inventarium af 1737 „fra Throndhjem“ i 1691, medens det i Kunstmuseets yngre inventarium siges, at den er kommen „fra Trondhjems kirke,“ hvorved i saa fall vel menes Domkirken. En gjen-

part af denne tavle i mindre maalestok er tilforn tagen af den bekjente kunstner Magnus Petersen i Kjøbenhavn for Universitetets saml. (no. 1431), og en kopi i full størrelse, udført af samme kunstner, vil af vor konge blive skjenket til Videnskab. Selskab i Throndhjem i anledning af dets sekularfest i 1868. Tavlen er 1 al. 17" bred, 1 al. 13" høj, af samme slags som de foran s. 109 omtalte tavler, og maa ligesom disse have tjent som antipendium foran et alterbord; den kan heller ikke være ældre end fra slutningen af det 13de hundredaar og saaledes omtrent af samme alder som hine; ligesom flere af disse, er den noget beskadiget i sin nedre del. Rammen er ogsaa her saaledes udstyret, at der forestilles ædelstene indsatte deri. Paa malerierne sees i midten af tavlen Olaf den hellige, staaende i fullt kongeskrud under en bue; i øverste felt til venstre fremstilles hans bekjente drøm[1] om at Kristus kallede ham til sig, og i nederste felt drager han i striden, idet han leverer pungen med pengene til en bagenfor staaende person, her en geistlig; i nederste felt til højre fremstilles hans drab paa Stiklestad[2], og i øverste felt hans skrinlægning.

Biskopsgaarden. Maalstuen omtales ogsaa i 1328[3]; det var vel i samme gaard erkebiskopen havde sit kapel, der nævnes i 1296 og formodentlig er det samme, som noget tidligere træffes under navnet „oratorium“ eller „secretarium[4].“

NORDRE THRONHJEMS AMT. — Levanger p. Kirken er bestemt at skulle borttages, naar ny bygning er opført, antagelig i 1869 eller 1870.

Verdalen p., Stiklestad s. Af den kirke, som tilforn stod paa Leklem, saa Schøning i 1774 dørbeslaget paa en dør i en af gaardens huse.

Stod p., For s. Den i N. F. s. 652 omtalte ligsten med rune-

---

1) Se Munch d. n. F. Hist. I 2. 789. f.
2) Jfr. s. 107 og N. Fornl. s. 466.
3) Bsik. søg. I. 869.
4) anf. st. s. 800 og II. 120 og 124.

inskrift blev gjenfunden i 1867 paa kirkegaarden og indbragt til Videnskabernes Selskabs samling i Throndhjem.

NORDLANDS AMT. — Brönö p., Brønø s. Kirken (N. F. s. 676) brente i Januar 1867.

Thjötö p., Thjøtø s. Paa Thjøtø skal endnu finnes flere næsten urørte gravhauger, runde eller aflange, men meget lave og sammensunkne; i længere afstand fra husene skal der ligge et par store og meget høje hauger, dog tildels sammenfallne. Desuden finnes paa gaarden 3 opreiste stene, muligens dog kun skjelstene og ikke bautastene.

Nesne p. Det paa Vaag fundne sverd (jfr. Aarsberetn. f. 1866 s. 98) har ved en foretagen analyse vist sig at indeholde 88,92 dele kobber, 9,17 tin og 1,50 bly, altsaa i 100 dele et tab af 0,41 %, der ansees som væsentlig hidrørende fra oxydation.

Stegen p., Stegen s. Den ved Stegen (N. F. s. 686) omtalte sten staar endnu; de faa skrifttegn, som finnes derpaa, ere dog ikke runer, men romerske bogstaver og vistnok indhuggede efter reformationen.

Vaagen p., Gimsø s. Den i N. F. 690 omtalte sten paa Sande med runeindskrift er senere overdragen til Bergens Museum.

Aarsberetning for 1867.

Den af Foreningens Filialafdeling foretagne Udgravning af Selje Klosters Ruiner, som begyndte 1866, blev i forrige Aars Sommer fortsat og væsentlig fuldført, men da der endnu staar endel mindre Arbeider igjen, har Direktionen, for at disse kan udføres, stillet hele Medlemskontingenten i Filialafdelingens Distrikt ogsaa for indeværende Aar til dens Raadighed.

Ved velvillig Meddelelse fra Hr. Jernbanedirektør Pihl blev Direktionen underrettet om, at Runestenen paa Bergermoen ved Hadelands Glasverk ikke, som udtalt i forrige Aarsberetning, var igjen opsat, hvorfor man henvendte sig til Hr. Sektionschef Sandborg, der ogsaa tilforn har ydet Foreningen sin velvillige Bistand, med Anmodning om at besørge Stenens itubrudte Stykker sammenklinkede og forbundne med Rodstykket, hvad han ogsaa havde den Godhed at lade udføre under sit Tilsyn.

I Løbet af forrige Aars August Maaned blev foretagen en Udgravning af omtrent 80 Gravhauger i Thjølling Prestegjeld, under Tilsyn af Direktionens Formand, og hvorom Beretning vil medfølge Aarsberetningen. Nogen Tid efterat disse Udgravningsarbeider vare sluttede og Formanden havde tiltraadt en Stipendiereise til Udlandet, fik Direktionen fra Hr. Løjtnant H. Bassøe velvillig Underretning om, at der i en Gravhaug paa Gaarden Haugen i Tune Prestegjeld var truffet Levninger af et Fartøj eller en stor Baad, hvorfor Direktionen besluttede for Selskabets Regning at lade Udgravningen fuldføre under Tilsyn af dens Medlem Professor Rygh, ved hvis Foranstaltning ogsaa det fundne Fartøj blev indbragt til Universitetet. Beretning om Udgravningen og Beskrivelsen af Fartøjet blev meddelt i den norske Rigstidende No. 178 for 1867 og gik derfra over i næsten alle Landets Blade, hvorhos Tegninger af Skibet har været at se i Skillingmagasinets No. 46 og 47 for

1867 og i Polyteknisk Tidsskrift. Ved disse Tegninger maa imidlertid bemerkes, at skjønt Fartøjet her vistnok i det Store taget har været rigtigt gjengivet, er der dog flere ikke uvæsentlige Enkeltheder, som først kan fremstilles nøiagtig, naar Skibet er befriet fra de for Transportens Skyld tilføjede midlertidige Forbindinger. Men da dette ej vil kunne ske, førend et nyt Skur er tilvejebragt, har Direktionen seet sig nødsaget til at vænte med at lade tage fuldstændige Tegninger af Fartøjet, indtil det har faaet sin endelige Plads i det nye Skur.

Siden forrige Aarsberetning blev afgiven har Direktionen for Selskabets Samling erhvervet Tegninger af endel Helleristninger paa 3 forskjellige Steder i Tune Prestegjeld. — Ved Foreningens Mellemkomst er overdraget til Universitetets Antikvitetsamling af Gaardbruger H. Kielland i Lyngdal nogle Flintsager, af Veigusdals Kommunebestyrelse to Dørstolper med Udskjeringer fra Veigusdals nedtagne Kirke, af Hiterdals Kirkes Ejer en Lysekrone samt endel andre kirkelige Antikviteter, og af Grans Prestegjelds Kommunestyrelse den gamle Taarnfløj i Thingelstads Kirke samt nogle Trætavler med Malerier i samme Kirke. — For Bergens Museum blev erhvervet et Stenkar, oprindelig benyttet som Døbefont i Bøgstad Kirke i Søndfjord, og den i N. Fornlevn. S. 690 omtalte Runesten i Gimsø Sogn i Nordland, hvorhos Sognepresten i Vikør Prestegjeld i Hardanger er anmodet om ifølge tidligere Løfte at indsende til samme Museum visse paapegede Antikviteter, som har tilhørt den nu nedtagne Østensø Kirke. — Endelig er til Videnskabernes Selskabs Samling i Throndhjem ved Direktionens Foranstaltning bleven indsendt en Runesten fra For Kirkegaard i Stod Prestegjeld. Til samme Selskab har Direktionen ogsaa raadet Hr. Premierløjtnant Ziegler at skjenke sin private Samling af Oldsager, efterat han i en Skrivelse havde ytret at ville overdrage disse Sager til en af Landets offentlige Samlinger og henstillet til Direktionen at bestemme hvilken.

Fra Hr. Byfoged M. Nielsen i Haugesund har Direktionen modtaget thinglæst Skjøde paa en Del af den forrige Garé Kirkes Tomt, der støder til Kong Harald Haarfagers formodede Begravel-

sessted og som efter Hr. Nielsens Tilskyndelse er skjenket til Foreningen, efterat Tomten var indkjøbt ved Sammenskud af flere af Haugesunds Borgere. Paa Tomten har Hr. Nielsen tidligere ladet opsætte den store Helle, som engang dækkede Kongens Grav.

I Anledning af en Forespørsel fra Hr. Provst Hald paa Lysters Kommunestyrelses Vegne, om Foreningen vilde gjøre nogen Opofrelse for at bevare Fortuns Kirke paa dens nuværende Sted, har Direktionen udtalt, at den ikke finder sig tilbøjelig dertil, men dog anser det ønskeligt, at Kirkens Skib, der hidrører fra den oprindelige Stavekirke, kunde, hvis Materialet er forsvarligt, med nogen Forandring benyttes som Kor i den paatænkte nye Kirkebygning, samt at visse paapegede Dele, forsaavidt derfor ej haves Brug, kunde overdrages til Bergens Museum, hvorhos Provsten er anmodet om, naar Tomten ryddes at være opmerksom paa, om der findes Mynter, og i saa Fald overensstemmende med det af Regjeringen i sin Tid ugivne Cirkulære indsende dem gjennem Amtet til Finansdepartementet.

Direktionen har for nogen Tid siden henvendt sig til Direktionen for den norske Hovedjernbane og udbedet sig Tilladelse til at foretage Udgravning paa Sørengen i Aaslo, hvor der utvivlsomt maa findes Levninger blandt Andet af Mariekirken, som det baade i topografisk og arkæologisk Henseende vil være af Interesse at faa frem i Dagen. Ved en foreløbig mundtlig Meddelelse er Underretning modtagen om, at Direktionen sandsynligvis vil faa sit Ønske opfyldt, saasnart Jernbanen er kommen i fuld Besiddelse af den nævnte Ejendom.

Under 18 December 1867 indgik Direktionen til Hs. Majt. Kongen med et Andragende af følgende Indhold:

„Blandt vore Mindesmerker fra Fortiden indtager Kongshallen paa Bergenhus en høj Rang. Foruden at være den eneste verdslige Stenbygning i Norge fra Tiden før Reformationen, staar den ved sin Alder over Bygninger af samme Slags i Sverige og Danmark, og er i disse Lande, hvad Hovedformer angaar, endog uden Sidestykke. Hertil kommer dens store Verd

for Kunst- og Kulturhistorien og ikke mindst som Monument. Den reiste sig i en af Landets mest blomstrende Tidsperioder, 1247—1261, blev opført af en af Deres Majestets navnkundigste Formænd paa Norges Trone, Haakon Haakonssøn, og staar nu som det eneste synlige Tegn paa, at vort Land ogsaa i gamle Dage var et selvstændigt Rige.

Bygningen har altid været i Statens Haand, men allerede i Kong Kristian den fjerdes Tid blev den ilde medfaret, og siden 1683, da den fik sin nye Bestemmelse, at tjene som Kornmagasin, er den yderligere mishandlet, for at afpasses til dette Brug, hvorunder den fremdeles lider.

Det maatte naturligvis være Foreningen i høj Grad magtpaaliggende at lære denne merkelige Bygning nøjagtig at kjende. Direktionen henvendte sig derfor i dette Øjemed allerede i 1852 til det kongelige Armedepartement, og fik af dette Tilladelse til at undersøge Bygningen, dog paa den Betingelse, at Intet foretoges, som kunde være til Hinder for dens Brug som Magasin. Ved de Undersøgelser, der som Følge heraf anstilledes, opnaaedes rigtignok, i Forbindelse med samtidige historiske Granskninger, at man fik bestemt Hallens oprindelige Form og Udseende, i det Store taget, men det viste sig ogsaa snart, at saalænge Bygningen bruges paa den nuværende Maade, lader den sig ikke undersøge i alle sine Enkeltheder saaledes, som det kan være ønskeligt. Og endog uden Hensyn hertil maatte denne Slags Brug af Hallen i og for sig selv være Foreningen en Torn i Øjet. Direktionen henvendte sig derfor dels i 1852 og dels i 1853 atter til det nævnte Departement med Ønsket om, at Bygningen i Fremtiden maatte befries for at tjene som Kornmagasin, og da der ifølge Kommandantens Erklæring kunde være Tvivl, om Fæstningens Slaveribygning, i Tilfælde af at Slaveriet blev nedlagt, frembød Rum nok for Kornbeholdningen, og der paa Bergenhus heller ikke fandtes nogen anden dertil skikket Bygning, saa henstillede Direktionen til Departementets Overvejelse, om ikke Staten kunde undvære en egen Magasinbygning, saaledes

at dens Kornbeholdning ligesom i Kristiansand blev opbevaret udenfor Fæstningen. I sit Svar herpaa udtalte Departementet, at dette ikke lod sig gjøre, og erklærede sig overhovedet udaf Stand til at tage nogen Bestemmelse om Hallens Ryddiggjørelse, førend ved en mulig Nedlægning af Slaveriet. Flytningen af Slaverne, som ifølge en kongelig Resolution i de nærmest følgende Aar blev paabegyndt, standsede dog snart, og det kunde senere, efter hvad der blev sagt, betragtes som højst sandsynligt, at Nedlæggelsen af Slaveriet ikke vilde finde Sted. Da der saaledes ej var nogen Udsigt til, at Hallen paa denne Maade kunde erstattes, og da man heller ikke havde villet indlade sig paa at ophæve Magasineringen af Kornet inden Fæstningen selv, stod følgelig kun den Udvej tilbage, for at Direktionens Ønske kunde opfyldes, at der paa Fæstningen blev tilvejebragt et nyt Magasinhus. Direktionen henvendte sig derfor i 1862 atter til det kongelige Armedepartement med Anmodning om, at Departementet vilde bevirke det Beløb, som maatte udkræves til Anskaffelse af en egen Magasinbygning for Bergenhus, foreslaaet paa det Militærbudget, der skulde fremlægges for det først sammentrædende Storthing. Men heller ikke denne Anmodning af Direktionen fandt Departementet, ifølge dets Svar, sig foranlediget til at efterkomme.

Imidlertid var Chefen for Bergenhus Ingeniørdetachement bleven opmerksom paa, at Hallens Tag i den Grad var brøstfældigt, at det trængte til fuldstændig Fornyelse. Underrettet herom af Ingeniørbrigadens Chef, lod Direktionen forfatte et Overslag over, hvad Udførelsen af den Rekonstruktionsplan antoges at ville koste, som tidligere var udarbeidet af Bygningen. Dette Overslag blev dernæst, med de bergenske Material- og Arbeidspriser til Udgangspunkt, gjennemgaaet af Chefen for det nævnte Ingeniørdetachement. Herved viste det sig, at Bygningens fuldstændige Restauration vilde medtage 13,000 Spd., hvoraf 2500 Spd. til Taget, og tillige at det sidstnævnte Beløb ej var større men heller mindre, end hvad der vilde medgaa til nyt Tag og Loft af samme simple Former, som

de nuværende. Ingeniørbrigadens Chef opførte derfor nysnævnte Beløb i sit Budgetforslag, men dette toges forsaavidt ikke tilfølge af Armedepartementet, og saaledes blev der paa det Militærbudget, som forelagdes Storthinget i 1865, Intet foreslaaet til Fornyelse af Hallens Tag.

Dette er, hvad der fra Foreningens Side hidtil er foretaget i denne Sag.

Direktionen nærer ingen Tvivl om, at det ikke kan være Armedepartementets Vilje, at Hallen fremdeles skal vedblive at bruges paa den nuværende Maade, der stemmer saa lidet med Bygningens høje monumentale Betydning. Naar Departementet desuagtet ikke har fundet sig beføjet til at foretage noget Skridt, for i denne Henseende at imødekomme Direktionens Ønsker, maa dette følgelig være bevirket ved et overvejende Hensyn til de Udgifter, som antoges at ville blive forbundne dermed. Men herved skal Direktionen tillade sig at at bemerke, at selv om det fremdeles maatte vise sig ugjørligt at ophæve Kornets Magasinering inden Fæstningen, og det følgelig bliver nødvendigt, for at Hallen kan ryddiggjøres, at tilvejebringe en ny Magasinbygning paa Bergenhus, saa tror Direktionen dog, at vort Land ikke er saa fattigt, at det jo uden Savn maatte kunne afse det Beløb, hvorom der i saa Fald bliver Spørsmaal, især da Staten derved kun indfrier en nu allerede gammel Æresgjeld.

Det kan vel ogsaa ansees som sikkert, at Direktionen i det Ovenstaaende har udtalt ikke alene Foreningens Ønsker, men overhovedet enhver Nordmands, som er gjennemtrængt af Følelse for Fædrenelandets Fortid.

Direktionen tillader sig derfor underdanigst at andrage hos Deres Majestet paa, at det Beløb af 2500 Spd., der som anført vil medgaa til nyt Tag for Hallen af den foreslaaede Form, maatte naadigst befales opført paa det Militærbudget, som bliver at forelægge næstkommende Storthing, og tillige at Hallen fra den Tid af, da Tagets Istandsættelse paabegyndes, for altid befries for at gjøre Tjeneste som Kornmagasin. Senere

kunde det da blive Gjenstand for nærmere Overvejelse, om der ikke lader sig udfinde en passende Brug af Bygningen i Fremtiden, samt derhos, hvorledes det Beløb, som yderligere maatte udkræves, i Tilfælde af dens fuldstændige eller delvise Restauration, kan tilvejebringes, enten nemlig af Staten alene eller i Forbindelse med Privatsubskription.

Direktionen har tilladt sig i Underdanighed at fremføre dette sit Andragende for deres Majestet, ikke alene som Statens Overhoved, men ogsaa fordi Deres Majestet har givet Foreningen naadigst Tilsagn om at ville være dens høje Beskytter. Paa Grund af dette dobbelte Forhold, hvori Deres Majestet saaledes er stillet til Sagen, og da denne tillige paa engang vedrører Landets Ære og angaar et af Foreningens kjæreste Ønsker, tør Direktionen derfor saameget mere smigre sig med Haabet om, at Sagen vil gaa en gunstig Afgjørelse imøde fra Deres Majestets Side."

Afgangen blandt Selskabets Medlemmer har siden forrige Aarsberetning blev fremlagt været større i Forhold til Tilvexten, end i de nærmest foregaaende Aar, hvorfor Medlemmernes Tal nu er noget lavere end ifjor ved samme Tid.

Af de til Foreningen af Storthinget bevilgede 800 Spd. er efter Bestemmelsen 500 Spd. udbetalte til Antikvar N. Nicolaysen.

Selskabets Kassebeholdning udgjorde, som Regnskabet viser, ved Enden af 1867 480 Spd. 51 ß og var saaledes større, end den paa flere Aar har været; men største Delen deraf vil medgaa dels til den i forrige Aarsberetning omtalte Reparation af Utstens Klosterkirkes Ruin, som Ejeren ikke har seet sig istand til at udføre ifjor, og dels til Restaurationen af Borgunds Kirke, efterat Sognets nye Kirkebygning er tagen i Brug.

Ved Kassererens Regnskab for 1867 har Selskabets Revisorer Intet fundet at bemerke.

Regnskabet for 1867 viser en samlet Indtægt af 1137 Spd. 34 ß, nemlig:

Kassebeholdning for 1866 .	270 Spd.	75 ß	
Hs. Maj. Kongens Bidrag .	25 —	„ -	
Indbetalte Kontingenter og Restancer	835 —	98 -	
Indvundne Renter	5 —	101 -	
			1137 Spd. 34 ß.

Udgifterne vare:

1.	Anvist til Filialafdelingen i Throndhjem	158 Spd.	102 ß	
2.	Sekretærens Løn	40 —	„ -	
3.	For erhvervede Tegninger m. m.	37 —	60 -	
4.	For Trykning, Lithografering og Indbinding	289 —	78 -	
5.	For Porto, Fragt, Inkassation og Avertissementer m. m. .	57 —	119 -	
6.	Kassererens Tilkommende .	73 —	104 -	
		656 Spd.	103 ß	
	Kassebeholdning den 31te December 1867	480 —	51 -	
				1137 Spd. 34 ß.

N. Nicolaysen. O. Rygh. S. Bugge.
H. Huitfeldt. Chr. Christie.

Fortegnelse

over de medfølgende Afbildninger med Henvisning til Texten.

Stenalder.

Ældre Jernalder (før Aar 700).

Yngre Jernalder (efter Aar 700).

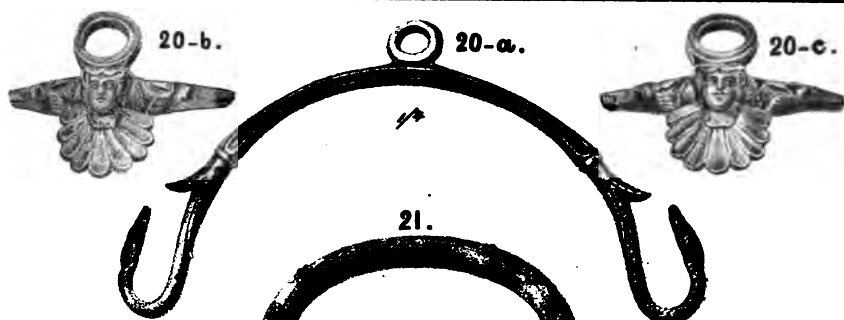
Kristelig Middelalder.

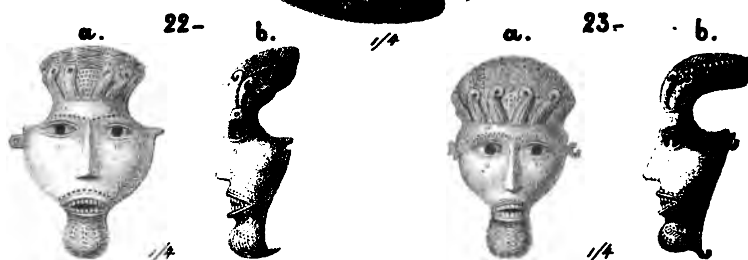
Indhold.

I.

Holck's Atelier.

a. 22- b.   a. 23- b.

1/4   1/4

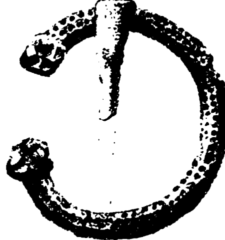
Holck's Atelier

25.

1/2

26.

1/2

27.

1/4

28.

1/4

29- a. b.

1/2

30-a.

1/2

31.

1/4

30-b.

1/2

30-c.

1/2

30-d.

1/2

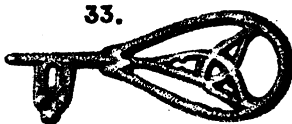
32.

1/4

33.

1/2

34.

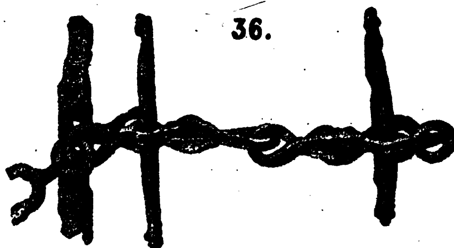
1/4

35.

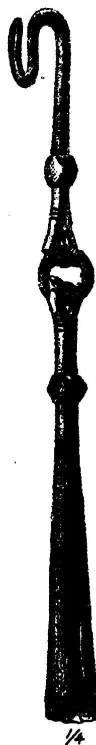
1/4

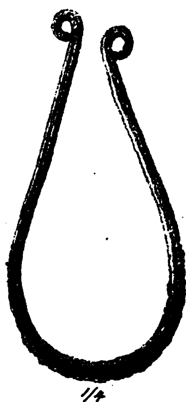
36.

1/4

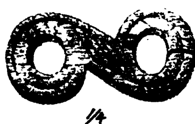
Holck's Atelier.

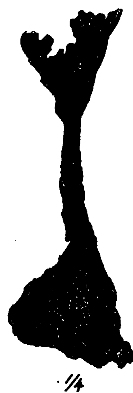

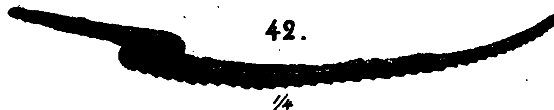

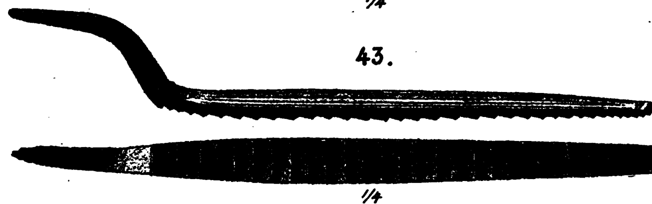

Helck's Atelier.

48-a.

49-a.

49-b.

1/4

48-b.

50-a.

1/4

50-b.

1/2

50-c.

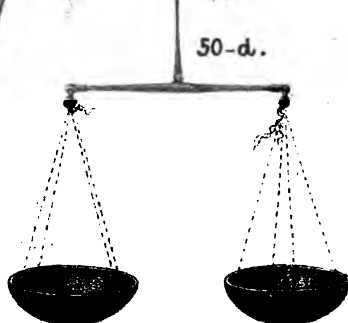

1/4

1/2

50-d.

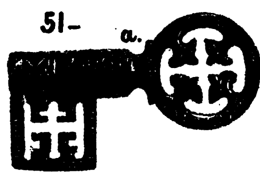

1/4

51- b.

a.

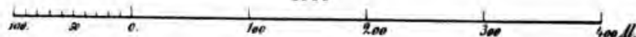

1/2

Holck's Atelier.

KART
over
Gravhauger ved Nordre Kaupang og Bjönnæs i Thjölling Prestegjeld.

Maalestok $\frac{1}{4000}$

№	Höide Alen	Længde og Brede. Alen
1	1¼	9
2	¾	8
3	1	9 lg. 7 br.
4	½	7
5	1	10
6	1¼	6
7	[illegible]	5½
8	¾	5
9	1	[illegible]
10	1½	11
11	1¾	10
12	1¼	9
13	1¼	7½
14	2	16
15	½	7
16	1¼	8
17	1	14 lg. 7 br.
18	1	20
19	1½	12½
20	½	8
21	¾	7
22	¾	7
23	1	11½
24	¾	11
25	½	9½
26	1½	13
27	1	15
28	½	9
29	¾	9½
30	1¼	16½
31	1½	11 lg. 6 br.
32	1½	33½
33	½	10
34	[illegible]	21 lg. 9½ br.
35	1½	25
36	1¼	8
37	1¼	11
38	1	11
39	½	8
40	[illegible]	9
41	1½	12
42	¾	9
43	¾	7½
44	½	10
45	[illegible]	22
46	2¼	25
47	¾	9
48	½	9
49	1	11
50	1	36
51	1½	37
52	½	13 lg. 7 br.
53	⅜	40
54	⅜	19
55	1¼	20 lg. 11 br.
56	¼	7
57	1¼	17 lg. 10 br.
58	¼	6
59	1½	12½ lg. 7 br.
60	1½	12½ – 7 –
61	½	5
62	½	11 lg. 6 br.
63	¼	7
64	¼	14 lg. 7 br.
65	¼	9
66	½	40
67	⅜	10
68	½	10 lg. 6 br.
69	1¼	18
70	¾	7
71	⅞	9
72	1½	13
73	1	10
74	⅜	13½
75	½	7
76	1¼	42
77	1	17 lg. 8 br.
78	1¼	42
79	1	11
80	1	14
81	1¼	11 lg. 6 br.
82	1¼	11 – 6 –
83	⅜	16 – 6 –
84	⅜	16 – 8 –
85	1¾	19 – 10 –
86	1½	13½
87	1⅜	11
88	⅜	8½
89	1	10
90	2½	16
91	1½	25
92	2	15
93	2¼	21
94	½	11 lg. 7 br.
95	1¼	25
96	½	15
97	¼	12
98	¾	16
99	½	12 lg. 5½ br.
100	⅜	16 – 7 –
101	1¼	25
102	1¼	13
103	¾	8
104	¾	11
105	1½	15
106	1	17 lg. 6 br.
107	1	12
108	½	13 lg. 7 br.
109	⅜	8
110	1¼	11
111	¾	16
112	1¾	15
113	1½	20 lg. 10 br.
114	¾	9
115	¾	10 lg. 5 br.
116	1½	30
117	¾	9
118	⅜	8
119	½	11
120	⅜	9

C. Christie del.

Holck' Atelier

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

AARSBERETNING FOR 1868.

KRISTIANIA.

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP.'S BOGTRYKKERI.

1869.

AARSBERETNING

FOR 1868 FRA DEN TRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

De i Aarene 1866—67 af Filialafdelingen foretagne Undersøgelser i Selje Kirke- og Klosterruiner ere i det forløbne Aar fuldførte og afsluttede ved Hr. Kapellan Koren, hvis Indberetning herom vedlægges[1]. Det fremgaar af denne, at de i forrige Aarsberetning omtalte Kapeller, som af Olaf Trygvessøn (Aar 995—1000) bleve byggede i Fjeldhulerne, hvor St. Sunnivas Lig fandtes, nu ere ryddede saavel for Grus som for de store nedfaldne Klippestykker, der forhen opfyldte dem. Herved ere endel interessante og eiendommelige Detaljer, som før vare skjulte, nu bragte for Dagens Lys. Kirkernes og Klosterets tilbagestaaende Vægge ere oventil blevne dækkede med Torv, for muligens at kunne bevare dem mod Ødelæggelse, og det udkastede Grus er enten bortført eller saavidt gjørligt udjevnet, for at give de ved disse Udgravninger fremkomne mærkelige historiske Levninger et passende og tiltalende Udseende. De af antikvarisk Interesse fundne Gjenstande ere tilstillede Bergens Museum. Til disse Undersøgelser har Filialafdelingen ogsaa for 1868 oppebaaret den hele Aarskontingent for dens Distrikt.

Paa Gaarden Gjete i Nærheden af Levanger ere endel Gravhauge undersøgte ved Hr. Kontrollør B. Mosling, som godhedsfuldt har paataget sig Ledelsen heraf og tillige indsendt en Beskrivelse[2] med Tegninger af de i Haugene fundne Sager, der

---

1) Se Bilag I.
2) Se Bilag II.

ikke ere saa almindelige hertillands. I en af disse Hauge fandtes saaledes endel Smykker og romerske Husholdningskar.

Da Levangers gamle Stenkirke i Sommer blev nedrevet, reiste Direktionens Formand ifølge Anmodning derhen for at varetage Selskabets Interesse. Af Kirkens arkitektoniske Forsiringer besørgedes 2de rundbuede Zigzagudskjæringer og et udskaaret Dyrehoved opbevaret, for senere at indsendes til Trondhjems Oldsamling.

Paa denne Tour anstilledes ogsaa Undersøgelser af Stiklestads Kirkes Fundamenter, hvis udhugne Klæberstens Sokkel fandtes i 3 og 4 Fods Dybde under Jordoverfladen, hvilket saaledes bekræfter Beretningen om, at Kirken engang skal have været udsat for et Jordskred, der udgik fra de nordenfor liggende Høider og opfyldte Kirkegaarden. For nu at faa Kirkens Gulv i Høide hermed, var der lagt et Trægulv omtrent 4 Fod over det oprindelige. Ligeledes havde man maattet forhøie Alteret, der var opsat af mindre Stene. Sagnet om, at den Sten, hvorpaa Kong Olaf den hellige støttede sig, da han faldt ved Stiklestad, „kommer frem oventil udaf Alteret“ (Nicolaysens Norske Fornlevn. S. 633) stadfæstedes ikke. Der fandtes kun en større Sten (paa henimod 1 Kubikalen), og denne laa ved Bunden.

Ligeledes undersøgtes det gamle befæstede Slot Stenviksholm, som Norges sidste Erkebiskop, Olaf Engelbrektsøn, (1524—31) lod bygge paa en liden Holme i Aasfjorden. Denne Befæstning er en af de første, som her i Landet blev bygget, efterat Brugen af Ildvaaben var indført og efter de Principer, som i denne Anledning maatte gjøres gjældende. Her fandtes endnu tilbage ikke ubetydelige Levninger af et Centraltaarn og af nogenlunde vel bevarede Kasemater af en høist eiendommelig Konstruktion samt af andre Bygninger, der saavel i antikvarisk som i militærhistorisk Henseende maa være af stor Interesse nærmere at faa undersøgt. Dette maa imidlertid gjøres snarest muligt, da de tilbageværende Levninger aarlig forsvinde, paa Grund af, at de omboende herfra stadigt hente Bygningssten.

For at Videnskabernes Selskabs antikvariske Samling hersteds kunde blive mere besøgt og kjendt og Adgangen dertil lettes, har man henvendt sig til dets Direktion med Anmodning om, at de i Samlingen værende Gjenstande maatte blive forsynede med Paaskrifter, der oplyse deres Bestemmelse, samt naar og hvor de ere fundne, forsaavidt dette vides; ligeledes at Samlingen maatte holdes aaben mindst et Par Gange ugentlig, og af Hensyn til de Reisende ogsaa i den Tid af Sommeren, hvori den før har været lukket, samt hver Dag i Markedsugen.

Direktionens Opmærksomhed har i den sidste Tid dog fornemmelig været henvendt paa at fremme Paabegyndelsen af Domkirkens Restauration, som man fandt ikke længere burde henstaa, efterat de fornødne Overslag med Tegninger ved offentlig Foranstaltning vare udarbeidede af Hr. Arkitekt Schirmer. Man antog nemlig, at Arbeidet i alle Fald kunde paabegyndes med de Midler, som i sin Tid hertil vare subskriberede rundt om i Landet, hvorfor man i denne Anledning henvendte sig til den Komite, der havde forestaaet Indsamlingen af de indkomne Penge. Denne var i Tidens Løb bleven faatallig og supplerede sig derfor ifølge sine Statuter med nye Medlemmer, hvoriblandt ogsaa Filialafdelingens Direktion blev indvalgt. Senere har som bekjendt Komiteen ifølge derom indsendt Andragende faaet kongelig Tilladelse til med de disponible Midler at restaurere Domkirkens Kapitel (Sakristi), der danner et for sig selv afsluttet og uafhængigt Helt, og har i denne Anledning allerede truffet de foreløbige Foranstaltninger til Arbeidets Paabegyndelse. Saaledes er det nu at vente, at man snart vil kunne se denne gamle og mærkelige Del af Kirken i fuldt restaureret Stand.

Filialafdelingens Regnskab, der viser en Kassebeholdning af 96 Spd. 96 ß., vil blive fremlagt for Generalforsamlingen.

Throndhjem den 27de Februar 1869.

O. Krefting. A. Riddervold. Karl Rygh. Johan Brun.

Filialafdelingens Regnskab viser for Aaret 1868 en Indtægt af 230 Spd. 118 ß, nemlig:

Kassebeholdning fra 1867 . .	24 Spd.	12 ß	
Modtaget Restbeløbet af Kontingenten for Do.	18 —	102 -	
Kontingent for 1868	162 —	9 -	
Modtaget til Udgravning af Gravhauge paa Gjete . .	25 —	„ -	
Renter for 1868	„ —	115 -	
			230 Spd. 118 ß

Udgifterne vare:

Til Undersøgelse af Selje Klosterruiner	91 Spd.	93 ß	
Til Undersøgelser ved Stiklestad og Stenviksholm . .	13 —	54 -	
Til Udgravning af Gravhauge paa Gjete i 1868 anvendt .	13 —	80 -	
For anskaffede Plancheverker	10 —	9 -	
Avertissementer, Porto, m. m.	5 —	26 -	
	134 Spd.	22 ß	
Kassebeholdning d. 31 Decbr. 1868	96 —	96 -	
			230 Spd. 118 ß

BILAG I.

PERSONEL KAPELLAN V. KORENS INDBERETNING[1].

Da Undersøgelserne ved Selje Klosterruiner nu ere tilendebragte, saa har jeg den Ære herved at fremsende Indberetning om dette Arbeide, som jeg i Sommeren 1868 har foretaget ifølge Anmodning fra Filialafdelingens Direktion.

---

[1]) Noterne ere tilføjede af N. Nicolaysen.

Arbeidet afsluttedes først i nedre Gruppe[1] saaledes: Rundt omkring Kirken og Klosterets Hovedbygninger banedes en bred og bekvem Vei mellem det tidligere udkastede Grus og Foden af Murene, ligeledes langs den nordlige Side af Bygningen *C*. Korsgangen *(R)*, der paa enkelte Steder var styrtet sammen, blev oprenset og det i Kirken *(A)* tilbageliggende Grus ført ud. Det viste sig nu klart, at Kirkens ældre Kor *(18)* just har havt den af Hr. Kapt. Krefting paa Grundplanet angivne Form. Ved Indgangen til Sakristiet *(15)* fremkom et smukt 4' bredt og ½' høit Dørtrin, der er sammensat af 2 lige store, tilhugne Stene; selve Indgangen er 3' bred nærmest Dørtrinnet, men bliver jævnt trangere ind mod Sakristiet *(G)*, hvor den kun er 2' bred; denne Indgang er saaledes med Hensyn til Formen den eneste i sit Slags blandt Ruinerne. Ved Døren *13* fandtes ogsaa en simplere ½' høi Dørsten. Fra denne Dør banedes en Vei langs Murfoden af *G* og *H* forbi Trappen *(25)* og hen til Gangen *(T)*. Lige ved Døren *(13)* fandtes flere store Stenheller. Den hele Klostergaard er forøvrigt bedækket med 5' Grus, Muld og Sten, der saavidt mulig jævnedes udover. Ved *24* fremkom en hel Mængde Glasstumper af meget forskjellig Klarhed og Tykkelse. Rummet *Q* undersøgtes flere Fod ned i Dybden, hvorved der fremkom nogle smaa ujævne Afsatser, men intet Spor til Gulv. De omkring Bygningerne liggende Sten- og Grushobe bleve udjævnede, saavidt Omstændighederne og Hensynet til Omkostningerne tillode det. Ved disse i nedre Gruppe foretagne Arbeider fremkom i Kirken et Metalbeslag (?) med Zirater og i *Q* en Stang af Metal, omtrent 4" lang og i Omkreds regelmæssig sexkantet.

Fra Ruinernes nedre Gruppe lagdes en simpel Fodsti opad den bratte Bakke til øvre Gruppe[2]. Langs Terrasseværkets nordlige Side, hvor de af Terrasserne nedfaldne Stene laa i en halsbrækkende Uorden, omlagdes disse til en bekvem Trappesti. Paa

[1]) Se „Selje Klosterlevninger," som medfulgte Foreningens Aarsberetning f. 1867, p. l. II.

[2]) Anf. st. pl. III.

øverste Terrasse i tilbørlig Afstand fra Kirken *(E)* gravedes en 10' dyb Hule i den Hensigt at undersøge Bygningsmaaden. Der fremkom her en vel opført Parallelmur til Terrassens Bryst. Det forekommer mig rimeligt at antage, at det hele sammenhængende Terrasseværk er opført for den lille skjønne Kirkes[1] Skyld, dels for at frembringe et sikkert Underlag i den steilt skraanende Ur, dels for at afgive en rummelig flad Plads rundt omkring Helligdommens Skib. Kirkens Kor har man af samme Aarsag lagt ind i Bakken lige til den faste Klippevæg ved *78*, medens Skibet væsentlig hviler paa det opførte Underlag. Den nedre Terrasse *(g)* synes opført som det nødvendige Fodstykke for øvre Terrasse *(f)*, hvis Bryst ellers var blevet altfor høit og derved svagt. Begge Terrasser danne saaledes et sammenhængende Bygværk, hvad der ikke klart viser sig paa det lithograferede Profil.

Det vigtigste Arbeide iaar blev udført i Sunnivahillerne, et Arbeide, der væsentlig har forandret Udseendet af Rummene *u* og *v* samt tildels af Hulen *h*[2]. Uagtet 4' Gjødsel allerede for 2 Aar siden var bleven udkastet, befandtes der endnu at ligge 4' tilbage, dels Gjødsel, dels Sten og nedfaldne Klippestykker, hvilke sidste maatte søndersprænges for at føres bort. Ved denne Udgravning vandt Rummet *v* saavel i Længde, som i Bredde, mod hvad det paa den foreløbige Undersøgelse baserede Lithografi udviser; *u* derimod svandt ind til et ubetydeligt Rum. Til at anskueliggjøre Beskrivelsen hidsættes en Tegning[3]. De med Prikker anmærkede Linier ere de efter første Undersøgelse antagne Grændser. Resultaterne i det enkelte vare følgende: Ved Indgangen *(80)* fandtes en simpel Dørsten, henved 2½' lang og mellem Indgangen og Fjeldet fremkom Fortsættelse af Tver-Muren *(97)*.

Rummet *u* er 14' bredt og 18' langt; Gulvet er belagt med

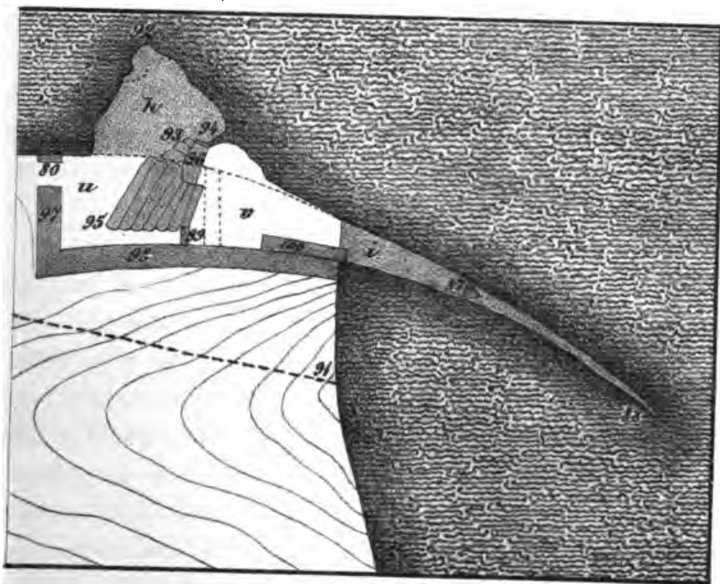
[1]) d. e. Sunnivakirken, der foruden i sagaerne (se anf. Selje Klosterlevninger) kun nævnes engang, nemlig omkring 1350 i Bergens Kalvskinn, udg. af P. A. Munch, s. 8.

[2]) Se planet paa pl. III.

[3]) Se det indsatte lithografi.

Stenheller og ganske fladt, naar undtages, at et Stykke af det faste Fjeld dukker en Smule frem nær ved Hjørnet *(82)*. Den sydlige [illegible]ltes næsten ganske ødelagt af de nedfaldne Klippe-

Sunniva Hillerne.

Levninger af en [illegible] (?). Det [illegible] af dette Aars Arbeide er imidlertid den fremkomne store Sten-

---

1) ved *k* (pl. I) jfr. beskrivelsen sammesteds s. 11 og 12. Vandet fra hulens basin er siden ved kapt. Kreftings besørgelse analyseret i Throndhjem og befundet at være „samme slags som ved Grefsen."

trappe, der opfylder omtrent Halvparten af Rummet *u* og i 7 massive Trin fører op til det 5' høiere liggende Rum *v*. Trinenes sydlige Ende ligger omtrent 3' fra den sydlige Mur *(98)*, og Spidsen *(95)* af det nederste Trappetrin er kun 7' fjernet fra den vestlige Mur *(97)*; i den anden Ende derimod sno Trinene sig omkring og under Fjeldstykket *96*. Derved tiltager betydelig Trappens Bredde nedover: medens det øverste Trin kun er 5', er det næstnederste endog 13' bredt. Trappens skraa Stilling synes at antyde dens Bestemmelse at føre ned fra Rummet *v* saavel til Udgangsdøren *(80)* som ind i Hulen *h*, hvor den ved *93* endog synes at fortsættes med et Par mindre Trin, der maa have ført ned i Fordybningen *94* og gav Anledning til, at denne Fordybning blev undersøgt.

5' høiere ligger Rummet *v*. Trappen selv træder istedetfor nogen egentlig Skillemur; det lille Stykke mellem øverste Trappetrin og Langmuren udfyldes, ligesom Tilfældet er paa den anden Side af Trappen, af en enkelt stor Sten. Rummets Længde er 27' og Bredden 18' til 6', og det synes i hele denne Udstrækning at have været belagt med Trægulv. Paa forskjellige Steder fremkom Stumper af Gulvaaserne samt paa et enkelt Sted ved Foden af Afsatsen *100* et Stykke af selve Gulvet; her saa man tydelig Bord ved Bord, men under det fortsatte Arbeide flisedes disse ganske op og ere allerede ganske hensmuldrede. Gulvaaserne have derimod holdt sig bedre, tildels som en Følge af, at de ere mere eller mindre forkullede. Denne Forkulling, i Forbindelse med, at der paa flere Steder fandtes Samlinger af Aske nede paa den faste Grund, tyder hen paa, at den morderiske Brand, der i en mørk Fortid har afsluttet Klosterets virksomme Tilværelse, ogsaa har naaet ind i Hulernes Helligdomme. I dette øvre Rum har Muren været mindre udsat for de nedfaldende Klippestykker; den staar endnu i en Høide af 6 til 8'. Ved den østlige Ende af denne Mur fremkom en 13½' lang, 2¼' bred og omtrent 3' høi Afsats, der maaske har tjent til Underlag for et af de mange Skrin, som Sagaen omtaler. Paa Trægulvet ved Foden af denne Afsats fandtes en glat tilhuggen Sten, der paa 3 Sider var bedækket

med Inskriptioner[1]; desuden fandtes 2 udskaarne Træstykker, der maa have tjent til Ornament. Fra den indre Ende af den omtalte Afsats skraaner Gulvet lidt ned til det inde i Fjeldet liggende lille Alter *(87)*.

Naar man efter disse Undersøgelser tager frem Sagaens Ord: „i den hellige Hule, som dengang dannede sig, er der nu indrettet et Kapel, som kaldes Salen; dens ene Væg er Hulens naturlige Klippevæg, den anden er opført af Sten,“ saa bliver det overveiende sandsynligt, at Salen er Rummet *v*. Derefter siger Sagaen: „i samme Kapel er der opført et Alter;“ hermed menes maaske Afsatsen *100*, da Sagaen neppe vilde have brugt denne Udtryksmaade om de 2 smaa Stenheller *(87)* inde i Fjeldet. Disse 2 Stenheller kan heller ikke paa Grund af Beliggenheden have været noget Alter i egentlig Forstand, men snarere et Bedested, ja vel det helligste Bedested paa Klosterets hellige Grund. Her har det daglige Maal været for Munkenes fromme Vandringer, naar de efter Sagnet paa sine Knæer gik op den store Stentrappe, der fra Sunniva-Kirken *(E)* fører op til Hillerne. Paa en lignende Maade har de vel og passeret den øvre Trappe, der fører op til Salen, og saaledes, vel forberedte gjennem asketiske Øvelser, fundet Veien frem til det hellige Bedested, hvor Sagnet beretter, at St. Sunnivas vellugtende Lig blev fundet.

Jeg skal tillade mig at fremsætte følgende Formodning: Salen med Bedestedet vil jeg antage er Maria-Kirken, den nedenfor liggende Hule *(h)* med Kilden, Michaels-Kirken, og Rummet *u* den til begge Helligdomme hørende Indgang.

Efter skriftlig Anmodning fra Foreningens Direktion i Kristiania ere samtlige mærkelige Stene og de øvrige ved Udgravningen fundne Sager[2] indsendte til Bergens Museum. Tillige anmodedes

---

[1]) rettere: tegn af lighed med bomerker, men utydelige. En lignende sten er tilforn funden omtrent paa samme sted (jfr. N. Fornl. 825).

[2]) Iblandt de fundne sager er ifølge kapt. Kreftings opgivende ogsaa halvdelen af en rund sølvplade, 14''' i tvermaal, med spor af en

jeg om at henvende mig til Filialafdelingens Direktion for at erholde Tilladelse til at belægge de blottede Dele af Murenes Overkant med Torv. Da det var saa sent paa Aaret, tillod jeg mig strax at udføre dette Arbeide, navnlig blev da Sunniva-Kirkens Mure beskyttede paa denne Maade; i den nedre Gruppe var der kun enkelte Steder, som syntes at tiltrænge det.

De øvrige Arbeider, som jeg med Tilladelse af Filialafdelingens Direktion har udført, ere følgende: Undersøgelse anstilledes i Koret af Sognets gamle Hovedkirke, der indtil Aar 1654 stod paa Øens østlige Strand; da Grunden imidlertid var bleven til Myr, saa kom overalt Vand frem og hindrede Arbeidet. — Paa Nordsiden af Øen undersøgtes nogle gamle Mure, men da disse helt igjennem befandtes at være plumpt opførte, saa opgaves denne Undersøgelse. Det gamle saakaldte Hov[1], beliggende i Nærheden af den nye Kirke paa Selje Præstegaard, undersøgtes. Der fremkom en 40′ lang plumpt opført Mur og 2 mindre Fløimure, der støde op til en dobbelt Rad af Gravhauge. Murene danne tilligemed de 2 nærmest liggende Hauge en flad Plads. Af Hovets tilliggende 12 Gravhauge undersøgtes 5, uden at noget Fund fremkom. — Jeg tillod mig ogsaa at undersøge 3 andre, hvori der tidligere har været betydelige Gravninger; i den ene af disse, beliggende paa Præstegaarden, fandtes et Stykke Bronse eller Messing, stærkt oxyderet; i en anden Haug, beliggende paa Seljes Østside, fremkom Brudstykker af 2 Sværd; det største af dem, hvortil baade Odden, 8″ lang, Haandtaget og flere andre Dele fandtes, sees at have været omtrent 2½″ bredt. Desuden fremkom Baadsøm og nogle mindre Jernsager, som vare meget forrustede.

---

hempe paa bagsiden. Paa dens forside er indgraveret en biskop i fullt ornat, med krumstav i højre haand, og omkring randen følgende indskrift med store romerske bogstaver: *S. Nicolae ora pro nobis.*

[1]) Jfr. N. Fornl. S. 501.

BILAG II.

UDDRAG AF KONTROLLØR B. MOSLINGS INDBERETNING AF JULI 1868.

Efter at jeg i en Skrivelse til Sekretæren i Videnskabernes Selskab, Hr. S. Mosling, havde meddelt, at der i Gaarden Gjetes Udmark ved Levanger i en Gravhaug var fundet en Kjedel med brændte Ben, og tillige indsendt et Rids, hvorpaa var betegnet flere Hauge, som findes paa denne Eiendom, samt en Skizze af Kjedlens Form, modtog jeg Anmodning om, at overtage Tilsyn med Udgravningen af en Del af disse Hauge, efter først af Eieren at have erholdt Tilladelse dertil. Jeg gjordes tillige bekjendt med, at Videnskabernes Selskab vilde bidrage 5 Spd. og mulig mere, til at bestride de hermed forbundne Omkostninger, og senere blev mig tillige fra Bestyrelsen af Selskabet for Oldtidsminders Bevaring i Throndhjem tilstillet 5 Spd. i samme Øiemed. Efterat jeg havde sluttet Overenskomst med Gaardens Eier, Odin Gjete, om Tilladelse til Gravningen, mod at han erholdt, hvad Udbytte der kunde blive af ædle Metaller, og Videnskabernes Selskab det øvrige, som maatte findes, paabegyndte jeg Arbeidet væsentlig efter en tilsendt Anvisning fra Hr. Adjunkt Rygh om, hvorledes han antog Gravningen bedst burde udføres.

Af det tidligere fremsendte Situationsrids vil det sees, at Haugene, ialt nogle og tyve, ligge langs en Bakkekam, der strækker sig fra Gaardens Huse i en noget krum Linie fra Vest mod Øst. Af disse Hauge ere 5 blevne undersøgte, uden at det lykkedes i mere end en af dem at gjøre noget Fund af større Betydning; men det, som fandtes i denne Haug, hvilke Gjenstande i en vedlagt Fortegnelse ere anførte under Bogstav *A*, ere formentlig af den Beskaffenhed, at de ville have Interesse for Videnskaben. Hvad der er fundet i de øvrige Hauge, findes anført under Fortegnelsens forskjellige Bogstaver og foruden denne vedlægges ogsaa 3 Plader Tegninger, der gjengive Gjenstandene efter den Opfatning af deres Form, som jeg har faaet af de fundne Brudstykker og disses Stillinger, efterhvert som de kom for Dagen

under Gravningen. En saadan Rekonstruktion ved Tegning er det eneste, jeg har kunnet give, da Brudstykkerne ere i den Grad sønderbrudte, at en nøiagtig Gjengivelse deraf vilde være bleven mig et fast uoverkommeligt Arbeide. Jeg nærer den Overbevisning, at Formernes Hovedtræk ere fuldkommen korrekt gjengivne, saa at disse Skizzer ville kunne afgive et tilstrækkeligt Grundlag, om Selskabets Bestyrelse maatte finde sig foranlediget til i bedre udførte Tegninger at give en Fremstilling af de fundne Sager. Da jeg ikke er Fagmand, har jeg selvfølgelig alene kunnet holde mig til, hvad jeg ligefrem har iagttaget, og hvad jeg efter almindelig Rimelighed har kunnet sluttet mig til.

Forøvrigt kan man nok inddele disse Hauge i 3 Slags: 1) som væsentlig bestaa af Rullestene, indblandet med brudt Sten og kun i Mellemrummene opfyldt med Jord; 2) bestaaende af nær ligemeget Jord og Stene; 3) af Jord alene, kun af Stene i Gravkamrene og forresten nogle tilfældige indkastede i Jorden; dette Gravrum er da lidt over en Alen i Kvadrat, omsat med Stene af forskjellig Størrelse, med Heller i Bunden og til Dæk. I en Haug af sidste Slags var det, at den første Kjedel[1] fandtes, før jeg fik noget med Arbeidet at gjøre. Et lignende Kammer fandtes ogsaa i denne Haug, men deri kun Ben. At her ikke fandtes det egentlige Askegjemme, antager jeg har sin Grund i, at dette har bestaaet af Træ; Spor af dette Material var paaviseligt, ligesom dette ogsaa i de øvrige udgravne Hauge har været tilstede, tilligemed Næver, naar kun Ben var at finde. Dybden af Kammerne her kan anslaaes til høist 18″ mellem Over- og Underhellerne, ligesom jeg antager, at den samme Størrelse af disse Rum er almindelig i alle Haugene paa denne Eiendom; ialfald har det vist sig saa i alle dem, som ere udgravne, med Undtagelse af Haugen *A* og *F*.[2] Intet Tegn til Hugning i Stenene fandtes, uagtet jeg herpaa rettede min Opmærksomhed.

Omkostningerne have ialt beløbet sig til 20 Spd. 20 ß, deri

---

[1]) Se s. 13 og 15 note 1.

[2]) Se s. 15 ff.

medregnet 5 Spd., som jeg fandt det billigt at indrømme Gaardens Eier for Skade paa hans Jord. Der er ialt udbrudt sikkert et Par hundrede Læs Sten og Jord af Haugene. For mit eget Tilsyn med Gravningen har jeg intet beregnet og ønsker heller ingen Godtgjørelse derfor. Har jeg kunnet gjøre noget Gavn dermed, skal det være mig kjært.

Til Slutning vil jeg henlede Opmærksomheden paa, at der foruden de paa Gjete endnu urørte Hauge findes mange her rundt omkring. Naar man engang har faaet Øie paa, hvad der skiller Gravhauge fra andre Hauge, er det umuligt at tage feil. Stensætningen omkring Randen er et ubedrageligt Mærke, og den stikker fast overalt synlig frem i Jordfladen.

Foreningens Direktion har ikke fundet, at de ovenomtalte skitser egnede sig til gjengivelse, og som følge deraf kunde heller ikke den fortegnelse, som knyttede sig dertil, aftrykkes i sin helhed. Isteden derfor vil jeg her med benyttelse dels af begge de nævnte materialier og dels af endel bemerkninger, som indeholdes i hr. Moslings indberetning, men ovenfor ere udeladte, give en samlet oversigt over udgravningen paa Gjete i 1868.

Foruden den i ovenstaaende indberetning omtalte haug, hvori fantes en kjedel[1], blev der udgravet 6 gravhauge *(A, B, C, D, E* og *F)*, men kun ved de 5 *(A—E)* af disse havde hr. Mosling, som ovenfor antydet, tilsyn.

A var rund, omtrent 35 alen i tvermaal, og bestod af rullestene, som omkring haugens midte laa tæt sammenpakkede men derfra mod yderkanten i stedse stigende grad havde mellemlag af

---

[1]) Om dette fund indeholdes i Nordre Throndhjems Amtstid. f. 11 Juni 1868 følgende oplysning. Kjedelen var af „kobber“ (bronse eller messing ?), fyllt med halvbrente menneskeben, $\frac{1}{2}$ alen høj og $\frac{5}{8}$ alen i tvermaal. Den fantes paa bunden af haugen, som var 6 alen høj og hvor „den stod paa en stenhelle og var støttet med 4 større kampestene, og over det hele var lagt en større stenhelle.“ Baade kjedelens stof og maaden, hvorpaa den var anbragt, viser saaledes, at fundet tilhørte den ældre jernalder.

grus; over auren fantes desuden gjennem hele haugen spor af brandjord. Haugen havde i toppen en fordybning, saaledes at der kun var noget over 2 alen tilbunds, medens højden antoges oprinnelig at have været 3—4 alen. I midten fantes paa bunden 3 stenheller, hvoraf tvenne vare 2 alen lange og henholdsvis 1 alen 4" og 1 alen 2" brede, den tredje 1 alen 15" lang og 18" bred. Der var intet spor af dæk- eller sideheller, og hr. Mosling formoder derfor, at der fra først af har været et hvelv, som overdækkede et rundt gravrum, antagelig 3 alen i tvermaal, men som tid efter anden var sammenstyrtet. Rigtigheden af denne formodning maa dog ansees for tvilsom. De i haugen fundne sager vare følgende: 1) „forskjellige brudstykker af træ, formentlig af en kiste;“ 2) tre „stykker jern, formentlig beslag af kisten,“ det ene omtrent 2¼" langt og 1¼" bredt; det andet 2¾" langt i form af et led af en lænke, noget indkneben paa midten, hvor breden er ⅔", og i hver ende forsynet med kramper; det tredje 2¾" bredt og 1¼" højt med en nagel i hver ende paa bagsiden og paa midten af forsiden med et ½" fremspringende dyrehoved; 3) „forraadnet træ og kul og stumper brente ben;“ 4) et stykke af brent ler, udentvil laag til en urne, i form af en rund skive, 7" i tvermaal, 1" tyk, med et smalt omtrent cylinderformet perpendikulært haandtag, 2" højt, og med indadgaaende skraakant, hvortil støder en rand, 1" høj, med udadgaaende skraaning, saaledes at denne kant maa have omsluttet urnens aabning;[1] 5) „større og mindre brudstykker af en rund bronsekjedel med ører og hank,“ 5" høj, 8" vid over aabningen, med lav fod, 5" i tvermaal, og stærkt udbugede sider; 6) „større og mindre brudstykker af en stor, rund bronseskaal,“ 4" høj, 16" vid over aabningen og 5" i bunden, som er uden fod; 7) brudstykker af 2 runde siler af bronse, 1¾" høje, 5¾" vide over aabningen, forsynede med skafter og af megen lighed med no. 310 hos Worsaae; 8) „for-

---

[1]) Et stykke med en noget lignende hovedform er i sin tid fundet paa Byglands prestegaard i Nedenes amt, se nedenfor under Tillæg til Norske Fornlevninger.

skjelligt tøj i smaa stumper, noget deraf meget kunstigt vævet og stribet paa langs og tvers dels ved vævningen dels i forskjellige farver;“ 9) „en kjæve (formentlig af en mus) med 2 kinntænner og en gnavetann samt et stykke af en fugleklo (falkeklo?) og en kinntann af en hest;“ 10) „nogle stykker lertøj, formentlig af ganske ny oprinnelse og nedramlede mellem stenene i haugen, der tildels har været blottet øverst oppe;“ 11) „et smykke af sølv med sine dele,“ hvoriblandt „en plade med et ørsken, som smuldrede hen ved optagningen,“ og flere „hætteformige sirater,“ det hele utvilsomt en spenne i sin hovedform af lighed med no. 390 hos Worsaae; af sidstnævnte „sirater, som ere pressede af sølvblik og udvendig forgylte, var der ialt en halv snes stykker i mere og mindre fullstændig stand; ligesaa fantes en befæstningsnaal, udgjørende en spiral, der endte i en spids af 1—2 tommers længde; denne sad i et stykke tøj; metalverdi formentlig 48—60 skilling;“ 12) „nogle smale strimler sølvblik, udvendig forgylte med pressede halvperleformige forsiringer, ganske som de smale papirbaand, hvormed man nu pryder randen af papæsker;“ og 13) 2 glatte simple fingerringe af gull, vegtige knapt ½ lod. — Forresten savnes oplysning, om ikke ogsaa de under no. 9 nævnte sager, ligesom bemerket ved no. 10, kunde antages at hidhøre fra nyere tid. Med undtagelse af de under no. 13 anførte ringe, indsendtes alle de øvrige sager til Videnskabernes Selskab i Throndhjem, i hvis samling ogsaa ringene senere ved kjøb ere indlemmede. Fundet hører til de hos os hidtil sjeldne og maa henføres til den ældre jernalder (tiden før 700) eller endnu bestemtere paa grunn af de under no. 5—7 og 11 omtalte rent romerske sager til den ældste jernalder (perioden før omtrent 450 efter Kristus).

B var rund og gav som udbytte ved udgravningen kun „stumper af ben og træ.“

C var en langhaug, 28 alen lang, 2½ alen høj, og 7 alen bred paa det sted, hvor den var bredest, eller 4 alen fra den ene ende. Fra dette sted var der, medens haugen ellers med undtagelse af enkelte stene i bunden kun bestod af jord, i en længde af 3½ alen en sammenpakning af rullesten, i hvis top eller øverst i haugen

laa en stor næsten kuglerund sten, omtrent 1 alen i tvermaal. Der blev ikke fundet andet end brente ben. „Det synes som om haugens muring er begynt umiddelbart ovenpaa levningerne fra brenningen, altsaa uden gravkammer; benene fantes nemlig under flere stene baade længer ude og i midten af haugen, naar man tog stenene op, som laa nærmest bundfladen.“

Haugene *D* og *E* vare begge runde; i *D* blev truffet „brent jord uden spor af andet,“ i *E* „kun ben og aske.“

F var rund og havde et gravkammer, som var omtrent 2 alen højt, 6½ alen langt og 1 alen 6" bredt i den ene ende, men kun 20" i den anden. Gravkammeret var bygget paa den maade, at der ved hver af langsiderne var 3 omtrent lige store og 2 alen tykke stene samt en lignende sten for den smale ende og 2 saadanne i den bredere ende. Det var tydeligt, at rummet tidligere maatte have været undersøgt og forstyrret, da dækhellerne vare borttagne og kun den ene langveggs 3 stene og den anden langveggs endesten stode paa sin plads, medens alle de øvrige stene vare væltede ud til siderne. Der skulde ikke være fundet andet end, hvad graverne leverede til hr. Mosling, nemlig „en gullnaal og 11 bitte smaa stykker sølvblik, der sees at have hørt til et smykke; gullnaalen er taxeret til 88 skilling, sølvbiterne uden verd. Ogsaa dette er indsendt til Videnskabernes Selskab i Throndhjem.“ Den omstændighed, at haugen havde gravkammer, i forbindelse med de fundne sagers beskaffenhed (levninger af en bøjleformet spenne ?) gjør det rimeligt, at ogsaa denne haug hidrørte fra den ældre jernalder.

N. NICOLAYSEN.

Foreningens Medlemmer.

(I Begyndelsen af Mai 1869).

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Dronningen.
Hendes Majestet Enkedronning Josephine.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Sophie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Therese.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Lovise.
Hans Kongelige Højhed Prins Oscar.
Hans Kongelige Højhed Prins August.

Direktører:

Cand. jur. N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Kgl. Fuldmegtig H. Huitfeldt.
Arkitekt Chr. Christie.

Adjunkt Siegw. Petersen, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Rigsantikvarius B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Professor C. G. Brunius, i Lund.
Professor, Konferensraad E. Werlauff, i Kjøbenhavn.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Abbed Cochet, keiserlig Inspektør over de historiske og kirkelige Mindesmerker i Seine inférieure, i Rouen.
Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Kaptejn G. Munthe, paa Kroken i Sogn.
Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilsson, i Lund.
Kammerraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G. Stephens, i Kjøbenhavn.
Kammerraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.

Aabel, Distriktslæge. Förde.
Aagaard, A., Kjöbmand. Tromsö.
Aalberg, S., Handelsfuldm. Throndhjem.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Kammerherre. Ulefos.
— H., Justitssekr. Kristiania.
— J, Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B, Verkseier. Nes ved Arendal.
— Stationsmester. Throndhjem.
Aarflot, M. A., Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor. Kristiania.
Aas, L., Sagförer. Throndhjem.
Aasen, E., Urmager. Kristiansund.
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Albrechtson, Advokat. Kristiansund.
Albretsen, H. C., Kjöbmand. Brevik.
Album, Overlærer. Drammen.
Alkinson, Geo. London.
Alsing, Sorenskriver. Eidsvold.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— A., Sadelmager. Throndhjem.
— O., Sagförer. Arendal.
— S., Kjöbmand. Kristiania.
Andresen, Aug., Kjöbmand. —
— C., Höiesteretsassessor. —
— F., Kjöbmand. —
— H., Verksmester. —
— J. P., Advokat. —
— Joh., Kjöbmand. —
Anker, B. O., Sorenskriver. Stenkjær.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arbo, C., Cand. med. Kristiania.
Arboe, P. N., Maler. Drammen.
Arctander, Fuldmegtig. Kristiania.
— N., Cand. mag. Kristiansand.
Arentz, N., Adjunkt. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjöbenhavn.
Arnesen, D., Tegnelærer. Kristiania.
Arnold, Stadsingeniör. Skien.
Arntzen, C., Justitiarius. Kristiania.
— K. A., Stiftamtmand. —
— S. O., Distriktslæge. Bodö.
Arup, J. L., Biskop. Kristiania.
— T., Cand. jur. —
Aschehoug, W., Expeditionssekr. —

Aubert, Sorenskriver. Jarlsberg.
Bache, N., Kjöbmand. Drammen.
Balchen, F., Institutbestyrer. Kristiania.
Barstad, Löjtnant. —
Bauman, Foged. Fredriksværn.
— Læge. Lillehammer.
— Skibsförer. Throndhjem.
Bätzmann, F., Amanuensis. Kristiania.
Beer, J, kgl. Fuldmegtig —
Behrens, Seilmager. Bergen.
Bendeke, Joh., Löjtnant. Throndhjem.
Bendixen, Adjunkt. Kristiansund.
Benneche, H. A., Kjöbmand. Kristiania.
— P., Kjöbmand. Throndhjem.
Berg, A. Wessel, Sorenskriver. Vinger.
— C. F., Overtoldbetjent. Langesund.
— J. H, Byfoged. Fredrikstad.
— J. H., Skoledirektör. Throndhjem.
— J. P, Sogneprest. Dypvaag.
— T. P., Proprietær. Throndhjem.
— W. O., —
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergström, Axel, Assessor.
Kristianstad, Skåne.
Berner, H. E., Cand. jur. Kristiania.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Dispacheur. Bergen.
Beylegaard, Sogneprest. Tönsberg.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Murmester. Kristiania.
Birkeland, M., Rigsarkivar. —
— Biskop. Bergen.
Bjerkan, B. A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Björn, Henr. jun., Kjöbmand. Kragerö.
Björnson, P., Cand. jur. Kristiania.
Blaauw, H., Kjöbmand. Bergen.
Blagstad, Bundtmager. Throndhjem.
Blich, C., Höjesteretsassessor. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.
Blix, O., Cand. theol. Stavanger.
— P., Civilingeniör. Bergen.
Blom, Chr. H., Kjöbmand. Skien.
— Enkefru. Moss.
— H. J., Sogneprest. Melhus.
— S. M., Byfoged. Brevik.

Blytt, P., Mægler.	Bergen.
— P. M., Kontorist.	—
Boe, C A., Sagförer.	Arendal.
Boeck, Axel, Cand. med.	Kristiania.
— C., Professor.	—
— W, Professor.	—
Bonnevie, N., Amtmand.	Arendal.
Borchgrevink, H., Löjtnant.	Vardö.
Borg, Fr., Lensmand.	Hevne.
Boye, J., Læge.	Frosten.
— M. C., Toldkasserer.	Laurvik.
— Vilhelm, Kandidat.	Kjöbenhavn.
Brandis, G., Bager.	Bergen.
Brandt, forhv. Oberst.	Kristiania.
— Fr., Professor.	—
Bredal, Sagförer.	Moss.
Breder, Amtmand.	Drammen.
Bredsdorff, Assessor.	Bergen.
Bretteville, Statsraad.	Kristiania.
Brinch, Chr., Cand.	—
Brinchmann, C., Kjöbmand.	Throndhjem.
Broch, H. H, Kjöbmand.	Horten.
— L., Oberstlöjtn.	Kristiania.
— O. J., Statsraad.	—
Brodkorb, Proprietær.	Kjörbo.
— L. O.	Vardö.
Bruenech, J., Kjöbmand.	Kristiania.
Bruland, Kontorist.	Bergen.
Brun, J., Apotheker.	Throndhjem.
— J. N., Buntmager.	—
Bryhn, Stadsfysikus.	—
Bryn, Læge.	Kongsberg.
Brynie, B, kgl. Fuldmegtig.	Kristiania.
— O, Burauchef.	—
Brækstad, C. F., Boghandler.	Thr.hjem.
Bucher, Lithograf.	Bergen.
Buck, Fr. B., Kjöbmand.	Throndhjem.
Budde, Chr., Læge.	Kristiania.
Bugge, G., Læge.	Vefsen.
— J., Seilmager.	Mandal.
— S., Professor.	Kristiania.
Bull, A. S., Generalkrigskom.	—
— Skibsreder.	Tönsberg.
— A., Kaptein i Söetaten.	Bergen.
- C., Expeditionssekr.	Kristiania.
— G., Stadskonduktör.	—
Bull, J., forhv. Sogneprest.	Melhus.
— J. R., Korpslæge.	Bergen.
— R., Kontrollör.	Kristiania.
Bödtker, Kaptein.	Inderöen.
— J. E, Rektor.	Kristiansund.
— J. D., Byfoged.	Tönsberg.
Bögh, V., Stiftsarkivar.	Throndhjem.
— V., Kjöbmand.	—
— Sorenskriver.	Bergen.
Cappellen, D., Jernverkseier.	Ulefos.
— Didrik, Grosserer.	Skien.
— J. W., Boghandler	Kristiania.
Carstens, Overlærer.	Throndhjem.
Charlton, E., Dr.	Newcastle.
Christensen, Byfoged.	Stavanger.
— Murmester.	Throndhjem.
Christiansen, H., Restauratör.	—
Christie, Chr., Arkitekt.	Kristiania.
— E., Politimester.	Throndhjem.
— J., Veibestyrer.	Kristiania.
— J., Byfoged.	Kragerö.
— W. H., fhv. Toldkass.	Bergen.
— W., Amtsingeniör.	Vefsen.
— W, Overtoldbetjent.	Tönsberg.
Collett, J., Justitssekretær.	Kristiania.
— J., Amtmand.	—
Coninck, E. de, Kjöbmand.	—
Coucheron, Skoledirektör.	Tromsö.
Crawfurd, J. P.	Grimstad.
— Dr.	Bergen.
Daae, A., Skoleinspektör.	Throndhjem.
— L., Sagförer.	Solnör.
— L., Universitetsstipend.	Kristiania.
Dahl, E. C., Kjöbmand.	Throndhjem.
— F., Handelsfuldmegt.	—
— J., Boghandler.	Kristiania.
— Tellef, Geschworner.	Kragerö.
— Lensmand.	Börsen.
Dahm, E., Læge.	Kristiansand.
Danckertsen, Distriktslæge.	Tromsö.
Daniels, Sogneprest.	Bergen.
Danielsen, Overlæge.	—
— Sagförer.	—
Dedekam, Andr., Skibsreder.	Mandal.
— H., Proprietær.	Kristiania.
— Sören, Kjöbmand.	Arendal.

Dekke, A., Skibsbygmester. Bergen.
Devold, L., Farvermester. Aalesund.
Dietrichson, & Co. Kristiania.
— H., Postmester. Skien.
— Lor., Docent. Upsala.
— Overlæge. Levanger.
Digre, J., Bygmester. Throndhjm
Domaas, O., Prest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest. Ulvvik.
Dons, L., Kasserer. Throndhjem.
Dreier, M. N., Foged. Tromsö.
Drejer, Christen, Kjöbmand. —
— C. F., Kjöbmand. —
Due, A., Frue. —
— C., Indrulleringschef. Throndhjem.
— F., norsk-svensk Minister. Wien.
— F., Kaptein. Throndhjem.
— O C., Toldinspektör. Kristiania.
Dunker, Advokat. —
Dybwad, C., Boghandler. —
— J., Kjöbmand. —
Dörum, L. E., Handelsfuldm. Throndhjem.
Ebbell, O. F., Arkitekt. —
— J., Kjöbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
Ege, C., Kjöbmand. Bergen.
Egeberg, J. H., Sorenskriver. Kristiania.
— W., Kjöbmand. —
Eger, L., Bureauchef. —
— & Co. —
— P., Foged. —
Elieson, J. C. P., Sorenskriver. Thoten.
Ellefsen, H. P., Sorenskriver. Dröbak.
— H. N., Kæmner. Throndhjem.
Elster, Chr., Sorenskriver. Söndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Elvrum, C., Toldfuldmegt. Throndhjem.
Erichsen, forhv. Sorenskriver. Kristiania.
Eriksen, A. E., Kandidat. —
— B., Throndhjem.
— C., Toldfuldmegt. —
— Edv., Kjöbmand. Kristiania.
— I., Handelsfuldm. Throndhjem.
— J. A., Student. Kristiania.
— Joh., Kontorist. Throndhjem.
— M., Stolmager. —
Erlandsen, R., Sagförer. Tönsberg.
Essendrop, B., Sogneprest. Strinden.
— P., Stiftsprovst. Kristiania.
Ewerlöf, Generalkonsul. Kjöbenhavn.
Falsen, Amtmand. Sogn.
Fandrem, O. C., Komagfjord. Finmarken.
Fangen, Sogneprest. Aker.
Fasting, Indrulleringschef. Arendal.
Faye, F. C., Professor. Kristiania.
Fearnley, Professor. —
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Fuldmegtig. Throndhjem.
Flock, Lensmand. Melhus.
Flood, Joh., Prest. Laurvik.
Foss, Wilh., Kjöbmand. Arendal.
Fougstad, Borgermester. Kristiania.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Joachim, Konsul. Bergen.
— Herm., Kjöbmand. —
Friis, Joh., Rektor. Kristiansand.
Frisach, Læge. Grimstad.
Fritzner, H., Distriktslæge. Throndhjem.
— J., Sogneprest. Thjödling.
Frölich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fugllie, Telegrafinspektör. Kristiansand.
Fæster, Th., Seilmager. Bergen.
Fürst, I. D., Student. Arendal.
— V., Kjöbmand. Kristiania.
Gad, Boghandler. Kjöbenhavn.
Galtung, O., Löjtnant. Bergen.
Geelmuyden, Kaptein. Horten.
— Civilingeniör. Drammen.
Getz, M. Throndhjem.
Gjertsen, Fr., Institutbestyrer. Kristiania.
Gjessing, A., Adjunkt. Kristiansand.
— H., Kjöbmand. Kristiania.
— Oberstlöjtnant. Throndhjem.
Gram, E., Kjöbmand. —
— F., Fröken. By ved Stenkjær.
— I., Fröken. —
— I. B., Generalmajor. Fredrikshald.
— Sorenskriver. Hamar.
Gran, Alb., Kjöbmand. Bergen.
— Chr., Kjöbmand. —
Grimelund, Biskop. Throndhjem.

Grimsgaard, G., Overtoldb. Sarpsborg.
— I. P., Overretssagf. —
Grundt, Foged. Moss.
Grundtvig, Apotheker. Lillehammer.
Grüner, H., Artillerikaptein. Fr.stad.
Grönn, Indrulleringschef. Kristiania.
Gundersen, G. C, Bogholder. Farsund.
— H., Konsul. Langesund.
Guttormsen, Bygmester. Throndhjem.
Gylche, Overkontrollör. —
Gysler, J Kristiania.
Haanshuus, Apotheker. —
Haffner, Postexpeditör. Horten.
Hagemann, O. C. F., Slotsforvalter. Kristiania.
Hals, P. N., Löjtnant —
Hamborg, Sören, Kjöbmand. —
Hammer, Rektor. Skien.
Hamre, Byfoged Molde.
Hanno, von, Arkitekt. Kristiania.
Hansen, A., Foged. Ekersund.
— A., Snedker. Throndhjem.
— Chr., Brugsforvalter. Brække.
— C. M., Snedker. Throndhjem.
— Fr., Kjöbmand. Aalesund.
— F. Sagförer. Kristiansand.
— H. F., Skomager. Kristiania.
— J., res. Kapellan. Gran.
— Lars, Kjöbmand. Throndhjem.
— L. W., Kjöbmand. Stavanger.
— P. jun., Kjöbmand. Tromsö.
— Poul B., Bibliothekar. Kristiania.
— Sogneprest. Vikedal.
— S., Handelsfuldm. Throndhjem.
— Sogneprest. Levanger.
— Toldodsynsbetjent. Vadsö.
Hanssen, J., Kasserer. Arendal.
Hanson, B. Stavanger.
— Th., Kjöbmand. Throndhjem.
Hansteen, Chr., Höjesteretsassessor. Kristiania.
— W., Sogneprest. Haa.
Harbitz, Sogneprest. Nöterö.
— J., Skibsreder. Tönsberg.
Harmens, Löjtnant. Kristiania.
Hartmann, Kjöbmand. Throndhjem.
Hasberg, Læge. Tönsberg.
Haugan, J. A., Kjöbmand. Throndhjem.
Hauge, A., Sogneprest. Skien.
Havig, C. M., Lensmand. Vefsen.
Heftye, Thom., Kjöbmand. Kristiania.
Hegdal, J. H., Bager. Throndhjem.
Heiberg, A., Boghandler. —
— Chr., Professor. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Proprietær. Amble i Sogn.
— J., Student. Kristiania.
— O. B., Stadsfysikus. Bergen.
Heide, F., Mekanikus. Kristiania.
Helliesen, H. K, Statsraad. —
Helmers, H, Kjöbmand. Bergen.
Henrichsen, Rektor. Aalesund.
— F., Kaptein. Kristiansand.
— J., Bogholder. Kristiania.
— O. E., Bankdirektör. Bergen.
Hesselberg, A., Kjöbmand. Kristiania.
Heuch, Enkefrue. Kragerö.
Heyerdahl, Læge. Kristiansand.
Hirsch, C., Læge. Throndhjem.
Hjelm, B., Kaptein. Kristiania.
— Winter, K., Handelsfuldm. —
Hjort, Brigadelæge. —
Hjorth, Postfuldmegtig. —
— Notar. publicus. Kristiansand.
Hjorthöi, Bogtrykker. Arendal.
Hoë, G, Kjöbmand. Throndhjem.
Hoel, P., Kjöbmand. Skien.
Hoff, A., Adjunkt. Herlufsholm.
— L., Bager. Throndhjem.
— Oberst. —
Hoffmann, Byfoged. Kongsberg.
Hofgaard, Krigskommissær. Dröbak.
— Sorenskriver. Stavanger.
Holck, Lithograf. Kristiania.
— Kaptein. Kjöbenhavn.
— forhv. Generalmajor. Bergen.
Holfeldt, M. K., Overlærer. —
Holm, P., Sogneprest. Kongsvinger.
— Verksmester. Kristiania.
Holmboe, C., Sogneprest. Torsken.
— J. M., Amtmand. Hammerfest.
— J. A., Overlæge. Bergen.

Holst, A. D., Fattigforstander. Drammen.
— Chr., Universitetssekr. Kristiania.
— F., Professor. —
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjöbmand. Tönsberg.
— P., Direktör. Moss.
— P. Th., Maler. Throndhjem.
Holtermann, A., Kjöbmand. —
— Chr., Proprietær. Strinden.
— M. T., Prest. Throndhjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerö.
Horn, Toldkasserer. Moss.
— H. S., Bager. Throndhjem.
Hornemann, Assessor. —
— H., Forstander. —
Horster, Foged. Gudbrandsdal.
Houen, Holfeldt, katholsk Prest. Bergen.
Hoy, Kjöbmand. Stavanger.
Huitfeldt, Henr., kgl. Fuldm. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Laurvik
Hysing, Joh. A., Civilingeniör. Flekkefjord.
Hörbye, J. C., Forstmester. Kristiania.
Höst, Universitetsboghandler. Kjöb.havn.
Ihlen, J., Advokat Kristiania.
— N., Kapteinlöjnant. —
Ingjer, L., kgl. Sekretær. —
Irgens, J., Kjöbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— Olaf, Kunstmaler. Kristiansand.
Iversen, B., Handelsmand. Throndhjem.
Jacobsen, A., Kontorist. Bergen.
— O. J., Handelsfuldm. Th hjem.
Jarmann, J. S., Verkseier. Kristiania.
— J. V., Sogneprest. Nordre Fron.
Jebsen, P., Kjöbmand. Bergen.
Jelstrup, H., Sagförer. Throndhjem.
Jensen, H., Kjöbmand. —
— J., Cand. polyt. Grenaa.
— Th., Proprietær.
Havsten, ved Throndhjem.
Jentoft, Cand. jur. Vadsö.
Jessen, Heinr., Kjöbmand. Kristiania.
Johansen, Chr. Throndhjem.
Johannesen, Handelsfuldm. Bergen.
Johnson, Chr., Kjöbmand. Kristiansund.
— fhv. Havnedirektör. Kristiania.

Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Jörgensen, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Kaas, Bygningsinspektör. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Örskog.
Kallevig, I., Kjöbmand. Arendal.
Kamstrup, Handelsfuldm. Throndhjem.
Keyser, C., Cand. theol. Kristiania.
Kildal, P. W. W., Kjöbmand. —
Kittel, Stadsfysikus. Arendal.
Kjelland, A. C., Kjöbmand. Stavanger.
— A., Civilingeniör. Throndhjem.
— G., Stadsingeniör. Fredrikshald.
— J., Postmester. Bergen.
Kjöbenhavns kongl. Bibliothek.
Klem, Kjöbmand. Throndhjem.
Klinge, Underfoged. —
Klingenberg, H., Kjöbmand. —
— J. B., Kaptein. Kristiania.
— T., Foged. Melhus.
Kloumann, Generalmajor. Bergen.
Knoff, Richard, Kjöbmand. Throndhjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knudtzen, C. G., Handelsbetj. Farsund.
— S. S., Rektor. Drammen.
Knudtzon, C. L., Bogholder. Throndhjem.
— Chr., Kjöbmand. —
— H. N., Kjöbmand. —
— H. T., Kjöbmand. —
— N., Kjöbmand. Kristiansund.
Koch, J., Löjtn. i Söetaten. Kristiania.
— T. K., Sogneprest. Verdalen.
Kongsbergs Middel-Skole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.
Kopp, H., Kjöbmand. Kristiania.
Koren, Aug., Læge. Nordfjord.
— Wilh., Provst. Selje.
Krafft, C., Fabrikant. Kristiania.
Kraft, Edv., Cand. jur. Mandal.
— J., Sorenskriver. Orkedal.
Kramer, Kjöbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptejn. Throndhjem.
Krieger, Etatsraad. Kjöbenhavn.
Kristiania Haandverkerforening.
Kristiansands —
Kristiansunds Læseforening.

Krog, Student. Throndhjem.
Krogh, G. F., Agent. —
— J. C, Cand. jur. Kristiania.
Krogness, O. A., Kjöbmand. Throndhjem.
Krohg, G. A., kgl. Fuldm. Kristiania.
— H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Krohn, H. T., Kjöbmand. Bergen.
Kröepelien, J., Kjöbmand. —
Kunig, Bygmester. Throndhjem.
Köhler, Kjöbmand. —
Kökeritz, Kjöbmand. Kristiania.
Lammers, G., fhv. Sogneprest. —
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Lange, M. Throndhjem.
Langlet, Arkitekt. Drammen.
Larsen, O. P., Læge. Fredrikstad.
— Löjtn. i Söetaten. Fredriksværn.
Lassen, C. E., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Kandidat. Kristiania.
— Wilh., Bureauchef. —
— Læge. Stavanger.
Lehmann, Expeditionssekr. Kristiania.
— Læge. Bergen.
Lian, H., Kjöbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Odense.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Boghandler. Kjöbenhavn.
— Chr. B., Kjöbmand. Bergen.
Lindemann, L. M, Organist. Kristiania.
— Læge. Throndhjem.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe, von der, F., Arkitekt. Stavanger.
— J., Biskop. Kristiansand.
Lohrmann, Forstander. Throndhjem.
Lohse, Handelsfuldmegtig. —
Lorange, A. L., Student. Kristiania.
Lossius, Kaptejn. Lade.
Lothe, Apotheker. Bergen.
Lowzow, C. F., Premierlöjtn. Löjten.
Ludvigsen & Schjelderup. Kjöbmand. Kristiania.
Lund, Eman., Kaptejn. Bergen.
— Jac., cand. mag. Drammen.
— Joh. T, Handelsm. Throndhjem.
— O., Læge. Kristiania.
Lund, P. L., Konsul. Arendal.
— Kapteinlöjtnant. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsö.
Lundgreen, H., Kjöbmand. Throndhjem.
— Helm., Fuldmegtig. —
Lundh, O. G, Cand. jur. Kristiania.
Lyngb, Th, Bureauchef.
Lysholm, O., Kjöbmand. Throndhjem.
Löchen, H., Proprietær. Sundnes.
Löken, J., Fuldmegtig. Kristiania.
Lökke, Overlærer. —
Lövenskiold, O., Höjesteretsassessor. Kristiania.
— Löjtnant i Söetaten. Horten.
Mack, J. D. F, Kjöbmand. Tromsö.
Magelssen, Politimester. Bergen.
Magnus, G., Foged. Grimstad.
Major, Kommandant. Munkholmen.
Malling, Bogtrykker. Kristiania.
Malthe, Postexpeditör. Mandal.
Mandt, M., Lensmand. Mo, Thelemarken.
Manthey, A. C., Statsraad. Kristiania.
— A. V., Höjesteretsass. —
Mariboe, Assessor. —
Martens, D., Boghandler. Bergen.
— Sogneprest. Maalselven.
— D., Korpslæge, Bergen.
— Joh. B., Kjöbmand. —
Matheson, J., Kjöbmand. Throndhjem.
Matzow, G., Mægler. —
— H., Kjöbmand. —
Maurer, Tömmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktör. —
Meier, F., Farmaceut. Ekersund.
Meinich, H. T., Amtmand. Bergen.
Meisterlin, W. M., Kjöbmand. Throndhjem.
Meldahl, Statsraad. Kristiania.
Melsom, J., Skibskaptejn. Tönsberg.
Meydell, G. H. N, Bergmester. Kristiania.
— J. G., fhv. Generalmajor. —
Meyer, Trap-, H., Arkitekt. —
— Thv., Kjöbmand. —
— S., Kjöbmand. Vardö.
Michelsen, Konsul. Bergen.

Midskow, C., Murmester. Strinden.
Moe, O. A., Kjöbmand. Throndhjem.
— B. C., Handelsfuldm. —
Moestue, T., Kjöbmand. Kristiania.
Mohn, Fredr., Kjöbmand. Bergen.
Monrad, J. G., Landhandler. Verdal.
— M., Professor. Kristiania.
Montelius, O., Student. Upsala.
Mosling, H., Arkitekt. Throndhjem.
Motzfeldt, Stiftamtmand. —
Munch, A., Professor. Kristiania.
Mülertz, Sogneprest Drangedal.
Müller, res. Kapellan. Verdalen.
Münster, T. G., Provst. Laurvik.
Myhre, Edv., Bordskriver. Throndhjem.
— Handelsfuldmegtig. —
— G., Kjöbmand. Kristiania.
Möinichen, Statsraad. —
Möller, C, Kjöbmand. Throndhjem.
— C. F., Guldsmed. —
— M., Fröken. Fredrikshald.
— H. L., Kjöbmand. Kristiania.
— H. K., Sagförer. Næsne.
Nannestad, B., Stiftamtmand. Tromsö.
— F. P., Foged. Molde.
Neergaard, Ant., Cand. jur. Vesteraalen.
Neuhaus, C., Kjöbmand. Bergen.
Nicolaysen, J., Foged. Gannestad.
— L., Kjöbmand. Bergen.
— N., Antikvar. Kristiania.
Nielsen, C., Kasserer. Throndhjem.
— Chr. —
— H., Mæglerfuldm. —
— Mart., Byfoged. Haugesund.
— N. J., Postmester. Tromsö.
— P., Foged. Hammerfest.
— P. C., Murmester. Throndhjem.
— P. L., Löjtnant. Kristiania.
— Th., Bager. Throndhjem.
— Y., Cand. mag. Kristiania.
— Toldbetjent. Levanger.
Nissen, J., Postmester. Throndhjem.
— R. T., Professor. Kristiania.
— Apotheker. Farsund.
Nordvi, A. G., Kjöbmand. Finmarken.
Noodt, Urmager. Throndhjem.

Nygaard, M, Adjunkt. Kristiansand.
Næsgaard, J., Kjöbmand. Bergen.
Næss, J., Rebslager. Throndhjem.
— Guldsmed. —
Oldenborg, P., Kjöbmand. —
Olrog, Toldinspektör. Kristiansand.
Olsen, A., Landbrugsskolebestyrer. Söndfjord.
— C., Kjöbmand. Tvedestrand.
— C., Ölbrygger. Throndhjem.
— H., Mekanikus. —
— O., Kjöbmand. Tönsberg.
— Dyrlæge. Arendal.
— Z., Arbeidsbestyrer. Throndhjem.
Onsum, Kjöbmand. Kristiania.
Opmaalingskontor, det geografiske, —
Osmundsen, J. M., Skolelærer. Farsund.
Ottesen, Arth., Handelsfuldm. Kristiania.
Otto, Löjtnant i Söetaten. Fredriksværn.
Parelius, M., Kjöbmand. Throndhjem.
— N., Kjöbmand. Kristiansund.
Paulsen, H., Sagförer. Skien.
— M., Cand. jur. Kristiania.
Paus, Byfoged. Skien.
Petersen, A, Sagförer. Throndhjem.
— A., Coiffeur. Bergen.
— A. B., Byskriver. Kristiania.
— C. E., Kjöbmand. —
— Chr. Ph., Sagförer. Grimstad.
— G., Bogtrykker. Throndhjem.
— H. H., Overlærer. —
— Joh., Kjöbmand. Bergen.
— M. S., Kjöbmand. Grimstad.
— P., Kjöbmand. Kristiania.
— P., Farmaceut. —
— Siegw., Adjunkt. —
Pettersen, K., Adjunkt. Tromsö.
— Arsenalforvalter. Throndhjem.
Piene, J. —
Platou, Borgermester. Bergen.
Prahm, J. N., Cand. phil. Kongsberg.
Printz, H. C., Læge. Land.
Qvam, P., Skolebestyrer. Kristiania.
Ramm, H., Auditör. Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent. Throndhjem.
Rasch, H., Professor. Kristiania.

Ravn, Premierlöjtnant. Kristianssand.
Rehbinder, Oberst. Fredrikstad.
Reimers, H., Kjöbmand. Bergen.
Reiss, Kjöbmand. Kristiania.
Rested, fhv. Sorenskriver. Mandal.
Reusch, B., Kontorist. Bergen
Richter, O., Advokat. Indherred.
Riddervold, H, Statsraad. Kristiania.
— Cand theol. Throndhjem.
— Overtoldbetjent. Kristiania.
Riis, Bankkasserer. —
Ring, Th. Lensmand. Odalen.
Rode, F., Sogneprest. Lier.
Rohde, Chr. L., Kjöbmand. Kristiania.
Rolfsen, Mælter. Bergen.
Roll, O., Havnedirektör. Kristiania.
Roosen, C. B., Ingeniörkapt. Throndhjem.
Ross, Im., Stud. filol. Bergen.
Rupricht-Robert, Arkitekt. Paris.
Ruud, F., Kjöbmand. Kristiania.
Rye, M. A., Sorenskriver. Hönefos.
Rygh, O., Professor. Kristiania.
— K. D., Adjunkt. Throndhjem.
Ræder, G., Oberst. Kristiania.
Röe, A., Snedker. Throndhjem.
Rönneberg, R., Kjöbmand. Aalesund.
Röyem, P., Kjöbmand. Throndhjem.
Salvesen, S., Sagförer. Farsund.
Sandborg, Civilingeniör. Drammen.
Sanne, Prokurator. Aalesund.
Sars, Cand. filos. Kristiania.
Saxlund, Höjesteretsassessor. —
Schanke, Byfoged. Sandefjord.
Schavland, Prest. Throndhjem.
Schirmer, Bygningsinspektör. Kristiania.
Schive, J. M., Foged. Levanger.
Schiött, Brigadelæge. Kristiania.
Schjelderup, Stud. theol. —
Schjöth, H. K., Cand mag. —
Schmelck, J. H., Kjöbmand. —
Schmidt, Bager. Throndhjem.
Schnabell, H. C, Kjöbmand. —
Schou, H. Kjöbmand. Kristiania.
Schram, Th., Kjöbmand. —
Schröder, O., Sagförer. Arendal.
Schröeder, Sorenskriver. Thvedestrand.

Schröeter, J., kgl. Fuldm. Kristiania.
Schultz, Skattefoged. —
Schweigaard, Professor. —
Schwensen, C., Kjöbmand. —
— J. H., Kjöbmand. —
Schüren, W., Kjöbmand. Throndhjem.
Schönheyder, O., Civilingeniör. Hamar.
— J. Cand. mag. Kristiania.
Schöyen, Stempletpapirsforv. —
Segelke, A., Bureauchef. —
Seierstedt, Premierlöjtnant. Throndhjem.
Sellevold, A. J. —
Selmer, Forstmand. —
Sibbern, Statsminister. Stokholm.
Siewers, H., Kjöbmand. Kristiania.
Sinding, Chr., Cand. theol. Fredrikshald.
— J. C., fhv. Apotheker. —
Skjelderup, J., Postmester. —
Smith, M. H, Kjöbmand. Thvedestrand.
— Oberstlöjtnant. Hedemarken.
— Sogneprest. Hammerfest.
Sohlman, A., Redaktör. Stokholm.
Solberg, E., Byskriver. Throndhjem.
Sommerfeldt, Oberstlöjtnant. Bergen.
— Löjtnant. Kristiania.
Sparkes, J. C. L. London.
Stabell, P., Kjöbmand. Throndhjem.
Stang, C., fhv. Adjunkt. Kristiania.
— F., Statsraad. —
— N., Sagbrugseier. Fredrikshald.
— O. And., Kjöbmand. —
— Thom., Kjöbmand. —
Stavanger Haandverkerforening.
Steen, J. W., Rektor. Stavanger.
— J. S., Toldkasserer. Bergen.
— Fr., Sagförer. —
Steensballe, Boghandler. Kristiania.
Steenstrup, C. C., Verksmester. Horten.
— Toldinspektör. Skien.
Stein, C. J., Lensmand. Lurö.
Stenersen, Bureauchef. Kristiania.
— Ölbrygger. —
— L., Cand. mag. —
Stibolt, C. N., Kjöbmand. —
Stokholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. Bergen.

Ström, Enkefrue. Kristiania.
Ström, Snedker. Throndhjem.
— S., Kjöbmand. Kristiania.
Strömsö, H. Thvedestrand.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Studach, Biskop. Stokholm.
Styrmoe, Proprietær. Drammen.
Störmer, Civilingeniör. Fredrikshald.
Sundt, Eil., Cand. theol. Kristiania.
Sunne, Skibsförer. Arendal.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Swendsen, W., Handelsmand. Söndmöre.
Synnestvedt, T., Foged. Solör.
Sömme, Jacob, Kjöbmand. Stavanger.
Sönnichsen, S. E. Kristiania.
Sörensen, H., Direktör. Horten.
— S. O., Adjunkt. Stavanger.
Sörenssen, E., Sorenskriver. Thrykstad.
— fhv. Generalmajor. Kristiania.
Teisner, Provst. Moland.
Thams, Th., Restauratör. Throndhjem.
Tharum, J., Kjöbmand. —
Thaulow, A., Löjtnant. Kristiansund.
— Chr., Kjöbmand. Throndhjem.
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver. Laurvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Theiste, Toldkasserer. Skien.
Thesen, Kjöbmand. Bergen.
Thome, fhv. Generalmajor. Throndhjem.
Thomesen, O., Assessor. Kristiania.
Thomle, I. S., Höjesteretsass. —
Thorp, Chr., Kjöbmand. —
Thorstenson, Sorenskriver. Skien.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Throndhjem.
Thue, Toldinspektör. Kristiansund.
Thuesen, Politimester. Laurvik.
Thöndervold, Maler. Throndhjem.
Tidemand, A., Maler. Düsseldorf.
Tillisch, Kjöbmand. Bergen.
Tonning, Sagförer. Brevik.
— Overtoldbetjent. Bergen.
Trampe, Greve, fhv. Amtmand. Throndhjem.
Treschow, M., Jernverksejer. Laurvik.

Tönnesen, T. O., Provst. Holme.
Ullmann, A. Cand. mag. Kristiania.
Ulstad, R., Cand. theol. Levanger.
Undseth, Ingv., Skoleelev. Throndhjem.
Unger, C., Professor. Kristiania.
— A., Murmester. —
— F., Murmester. —
Upsala Universitetsbibliothek.
Valeur, Kommandör. Horten.
— Kaptejnlöjtn. Tönsberg.
Wang, Carl, Boghandler. Kristiania.
— Fr., Kjöbmand. —
Watne, Sagförer. Mandal.
Wedel-Jarlsberg, Auditör. Throndhjem.
— E., Bureauchef. Kristiania.
— Ferd., Hofintend. —
— H., Baron. Bogstad.
— H., Baron. Berum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiberg, J. E. Eidsvold.
Veiby, H., Overtoldbetjent. Kragerö.
Weisse, Adjunkt. Fredrikshald.
Werner, C., Bogtrykker. Kristiania.
Wessel, Ingeniörlöjtnant. Fredrikstad.
— H., Lensmand. Vardö.
Vetlesen, I., Byfoged. Arendal.
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Width, B. M., Kjöbmand. Molde.
Wille, C., res. Kapellan. Fredrikshald.
Willumsen, H., Kjöbmand. Kristiania.
Winkel-Horn, Mag. Kjöbenhavn.
Winsnes, C., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— Cand. theol. Throndhjem.
Wirsching, P. H., Apotheker. Brevik.
Wisbech, Löjtnant i Söetaten. Horten.
Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstlöjtn. Kristiania.
Wolff, J. H., Student. Kristiania.
Worsöe, C., Amtmand. Bodö.
— V., Kjöbmand. Throndhjem.
Voss, V., Skolebestyrer. Fredriksstad.
— P., Skolebestyrer. Kristiania.
Young, N. O., Kjöbmand. —
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Löjtnant. Throndhjem.
Öien, Seilmager. —

Ifølge ovenstaaende Liste ere Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	4	
Upsala	3	
Kristianstad	1	
Kjöbenhavn	9	
Herlufsholm	1	
Odense	1	
Grenaa i Jylland	1	
London	1	
Newcastle	1	
Paris	1	
Düsseldorf	1	
Wien	2	
		26

Kristiania Stift.

Kristiania	236	
Fredrikshald	11	
Fredriksstad	5	
Sarpsborg	2	
Moss	6	
Dröbak	2	
Hönefos	1	
Drammen	12	
Kongsberg	4	
Horten	8	
Tönsberg	12	
Sandefjord	3	
Laurvik	7	
Fredriksværn	2	
Landsbygderne	14	
		325

Hamar Stift.

Hamar	2	
Kongsvinger	2	
Lillehammer	2	
Landsbygderne	9	
		15

Kristiansands Stift.

Kristiansand	15	
Skien	12	
Brevik	4	
Langesund	2	
Kragerö	6	
Thvedestrand	4	
Arendal	17	
Grimstad	5	
Lillesand	1	
Mandal	6	
Farsund	5	
Flekkefjord	1	
Ekersund	3	
Stavanger	11	
Haugesund	1	
Landsbygderne	11	
		104

Bergens Stift.

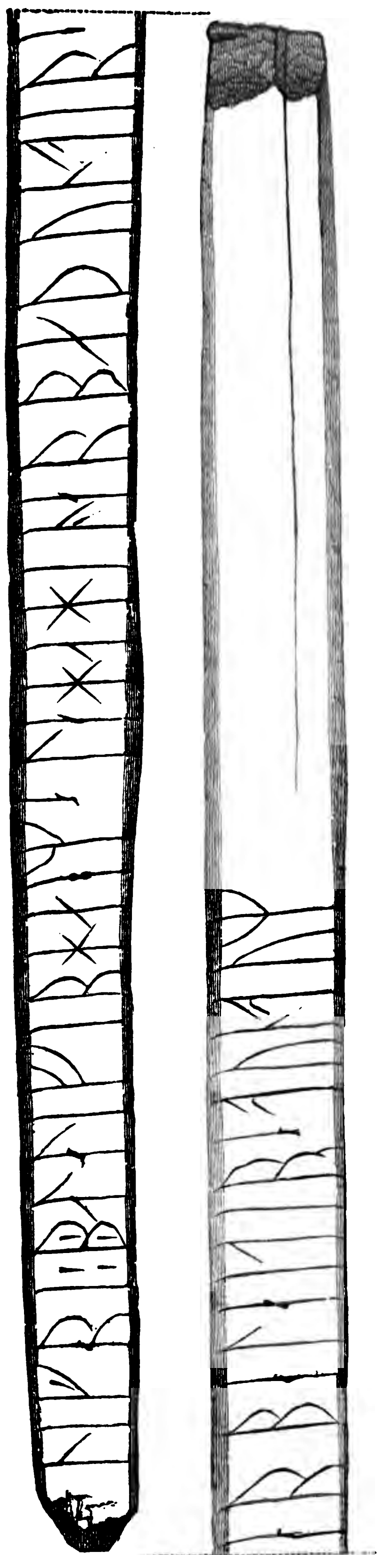
Bergen	73	
Aalesund	5	
Landsbygderne	12	
		90

Throndhjems Stift.

Throndhjem	155	
Kristiansund	8	
Molde	3	
Levanger	5	
Stenkjær	1	
Landsbygderne	25	
		197

Tromsø Stift.

Tromsö	10	
Bodö	2	
Hammerfest	3	
Vardö	4	
Vadsö	2	
Landsbygderne	10	
		31
Tilsammen		788
hvoraf i Landsbygderne		81

RUNEINDSKRIFTER FRA AARDALS KIRKE I SOGN.

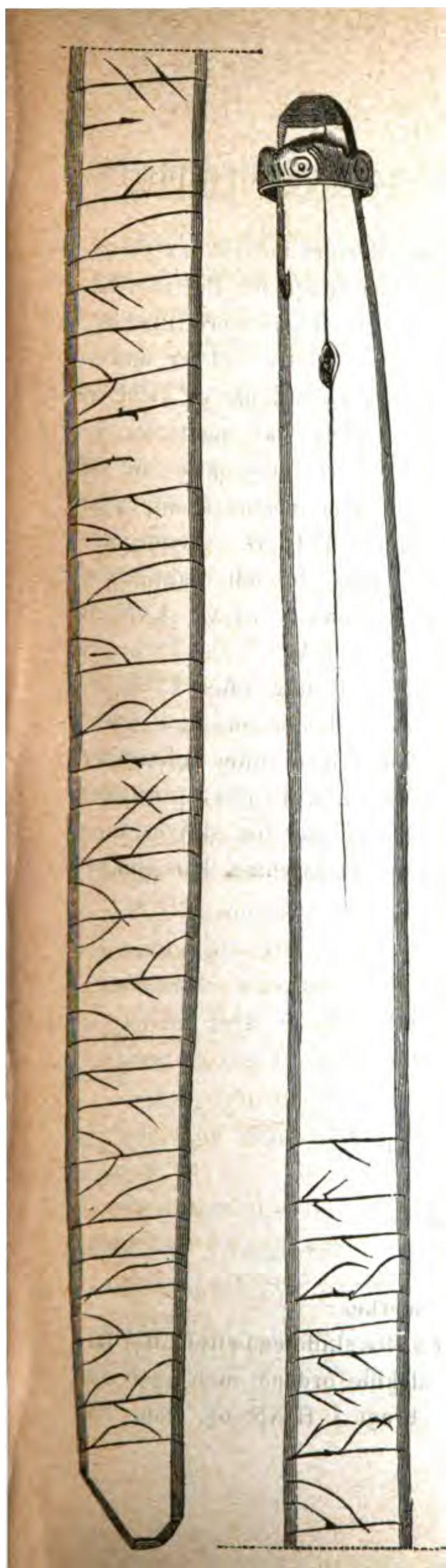
AF SOPHUS BUGGE.

I.

Træsnittet gjengiver en allerede i aarsberetning for 1866 s. 74 under no. 3) omtalt træpind (15½ tomme lang og omtr. ⅔ i firkant), som fandtes stukken ind ved prækestolen i Aardals nu nedtagne stavekirke i Sogn. Denne pind, som paa den ene ende er forsynet med en messingring, har paa to sider runeindskrift, som er indridset med enkelt knivrids. Runernes træk har intet lidt ved tiden; de er tydelige, og læsningen af dem vækker, naar nogle faa nedenfor nævnte enkeltheder undtages, ikke tvil. Trækkene paa de to sider er fuldkommen ensartede, og alle runer paa pinden er derfor sikkerlig indridsede af samme mand.

Træsnittet gjengiver pinden med sin indskrift i fuld størrelse, men paa grund af formatet sees den i tegningen ikke i flugt i sin hele længde, men brudt i to dele.

Jeg læser paa den ene side: LIGERI : PALELIFIRHÆIMSLEHAHINNERBÆÞUNDIRSERBELEITIRSDUNDUM

De to bogstaver, hvorved en binderune gjengives, er her forbundne ved en krum linje.

Runen for R i LIGER har paa den rette stav et mindre tydeligt indsnit paa tværs, som efter min læsning betegner E. Paa den rette stav af runen for L i LIFIR er der en tydelig prik, hvilken jeg ogsaa læser som E og hvilken jeg tager som sidste bogstav i ordet (PALE) foran LIFIR. Paa runen for E i HÆIMSLEHA og i HINNER er den prik, som adskiller E fra I, ikke meget fremtrædende, men lader sig dog ikke miskjende; derimod vise nogle smaa prikker paa I i HÆIM sig allerede ved sin form som tilfældige.

For at bøde paa nogle ufuldkommenheder ved træsnittet bemærkes endnu følgende:

I ordet HI͡NN gaar i binderunen for NN den nederste af de to skraa tværstreger paa originalen ikke helt ind til den rette stav; den nederste tværstreg er kortere og skraaner stærkere nedad end den øverste.

I ordet UNDIR gaar i runen for D den nederste af de to skraa tværstreger ikke helt ind til den rette stav paa originalen.

I ordet SDUNDUM skraaner i begge runer for D den nederste tværstreg stærkere nedad paa originalen.

Paa den anden side læser jeg:

ÞARMUNUMATKARMARHERGAUGASEMADUNISØFERDOTER-ATLA

Ogsaa paa denne side er den prik eller det indsnit paa tværs, som jeg læser E, ikke meget tydelig paa runen for R i SØFER og i DOTER, men kan dog, saavidt jeg tror, neppe være tilfældig. Sidste ord synes at maatte være ATLA; i dette ord er anden rune en binderune, som sikkert og tydelig oventil har en kvist til venstre, som ikke gaar helt ind til den rette stav, og to kviste til høire, af hvilke den nederste ikke i én ret streg gaar ind til hovedstaven, men er anbragt ved denne paa samme maade som ellers (til venstre) den kvist, der forandrer T til D. Denne nederste kvist synes at antyde, at L skal læses dobbelt (uagtet der her ikke er nogen grund til fordobling), altsaa ATLLA. Kvisten staar for høit oppe til, at der kan læses ATNA.

Indskriften har kun en eneste gang, nemlig efter LIGERI, skilletegn, og meningen maa da vise, hvorledes ordene skal deles.

Det er tydeligt, at hver af de to linjer med runer indeholder en halvstrophe i det ældste folkelige verselag kviðuháttr (8linjet fornyrðalag). Jeg formoder, at det hele, naar det skrives med den nu for vort gamle sprog almindelige retskrivning, bør gjengives saaledes:

Liggr í palli,
lifir heimslega
hinn er beð undir sér
bleytir stundum.

Þar munu mátkar
margir göfga,
sem á dúni søfr
dóttir Atla.

Om skrivemaaden kan følgende mærkes:

Der var ingen grund til særlig at sætte skilletegn efter LIGERI; runesmeden har rimelig først villet adskille ordene, men igjen opgivet det. Konsonantfordobling er brugt i HINN og, som det

synes, i ATLA, hvor der ingen grund var dertil, derimod ikke i LIGER, PALE, DOTER.

Sidste rune i ordet PALE er udtrykt ved en prik paa den rette stav i første rune i følgende ord. Paa samme maade er paa en sten paa Tose, før paa Holm i Borge præstegjeld i Smaalenene, GERÞE MIK skrevet saaledes, at sidste bogstav i GERÞE er udtrykt ved en prik paa den rette stav i runen for M.

Der er skrevet BÆÞ = beð og HÆIM = heim, derimod ER = er og SEM = sem; paa samme maade skjelnes jævnlig ellers i norsk runeskrift mellem Æ og E. Vi maa deraf slutte, at Nordmænd i regelen udtalte stammestavelsens korte *e* mere aabent, hvor det er opstaaet af kort *a* ved indflydelse af følgende *i* eller *j*, efterat det nordiske tungemaal har skilt sig fra de øvrige germanske sprog, end der, hvor *e* allerede fandtes i det ældste germanske sprog (i Fællesgermansk).

E i LIGER og SØFER betegner en kort, ubetonet, indskudt vokal. Ligesom skrivemaaden vakler ved PALE i modsætning til DUNI, ved MARHER, DOTER i modsætning til UNDIR, saaledes var her rimelig ogsaa udtalen af vokalen vaklende. En mere udpræget *i*-lyd hørtes vel i endestavelsen af LIFIR og BELEITIR.

En hjælpevokal, som den der i BELEITIR = bleytir er indskudt mellem B og L, er ikke sjælden i runeskrift mellem to konsonanter, af hvilke den ene er flydende; saaledes skrives i en runeindskrift fra Tanberg paa Ringerike BURUÞUR for bróður. Derimod er skrivemaaden EI for *ey* eller *øy* paafaldende i Norsk.

Første D i SDUNDUM er vel ligetil feilagtig skrevet for T, og man tør deraf vist ikke slutte, at runesmeden her udtalte S blødt.

H i indlyden af HÆIMSLEHA og MARHER betegner som almindelig i runeskrift den blødere, aandende udtale af *g*, der i gamle haandskrifter jævnlig udtrykkes ved *gh*.

GAUGA d. e. gavga er det samme som göfga, der i gamle norske skindbøger, som i haandskrift af Barlaam og Josaphat, kan skrives gafga; U d. e. *v* er her efter udtalen skrevet for oprin-

deligt *f* ligesom i STAUE = stafi paa den ovenfor nævnte sten paa Tose i Smaalenene. mátkar maa være objekt til göfga; dette betyder: at hædre, vise guddommelig dyrkelse. mátkar göfga er efter min formodning her euphemistisk udtryk, brugt i samme mening som heilög goð blóta i et vers i Ragnars saga Loðbrókar, Fornald. sög. I, 250. Dette udtryk er forsaavidt mærkeligt, som det synes at indeholde en fra hedendommen gjemt forestilling om mægtige kvindelige væsener eller diser (mátkar), som tænktes at have indflydelse ved samlivet mellem mand og kvinde, ligesom de senere hjalp til ved barnets fødsel og bestemte livets gang og længde for den nyfødte.

Indskriften indeholder efter den ovenfor meddelte gjengivelse og tolkning nidvers, som ikke egne sig til oversættelse; det er bygdesladder og bagtalelse, som har fundet sit udtryk i de her indridsede verslinjer. Manden, som det i førstnævnte halvstrophe gaar ud over, synes ikke at være nævnt ved navn[1] og maa da forudsættes at have været vel kjendt; om den kvinde, som omtales i indskriften paa den anden side, har været hans kone, kan vi ikke se. Det nævnes, at nidvers i gamle dage indridsedes, forat den i dem udtalte forbandelse med troldomskraft kunde ramme den mand, hvem de gjaldt, men noget saadant synes ikke tilsigtet med nærværende indskrift. Denne synes snarere at kunne stilles sammen med rablerier af runer, som findes i flere af vore gamle stavekirker, og som ved sit indhold minde om pompeianske griffelindskrifter: i svalen i Borgunds kirke er der saaledes endel runeindskrifter, over hvilke læses pati (snak); en runeindskrift i den gamle kirke i Vang i Valders synes at have indeholdt 'Eindride skar søn til Olav slemt i lillefingeren'. Hvorfor den med runer beskrevne pind er bleven stukken ind i nærheden af prækestolen i kirken, skal jeg lade være usagt.

---

[1]) Indskriftens to første ord havde jeg først tolket legri Páll; tydningen liggr í palli, som jeg nu holder for den rette, blev først nævnt for mig af prof. George Stephens, der har tolket det øvrige anderledes end jeg.

Efter runernes form og efter sproget formoder jeg snarest, at indskriften er fra 13de aarhundred. Ældre eller synderlig ældre kan den neppe være, ti ᚦ for *d* kan neppe tidligere paavises i norsk runeskrift. Paa den anden side kan jeg paa grund af runernes form, paa grund af et udtryk som **mátkar göfga** og paa grund af versformen ikke tro, at indskriften er yngre eller synderlig yngre end udgangen af 13de aarhundred. Den faar nogen vigtighed derved, at den giver vidnesbyrd om, at det gamle folkelige verselag var i almindelig brug i det vestlige Norges landsbygder saa langt ned i middelalderen; men allerede i det 13de aarhundreds slutning var, som man af visen om Haakon Haakonssøns død mulig tør slutte, den nyere folkevise med sine enderimede vers trængt ind i Norge. I længere tid hørtes vel kvæder i det ældgamle blot stavrimede verselag ved siden af viser i den nyere, sydfra indstrømmende sangform.

II.

I Aardals kirke fandtes paa samme sted som den under I. omtalte træpind ogsaa indstukken en anden (omtalt i aarsberetning for 1866 s. 74 no. 2), 3½ tomme lang, ½ tomme bred og 2 linjer tyk, som paa træsnittet er fremstillet i fuld størrelse. Det i den ene ende anbragte hul har vel været bestemt til derigjennem at stikke et baand, saa at pinden paa den maade kunde bæres. Begge bredsider er fuldskrevne med runer, som er indridsede med enkelt rids. Runernes træk er overhoved paa grund af det fine rids vanskelige at følge uden ved stærkt lys, og selv da er nogle streger mindre tydelige. Paa midten af næsten alle runestave er der tilfældige sprækker i træet, som i sin form ofte ikke lade sig skjelne fra den prik, der gjør *i* til *e*; men meningen viser, hvilken af disse bogstaver der er ment.

Paa den ene side læses:

GUTRIT ⁝ INNOMINE ⁝ PATRIS ⁝ ETFILI ⁝ ETSPIRI
paa den anden

TU ⁝ SANTO ⁝ AMEN ⁝ TOMINUSIESUSCRITUSAME

Om der efter NOMINE er 3 eller 4 prikker, lader sig neppe tydelig skjelne; paa grund af mangel paa rum er mod indskriftens slutning skilletegn ikke brugt, og derfor er ogsaa skrevet AME for AMEN. I ordet SPIRITU kan den øverste del af runen for U ikke tydelig sees paa originalen; formen er i træsnittet neppe nøiagtig gjengiven.

Om skrivemaaden mærkes:

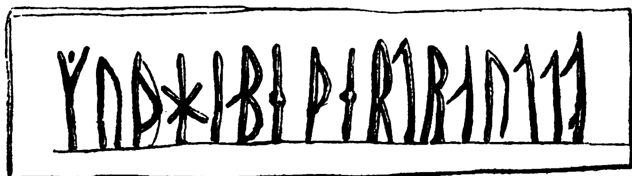
Saavidt jeg kan sé, har indskriften ikke særskilt tegn for D; T er brugt isteden i GUTRIT og i TOMINUS. I GUTRIT er skrivemaaden med T uregelret, fordi ordet i begge stavelser maa have været udtalt med ð. Det er kvindenavnet Guðríð, ældre Guðríðr; nominativsmærket *r* i kvindenavne faldt meget tidlig bort i Norge, medens det holdt sig paa Island (Guðbrandr Vigfússon Eyrbyggja s. XXXVIII). K er her, som ofte i norske runeindskrifter, tegn for P; dette runetegn omtales i Olav Tordssøns afhandling, som er trykt i Snorra Edda ed. Arna Magn. II, s. 76 f. — Medens ⅃ udtrykker S, er ᛋ i CRITUS (feilagtigt for CRISTUS) tegn for C; ogsaa derpaa har vi ellers eksempler i norske runeindskrifter, saaledes bl. a. paa en klokke, som før var i Gjerpens kirke og hvis indskrift indeholdt latinske ord. Men ᛋ kan, hvor det adskilles fra ⅃ = S, ogsaa være tegn for Z.

Latinen er, som man vil sé, i denne indskrift af omtrent samme slag som den Latin: abi male spirite, eller: abi male spiritu, hvormed en islandsk præst efter sagnet (Jón Árnason Íslenzkar þjóðsögur II, s. 23) forgjæves søgte at mane fanden bort. Pinden har vel været bestemt til at bæres i et baand, kanské snarest om halsen, som en amulet. 'Gudrid' er vel navnet paa den kvinde, som eiede den eller som skulde bære den.

Man sér straks, at runerne paa denne pind ikke er indridsede af samme haand, som runerne paa den større pind; der er mellem dem i skrivemaaden de to væsentlige afvigelser, at den større har særskilt tegn for D, den mindre derimod ikke, den større ᛔ for P, den mindre K. Jeg véd ikke, om man af den første afvigelse tør slutte, at indskriften paa den mindre er noget ældre; den omstændighed, at begge pinder fandtes indstukne paa samme sted, godtgjør vel neppe, at begge er fra omtrent samme tid.

III.

Paa en af skibets store stolper i Aardals kirke 4—5 fod fra dens nederkant (se aarsberetning for 1866 s. 74) var indridset en runeindskrift, som her er fremstillet i træsnit i halv størrelse

og som maa gjengives saaledes med latinske bogstaver:

GUÞHIABEÞERTRAUTTO

De tre første ord betyde 'Gud hjælpe dig'; det sidste ord kan jeg derimod ikke med sikkerhed tyde. Jeg har tænkt mig, at TRAUTTO kunde være at forstaa som Dröttu og at Dratta var slængenavn paa et kvindfolk af dratta slæbe sig frem, gaa sendrægtig; i Rígsþula v. 12 er Dröttr trællenavn.[1] Hvis dette er rigtigt, synes ønsket just ikke at være saa fromt ment.

HIABE d. e. hjælpe er neppe nogen skrivfeil, ti der var skrevet HIABI paa en runesten i Byglands præstegaard i Sætersdalen, af hvilken sten biskop Wegner sendte tegning (cod. Arna-Magn. 368 fol. no. 5 og 28) til Ole Worm. At HIABI gjengiver en bygdeudtale uden *l* (hjaappe eller lignende), er rimeligt, fordi *l* netop

---

[1]) Man tør vel neppe forstaa TRAUTTO som trauttó, trautt þó 'han vil dog neppe hjælpe dig'.

i Sætersdalen og det vestlige Telemarken nu er svundet i mange konsonantforbindelser, saaledes ogsaa undertiden foran *p* (skjønt I. Aasen norsk grammatik s. 108 § 130 ikke nævner dette tilfælde): den skede, hvori man bærer brynet under høslaatten, kaldes i det vestlige af øvre Telemarken skaapp masc.; det er samme ord som oldn. skálpr, og i andre bygder høres endnu *l*.

En lignende udtale af 'hjælpe' uden *l* kan tidligere have været hørt i Sogn, ligesom kjakje = oldn. kjálki ogsaa høres i Bergens stift, og ligesom det i Sogn brugte ord hokk (lidet værelse, aflukke) er det samme som oldeng. hulc (a cabin, a cottage), og denne udtale uden *l* kan være gjengivet ved HIABE. Hvorvidt det er unøiagtig skrivemaade eller gjengivelse af en virkelig udtale, naar vi finde det samme ord skrevet uden *l* i nordiske runeindskrifter udenfor Norge (Gryta, Upland Dybeck runurkund. fol. no. 121; Grensten i Nørrejylland Stephens runic monuments s. 350; Liljegren run-urk. 207. 1609), det kan her være os ligegyldigt.

Indskriften har ikke særligt tegn for P og, hvis min tydning af TRAUTTO er den rette, heller ikke for D; den synes da at være ældre end indskrifterne paa de to træpinder og snarest endnu fra 12te aarhundred. Dog er det nævnte tidsmærke ikke trygt, ti den ældre skrivemaade behøver ikke med engang at forsvinde, efterat den nyere er kommen i brug, men kan holde sig en god stund ved siden af denne.

Alle de her omtalte gjenstande med runer fra Aardals kirke tilhøre nu Bergens museum.

STUDENT A. LORANGES UDSIGT OVER HANS ANTIKVARISKE VIRKSOMHED I 1868.[1]

Som Medlem af Foreningen til norske Fortidsminders Bevaring tillader jeg mig herved at tilstille dens ærede Direktion en Beretning om min antikvariske Virksomhed i sidst forløbne Aar (1868).

Denne Indberetning knytter sig umiddelbart til to lignende Meddelelser,[2] jeg i de to sidste Aar har tilstillet Herr Professor O. Rygh. Det er væsentlig de samme Distrikter, som behandles, og mange Undersøgelser ere Fortsættelser af forrige Aars Arbeider.

Hensigten med mine Udgravninger var væsentlig at belære mig selv, at lette og fuldstændiggjøre i nogen Grad mit Studium af Oldforskningens Literatur ved selvstændige praktiske Øvelser; dernæst om mulig at forøge vore Samlinger og sprede noget mere Lys end tilforn over min Hjembygds ældste Historie. Det har vakt nogen Misbilligelse, at jeg har beholdt mine Fund og ikke indlemmet dem i nogen offentlig Samling, men dette er en ligefrem Følge af Hensigten med deres Udgravning, nemlig at skaffe mig selv Illustrationer til Lærebøgernes Text. Desuden maatte min Samling blive ganske lokal, men derfor, jo længere den forblev samlet, desto mere oplysende maatte den ogsaa blive for det indskrænkede Omraade, hvorover jeg kunde udstrække min Virksomhed; ligesom det ogsaa forekom mig at kunne blive af Interesse at se, i hvilken Grad det skulde lykkes en Privatmand at opstille en nogenlunde fuldstændig Samling fra et saa begrændset Terrain. Mine Oldsager opbevares paa Frederikshald og vogtes med den Omhyggelighed, hvormed Samlere i Almindelighed pleie

---

1) Noterne ere tilføjede af N. Nicolaysen.

2) Se Foren. Aarsber. f. 1866 s. 54 og Aarsber. f. 1867 s. 72.

at omfatte Gjenstandene for deres Passion, men Adgang til at bese dem er aaben for alle.

De Distrikter, hvori jeg især har færdes, er Id, Berg, Skjeberg, Rakkestad og Eidsberg i Smaalenenes Amt, dernæst, men i langt mindre Grad, Høland, Ullensaker, Næs og Skedsmo i Akershus Amt. Bønderne lytte altid med Interesse til, hvad man fortæller om Oldtiden og Oldsager, men ved selv kun lidet at berette; mange Gange har de endog ikke Begreb om, at de runde Jordhøie paa deres Eiendomme ere Værk af Menneskehænder; derfor maa man i Almindelighed selv søge, selv vandre omkring, hvor Lokaliteterne forekomme et kyndigt Øie indbydende og lovende. Efter mine Erfaringer tror jeg, at Ingen endnu har gjort sig noget rigtigt Begreb om, hvilken Mangfoldighed af Oldtidsminder, der endnu findes i vort Land, saafremt det kan gaa an at slutte fra enkelte Egnes Forhold. Thi paa mange Steder i de ovennævnte Prestegjæld vilde Oldtidsmindernes Antal blive vanskelig at tælle. — Gravhøiene forekomme her i Almindelighed samlede i Grupper, men at ville bestemme en hel Gruppes Alder efter enkelte udgravede Exemplarers Vidnesbyrd har vist sig umuligt, da jeg gjentagende Gange har erfaret, at to Gravhøie, som har ligget umiddelbart ved Siden af hinanden og i sit Ydre seet aldeles ens ud, har indeholdt, den ene Gjenstande, der tilskrives den ældre, den anden Gjenstande fra den yngre Jernalder.

Hvad Udbyttet angaar, er Antallet af fundne Oldsager forholdsvis ringe. Gravfundene ere i disse Landsdele almindeligvis meget fattige. Men naturligvis gives der Undtagelser, hvorfor jeg ogsaa kan opvise smukke Fund fra begge Aldere, og især sidste Sommer har det lykkes mig at finde enkelte udmærkede Gjenstande. — Ogsaa Sten- og Broncealderen har jeg søgt at faa representeret, og Stenredskaberne tror jeg endog udgjør den værdifuldeste og mærkeligste Del af min lille Samling. Enkelte af mine Numere fra Stenalderen udmærke sig særdeles, hvad Udstyr og Form angaar. Broncealderen har derimod kun meget svagt berørt ogsaa denne Del af vort Land; thi foruden den Halsring, som for nogle Aar tilbage fandtes i Nærheden af Frederikshald, og som nu er i

Universitetets Samling, en Paalstav fra Fretstad i Kraakstad samt to Celter, hvoraf jeg er i Besiddelse, kjender jeg ikke til noget Broncealders Fund fra disse Egne. Denne Kulturperiode giver derfor ved sine overordentlig faa, men vidt adspredte Minder Anledning til endnu flere Gaader end Stenalderens Optræden i Norge.

Antallet af de Gravhøie, jeg har ladet udgrave i Sommeren 1868, er 125.

Til en nærmere Beskrivelse over de enkelte Fund og særskilte Gjenstande vil jeg derpaa i det følgende gaa over.

Min første antikvariske Reise i sidst forløbne Sommer gjaldt Nordens største Gravhøi, Raknahaugen i Ullensaker. Jeg saa den for første Gang for aldrig at glemme den, saa imponerende forekom den mig at være, og dog er den nu berøvet meget af sit fordums Udstyr. Tidligere skal nemlig dens Top have været kronet med en Ring af Bautastene, som nu tjene til Fjøsvæg paa nærmeste Gaard. Men mægtige Træer voxte op for at erstatte dens Tab, dog Gravhaugens Eier kunde ikke heller lade den beholde denne sin Pryd. Træerne bleve fældte, og nu staar kun Stubberne igjen. Mig synes, at dette Mindesmærke maatte i særdeles Grad fortjene Foreningens Opmærksomhed, og derfor tillader jeg mig her at være dets Talsmand. Vistnok knytter ikke Sagnet det til nogen Personlighed, men Monumentets Størrelse beviser ligefrem den Betydning, det maa have havt for Datidens Folk, ligesom dets Navn, dets Beliggenhed paa Gaarden Hovins Grund og det umiddelbart tilgrændsende Gjøgervand synes at sætte Stedet i Forbindelse med Oldtidens Gudsdyrkelse. For nærværende Tid lod Høien sig forholdsvis let erhverve. Naar den da blev fredet og erstattet sine tabte Prydelser, vilde den ved sin Beliggenhed ved Gardermoens Exercerplads, hvor Ungdom fra næsten det hele Land samles, kunne blive et gavnligt Middel til at vække og udbrede Sandsen for vor Oldtid og dens store Minder.

Paa Gaarden Ljøgot, lige ved Raknahaugen, var ved Grustag af en temmelig anselig sex Alen høi, halvkugleformet Gravhøi Høsten 1867 fundet Oldsager, nemlig sex Perler, langagtige, af

rød Farve, tykke som en Lillefinger og saa haarde, at Finderen „maatte lægge dem i en Morter for at faa dem itu.“ Baade her og paa Hovin Gaard findes forresten mange Gravhøie, gravede og ugravede, af alle Størrelser. Paa Gjæstads Mark ligger ogsaa to smaa Gravhøie. Den ene lod jeg undersøge og fandt en Samling brændte Ben, men forresten intet, og da Tælen i Jorden endnu var altfor stærk, maatte jeg indstille videre Udgravninger. I den anden var foregaaende Høst fundet Sværd, Øx og Bidselmundbid, af hvilke Ting Finderen havde „smedet sig Knive,“ som han forsikrede mig vare meget gode.

Noget senere paa Sommeren forsøgte jeg, ligesom de to foregaaende Aar, min Lykke med den Mangfoldighed af Gravhøie, som findes paa Gaarden Garders Grund og østover. De bestaa næsten samtlige af rød Sand, og paa én Undtagelse nær, har der derfor kun været Rust at opdage i Høiene. Men denne Gang var jeg heldigere. I en fire Alen høi, temmelig flad Haug, som forresten ogsaa bestod delvis af samme røde Sand, men med enkelte Lag af Jord og med brændte Ben og Kulstumper spredte gjennem hele Haugen, fandtes liggende paa Auren uden omliggende Stene eller lignende Beskyttelse: 1) Et bøiet, tveegget Sværd[1] fra den yngre Jernalder; det var brudt i tre Dele, og Mellemstykket fandtes ikke paa Stedet; det indre Hjalt er betydelig baade længere og tykkere end det ydre, men begge ere prydede med riflede Sølvplader, samt paa de mod Klingen og Mellemkavlen vendende Fladsider med smukke og kunstige Slyngninger. 2) Et sjeldent Spyd,[2] udmærket baade hvad Form og Udstyr angaar; det er ogsaa sammenbøiet, har været 16 Tommer langt fra Falen til Odden og er 4 Tommer bredt samt temmelig tykt; paa Falen findes to Parerstænger, om man saa kan kalde det, anbragte; hele Falen og Parerstængerne samt et Stykke af Bladet er belagt med et ganske tyndt Sølvlag, hvori er indgravet forskjellige Tegninger, noget ulige paa hver Side; paa den ene Kant ere Parerstængerne

---

1) Se fig. 6.
2) Se fig. 5.

rudede og belagte vexelvis med Kobber og Sølv; Spydet er temmelig godt conserveret; baade paa dette og paa Sværdet var Ornamenterne næsten ganske dækkede af Rust, men ved at banke med et spidst Instrument fik jeg denne til at springe af; dog er Yderhjaltet uforandret, da jeg frygtede for, at Mellemkavlen ikke skulde taale Slag. 3) En Øx af almindelig Simpelhed. 4) En Stigbøile. 5) En Jernring, maaske hørende til et Bidsel; samt nogle krumme Jernstykker, som sandsynligvis ere Levninger af en stor ødelagt Skjoldbule. Da den Høilagtes Ben fandtes aldeles adspredte, uden at hans Grav bar Spor efter tidligere Gravning, maa hans Slægt og Venner have opført hans Høi ved at sammenhobe den Jord, hvorpaa hans Baal var blevet reist; thi derved kan denne Sammenblanding af Levninger efter Ligbaalet med Sanden maaske forklares. Dog er den Mangel paa Veneration, som her var vist de jordiske Levninger, høist usædvanlig og mærkelig.

Paa Prestegaardens Mark i Skedsmo ligger en Samling af 16 Gravhøie, hvoraf jeg har ladet udgrave de 15. En var nemlig forvandlet til Poteteskjælder, ved hvilken Anledning man havde fundet mange store Ben, sandsynligvis Hesteben, samt to Stigbøiler og et Bidselmundbid, alt af Jern. De øvrige 15 Høie var rigtignok heller ikke urørte, men jeg lod forsøge alligevel. De var alle runde, 2—2½ Alen høie, men meget forskjellige af Udstrækning. Ved Undersøgelsen fandtes de 8 at være allerede berøvede sit Indhold og saa omveltede, at ingen Iagttagelser kunde gjøres. De tiloversblevne 7 indeholdt som følger: No. 1. Strax i Kanten af Høien viste sig et sort Lag af Kul og Aske, som derpaa stadig tiltog i Tykkelse henimod Centrum, hvor det var omtrent en Alen mægtigt. Her midt i Høien laa en rund Sten, omtrent tre Fod i Diameter, ganske tilsodet, og omkring denne fandtes en stor Mængde Ben, hvoriblandt to Hestetænder. Paa Stenens Top laa en Spænde af Jern med dobbelt sammenklinket Plade til Remmens Befæstelse. Remmen har bestaaet af et Slags tykt Tøi, hvoraf nogle Smaastykker vare tilbage. Spænden er næsten tre Tommer lang og 1½ Tomme bred og hører til de, i norske Grave ikke almindelig forekommende, saa-

kaldte „bucles en fer“, der i sydligere Lande henføres til den ældre Jernalder, hvorfor den her omhandlede Gravhøi sandsynligvis kan henregnes til den samme Tidsalder. — No. 2 var dannet af Sand. I Midten laa paa et Lag Kul en Samling brændte Ben og blandt Kullene fem Klinknagler, omtrent en Tomme lange. — No. 3 var ligeledes af Sand. Brændte Ben laa ved Haugens Centrum i en liden Hob ganske ubedækkede, og ved Siden af dem paa hinanden en Hvæssesten med Remhul, en Pilespids, tveegget, lidt bøiet, men ualmindelig vel bevaret for Rust, samt et ubestemmeligt lidet Redskab af Jern, ganske frit for Rust, en Tomme langt og ligner nærmest et firarmet Anker; det har sandsynligvis været til at hænge, da Midtstammen er forsynet med Øie. — No. 4 var aabenbarligen ganske forstyrret, men ved Gravningen fandtes dog en enkelt skaalformet Spænde af Bronce med paasiddende Naal af Jern. Ved enkelt forstaaes her: med én Plade, modsat de med gjennembrudt Overlag. — No. 5 var ligesom No. 4 forstyrret, dog fandtes en Brikke af brændt Ler og et Haandsneldehjul af samme Stof. — No. 6 var af samme Karakter som No. 2, men Klinknaglerne vare syv i Antal. — No. 7 var den videste og høieste i Gruppen. Den laa længst mod Vest og indeholdt fem forskjellige Begravelser, en i Midten og fire i Yderkanterne. Hovedbegravelsen eller den, over hvem Høien egentlig var opført, laa temmelig nøiagtig i Centrum, dækket af fire store Stene. Benene laa i en Hob, og paatvers gjennem denne var stukket en stor Sax af Jern. Over Aabningen mellem de fire Stene var lagt et Skjold, hvoraf nu kun en velbevaret Skjoldbule fra den ældre Jernalder var tilbage. I Høiens østligste Kant fandtes lige under Grønsværet en Samling brændte Ben samt nogle stærkt forrustede Jernsager. I Nordkanten var to Begravelser anbragte temmelig langt inde i Høien; ved den ene fandtes adskillige Beslag som til et Skrin f. Ex. Hængsler, dernæst en fire Tommer lang Krog af Jern til at sætte paa Skaft, en Kniv o. s. v., hvoriblandt et Redskab aldeles ligt det ubestemmelige fra Haug No. 3. Ved den anden laa to Pilespidser, en Hulkniv eller Krumkniv samt nogle andre smaa Jerngjenstande. I den vestlige Kant af Høien gjordes et

rigere Fund, og den her begravede var blevet meget vel betænkt af sine Efterladte. De havde nedsat et Skrin, som efter Beslagenes Stilling kunde sees at have været omtrent en Fod høit og en Alen langt og dets Sider ¼ Tomme tykke. Dette var fyldt med Aske, hvorved Beslagene kom til at bevare sin særskilte Plads, ogsaa efter at Træværket var forraadnet, og i Asken vare de medgivne Oldsager nedlagte i en bestemt Orden. Beslagene bestaa af: to Hængsler af bøiede Jernstænger, to Haandtag, en Ring med Krampe til Laaget, fire Hjørnebeslag sandsynligvis for Bunden, to kunstigen arbeidede Fæster til en Rem, der rimeligvis skulde hindre Laaget fra at falde for langt tilbage, naar det aabnedes. Desuden en Laas, som maa være af Interesse, og en dertil hørende meget smuk Nøgel af Bronce. Skaaret er forholdsvis lidet, men Haandtaget er omtrent to Tommer langt og en Tomme bredt, forestillende fantastiske Drageslyngninger. Midt paa Bunden af Skrinet var lagt to skaalformede dobbelte Spænder med iflettede Sølvtraade. De laa med Aabningerne mod hinanden og skulde tjene som Gravurne, thi mellem dem laa de brændte Ben. I den ene Spænde er Naalen ganske bevaret, i den anden var den derimod afreven. Spænderne var vel indhyllede i Næver. Omkring dem var lagt i Ring sex forskjelligfarvede Glasperler. To Tommer over de skaalformede Spænder laa en mærkelig Brystnaal [1] af flad rund Form, temmelig massiv og med baade ualmindelige og sjelden smukke Graveringer, holdte i ren Stil, modsat den yngre Jernalders i Almindelighed overlæssede Ornamenteringsmaade. Desværre savnes i Centrum et rundt indfattet Stykke, som sandsynligvis har været af Rav; thi da Spænden bærer Spor efter Ilds Paavirkning, kan et saadant lettest tænkes smeltet. Ved denne Spænde laa en Sax og et Knivblad, begge af Jern og særdeles vel bevarede. Noget høiere, rimeligvis paa Skrinets Laag, var lagt et 25 Tommer langt tveegget Redskab af Jern med Fal til Skaft. Falen er tyk og kort, danner en Vinkel med Bladet, og slutter ikke ganske sammen. Lignende Redskaber findes hyppig i vore Grave

---

[1]) Se fig. 4.

fra den yngre Jernalder (sml. Foreningens Aarsberetn. f. 1867 S. 36 No. 11). Ved denne Gravhøi er altsaa at bemærke, at ikke alene flere Begravelser fra den yngre Jernalder fandtes i én Høi, men at en Høi, opført i den ældre Jernalder, er bleven gjentagende Gange benyttet i hin senere Periode.

Nogle hundrede Skridt nordenfor denne Gruppe ligger paa et Fladfjæld endnu en Samling Gravhøie, men hvormange af disse jeg end lod undersøge, kunde jeg dog ikke finde andet end Kul, og det selv om Høiene aabenbarligen vare urørte. Den største i Gruppen, anlagt paa en fremspringende Fjeldpynt, sparede jeg dengang formedelst dens imponerende Beliggenhed og den skjønne Udsigt, man havde fra dens Top. Men da disse Gravhøies fælles Indholdsløshed forbausede mig, reiste jeg senere paa Sommeren atter op og lod ogsaa den ransage; men den var ligesaa fattig som de andre. Bygningsmaterialet var stor Sten, som ved Høiens Centrum viste sig stærkt sodede, men intetsteds var noget Spor efter Mennesket at opdage. Haugen blev restaureret. Paa forskjellige Steder har jeg bemærket denne gaadefulde Tomhed i Gravhøie. Den naturligste Forklaring maa vel være, at enten deres Bestanddele eller deres Beliggenhed i særdeles Grad har virket fortærende paa saavel de brændte Ben som de forresten nedlagte Gjenstande.

Ogsaa i Syd for de ovennævnte 16 Høie, adskilte fra disse ved et opdyrket Stykke Jord, ligger en Række Gravhøie, men som samtlige ere forstyrrede, nogle ved Grustag, andre ved at være blevne forandrede til Kjældere, Fjøs og lignende.

Paa Asakmoen under Gaarden Asak i samme Prestegjæld findes talrige Gravhøie, hvoriblandt ogsaa enkelte Langhauger. De ere dannede af Sand og Sten, og deres Høide er gjennemsnitlig fra to til tre Alen. Paa dette Sted har ikke jeg gravet, men ved Grustag er gjentagende Gange gjort Fund fra den yngre Jernalder.

Paa en Plads under Gaarden Sandbakken i samme Prestegjæld opdagede jeg paa Toppen af en Gjærdestør en Stenøx med Skafthul og omtrent fire Tommer lang. Den er sleben ved Eggen,

men forresten af almindelig Form. Den blev funden ved Markarbeide, og da Finderen ikke forstod mere, end at det var en underlig Sten, hængte han den op paa Gjærdet til Forbifarendes Betragtning.

En anden Stenøx, med Hensyn til Længde og Form vistnok enestaaende her i Landet, blev opdaget ved Rodhugning af et Træ paa Lørenskoven i Skedsmo. Den er omtrent 15 Tommer lang, men ganske smal samt buet og rund og glat som en Elgetak.[1] Skafthullet er anbragt saaledes, at $\frac{2}{3}$ af Øxens Længde er nedenfor, $\frac{1}{3}$ ovenfor samme. Hvortil et saadant Redskab har været anvendbart, er ikke let at forstaa. I sin Form ligner det nærmest en af de moderne saakaldte Californiehakker. Stenarten er Skifer.

Som bekjendt finder man i Gravhøie fra den yngre Jernalder meget hyppig anvendt Kleberstens Skaaler som Gravkar til den dødes brændte Ben. Og denne Slags Gravkar findes ikke alene i de Egne, hvor Klebersten af Naturen forekommer, men næsten overalt i Landet, hvilket Fortegnelsen over Gravfundene beviser. Man kan deraf slutte, at Skaaler eller Gryder af Klebersten hørte til de almindelige Husgeraad i hin Periode; thi som oftest bleve de i Hverdagslivet anvendte Husholdningskar ogsaa benyttede til Gravkar, hvilket man kan se f. Ex. af det tykke Lag Sod, som stadig findes paa Gravurnerne, hvad enten de ere af Metal, Ler eller Sten. Men naar nu, formedelst Kleberstenens indskrænkede Forekomst, et enkelt Brud skulde forsyne et større Distrikt, maatte Fabrikationen af slige Kar sammesteds give Anledning til en begyndende Industri, hvis Produkter blev Gjenstand for Handel og Omsætning.[2] Thi ihvorvel der naturligvis for hin fjærne Tidsalders Vedkommende kun kan være liden Tale om nogen Arbeidets Fordeling, er det dog rimeligere, at øvede Arbeidere overtog Fabrikationen, end at hver Mand selv skulde have arbeidet de Kar, han behøvede til sin Husholdning. Dette bestyrkes ogsaa ved

---

1) Se fig. 2.
2) Jfr. Aarsber. f. 1867 s. 91.

den Færdighed, hvormed mange af disse Kar sees at være arbeidede. Hvorfor man aldrig har opdaget Ruiner efter saadanne Værksteder kan forklares derved, at da Klebersten i Middelalderen blev et saa almindelig anvendt Bygningsmateriale, fortsattes naturligvis i Almindelighed Driften af de samme Brud, som benyttedes i Hedenskabets Dage, og derved gik alle Bruddets gamle Minder tilgrunde; thi den nye Driftsmethode maatte forandre dets hele Karakter.

Sidste Sommer tror jeg imidlertid at have været saa heldig at opdage et saadant Brud, der ganske har bevaret sit antike Præg, og da denne Opdagelse maa have særdeles Interesse, vil jeg tillade mig at give en lidt omstændelig Beskrivelse over samme. Den første Underretning om Bruddet erholdt jeg af en Tømmermærker, der gav en saa lokkende Beskrivelse derover, at jeg selv reiste didop for at tage Stedet i Øiesyn. En Mil eller halvanden i S. O. for Aarnæs Jernbanestation paa Romerike findes en liden Hytte, Folvelsæteren kaldet. Den ligger i en aldeles øde, men ganske romantisk Egn, hvilket i de sidste Aar har gjort Stedet til et yndet Maal for Prestegjældets Ungdoms Skovture o. s. v., til liden Baade for dets historiske Mindesmærker. Rundt omkring Hytten ser man talrige Beviser paa den Virksomhed og det Liv, her engang maa have hersket. Nu er en Eremit med en Flok Geder Stedets eneste faste Beboere. Aasryggene ere paa mange Steder helt gjennemskaarne af Gange, 8—12 Alen brede og med som oftest lodrette Sider. Et Sted kommer man gjennem en to Alen lav Aabning ind i en udhugget Hule med rundhvælvet Loft. Den bestaar forresten af to Afdelinger, er sex—syv Alen høi og temmelig vid. I denne Hule stod indtil for to Aar tilbage flere udhugne Søiler, i Toppen udhulede som en Skaal. Naar man nemlig havde tilhugget en rund Søile, udhulede man den i Toppen og skar det Stykke af; saa var et Fad næsten færdigt. Derpaa udhulede man et næste o. s. v., saa lang Søilen var. Men da dette mystiske Sted især havde tiltalt de besøgende, og Klebérstenen her var lettest tilkommelig, var disse Søiler lidt efter lidt blevne nedhuggede til Klokkelod og lignende. Omtrent 20

Alen søndenfor Hulen er en rund Brønd, udsprængt i Klippen. Den er tre Alen i Diameter, men Bunden kunde ikke naaes med en 15 Alen lang Stang. Jeg benævner den Brønd, fordi den var til Bredden fyldt med Vand, men forresten mindede den meget om Nedgangen til en Schakt. Mindre Arbeider sees at være foretagne paa mangfoldige Punkter i Nærheden. Midt imellem alle disse Udhugninger eller Brud ligger en meget vid, fladstrakt Bakke eller Forhøining, som udelukkende bestaar af Skav eller saadanne smaa Fliser, som afhugges og afskjæres Kleberstenen, naar den skal tildannes. Ved anstillede Gravninger i Bakken fandtes talrige Brudstykker af Kleberstens Skaaler af samme Dimensioner som de, man finder i Gravhøiene, men ingen Brudstykker af andre Kleberstens Ting. Ei heller stødte jeg paa Blokke eller større Stykker. Derimod fandtes flere Hvæssestene samt nogle Jernstykker, ligesom Eremiten fortalte, at han ofte havde fundet Knivblade. Desuden stødte vi engang paa en Samling Slag; følgelig har ogsaa en Smidie været anlagt paa Stedet. Hvæssestenene og nogle halve Exemplarer af Urner tog jeg med mig som Prøver. Først i de sidste Aar er Kjendskabet til Folvelsæterens Mærkværdigheder bleven udbredt mellem Bygdens Folk. Da Eremiten bosatte sig der, var Stedet ukjendt, fortalte han; da stod alt endnu urørt og mosbegroet og havde paa ham gjort Indtrykket af et stort, pludselig forladt Verksted. Ingen Vei uden Gangstier fører ned til Bygden, intet Sagn lever længer paa Almuens Læber om dette mystiske Sted, som dog maatte kunne give Folkefantasien saa rigt Stof, derfor tør jeg med desto større Sikkerhed henføre dets Levetid til Hedendommens Dage. Dets Udslettelse af Folkets Erindring bliver da lettere forklarlig, idet det kun deler Skjebne med de fleste andre Mindesmærker fra samme Tidsalder.

Mit næste Arbeide var at finde de nærmeste Gravhøie nede i Bygden, for at undersøge, hvorvidt de ikke skulde indeholde Kleberstens Urner. I den første Haug, jeg lod grave, nemlig paa Runden Gaard, fandtes ganske rigtig en ualmindelig vel arbeidet Urne af hin Stenart. Den var rund, otte Tommer i Diameter,

tykkest i Bunden, men blev jævnt tyndere op imod Kanten, der dannede en hvælvet, udoverbrettet Ring. Urnen var desværre knust, da jeg fandt den, men dens Form kan derfor lige let bestemmes. Den indeholdt brændte Ben, hvorpaa laa et to Tommer langt Rør af Bronce, omgivet med Fletværk af Broncetraad, og 5 Glasperler. — Ogsaa i en Høi paa Husmo Gaard fandt jeg en Kleberstensurne med brændte Ben, ovenpaa hvilke laa en hel, dobbelt skaalformet Spænde og Midtpartiet af en enkelt do. Ved Siden af Urnen fandtes et Øxeblad af almindelig Form. — Paa Bjærke Gaard var foregaaende Sommer i en Gravhøi fundet en Kleberstens Skaal med Jernhadde og 12 Glasperler, som Børnene havde faaet. — Af disse tre Exempler kan man se, at Egnens Folk bevisligen har havt Kleberstens Huskar i hin fjærne Tid, da Gravhøiene bleve opførte, og hvad er da rimeligere, end at disse Gravurner skriver sig fra hint Brud?

Paa Runden Gaard lod jeg desuden undersøge forskjellige andre Gravhøie, nemlig: No. 2 var lav og dannet af Jord og laa i den dyrkede Mark. Paa et tykt Lag Kul laa i Midten en Hob brændte Ben, en Klump Glas og en Glasperle. — No. 3 var en langagtig Høi, i hvis Midte fandtes de brændte Ben tilligemed nogle stærkt forrustede Jernstykker. — No. 4 var ogsaa temmelig lav, men rund. De brændte Ben dannede en liden Hob midt i Høien; mellem dem fandtes et halvt Haandsneldehjul og to Glasperler. — Tre andre Høie, som jeg lod udgrave paa denne Gaard, indeholdt foruden brændte Ben intet. — Disse ovennævnte 8 Gravhøie laa i en Halvcirkel i Nord, Øst og Syd for en mægtig rund Høi, hvis Top var jævnet og beplantet til Lysthus, hvorfor den ikke skulde udgraves. Det samme er Tilfælde med to andre temmelig anselige Gravhøie paa denne Gaard. De ligge ved Glommens Bred og er bevoxede med store Graner. Den ene kaldes Brudehaugen, fordi den skal være opført over en Kvinde, der døde paa sin Bryllupsdag.

Paa den nærliggende Hinden Gaard findes to af de mægtigste Gravhøie, jeg har seet. De ligge i Nærheden af Glommen omtrent 50 Skridt adskilte fra hinanden. Den største er aldeles

halvkugleformet og skal bestaa af tre Maal Jord. Den besaaes med en Tønde Havre og er fuldstændig urørt. Den anden er noget mindre og paa to Sider lidt udgravet til Veifyld. Dens Stof er Ler og Sten. Fra Østkanten af denne Høi gaar en Række flade Stene omtrent ti Alen østover. Nogle Alen nordenfor den sidstnævnte ligger en Gravhøi af Middelsstørrelse (3—4 Alen høi) og tilsyneladende urørt. En fjerde stor Høi hørte tidligere til denne Række, men den blev for nogle Aar siden udjævnet, og da fandtes „en hel Del Jernskrab og lidt grøn Messing," alt liggende paa en stor flad Stenhelle, som nu danner Skorstenspladen i Gaardens Bryggerhus. I Hindens Udmark eller Hage ligger en Klynge af fem Gravhøie, alle runde og omtrent fire Fod fra Bunden til Toppen. De havde alle Fordybning i Overfladen, men jeg lod dem alligevel gjennemgrave, — dog fandtes intet.

Derimod gjorde jeg paa Gaarden Arnestad et særdeles smukt Fund fra den yngre Jernalder. Høien laa ganske alene i Gaardens Indmark. Den var meget anselig, over sex Alen høi og dannet af Ler. Inde i Høien fandtes rigtignok ogsaa enkelte store Stene. Paa Bunden laa en Mængde Ben, rimeligvis Hesteben, desuden den høilagtes egne i en Hob. Rundt omkring disse laa, adskilte fra hinanden og uden nogen synbar Orden: 2 tveeggede, i en Halvcirkel bøiede Sværd; 2 Øxeblade af ulige Form, det største er særdeles velformet; 2 tolv Tommer lange Spydspidser, med meget trange eller smale Piber for Skaftene; 2 Bidselmundbid; 2 Stigbøiler; en Spore, paa hvis Braad er dannet en ottekantet Kugle; 3 Pilespidse ved Siden af hverandre; 2 Knivblade, med hvilke det samme var Tilfældet. Gjenstandene ere temmelig forrustede, men forresten ganske vel bevarede, hvad Formerne angaar.

Paa Klokkergaarden i samme Prestegjæld fik jeg kjøbt en 4½ Tomme lang, meget velformet Stenøx med Skafthul. Den var for et Aar tilbage funden i Jorden sammen med en anden, noget simplere tildannet Stenøx, som nu var forkommen.

Paa Gaarden Bjærke findes tre prægtige Gravhøie ved Siden af hverandre. Den ene er udgravet til Kjælder, ved hvilken Lei-

lighed blev fundet adskillige Rariteter, som en Doktor i Bygden tog i Forvaring, med Undtagelse af Balansen til en liden Vægt, som Høiens Eier selv beholdt, og som nu blev overladt mig. De to andre ere bevoxede med nogle Kjæmpefuruer og derved synbare paa lang Afstand; men jeg maatte gjerne grave, dersom jeg blot ikke skadede Træerne. Dog, da dette var en Umulighed, blev de sparede til en anden Gang. Derimod lod jeg udgrave fire smaa Gravhøie, beliggende paa en Sandmo lidt vestenfor de tre store. Kul og brændte Ben dannede i alle et Lag ved Høiens Midte; men foruden nogle Klinknagler fandtes intet. Ved Markarbeide var samme Sommer fundet en sex Tommer lang Spydspids af Flint, som nu er i min Samling.

Paa Gaarden Valstad øvre i samme Næs Prestegjæld ligger en Mængde Gravhøie, vistnok over 100 i Antal, alle af omtrent samme Middelsstørrelse, 3—4 Fod fra Bunden til Toppen. Mange vare opgravede, hvorved jeg kunde se, at Høienes Indre i Almindelighed var dannet af Sten; udenpaa var de derimod alle dækkede med Jord, men om noget Fund vidste Ingen at fortælle.

Paa Gaarden Funden ligger langs Elven ved Funfossen fem Gravhøie, hvoraf to saakaldte Danserhauge (med Grøft omkring). Disse to og en af de andre lod jeg udgrave, men foruden Kul fandtes intet, hvorfor de Forsænkninger, de alle havde i Toppen, maatte være Minder efter tidligere grundige Gravninger.

I en Myr paa Gaarden Fjuk, Nabogaard til Aarnæs Jernbanestation, er gjentagende Gange fundet Vaaben af Flint, saaledes sidste Sommer en tolv Tommer lang tveegget Spydspids. Men man havde altid fornøiet sig med at slaa Ild med dem, saaledes at da jeg kom til Gaarden, kunde blot enkelte Brudstykker skaffes tilveie. Paa samme Gaard ligger ogsaa langs Glommens Bred nogle Gravhøie. I en af disse var ved Jordtag sidste Vaar fundet en rund flad Sølvspænde, som imidlertid strax var bleven omstøbt til Knapper, „da heldigvis en Sølvsmed netop var paa Gaarden!"

I Aremark ved Asperens Nørdende findes paa Gaarden Grøtmaal eller Griotmål en særdeles velbygget Gravhøi af Sten. Dog er den saavidt jorddækket, at den om Sommeren er grøn. Høien

er omtrent fem Fod høi, og har den mærkelige Særegenhed, at mod hvert Verdenshjørne stikker en flad horizontal Sten frem af dens Sider omtrent en Fod over Jordfladen, og under hver af disse Steder udmunder en Rende fra Høiens Gravkammer. Paa den anden Side af Søen ligger paa Toppen af det steile og høie Fjeld, „Døhatten“ kaldet, en stor Stenrøs, som i Sagnet sættes i Forbindelse med Høien paa Griotmål. Da Sagn paa denne Kant af Landet hører til Sjeldenheder, tillader jeg mig at meddele det her. I Høien rugede engang en Drage paa Guldæg. De fire Aabninger var hans Udkigshuller, naar han speidede efter Rov. Men hver St. Hans Nat og hver Julenat fløi den over Søen til Døhat. Aspr, som var den første, der ryddede Egnen, blev meget besværet af Dragen, og besluttede derfor om muligt at dræbe den og røve dens Skat. En St. Hans Nat satte han sig op paa en sort Hest og red til Høien. Da nu Dragen kom flyvende tilbage, skjød han den med en gloende Pil, saa den faldt ned i Søen og har siden aldrig været at se. Men i Høien laa tre Æg af Guld. Den er virkelig ogsaa aabnet og fremviser et smukt lidet firkantet Gravkammer, som hensætter Høien til den ældre Jernalder, og som i Størrelse og Bygning aldeles ligner det ene af dem, jeg 1866 aabnede paa Østby i Rakkestad.[1] Da Aspr var død, vilde ingen Hest trække hans Lig. Man fandt da paa at spænde Bukke for Vognen, og de sprang afsted henover Eiendommen til det Fjeld ved Siden af der, hvor Dragens Høi ligger. Længer vilde ikke heller de trække. Man besluttede derfor at begrave Liget her, men, da Grunden var Fjeld, blev i Stedet for Grav to svære Heller lagte paa Kant mod hinanden over Aspr. Ogsaa disse Heller vises endnu. Efter ham har Gaarden Aspestrand faaet sit Navn, og af denne er Griotmål en Del. Ved Strandbredden paa Aspestrand blev i Sommer fundet en Spydspids af graa Flint. Den har en meget udpræget Spydform, er 4 Tommer lang, og nu i min Samling.

I Asperen ligger to smaa Øer, som kaldes store og lille

[1]) Se Aarsberetn. f. 1866 S. 56.

Troldhat. Paa Østkysten af store Troldhat findes to Stenrøse, hver med et aabentstaaende, firkantet, 18 Tommer stort Gravkammer, hvis Dækstene ligger ved Siden. Hver Væg saavelsom Bunden i begge Kammere dannes af én Sten. En Aremarking, som skydsede mig, fortalte, at han gjerne skulde vise mig 50 slige Røser paa Fjeldene i Omegnen, men alle med aabnet Gravkammer. Jeg har selv paa Jagtture mange Gange stødt paa lignende Røser i alle Distrikter rundt Frederikshald. De har i høi Grad forbauset mig, thi de ligne ikke almindelige Gravhøie, men ere anlagte oppe paa Fjeldene, og alle ere aabnede, uden at Nogen ved af hvem, eller hvad som er fundet. Naar i en Samling Gravhøie alle befindes aabnede, har jeg tænkt mig, at dette maatte have sin Grund deri, at i hver Høi var fundet noget, der fristede Nysgjerrigheden til Fortsættelse. Ligesaa med disse Røser. Havde de ikke indeholdt noget, vare de ikke samtlige blevne aabnede, men dette maa i alle Tilfælde være skeet for meget lang Tid siden, efterdi ethvert Minde derom er udslukket. Paa Bisseberg i Ingedal lod jeg udkaste en saadan Røs, som tilsyneladende var urørt, men som, uagtet den blev aldeles borttaget, dog ikke gav Anledning til nogen Iagttagelse. I Enningdalen besaa jeg tre, beliggende tæt ved hverandre, med Dækstenene endnu over Gravkammerne, men da Røsene vare udkastede lige ned til disse, maatte nødvendigvis ogsaa Dæksstenene være blevne tagne op og atter paalagte, thi da jeg lod dem fjærne, fandtes Kammerne aldeles tomme. At ville henføre disse Oldtidsminder til en ældre Periode, end Jernalderen, maa visselig kaldes meget problematisk, og jeg vil ingenlunde paastaa noget saadant. Imidlertid, de ere ganske særegne og mærkelige; derfor kan de berettige til at udtale en saadan Tvivl.

Foruden Høien paa Griotmål har jeg i Aremark opdaget nogle Gravhøier paa Fladeby. To ligge paa Østsiden og sex paa Vestsiden af Landeveien, desuden to længere i Vest nede ved en Myr. Før var her flere Gravhøie, men ved Anlægget af den nye Kongevei blev adskillige benyttede til Veifyld. I enkelte af disse var fundet „gammelt Jernskrab.“ Faa Skridt vestenfor ve-

stre Fosbys Huse laa en enkelt urørt Rundhøi omtrent 5 Fod høi, helt igjennem bygget af Sten, som Bønderne paastod var Søsten fra Aresøen, beliggende omtr. 100 Alen derfra. Alle Stenene vare nemlig runde og lysfarvede. I Høiens Midte fandt jeg Kul og Ben fladt udbredte, men forresten intet. Nord ved Fosbydelet i Fladebyholtet ligger ogsaa to Gravhøie, men med betydelige Forsænkninger i Toppen.

I min Aarsberetning fra ifjor findes en stor Urigtighed, som bedes undskyldt, da den er indkommet ved en Misforstaaelse fra min Side. Betræffende Oltidsminderne paa Lundestad i Bergs Sogn sagde jeg nemlig, at til dem kunde jeg ingen Spor længere finde.[1] Jeg havde søgt overalt undtagen i den Udkant, hvor de virkelig findes. Sidste Sommer kom jeg imidlertid atter did ud, og maa nu bede min tidligere Udtalelse rettet derhen: paa Pladsen Lund findes fremdeles den store Bautasten paa Grændsen mod Torpum Gaard, desuden de to Stensætninger, men med store udgravede Fordybninger i Midten; desuden en Mængde Gravhøie baade paa Lundestads og Torpums Mark. De strække sig fra Toppen af den Høide, hvorpaa Bautastenen staar, og østover lige hen til Gaarden Klokkerrød, hvor Rækkerne afsluttes med en meget stor Gravrøs. Nogle Gravhøie ligge ogsaa paa Bergs Prestegaards Grund, paa et Engstykke, der stikker ind i Lundestads Mark. Gravhøiene ere størst paa Høiden, men mange ere udgravede og „enkelte sees at have havt Gravkammere i Midten.“ Gravhøiene paa Sletten og paa Prestegaardsjordet ere ganske smaa, i Almindelighed en Alen høie. Jeg lod som Prøve udgrave én, som helt igjennem bestod af Rødsand og Smaasten, men foruden Kul fandtes intet. Til Sommeren haaber jeg at skulle kunne nærmere undersøge alle disse Lundestads Mærkværdigheder.

Ingedals Kirke, Annex til Skjeberg, nævnes ikke i N. Fornlevninger. Den er en Graastensbygning af nogenlunde samme Form som Bergs Kirke. Den er Lovekirke, men forresten har jeg ikke kunnet opdage nogen Mærkelighed ved den, uden at et

---

[1]) Jfr. Forening. Aarsberetn. f. 1867 S. 73.

Menneskehoved findes udhugget i en Sten i den søndre Væg, ligesom paa saa mange andre af de nærmeste Kirker. Ved Kirken findes paa en Udmark under Bakke Gaard en Samling af ualmindelig smukke og velbevarede Gravhøie, som jeg næsten samtlige har ladet udgrave. Midt i Gruppen ligger to mægtige Høie, den ene sex, den anden fem Alen fra Rod til Top. „Ved den største skulde Ingedal Kirke have lagt; men efterat Grundmuren tre Gange fandtes flyttet didhen, hvor den nu staar, maatte man falde tilføie og bygge den der.“ Gravhøienes Antal er 25. Naar undtages de to store og en Langhøi ere samtlige de andre forsynede med en saakaldet Fodkjæde eller Ring af ovenpaa flade Stene, som ere saa meget nedgravede i Jorden, at Overfladen netop ligger i Høide med Græstorven. Fodkjede flatterer altid meget en Høi. Den giver den en bestemt afgrændset og udpræget Holdning og Karakter fremfor almindelige Gravhøie. Enkelte i denne Gruppe ere desuden omgivne med Grøft, som har bevaret sin Karakter i en mærkelig Grad. Den største Høi bestod af Jord og store Stene og var ligesom stensat i Bunden. Da Høien blev bygget, havde man først dækket den runde Tomt med Sten og derovenpaa kjørt Jord sammen. To Gange fandt jeg en Samling brændte Ben, men foruden et Stykke Flint fandtes ingen Oldsager. I den næststørste fandtes tre Fod under Toppen tvende særdeles smukke Broncefibulaer, belagte med Sølv og med lange Spiraler, desuden en fire Tommer lang Haarnaal af Bronce med udarbeidet Hoved. Stykker af Tøi hæfte endnu ved baade de to Spænder og ved Naalen. Ved disse Oldsager, som altsaa henføre Høien til den ældre Jernalder, fandtes imidlertid ingen Ben eller andre Spor til Begravelse, men vel noget sort, fed Jord. Ei heller paa noget andet Sted i Høien saaes Spor til Ben. Langhøien ligger vestligst i Gruppen, og bærer Vidnesbyrd om Gravning paa Midten, hvorfor jeg endnu ikke har rørt ved den. Den nærmeste Høi i Nord for den største indeholdt et tykt Lag Kul, en Hob Ben, fem Klinknagler med store Hoveder og en firkantet Brynesten. I Vest for den største lod jeg udgrave fem. I én fandtes kun Kul og Ben og nogle Klinknagler. I en anden laa i

Midten Kul og Ben, men omtrent tre Fod søndenfor Benene, stod støttet af en stor og en mindre Sten en Urne af brændt Ler, sex Tommer høi og fire Tommer bred. Den er tykkest paa Midten og tager derpaa af ligemeget baade mod Bunden og Aabningen. Den er prydet med Streger, Punkter samt smaa Ringe, og i det Hele er dens Ornamentering lidt ualmindelig. Urnen er ganske konserveret. Den var fyldt med brændte Ben, og paa Bunden laa en Kugle af brændt Ler, en Tomme i Diameter og gjennemboret med et konisk Hul. I en tredie Høi fandtes et tykt Lag Kul og en Hob Ben, et stærkt forrustet Jernspyd og en Brynesten, Halvdelen af et Haandsneldehjul og nogle Klinknagler. En fjerde Høi bestod af saa mange uordenlige Lag og Striber, at den sandsynligvis havde været udgravet tidligere. Den femte var en Høi af Jord og enkelte store Stene. I den fandtes en tre Tommer lang, lidt oval Granitsten med to indgravede Rænder, der skjære hinanden under rette Vinkler, maaske et Vægtlod. Den laa lidt østlig i Høien, ligesaa var Kul og Ben paa en noget uordentlig Maade blandede om hinanden, hvorfor det ikke er nogen Umulighed, at Høien tidligere har været gravet. Af nogle Høie i Syd for den største indeholdt: 1) et ualmindelig tykt Kullag, hvori nogle Klinknagler; Benene dannede en Hob i Centrum, desuden fandtes nogle ubestemmelige Jernstykker og en net liden Hvæssesten med Remhul. — 2) Kul og brændte Ben samt nogle Klinknagler. — 3) 29 Klinknagler foruden Kul og Ben. — 4) indeholdt foruden Kul og Ben intet. — 5) indeholdt Kul, en Hob Ben og nogle Jernstykker. 6) do. 7) do. — Desuden var der enkelte Høie, hvori vistnok Kul, men hverken Ben eller andre Gjenstande kunde opdages.

Ogsaa ved Bakkegaardens Huse findes nogle Gravhøie af Middelsstørrelse. I en var for nogle Aar tilbage fundet en Lerurne med Ben. I en anden fandt jeg en bøtteformet Lerurne, simpel og tyk uden Ornamenter, men dannet af Sand saa grov som Smaasten. Urnens øverste Halvdel opløste sig, men den nederste er ganske bevaret. Foruden Ben indeholdt den intet. Samtlige disse mindre Gravhøie paa Bakke var dannede af Jord

med enkelte Stene indeni og stærkt tørvklædte, og hvad deres Ydre angaar, rene Pragtexemplarer. Efter Udgravningen blev de alle restaurerede.

Paa Nabogaarden Bisseberg søndre fandtes indtil for nogle Aar tilbage over 30 Gravhøie af samme Karakter som de paa Bakke. Nu ere alle udjevnede paa én nær, som imidlertid efter Bestemmelsen snart skulde følge sine Brødre. Efter Fortælling fandtes i dem alle itubrændte eller møre Stene. I én var desuden fundet en Urne af Ler, i en anden en otte Tommer lang, firkantet Brynesten „af særdeles god Kvalitet." Omtrent 100 Skridt i N. Ø. for Bissebergs Huse sees en oval Ring af Stene, hvis længste Diameter er sex Alen. Paa nærmeste Aas mod Øst fandtes to store Stenrøser, hvoraf jeg lod udkaste den ene, uden at noget mærkeligt blev at iagttage.

Paa Pladsen Kasa under Mellem Bisseberg findes tre Stensætninger, en med otte og to med syv Stene. Disse ligge aldeles i en Ødemark paa en liden, lyngbegroet Sandmo. Jeg lod grave i dem alle, men kunde intet opdage, uden at Sanden hist og her var maaske noget sort.

Ogsaa paa Mellem Bisseberg findes adskillige Gravhøier og to Stenrøser, Kjæmperøsene kaldet.

Paa Bakke erholdt jeg en Øx af Sten med Skafthul og almindelig Form.

Paa søndre Bisseberg havde i tyve Aar en Stenøx været benyttet som Vævtyngde. Jeg fik den imidlertid udleveret. Den er sleben helt over, stærkt buet, særdeles vel arbeidet, fem Tommer lang og af lidt ualmindelig Form. Sammesteds var ogsaa fundet et paa to Sider takket, fladt Redskab af Flint, 5—6 Tommer langt, men det var desværre nu forkommet.

Ved at betragte et Grøftearbeide paa Mellem Bisseberg fik jeg pludselig Øie paa en Flintespids, som stak lidt ud af Grøftens ene Kant, og til min store Glæde trak jeg frem en 4½ Tomme lang, prægtig Spydspids af brun Flint. Paa denne Gaard var for nogle Aar siden fundet en syv Tom. lang, sleben Øx eller Kile, (uden Skafthul) som jeg ogsaa erholdt. Paa Nabogaarden Syver-

stad var forrige Sommer fundet paa en Gang tre Flintredskaber, som af Finderen var overantvordede Skydsskafferen paa Øistad Station for af ham at blive bragte til Kristiania. Deres senere Skjebne kjender jeg ikke. — Senere blev samme Sommer fundet en Kniv eller stor Spydspids af Skifer af den i Aarsberetning for 1866, p. 99, No. 42 omtalte særegne Slags af Stenoldsager. Nu er kun et tre Tommer langt Stykke af Odden bevaret og i min Samling.

Denne Egn frembyder saaledes en efter vore Forhold ualmindelig og forbausende Rigdom paa Stenoldsager. Den Spydspids, som jeg var saa heldig at opdage, fandtes i en liden Dal mellem to Fjelde, liggende i horizontal Stilling omtrent fire Tommer nede i Leren, som igjen dækkedes af et nogle Tommer tykt Muldlag.

Paa Hjelmstad, som ogsaa er en af Nabogaardene, fandtes en stor Brynesten, muligens fra Stenalderen, samt en „Celt af Bronce," uden Øre, to Tommer lang og særdeles vel bevaret.

Paa Gaarden Vig østre, Bergs Sogn, findes nogle Gravhøie af omtrent fem Fods Høide. Ved Jordtag i den ene fandtes Sommeren 1860 to store horizontale Stenheller, adskilte fra hinanden ved fire mellemliggende Hjørnestene, og mellem Hellerne stod fire smaa Lerurner, som imidlertid strax bleve knuste „forat faa Sølvpengene," som de skulde indeholde.

Paa Iddesletten ved Frederikshald findes en stor Mængde Gravhøie. Saaledes har jeg paa Gaarden Nordbø fundet otte smaa, beliggende paa et Fladfjeld lidt østenfor den i N. Fornl. S. 1 omtalte store Høi. Af disse otte lod jeg udgrave to, hvori mellem nogle Stene laa en Hob brændte Ben; forresten intet. Hin store Høi blev udgravet for mange Aar tilbage, og da fandtes nogle Urner med Ører, som skulle være sendte til Kristiania. Høien bestaar af store Stene, men er dækket med Jord.

Paa Gaarden Vold har jeg opdaget foruden to meget store Gravhøie (5—6 Alen høie) omtrent tyve smaa, dels runde, dels lange. De to store er urørte, hvorimod alle de smaa eller næsten alle bære Spor efter Gravning. Gravhøierne er anlagte dels paa Toppen, dels paa den mod Syd skraanende Side af en Høide-

strækning, som i sydøstlig Retning naar fra Ødebergs Husebygninger hen til Bygdeveien mellem Id og Tistedalen. De to store ligge umiddelbart ved Siden af denne Vei, og fra deres Top har man en vid Udsigt over Iddesletten med Gaarden Hov og over Iddefjorden. Vandrer man herfra over til „lille Iddeslette," finder man næsten hele den Aasryg, som adskiller den fra store Iddeslette, opfyldt med Gravhøie. I én, som er aabnet, sees et mærkeligt, langagtig firkantet Gravkammer, to Alen langt og bygget af temmelig smaa Graasten, hvori engang skal være fundet „Sabler og Madkrukker, i det mindste var der Ben i dem!" Nabohøien syntes urørt, den var af samme Størrelse og saa meget lovende ud, men medens den anden bestod af Sten, viste denne sig at være dannet af Sand, og uagtet jeg lod den helt udkaste, fandtes dog intet, ikke engang Ben. Denne Høi var fem Fod fra Bunden til Toppen og meget spids.

Derpaa lod jeg udgrave en noget mindre Høi, beliggende længere mod Nord, lige ved Berger Gaards Husmandsstue. Den var dannet af Sand og stor Sten, hvorunder laa et Lag Kul og Ben og Brudstykker af to, øiensynligen med Forsæt knuste Gravurner. Den ene er en sjelden bøtteformet Urne af Klebersten, dog ikke skaaret i Klebersten, men dannet eller støbt af en Kleberstensmasse, har ganske tynde Sider og danner en udoverbrettet Ring om Aabningen. Jeg har for en Del kunnet sætte den sammen. Siderne ere prydede med Kam- og Korszirater. Den anden Urne har været af brændt Ler med smaa runde Forhøininger ud over Siderne, men af et meget simpelt Slags. Mellem Urnestykkerne fandtes ogsaa Spor af Broncesager, hvoraf en Knap med takket Kant er bevaret. Nabohøien i Syd blev grundigen gravet, men intet Spor til Begravelsen var at se, naar undtages et lidet Potteskaar og et Stykke Flint. Midt i Høien laa et saa stort Klippestykke, at det ved Haandkraft ikke lod sig rokke; muligens var dette væltet over de brændte Ben.

Paa Gaarden Solberg ligger en stor rund Gravhøi, omtalt i N. Fornl. S. 1, og bevoxet med et ualmindelig stort og frodigt

Birketræ. Den bestaar af Sten, men er dækket med Jord. Ved Udgravningen fandtes midt paa Høiens Bund lagt paa en flad Sten: en Hob brændte Ben, et ualmindelig vel bevaret Spyd fra den yngre Jernalder og en Skjoldbule, af Form som en retsidet Kegle, med udbrettet Kant, hvori fire, ½ Tomme lange, Klinknagler ere anbragte for at fæste Bulen til Skjoldets Plade. Desuden fandtes mange Stykker Læder (?), hvis Vinkelform tyder paa, at de sandsynligvis har dannet Skjoldets Randbeslag. Til Skjoldbulen hører et meget vel udarbeidet Haandtag af Jern, eller rettere Beslag til Haandtag, da det er hvælvet og saaledes rimeligvis har dækket og befæstet Træhaandtaget; thi at disse i Almindelighed har været af Træ, kan sluttes deraf, at slige Beslag høre til Sjeldenhederne. Skjoldbulen er gjennemboret, som det synes ved et Spydstik. Denne Høi blev omhyggeligen gjenkastet. Ved dens Side laa før to Gravhøie, som nu ere udjævnede. I den ene fandtes en Berlok af Sølv (altsaa ældre Jernalder), som siden har vandret gjennem mange Hænder, men hvis Spor jeg har forfulgt og nu faaet Løfte paa. Baade i Syd og Nord for denne Solberghøi findes paa samme Gaard Gravhøie. To søndenfor med hver sin opreiste Sten lod jeg udgrave. I den ene fandtes Kul og Ben, i den anden intet.

Paa Gaarden Gimming ligger to Samlinger af Gravhøie, og hver Samling har sin udprægede Karakter. Den nordligste Gruppe, beliggende paa en Høide ved Gaardens Huse, indeholder enkelte ganske store Exemplarer (af indtil 10 Fods Høide), men desværre prydes ingen længer af Bautastene (se N. Fornl. S. 1), saaledes som Tilfældet var i Aaret 1790. Derimod ligger omstyrtet ved Veikanten en prægtig Obelisk, fire Alen lang af rød Granit, og paa begge Sider af en Grind sees opstablet en Del lange Stene, som efter Bøndernes Meddelelse er bragte did fra udjævnede Gravhøie. De fleste Høier i denne Gruppe bære Spor efter tidligere Gravning. To indeholdt en Hob brændte Ben, den tredie intet; desuden ere alle disse Gravhøier dannede af værste Slags Rødsand, hvori kun meget faa Ting vilde have kunnet holde sig. Den anden Gruppe opfylder aldeles en myrlændt Strækning

midt nede paa Sletten, og disse Høies saavel Beliggenhed som Form er ganske mærkelig. Ingen Høi hæver sig mere end én Alen, men alle er de meget vide i Udstrækning, indtil 10 Alen i Diameter, og alle omgivne med en 12 Tommer dyb og bred Grøft. Bønderne, der her som andetsteds henføre alle sin Egns historiske Mærkværdigheder til en eller anden af den nyere Tids Begivenheder, som især har fæstet sig i deres Erindring, fortælle om disse Gravhøie: „at de er Teltringe fra Svenskernes Tid“ og „at Svenskerne har baade havt Ild ind i sine Telte og kogt der, thi da vi engang pløiede over nogle saadanne Ringe, fandt vi tydelig baade Kul og Benstumper!“ Ingeniørkapt. E. Hoff, der i Topographisk Journal har leveret en Beskrivelse over Frederiksstens Beleiring af Karl XII, er aabenbarligen ført bag Lyset ved denne Bøndernes Mening om Gimmings Oldtidsminder, idet han for at bestemme den svenske Leirs Beliggenhed netop anfører som Bevis: „man kan endnu paa Stedet se Teltringene.“ Disse Gravhøie ere dannede af Jord, og Grunden bestaar af fin, lysegul Sand, saaledes at Gravhøiens Dybde paa det bestemteste kan sees. I dem alle findes et tykt Lag Kul, og Benene ligge adspredte i stor Udstrækning, aldrig i Hob. — I den første, jeg lod udgrave, fandtes intet uden fire Jernspiger beliggende i Kullene. — I den anden laa midt paa den store Flade af Kul og Ben en rund Skive af brændt Ler med Hul i Midten og omtrent tre Tommer i Diameter. Slige Lerkager har jeg gjentagende Gange seet i Fund fra den ældre Jernalder, men om deres Anvendelse har jeg ingen Mening. — I den tredie fandtes et enkelt Brudstykke af en Lerurne, og mere af den kan umulig nogensinde have været nedlagt i Haugen, thi Laget af Kul med Ben ovenpaa var aldeles urørt. Desuden fandtes to Hvæssestene, enkelte større Jernstykker, et Stykke brændt Flint samt 30 Klinknagler, alle af samme Størrelse (omtr. 1 Tomme). — I en fjerde Haug var aabenbarligen ligesom lagt Trægulv. Ligesaalidt her som i nogen af de andre Gravhøie i denne Gruppe tror jeg nemlig, at Kullaget skyldes Forbrænding ved Ild. Derimod vil jeg heller antage, at et sammenklinket Lag eller Dække af Træ oprindelig har været nedlagt

paa Høiens Bund, hvor det ved at ligge i Myrjord lidt efter lidt har forkullet sig. I dette forkullede Trælag altsaa, som dels var brunt, dels sort, og kunde optages i store Stykker, fandtes nogle og tyve Klinknagler, og udbredt over det laa en Masse Menneskeben og Dyreben (sandsynligvis Hesteben), mærkelig nok blandede om hverandre, foruden hist og her Brudstykker af en, altsaa i Oldtiden knust, Kande eller Vase af brændt Ler. Den har nogenlunde ladet sig sammensætte og udgjør et meget sjeldent Exemplar.[1] Den har et langt Haandtag og ordentlig Tud, hvilket jeg endnu aldrig har opdaget paa noget andet Lerkar fra Gravhøie. Ei heller med Hensyn til Form har jeg seet noget Sidestykke til denne blandt de norske og danske Gravkar af Ler. Den har været omtrent 8 Tommer høi, er smalest ved Aabningen og videst omtrent to Tommer ovenfor Foden, der er dannet i Form af en Ring. Desuden fandtes en Brynesten. — I en femte Høi fandtes et stort Lag forkullet Træ, hvori 36 Klinknagler, en Hvæssesten og enkelte Skaar af en Lerurne. — I en sjette: 20 Klinknagler og et Knivblad. — I en syvende 16 Klinknagler og adskillige Jerngjenstande, deriblandt et Hængsel og en Pilespids, det eneste Vaaben, jeg med Sikkerhed kan paavise fra denne Gruppe Gravhøie. — I en ottende fandtes nogle og tyve Klinknagler, et Stykke brændt Flint og nogle enkelte Skaar af en Lerurne.

Paa Toppen af Aasryggen lige over Gimmings Huse findes ogsaa en Stenrøs.

Fra Gaarden Heier paa Id har jeg erholdt en Dolk af lysegraa Flint, som af Herr Professor Rygh blev dømt for at være den smukkeste, han havde seet funden her i Landet. Den er 6½ Tomme lang, med firkantet Haandtag, og langs Kanterne paa dette er med den mærkværdigste Præcision udknakket Rader af Forziringer. Den blev funden liggende løs i Jorden.

Fra Lundsholtet har jeg et tre Tommer og et andet fire Tommer langt Redskab af Flint, begge med Hensyn til Form nærmest lige

---

[1]) Se fig. 3.

med, hvad Sven Nilsson kalder Harpuner. De blev sammen med et tredie, som nu er forkommet, fundne for flere Aar tilbage i en Myr paa Gaarden.

Ved Anlægget af den nye Vei i Bakkeskraaningen mellem Gyldenløve og Tistedalselven blev paa Enkefru Wiels Lykke fundet en otte Tommer lang sleben Meisel af Flint. Eggen er frembragt ved Slibning fra den ene Flade, medens den anden er næsten ret, ganske som Konstruktionen er paa vore Hugjern. Den er ogsaa et smukt Stykke.

De antiqvariske Bøger lære, at i de skandinaviske eller rettere nordiske Lande har Stenalderens Folk været stærkt udbredt over Danmarks Øer og Fastland samt over Sverige til de store Søer, men at saavel Landet nordenfor disse som Norge kun frembyde meget svage Spor til Befolkning i hin Tidsalder. Efter de sidste Aars Erfaring synes imidlertid denne Lære for Norges Vedkommende at maatte lempes derhen, at Fund af Stenredskaber her ikke længer hører til Sjeldenheder. I enkelte Egne synes de endog at forekomme ligesaa hyppigen som i flere af Sydsveriges Landskaber, men findes forresten spredte over næsten enhver Del af Landet; og at i disse enkelte Strækninger flere Stenredskaber er komne for Dagens Lys end i andre, skyldes maaske lokale Forhold, saaledes at, naar Sagen blev undersøgt, de fleste Landsdele kunde opvise et ligesaa stort Antal. Men uagtet altsaa Stenredskabernes Mængde i Norge og deres Udbredelse over næsten det hele Land beviser, at Indbyggerantallet i hin Tidsalder ikke kan have været ubetydeligt, og uagtet de fundne Redskaber, især de af Flint, maa berettige os til at tro, at disse Indvaanere maa have tilhørt det samme Folk, som har bygget Danmarks mægtige Jættestuer, har man alligevel ikke her i Landet fundet endog den svageste eller simpleste Efterligning af hin karakteristiske Bygningskunst. Denne Mangel paa faste Mindesmærker maa skyldes en forandret Levevis hos Folket. Opførelsen af de store Jættestuer krævede en Samvirken af mange Mennesker, og var betinget af en fast bosiddende Befolkning, men en saadan maa altsaa Norge ikke have havt. Tænker man sig nemlig, at Norge blev et Til-

flugtsted for en Del af de fra sine gamle Bosteder i Danmark og Sydsverige fordrevne Stammer, kan man ogsaa antage, at det nye Lands forskjellige Naturforhold kan have tvunget de indflyttede til at forandre sin Levevis. Men at de under saa trykkende Forhold har undladt at opføre Monumenter over sine døde, kan ikke forundre os. Det er imidlertid ligesaa sandsynligt, at de indvandrede har gjort enkelte Forsøg paa at erhverve sig faste Boliger, og jeg vil i det følgende omtale nogle Oldtidsminder, som muligens kan være Exempler eller Beviser herpaa, for at denne Mulighed skal kunne underkastes Kyndigeres Dom. — Engang i Sommer kom jeg tilfældigvis ud til Hvaløernes Prestegjæld og ved at gaa iland paa en af de mange golde Holmer, som her findes, opdagede jeg til min Forbauselse i et lidet Dalføre, der fra Øst mod Vest gjennemskar Fjeldmassen, ti smaa Stenringe eller Stenkredse af en ganske særegen Karakter, — i alle Fald adskilte de sig aldeles fra de Mindesmærker af lignende Art, som jeg har seet fra Jernalderen. Paa Forespørgsel hos Egnens Folk fik jeg det sædvanlige Svar, „at disse Stenringe var i gamle Dage byggede af Kjæmper," men desuden at der findes en Mængde af dem paa forskjellige af Hvaløerne, som gjennemskjæres af lignende Dalfører. Kredsene vare dels runde, dels halvrunde. I sidste Tilfælde dannede Fjeldet Fortsættelsen. Vestenfor hine ti Kredse var under en Fjeldvæg opført en liden Røs, som jeg udkastede. Under Røsen fandtes et raat Stykke Flint, lignende de saakaldte Flinteknuder, men nedenfor dette laa kun tommestore Smaastene lige til Fjeldbunden. Kredsene vare byggede som en simpel Grundmur, det er: Sten ved Sten uden Mellemfyld, og alt efter Stenenes Størrelse var der en eller to i Høiden og ligesaa i Bredden. Kredsenes Diameter var i Almindelighed tre Alen og Murens Høide en Fod. Midt i en af de største laa en flad rund Sten, udenom den var af smaa flade Stene bygget en Trekant, og udenom denne igjen var lagt en Cirkel. Her forsøgte jeg at grave, indtil jeg i en Dybde af tre Fod fandt nogle saa store Klippestykker, at jeg ikke kunde faa dem flyttet. Gruset var vistnok sortagtigt, men om dette skrev sig fra Brand, tør jeg ikke paastaa. Nogen ordentlig Gravning

kunde jeg dengang ikke foretage, da jeg nemlig var afhængig af mit Reisefølge; ei heller kunde jeg dengang forstaa, hvortil jeg skulde henføre disse Mindesmærker. Den omskrevne Holme kaldes Toreholmen, beliggende i Skjærhaldsbugten paa Kirkøens Østside. Ogsaa paa sidstnævnte Ø, i en mod Bugten skraanende Dal, sees et stort Antal lignende Stenkredse, og flere har der været, som nu ved Oprydning er blevne benyttede til Gjærder. I en liden Fordybning i Fjeldet paa denne Dals søndre Side fandtes sidste Vaar en liden simpel Sandstensøx med Skafthul, som nu er i min Samling. Paa Øen Tisler skal imidlertid findes det største Antal slige Ringe, men disse har jeg endnu ikke seet. Senere kom jeg til at læse nogle af Videnskabernes Selskabs Forhandlinger i Kjøbenhavn, hvor der i Mødet 9de Juni 1854 blev behandlet en af Magister Bruzelius meddelt: „beskrifning öfver några snäckhögar och ruiner efter boningar, belägna på Kullaberg.“ Dengang jeg besøgte Hvaløernes Stenkredse, vidste jeg desværre ikke at søge efter „snäckhögar,“ og hvorvidt saadanne findes i Nærheden, kan jeg derfor hverken bekræfte eller benegte Men med Hensyn til Stenkredsenes Bygningsmaade og Beliggenhed fandt jeg saa mange Overensstemmelser med Kullabergs Ruiner, at det strax faldt mig ind, at de maatte være opførte i samme Hensigt og tilhøre samme Tidsalder. Den samme Iagttagelse, som jeg gjorde paa Hvaløerne, at Kredsene altid vare lagte paa Steder, hvor der var Ly for de værste Vinde, bemærker ogsaa Bruzelius om Kullabergs Ruiner, at de ere af Klipperne beskyttede for Vindenes heftigste Anfald. — I den lille Røs paa Toreholmen fandtes et Stykke Flint og i Kredsenes umiddelbare Nærhed paa Kirkøen en Stenøx, ligesom paa samme Ø tidligere er fundet adskillige Stenvaaben, som af en der bosat Engelskmand er opkjøbte og skikkede udenlands. Altsaa har Øerne bevisligen været besøgte af Stenalderens Stammer; at Kredsene ogsaa skylde dem sin Oprindelse, er vistnok ikke derved bleven bevist, men da de aabenbarligen skrive sig fra Oldtiden og ikke ligne nogen af Jernalderens mange Mindesmærker, synes mig at man indirekte maa kunne slutte, at de tilhøre samme Tidsalder som Kullabergs Oltidsmin-

der, med hvem de have saa meget tilfælles. Og saafremt denne min Antagelse godkjendes, har vi altsaa her de første faste Mindesmærker om Stenalderens Folks Ophold i Norge. I denne Forbindelse vil jeg ikke undlade at meddele en Underretning, jeg har modtaget fra Hardanger, nemlig om Opdagelsen af en Grav fra Stenalderen. Da dette i saa Fald vil være den første i Norge fundne Begravelse fra hin Tidsalder og saaledes af overordentlig Interesse, vil jeg meddele, hvad jeg ved, uagtet jeg endnu savner nærmere Oplysninger om Sagen. Svein Medaas i Graven i Hardanger skal nemlig sidste Sommer ved Markarbeide have fundet under Jordoverfladen en af flade Stene bygget og dækket Grav, hvori laa et Skelet og en Flintekniv. Jeg skrev strax til Manden og bad om Oplysninger, har atter skrevet til ham, men han lader mig endnu vente paa Svar.

Paa Finstad i Rakkestad findes en stor Gravhøi, romantisk beliggende paa Toppen af en Aas, hvorved den er synbar paa lang Afstand, og betragtes med stor Overtro; „thi Mange har seet det brænde Lys over den Haug.“ Den er rund og dannet af stor Sten, men dækket med Jord. Jeg lod den udgrave under Eiermandens strænge Opsigt, „thi han var overbevist om, at her maatte jeg finde en Skat, hvoraf han vilde passe paa at faa sin Del,“ men uagtet jeg fandt tre forskjellige Begravelser eller Hobe med Ben, var ingen Skat at se, ikke engang nogle Oldsager. Den venter paa, at den rette Graver skal komme, thi Eieren kunde nok se paa mig, at ikke jeg forstod at „løfte“ den. Efter mit Skjøn vil jeg henregne denne Gravhøi til den ældre Jernalder.

Paa Gaarden Tue i Rakkestad findes tre Gravhøie, beliggende paa et lidet Fjeld i Indmarken. Jeg lod dem udgrave og fandt i de to mindste nogle Urnestykker omkring de brændte Ben, men i den tredie og største Intet. Da jeg vilde gaa derfra gjennem Skoven til Gjulem, opdagede jeg i nordre Gjulems Skov nær Tuedelet en mærkelig ganske spids Stenhøi, 7—8 Alen fra Rod til Top. Denne begyndte jeg med at lade udgrave, men blev ikke færdig dengang og kom tilfældigvis ikke senere til Stedet.

Paa Toppen af Gjulembakken paa Vestre Gjulems Grund ligger, som før meddelt, en talrig Samling Gravhøie, af hvilke enkelte ere særdeles mægtige. Undersøgelsen af disse blev i Aar fortsat med Udgravning af fem Høie. En var helt igjennem dannet af brændte Granitstene, saa skjøre, at man kunde bryde dem over med Hænderne Imellem Stenene laa Sod og Aske samt enkelte ubrændte Hesteben, men nogen Begravelse fandtes ikke. Derimod mindede hele Høiens Indretning mig om Beskrivelserne om Hedemarkens Bryggestenshauger.[1] — I Midten af en anden Høi fandtes en meget stor urokkelig Sten og ved dens Sydside nogle faa brændte Ben, men forresten intet. — I den tredie og fjerde Høi havde været nedsat en simpel, tyk, rundbuget Lerurne, men som formedelst daarlig Brænding havde opløst sig altfor stærkt til at kunne bringes frem for Lyset igjen. — Paa Bunden af den femte laa et Lag smaa runde Stene og paa dem de brændte Ben og en fem Tommer lang Hvæssesten.

Ogsaa paa Nordre Gjulems Mark lod jeg udgrave nogle Høie. Midt igjennem den ene Gravhøi laa som en Diameter en tyk forkullet Stok eller Træstamme, og ved dens vestre Side (Tømmerstokken laa nemlig fra Nord mod Syd) var at bemærke nogle Redskaber af Jern, hvoriblandt et Sværd, men de var saa stærkt forrustede, at intet Stykke kom helt frem. De brændte Ben var spredte i en Flade over Høiens Bund, paa begge Sider af Stokken. I en anden Gravhøi, anlagt paa et lidet Fjeld og bygget af Sand, fandtes en Lerurne, men da det uheldigvis regnede stærkt den Dag, opløste den sig inden den kom under Tag. Den var fyldt med brændte Ben, ovenpaa hvilke fandtes Stykker af en Benkam.

Paa Gaarden Jølstad i Rakkestad ligger i de opdyrkede Marker i Øst for Husene tre smaa Klippepartier, hvert med Gravhøie, tilsammen ti. En Høi var bygget af Sten, hvorimellem paa Bunden laa tre smaa Urnestykker og en Hob Ben. En anden Høi kunde ikke præstere noget mærkværdigt, uden en stor Mængde

[1]) Se Foren. Aarsberetn. f. 1866 s. 59.

Kvartsstene, hvormed Høien ligesom var dækket. Da disse Gravhøie var meget vanskelige at arbeide i, og Udbyttet ikke var fristende, fortsatte jeg ikke videre, men drog over til Haugsten, hvor jeg før havde gravet med Held.

Næsten samtlige Gravminder paa Haugsten søndres store Begravelsesplads er nu udjævnede. De to sidste, som var nogenlunde uforandrede, lod jeg udgrave med følgende Resultat: I og paa et Lag af Kul og Ben, som dækkede Midtpartiet af Høiens Bund, fandt jeg 62 Glasperler af ulige Farver og Størrelser, to Stykker af en Broncespænde, en Benkam og en „brændt, rund Flintesten," hul indvendig (en saakaldet Mandelsten), gjennemboret, og som aabenbarligen har været benyttet som Perle eller Smykke. Desuden fandtes et ankerformet Redskab af Jern, aldeles af samme Slags som de to ubestemmelige, jeg fandt i Gravhøiene paa Prestegaardsjordet i Skedsmo (se S. 44). Den anden Gravhøi indeholdt foruden Kul og Ben en Jernhasp, en Hvæssesten og nogle Klinknagler. Begge Gravhøie var dannede af Jord, maalte fire Fod fra Rod til Top, og laa i opdyrket Mark paa en Slette strax vestenfor Gaardens Huse.

Paa Haugsten Nordre ligger tre endnu urørte Gravhøie.

Ogsaa paa Holene opdagede jeg Gravhøie, beliggende paa et Fladfjeld i Indmarken. De er fire i Antal, én Langhøi og tre runde, hvoraf en temmelig stor, de to andre mindre. En eller to er forstyrrede.

Paa Gudim i Rakkestad blev Sommeren 1868 udkjørt en stor rund Gravhøi, beliggende paa en dyrket Mark i Vest for Gaardens Huse. Under Arbeidet stødte man paa et firkantet, tømret Rum af forkullede eller henraadnende Tømmerstokker, men trods al Søgen fandtes ingen Oldsager. Sammesteds ligge flere Høie endnu tilbage, foruden otte paa et Skraafjeld i Syd for Gaardens Huse.

Ogsaa paa Rakkestad Prestegaard findes nær Elven i en Aspelund nogle Gravhøie, som jeg imidlertid endnu ikke har undersøgt.

Astorp langt Vest i Rakkestadbygden kan opvise adskillige, meget smukke Gravhøie. Herfra erholdt jeg en liden, aflang firkantet Øse eller Skaal af Klebersten med ganske kort Skaft. Den

blev funden ved Pløining over en lav Gravhøi paa Gaarden. Firkantede Gravkar er kun meget sjelden fundne her i Landet. Jeg kjender kun et lignende, noget større end mit, og som opbevares i Bergens Museum.[1]

Paa Kaatorp fandtes i Jorden Vaaren 1868 en Kile eller Tverøx af Flint. Den er fire Tommer lang og slebet aldeles blank.

Paa Østby i Ous fandtes for nogle Aar tilbage i en Gravhøi Stykker af en Broncekjedel, hvori brændte Ben, ovenpaa hvilke var lagt et Broncerør, omtrent 2 Tommer langt og ⅓ Tomme tykt. Af Kjedelen erholdt jeg enkelte Stykker, deriblandt et Øre.

Paa Orud i Degrenes fik jeg kjøbt en Stenøx med Slibesten og et andet Stenredskab, fundne under et lidet Fjeld ved Ertevandets Bred. Paa samme Gaard opdagede jeg adskillige, ret smukke Gravhøie, dels rørte, dels urørte. I en af dem skulde være fundet „en forrustet Kobberkjedel, men der var ikke andet end Ben i den“!

Paa Gaarden Skammerud i samme Prestegjæld saa jeg to Gravhøie, beliggende i en Dal mellem to Fjeld.

Paa Kjølerødgaarden fandtes 1858 eller 1859 to Stenøxer, som kom i Doktor Gotaas's Samling. Han var dengang bosat i Høland og fik med disse 12 Stenøxer, hvis senere Skjebne jeg ikke kjender.

Paa Gaarden Vold i Grue Prestegjæld i Solør fandtes tilforn en hel Række store Gravhøie, men som nu, paa en Undtagelse nær, er næsten ganske udkjørte. Denne Undtagelse, som var aldeles urørt og rund, lod jeg undersøge i Sommer, hvorved fremkom et særdeles smukt og rigt Fund fra den yngre Jernalder. Høien var væsentlig dannet af Jord og Ler, den maalte 60 Skridt ved Foden og ti Fod i Høide. Midt paa Høiens Bund var nedsat et halvkugleformet Kar af Træ, som holdt omtrent tre Fod over Mundingen. Det var naturligvis forkullet eller raadnet, men idet jeg lod Høien gjennemskjære fra Siden, fremtraadte dets Form

[1]) Se Urda II. 7.

aldeles distinkt. Under og omkring dette laa et Lag Kul og brændte Ben og rundt omkring i Høiens Masse en Del Hesteben og følgende Oldsager: 1) Et ganske ualmindelig smukt, tre Gange sammenbøiet, tveegget Sværd[1] fra den yngre Jernalder; det ydre og indre Hjalt er prydet med Sølvindlægninger, og det hele Stykke udgjør et Pragtexemplar af en Oldsag; Klingen er temmelig fri for Rust, og har et dybt Skaar tre Tommer fra Odden. 2) Et Spyd af almindelig Form og Dopsko til Spydstagen. 3) En Øx af almindelig Form og stærkt angrebet af Rust. 4) Elleve Pilespidse, liggende i en Hob, sandsynligvis de sidste Rester af et fyldt Pilekogger. 5) Et Knivblad. 6) En meget stor, rund, noget sammenklemt Skjoldbule af Jern, vel bevaret for Rust. 7) Et Jernkar eller en Øse, med en liden, rund, flad Bund, skraa Sider og udbrettet Kant, som er fire Tommer i Diameter; fra Kanten udgaar et fem Tommer langt Jernskaft, som engang har været bedækket med Træ. 8) Et Bidselmundbid med mange Rembeslag paa Hjørneringene. 9) Spænder og andre Beslag til et Bidsel; i Forbindelse med Hestetøiet kan bemærkes, at Hestebenene fandtes saa adspredte, at Dyret eller Dyrene sandsynligvis har været begravet hele og ubrændte, men at de var altfor medtagne til at nogen Iagttagelse af hele Skelettets eller Skeletternes Stilling kunde være mulig. 10) Et Bidselmundbid, hvis Hjørneringe danne ét Stykke med Mundstangen, er temmelig store og staa i ret Vinkel med denne, som har et Led paa Midten; det er visselig et Oxebidsel. 11) En i tre Dele brudt Jernhadde til et Kar, hvortil ingen Spor saaes, og som derfor maa have været af Træ. 12) En sex Tommer lang Krog af Jern (til at sættes paa Skaft). 13) En Sjeldenhed, nemlig et Sagblad, tre Tommer langt, med en Tomme høie Arme til Befæstelse af et Haandtag. 14) Et stort Antal Beslag til et Skrin eller Kiste, omtrent de samme Stykker som i Fundet i Prestegaardshøien i Skedsmo (se S. 45). 15) Et Nøgleknippe, bestaaende af tre ulige og ulige lange Jernnøgler paa en Ring. 16) To enkelte skaalformede Spænder, de mest primitive,

[1]) Se fig. 7.

jeg endnu har seet af denne Slags Smykker; de bestaa nemlig af en svagt buet Bronceplade, hvorpaa er indridset nogle Streger og Ringe, og paa Undersiden er fastnaglet en Jernskive, hvori Naalen og Hempen er fæstet. 17) En sex Tommer lang, buet Broncestang, brudt i to Stykker. 18) En liden Bjelde af Bronce; den giver endnu Klang, bestaar af fire sammenbøiede Blade, og har paa Undersiden en Ring til Befæstelse; Bjelden er omtrent dobbelt saa stor som den, der fandtes i Borrefundet,[1] eller henimod 2 Tommer i Tvermaal. 19) To gjennemborede Kugler af brændt Ler; den ene er ½ Tomme i Diameter, den anden noget større. — Denne ualmindelig indholdsrige Høi laa omtrent 100 Alen i Vest for Kongeveien og er endnu at se.

Fra Gaarden Skjælver i Grue erholdt jeg en smuk, dobbelt skaalformet Spænde, funden ved Pløining over Ruinerne af en Gravhøi.

Fra Vrangshagen i Vinger har jeg erholdt en kraftig Spydspids af brun Flint, fem Tommer lang, funden paa Stedet.

Jeg har ogsaa i Aar fortsat Undersøgelserne af de mange Gravhøie paa Morrænen Rokkeradet i Rokke Annex til Berg. Resultaterne er følgende: de fleste tilhøre den ældre Jernalder. Gravurner af brændt Ler findes ofte. De staa umiddelbart i Sandet, dels paa, dels under, dels over Auren, nogle opreiste, andre med Bunden i Veiret, dog aldrig helt omveltede, men liggende lidt paa Siden. Noget Gravkammer har jeg endnu ikke truffet paa. Enkelte Smaating er nedlagte med den afdødes jordiske Levninger, men aldrig Vaaben. I en fem Fod høi Sandhøi fandtes midt mellem Bund og Top en i 96 Dele knust, bætteformet, simpel Lerurne uden Forsiringer. Mellem Brudstykkerne, (der nogenlunde havde bevaret sin Plads, da Urnen var nedsat hel), laa de brændte Ben, og midt inde mellem disse stod en liden mærkelig Lerurne, to Tommer høi og ligesaa bred, med en kort Hals. Den var og er ganske hel, var fyldt med fin, gul Sand, men paa dens Bund ligger et riflet Broncerør og under dette to

[1]) Se N. Fornlevn. 179 og Aarsberetn. f. 1852 s. 28.

smaa Broncefibulaer og nogle Glasperler. Disse Gjenstande har jeg naturligvis ikke løsnet fra sin Plads, da de maa have størst Interesse i den Stilling, de nu indtage. Ovenpaa i den store Urne laa ogsaa fire Glasperler, men temmelig forbrændte. Nabohøien i S. Ø. bestod af Sand og stor Sten, og havde samme Størrelse som den foregaaende. Faa Tommer under Toppen stødte jeg paa en tynd, rund Helle, der laa som Dæksten over de brændte Ben. Disse var lagt lidt østenfor Høiens Centrum, og mellem dem fandtes enkelte udskaarne Benstykker, neppe af nogen Kam, da en saadan ogsaa blev opdaget. Under Benene var en stor Høb Kampestene, mellem hvilke Sanden var ganske sort og blandet med fine Kul. Under Stenene lidt i Syd for Midtpunktet fandtes to paa skraa liggende Lerurner, den ene høi og smal med stærkt ophøiede vredne Søilesirater, den anden kun to Tommer høi, men ikke ganske fuldstændig. Urnerne laa i og var fyldte med den ovennævnte sorte eller forbrændte Sand, men hverken i eller ved dem saaes Spor til Ben. Arrangementet i denne Gravhøi forekommer mig ganske mærkelig. — En tredie Høi var af samme Stof som forrige, men noget større. Paa Høiens Bund lidt østenfor Centrum laa en flad Helle, hvorunder Jorden var sort og fed, og hvor Overkanten af en meget vid Bolle eller Urne af brændt Ler kom tilsyne. Med stor Forsigtighed grov jeg med Hænderne omkring denne, og da jeg derved følte, at den ogsaa var opstillet paa en flad Sten, løftede jeg den i Veiret paa denne. Formen er næsten rund og Halsen ganske kort, dens Diameter omtr. 8 Tommer, og overalt udvendig er den prydet med runde Fordybninger, frembragte ved Indtryk af en Kugleflade. Over og udenom Urnen laa tre mere eller mindre ituslagne Lerurner, hvoraf imidlertid de to har ladet sig restaurere og frembyde, den ene en smuk rank, den anden en trind rund Form. Den smukke er omtrent 5 Tommer høi, Bunden er skaalformet med omtr. en Tommes Reisning, hvorpaa strax Halsens Bue begynder. Dens Sider er rigt forsirede. Bollen var fyldt med brændte Ben, ovenpaa hvilke var lagt: en noget forbrændt 1½ Tomme lang Fibula, en Kam, et tre Tommer langt buet, i den

ene Ende spidst Ben, en udskaaret i begge Ender afbrukken Bengjenstand og endelig Halshvirvler og andre Smaaben, med eller paa hvilke Glasperler er sammensmeltede. Mennesket har altsaa været lagt paa Ligbaalet med sit Perlebaand om Halsen; og efter Forbrændingen er disse Stykker opsamlede forat lægges med de andre Gjenstande øverst paa Urnen. — I en fjerde Høi, dannet af Sand, stod i Centrum en velbevaret Lerurne, fyldt med og omgivet af brændte Ben. Paa Høiens Bund var et temmelig udstrakt Lag af Kul og Aske. Urnen blev løftet op med Klump, og ved dens vestre Side fandtes da en liden hvælvet, særdeles godt bevaret Lerurne, af Form som en fladtrykt Kugle, med glatte Sider. Den er 1½ Tomme høi og omtrent to Tommer bred og var fyldt med Jord. Hovedurnen frembyder imidlertid ogsaa nogle Særegenheder. Den var ikke fyldt tilbunds med brændte Ben, thi nede i Urnen ligger et stort, rundt, opadhvælvet Potteskaar. Over Urnens Munding ligger ogsaa flere Braad, hvoriblandt et langt smalt stikker næsten to Tommer frem paa den ene Side. Alle disse løse Stykker har jeg naturligvis ladet beholde sin Plads. Af deres Stilling eller Anvendelse maa kunne sluttes, at Laag til sine Kar maa de Gamle ikke have kjendt, — i alle Fald maa de have været meget sjeldne. Saa vidt vides, har man her i Landet kun fundet et eller to Exempler paa Laag til Gravurner af brændt Ler. Thi ihvorvel Knusningen af nogle Kar maaske kan tænkes at have hørt med til Begravelseskikkene, røbede dog deres Stilling her, at de skulde tjene som Dæksel over Gravurnens Aabning. — Den femte Høi var lige saa mærkelig. Ved denne var ligesom ved No. 3 det Særsyn, at Gravurnerne ikke var sat paa Jordfladen, som sædvanlig er, men at der var gravet et Hul i Jorden til dem. Dette Hul var paa begge Steder fyldt med sort, fed Jord. Ved at følge Auren, som bestod af rød Sand, kom vi ved Høiens Centrum til en flad Helle, omtrent tre Fod i Diameter, som nøiagtig dækkede Hulningen i Jorden. Stenen blev løftet, og under den følte jeg med Haanden nogle Urner i den sorte Jord. Disse stod i en Række fra Nord mod Syd og var tre i Antal. Sydligst fandtes en 4½ Tomme høi og bred

Lerurne med Øre. Den stod hvælvet, dog ikke helt, men lidt paa skraa, og de brændte Ben havde strømmet lidt ud. Ved dens Side og i samme Stilling fandtes en høi, smal Urne med trang Hals. Den har ogsaa engang havt et Øre, og ligesom ved den første var de brændte Ben faldt noget ud. De to Urners Indhold var forresten isoleret fra hinanden. Nogle Tommer nordenfor sidstnævnte Kar stod opreist en kun 1½ Tomme høi og ligesaa bred Urne med tre stærkt fremtrædende Toppe eller Knuppe paa Siderne. Halsen er ganske kort. Den indeholder sort Jord, og ovenpaa, lige i Mundingen, laa en Perle, ½ Tomme i Diameter, som sandsynligvis er af Sølv. Ved Siden af Aabningen paa Urne No. 2 laa Stykker af en Kam, et Haandsneldehjul og en Broncefibula med Spiral. Ved den første fandtes ogsaa Stykker af en Kam samt en Jernspids. Desuden laa langs med Urnerne mange Stykker Træ af en særegen Form og alle ligedannede. Deres Tværsnit var omtrent en Tomme bredt og minder lidt om Principet for Laftning, hvorfor alle Stykker sat sammen muligens har dannet et i saa Fald meget interessant Kar eller Skrin.

Til Sommeren haaber jeg at kunne fortsætte Udgravningerne af disse ganske mærkelige Rokkehøie.

Da vor Kundskab om Enkelthederne ved vore hedenske Forfædres Begravelsesskikke er meget liden, har jeg tænkt, at det, ved en omhyggelig Iagttagen af Gravhøienes Indre, skulde være muligt at slutte sig til mange af de Skikke og Ceremonier, hvorom Sagaskriverne ikke har vidst noget at fortælle. Jeg har derfor ved mine Udgravninger givet Agt herpaa, og tror ogsaa, at jeg kan levere enkelte smaa nye Oplysninger. I Munch's „det norske Folks Historie“ I. 1. 184 gives et kort Resumé af de skriftlige Overleverelser om disse Ting saalydende: „den oprindelige germanske Begravelsesmaade bestod i at brænde Liget og siden gjemme Benene og Asken i en Gravhøi. Allerede Tacitus omtaler dette. Ved Ligenes Begravelse, siger han, finder ingen egentlig Pomp Sted. Man iagttager kun, at der til Baal for anseede Mænds Lig bruges visse bestemte Slags Ved. Baalet tildækkes hverken med Klæder eller med vellugtende Sager; kun lægges

den afdødes Vaaben, undertiden og hans Hest, med ham paa Baalet; siden reises en Høi af Torv over det hele som Gravsted. Det heder ogsaa om Odin, at han bestemte, efter den hos Aserne brugelige Skik, at alle døde Mænd skulde brændes med de Kostbarheder, de i Livet havde eiet, at Asken skulde kastes i Havet eller graves ned i Jorden, at man over anseede Mænd skulde reise Gravhøie til Erindring om dem, og at man desforuden skulde hædre de mest anseede Mænds Gravhøie med Bautastene. Endog i Gudesagnene selv tales der om Balders Begravelse og Baalfart, hvorledes han blev brændt i sit Skib med sin Hest og øvrige Klenodier. Om de afdødes Opbrændelse paa Baalet handles ogsaa ellers baade i angelsaxiske og norske Oldskrifter, ligesom og de fleste Begravelser fra Hededommen, der findes i Norge og det egentlige Sverige, indeholde Levninger af brændte Lig."

Den Veneration, Menneskene i Almindelighed vise afdøde Slægtninge og Venner, finder stedse sit Udtryk i den Omhyggelighed, hvormed de sørge for, at Begravelsen, den sidste Ære, skal gaa for sig paa bedste Maade. Det har derfor altid vist sig meget vanskeligt at indføre Forandringer i denne Handlings Ceremonier, men ikke desto mindre synes Udgravningerne at bevise, at der her i Landet mærkelig nok samtidigen maa have hersket temmelig forskjellige Maader at begrave de døde paa. Enkelte Gravhøie indeholde saaledes Gravkammere, dels af Sten, dels af Træ, andre vise derimod intet Spor til saadanne. I nogle gjemmes de brændte Ben i Urner, i andre findes de samlede i Hob, i atter andre er de spredte i et Lag over Høiens Bund, og det selv om de vedlagte Oldsager bevise Begravelsernes omtrentlige Samtidighed. Undertiden kan man endog i én Gravhøi, indeholdende flere Begravelser fra samme Periode, finde de forskjellige Begravelsesskikke anvendte. Hovedregelen er altsaa, at Ligene blev brændte. De Undtagelser, man har fra denne Regel, er for den ældre Jernalders Vedkommende meget faa og gaadefulde, men maa i den yngre Jernalder forklares som Overgangsled fra hedensk til kristelig Begravelse, idet man nok kan tænke sig, at det kunde falde de nysomvendte tungt at give Slip paa de hæ-

drende Gravhøie, „der skulde lægges synbare for alle dem, som færdes paa Veiene.“ (Af et Regnskab fra Fogden i Christiansand, hvor den sidste Hex blev brændt her i Landet, sees, at der behøves to Favne Ved til at opbrænde et Menneske). Man lagde i Oldtiden den døde paa Baalet iført sine Klæder, men om ogsaa Vaaben og Smykker blev lagte ved Liget, er et andet Spørgsmaal; thi de Oldssager, man i Almindelighed finder i Gravhøie, bære ingen Spor af Ilds Paavirkning og maa først ved Høiens Opførelse være nedlagte med de brændte Ben. Men tænker man sig Vaaben og Smykker lagte ved Liget og opbrændte med dette, vilde derved findes en rimelig Forklaring for den Særegenhed ved et Slags af den ældre Jernalders Gravhøie, som maaske er det hyppigst forekommende, „at aldrig Vaaben eller større Gjenstande er nedlagte ved de brændte Ben“.[1] Disse er i dette Slags Høie enten løstliggende eller ogsaa ofte i Urner. Hvor derimod Vaaben og andre større Ting findes, maa altsaa disse udgjøre en ny Besætning, som ved Høilæggelsen af de brændte Ben offredes den Afdøde.

Gravhøien er i Almindelighed ikke opført paa det Sted, Baalet stod. Større eller mindre Mængder af Kul og Aske sees derimod at være bragte fra Baalet til Haugen, hvor de som oftest er ordnede i Form af en rund Flade.[2] Benene blev omhyggeligen opsamlede fra Brandstedet; thi jeg har aldrig fundet dem blandede med Asken og Kullene, men vel strøede over disse. Dernæst bleve Benene rensede for uvedkommende Ingredientser. Jeg tror nemlig, at det er en Unøiagtighed i Udtrykket, at man nævner „Aske og Ben“ i Gravurner. Dette Udtryk benyttes ogsaa i N. Fornl.,[3] men i ingen af de Gravhøie, som jeg har aabnet,

---

[1]) I flere saadanne tilfælle kan det maaske forklares saaledes, at den begravne var en kvinne.

[2]) Det lader sig vistnok ikke benegte, at man kan have foretaget ligbranden paa et andet sted, men ialmindelighed maa det vel antages, at haugen blev opført paa samme sted, hvor baalet havde været. Noget bevis for det modsatte fremgaar i alle fall ikke af de grunne, hvormed hr. Lorange har søgt at støtte sin mening.

[3]) Jeg har ikke haft nogen betænkelighed ved i N. Fornl. at gjen-

hvor enten Gravurne har været benyttet, eller hvor Benene har været lagte i Hob, har disse været blandede med Aske. Gravurnerne indeholdende udelukkende brændte Ben og saa rene og hvide, at de endog maa være underkastede en meget nøiagtig Renselsesproces. Dernæst kan man baade i Gravurner, og naar de brændte Ben ligge i Hob, bemærke den Regel, at underst eller nederst er lagt de større Ben, især de bruskagtige Ledknokler. Ovenpaa disse ligge de øvrige Smaaben undtagen Stykker af Hjerneskallen, som altid, kjendelige ved sine Sømme, dække eller ligge øverst i Urnen eller paa Benhoben. De Ben, som ikke faa Rum i Urnen, er lagte udenfor omkring denne, men disse er sjelden mange. Urnerne staa dels opreiste, dels i enkelte Tilfælde med Bunden op, liggende lidt paa skraa. Smaagjenstande, som den afdøde skulde have med sig, lagdes som oftest ovenpaa Benene i Urnen. Har han faaet Vaaben og andre store Ting, har jeg ikke kunnet iagttage nogen Regel ved Nedlægningen. En liden Gjenstand har jeg som oftest opdaget baade øverst i Urnen og øverst paa Benhoben, nemlig en itubrukket Kam, og jeg tror, at søger man nøie, vil man altid finde en saadan. Sandsynligvis er dette den Kam, hvormed den dødes Haar og Skjæg sidste Gang kæmmedes, efter hvad der staar i Edda: „Haug skal du gjøre over den, som er død, vadske hans Hænder og Hoved, kæmme og tørre ham og ønske ham sødt at sove!“ Mærkelig nok har jeg aldrig fundet en hel saadan Kam. Naar Vaaben og andre Redskaber er ødelagte, før de lagdes i Høi, er det sagt at være, fordi de helligedes den afdøde og ikke mere skulde tages i Brug. Saaledes maaske ogsaa her. En lignende Forklaring er visselig ogsaa den bedste Opløsning paa den Gaade, at man i Gravhøie undertiden finder aabenbarligen forsætlig knuste Kar, ja enkelte Gange kun nogle faa Brudstykker af saadanne.

tage de nævnte ord, naar de brugtes i vedkommende beretninger, og jeg har selv senere truffet ben under de anførte omstændigheder blandede med kul alene eller kul og aske (se f. ex. Aarsber. f. 1867 s. 79 no. 47). Saa ubetinget som hr. Lorange opstiller sin mening, kan den derfor neppe ansees for rigtig.

At finde flere Begravelser i en Høi er, som ovenfor sagt, ingen Sjeldenhed, og ikke alene Begravelser fra en og samme Periode, men baade fra den ældre og yngre Jernalder. Derimod synes Gravkammere i begge Aldere kun at have været anvendte ved særdeles Anledninger. Der har været udtalt Tvivl om, hvorvidt i Oldtiden alle Mennesker, d. e. alle Kjøn og Samfundsklasser er blevne brændte og høilagte. Thi om saa har været Tilfælde, maatte Gravhøienes Antal være blevet meget stort. Da der ingen faktiske Beviser kan skaffes hverken for eller imod i denne Sag, vil Spørgsmaalet neppe nogensinde blive bestemt besvaret. Man ved, at Kvinder blev brændte og høilagte, men Trællene? Det kunde synes at være formegen Hensynstagen til en „Ting" eller et „Kvæg" at gjøre Høi derover. Rimeligere maatte det være, at gjøre et Hul i Jorden og deri lægge hans Ben. Men man har aldrig fundet Spor til saadanne Begravelser her i Landet, — derfor maa deres Aske enten være kastet i Havet eller virkelig være lagt i Høi. Og jeg vil erklære, at i de Egne af Landet, hvor jeg færdes, har jeg opdaget Gravhøie i saa overraskende stort Antal, i hundred-, ja tusindvis, at saafremt de ved Jorddyrkning i Tidens Løb tilintetgjorte medregnes, maa det synes, som om der kunde blive Plads for Alle.

Ved Grustag paa Rokkeradet lige ved de ovennævnte Gravhøie fandtes 1868 to Spydspidse af Flint, 8—10 Tommer lange, staaende i en perpendikulær Stilling med den øverste Ende næsten oppe i Lyset. De var komne lidt paa Afveie, men den ene har jeg allerede ved Forfølgning erholdt, og om den anden haaber jeg snart at kunne sige det samme.

Paa Korssæt, Nabogaard til Rokke, erholdt jeg en sleben Retmeisel af Flint, 3½ Tomme lang og 1¼ Tomme bred, funden paa Stedet ved Pløining Høsten 1868.

Fra Gaarden Søllerud i Asak har jeg ogsaa erholdt et smukt Stenredskab, nemlig en Hulmeisel, 6 Tommer lang og omtrent 2½ Tomme bred, overalt sleben saa fint, som om den var poleret.

Paa Mysegaardene i Eidsberg findes mange Gravhøie, dels i Smaagrupper, dels enkeltliggende. De fleste ligge adspredte om-

kring i den opdyrkede Mark, men den talrigste Gruppe er romantisk og yndig beliggende paa et ovenpaa fladt Fjeld, der styrter brat ned mod Myseelvens Leie. En tæt Gravlund af store Birketrær skygger her over tolv smaa Gravhøie, som jeg lod hvile i Fred, men hvoraf dog enkelte bære Vidnesbyrd om tidligere Besøg. Paa Eiendommens sydligste Del lod jeg derimod udgrave en Klynge, bestaaende af en stor Centralhøi og fem mindre, samtlige runde og dannede af Blaaler. I Midthøien, der var næsten ti Fod høi, fandtes efter store Anstrængelser, da Leren var ganske stiv, en brusten, glasseret Lerurne, den første og eneste af det Slags, som jeg har opdaget. Hverken i eller omkring den fandtes brændte Ben. Ved Sammensætningen viser den sig at være noget defekt, men har en smuk Form med stribede Sirater, og er meget velgjort. Paa flere Steder i Høien saaes stærkt forrustede og ubestemmelige Jernstumper, men forresten fandtes intet. Fire af de omgivende Gravhøie indeholdt foruden Kul — intet; men i den femte fandtes paa et Lag af Kul og brændte Ben tvende knuste, defekte Lerurner, en Kam samt enkelte Jernstykker.

Paa Bøle Skydsstation i samme Prestegjeld ligger paa Gaardens vestligste opdyrkede Mark to smaa Gravhøie. Ved Pløining over den ene fandtes 1867 en Kleberstens Bolle med Messinghadde og fuld af brændte Ben, hvorpaa, efter Finderens Sigende, laa en „tynd Guldpenge med Ring i,“ altsaa en Brakteat. Finderen byttede den senere mod et Par Benklæder til en svensk „Gesel,“ og dens senere Skjebne kjender jeg desværre ikke. Klebierstensbollen var senere gaaet itu, men Stykkerne og en Del af Hadden samt nogle Klinknagler erholdt jeg, da jeg sidste Sommer kom til Gaarden, ved hvilken Leilighed jeg ogsaa fik høre Beretningen om hin „Guldskilling,“ der forsaavidt er mærkelig, som at en Brakteat, der for Norges Vedkommende regnes til den ældre Jernalders Ting, skulde være funden sammen med en Gravurne af Klebersten, der ubetinget henfører Høien og Begravelsen til den yngre Jernalder.

I samme Eidsbergs Prestegjæld ligge de bekjendte Gravpladse

Brødremoen og Brændemoen med Hundreder af Gravhøie, som imidlertid efter de Prøver jeg lod anstille, kun skaffer Forskeren lidet Udbytte, idet de desværre alle bestaa af grov Rødsand, der forlængst har fortæret saavel de brændte Ben som ethvert andet Spor af Begravelsen. Jeg lod udgrave ni af middels Størrelse, det er to Alen høie. De otte indeholdt i Midten nogle runde Stene, hvorimellem nogle svage Levninger af Kul, men forresten intet. Mærkelig nok fandtes i en et halvt Haandsneldehjul og et stærkt angrebet Stykke af en bøileformet Broncefibula anbragt paa Enden af en lang smal Sten. Navnet Brændemoen eller den Slette, hvorpaa Ligene brændes, skriver sig maaske lige fra hin fjærne Tid, da dette Sted var Vidne til saa mange gribende Scener; de talrige Gravhøie give Egnen et ualmindeligt antikt Præg, desuden var jeg af en gammel høiagtet Videnskabsmand opfordret til at undersøge disse Oldtidsminder, — derfor maa jeg saa meget mere beklage, at jeg ikke har kunnet fremdrage større Resultater fra denne engang visselig rige Egn. Men efter den Erfaring jeg har, tror jeg, at videre Anstrængelse her vil være spildt.

Fra Momarkens Exercerplads har jeg en Stenøx med Skafthul af almindelig Form.

Ogsaa iaar har jeg fra Rødnæs Prestegjæld erholdt forskjellige Stenoldsager, nemlig to Stenøxer fra Slupstad, fundne sammen i en Myr, en do. fra Funnerud og en do. fra Gaarden Klun, hvor den efter Traditionen blev funden ved Gaardens Rydning og dengang ophængt i Skorstenspiben for at beskytte Huset mod Lynild. Ved Ombygninger eller naar Baandet var afbrændt, havde man altid iagttaget at hænge den op igjen, hvorfor det var med stor Selvovervindelse, at Eieren lod mig reise afsted med Gaardens Reliqvie. Disse fire Stenøxer vise paafaldende Overensstemmelse i Principet for deres Tildannelse. Dernæst har jeg fra Spekebu erholdt en i Skafthullet afbrukket Stenøx og en Meisel eller Kile af Flint. Denne sidste er omtrent fire Tommer lang og 1½ Tomme bred og sleben ved Eggen. Paa en Plads under Fangen Gaard i samme Prestegjæld fandtes ved Markarbeide sidste Vaar en Celt af Bronce. Den er omtrent 1¼ Tomme lang og en Tomme bred,

uden Øre og opbevares nu i min Samling. Dernæst fra Gaarden Maarstad en tre Tommer lang Kile af usædvanlig Form.

Paa Gaarden Mørk i Høland erholdt jeg en Stenøx af almindelig Form, funden paa Toppen af en Høide strax i Øst for Gaardens Huse.

Ogsaa fra Skjeberg Prestegjæld har jeg øget min Samling med nogle Stenoldsager, nemlig en Stenøx, funden i Jorden paa Pladsen Stenene under Skjeberg Prestegaard, det mindste Exemplar, jeg har at opvise, og en do. med ualmindeligt stort Skafthul fra Pladsen Gyrifoden under samme Prestegaard.

Fra Tune Prestegjæld har jeg en Stenøx, funden i en Myr paa Gaarden Hund, en do. af Sandsten, fire Tommer lang med en Antydning af Fal for Skaftet som paa de baadformede Øxer, funden paa Bjørnstad ved Glommens Bred under høiest Flom. Jeg har kun en Gang besøgt Tune, og det var uheldigvis om Vinteren, saaledes at jeg blot kunne inspicere, ikke grave; men hvilken talløs Mængde af Oldtidsminder, som her er at se, tror jeg endnu ingen har gjort sig Begreb om. Gravhøie i hundredevis, Røser, Stensætninger, Bautastene og Helleristninger findes spredte overalt, hvor Ploven endnu ikke har naaet frem, og Stenredskaber havde saa godt som hver Bonde, jeg talede med, fundet i sin Jord. At opgive Stederne eller Navnene, hvor de større Mindesmærker findes, kan næsten være overflødigt; hver som kommer paa Aastedet vil selv finde dem, dog kan fremhæves Tune Kirkes nærmeste Omgivelser. Hidtil ukjendte Helleristninger opdagedes midt i Tunet paa Alvim Gaard: syv Skibsfigurer, fem Fodspor, syv Hjul samt en Mængde Punkter og Snirkler. Desuden to paa Pladsen Biserud, Hauge Gaard i Skjeberg: paa et Fladfjeld sex Hjul i to Rader, de tre øverste større end de tre underste; paa et andet en mærkelig stor Figur, nemlig en Cirkel, tyve Tommer i Diameter, midt i denne en anden Cirkel, fem Tommer i Diameter, begge forenede med atten Radier saaledes, at altsaa Midtcirkelens Plan er glat.

Ved Sarpsborgs Bros Bygning fandtes i Strandbredden en udmærket smuk baadformet Stenøx af mørkgrøn Stenart med ud-

præget Fal for Skaftet. Ved Synet af et saa velgjort Redskab maa man forbauses over, hvilke Arbeider, Stenalderens Folk har kunnet udføre med sine ufuldkomne Hjelpemidler. Den er nu i mit Eie. Ligeledes blev midt i Sarpsborgs By ved Gravning for Kirkens Grundmur fundet tre sjeldne Stenredskaber, nemlig en Landse 8 Tom. lang, 1½ Tom. bred og ganske tynd, af graa og brun stribet Flint, en Landsespids af rød Flint, afbrukket i begge Ender, men bedst tilhugget af de tre, og er 5 Tom. lang, samt et halvmaaneformet, vel bevaret Sagblad af graa Flint. Alle tre findes nu i min Samling.

Til Sommeren haaber jeg at skulle kunne faa Leilighed til atter at bringe for Lyset Indholdet i nogle af Tunes talrige Gravhøie og Stensætninger.

Her afsluttes Beretningen om mine Fund af Oldsager i Sommeren 1868; de omtalte Gjenstande foruden enkelte Ting, som ere mig tilsendte fra fjærnere Dele af Landet og derfor ikke her nævnte, forskjellige Vaaben og Gjenstande fra Middelalderen og den nyere Tid, gammelnorske Mynter, hvoraf jeg skjænkede Universitetets Myntsamling et Unicum fra Haakon V som Hertug, antikke Møbler, Glastøi og gammelt Porcelæn, udgjør Aarstilvexten til min lille Samling, som imidlertid har det Fortrin, fremfor Landets øvrige Oldsagssamlinger, at samtlige Gjenstandes Findested vides, saavelsom Omstændighederne, hvorunder de ere fundne. Altsaa — ethvert af mine Nummere har sin fulde Betydning som Moment til den Landsdels Historie, hvorfra det er hentet, ligesom ogsaa den Forsigtighed, jeg altid har søgt at iagttage ved mine Udgravninger, har havt til Følge, at mange Gjenstande ere blevne reddede, som Tiden allerede havde medtaget i særdeles Grad f. Ex. Lerurner, hvoraf min Samling allerede kan opvise interessante Rækker. Hvad jeg har samlet, er naturligvis kun en Brøkdel af, hvad det samme Omraade vilde have kunnet præstere af Oldsager, dersom længere Tid og større Midler derpaa var blevet anvendt, men at denne min Brøkdel, trods disse Hindringer, er bleven saa stor, vil jeg benytte som Bevis paa eller som Maal for, hvad

der paa dette Feldt virkelig er at høste, naar Sagen omfattes med Varme og Interesse.

Paa Oldssager og Oldtidsminder har vort Land en stor Rigdom. Kjærlighed til Oldtiden tror jeg er det norske Folk medfødt, men af Mangel paa Viden har den endnu ikke kunnet antage nogen Form eller Karakter. Det er derfor blandt de høiere Stænder, blandt Embedsmænd og Lærere, at Oldkyndigheden først maa finde Tilslutning for at vort Lands minderige Oldhistorie skal kunne blive rykket ud af det Mørke, hvori den endnu er indhyllet, og derved komme til at indtage den Plads i Folkets Bevidsthed, som den fortjener.

OLDSAGER

INDKOMNE I 1868 TIL DET KONGELIGE NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SAMLING.

---

1. Katal. No. LXXVIII. En Runesten fra For Prestegaard i Stod, formentlig den af Worm beskrevne men senere forsvundne Sten.
2. No. LXXIX. En Spydspids af Flint, funden for et Par Aar siden paa Bersøen i Herø Prestegjeld, Romsdals Amt, staaende paa Spidsen ved Randen af en Gangvei. Længde 7 Tommer, bredest 1¾ Tomme, smalest 1 Tomme; nedre Ende 1½ Tomme.
3. No. LXXX. Landsespids af Flint, funden paa Gaarden Vorum i Stadsbygden i en Ager 1867, Længde 6 Tommer, største Bredde 1¼ Tomme.
4. No. LXXXI. Throndhjems Slagterlaugs Signet fra 1776.
5. No. LXXXII. Jutulstuens Indgang. (Jfr. Foren. Aarsberetn. f. 1867 S. 4.)
6. No. LXXXIII. Spydspids med Agnorer af Lerskifer, fundet i Vaagen i Lofoten 1859.
7. No. LXXXIV. Alterskab fra Høiland Kirke i Grong.
8. No. LXXXV. Fund fra Gravrok i Melhus, foræret af Lieutn. Ziegler. a) 1. Sverd; Klingen 30½ Tomme med Rende; Bredden ved Fæstet 2¼ Tomme; paa Midten 2 Tommer; nederst (2 Tommer ovenfor Spidsen) 1½ Tomme; Fæstet med Hugbøilen 5¾ Tomme; Hugbøilen 7 Linier tyk, $4\frac{7}{12}$ Tomme lang, bærer Mærker af Traadvindinger eller fin Rifling og indlagte Traadsirater, i hver Yderende et Hul som Tykkelsen af et Pennekniv; Fæstets Knap 1½ Tomme høi, $2\frac{5}{12}$ Tomme bred, bestaar af et Stykke af samme Form som Hugbøilen og en efter Sverdets Længderetning med 4 Fordybninger forsynet Knop, begge sammenfæstede med to Nagler og riflede ligesom

Hugbøilen. — 2. En Tollekniv. — 3. Et gaffelformigt Jernredskab; den ene Gren, bøiet i en Krog opad, er længere end den anden, der ikke synes at være afbrudt; har været at fæste til en Stang; korteste Gren 6 Tommer, længste Gren til Bøiningen $5\frac{9}{12}$ Tomme; Krogen fra Bugten til Spidsen $1\frac{1}{4}$ Tomme. Formentlig en Baadshage. — 4. Levninger af Bronce- eller Kobberkar i smaa Stumper, stærkt fortærede. — 5. En Sax; Knivene ere bøiede opad, formentlig den oprindelige Form, at dømme efter Krumningens Regelmæssighed og Ligedannelse paa begge. b) 1. Søm, ialt 85. — 2. Brudstykker af do. samt andre Jernstumper formentlig af et Sverd, en Kniv o. fl. — 3. Sverdklinge; synes at have været enegget. Længde 27 Tommer, Bredde $1\frac{3}{4}$—$1\frac{1}{2}$ Tomme. — 4. Brynestene (3). — 5. Spydspids med Skaftstykke $12\frac{1}{2}$ Tomme lang, største Bredde $2\frac{1}{4}$ Tomme. — 6. Skjoldbule.

9. No. LXXXVI og LXXXIX. Fundet fra Gaarden Gjete ved Levanger, udgravet under Tilsyn af Hr. B. Mosling. Om dette formodes Detailmeddelelse at være sendt eller ville indkomme fra Foreningens Filialafdeling.[1] Her skal derfor kun tilføies, at foruden de før indkomne Sager derfra ere nylig ogsaa de to først fundne Guldringe erhvervede. Det er Fingerringe af hulhamret Guldblik, yderst primært Arbeide. Guldværdi hver omtrent 2 Spd.

10. No. LXXXVII. En „Røgelsekage," funden 185(6?) i en Myr ved Husene paa Gaarden Olberg i Lexviken, hvor ogsaa en anden af samme Slags fandtes, men i smaa Stykker, hvilke ere forsvundne. Kagen, som tidligere har ligget i Naturaliesamlingen, er af ganske samme Art og Form, som de, der findes i den kjøbenhavnske Samling, kun mindre. Diameter 6 Tommer. Tykkelsen, maalt gjennem Hullet i Midten, 2 Tommer. Substantsen er analyseret i Begyndelsen af 1859 og fandtes bestaaende fast udelukkende af Kulstof, Vandstof og Surstof og kun en Brøkprocent Askebestanddele.

---

[1]) Se foran s. 16 f.

11. No. LXXXVIII. Hefte af et Sverd (a) samt en Øxe (c) og en Heftet tilhørende Sverdknap (b), fundne „for nogle Aar siden“ paa Hitteren.
12. No. XC. Øxeblad, fundet for endel Aar siden i Jorden paa Pladsen Hvilhaugen under Brosveet ved Levanger. Samtidig fandtes to Sverd eller Stykker deraf, en Spydspids og nogle „sammenhængende Jernringe,“ hvilket er forkommet. Øxeggen 4 Tommer; Høiden knap 7 Tommer; under Skafthullet 1½ Tomme bred; fra dette skraaner Bladet stærkere paa den indre Side end paa den ydre; Hammerfladen 1½ Tomme og 1 Tomme.
13. No. XCI. Nogle Glasstumper, Lerstumper og Broncestumper fra Fundet paa Ven i Høilandet (Katal. No. LVII, 1865). Glasstumperne passe til Brudflader paa de tidligere indkomne Stykker af Glasbægeret, hvorved dettes Bund er fuldstændigt og ligesaa den ene Side lige til Randen. Bægerets Høide er derefter 5 Tommer, Randens Diameter knap 3½ Tomme. Disse Supplementar-Stykker ere fundne af samme Mand i samme Haug som tidligere. (Jfr. N. Fornl. S. 830 og Aarsber. f. 1866 S. 77.)

FORTEGNELSE

OVER ANTIKVARISKE GJENSTANDE INDKOMNE TIL BERGENS MUSEUM I 1868.

1. Landsespids af flammet Skifersten, afslebet og skarp for begge Egge med en skarp Rand paa begge Fladsider fra Spidsen og indtil halvveis til Skaftet, der er afbrudt, 7'' 6''' lang og 1'' 3''' bred paa Midten, 8''' ved Skaftet. Funden 1859 ved Pløining paa Gaarden Lyngsædet i Lyngens Præstegjæld, Tromsø Amt. (Katalog over jordfundne Sager No. 2050).
2. Hammer af Sten, langagtig oval og tilhugget i begge En-

der, 5" lang og 4" og 2½" i Gjennemsnit. Den er glat overalt, men neppe afslebet ved Kunst, snarere skulde man formode, at den er funden saaledes formet og senere tilhugget i Enderne. (2125).

3. Meisel af Trap, tilsleben overalt, 4" lang, 1" 9''' paa det Bredeste, 10''' tyk, skraa for Eggen. (2126).

4. Do. 3" lang, 1" 10''' bred, 8''' tyk, skraa for Eggen og afbrudt ved Banen, helt afsleben. (2127).

5. Do. 3" lang, 1" 6''' bred, 9''' tyk, lidt afrundet for Eggen, helt afsleben. (2128).

6. Haandsneldehjul af Grønsten, flad paa den ene og halvkugleformet paa den anden Side med Hul i Midten, 1" 3''' i Diameter. (2129).

No. 2—6 ere fundne for flere Aar siden paa Jederen, 3—6 som det siges paa Gaarden Anda i Kleps Prestegjæld, og skjenkede af Toldinspektør Schive.

7. 19 Brudstykker af Hellekister med Skibsfigurer og andre Sirater. (2130 a—t).

8. Nogle Brudstykker af en Lerurne og brændte Ben (2131 a—b).

No. 7 og 8 ere fundne 1867 i Mjeltehaugen i Giske Sogn, Romsdals Amt (jfr. N. Fornlevn. S. 531) ved dens fornyede Undersøgelse af Rektor Henrichsen.

9. Urne eller Bæger af Glas, 9" 6''' høi, 4" indvendig Diameter og 3''' tyk. (2132). Fuldstændig bevaret, forøvrigt i Et og Alt lig Glasurnen fra Vest-Ly No. 1850 (jfr. Aarsb. f. 1866 S. 81 No. 19).

10. Urne af Ler, blomsterpotteformet, 5" 9''' høi, indvendig 5" 6''' i Diameter ved Mundingen og 4" 3''' i Bunden, forsiret med de sædvanlige Længde- og Tverstriber med mellemliggende Indhakninger, og udvendig ved Randen 3 horisontaltløbende Linier. (2133).

No. 9 og 10 ere fundne paa Jederen og skjenkede af Maler Carl Hansen i Paris.

11. Urne, noget beskadiget, af grovt Ler, med teglstensrød

Farve, 7" høi, 6" indvendig Diameter ved Mundingen og 4" 3''' ved Bunden; lidt indoverbøiet ved Mundingen, men uden særskilt Rand; forsiret med 7 langagtige udstaaende Facetter eller Knapper udvendig ved Mundingen; den er over halv fyldt med brændte Ben og Aske. — Skal være funden paa en Holme i Hafrsfjord i Haaland Præstegjeld, Stavanger Amt. (2134).

12. Urne, lidt beskadiget, af Ler, 4" 6''', indvendig 5" 3''' i Diameter ved Mundingen og 4" 3''' i Bunden, lidt buget og med en bred, noget udoverliggende Rand ved Mundingen, men forresten uden Sirater. (2135).

13. Omtrent den nedre Halvdel af en Urne, teglstensfarvet som No. 11, men af finere Ler; har havt Potteformen; Bundens Diameter 3" 3'''. (2136).

14. Brudstykker af en Lerurne, der skjønnes at have været stærkt buget med indkneben Hals og forsiret med horisontale og vertikale Linieforsiringer. (2137).

15. Brudstykker af et Jernsverd, tveegget og med Levninger af Træbalgen. Længden af de forhaandenværende Stykker udgjør 30" og Bredden ved Hjaltet 2⅓", hvoraf Balgen dog udgjør en Del. (2138).

16. Stykker af et Spydblad tilligemed Stumper af et eller flere ubestemmelige Redskaber af Jern. (2139).

No. 12—16 ere fundne paa Jederen og skjenkede af ovennævnte Maler C. Hansen.

17. 2 skaalformede Spænder af Bronse, vel vedligeholdte og meget smukt forsirede med gjennembrudt Arbeide, hvoriblandt Dyrehoveder. Længden 4" 3''' og Bredden 2" 10'''. Tungen er borte, men Bøilerne ubeskadigede. Fra Ænes i Kvindherred Præstegjeld, Søndre Bergenhus Amt. (2140 a—b).

18. Nogle Stumper af Messing, formentlig henhørende til et Beslag. (2141).

19. En Mosaikperle med forskjelligfarvede Øine, 7''' lang og ligesaa bred i den ene Ende, men neppe 6''' i den anden. (2142).

20. Stykker af en Skjoldbukkel af Jern. (2143).

21. Stykke af et Oxehorn nærmest Hjerneskallen, vel 2" lang og 2" 3''' i Diameter; har paa den ene Side et Hul, hvori sidder en Rindel eller Løber af Træ, hvis ydre Del er skeformet og gjennembrudt efter Længden, 2" 2''' lang og 1" 2" bred. (2144).

No. 18—21 ere fundne paa Jederen og skjenkede af ovennævnte Maler C. Hansen.

22. 2 Stykker af et Sverd, meget forrustet, enegget, tilsammen 1 Alen 6" lang og 1" 9''' bred; den øverste og nederste Del mangler (2145).

23. Spydblad af Jern, 10½" lang og 2" paa det Bredeste; Skafholderen 5" lang og Skafhullet 9''' i Diameter (2146).

24. Øxe af Jern, 7" lang fra Banen til Eggen og 5" over Eggen, udtunget over Skafthullet, der er 2" og 1"; Banen 1½" og 1". (2147).

25. Øxe af Jern, 6" 3''' fra Banen til Eggen, der er 3" bred, forresten som foregaaende. (2148).

26. 2 Stykker af forskjellige ubestemmelige Jernredskaber. (2149).

No. 22—26 ere fundne 1868 i en Gravhaug paa Gaarden øvre Tofte i Eids Sogn paa Halsnøen, Søndre Bergenhus Amt, og skjenkede af Ole Knudsen Thvet. (2149).

27. Skaalformet Spænde af Bronse, temmelig beskadiget, med Kvadratforsiringer og Slyngninger, 4" lang og 2" 3''' paa det Bredeste. Funden i en Gravhaug paa Gaarden Aahjem i Vanelvens Sogn, Romsdals Amt, sammen med en Del andre Sager, der ere lovede Museet af Giveren Handelsmand P. G. Pedersen. (2150).

28. Jernskaal, hvelvet og lidt mere ophøiet udvendig i Centret; 8" 4''' i Diameter ved Mundingen og 4" 4''' indvendig Dybde. Rundt Aabningen Mærker efter Nagler, og paa indre Side sees paa et Sted Mærke efter 2 Nagler, den ene lidt ovenfor den anden. Beskadiget i Bunden og i det Hele temmelig forrustet. (2151).

29. Spydblad, 17″ langt og 1″ 2‴ bredt, afbrudt i Spidsen. Skaftholderen 4″ 6‴ og Hullet 9‴ i Diameter. (2152).

30. Brudstykke af et Spydblad, 5½″ lang. (2153).

31. Øxe, afbrudt over Skafthullet, 5″ lang og 3‴ bred for den afrundede Eg; bred over Skafthullet 1″ 3‴. (2154).

32. Et Stykke af et Jernbeslag og Skaftet af en Bor eller Kjølp. (2155).

33. 21 Stykker Vævstene af Klebersten, omtrent af lige Form og Størrelse med Hul i den smalere Ende. (2156 a—v).

34. 2 Perler af Glasmosaik, den ene grøn og gul og flad, 8‴ i Diameter, og den anden med blaa Hovedfarve og røde og gule Slyngninger, 9‴ lang og 3‴ i Diameter. (2157 a—b).

35. 4 smaa snoede Sølvringe, 4‴ i Diameter, formentlig anvendte som Sirat paa efterfølgende Fibulaer, da den ene af dem var smyget ind paa en af de gjennembrudte Knupper paa følgende No., men faldt ud under Udpakningen. (2158 a—d).

36. 2 skaalformede Fibulaer, 4″ 4‴ lange og 2″ 4‴ paa det Bredeste. Det ydre Belæg er af ophøiet Arbeide med 8 runde og 6 tresidede stærkt fremtrædende Knopper, hvoraf de tresidede ere gjennembrudte. Desuden sees efter Længden tre langagtige Facetter samt en Del andre Forsiringer og snoede Baand (2159 a—b).

37. Skaalformet Fibula, beskadiget, 3″ 4‴ lang og 1″ 10‴ paa det Bredeste. Belægget bestaar af Arabesker med 2 Kvadrater, ved hvis Hjørner enten har staaet Stene af Glas eller andre Sirater, som nu ere borte. Kvadraterne ere belagte med Sølv, det Øvrige forgyldt. (2160).

No. 28—37 ere fundne ved Gravning i en Grushaug tæt ved Hauge Kirkegaard i Lærdals Præstegjeld, Nordre Bergenhus Amt, i Mai 1868. Sagerne laa samlede omtrent 2 Alen dybt, men der var intet Gravkammer. I Haugen er jevnlig tilforn taget Veifyld.

38. Guldring, vægtig 1 Lod 40 Æs. Bestaar af tre Spiraler, hvoraf den midterste er snoet og Enderne danne Slangehoveder. Temmelig raat Arbeide. Funden ved Pløining i Førde

Sogn, Nordre Bergenhus Amt, for længere Tid tilbage. (2161).

39. Redskab af Sandsten, rund, lidt oval, omtrent 4" i Diameter, med 1" bred og dyb Fure rundt Midten, der deler den i to ligestore Halvdele, og hvilken Fure paa et Sted er overskaaret af en kortere, lidt bredere Fure, der gaar et lidet Stykke ind paa begge Halvkugler. Har formentlig været brugt som Slynge- eller Synkesten. Temmelig forvittret. Funden i en Gravhaug paa Gaarden Ytre Hauge i Sandø Sogn og Prestegjæld, Romsdals Amt, sammen med et rundt Glas, Brudstykker af Jernsager, Potteskaar m. m., hvilke Sager endnu ikke ere indsendte, men lovede. (2162).

40. Sort Brynesten, fin, 6" 10''' lang, 2" bred og 1" 2''' tyk, forøvrigt uregelmæssig i Formen paa Grund af udslaaede Stykker. (2163).

41. Meisel af Sten, 4" 7''' lang, 1" 7''' bred for Eggen, der er tilsleben; flad paa den ene og afrundet paa den anden Side, 10''' tyk og ligesaa bred ved Banen; forøvrigt helt afsleben, forsaavidt de dybere Indhug har tilladt det. (2164).

No. 40 og 41 ere fundne 1861 paa Ask i Strudshavn Sogn, Søndre Bergenhus Amt, ved Baadeviksvandets Udløb i Askevandet i selve Elveleiet og skjenkede af Proprietær Nysum.

42. Hammer af Sten, 6" lang, 2" 6''' bred over Skafthullet og 2" 3''' paa det Tykkeste; skarp for Eggen, men forøvrigt temmelig raat tilhugget. Skafthullet, 9''' i Diameter, ligger temmelig nær Banen, der er skraaliggende. (2165).

43. Hammer af Sten, 5" 9''' lang, 2" 6''' bred over Skafthullet, og 1" 6''' tyk. Skarp for Eggen, hvor der er udslaaet et Stykke, ligeledes ved Banen, hvor Bruddet gaar opover Skafthullet, der har en Diameter af 1" og staar ligeledes kun 9''' fra Banen. Helt afsleben. (2166).

44. Beltesten af graa Sandsten, flad paa den ene og svagt afrundet paa den anden Side, 4" lang og 1" 4''' paa det Bredeste med en Fals for Indfældingen i Beltet. Spor af Slibning paa den ydre Side. (2167).

45. Stykke af en flad og tynd Slibesten, 3" lang. (2168).

46. 2 Hager med mellemliggende Del af Jern, maaske henhørende til et Spænderedskab til en Bue (?). (2169).

No. 42—46 ere fundne i Jorden i Aremarks Præstegjeld, Smaalenenes Amt, No. 42 paa Gaarden Rud, 43 og 44 paa Bøen, 45 paa Sletta og 46 paa Kilud.

47. Skaalformet Spænde af Messing, kun det øverste Belæg, der har gjennembrudte Knopper samt 4 runde Skiver, hvorpaa der formodentlig har været anbragt Stene eller andre Sirater, 3" 3''' og vel 2" paa det Bredeste. (2192).

48. Spydblad af Jern med afbrudt Spids, 5" lang, og en Rand nedad begge Bredsider. Skaftholderen 3" lang og Skafthullet 6''' i Diameter.

No. 47 og 48 ere fundne for mange Aar siden i en Gravhaug paa Gaarden Bredviken i Hen Sogn, Gryten Præstegjeld, Romsdals Amt.

49. Skaalformet Spænde, 3⅝" lang og 2" bred, har en hel Del Slyngsirater og 10 runde ophøiede Knopper; har været forgyldt. (2194).

50. Brudstykke af et Messingbeslag med ophøiede Forsiringer; har muligens været et Belæg paa en Fibula. (2195).

51. 3 Brudstykker af 2 forskjellige Haandledsringe af Bronse, smukt forsirede. (2196 a—c).

52. 2 skaalformede Fibulaer, temmelig medtaget af Ir, og hvis ydre Belæg er borte, 4" 3''' lange og 2" 6''' paa det Bredeste. Rundt Fibulaen løber en forsiret Borde, ½" bred. (2197 a—b).

53. Sneldehjul af Vegsten, fladt paa den ene og afrundet paa den anden Side, med Hul i Midten, 1" 3''' i Diameter. (2198).

54. Halvdelen af en Brynesten, 6½" lang, 1½" bred og 1¼" tyk, afrundet paa de 3 Sider. (2199).

No. 49—54 ere skjenkede af Toldinspektør Schive og fundne i Haalands Præstegjeld, Stavanger Amt, No. 49 og 50 paa Gaarden Sole i 1868, No. 51 og 54 i en gammel Hustomt paa Gaarden Some.

55. Spænderedskab af Jern til en Bue, af almindelig Form fra Middelalderen. Funden under Rødderne af en Enerbusk paa Gaarden Gjernæs i Vossevangens Sogn, Søndre Bergenhus Amt, og givet af Provst Smith. (2200).

56. Landsespids af Jern, 8½" lang og 2" paa det Bredeste. Spidsen afbrudt. Skaftholderen 7" 2''' lang og Hullet 1" i Diameter. (2201). — Skjenket af Civilingeniør Christie og funden i en Gravhaug paa Gaarden Aalgaard i Gjesdals Sogn, Ly Prestegjeld, Stavanger Amt, sammen med Stumper af Sverd og andre Redskåber.

57. Flintekniv med firesidet Skaft. Bladet 4½" og Skaftet 3½"; afbrudt ved Spidsen og Bredden 1" 3'''. — Funden paa Gaarden Ølbør i Sole Sogn, Haalands Prestegjeld, Stavanger Amt, i en Haug (?), der tidligere har været udgravet. (2202).

58. Glasklump i Form af en Flaskebund af grønt Glas, formentlig brugt til at glatte Linned med, saaledes som endnu er brugeligt i flere Landdistrikter. — Funden i en Stenrøs paa Gaarden Thjore i Haalands Prestegjeld, Stavanger Amt.

59. Brynesten af meget fin Sandsten, noget tilspidset i Enderne, 9" lang og 9''' bred og tyk. (2204).

60. Brynesten, afbrudt, 5" 4''' lang og 9''' bred og tyk. (2205).

61. En liden Brynesten af meget fin sort Sten med Hul i den ene Ende, 4" lang og 3" bred og tyk. (2206).

62. Pren af Messing, udhamret og sammenbøiet til en Øsken i den ene Ende. Den øverste Del, 2" 6''' lang, er firesidet, og den nedre Del, 4" 6''' lang, er rund, løbende ud i en Spids, der er afbrudt. Langs de 4 Sider er en riflet Linie. (2207).

63. Ring af Messing, firesiddet, hvoraf et lidet Stykke er borte, 1" 6''' i Diameter, maaske en Ringsølje eller Spænde. (2208).

64. Sirat af Messing i Form af en cirkelrund Ring, 10''' i Diameter, hvori en Trekant med indadbøiede Sider er indsat, formentlig enten en selvstændig Spænde eller en Del af en saadan, da der synes at være Antydning til, at en Tunge har været anbragt. (2209).

No. 59—64 ere fundne i en tidligere udgravet Haug paa

Gaarden øvre Malle i Malle Sogn, Haalands Prestegjeld, Stavanger Amt, tilligemed Stykker af en Øxe, et Sverd m. m. samt en Hestetand og Hesteben.

No. 57—64 ere skjenkede af Toldinspektør Schive.

65. Haandledsring af Guld, rund og glat, 2″ 6‴ i Tvermaal og omtrent 2‴ tyk; den ene Ende hamret flad og bøiet sammen til en Øsken, medens den anden rimeligvis har havt en Hage til at indhæfte i Øskenen, men den er nu afbrudt og borte; er kun nødtørftig affilet og i det Hele raat forarbeidet. Paa denne Ring er indstukket en anden ganske liden Guldring i en enkelt Spiral, men der har været flere saadanne, da Ringen er afhugget i den ene Ende; Tykkelsen og Arbeidet som paa den førstnævnte. Begge Ringe veie tilsammen 2¼ Lod og ere fundne i 1868 i en Ager paa Gaarden Hosdal i Hammer Prestegjeld, Søndre Bergenhus Amt. (2212).

66. Haandledsring, aldeles glat og flad og uden Sirater, kun lidt udtunget paa Midten, hvor den er 5‴ bred og ved Enderne 2‴; Tykkelsen knapt 1‴; Indvendig Diameter 2″ og 2‴. (2213).

67. Haandledsring, i Et og Alt som foregaaende. (2214).

68. Haandledsring, lidt mindre og kun 2″ indvendig Diameter, forresten lig foregaaende (2215).

69. Haandledsring af samme Form, men lidt tykkere; har havt vertikale Striber som Sirat, men disse ere for det meste afslidte eller affilede. (2216).

70. Halvdelen af en Haandledsring, 1½‴ tyk og forsiret med dybe vertikale Rifler og 2 korsformede Striber henimod Midten. 2 lignende har rimeligvis været paa den anden Side af Udhugningen. Afhugget i begge Ender. (2217).

71. Halvdelen af en Haandledsring, 1‴ tyk; mod den smalere Ende med en enkelt Række dybe vertikale Striber og siden med en dobbelt Række af saadanne. (2218).

72. Halvdelen af en Haandledsring, 1½‴ tyk, forsiret med samme Slags Rifler, men noget dybere og bredere og saaledes, at de mellemliggende Linier har runde Øine. (2219).

---

73. En Trediedel af en Haandledsring uden Sirater. (2220).

74. Stykke af en Betalingsring, sammenbøiet og afhugget i den ene Ende, som er ottekantet tilhamret, men rund i den anden; Længden lidt over 4" og Tykkelsen ved den afhugne Ende 3½''', ved den anden 2'''. (2221).

No. 66—74, der ere af Sølv, tildels sammenbøiede og fladtrykte og indskudte paa hverandre, saa de danne et helt Knippe, veie tilsammen 20¼ Lod og ere fundne 1868 paa Gaarden Ornæs i Stødle Sogn, Etne Prestegjeld, Søndre Bergenhus Amt, i en Ager, der om Vaaren var ryddet i en Stenur.

75. Døbefont af Vegsten, firkantet, udvendig bred 1 Alen 1" og 18", indvendig 19" 9''' og 13'''; høi udvendig 18", indvendig Dybde 13". Vegstenens Tykkelse fra 2" 6''' til 3". — Den har indtil seneste Tider været brugt i Østrems Kirke i Lindaas Prestegjeld, Søndre Bergenhus Amt. Rundt Aabningen er indhugget en Fals og i Bunden er et Hul til Vandets Udløb. (Katal. over Sager fra Middelalderen No. 132).

76. Messehagel af rødbrunt grovt Klæde, kantet med sort Silkeflus; lang foran 1 Alen 14" 6''', bagtil 2 Alen lang; bred over Skuldrene 1 Alen 8". — Paa begge Sider er broderet med Sølvtraad og Silke et 6" 6''' bredt Kors, hvis Arme forenes over Skuldrene og hvorpaa sees de 12 Apostle, 4 foran og bag og 2 over hver Skulder. Hele Kaaben er forresten broderet med lyreformede Figurer, hvorover er anbragt med Minuskelskrift *ma* eller *ihs*. Fra Veø Kirke i Romsdals Amt (Jfr. N. Fornl. S. 542). (133).

77. Messehagel af hvidt Bomersi med rødt Kors, fra Rødven Kirke i Veø Prestegjeld, samme Amt. (134).

78. Venstre Arm i kolossal Størrelse af et Træbillede, der har været anbragt over Alteret i Østreims Kirke, Lindaas Prestegjeld, Søndre Bergenhus Amt. Haanden holder et Brød mellem Fingrene. (135).

79. Fingerring af Sølv, sammenføiet ved 2 i hinanden lagte Hænder; næsten 1" i Diameter og tiltager lidt i Bredde fra

Hænderne; udvendig lidt konkav og indgraveret med ubestemmelige Figurer (Arabesker?). Funden i Oktober 1868 ved Nedlægning af Vandrør til et Hus i Klosteret i Bergen. Vægt lidt over ½ Lod. (136).

80. Kjedel med 2 Tude, i Form af Dyrehoveder, samt med Ører, Hank og Ring, alt af Messing eller Metal. Den er buget og 5" i Diameter ved Aabningen, 8" over Bugen. Fra Stordøen i Søndre Bergenhus Amt. (137).

81. De øverste Stykker af 2 Processionsstave med Galleri omkring; have været stærkt forgyldte, men ere nu temmelig ramponerede. Fra Kinserviks Kirke i Hardanger, jfr. N. Fornl. S. 811. (138 a—b).

82. Hovedet af et Madonnabillede med Krone; har været forgyldt. (139).

83. Hovedet af en Helgenfigur med Bispehue. (140).

84. Dør, 3 Alen 4" høi og 1 Alen 9¼" bred, med rigt Jernbeslag, der udløber i mange Grene. Paa Døren indskaaret gjennem Tiderne en Mængde Bogstaver, Runer eller Bomerker og andre Figurer. (141).

85. Ligsten i Form af et Ligkistelaag med Indskrift i Majuskler, der ere temmelig utydelige. 3 Alen 4" lang, bred ved Hovedet 1 Alen 3" og ved Foden 22". (142).

86. Ligsten af samme Form, 2 Alen 20" lang, 22" og 13" bred. (143).

87. 3 Endestykker til No. 85 og 86, hjulformede og med indhugne Kors. (144—146).

No. 82—87 hidrøre fra den nedtagne Østensø Kirke i Hardanger og dens Kirkegaard, og ere skjenkede af Sognets Formandskab tilligemed en Mynt af Magnus Erikssøn og 5 Brakteater, som fandtes ved Undersøgelse af Kirkens Tomt.

88. Illumineret Fotografi efter en Tavle i Kjøbenhavns Museum, forestillende St. Olafs Martyrium i 4 Felt (jfr. Aarsb. f. 1867 S. 114). Foræret af H. Maj. Kongen. (147).

89. En Del Smaasager og Stene fra Selje Klosterruiner, hvoriblandt en Solskive af almindelig Graasten. (148).

Foruden ovennævnte Sager er ogsaa indkommen 2 Runestene, den ene fra Gimsø (jfr. N. Fornl. S. 690), den anden fra Mangers Kirke (jfr. anf. Sted S. 401).

OVERSIGT

OVER DE TIL UNIVERSITETETS SAMLING AF NORDISKE OLDSAGER I 1868 INDKOMNE SAGER, ÆLDRE END REFORMATIONEN.

---

1. Et Øxeblad og et af de bøileformede Redskaber med ihængende Ringe og Fal til et Skaft, begge af Jern og fra yngre Jernalder, fundne i en Gravhaug paa Gaarden Nedre Rauan i Thjølling Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Jvfr. Aarsb. 1867 S. 92. — Gave fra Antikvar N. Nicolaysen. (4322. 4323).
2. Halvmaaneformet Kniv af Flint, af ualmindelig Størrelse; har været over 7" lang, men et Stykke i den ene Ende mangler nu. Skal være funden i Jarlsberg og er skjenket til Samlingen af Gustav Wedel-Jarlsberg. (4325).
3. Smaa Brudstykker af et Broncekar, der rimeligvis har havt Formen af en Vase, og 3 Perler, 1 af Sten og 2 af Glas, fundne paa Gaarden Vestre Houe i Vanse Pgd., Lister og Mandals Amt, sammen med en stor romersk Guldmynt af Keiser Valentinianus (formodentlig Val. I, altsaa fra c. 370), der blev indkjøbt af Universitetets Myntsamling. Mynten er,

som det vil sees af foranstaaende Afbildning,[1] indfattet og forsynet med Hempe ligesom Guldbrakteaterne og har altsaa af dens sidste Eier været baaret som Smykke. Den er beskreven af Prof. Aubert i Kristiania Videnskabsselskabs Forhandlinger for 1868. Om Fundet jfr. Aarsb. 1867 S. 96. (4326. 4327).

4. To Glasperler, af hvilke den ene tydelig sees at have været i stærk Ild, fundne sammen med endel tidligere indkomne Sager fra yngre Jernalder (N. Fornl. S. 743) i Rendalens Alminding i Østerdalen. Om Fundet meddeltes nu følgende nærmere Oplysninger: Findestedet er en jevn Sandmo ved Klar-Elvens vestre Bred, ligeoverfor Gaarden Husfloen, og ligger omtr. 9 Alen over Elvens laveste Vandstand. Oldsagerne laa omtr. ¼ Alen under Jordskorpen, paa et Sted, hvor der ikke var mindste Spor til nogen Gravhaug, i et Lag af Kul og „sorte forraadnede Ingredienser," der var 2—3 Alen langt og ikke fuldt saa bredt. I dette Lag fandtes desuden en Benstump, nogle flere Glasperler, to Nøgler af Jern, et Ildjern og et Stykke Flint. Paa to eller tre Steder i Nærheden stødte man ved fortsat Gravning paa lignende Kullag, hvori dog ei fandtes Oldsager. Disse Oplysninger bringe det til Vished, at dette i en afsides Fjeldegn gjorte Fund virkelig er et Gravfund fra hedensk Tid, fra yngre Jernalder. (4328).

5. To Pilespidser af Jern, af almindelig yngre Jernalders Form, fundne i Trysil Pgd. i Østerdalen, den ene paa Toppen af Fjeldet Elgshaugen, den anden ved Gaarden Landsjøaaen. (4330. 4331).

6. Pilespids af Jern fra Middelalderen, funden paa nysnævnte Gaard Husfloen i Rendalens Alminding. (4329).

4—6 er Gaver fra Korpslæge A. Backer.

7. Ske af Messing af almindelig ældre Form; indvendig langs Bladets Kant en endnu ikke forklaret Indskrift med meget kunstlede Minuskelbogstaver fra senere Middelalder. Funden

[1]) Træsnittet er velvillig overladt Foreningen af Kristiania Videnskabsselskab.

i Jorden paa Gaarden Tande i Ringsaker Pgd. og foræret af Gaardbruger Stenersen. (4334).

8. Gravfund fra yngre Jernalder (en Spydspids, to Knivblad, en Mængde Beslag til Remmer, hørende til Kjøre- eller Ridetøi, en Remspænde, en liden smukt arbeidet Hængelaas, en Hadde til et Kar og Brudstykker af en Skjoldbule, alt af Jern, samt Stykker af en Brynesten), fra en Gravhaug paa Gaarden Fonnbekk i Ullensaker Pgd., Akershus Amt, hvorfra flere lignende Fund er indkomne i de senere Aar (jfr. N. Fornl. 50. 739). Rembeslagene har oprindelig været ret smukke; de er paa Oversiden belagte med glatte Bronceplader og har været fæstede med Nagler, der have broncerede Hoveder, dels flade runde, dels halvkugleformede, de sidste omgivne med en Ring af flettet Sølvtraad. Haugen havde intet Gravkammer, men indeholdt endel Kul og brændte Ben. (4335—4339).

9. En stor Spydspids og et Bidselmundbid, af Jern og fra yngre Jernalder, fundne i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad i Aamot Pgd i Østerdalen, tilligemed et Sværd og en „Stiksag“ (maaske et af de almindelige Sigdblad med sagtandet Eg). — Gave fra Gaardbruger Halvor Rogstad. (4340. 4341).

10. Tveegget Kniv af Flint, 7" lang, funden paa Gaarden Leine i Hole Pgd., Buskeruds Amt. — Gave fra Gaardbruger Ole Dehli. (4343).

11. 10 Pilespidser af Jern, fra Middelalderen, og en 14" lang Spydspids af Jern, fra yngre Jernalder, fundne paa forskjellige Steder paa Gaarden Svien i Vang Pgd. i Valdres. Spydspidsen er sammenbøiet. (4344. 4345).

12. To brede og tynde Flintflekker, fundne paa Gaarden Ytre Berge i Lyngdal Pgd., Lister og Mandals Amt, samt Nederdelen af en smukt sleben Bredmeisel af Flint, funden paa Gaarden Austad i samme Pgd. — Gaver fra Student H. Kjelland. (4346. 4347).

13. Pilespids af Jern, fra yngre Jernalder, funden paa Thor-

finstinden inde mellem Jotunfjeldene, mellem Bygdin og Gjendin. (4348).

14. Smaa Brudstykker af et Bæger af Glas og to Spydspidser af Jern fra ældre Jernalder. Den ene af disse har den almindelige tveeggede Form med en skarp ophøiet Ryg langs Midten af Bladet; den anden, af en mindre sædvanlig Form med Modhage blot til den ene Side, er afbildet fig. 11. Glasbægeret har havt Fod og har været videre paa Midten end ved Mundingen, hvis Tvermaal har været c. 2½". Det er af gjennemsigtigt grønligt Glas, med udvendig paalagte Liniepry-delser af melkefarvet Glas (ligesom Worsaaes Nord. Olds. No. 317, med hvilket det har havt adskilligt tilfælles i Formen). Disse Sager fandtes, sammen med den i Aarsb. 1867 S. 36 No. 17 omtalte Fingerring af Guld, i en Gravrøs paa Gaarden Ringsaker i Nordre Aurdal Pgd. i Valdres. Bægeret var helt, da Graven aabnedes, men knustes af en nedfaldende Sten; det var temmelig stort, efter Finderens Skjøn af 1½ Pots Rumfang, og indeholdt endel „Aske.“ (4350—4352).

15. To Pilespidser af Jern af yngre Jernalders Form og et lidet Jernredskab af ukjendt Brug, fundne paa Gaarden Leirhol i Vang Pgd. i Valdres. (4354—4356).

16. To smaa Glasperler, Brudstykker af en liden Ravperle, et lidet fladt Broncestykke og et Stykke af en ganske liden bøileformet Spænde af Sølv med en Rad af smaa Halvcirkelzirater tversover (ældre Jernalder), fundet paa Gaarden Gunheim i Saude Pgd., Bratsberg Amt, i den samme Haug, hvori man i forrige Aarhundrede gjorde et større Fund af Guldsager, Perler m. m.[1] I denne oprindelig meget store Haug har Gaardens nuværende Eier, ved efterhaanden at jevne den ud, fundet et horizontalt Lag af Aske, som gaar gjennem hele Haugen i Høide med den omgivende Jordflade; hist og her omkring i dette Askelag har han foruden de indsendte

[1]) Se nu nedenfor „Tillæg til N. Fornlevninger“ under Bratsberg Amt, Saude Prestegjeld.

Sager fundet mange Smaating, hvoriblandt flere Perler, nogle Broncefragmenter, Brudstykker af Lerurner og af et Glaskar samt nogle Haandsneldehjul af Sten. — Gave fra Gaardbruger Kristen Jonsen Gunheim. (4357).

17. Bredmeisel af Sten, kun 2½" lang, mulig blot et Brudstykke, funden paa Gaarden Myre i Hol Pgd. i Hallingdalen. (4358).

18. En vævskyttelformet Brynesten, 3" lang, flad paa den ene Side, men stærkt konvex paa den anden; intet Spor til Slid. Funden paa Gaarden Bjella i Aal Pgd. i Hallingdalen. (4359).

19. Et Stykke af en flad Helle af rød Sandsten (fig. 34), paa den ene Side prydet med Slyngezirater i samme Stil, som de, der forekomme paa enkelte Runestene (f. Ex. Stenene paa Alvstad paa Thoten, Dynna i Gran og Vang Prestegaard i Valdres). Det er rimeligt nok, at ogsaa denne Sten kan have havt en Runeskrift paa den nu tabte Del, saameget mere som den netop er af samme Stenart som de nysnævnte Runestene fra Alvstad og Dynna og en tredie Runesten, der staar paa Granevollen ved Gran Kirke. — Stykket er fundet i en Røs paa Gaarden Strand i Aal Pgd. i Hallingdalen; Resten af Stenen har forgjæves været eftersøgt. Den smukke Sandsten, hvoraf den og de omtalte tre Runestene ere hugne, findes alene paa Ringerike, hvorfra man altsaa maa have hentet den til omliggende Bygder for at anvende den til Mindestene (i Alvstad-Stenens Indskrift siges ogsaa udtrykkelig, at den er „ført fra Ringerike"). (4360).

20. To Pilespidser fra yngre Jernalder, fundne i en Gravrøs paa nysnævnte Gaard Strand i Aal (4362).

21. Stor Pilespids af Jern, rimeligvis fra Middelalderen, funden i en Ager paa samme Gaard. (4361).

22. En saakaldet Paalstavspids af Jern, med krummet Eg, altsaa vel brugt som Udhulejern, 5½" lang. I Falen sidder en Levning af Træskaftet. Ganske lignende Stykker er undertiden fundne i Grave fra yngre Jernalder. Funden i Jor-

den paa Arnegaard i Vatsbygden, Aal Pgd. i Hallingdalen. (4363).

23. To vævskyttelformede Stene, 4 og 2½" lange. Den største har tydelige Spor af Jernrust i den rundtom gaaende Fure og har altsaa været baaret i et Jernbaand, ligesom andre Stykker af samme Slags er fundne med Levninger af Broncebaand. Begge har Spor af Slid som efter Slibning med et spidst Redskab, den ene paa begge Sider, den anden kun paa den ene. (4369. 4370).

24. Kile af Sten af almindelig Form, 4" lang. (4371).

25. Brudstykker af en temmelig raat arbeidet Lerurne af buget Form med indtrykte Stregezirater (4372).

23—25 er Gaver fra Gaardbruger Andreas Moer og fundne paa forskjellige Steder paa hans Gaard Moer i Aas Pgd., Akershus Amt; Urnen fandtes i en Gravhaug med brændte Ben og nogle Jernsager.

26. Gibsaftryk af to Runestene fra Bohuslen, den ene fra Räfsal paa Thjörn (ældre Runer med Spor af Overgang til det yngre Alfabet), den anden fra Hoga paa Oroust (yngre Runer). Gave fra Dr. Charles Dickson i Göteborg. (4380. 4381).

27. Tveegget Kniv af Flint, af blaahvid Farve. Funden ¼ Alen dybt i en Myr paa Gaarden Helmei i Gran Pgd. paa Hadeland. (4383).

28. Bidselmundbid af Jern, med løse Sideringe og enkelt Led, meget svært; Ringene store og flade, med en opstaaende Kant paa den indre Side. Stykket ligner meget det hos Worsaae No. 487 afbildede (fra Norge), men har ikke som dette Zirater. Fundet ved Pløining paa Gaarden Estensmoen i Kvikne Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af nogle smaa Gravhauger, hvori man for endel Aar siden skal have gravet uden at finde noget. — Gave fra Thore Jensen Estensmoen. (4384).

29. Stenøxe med Skafthul af almindelig Form, 4¼" lang; har oprindelig været større og er bleven formindsket ved gjentagen Opslibning af Eggen. Funden omtr. 1866 paa Gaarden Sandnes i Urskog Pgd., Akershus Amt. (4385).

30. Paalstav af Bronce af almindelig Form, 4½" lang, funden 1867 i et Bakkeheld paa Gaarden Veen i Kvikne Pgd., Hedemarkens Amt. (4386).

31. 8 Redskaber af Jern af samme Slags som det i Aarsb. 1867 Pl. III fig. 32 afbildede, som formodes at have været brugte som Vegter til at stramme Rendingen i Væven. De er 9½" lange, sværere og arbeidede med større Omhu, end de tidligere bekjendte Stykker af samme Art. Fundne med nogle flere lignende ved Agerbrydning paa Gaarden Bø i Foldebu Sogn, Gausdal Pgd., Kristians Amt. — Gave fra Gaardbruger Peder Bø. (4387).

32. Sideplankerne af et udskaaret Kirkeportal af Furutræ, 3¼ Alen høie og 21" brede, fra den nylig nedrevne Kirke i Veigusdals Sogn, Evje Pgd., Nedenes Amt. Begge Plankerne har runde Halvsøiler paa den mod Døren vendende Kant; paa det øvrige flade Parti har den ene af dem kun de sædvanlige Slyngezirater, den anden derimod Fremstillinger af forskjellige Scener af Sagnet om Sigurd Faavnesbane, i samme Stil som de paa Portalet fra Hyllestad Kirke i Setersdalen (Aarsb. 1867 S. 63), men hverken saa vel udførte eller saa vel bevarede. Jvf. N. Fornl. 252. — Gave fra Veigusdals Kommunebestyrelse. (4389).

33. Gravfund fra yngre Jernalder (tveegget Sværd, Øxeblad, Spydspids og Skjoldbule); fremkom 1868 ved Pløining i en liden Gravhaug paa Gaarden Styren i Eidsvoll Pgd., Akershus Amt. Haugen havde intet Gravkammer. Desuden fandtes en buet Gjenstand af Jern, som Finderen antog for en Hjelm. — Gave fra Gaardbruger O. Enger. (4390—4393).

34. Pilespids af Jern af yngre Jernalders Form, funden paa Gaarden Østerhus i Aaserall Pgd., Nedenes Amt, sammen med endel tidligere indsendte Sager. (N. Fornl. 264). — Gave fra Sogneprest Schübeler. (4394).

35. Kile af Flint, 4⅜" lang, skjødesløst sleben paa de brede Sider, men ellers blot tilhugget. Formodes at være funden i

Norge; men nærmere Oplysninger mangle. — Gave af Prof. Fr. Brandt. (4395).

36. Stenøxe med Skafthul, 6" lang, bevaret i længere Tid paa Gaarden Brurberg i Lier Pgd., Buskeruds Amt, og formodentlig ogsaa funden der. (4394).

37. Et Gravfund fra yngre Jernalder (et tveegget Sværd, en Spydspids, et Øxeblad, en Skjoldbule, en Fil, en Bøile med Ringe og Krog til Ophængning, et Bidselmundbid, et Sigdblad, en Krog, Brudstykker af en Kjedel og nogle andre ubetydelige Brudstykker, alt af Jern). Fundet 1868 i en Gravhaug paa Gaarden Svere i Lier Pgd., Buskeruds Amt. Flere af disse Sager er ualmindelig smukt arbeidede, navnlig det bøileformede Redskab med Ringe og Sværdet (fig. 35). Det sidste, hvis Klinge har en Længde af 28½", er, som det vil sees af Afbildningen, paa begge Hjalt prydet med meget fine Indlægninger med Sølv. Spydspidsen, 18¾" lang, har havt mange (som det synes ialt 11) Nagler, hvis Hoveder rage frem paa begge Sider af Falen, ligesom de i Aarsb. 1867 S. 81. 83 omtalte Spydspidser; Naglerne har imidlertid i nærværende Tilfælde været af Jern, ikke af Bronce. (4397—4407).

38. Nøgel af Jern, med ringformet Haandtag og Pibe, 5½" lang. Angives at være funden sammen med de under foregaaende No. anførte Sager, men kan efter sin Form neppe tilhøre nogen ældre Tid end Middelalderen. (4408).

36—38 Gaver fra Otto Olsen Sjaastad.

39. Gravfund fra yngre Jernalder (et tveegget Sværd, et Øxeblad, to Skjoldbuler, Levninger af en af flere smaa Plader sammenklinket Kjedel, alt af Jern, og en noget aflang Terning af Ben). Fundet for flere Aar siden i en rund Gravhaug paa Gaarden Veen i Stange Pgd. paa Hedemarken; der fandtes endnu en Terning, som senere er bortkommen. Noget Gravkammer havde Haugen ikke; derimod var der efter Finderens Sigende Spor af en Trækiste (Træstumper og Nagler). Han troede at erindre, at der og-

saa havde været Kul og Aske i Haugen. — Gave fra Gaardbruger Knut Veen ved Antikvar Nicolaysen. (4409—4413).

40. Spydspids af yngre Jernalders Form, 15" lang, funden ved Pløining i en Haug, hvorpaa der var „en Stensætning," paa Gaarden Tomter i Relingen Sogn, Fet Pgd., Akershus Amt, tilligemed Levninger af et Sværd. (4414).

41. Kniv af Bronce med Skaft i Form af en Dyrehals med Hoved (fig. 9), idethele lig de almindelige Knive fra Broncealderen. De trekantede Prydelser er indslaaede med et Stempel. Funden for omtr. 20 Aar siden paa Gaarden Nedre Hov i Gran Pgd. paa Hadeland, under Pløining tæt ved en Haug paa den saakaldte Trettenlykken. — Gave fra Anders Olsen Hov ved Antikvar Nicolaysen. (4417).

42. Stenøxe med Skafthul, 3½" lang; synes efter Skafthullets Vidde oprindelig at have været meget større. Funden i Nærheden af Fredriksten Fæstning. — Gave fra Svend Hansen Berger. (4422).

43. Et Gravfund fra ældre Jernalder (en Broncekjedel, et tveegget Sværd og en Spydspids med Agnorer og mangekantet Fal). Kjedlen er af den paa Østlandet almindelige rundbugede Form, og har havt Hadde og Hanker af Jern; Bunden dannet af et særskilt paanaglet Stykke; den er paa flere Steder lappet. Kjedlen er stærkt sammenbøiet og Bunden løsnet fra Overstykket. Høide c. 8", Vidde 10". Sværdet, 34" langt (Klingens Længde 28") er sammenbøiet og overbrudt; Tangens Beklædning, hvoraf intet Spor er tilbage, maa have været af Træ. Spydspidsen, 10" lang, er ikke bøiet. Sagerne fandtes, tilligemed nok en Spydspids og nogle Benkamme, for omtr. 10 Aar siden i en Gravhaug paa Gaarden Øvre Hov i Gran Pgd. paa Hadeland; de laa i et lidet Rum, noget større end Kjedlen, omgivet paa Siderne med Sten og dækket med en Helle; i Kjedlen var Aske og brændte Ben og ovenpaa disse laa de øvrige Sager. (4419—4421).

44. Et Gravfund fra yngre Jernalder (en Spydspids, en Pilespids, et Knivblad og Pladen af en Stegepande af

Jern).[1] Spydspidsen (fig. 36) er af samme Form som de oftere i Grave fra yngre Jernalder forekommende, der have to trekantede Udspring paa hver sin Side af Falen; men istedetfor disse har denne 4 til begge Sider fremspringende Nagler af opad voxende Længde. Disse Nagler gaa ikke gjennem Falen og er blot til Prydelse; den virkelige Skaftnagle, som nu er borte, sees af Hullerne at have været anbragt længere nede. — Fundet 1867 i en Gravhaug paa nysnævnte Gaard Øvre Hov i Gran. (4423—4426).

45. Spore af Jern med Hjul, fra Middelalderen, funden ligeledes paa Øvre Hov, ved Chausseen nedenfor Gaarden. (4427).

46. Brudstykker af en buget Lerurne af rødt, uglaseret Ler, prydet alene med horizontale Linier rundt om Bugen, og et 9¼" langt Knivblad af Jern, fundne 1868 af Antikvar Nicolaysen ved Udgravning af en rund Haug (No. 1) paa samme Gaard Øvre Hov. Fundet maa paa Grund af Knivbladets Form henføres til yngre Jernalder. (4510. 4511).

43—46 Gave fra Gunner Olsen Hov ved Antikvar Nicolaysen.

47. Øxeblad af Jern, yngre Jernalders Form, fundet for nogen Tid siden paa Gaarden Nordre Gisleberg i Gran, i en paa Gaarden liggende Gravhaug. — Gave fra Halvor Gisleberg ved Antikvar Nicolaysen. (4428).

48. Spydspids af ældre Jernalders Form, tveegget med skarp ophøiet Ryg langs Midten af Bladet, 10¼" lang, funden 1864 tæt i sydøst for Husene i en rund Gravhaug uden Gravkammer paa Gaarden Sande-Ødegaard (ogsaa kaldet Skeaker) i Gran, tilligemed et Sværd og Spydspids med Agnorer, som man senere har opsmedet. I Haugen fandtes desuden Kul. (4436).

49. Endel ubrændte Ben, fundne i to af Antikvar Nicolaysen i 1868 udgravede Hauger (No. 1 og 2) paa samme Gaard Sande-Ødegaard. (4438. 4439).

---

[1]) Jvfr. nedenfor No. 64.

50. En Pilespids og et Ildstaal af Jern (yngre Jernalder), fundne i en ligeledes af Nicolaysen udgravet Haug (No. 3) paa samme Gaard. (4440. 4441).

48—50 Gaver fra Eiler Hansen Sandeødegaard ved Antikvar Nicolaysen.

51. To Redskaber af Jern af ukjendt Brug, fundne 1867 i Bunden af en rund Gravhaug uden Gravkammer paa Gaarden Hovsmarken i Gran, tilligemed en Lerurne med brændte Ben og Aske. Det ene af disse Redskaber formodes at have været en Hasp i et Taskelaas; det andet (fig. 37) har øiensynlig med sin nedre Del været fæstet til noget, som har været baaret eller ophængt ved Hjælp af Redskabet, medens der i den øvre bøileformede Del gjennem den ved en Fjeder lukkede Aabning har kunnet indføres en Snor eller en Rem til at bære det hele i. Den øvre Del er fæstet bevægelig i den nedre, saa at den med Lethed kan dreies rundt. Det sidste Redskab har man ogsaa ellers undertiden fundet i Forbindelse med Sager fra yngre Jernalder; et Exemplar ganske af samme Form og Størrelse forekommer saaledes i Fundet fra Verpen i Hurum (N. Fornl. 167). — Gave fra Amund Hovsmarken ved Antikvar Nicolaysen. (4429. 4430).

52. En Hestefigur af Kobber, af det Slags, som antages for at være brugte som Vegtlodder i den senere Middelalder; uden Mærke. Veier 3 Lod 1 Kvintin 40 Æs, hvilket passer til ¼ Mark (lidt affilet paa den ene Side og af Halen). Funden i Jorden paa Gaarden Nordengen i Gran. — Gave fra Antikvar Nicolaysen. (4431).

53. Brudstykker af et Par temmelig smaa ovale skaalformede Spænder af Bronce, med enkelt Plade, samt en Armring, ligeledes af Bronce, fundne 1868 i en Gravrøs paa Gaarden Nordre Horgen i Gran. Armringen afviger, som Afbildningen fig. 38 viser, baade i Form og Zirater noget fra de i yngre Jernalder almindelige. (4432. 4433).

54. En Spydspids og et Øxeblad af Jern (yngre Jernalder),

ligeledes fundne i Sommeren 1868 i en Gravrøs paa Nordre Horgen. (4434. 4435).

53 og 54 Gaver fra Gaardbruger og Storthingsmand Peder Olsen Horgen ved Antikvar Nicolaysen.

55. Et Kjæveben af en Hest, ubetydelige Brudstykker af en Lerurne og et lidet Jernredskab af ukjendt Brug, fundne i en af Antikvar Nicolaysen 1868 udgravet Haug paa Gaarden Nordre Morstad i Gran. (4504).

56. Øxeblad af Jern, yngre Jernalders Form, fundet i Jorden paa samme Gaard. (4505).

57. Skjoldbule af Jern med Pig øverst, af samme Form som Worsaae No. 339, altsaa fra ældre Jernalder. Funden 1866 ved Pløining paa samme Gaard. (4506).

55—57 Gaver fra Simon Hansen Morstad ved Antikvar Nicolaysen.

58. Beltespænde af Jern, med Naal af Bronce, af en i norske Fund meget usædvanlig Form, og et Knivblad af Jern, ligeledes af mindre almindelig Form (begge afbildede fig. 18 og 19). Fundne 1868 af Antikvar Nicolaysen ved Gravning i en af reiste Stene dannet Kreds paa Gaarden Nedre Hval i Gran tilligemed en kileformet hvid Sten, der dog ser ud til at være tildannet saaledes af Naturen, en liden 1¾" Jernspiger, i Form lignende de nu brugelige Hesteskosøm, og to svære temmelig uformelige Brynestene, 11½ og 8½" lange og 2—3" brede. (4507. 4508).

59. En noget uregelmæssig tildannet langagtig firkantet Brynesten, 7" lang, og en liden Kugle af Svovlkis, formodentlig brugt til at slaa Ild med. Fundne i en af Antikvar Nicolaysen 1868 udgraven Haug paa nysnævnte Gaard Hval i Gran. (4509).

58 og 59 Gaver fra Lars Hval ved Antikvar Nicolaysen.

60. En Spydspids af blaahvid Flint, 3" lang, smalt og tykt Blad, der er tvert afskaaret i Skaftenden og aftager jevnt i Bredde til Odden. Funden paa Gaarden Nedre Hov i Gran. (4418).

61. 10 Gravfund fra Jernaldren, fra Hauger paa Gaarden Nedre Hov i Gran, udgravede af Antikvar Nicolaysen i Sommeren 1868.

a) Haug No. 2. Brudstykker af en større, stærkt buget Lerurne, som det synes, af noget særegen Form, om hvilken man dog ikke kan faa nogen tydelig Forestilling af de levnede Stykker; et Knivblad af Jern, af samme Form som de under *e* og *f* nævnte, 6½" langt, med oval Holk af Jern; en Haarnaal af Bronce med fladt, gjennembrudt Hoved (fig. 14); en liden bøileformet Spænde af Jern, hvis Naal øverst danner en Spiralfjeder, 1¼" lang; en noget mindre Spænde af Bronce af samme Form, og to Brudstykker af Jernsager af uvis Bestemmelse. (4467—4473).

b) Haug No. 4. 8 mere eller mindre beskadigede Spillebrikker(?) af Ben, flade paa Undersiden, konvexe paa Oversiden, men meget lavere end de sædvanlige halvkugleformede Spillebrikker fra yngre Jernalder, hvorfra de ogsaa adskille sig derved, at de have to eller tre uregelmæssig anbragte indborede Huller paa Undersiden, medens hine altid kun have eet Hul i dennes Midtpunkt; nogle smaa Brudstykker af fladt Broncebeslag med Liniezirater. I et af disse Brudstykker sidder en liden Nitnagle med rundt Hoved, som ved sin ringe Længde viser, at den Gjenstand, hvorpaa Beslaget har været anbragt, maa have været meget tynd (under en Linies Tykkelse). (4474).

c) Haug No. 5. Et Øxeblad af Jern, lig de hyppig i ældre Jernalders Fund forekommende kileformede, men meget lidet (fig. 15); et stort Knivblad af Jern; en Pilespids af Jern af den almindelige Form med fladt tveegget Blad og Stift til Indsættelse i Skaftet, samt Brudstykker af 3 lignende Pilespidser; smaa Brudstykker af forskjellige Jernsager, hvoriblandt skjelnes en Skjoldbule; en stor nu i 6 Stykker brudt Ring af Jern, af 7½—8" Tvermaal,

dannet af en vreden rund Jernstang af omtr. ¼ Tommes Tykkelse, hvis Ender er ombøiede og hagede i hinanden; Halvdelen af en vævskyttelformet Sten, ikke som sædvanlig af Kvarts, men af en løs, let forvitrende Stenart; nogle Stykker af ret, tyk Broneetraad, tildels prydet med indtrykte rundtom gaaende Linier; to ganske smaa Stykker af en Lerurne; et lidet kugleformet Stykke Svovlkis; ubearbeidede Stykker af Sten, af en i Bruddet stærkt glindsende rødgul Kvarts; et ubrændt Benfragment af et Menneske. (4475—4480).

d) Haug No. 6. Brudstykker af en stor Lerurne af buget Form, med svag sort Glasur udvendig og prydet med dybt indtrykte vertikale Linier; Stykker af et Knivblad af Jern af ældre Jernalders Form; endel ubrændte Ben af Dyr (Kjæveben af et ungt Svin og endel Ben af Køer). (4481. 4482).

e) Haug No. 7. Brudstykker af to Lerurner, begge af buget Form; en Kam af Jern, med halvmaaneformet, gjennembrudt Haandtag, ganske lig den i Aarsb. 1867 Pl. I fig. 16 afbildede; et 6¾" langt Knivblad af Jern, af ældre Jernalders Form, paa hvis Tange sidder en oval Skaftholk af Bronce, uden Zirater; to Nøgler af Jern, af hvilke den ene ligner de hos Worsaae No. 465 afbildede af Bronce og ligesom disse har en bevægelig Ring anbragt i den øvre Ende, den anden har retvinklet Ombøining nederst og synes at have været baaret i en ved Hjælp af en Nagle til Enden fæstet Bøile; to tynde Haarnaale af Jern, med smaa kugleformede Hoveder og forresten prydede med nogle ophøiede Baand, 7½ og 6½" lange; en Mængde flade Beslag af Jern af forskjellig Størrelse, der sees at have været fæstede dels med Klinknagler, dels med almindelige Nagler, udentvivl hørende til et Skrin; to smaa Redskaber af Jern af ukjendt Brug; et lidet Brudstykke af Haandtaget af en halvmaaneformet Kam af Ben, med Zirater af Streger, Halvcirkler og Punk-

ter; en liden, i begge Ender afbrudt rund Stav af Ben (fig. 12); har været gjennemboret med et rundt Hul netop der, hvor den er afbrudt i den ene Ende. (4450—4460).

f) Haug No. 8. En Nøgel af Jern af samme Form som den første af de til foregaaende Fund hørende, men meget sværere, 6½" lang, prydet med rundtomgaaende Baand af indtrykte Linier; et Knivblad af Jern, 7" langt, med oval Holk af Jern; Brudstykker af et mindre Knivblad; smaa Stykker af 2 eller 3 Lerurner; et lidet Stykke af en halvmaaneformet Kam af Ben og 3 Stykker af en rund Stav af Ben lig den under e omtalte. Af de sidste (fig. 13) høre de to sammen og danne den ene Ende af Staven; der er to Huller gjennem dem, det ene lige i den afbrudte Ende. Det tredie Stykke passer ikke til denne og har mulig ikke engang hørt sammen med de to andre. (4460—4466).

g) Haug. No. 9. En firkantet Remspænde af Jern med ligeledes firkantet Remholder af Jernblik, det hele 2¾" langt, og en temmelig massiv flad og lukket Jernring af 1½" Tvermaal. (4483).

h) Haug No. 11. Den ene Arm af en Jernsax af almindelig Form, 8½" lang, en liden Krog af Jern, et lidet Stykke fladt Jernbeslag med Naglehul; to flade firkantede Brynestene af vanlig Form, 5 og 5½" lange; endel Dyreben, hvoriblandt Brudstykker af Underkjæven af en Hund. (4484).

i) Haug No. 12. En firkantet, regelmæssig tildannet Brynesten af 8¾" Længde. (4485).

k) Haug No. 13. En liden, simpelt arbeidet Remspænde af Jern, 3" lang med Remholderen. (4486).

De 6 første af disse Gravfund (a—f) indeholde Sager, hvorefter de sikkert kan henføres til ældre Jernalder; de 4 sidste (g—k) synes derimod at høre til den yngre.

60 og 61 Gaver fra Anders Olsen Hov ved Antikvar Nicolaysen.

62. En liden kugleformet riflet Perle af blaat Glas, funden 1866

i en Gravhaug paa Gaarden Søndre Framstad i Gran. (4501).

63. En Pilespids af Jern med tveegget Blad og Fal til Skaftet, 4½" lang (rimelig fra yngre Jernalder), funden for nogle Aar siden ved Pløining i Nærheden af en Gravhaug paa Gaarden Molden i Gran. (4502).

64. En Stegepande med Skaft af Jern, af almindelig Form og Størrelse. Pandens Tvermaal er 8½", Skaftets hele Længde 25". Panden kan dreies rundt paa den Nagle, hvormed den er fæstet til Skaftet. Afbildningen af Bagsiden fig. 41 vil være tilstrækkelig til at give en Forestilling om Stykkets Udseende; Forsiden af Panden er svagt konkav. Funden for flere Aar siden i en Gravhaug paa Gaarden Vestre Bilden i Gran, tilligemed et andet Stykke af Jern, som efter Finderens Beskrivelse maa antages at have været en Skjoldbule. (4503).

65. Skjoldbule af Jern fra ældre Jernalder, beskadiget i Toppen, funden ved Pløining paa Gaarden Søndre Gisleberg i Gran. (4512).

62—65 er Gaver fra Antikvar Nicolaysen.

66. Stenøxe med Skafthul, 5½" lang, omhyggelig arbeidet Funden paa Thjømø i Jarlsberg og Larviks Amt. — Gave fra Premierlieutenant i Marinen C. W. Bergh. (4442).

67. Pilespids af Jern, efter Formen rimelig fra Middelalderen, funden paa Høifjeldet ovenfor Gaarden Dale i Vestfjorddalen i Thelemarken. — Gave fra Johannes Torgersen Dale. (4443).

68. En af de sædvanlige Bøiler af Jern med ihængende Ringe (jvfr. Aarsb. 1867 S. 46 No. 54 og Pl. III fig. 34). Særeget for dette Exemplar er, at Bøilens ene lange Arm paa Midten er bøiet ind til den anden, saa at der dannes to Afdelinger; Antallet af Ringpar i hver af disse er 3. Funden paa Gaarden Op-Sund i Hviteseid Pgd. i Thelemarken. — Gave fra Mikkel Opsund ved Cand. med. G. Løvig. (4444).

69. Et Gravfund fra yngre Jernalder (tveegget Sværd, Øxe

blad og Spydspids) fra en i Mai 1868 udgravet rund Gravhaug paa Gaarden Ottestad i Stange Pgd. paa Hedemarken. Sagerne laa ved et ubrændt Lig; intet Gravkammer. — Gave fra Johan Ottestad. (4445—4447).

70. Den nedre Del af et smukt arbeidet Sværdhaandtag af Bronce, tilligemed en Stump af Klingen, altfor forrustet til at man kan afgjøre andet med Hensyn til Sværdets Form, end at det har været tveegget. (fig. 40a) Den bevarede Del af Haandtaget er støbt i eet Stykke; det er hult indvendig, og i Enderne baade paa den øvre og nedre Side gjennemboret med runde Huller (fig. 40b), der sees oprindelig at have været lukkede med Broncenagler med runde Hoveder, som dog nu mangle. Haandtagets Form ser ud som en Overgangsform fra den ældre Jernalders. Broncehaandtag uden særlig fremtrædende Hjalt til de i den yngre Jernalder brugelige med Parerstang og Knap af Jern. Det ligner meget det smukke i Bildsø Mose i Danmark fundne Sværdhaandtag, som er afbildet og beskrevet af C. Engelhardt i Dansk Illustreret Tidende 1865—1866 S. 272. 274. Det er fundet 1864 i en Gravhaug paa Gaarden Hunn i Overhalven Pgd., Nordre Throndhjems Amt, tilligemed et Øxeblad, en Spydspids og Stykker formentlig af et Bidselmundbid, hvilke Sager i sin Tid indsendtes til Samlingen i Throndhjem og bevares der under No. XXXXVI (N. Fornl. 834); de synes at tilhøre den yngre Jernalder. — Gave fra Student Sellæg. (4448).

71. Spydspids af Jern med tveegget, fladt Blad, ualmindelig svær, 17″ lang, rimelig fra yngre Jernalder eller den tidligere Middelalder. Funden for omtr. 40 Aar siden paa Spilvollen ved søndre Bred af Aursuen Sø i Røros Pgd., Søndre Throndhjems Amt, i en liden „Jordtue,“ tilligemed henimod 30 Pilespidser, et Par Saxe og et Par Paalstavspidser af Jern. Det synes ikke at kunne være et Gravfund. — Gave fra Farmaceut Pedersen. (4449).

72. Et tveegget Sværd, ufuldstændigt, et Øxeblad og Hadden til et Kar (rimelig en Kleberstensskaal), alt af Jern og af

yngre Jernalders Form, fundet paa Gaarden Voll i Grue Pgd. i Solør, paa et Jordstykke, hvor der har været flere nu udjevnede Gravhauger. — Gave fra Adjunkt M. Arnesen. (4487—4489).

73. En skaalformet Urne af Klebersten, af det i yngre Jernalders Grave saa hyppig forekommende Slags; har havt Hanker og Hadde af Jern. Den er funden, fyldt med brændte Ben, ved Pløining paa Gaarden Elset i Solum Pgd., Bratsberg Amt. (4492).

74. Kile af Sten, rund og med næsten spids Bane, 5" lang, funden i Jorden haa Gaarden Aafoss i Solum Pgd., Bratsberg Amt. (4493).

73 og 74 er Gaver fra Student Aafoss.

75. Kile af Flint, firkantet med tvert afskaaren Bane, 9" lang. Funden ved Mudringsarbeide i Smalsundet, mellem Justøen og Fastlandet, i Vestre Moland Pgd., Nedenes Amt, liggende i Mudderet paa et Dyb af omtr. 9 Fod; den er bedækket med fastsiddende Levninger af smaa Skaldyr. — Gave fra Ingeniør N. C. Bing. (4494).

76. Et tveegget Sværd og et Øxeblad af Jern, af yngre Jernalders Form, begge meget medtagne af Rust. Fundne ved Gravning efter Veifyld i Udmarken paa Gaarden Langelo i Stokke Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, tilligemed Brudstykker af en Skjoldbule og en Spydspids. Der skal intet Spor have været til Begravelse. — Gave fra Gaardbruger Christian Olsen Søndre-Borge ved Lensmand Falsen. (4495. 4496).

77. Et enegget Sværd, brudt i tre Stykker, og en Spydspids af Jern, fra yngre Jernalder, fundne tilligemed andre Jernsager og „Aske" i en Gravhaug paa Gaarden Kvame i Hjelmeland Pgd., Stavanger Amt. (4497. 4498).

78. Brudstykker af to tveeggede Sværd og to Spydspidser af Jern, fra yngre Jernalder, meget forrustede. Skal være fundne sammen i en Myr i Nærstrand Pgd., Stavanger Amt, (4499).

77 og 78 er Gaver fra Student O. Myhre.

79. Et i Øxeform tildannet fladt Stykke Elgshorn, 9" langt med Skafthullet omtrent paa Midten af Længden og paa det bredeste 5" bredt. Om dette Stykke kan antages at være fra Stenalderen, ligesom de lignende Øxer af Hjortehorn, man har fundet i andre Lande, maa vel indtil videre ansees for tvivlsomt. — Testamenteret til Universitetet af afdøde Gaardbruger Niels Olsen Alvstad; skal være funden for længere Tid siden paa hans Gaard Alvstad i Østre Thoten Pgd., Kristians Amt. (4513).

80. Spydspids (fig. 8) med Agnorer af Skifer, af samme Slags som de i Aarsb. 1866 S 99 No. 42 jfr. Aarsb. 1867 Pl. I fig. 1—3. Funden paa Gaarden Synnes paa Vigerøen, Harham Pgd., Romsdals Amt. (4514).

81. Tveegget Kniv af Flint, 8" lang, smukt arbeidet; Bladets største Bredde tæt ved Haandtaget. Funden paa Gaarden Blindheim, der ligeledes ligger paa Vigerøen. (4515).

80 og 81 er Gaver fra Student Synnæs.

82. En Spydspids, tveegget med Fal til Skaftet, 16" lang, (fig. 21) og et enegget Sværd (fig. 20), fundne sammen i 1867 paa Gaarden Thorsdal i Bamble Pgd., Bratsberg Amt. Sværdet er ganske forskjelligt fra de ellers i norske Fund forekommende Sværd med een Eg, men ligner derimod meget de i Grave i Frankrige fra den merovingiske Tid ikke sjeldne Sværd eller Sværdknive, i hvilke de franske Antikvarer har villet gjenfinde de gamle Frankers „scramasaxi.“ Med disse har det navnlig tilfælles de to brede stærkt fordybede Linier, som gaa langs Ryggen paa begge Sider af Bladet, omgivne paa hver Side af en med begge parallel smal Linie. — Gave fra Skolelærer Bertel Hydal ved Cand. theol. A. Rørholt. (4516. 4517).

83. Stenøxe med Skafthul, 8½" lang, smukt arbeidet, funden 1865 paa Gaarden Berger i Jevnaker Pgd. paa Hadeland. — Gave fra Proprietær Niels Berger. (4518).

84. Et enegget Sværd, sammenbøiet, saa at det danner en spids Vinkel, og et Øxeblad af Jern, fra yngre Jernalder,

fundne 1868 ved Agerbrydning paa Gaarden Berg i Vardal Pgd., Kristians Amt. Der var intet Spor til Begravelse. — Gave fra Gaardbruger Peder Berg. (4519. 4520).

85. To Øxeblad af Jern, fra yngre Jernalder, fundne paa Gaarden Onsrud i Ullensaker Pgd., Akershus Amt, i en liden Haug, hvori for omtr. 30 Aar siden fandtes en hel Del Jernsager (Sværd, Stigbøile, „Hjelm“ m. m.), som er bortkomne. Man har bemærket Ben og Aske i Haugen. — Gave fra Ole H. Onsrud. (4521. 4522).

86. En Mængde Guldsager fra den ældre Jernalders senere Tid (den saakaldte Mellemjernalder), af Vegt tilsammen 20¼ Lod, fundne 1868 paa Gaarden Øvre Malde i Haaland Pgd, Stavanger Amt. Ved at bortrydde en Stendynge af 30—40 Favnes Længde, 4½ Alens Bredde og 1 Alens Høide, som antoges at være Levning af et gammelt Gjerde, fandtes Sagerne i den under Stenen liggende Muld, spredte omkring i denne. Fundet indeholder 13 Guldbrakteater, prægede med 8 forskjellige Stempler (af et Præg er der 5, af et andet 2 Exemplarer), 5 runde Perler af Guldblik, med en paaloddet Perlerand omkring Hullets Aabninger, som udentvivl med Brakteaterne have dannet et større Halssmykke, saaledes at Perlerne have været anbragte mellem Brakteaterne paa en Snor eller en Kjede, — og 7 større og mindre Spiralringe af Guld tilligemed nogle smaa Brudstykker af Spiralringe og Brakteater. En af Spiralringene (fig. 22) har fladtrykt oval Form, og kan maaske have været anvendt som Smykke paa en Sværdskede (jvfr. Worsaaes Afbildn. No. 430). To lignende fladtrykte Spiralringe er tidligere fundne paa Gaarden Øvre Tøyen i Høland Pgd., Akershus Amt, tilligemed Guldbrakteater, Guldperler og flere Guldsager (jfr. N. Fornl. 49. 738). (4523—4545).

87. Forskjellige Sager fra Middelalderen, fundne ved den af Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring i Oktbr. og Novbr. 1868 foretagne Udgravning af Mariekirkens Ruiner i Oslo og overdragne til Universitetet af Foreningen.

a) En Hestefigur af Messing, et af de formentlige Vegtlodder. Tre af dens Ben ere beskadigede, det ene, som det synes, med Forsæt afhugget, men Figuren veier desuagtet lidt mere end de tungeste af de tidligere bekjendte (14 Lod 14 Æs). (4546).

b) En Fingerring af Sølv, med en indfattet oval Agat af melkehvid Farve (fig. 48). Langs Ringens Yderside i Majuskelskrift fra 13de eller 14de Aarhundrede: AVE MARIA GRACIA PLE (til Fortsættelsen har manglet Plads). De zirligt formede Bogstaver er indlagte i Sølvet med sort Emalje. Ringen blev funden i en urørt Gravhvelving, siddende paa Skelettets Finger; desuden fandtes der nogle Stumper af meget fint Uldtøi. (4547).

c) Tre Sværd af Jern, til at føres med begge Hænder, meget forrustede De have været nedlagte i Balgen, af hvis Træ morknede Levninger hænge fast ved Klingen. Et af dem er fuldstændig bevaret; dets Haandtag har en Længde af 12" og Klingen af 40"; det andet, hvis Haandtag er endnu længere (16½"), har mistet den yderste Del af Klingen, saa at nu kun et Stykke af denne af 34" Længde er tilbage; paa det tredie er baade Haandtag og Klinge ufuldstændige. De to første har smaa kugleformede Knapper af Messing, det sidste en fladtrykt rund Knap af Jern; paa dem alle er Parerstængerne krummede, men paa forskjellig Maade. (4548—4550).

d) Halvparten af en firkantet Mursten, paa hvis Side er indtrykt en Løvefigur af den i 13de Aarh. Slutning brugelige heraldiske Form i skridende Stilling. (4552).

e) Tre omtrent ens tildannede Stykker Ben, udentvivl benyttede som Skøiter („Isleggerˮ). (4553. 4554).

f) En Mængde hugne Ornamentstene af Tegl og Gulvfliser af Do. (4642).

g) En svær firkantet Ligsten, med et Vaabenskjold i Midten og en Indskrift med Minuskler langs Kanterne. Stenen er brudt i mange Stykker og stærkt forvitret, hvorfor det

endnu ikke har været muligt sikkert at læse Indskriften i dens Helhed; Dødsaaret sees imidlertid at være 138*. (4641).

88. Et tveegget Sværd, et Øxeblad, en liden Bjelde, Levninger af et Sigdblad, et Mundbid, en Pilespids og et paalstavlignende Redskab (fig 42), alt af Jern og fra yngre Jernalder, fundet sammen i et Bakkeheld paa Gaarden Midbø i Vinje Pgd. i Thelemarken. Der skal ikke have været noget Spor til Begravelse. Det afbildede Stykke laa efter Finderens bestemte Forsikring ved Sværdets Spids, saaledes, at dets Huling for en Del omfattede denne. Det maa isaafald have været brugt som en Dopsko, hvortil ogsaa dets Form synes at passe ret vel. Lignende Stykker er oftere trufne i Fund fra yngre Jernalder i Norge, uden at man hidtil har havt nogen sikker Forestilling om deres Brug (saaledes i Fundene fra Nordre Heen i Norderhov, Skeie i Flatdal, Frigstad i Oddernes N. Fornl. 760. 225. 780). (4559 —4562).

89. En Spiralarmring og en dertil svarende Spiralfingerring, (fig. 16 og 17), dannede af en tynd rund Stang, som henimod de tvert afskaarne Ender bliver noget tykkere og der er prydet med endel indtrykte Ringe. Samme Slags Ornamenter forekomme paa den svære Guldhalsring fra Agvaldsnes, som bevares i Univ. Samling under No. 718 (N. Fornl. 344. Urda II pl. XIV, 2), der forresten ogsaa ligner disse Ringe i Form, skjønt den ikke er nogen Spiralring. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at de, ligesom Ringen fra Agvaldsnes, maa henføres til den ældre Jernalder. Armringen har noget over 2 Omgange, en Vidde af c. 3" og veier 3¼ Lod; Fingerringen 2¼ Omgang, knap 1" vid, Vegt $1\frac{1}{32}$ Lod. Begges Gehalt er omtr. 21 Karat. De fandtes Høsten 1868 paa Gaarden Ekeland i Lunde Pgd., Stavanger Amt, ved Opbrydning af en Røs, liggende sammen omtrent i Høide med den omgivende Jordflade. Lidt længere nede traf man Kul

og Benstumper samt nogle af Rust næsten fortærede Jernstykker. (4563. 4564).

90. Et Gravfund fra ældre Jernalder, fra Gaarden Dalum i Sparboen Pgd., Nordre Throndhjems Amt. I Novbr. 1868 udgravedes her en stor Haug, hvori fandtes et Gravkammer, 5 Alen langt, 1¼ Alen bredt og 1¼—1½ Alen høit, opsat af Heller, liggende omtrent midt i Haugen med Længderetning fra N—S. Gravkammeret havde nu ingen Dækstene, men har sandsynlig mistet dem ved en tidligere Gravning; for 60—70 Aar siden skal der have staaet en Bygning paa Haugen, og af dens Top var allerede før den sidste Gravning saameget afskivet, at Gravkammerets ene Sidesten var synlig. Dets Bund dannedes af en enkelt Helle, og under denne fandtes ogsaa ovenpaa den af Sand bestaaende naturlige Jordflade et Lag af „sort, brændt Jord," omtr. 3" tykt. Dels i Gravkammeret, dels udenfor dette i Haugen fandtes følgende Oldsager:

a) Tre Guldbrakteater af to forskjellige Præg (fig. 30 og 31).

b) En Spiralring (Betalingsring) af Guld, 2 Omgange; saavidt det kan sees, ikke formindsket ved Afhugning. Vegt 3 Kvintin 60 Æs, 21 Karats Guld.

c) En ganske ualmindelig stor og pragtfuld Spænde af Sølv (fig. 24). Den er 9" lang; Overstykkets Bredde er 4½" og dets Høide 2½"; Nederstykkets største Bredde 2¾". Flere mindre Stykker af den var afbrudte, da den indkom til Samlingen; men de fleste af disse var tilstede og er nu fastloddede. Tabt er foruden nogle ganske smaa Stykker hist og her i Kanterne kun den allernederste Del; om dennes Udseende kan man dog gjøre sig en omtrentlig Forestilling ved at sammenholde det levnede med det nedenfor under *g* anførte Stykke. Spænden bestaar af tre særskilt støbte Dele, Overstykke, Bøile og Nederstykke, af hvilke Bøilen paa Bagsiden gaar et godt Stykke ind under de to andre og ved Nagler er fæstet

til disse. Paa disse Forlængelser af Bøilen paa Bagsiden er Fæsteindretningerne til Spændens Naal anbragte; Naalen selv, der ligeledes maa have været af Sølv, mangler. Forsiden af Spænden er stærkt forgyldt, og de ophøiede Partier prydede dels med indfattede Glasflusser, dels med Niello. Glasflusserne har alle, saavidt skjønnes, været blaa af Farve; der har været 7 paa Overstykket (2 i de øvre Hjørner, 2 smaa længst nede, som danne Øinene i de fra Bøilens Rod fremspringende Drageboveder, og 3 store i en Rad tversover lidt længere oppe, hvilke sidste dog nu er borte) og 4 paa Understykket, hvoraf 2 store i Midten og 2 mindre i Kanterne ret ud for disse (de sidste er udfaldne). De to store Glasflusser paa Nederstykket har, som det vil sees af Afbildningen, den Særegenhed, at der i deres Overflade er indstøbt to S-formede Prydelser af Guld. I de med Niello prydede ophøiede Partier er der tildels Tegninger (mest Zikzaklinier), frembragte derved at man ved Udgravningen af Bunden for Emaljen har levnet Mellemvægge af blankt Sølv. — Stykket er af samme Slags som det i Aarsb. 1867 S. 70 no. 6 beskrevne fra Hallingdalen og det paa samme Sted omtalte, fra Indre Arne i Haus Pgd., som bevares i Bergens Museum, men det overgaar langt begge disse i Størrelse og Pragt. (4816).

d) En liden 2" lang bøileformet Spænde af Sølv (fig. 26), af samme Hovedform som den store, forgyldt paa Forsiden. Naalen, der har været af Bronce, mangler. (4817).

e) Den nedre Del af en Bøilespænde af Sølv af omtrent samme Størrelse (fig. 27), forgyldt og nielleret paa Forsiden. (4818).

f) Et stærkt forrustet Brudstykke af en liden Bøilespænde af Bronce. Tilbage er den stærkt krummede Bøile, ¾" lang, og lidt af Endestykkerne; disse synes at have været lige dannede, og uden Ornamenter. Naalen har været af Jern. (4819).

g) En Prydelse af Sølv, ornamenteret i samme Stil som

den store Spænde, og dannet efter samme Model som dennes nederste Del, men i mindre Maalestok (fig. 25). Efter denne kan man, som allerede bemærket, med nogenlunde Sikkerhed supplere det manglende Endestykke af Spænden. Den 1½" lange ornamenterende Del fortsættes i en glat tynd Sølvplade af 1½" Længde og ¾" Bredde, med to Naglehuller, ved hvilken Stykket har været fæstet til en anden Gjenstand. Desuden funden en ganske lignende Plade af samme Størrelse, som formodentlig er en Levning af et Smykke af samme Slags. (4820).

h) Brudstykker af mindst 2 Par Hegter af forgyldt Sølv til at sammenholde Klædningsstykker, af eiendommelig Form. Afbildningen fig. 29a, der er gjort efter Kombination af de forskjellige Brudstykker, vil give tilstrækkelig Forestilling om denne. Hvert Par har bestaaet af to glatte flade Beslag af Sølv af 1½" Længde og ⅓" Bredde, som begge paa den ene lange Kant have et Udspring af lidt mindre Længde, paa det ene formet som en firkantet Malle eller Øsken, paa det andet ombøiet til en bred Krog, der har grebet ind i denne Malle. Paa hvert af disse Beslag har der været fæstet 3 cylinderformede forgyldte Knapper af Sølv, der paa Undersiden have en Stift, hvormed de er fæstede i Beslaget, og paa Oversiden Ornamenter i samme Stil som de paa Guldbrakteaterne hyppig forekommende sønderhakkede Drageslyngninger. En af disse Knapper er fremstillet særskilt fig. 29b. Disse Knapper har staaet ganske tæt ved hinanden, med knap 1 Linies Mellemrum; mellem deres Underkant og Beslaget har Randen af det Klædningsstykke, hvortil Hegterne har hørt, ligget. Det sees tydelig, at Tøiet ikke kan have havt Knaphuller til Knapperne; Hegterne har været anbragte paa det. Stumper af Tøiet — fint Uldtøi — sidde endnu fast ved flere af Brudstykkerne. Hegtespænder af denne Form eller Levninger af saadanne er trufne i adskillige norske Fund fra ældre Jernalder, nemlig de fra Viks Kirke i

Søndfjord (Aarsb. 1866 S. 79), Indre Arne i Haus (N. Fornl. 407), Uteide i Salten (N. Fornl. 686), Giske paa Søndmøre (N. Fornl. 531 fg.), Garpestad og Vatshus paa Jæderen (N. Fornl. 787. 791). I de 4 sidste Fund har Knapperne samme Form som her; i de 2 første har de flade runde Hoveder. (4821).

i) En forgyldt Prydelse af Sølv (fig. 28), i de ophøiede Linier belagte med Niello, paa Bagsiden forsynet med 3 Stifter til at fæste den paa Tøi, hvoraf Levninger sad fast paa Stykket ved dets Indsendelse. To Prydelser af samme Form er fundne i det under *h* omtalte Fund fra Giske (N. Fornl. 532). (4822).

k) Nogle Brudstykker af Bronce af uvis Bestemmelse, det ene maaske af Sidebeslaget til en Sværdskede. (4823).

l) To Stykker af Klingen af et Sværd af Jern med fastsiddende Levninger af Skeden, meget forrustede, tilsammen 11" lange. (4824).

m) En liden Spydspids af Jern med tveegget Blad og Fal, 6" lang. (4825).

n) En Skjoldbule af Jern, af ældre Jernalders Form, med Pig øverst, har været omtr. 5" vid nederst. (4826).

o) Et ganske lidet Sigdblad af Jern, stærkt krummet, 6½" langt, maalt efter Ryggen, medens den lige Afstand mellem Spidsen og Skaftenden kun er 4"; i Form ganske afvigende fra yngre Jernalders Sigdblad. (4827).

p) Endel Brudstykker af Jern, hvoriblandt Halvdelen af Beslaget til et Skjoldhaandtag, en firkantet Remspænde og et Stykke af Træskaftet af en Kniv, med Holk af Sølv, hvoraf et lidet Brudstykke er bevaret. (4828).

Af disse Sager fandtes efter Finderens Opgave Skjoldbulen, Spydspidsen og Sigdbladet udenfor Gravkammeret, omtr. 1 Alen fra den østre Langside. I Kammeret laa Sølvsmykkerne nær ved den nordre Ende, Guldsagerne nærmere Midten og Sværdet ved østre Langvæg, hvoraf Finderen drog den

Slutning, at Liget havde været nedlagt med Hovedet mod Nord. Over Oldsagerne fandtes Levninger af Næver, der formodentlig maa have været lagt over for at beskytte dem og Liget. Forresten var Gravkammeret fyldt med fin, sort Muldjord, hvoraf omtrent 12 Læs bortkjørtes ved Udgravningen. Gjennem hele Haugen gaar et Lag af brun Jord, der efter Finderens Sigende „meget ligner Erde," og hvori ved Gravning oftere er truffet Ben, Kul „og deslige." Af de ved Udgravningen fundne Ben er kun nogle faa (ubrændte) Stumper bevarede, der ved Undersøgelse har vist sig at være af Dyr (nogle sikkert af en Ko, andre rimelig af en Gjed). — Fundet tilhører aabenbart den senere Del af den ældre Jernalder, den saakaldte „Mellemjernalder" (c. 500—700 e. Chr.) og er et af de mærkeligste og rigeste Gravfund fra dette Tidsrum, som hidtil er komne for Dagen i Norge.[1]

91. Et Sigdblad, et Bidselmundbid, en Sax, en Paalstavspids, to Nøgler af samme Form som de ovenfor under No. 61e omtalte, to Knivblade, en Hank, rimeligvis til et Skrin, 32 tynde runde Jerntener, $3\frac{3}{4}$" lange, i den ene Ende spidse, i den anden afplattede og retvinklet ombøiede, en Spænde, endel beskadigede og ufuldstændige Smaasager (hvoriblandt Naalen af en Spænde og en liden Hvirvel), alt af Jern, samt to Haandsneldehjul af Klebersten, hvoraf det ene er dreiet, det andet blot tildannet med Kniv. Alt fundet sammen (Aug. 1868) ved Brydning af Nyland paa Gaarden Kvien i Vang Pgd. i Valders, i Nærheden af en stor Sten. Der var intet Spor til Ben eller Kul; heller ikke nogen Stensætning omkring Sagerne. Ligesom der saaledes ikke i Omstændighederne ved Fundet gives nogen Grund til at antage en Begravelse paa Stedet, saaledes afvige ogsaa Sagerne fra Gravenes Indhold, idet vi her saagodtsom udelukkende har Redskaber, medens i Gravene Vaabnene og

[1]) Det hele Fund er beskrevet under 1868, uagtet de under c—p anførte Sager først indkom i 1869.

Smykkerne indtage den første Plads. Flere af de fundne Sager er ualmindelig smukt og omhyggeligt arbeidede. Saxen, 5" lang, (fig. 43), der forresten er af den i yngre Jernalder sædvanlige Form, har øverst oppe en bevægelig Bøile til at bære den i, og paa Siderne, som Afbildningen viser, fine indtrykte og indgravede Zirater. Spænden (fig. 44) er af usædvanlig Form, dannet af ganske tyndt, i Kanterne zirlig udtunget Jernblik. Den ene af Nøglerne har Zirater i samme Stil som de paa Saxen forekommende. De smaa runde Jerntener har udentvivl hørt til en Linhekle, hvis Plade har været af Træ. Linhekletinder af samme Form er funden i en yngre Jernalders Grav paa Tanem i Lardal Pgd. i Jarlsberg (N. Fornl. 195) og en Linhekle, som har været gjort helt af Jern, med tildels endnu bevarede Tinder, i en Grav fra samme Tidsrum paa Rabstad i Vang Pgd. paa Hedemarken (N. Fornl. 68). (4569—4579).

92. Et Gravfund fra yngre Jernalder (enegget Sværd, Paalstavspids, Øxeblad og Ljaablad) fra Gaarden Aas i Rendalen Pgd. i Østerdalen. Fandtes i en liden Gravhaug tæt ved Gaardens Huse tilligemed Ben og nogle „Spiger“ af Jern; Oldsagerne var omsatte og overlagte med Stene af forskjellig Form. — Gave fra Engebret Aas (4580—4583).

93. Et Gravfund fra yngre Jernalder fra Gaarden Øien i Nordre Fron Pgd. i Gudbrandsdalen. Ved Chausséanlægget gjennem Gudbrandsdalen bortryddede man i Sommeren 1868 paa denne Gaard en Røs og fandt i denne, liggende paa den naturlige Jordflade, foruden endel Dyreben, hvoriblandt Ben af Heste, to Skeletter af voxne Mennesker og ved disse følgende Oldsager: 3 Par af de almindelige ovale skaalformede Spænder af Bronce, de to Par med dobbelt, det tredie med enkelt Plade, en Nøgel af Bronce med fladt gjennembrudt Haandtag af oval Form og Skjær med tre lodrette Pigger paa (som Worsaae No. 466), 7 Perler af Glas og Rav, et enegget Sværd af Jern, tredobbelt sammenlagt og derved overbrudt paa to Steder, en stor tveegget Spyd-

spids af Jern, en Skjoldbule af Jern, samt Brudstykker af et Sigdblad og et Knivblad af Jern og en liden Remspænde af Bronce. — Indsendt som Gave fra Veianlægget i Fron ved dets Bestyrer, Kapitain E. Moestue. (4584—4594).

94. En trekantet flad Pilespids af sortagtig Kvarts, 2¾" lang, funden ved Pladsen Vola under Gaarden Gamle Lørdalen i Trysil Pgd. i Østerdalen. — Gave fra Erik Lørdalen ved R. Ørbech. (4596).

95. Den forreste Del af en ved Skafthullet afbrudt baadformet Stenøxe, meget smukt arbeidet. Brudstykkets Længde 4½". (4598).

96. Forrustede Brudstykker af to Redskaber af Jern af samme Slags som de i Aarsb. 1867 Pl. IV fig. 37 og 39 afbildede. Paa begge Stykker har den kugleformede Udvidelse af Falen nær ved dens smalle Ende været beklædt med Bronce. (4599).

97. Øxeblad af Jern af yngre Jernalders Form, kun 4½" langt. (4600).

95—97 Gaver fra Sogneprest Münster; antages alle at være fundne i Saude Pgd. i Bratsberg Amt.

98. Et Gravfund fra Gaarden Horgen i Gran Pgd. paa Hadeland. Her fandtes Høsten 1868 i en Haug et tveegget Sværd af ældre Jernalders Form, Klingen 2" bred øverst og kun 20" lang, ualmindelig spids Od, Tangen uden Beklædning, forsynet med en liden Knap af Jern af fladtrykt Kegleform; en tveegget Spydspids med Fal med skarp ophøiet Ryg langs Midten af Bladet; en Spydspids med Agnorer; en Skjoldbule med Pig; et Beslag til et Skjoldhaandtag; en Pilespids med fladt tveegget Blad og Stift; et Knivblad; Halvdelen af et Bidselmundbid, hvis Rembeslag sees at have været belagte med tynde forgyldte Sølvplader med indpressede Ornamenter; en Skjoldbule af yngre Jernalders Form og Stykker af en oval skaalformet Spænde af Bronce med enkelt Plade. De 5 først nævnte Gjenstande henvise ved sin Form til den ældre Jernalder, medens de øvrige ganske ligne tilsvarende Stykker fra yngre Jernalders

Fund. Man har altsaa her et af de sjeldne blandede Fund, hvis ikke Finderen, som let kan hænde, uagtsomt har sammenblandet to Fund fra forskjellige Hauger eller fra forskjellige Grave i samme Haug. — Gave fra Storthingsmand Peder Horgen. (4601—4610).

99. Stenøxe med Skafthul, 4" lang, funden paa Gaarden Laim i Skipthvet Pgd., Smaalenenes Amt. — Gave fra Kristen Knutsen. (4611).

100. Perle af Rav af fladtrykt Kugleform, funden paa ~~Gaarden~~ pladsen Romfoghjellen i Sundalen Pgd. paa Nordmøre, paa et Sted, hvor der har været flere Gravhauger. (4613).

101. En Armring af Bronce fra yngre Jernalder, ualmindelig vel bevaret og med meget dybe Zirater (fig. 39). Funden i en Haug paa Gaarden Dvergsten i Gran Pgd. paa Hadeland, sammen med Kul, Aske og nogle Benstumper, som forekom Finderen at være ubrændte. Intet Gravkammer. (4614).

102. Hestefigur (Vegtlod?) af Messing. Det ene Forben er afbrudt; desuden har Stykket hist og her paa sin Overflade en Mængde mere eller mindre dybe Huller, fremkomne ved skjødesløs Støbning. Vegt 10 Lod 1¾ Kvintin. Funden i Jorden paa Gaarden Hvamm i Haabøl Pgd. i Smaalenene. (4615).

103. To Helgenbilleder, udskaarne i Furutræ, belagte med Lærred, kriderede og malede paa sædvanlig Maade, 38—40" høie. De er maadelig skaarne og slet bevarede. Det ene forestiller en Munk med en Bog i Armen, det andet en skjegget Mand, der foran sig med begge Hænder holder en rund Medaillon, hvorpaa Billedet af et Lam er udskaaret (den sidste formodentlig Johannes Døberen). Fundne ved Oprømning af Kjelderen i Foldebu Annexkirke, Gausdal Pgd., Kristians Amt. (4616. 4617).

104. Et tveegget Sværd, en Spydspids, en Pilespids, alt af Jern, yngre Jernalders Form, og meget beskadiget af Rust, samt en Haarnaal af Bronce med fladt ovalt Hoved,

hvori et lidet rundt Hul. Fundne i en Ager paa Gaarden Bø i Foldebu Sogn, Gausdal Pgd., Kristians Amt. (4618. 4619).

103 og 104 Gaver fra Gaardbruger Peder Bø.

105. Et Gravfund fra yngre Jernalder fra Gaarden Hennum i Lier Pgd., Buskerud Amt. Her fandtes 1868 i en Gravhaug: et tveegget Sværd, hvis Hjalt har været belagte med riflede Sølvplader; et Bidselmundbid; et Par Stigbøiler; et Sigdblad og Brudstykker af to andre, et Øxeblad, endel Jernbeslag af forskjellig Form, et Redskab af ukjendt Brug af Jern (fig. 46) og Brudstykker af et Redskab af samme Slags. Af det sidstnævnte kjendtes tidligere kun eet Exemplar, tilhørende et Gravfund fra Gaarden Hurum i Hole Pgd. paa Ringerike (N. Fornl. 136; Saml. No. 897), der til Sammenligning er afbildet som fig. 45. Man har antaget det for et Fyrfad eller Røgelsefad; den Pig, hvori Foden ender, maa da have været bestemt til at stikke ned i Jorden. Paa det afbildede Stykke fra Hennum er Foden under Skaalen 16" lang og fæstet til Skaalens Underside saaledes, at 3 af de 4 vredne Jernstænger, af hvilke den er sammensat, er fladt udhamrede, bøiede til Siden og naglede fast til Skaalens Væg, medens den 4de gaar igjennem Karrets Bund og staar op af denne som en rund Pig af 1¼" Høide. Skaalen er 2" dyb og har ved Aabningen et Tvermaal af 4¾". De i Fundet forekommende Brudstykker af et Redskab af samme Slags er det nederste af Foden og Skaalen, der har havt samme Form som den paa det afbildede Stykke, men er sammentrykt og beskadiget; dette Expemlar har været meget større end det andet. (4620—4631).

106. Brudstykker (omtr. ½) af en liden skaalformet Urne af Klebersten af den almindelige Form, udvendig sodet, 2½" høi og 6" vid over Mundingen, og en liden zirlig arbeidet tveegget Pilespids af Jern. Fundne i en Gravhaug paa nysnævnte Gaard Hennum i Lier, sammen med flere Pile-

spidser og forskjellige andre Oldsager af Jern og Bronce. (4632. 4633).

107. Brudstykker af et, som det synes, tveegget Sværd, en Spydspids, en Sax og en liden glat Broncering af 1" Tvermaal, alt fra yngre Jernalder, fundet sammen paa Gaarden Østre Hem i Thjødling Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Ved Pløining paa flad Mark stødte man paa endel Stene og fandt ved at borttage disse under dem en Helle af omtr. 2 Alens Længde og 1¼ Alens Bredde. Efter at denne var løftet af, fandtes Sværdet, Saxen og Ringen næsten umiddelbart under den i den løse Muld, medens Spydspidsen laa noget dybere, med Odden vendt nedad. Tillige fandtes „et Slags Spore af Jern," som er bortkommen. Hellen var 4—5" tyk og ganske regelmæssig dannet, som om den var huggen; den hvilede paa 4 store Stene, 1 i hvert Hjørne, under hvilke der igjen var lagt nogle mindre Stene, som for at støtte dem. Jorden under Hellen var i nogen Dybde meget løs, medens den i Bunden og til Siderne var meget fast. Ved den ene Ende af Hellen og adskilt fra den ved en omtr. 1½ Alen bred Mellemvæg af fast Jord laa en mindre Helle af samme Form; denne blev ikke undersøgt. Begge Heller laa omtr. 6" under Jordskorpen. — Gave fra Skolelærer A. Kirkevold. (4637—4639).

108. Et noget beskadiget fladt rundt Ornament af Bronce, i yngre Jernalders Stil (fig. 47). Af Fæsteindretninger findes paa Bagsiden kun et lidet Øsken under det store Mandshoved nederst; Stykket synes derfor ikke at kunne have været brugt som Spænde, men har snarere været fastsyet paa et Klædningsstykke. Om Findestedet haves ingen anden Oplysning end, at Stykket skal være fundet i en Gravhaug etsteds paa Romerike. (4640).

109. Kristusbillede af Træ, 37" høit, krideret og malet; har jevnsides stillede Ben og er saaledes vel ældre end 14de Aarh. Det er meget daarlig skaaret. Korset mangler. (4643).

110. En stor Lysekrone af Jern fra Middelalderen, bestaaende af 2 store Ringe af Jernblik, forbundne med Jernkjeder, den nedre af 39", den øvre af 20" Tvermaal; den sidste hænger igjen ved Kjeder i en ganske liden Ring med Hvirvel i, hvori den Kjede, hvormed den hele Krone har hængt i Loftet, har været fæstet. Ringene er prydede med løsthængende Løv og Udhugninger af forskjellig Form (Lilier, Løvværk). Pigger til at fæste Lys paa findes kun paa den nederste Ring (ialt 24). (4644).

109 og 110 har tilhørt Ryen Hovedkirke i Hiterdal Pgd. i Thelemarken og er overdragne til Universitetet af ~~Sognets Kommunebestyrelse~~ efter Opfordring af Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

111. Endel Formstene af Tegl fra Middelalderen, fundne i en Grushob nær Slotsbjerget i Tønsberg. — Gave fra Maler V. Lerche. (4646).

TILLÆG TIL „NORSKE FORNLEVNINGER“ m. m.

AF N. NICOLAYSEN.

KRISTIANIA. — Aaslo. Hallvardskirken brente maaske ogsaa i den brand, som overgik Aaslo 1254 (Isl. Annal.), dog var det i saa fall vel neppe paa grunn deraf men snarere med hensyn til en af de udvidelser, kirken fik i det 13de hundredaar (N. F. 726), at paven i 1265—1268 udstedte afladsbrev (D. Norv. VII no. 25) for dem, som bidroge til dens bygning. Vist er det derimod, at kirken blev afbrent i 1523,[1] og dette var følgelig grunnen til, at den i 1524 trængte til istandsættelse (N. F. 726); sansynligvis har denne brand ogsaa bidraget sit til, at den noget senere blev sognekirke, fordi nemlig byens ældre sognekirker eller de af dem, som endnu vare bevarede, derved bleve saaledes ødelagte, at man ikke fant det udgiften verdt at istandsætte dem, især da byen efter reformationens indførelse neppe havde behov for mere end en kirke af den slags. Det kan heller ikke

---

[1]) Se Linköp. Bibl. Handlinger II. 183. De kirker, som tilforn kan antages at have været sognekirker, vare Klemenskirken og Korskirken, derimod neppe Nikolauskirken og Laurentii kirke, i alle fall ikke den sidste, da den var hospitalskirke. De to sidste nævnes endnu 1302 (Munchs d. n. Folks Hist. IV. 2. 410). Hvad byens topografi forøvrigt angaar, omtales i 1514 en retsforhandling, hvorved kongen var tilstede, „in prætorio [raadstuen] oppidi“ (D. Norv. VII. 522), uden at det vides, hvor denne laa. Naar der derimod i 1520 omtales (anf. st. 539) en retsforhandling i „Spaken, som ligger i Klemenskirkesogn,“ angaaende en gaard, som helliglegemsgildet fik, og det tillige erindres (N. F. 731), at Spaken laa lige op for Biskopsbryggen og ved siden af Biskopsgaarden, saa kan deraf sluttes, at Spaken maa have ligget tæt nordenfor Biskopsgaarden (nu Ladegaarden) og at Klemenskirkesogn strakte sig idetmindste saa langt syd som til Biskopsalmenningen eller nu Aaslo Strandgade.

være tvilsomt, at der menes Hallvardskirken, naar det i et kongebrev (i Rigsark.) til Gregers Krabbe af 29 Aug. 1654 heder, „at den gammel kapel ved Aaslo kirke maa selges til hvem, stenene vil kjøbe, og pengene til kirkens reparation siden anvendes;" heraf sees ogsaa, at der endnu i 1654 (jfr. N. F. 32) ikke var tale om at nedlægge kirken, men af hvad slags det nævnte kapel var, vides ikke. Forresten faar man i et manuskript[1] af L. D. Klüwer nærmere efterretning om den udgravning af kirkens grunvoll, som foretoges i begynnelsen af vort hundredaar.[2] Det heder deri: „Af St. Hallvards kirke i Aaslo er nu kun en grusdynge tilbage . . . . . . I aaret 1807 foretog major i den danske armé Sommer[3] en undersøgelse i bemeldte kirke, men kunde ej bringe det videre end at blotte fundamentet af koret, der ligesom i Akers kirke har været rundt. Ved denne lejlighed bleve adskillige begravelser og ligstene fundne, for det meste fra begynnelsen indtil midten af det 17de aarhundred. Kun en eneste levning af dette sted før reformationen er en ligsten, af almindelig graasten, 3¾ al. lang, 2½ al. i den brede og 1½ al. i den smale ende, som nu finnes nedlagt udenfor indgangen til en hytte strax søndenfor rudera af kirken. En aftegning af denne, saa nøjagtig som samme kunde gjøres, følger hoslagt under no. 1." Denne tegning[4] mangler nu i manuskriptet, men af et rids paa et tilheftet blad kan sees, at der menes biskop Jons ligsten.

AKERSHUS AMT. — Sörum p., Frogner s. Liljegrens

---

1) Det tilhører Antikvitets- och Vitterhets-Akademien i Stokholm, udgjør 2 folioark, er dateret Kristiania 21 Juli 1821 og har denne titel „Oldminner i og ved Kristiania."

2) Jfr. Illustr. Nyhedsbl. f. 1866 no. 9, s. 41, 3dje spalte.

3) Han var i sin tid lærer paa krigsskolen og havde under sit ophold i Kristiania samlet en hel del norske oldsager fra hedendommen, som nu forefinnes i Kjøbenhavns nord. Museum.

4) Udentvil var det denne, som blev benyttet af Sjøborg (jfr. N. Fornl. 35 note 1). Se om denne ligsten, der senere er forsvunden, ogsaa P. A. Munchs Norges Hist. i unionstiden II. 266.

beretning om udgravningen af en haug paa Bjerke (N. F. 738), hvilken foretoges 3, 4 aar før 1821, er hentet fra et manuskript[1] af L. D. Klüwer.

Urskog p., Urskog s. Den ved Killingmo fundne stenøx (Aarsb. f. 1867 s. 76) er afbildet fig. 1.

Ullensaker p., Ullensaker s. Liljegrens beretning om fundet paa Oppen (N. F. 739) er ligeledes uddragen af nysnævnte manuskript.

Nes p., Udenes s. Billedet fra Frøhou (N. F. 741), der er af bronse (kobber og tin), finnes afbildet og beskrevet i Stephens Old Northern Run. Mon. I. 250 ff.

HEDEMARKENS AMT. — Lauten p. Paa en højtliggende furemo mellem Rokosøen og Elverum er der omtrent 20 runde stenrøser med fordybning i midten,[2] som muligens ogsaa Schøning (N. F. 63) sigter til.

Stange p., Stange s. Paa Veen er der nordøst for husene en urørt rund gravhaug. I nordvest for husene blev for nogle aar siden udgravet en røs, hvori fantes „en halv skjeppe jernpiler," som ere bortkomne. Den haug, hvori de foran s. 105 no. 39 omtalte sager bleve fundne, laa ret i nordøst for husene og nordvest for Stange kirke. — Paa Grønstad er der ved østre side af postvejen en rund gravhaug med bænk paa og længer mod nord ved samme side af vejen 3 hauger af samme slags.

Ottestad s. Baade paa Ottestad og Aastad er der flere mindre hauger.

Vang p., Vang s. Liljegrens beretning om fundet paa Flakstad (N. F. 745) er uddraget af det nysnævnte manuskript af L. D. Klüwer. Fundet blev gjort 2 aar før 1821.

Furnes s. Det samme gjelder om fundet paa Alaug (N. F. 746). Haugen var rund, 12 alen i tvermaal og 5 alen høj.

---

[1]) „Antikvariske Observationer paa en Reise fra Kristiania til Throndhjem om Høsten 1821," 4to (i Viterh. o. Antikv. Akadem. samling i Stokholm).

[2]) ifølge meddelelse fra prof. T. Kjerulf.

KRISTIANS AMT. — Öyer p., Øyer s. Ogsaa Liljegrens beretning om ligstenen paa Skaaden (N. F. 747) er hentet fra Klüwers nysnævnte manuskript. Stenen blev omtrent i 1805 slaaet i flere stykker, som i 1821 laa under veggen af et udhus. — Ifølge samme manuskript blev paa prestegaarden i 1812 oppløjet 2 sverd, et spyd, flere pile, et bidselmunnbid, 2 sporer og et øxeblad; — og paa Lunke omkring 1781 i en ager fundet et øxeblad og 500 pile i bundter paa 20.

Söndre Fron p. De ved Lidstad (N. F. 89) omtalte 2 stene staa endnu paa gaardspladsen, med bredsiderne mod nordvest og sydøst og i en afstand af 4 alen fra hinanden. — Paa Hove, nabogaarden til Hundthorp, var der ifølge Klüwer 1821 endel runde gravhauger af 10—14 alens tvermaal og omtr. 2 alen høje. — Paa Nordre Kjørstad er der et stykke ret i sydvest for husene en laave og, som støtte for dennes bro, ligger midten af en urørt rund gravhaug; — paa Nedre Kjørstad et stykke i sydøst for husene en kun tildels udgraven haug, hvori er fundet et øxeblad, et sverd, mange pile og en skjoldbule, som ere bortkomne; — paa Nordre Tagestad nede paa jordet i sydvest for husene en stor rund haug, noget oprodet i toppen; — paa Nedre Rue ret i sydvest for husene og tæt i sydøst for en smidje en rund haug, opgraven i toppen og hvori for 10 aar siden fantes en jernkjedel med vreden hank, begge bortkomne.

Söndre Aurdal p., Reinlid s. Kirken (N. F. 110) har en døbefont af klæbersten, lig den i Røen kirke (N. F. 115), men fodstykket er borte og i dets sted bruges skaalen i omvendt stilling, saa at fadet staar paa en træklods, der er anbragt paa mellemstykket. — Indvendig i vestre gavl er over galleriet fastnaglet en model af en kirke af furetræ, krideret og med malede forsiringer i spidsbuet stil, 1 al. 6″ høj dertil, hvor spiret, som er aftaget og istykker, har begynt, i form af en aflang firkant, 25″ lang, 9″ bred paa midten med fremspringende firkantet taarn, 9″ bredt og 8″ dybt. — I beslaget paa vestre dør (se Mindesmerker af Middelald. Kunst i Norge pl. VI) er den øverste ring ifølge en indskrift, som finnes paa dens bagside, fra 1737 og for-

modentlig gjort af den mand, hvis navn ogsaa sees sammesteds, nemlig IVER GUNERSON FAMRU. Den i Aarsber. f. 1866 s. 60 omtalte indskrift stod paa kirkens sydside ved østre dør, men blev under kirkens reparation i 1854 tilligemed det stykke af veggen, hvorpaa den fantes, borttagen for der at sætte et vindu. Ved nysnævnte reparation er ogsaa kirkens gamle alterskab bleven ynkelig mishandlet; som det kan sees, har der paa den forgylte grunn i bundens midte staaet en stor figur og ved hver side deraf 4 mindre figurer i 2 afdelinger, og paa hver af fløjdørene ligeledes 2 figurer; alle disse har man borttaget, hængt fløjdørene og skabets overstykke paa korveggen, og i midtstykket eller bunden udskaaret saa stor aabning, at man kunde faa plads for prækestolen, som nu er indkilet deri tæt over alterbordet.

Vang p., Øye s. Paa Grov imellem Kvame og Skogstad skal der staa en mandshøj bautasten midt i en ager. — De i Aarsber. f. 1866 s. 62 omtalte hauger ligge ved nordre side af den første brække østenfor Nystuen og ejes af manden paa skytsstationen Skogstad; jeg vilde i 1868 lade dem udgrave, men kunde paa grunn af høaannen ikke i længere tid faa arbeidsfolk paa Nystuen. — I Smeddalen skal der være mange sinderhauger og husetomter og ellers paa fjellene deromkring mange gamle rensdyrgrave.

Gran p., Gran s. De ved Hvalebø (N. F. 125) omtalte jordvolle ere tydelig nok dannede af naturen. — Paa Øvre Hov var der paa en højderyg i nordøst for husene 2 smaa runde hauger, som jeg i 1868 lod udgrave; i den ene, der laa paa ryggens vestre ende og var uden gravkammer, fantes omtrent i midten benstumper, stykker af en lerurne og 2 knivblade af jern (se s. 107 no. 46); den anden laa i den modsatte ende af ryggen, men fremviste ikke det allerringeste spor af nogen begravelse. — Paa Nedre Hov er der nogle hundrede alen nordenfor husene og ved nordøstre side af vejen (den gamle postvej) en forhøjning, som kalles Trettenlykken, fordi der, som det heder, engang

skal have ligget 13 gravhauger;[1] i 1868 var der kun 6 tilbage, alle runde og paa en nær urørte; ved den udgravning af dem, som jeg lod foretage, viste det sig, at de vare uden gravkammer: 1) laa ved vestre kant af den nævnte højde, var 2 al. høj, 15 al. i tvermaal, og deri fantes kun lidt kul og nogle hestetænner; — 2) tæt i nordvest for no. 1, oprinnelig omtrent 2 al. høj og 20 al. i tvermaal; i midten blev truffet kul, aske samt de foran s. 110 no. 61a omtalte sager; — 3) 12 skridt ret i nord for no. 2, tilforn udgraven; — 4) 13 skridt ret i nord for no. 3, omtr. 1 al. høj og 8 al. i tvermaal; lige under torven ved den ene side laa hanken af en lerurne og ved den modsatte side paa bunden under nogle stene kul, brente ben og de foran s. 110 no. 61b omtalte sager; — 5) tæt i nord for no. 4, omtr. 1½ al. høj, 12 al. i tvermaal; et stykke oppe i haugen blev truffet ben af to jordrotter (vistnok hidrørende fra nyere tid), og paa bunden under nogle større stene kul, aske, brente ben, nogle stykker kvarts[2] samt de s. 110 no. 61c omtalte sager; — 6) midthaugen paa toppen af høiden, tæt i sydvest for no. 5, 3½ al. høj, 32 al. i tvermaal; paa bunden blev forskjellige steder truffet stumper af dels ubrente, dels som det syntes brente ben af mennesker og heste, men mest dog under en stor helle midt i haugen, liggende fra nord til syd, 4½ fod lang, 2 fod bred, hvorunder ogsaa fantes stykker af en lerurne og af et knivblad af jern (jfr. s. 111 no. 61d). — Paa fladen nogle hundrede alen i nordvest for husene ved sydvestre side af vejen og omtrent ligeoverfor den ovennævnte Trettenlykken laa 7 runde hauger, der samtidig bleve udgravne og heller ikke fremviste spor

---

[1]) Tallet af disse hauger er vel rigtigt, da det formodentlig er de samme, Møllerop sigter til (N. F. 126), men om navnet „Trettenlykken“ staar i forbindelse dermed, maa vistnok ansees for tvilsomt.

[2]) Bønderne kallede dem Faësten, et ord, som jeg ikke har hørt før og heller ikke finnes i I. Aasens ordbog, men som jeg senere hørte, saavidt erindres, i Valders, og som i alle fall var almindeligt i Gran. Saavidt jeg kunde forstaa, bruges ordet om alle stene, som ere blanke i brudet. De ovennævnte stene ere i brudet aldeles lig rav eller sukkerkandis.

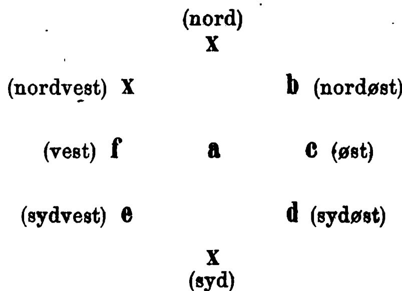
af gravkammer, nemlig 7) omtr. 4 alen sydvest for vejen, omtr. 3 al. høj, 26 al. i tvermaal, bestaaende mest af sten, hvoraf de største laa i bundens midte; imellem og under disse blev truffet benstykker samt de foran s. 111 no. 61e omhandlede sager; — 8) 30 alen ret i vest for no. 7, 2 al. høj, 26 al. i tvermaal; paa forskjellige steder truffet kul og ben, og imellem og under nogle større stene i bundens midte de foran s. 112 no. 61f omhandlede sager; — 9) 45 skridt i nordvest for no. 8, 2½ al. høj, 15 al. i tvermaal; i midten fantes brente ben, kul og aske og lidt til siden derfra en remspenne og en ring, begge af jern (jfr. s. 112 no. 61g); — 10) 14 skridt i syd for no. 9, omtr. ½ al. høj, 7 al. i tvermaal; var aldeles urørt, men fremviste ikke nogetsomhelst spor af begravelse, skjønt den ganske vist ej var dannet af naturen; — 11) tæt i vest for no. 9, henimod 1 alen høj, 8 alen i tvermaal; i midten temmelig langt oppe laa 2 brynestene, dybere ned men ikke just paa bunden mange ben, deriblandt af mennesker og en hund, halvdelen af en sax, en hank og et lidet stykke jern med naglehul (jfr. s. 112 no. 61h); — 12) 3 skridt i sydvest for no. 11, 2½ al. høj, 17 al. i tvermaal; i midten kul og aske og derimellem en brynesten (jfr. s. 112 no. 61i); — 13) 9 skridt i nordvest for no. 12, 1 al. høj, 14 al. i tvermaal; ovenpaa laa en stor helle, formodentlig en nedfallen bautasten; paa forskjellige steder truffet brente ben og kul og omtrent i midten paa bunden et lerlag under nogle stene, hvori fantes en jernspenne (jfr. s. 112 no. 61k). Paa grunn af de fundne sager maatte vel haugerne no. 2 og 4—8 henregnes til ældre jernalder, 9 og 11—13 derimod til yngre jernalder. — Paa Sande-Ødegaard[1] lod jeg samtidig udgrave 3 runde hauger, ligeledes uden spor af gravkammere, nemlig: 1) liggende et par hundrede alen i sydvest for haugen no. 12 paa Nedre Hov, 3½ alen høj, 19 al. i tvermaal, med en indhuling i toppen, hvori laa en 5 fod lang sten, formodentlig en omkastet bautasten; hist

[1]) Saaledes kalles gaarden paa stedet, medens den i matrikelen heder Skiaker. Dette er et af de mange exempler paa, at der i papirene staar gaardsnavne, som ikke kjennes af bygdens folk.

og her blev truffet smaa kulstumper og omtrent i midten, men ikke paa bunden, et noget forstyrret menneskeskelet (jfr. s. 107 no. 49); — 2) 13 skridt i nordvest for no. 1, omtr. 2 al. høj, 13 al. i tvermaal; i midten fantes et menneskeskelet, liggende paa ryg med hovedet i øst og fødderne i vest;[1] — 3) 60, 70 skridt i vest for no. 2, omtr. 2½ al. høj, 17 al. i tvermaal, med et lidet indsynk i toppen; tæt inden for foden blev paa forskjellige steder truffet smaa stykker kul og brente ben, men kun i sydøstre kant en hob aske og kul og tæt derved et ildstaal samt omtr. 3 alen nord derfor og saaledes ligeledes i haugens udkant en 6 tommer lang pilespids til at indsættes i skaft (se s. 108 no. 50); midt i haugen var nedlagt en regelmæssig granitsten, 3 fod lang, 2 fod bred og 1 fod tyk, liggende i skraa stilling paa den ene smalside; den slags sten skal ej finnes paa gaarden eller deromkring, men først en halv mils vej op i østfjellet. — Paa Nordre Gisleberg staar nu ved det sted, hvor den gravhaug laa, hvori man i 1851 fant en messingkjedel m. m. (N. F. 126) en ny ladebygning, men der sees endnu levninger af den omtalte haug og tæt i sydøst derfor lige ved gaardens stabur ligger en lignende stor rund haug, bestaaende af sten, men hvoraf omtr. en tredjedel er borttagen; midt i den fantes for nogle aar siden et øxeblad (se s. 107 no. 47); jeg vilde i 1868 kaste den aldeles ud, men da ejeren ikke gjerne saa det, fordi den frie gang mellem husene derved vilde blive generet, lod jeg kun foretage en delvis undersøgelse i midten, hvor jeg traf endel ben og nogle hestetænner. Paa en høide et stykke ret i sydsydøst for husene ligger 2 urørte runde hauger. — Paa Søndre Gisleberg sagde man mig, at der ved opbrydningen af en haug for nogle aar siden var funden en sten med skrift, som knustes, men hvoraf et stykke skulde ligge i laavebroen. Efter nogen søgning var jeg saa heldig at finne det omtalte stykke, men

[1]) Som bekjent var det efter kristendommens indførelse en vedtagen skik, at liget blev lagt med hovedet mod vest og fødderne mod øst. Rimeligvis har der ogsaa i hedendommen været en regel i denne henseende, hvad man i fremtiden maaske vil komme efter, naar opmerksomheden rettes derpaa.

det viste sig, at den saakallede skrift kun var et naturspil, bestaaende af ophøjede merker, fremkomne derved, at stenens blødere dele ved forvitring vare udhulede. — Paa Gulen er der nedenfor eller vestenfor husene imellem dem og den gamle postvej 12 runde hauger. — Paa Nordre Morstad lod jeg i 1868 udgrave en rund haug, omtr. 3 al. høj, 18 al. i tvermaal, liggende ret i vest for husene paa Gulen og omtr. 30 al. vestenfor den gamle postvej. Haugen havde i toppen en fordybning, som det synes efter en ældre gravning. I vestre kant eller 7 alen fra midten blev truffet et lidet fladt jernbeslag, i hvis ene ende og perpendikulært derpaa er en liden cylinderformet tap. I midten laa en helle, 3 fod lang og bred og 1½ fod tyk, tæt i øst for denne et hestehoved og tæt i vest for hellen smaa stykker af en lerurne samt brente ben og kul paa forskjellige steder (jfr. s. 109 no. 55). — Den i N. F. 126 omtalte stenkreds ligger ikke, som der anført, paa Nordengen, men paa Nedre Hval. Som bekjent gaar denne slags kredse almindelig under de utvilsomt urigtige navne thingkredse eller domringe, men ingen af dem vides tilforn at have været undersøgt, hverken her i landet eller andensteds, hvor de finnes, navnlig i Sverige, og jeg foretog derfor en nøjagtig undersøgelse af den nævnte kreds, hvad der saameget lettere lod sig gjøre som jorden er meget grund, kun 1 fod dyb fra torvens overkant til auren. Der er nu kun levnet 6 stene, hvoraf den ene staar i midten og hver af de øvrige ret ud derfra, nøjagtig efter en af de aatte hovedstreger i kompasset; oprinnelig maa der højst rimelig have været 3 stene til, skjønt der nu kun er utydelige spor af disse. Betegnes de bortkomne stene med *x* og de øvrige med hver sit bogstav, stiller det hele sig saaledes:

dog maa det læggés merke til, at afstanden mellem *a* og de øvrige stene ikke er saa regelmæssig den samme som ovenfor fremstillet; afstanden fra *a* er saaledes til *b* 19′, til *f* henimod 20′, til *e* henimod 22′, til *c* henimod 24′ og til *d* henimod 25′. *a* er 5′ høj, 3—4′ bred, vel 1′ tyk, dens omfang nede ved foden 10′ 8″, formen forresten noget uregelmæssig, men dog saaledes, at den bliver spidsere og tynnere opad mod toppen Den staar med smalsiderne ret i syd og nord. De øvrige stene ere rundagtige med 1—1½ fods højde over torven. Hele jordsmonet indenfor kredsen blev gjennemgravet. Ved *b* traf jeg smaa kulstumper og et bryne, 11½″ langt, ved *c* et lignende bryne, 8½″ langt, ved *f* tæt under torven et lidet stykke jern. Det lod sig tænke, at disse sager kunde have været nedlagt i nyere tid, men dette kan neppe være tilfællet med, hvad der fantes tæt ved *a*; her traf jeg nemlig 1 alen ret i nord for stenen tæt under torven en liden samling, omtrent 1′ tvermaal, af kul og brente benstumper, og deriblandt laa en liden hvid sten, et knivblad og en beltespenne, begge af jern. Herved er den formodning bleven styrket, som jeg tilforn har udtalt,[1] at saadanne kredse ere begravelser fra jernalderen, men om de hidrøre baade fra ældre og yngre jernalder eller kun fra den ene af disse, vil man maaske komme paa det rene med i fremtiden ved at undersøge flere af dem. Hvad denne angaar, synes spennen (jfr. s. 109 no. 58), der har lighed med den slags, som ofte finnes andre steder navnlig i Frankrige (se Cochet's verker „bucles en fer") at pege hen til den ældre jernalder.[2] 63 alen ret i nord for kredsens midtsten, tæt i øst for den gamle postvej og tæt i vest for en ny laavebygning laa en rund haug, 16 alen i tvermaal, 2 alen høj men noget indsunken i toppen. Ved dens udgravning i 1868 traf jeg kun hist og her stumper af kul og aske og af brente og ubrente ben, samt 5 al. i sydøst for

---

[1]) Se Aarsber. f. 1859 s. 42.

[2]) En anden slags er de med stene brolagte kredse. Flere af dem (paa Meland i Tinn, N. F. 773, og paa Forbrigd i Verdalen, N. F. 636) have vist, at de vare begravelser, paa begge steder, som det synes, fra ældre jernalder.

midten paa bunden et bryne og sydvest for midten en liden kugle af svovlkis (jfr. s. 109 no. 59). — Paa Nordengen finnes et stykke nordenfor sidstnævnte haug paa en høide tæt vestenfor den gamle postvej en med større liggende stene omgiven retvinklet firkant, hvis langsider strække sig 25 alen fra nord til syd og tversiderne 22 alen fra vest til øst.

Thingelstad s. Kirken staar nu ubrugt. Den er opført af firhugne kalksten; alle buer ere runde, undtagen den over døren mellem koret og sakristiet, som er tredelt eller kløverbladformet. I korets udvendige østre vegg er en liden rundbuet fladbundet nische eller fordybning. Alterbordet er muret op af et enkelt lag kalksten, som ere tilhugne, undtagen mod det indre aabne rum; oprinnelig maa der vel ovenpaa muren have været en plade af sten, som senere er borttagen, formodentlig dengang alterfoden blev klæd med de i N. F. 128 omtalte trætavler eller antipendier; det viste sig nemlig, da jeg i 1868 lod borttage disse tavler, som ere skjenkede til Universitetets samling, at de i deres øvre kant vare festede til en træplade, som dækkede alterbordet. Prækestolen er ifølge en indskrift gjort 1579 og saaledes vistnok en af de ældste i landet; den er aattekantet og løber fra bunden ned mod veggen, hvortil den er fæstet, i en spids, som hviler paa et mandshoved med langt spidst hageskjeg; den er gjort af furetræ og bestaar af tavleverk med halvsøiler i hvert hjørne; det hele er simpelt, men forresten holdt i samme smag, der tildels som fortsættelse fra middelalderen fant sted under renaisancetiden, nemlig saaledes at træverket er umalet, og farve, her sort, grøn eller rød, kun benyttet som ornament i listverkets fordybninger ligesom f. ex. paa veggpanelet i den gamle riddersal paa Gripsholms slot. — Af de saakallede Kakelhauger (N. F. 129) paa gaardstykket Lander ere de ved vestsiden af vejen aldeles udgravne og stenene forsvundne; af de paa vejens østside liggende er kun den lille nærmest vejen urørt; den mellemste har et dybt hul i toppen og ligeledes den østligste; i den sidste skal for flere aar siden være fundet et skelet af et „overmaade stort" (?) menneske. Nede paa skraaningen i sydøst for denne haug var

engang retterplads, hvis 16 grave forlængst ere udjevnede til ager; den sidste henrettelse skal være skeet for 50—100 aar siden. — Alle 9 stene i kredsen paa Vestre Bilden (N. F. 130) ere endnu tilstede, men den østre, nordøstre og nordvestre sten ere veltede overende. Afstanden mellem midtstenen og enhver af de øvrige differerer ubetydelig fra 10 alen, saaledes at kredsens tvermaal følgelig er omkring 20 alen. Mellem den sydvestre, vestre, nordvestre og nordre sten paa den ene side og den søndre, midtstenen og den nordøstre sten paa den anden side laa engang „gutuen“ (gaardsvejen), hvoraf spor endnu viser sig, men det gik i den tid altid uheldigt med kreaturerne, og der var „altid saa uroligt paa gaarden.“ Vejen blev derfor efter tilskyndelse af den i N. F. 124 omtalte Møllerop, som klogeligen derved benyttede overtroen for at redde minnesmerket fra ødelæggelse, for over 40 aar siden lagt vestenfor kredsen, hvor den nu ligger, og siden har man ikke merket noget til uroligheden. I 1867 kastede to af gaardens unggutter midtstenen overende og grov der en Thorsdagsnat, uden at finne noget, men da de gik hjemover til gaarden, blev den ene af dem, som den anden fortalte mig, „taget i ørene af noget, saa han stupte.“ De reiste derfor siden stenen op igjen paa dens plads. I 1868 lod jeg hele fladen mellem stenene gjennemgrave, hvad der ikke tog synderlig tid, da jordsmonnet kun var omtr. 10 tommer dybt fra torvens overkant til auren, men der blev intet fundet, som kunde antages at hidrøre fra mennesker. Muligens kan der dog alligevel have været nedlagt noget, som er bleven bortskuret i den tid vejen gik tvers igjennem kredsen. — Grindaker kirke (N. F. 131) er senere nedtagen.

BUSKERUDS AMT. — Norderhov p., Norderhov s. Den ved Vejen (N. F. 144) omtalte skaalevegt fantes ikke sammen med de øvrige der nævnte sager.

Sognedalens s. Den i Aarsber. f. 1866 s. 63 omtalte indskrift ved pladsen Evjua, som ligger omtr. ¼ mil vestenfor skytsskiftet Veme, har store romerske bogstaver, ikke runer. Den staar ved vestre side af vejen ligeunder pladsen paa den første

vejsten, naar man kommer østenfra, og indad mod vejen, og indeholder, at „ano 1772 den 22 Mai blev dette arbede ferdigt.“ Stenen skal tilforn have staaet ved den gamle bro lidt længer vest og blev flyttet til dens nuværende sted, da den nye bro for omtrent 30 aar siden blev gjort.

Röken p. De i Aarsber. f. 1867 s. 50 under no. 68 omhandlede sager, som blev truffet paa Brøholt, fantes omtr. 200 alen fra det sted, hvor et lignende fund blev gjort i 1828 (N. F. 166), Mynterne bleve indlemmede i Universitetets myntsamling og finnes beskrevne af prof. A. Holmboe i Kristiania Videnskabsselsk. Forhandl. f. 1868 s. 194 ff. Fundet bestod af henimod 400 sølvmynter fra 10de og 11te hundredaar, som antages nedlagte paa stedet i 1060—1070. Kun 1 er norsk, af Harald haardraade, de andre danske, engelske eller tydske.

JARLSBERGS og LAURVIKS AMT. — Nöterö p., Tjømø s. Om den i N. F. 767 nævnte magister Jakobus se og Stephens anf. verk II. 665.

Tönsberg. Hvad der viser, at der paa det i Aarsb. f. 1866 s. 102 omtalte sted maa have været et teglverk, og at man derfra hentede de stene, som benyttedes til bygningerne paa Slotsfjellet, ere følgende omstændigheder. For det første fortæller sagnet, at der har været et verk af omtalte slags, dernæst kalles dette strøg, som ligger ved nordsiden af Slotsfjellet, „Teglhaven,“ hvortil kommer at der paa stedet skal være god teglstensler, og at de stykker af tegl, som finnes der, ej kan hidrøre fra en sammenstyrtet bygning, da grunnen, saavidt den er ryddet, ikke har vist noget spor af bygningsfundamenter, samt endelig at teglstenene ere aldeles af samme slags som de, der forefinnes i levningerne af kastellet paa Slotsfjellet.[1]

BRATSBERGS AMT. — Gjerpen p., Gjerpen s. Paa Borge ved Porsgrund var der endnu for ti aar siden et gammel

[1]) ifølge meddelelse fra skolebestyrer I. Ross og maler V. Lerche.

ubrugt vaaningshus paa to stokverk, fra det 16de hundredaar, indvendig prydet med malede ornamenter i limfarve i den tids smag og med tankesprog; paa et sted saaes med store romerske bogstaver indskriften *guds fred. Arrie Olufsen 1584.* Formodentlig er det den samme bygning, Løvenskiold sigter til, naar han i sin Bratsbergs Beskrivelse s. 90 siger, at det ældste vaaningshus paa Østre Borge var bygget 1587.

Hollen p., Helgen s. Om fundet paa Stenstad (N. F. 211, 772) kan nu eftersees ogsaa Stephens Old North. Run. Monum. I. 254 ff. og II. 839 f., hvor runestenen, spannet og spennen (no. 8411 i Kbhvns nord. Mus.) ere afbildede. Den sidste er af bronse, bøjledannet, øverst med tilsatte knopper i form af et kors og nederst af lighed med et fugleneb eller ormehoved eller af samme slags som no. 426 hos Worsaae og nogle, som ere fundne paa andre steder i Norge f. ex. paa Birkeland (N. F. 249) og paa Holden i Hiterdal (N. F. 218).

Nes s. Om fundet paa Gunheim faar man i en forestilling fra Rentekammeret (i Rigsark., Koncept-Forestil. f. 1776 no. 35) god oplysning, hvorved de i N. F. 215 og 773 fremsatte formodninger tildels styrkes, men tildels ogsaa kan berigtiges. Det heder nemlig i den nævnte forestilling, at der i 1776 paa Søndre Gunheim blev „ved at grave i en nær ved gaardens huse beliggende haug fundet paa 2 alens dybde en saakallet stenur af sammensatte store stene, og ved stenenes optagelse til 5 à 6 alens dybde opdaget aske og kul samt deromkring paa jorden hosfølgende her indsendte 4 gullstykker, bestaaende i 2 støbte brede og en smal udi 4 led sammenbøjet ring, saa og en i gull infattet mynt eller medalje samt en stor og 5 smaa perler af rav, agat og glas, hvorhos og følger et lidet stykke af nogle tillige fundne smaa forrustede saakallede giurer [gjorder?] sammensmeltet metal .... Mynten eller medaljen formode myntkjennere at være slagen i Konstantinopel i den tid samme stad var under det græske keiserdømme, men dog ikke uden videre trøste sig til noget med vished derom at angive.“ Gullsagerne, som vejede $7\frac{3}{16}$ lod og taxeredes til 73 rdlr. 77 skill., bleve ved kgl. resol. 29 Aug. 1776

bestemte at skulle tilligemed perlerne og det lille stykke sammensmeltet metal, der ansaaes for at have liden eller ingen verdi, afleveres til Raritetskabinettet i Kunstkammeret. De to ringe, perlerne og medaljen eller det medaljelignende hængesmykke ere tydelig de samme, som omtales i N. F. 215, og de hidrørte saaledes ikke (jfr. anf. st. 216) fra fundet paa Stenstad, ligesom det ogsaa er urigtigt, at der (jfr. sammest. 773) fantes vaaben i haugen.[1]

Tinn p., Attro s. Tessungdal „skal efter de gamles beretning egentlig hede Tellefsdal af sammes første oprydder Tellef, om hvilken haves følgende tradition. Han skal, efterat han paa bemeldte sted havde nedsat sig, have oplevet en temmelig høj alder, og da hans arbeide og agerdyrkning i den nye jord gav en stor velsignelse og frugtbarhed for sig, har han samlet rigdom og kommet i anseelse; er endelig henfallen til den daarlige vanitet, at han før sin død har ladet paa stedet, hvor han boede, et smukt hus eller hytte opbygge, og derudi sin ligkiste forferdige og i to massive jernlænker ophænge, og derhos ordineret dette til sin begravelse. Han har derhos promitteret dem, som vedligeholdt hans hytte, bestandig rigdom og velstand. Siden har denne Tellefs hytte dels tjent til et æresmonument dels til afgudsdyrkelse. Thi paa en vis bestemt dag, Tellefsok kallet, har de gamle Tellefsdøler indfundet sig ved omtalte hytte, formodentlig at synge Tellef lovsange. Dette abespil skal have vedvaret, indtil hr. Jens Hauritz, sogneprest her paa stedet, imellem anno 1681 og 1692 lod ved en gjennemreise til Tessungdal den selvgjorte helgenhytte opbrenne, for at gjøre ende paa dette afguderi“.[2]

Mjøsstrandens s. Om bebyggelsen m. v. af dette sogn, der tilforn hørte under Aamotsdals annex, Silgjords prestegjeld, indeholdes flere iagttagelser i løjtn., nu kapt., C. F. Lowzows indberetning af 1847 til den geografiske Opmaaling, hvoraf hidsættes

[1]) Se og foran s. 101 no. 16.

[2]) af en Beskrivelse [Deichmans bibl. mskr. 4to no. 54] over Thelemarken, dateret 13 Januar 1707 og forfattet ifølge kgl. ordre til efterretning for Thormod Torvason af Thomas Bloch, sogneprest til Fyresdal og provst over Thelemarken.

følgende uddrag (jfr. N. F. 230): „Ofte træffes især i myrene svære træstammer, mest af fure, som ligge indtil et par alen under jordskorpen, og mange stokker ere saa vel vedligeholdte, at de kunne bruges, naar det yderste raadne er hugget væk. Saaledes blev i 1845 nogle saadanne stykker opgravne og brugte i en lade paa pladsen Kramviken, der forresten med liden grunn siges at have sit navn af, at Nordmanden d. e. folk fra Hardanger mødte frem der med korn og salt m. m. og tilbyttede sig derfor jern. Træstammerne træffes endnu med grene og rødder, hvoraf det synes klart, at de ved storm eller deslige ere styrtede om og at et jordlag siden har dannet sig over dem. De komme gjerne tilsyne, naar bekkene skjere jorden ud eller ved smaa jordskred. Ligesaa finnes der endnu overalt merker paa, at der i disse egne har været brent myrejern. Der er nemlig fullt af større og mindre gruber, hvori man ved at grave finner kul og dynger af jernsinder. Ifølge et bekjent sagn stod der ved Hamaren et jernverk, hvor det udbrente myrejern blev bragt hen og forarbeidet. Man har ogsaa blandt jernsinderen fundet klumper af jern, og dette har været overmaade seigt men blødt. Manden paa Kovesand paa vestsiden af Mjøsvand har forferdiget en slegge af saadant jern. Efter sagnet hed jernverkets ejer Nugor og boede paa Navarsgard paa Navarsøia ret ud for Hamaren. Han har gjort en lysehjelm til Aamotsdals kirke, som nu ikke bruges men opbevares i kirken.[1] Sagnet fortæller videre: en gang kom Tydskerne og vilde tage jernverket, men de Norske mødte dem og det kom til et slag omtrent der, hvor Hondle faller ud i Mjøsvand. De laa paa hver sin side af elven og skjød paa hinanden, indtil Tydskerne maatte give tabt. Paa den sandige bred vest for Holvik finnes endnu, naar vandet har været højt og igjen er sunket, enkelte bøssekugler. Disse tror man ere fra dette slag. Sagnet grunner sig rimeligvis paa et historisk faktum. Der skal nemlig have været endel tydske arbeidere ved Hamarens jernverk eller ved et

[1]) Den omtalte lysekrone er fra middelalderen og senere skjenket til Univers. saml. (jfr. N. F. 774).

verk, der stod længer vest paa Raudlandsstranden, og disse arbeidere gjorde engang i et knapt aar opstand, saa at der maatte bruges militære for at bringe dem til lydighed.[1] — Opdyrkning sees der ikke videre spor af men vel efter huse paa nogle steder. Ved seteren Dagalid, tæt ved Gibøn, viser sig temmelig tydelig en grunnmur henved 40 alen lang, og følgende sagn knytter sig til dette sted. Paa Dagalid boede en rig og megtig mand, som hed Hølge. Han havde mange kreaturer og holdt tjenere til at vogte dem, men han var meget gjerrig og ond, saa alle naboerne vare ræd for ham. Mellem ham og manden paa Hytten, nu en seter, som ligger et stykke længer mod øst, opstod engang en grensetvist, idet Hølge paastod, at hans ejendom gik til Arabekk, men manden paa Hytten, at den ej gik længer end til en bekk, som siden fik navnet Mandfallbekk, efterat de der havde mødt hinanden og Hølge dræbt sin modpart. Hølge begrov ham paa samme sted i en haug, hvoraf der nu kun er lidet tilbage. Dette skal være foregaaet for ikke over 3, 4 mandsaldere siden. Hølge drog siden tilbage til Numedal, hvorfra han var kommen, og husene paa Dagalid bleve flyttede til Gibøn, hvor et af dem endnu staar og bruges til „eldhus“ (bryggerhus). — Om den store mandedød fortælles der meget. Før den tid vare disse egne tæt befolkede og indbyggerne levede i lykke og velstand, men sygdommen voldte stor ødelæggelse, der gik saa vidt, at der ej fantes folk til at føre ligene til kirken. Paa gaarden Fornes paa Tangen var en hest, Fornesbrunen, som var saa forstandig, at den gik alene med ligene til Raudlands kirke, naar man lagde dem paa en slæde, og gik igjen alene hjem, naar ligene vare begravne af folk, som modtoge dem ved kirken. Mange gaarde brugte hesten paa denne maade, og da den døde paa en saadan reise, blev den hæderlig nedgraven i en grøft, som den dag idag kalles Hestedokkje. — Paa nordre

[1]) Her sigtes vel til den opstand, som beboerne af flere prestegjeld i Øvre Thelemarken gjorde i 1539 mod de tydske bergmænd og som blev undertrykt i 1540 (se Krafts Norges Beskriv. III. 114 og de der citerede skrifter.)

Mjøsstrand paa et sted, kallet Thoresmogen,[1] skal der have staaet en kirke, hvoraf man ser tydelige spor. — Gaardenes husebygninger ere meget tarvelige. Sedvanlig have de en stue med en kove uden vindu. Det kan merkes, at disse bygninger, især de ældre, ere opførte af meget svært tømmer, der er kløvet, saa at man af hver stok har faaet tvenne højder."

Paa lignende maade omtales bygdens forhold i løjtn., nu kapt., J. H. Aas's indberetning af 1849 ligeledes til Opmaalingen. Det heder deri: „Mjøsstranden har i fortiden rimeligvis været meget mere bebygget, end nu er tilfællet. Spor af den tids byggetomter finnes endnu paa flere steder, ligesom egnen skal have haft sin egen kirke eller kapel. Myrejern finnes i myrene, og paa gaarden Hammeren skal have været en spigerhammer, hvoraf vel gaarden bærer sit navn. Med hensyn paa trævegetationen finnes her nu kuns birken, men under myrene opdager man større og mindre furerødder, hvilket tyder hen paa[?], at denne egn engang maa have haft et for vegetationen gunstigere klima, der synes at bevise [?] landets hævning. En anelse om denne kjendsgjerning synes ogsaa fjellbonden deroppe at have, naar han udsiger, at „bjørka" synker mere og mere ned paa fjellet."

Vinje p., Vinje s, Ved nedtagelsen af den gamle kirke (N. F. 230) i 1796 fantes under koret et lidet indheftet manuskript, 2" 9''' højt, 1" 11''' bredt, skrevet i dansk sprog med haand fra det 16de hundredaar, dog, som det synes, før reformationen, og indeholdende dels besværgelsesformularer, dels enkelte raad for mennesker eller dyr i sygdomstilfælle. Heftet er i sin tid indsendt til rektor Rosted og tilhører Kristiania lærde skole.

Hviteseid p., Hviteseid s. Paa Gateholt stod i 1861 en stuebygning af svære 18 tommer høje stokker og indholdende kun et rum, med sperreloft, bygget 1589 og med følgende indskrift med store romerske bogstaver, indhuggede udvendig paa en af stokkene: *David Heberlin honora medicum, propter necessitatem etenim illum creavit altissimus, a deo est omnis medela* (Ær lægen

[1]) Jfr. Aarsber. f. 1860 s. 27.

David Heberlin! thi formedelst trang skabte den højeste ham; fra gud er al lægedom).

NEDENES AMT. — Holt p., Holt s. Den paa prestegaarden (N. F. 240) fundne kniv eller dolk, som opbevares i Arendals museum og hvoraf tegning sees fig. 10, kan ikke være fra nyere tid. Den er derimod merkelig derved, at den, saavidt bekjent, frembyder det eneste exempel her i landet paa en forbindelse i samme redskab af de to metaller, som repræsentere bronse- og jernalderen. Haandtaget vil allerede ved en løs betragtning sees at fremvise bronsealderens ejendommelige former, og ved en kvalitativ analyse af metallet, som professor Waage har haft den godhed at foretage, viste det sig, at det kun indeholder kobber og tin uden nogensomhelst tilsætning af bly eller sink. Formodentlig har oprinnelig ogsaa bladet været af bronse og er, efterat være afbrudt, erstattet med det nuværende af jern, der ikke synes at passe sammen med haandtaget og derfor neppe kan være gjort samtidig med dette.

Bygland p., Bygland s. Det ved Skomedal omtalte sølvbelte (N. F. 253) ved nu ingen paa gaarden noget om, og buen (Aarsber. f. 1867 s. 95) er bortkommen, derimod opbevares endnu hjelmen af gaardens ejer. Den er af jern fra senere middelalder med lignende hovedform som no. 577 hos Worsaae, dog uden dopsko for hjelmbusken, 11" høj, 11" bred paa det bredeste, 8" over kinnbenene, med spor af hug i kammen. I vore museer finnes intet sidestykke dertil, men ejeren vil ikke skille sig dermed for nogen pris. — De ved Nes (N. F. 253) omtalte gravhauger ere endnu urørte. — Det paa prestegaarden (anf. st.) fundne urnelaag, som opbevares i Arendals museum, er af brent ler og sees afbildet fig. 23; da det fantes sammen med en messingkjedel, maa det rimeligvis henføres til den ældre jernalder, og dette styrkes endmere derved, at det andet lignende laag, som vides at være truffet her i landet (se s. 16, jfr. s. 74), ligeledes paa grunn af omstændighederne ved fundet peger hen paa den nævnte tidsperiode.

Valle p., Valle s. Af skjoldet fra Rike (N. F. 259) sees nu en tegning i Stephens ovennævnte verk I. 293 f. I sognet fantes 1843 en spenne af messing forgylt, som ligeledes opbevares i Arendals museum, men ikke finnes omtalt i katalogen. Den er, som tegningen (fig. 32) viser, halvkugle- eller kopformet, 2¼ tomme i tvermaal, og har paa 4 steder været forsiret med indsatte glasflus. Den maa vel nærmest henføres til den yngre jernalder.

LISTER og MANDALS AMT. — Lyngdal p., Aa s. Paa Ytre Berge fantes i eller før 1867 i en myr, der nu bruges som møllestem og ofte ligger tør, et tildannet stykke flint; paa samme sted var tidligere funden 2 ligneude stykker (se foran s. 100 no. 12) og den i N. F. 276 omtalte stenøx.

STAVANGERS AMT. — Lunde p., Lunde s. Paa Ekeland var der i 1868 foruden den foran s. 119 no. 89 omtalte haug en anden større, som tilforn var opgraven og hvori blev fundet et bidselmunnbid af jern, kul og ben, samt en urørt haug.[1]

Ly p., Thime s. Sammen med de ved Garpestad omtalte sager (N. F. 787) fantes ogsaa en brakteat af gull, som er i Bergens museum (no. 1877, afbildet i „Från Jernålderen" af O. Montelius pl. I. fig. 8).

Klepp p. Orre s. Den ved Orre (Aarsber. f. 1866 s. 66) omtalte lysepibelignende gjenstand har maaske været haandtaget af et sverd eller en dolk fra bronsealderen ligesom den, der fantes paa Sole.[2]

Höiland p. Runestenen fra Stangeland (N. F. 792) er nu opsat ved østre side af postvejen tæt nordenfor hovedbygningen paa skytsskiftet Skeiene.

Hetland p., Frue s. Den spenne, som fantes i en gravhaug paa Storhaug (N. F. 312, 794) og opbevares i Bergens museum (jfr. Aarsber. f. 1867 s. 41 no. 33), er afbildet fig. 33 og ligner no. 427

---

1) Aftenbladet f. 26 Novbr. 1868.

2) Jfr. Urda III. 89.

hos Worsaae, men har dog endnu større lighed med den i Aarsber. f. 1867 s. 41 no. 33 omtalte. Som det vil sees, er et stykke af den borte; længden er uden krumningen 7" og med den 7¾", den krumme del 4½" lang, 1¾" bred paa det bredeste og 1½" paa det smaleste; skaalen eller den rundbugede del 1¼" lang og 2½" bred paa det bredeste, kanten omkring skaalen ⅜" høj; bøilen er hul paa bagsiden, og paa dens forside har der været anbragt en eller anden indfatning. Den siges at være funden sammen med 2 svinetænner og en vævskyttelformet beltesten, men dette er ikke sikkert.

Stavanger. S t. S v i t u n s k i r k e blev efter fullført restauration tagen i brug igjen den 11 April 1869. Blandt de forandringer, kirken har undergaaet, er, at skibet efter Foreningens Direktions forslag har faaet aabent loft, hvad der ogsaa var nødvendigt, hvis man skulde kunne anbringe orgelet paa den smukkeste maade. Ved arbeidets udførelse frembød der sig god lejlighed til at komme paa det rene med, hvis det overhovedet var muligt, om skibet oprinnelig ligesom i senere tider havde haft fladt bjelkeloft. Som bekjent har loftet været aabent i alle vore stavekirker, og dette kan have været tilfællet ogsaa i mange af stenbygningerne; med sikkerhed sees det i de 14 kirker, hvortil der henvises i N F. 853, endvidere i Utstens (N. F. 325), Herlø og Selbo Kirker (Aarsbr. f. 1866 s. 71 og 77), i Kongshallen paa Bergenhus og i hallen i Erkebiskopsgaarden i Throndhjem samt i Solberg kirke i Baahuslen (N. Mag. II, 150), altsaa, som vi nu ved, i 20 stenbygninger, baade fra rundbue- og spidsbuetiden, og paa forskjellige kanter af landet, dog med undtagelse af Tune kirke (N. F. 17) og Solberg kirke alle beliggende fra Jederen opover indtil Helgeland. Hertil kommer, at det samme med megen rimelighed kan sluttes at have fundet sted, naar en bygnings gavl træffes pudset paa indsiden, saaledes som i Talgø kirke i Ryfylke og nogle andre kirker, da man neppe vilde have anbragt kalkpuds paa dette sted, hvis det ej havde været synligt fra gulvet. I Danmark og Tydskland har man derimod i middelalderen ikke kjent andet end flade bjelkelofter, og dette er ogsaa tilfællet, saavidt bekjent, overalt ellers

paa kontinenten. Det samme finner sted i Sverige i stenbygninger, og kun i en eller to gamle trækirker er truffet spor af ophøjet loft, hvori dog sperreverket ej har været synligt, da der ved paalagte bretter er frembragt en slags hvelving. Det fremgaar saaledes af det anførte, at aabent loft med synlig tagstol kun var ejendommeligt for Norge og for England, hvor det var almindeligt. Hvad nu Stavanger kirke angaar, har hr. arkitekt F. von der Lippe, som forestod restaurationsarbeidet, paa min henvendelse til ham haft den godhed at give følgende oplysning: „da tagverket var blevet nedrevet, viste det sig, at skibets østgavl fra bjelkelagets højde var 5, 6 tommer tynnere over bjelkerne til gavlspidsen paa den mod skibet vendende side, altsaa en for bjelkelagets første bjelke anlagt fals. Herved er der vished for, at tagverket har haft gjennemgaaende sperrebjelker, og den største sansynlighed for, at loftet har været fladt.“ I denne slutning kan jeg ikke være enig. Anderledes vilde sagen have stillet sig, hvis man havde truffet en saadan fals ogsaa paa gavlens østside mod koret og paa den vestre gavls indside, men dette var ikke tilfællet. Jeg mener derfor, at det ikke engang med nogen sansynlighed lader sig bestemme, om skibet altid havde haft fladt bjelkeloft, eller om tagstolen fra først af havde været synlig; der er i alle fall ikke noget til hinder for, at det sidste kan have været tilfællet. — Kirken ejer[1] en gammel kalk af sølv forgylt, vegtig 45 lod 3 kvintin, af net form, medens arbeidets udførelse lader adskilligt tilbage. Den er 9¼" høj, bægeret 3¾" højt, noget udadbøjet mod munningen, som er 5½" i tvermaal; stetten er 5" høj med nogle led, og foden ⅝" høj, sexkantet, rund, 5¾" i tvermaal; omtrent 1" nedenfor bægerets bund har stetten 6 udspringende firkantede knopper med nogle forsiringer; paa endefladen af den ene staar en roset, og hver af de øvrige har et bogstav, saa at derved fremkommer ordet IÆSVS (Jesus). Formen af Æ i forbindelse med

[1]) ifølge velvillig meddelelse fra arkitekt F. von der Lippe, som tillige har haft den godhed at skjenke Foreningen en tegning af kalken.

kalkens stil ellers peger hen paa det 13de eller 14de hundredaar. — Biskopsgaarden omtales ved 1599 af P. Clausøn[1] med følgende ord „den forfallne biskopgaard, hvis skjønnere ikke lettelig var at finne i disse nordlande den tid den var ved magt.“ Om den forskjellige maade, hvorpaa gaardens forrige kapel blev benyttet indtil 1825, haves nogle oplysninger af tollinspektør Schive, indsendte til kirkedepartementet i en erklæring af 21 Septbr. 1855, hvoraf hidsættes følgende: Amtmand Lachmann (1762—1767) lod hvelvingen i kapellet let gjennembryde og i aabningen anbringe et kaminrør, som endnu forefinnes, for, som det sagdes, at drive gullmageri, hvorved vel skal forstaaes kemiske experimenter. Efterat det tilligemed kongsgaarden var kommet i privat eje, maaske i amtmand Benzons tid (1781—1785), benyttede denne kapellet til theater. Senere soltes det til amtmand Scheel (1785—1799), efter ham til agent Kielland, som benyttede kjelleren under kapellet til vinkjeller; fra Kielland gik det i arv til sorenskriver Schiødtz, der solte bygningen i 1825 til Latinskolen, og senere lagde amtmand Ottesen beslag paa kapellet til amtsarkiv. — I Bergens museum er en gammel kanon, som i 1844 indkom fra Stavangers magistrat. Det heder, at den tilligemed to andre af samme slags for mange aar siden under en krig med Sverige skal være tagen fra en svensk fregat, der var udsendt for at brandskatte Stavanger, men af den norske tvungne lods blev sat paa grunn i nærheden af byen og ødelagt.

Rennesö p., Utsten s. Om klosterbygningerne (N. F. 327) siger de Fine,[2] at de kan sees engang at have brent.

Skjold p., Skjold s. Ifølge sogneprestens meddelelse finnes der „hverken ved prestegaarden (jfr. Aarsber. f. 1867 s. 98) eller andensteds,“ saavidt ham bekjent, „sager eller tilhuggede smaastykker af flint, ligesaa lidt som andre oltidslevninger, naar undtages nogle nu næsten ukjennelige tomter af bygninger paa gaarden Haraldseid.“

---

[1]) Norg. Beskr. s. 17, jfr. og N. Mag. III. 202 f.
[2]) N. Mag. III. 152.

Skutesnes p., Ferkinnstad s. I N. F. 339 note 4 staar „Nauteskjer" istedenfor Naustskjer.

Avaldsnes p. Paa en tegning af den i Aarsber. f. 1867 s. 66 omtalte ring, dateret Bergen 19 Mai 1812 og ligeledes forfattet af L. Sagen, har denne tilføjet, at den „er nu, saavidt jeg ved, nedsendt til den antikvariske kommission i Kjøbenhavn."

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Stordö p., Stordø s. Den i Aarsber. for 1867 s. 102 omtalte bygning paa Store Brandvik staar endnu, men har i senere tid faaet en tilbygning, ligesom selve stuen er bleven panelet og har faaet loft; forresten har den oprinnelig haft den sedvanlige inddeling i stue, kleve og forstue.

Fitje p., Kirken (N. F. s. 355) blev nedtagen i 1867. — De runelignende tegn paa vestsiden af Skafferholmen (Aarsber. f. 1866 s. 68), som jeg besaa i 1868, ere kun naturspil, fremkommet ved forvitring i fjellet.

Etne p., Støle s. Det kan ikke være tvilsomt, at de koplignende figurer paa en klippe ved Støle (Aarsber. f. 1866 s. 69, jfr. N. F. 833) maa være frembragt ved kunst. Lignende træffes ogsaa paa en klippe paa Borgen ved Hafslund (se Aarsber. f. 1855 pl. I.) og i andre lande f. ex. paa den bekjente runesten ved Snoldelev i Danmark (se Stephens Old North. Run. Monum II. 857), paa flere steder i Sverige (se Hyltén-Cavallius Wärend och Wirdarne I. 145 f., 149 f.) og andensteds. Den som læge europæisk berømte professor Simpson i Edinburg, der er præsident i det derværende arkæologiske selskab, har omhandlet denne slags figurer og andre lignende indhugninger i et nylig udkommet skrift (Archaic Sculpturings of cups, circles etc. upon stones and rocks in Scotland, England and other countries, Edinb. 1867, 4to). Det er deri bragt til sansynlighed, at saadanne figurer kan skrive sig baade fra sten-, bronse- og jernalderen. At de i alle fall kunne frembringes uden redskaber af metal, er, som det anføres i bogen s. 139—140, godtgjort ved et forsøg, som blev foretaget paa en haard granitsten i Edinburgs museum af dets portner. I løbet

af „2 timer skar han ⅔ af en cirkel med et flintstykke og en træhammer. Flintstykket var omkring 3 tommer langt, 1 tomme bredt og omtrent 1 tomme tykt. Den cirkel, han saaledes frembragte, var 7 tommer i tvermaal, og indskjeringen selv var nær ¾ tomme bred, over ¼ tomme dyb og ganske glat paa dens skaarne overflade. Ved hugningen gik flintens spidse af, men en anden skarp egg fik man ved kun at vende flinten omkring."

Tysnes p., Opdal s. Det ved kirken omtalte alterskab (Aarsber. f. 1866 s. 69 f.) finnes endnu og er af ek. I flugt med skabets bund er der ved hver side en ubevægelig tavle, svarende i størrelse til dørene, saaledes at de dækkes af disse, naar skabet aabnes. Denne indretning har jeg ikke truffet paa noget andet saadant skab her i landet men derimod paa et par i riksmuseet i Stokholm. Ogsaa paa forsiden af de nævnte ubevægelige sidetavler finnes da malerier, som paa det her omtalte skab fremstille to helgeninder. I kirken er der i langhuset 2 processionsstokker og i loftet et lidet skib fra forrige hundredaar. — Paa Myklestad saa jeg i 1868 en „mostova" (ildhus) med aare midt paa gulvet og ljore i taget. Det er paa disse kanter temmelig almindelig skik, at gangen er i midten af huset, beboelsesstuen til venstre, ildhuset til højre, begge med dør midt paa gavlveggen, og at der ikke finnes kleve.

Kvinnhered p., Kvinnhered s. Paa Josnes skal der være en meget gammel røgstue med kleve og forgang.

Husnes s. Paa Rørvik skal der ligeledes være en gammel stuebygning med saa svære stokker, at veggen kun har 3 saadanne i højden.

Strandebarm p., Jondal s. I kirken er baade døren til koret, som har rigt jernbeslag, begge klokker og en lysekrone, som hænger i koret, fra middelalderen. Klokkerne have indskrift med store tildels gotiserede bogstaver fra det 13de eller 14de hundredaar; paa den ene staar, som anført i N. F. 368, *Salve sancta parens*, paa den anden *Benedictus*; paa denne finnes desuden paa hver af de fire modstaaende sider en aflang mod enderne tilspidset medaljon, som har en forsiring i midten og omkring kanten op-

højede bogstaver, der dog ere meget utydelige. Lysekronen er af smedejern og bestaar af et cirkelrundt baand, 1½ tomme højt, med gjennembrudte forsiringer og ophængt i kjeder; i midten er en lysepig, medens de nuværende lyseholdere af messing hidrøre fra nyere tid. I langhuset hænger et lidet skib fra 17de eller 18de hundredaar. — Den i Aarsber. f. 1867 s. 103 omtalte gravhaug ligger tæt ved kirkegaarden i nordvest for kirken; den er rund med et synk i toppen og nok den eneste, som nu finnes i hele dalen.

Vikör p., Vikør s. Paa Eide ved Aasevandet saa jeg 1868 en stuebygning, som ifølge det paa biten indskaarne aarstal er bygget 1798. Den er inddelt paa den sedvanlige maade i gang eller forstue, kleve og den egentlige stue, der har sperretag med ljore og tilforn havde røgovn; paa det smale stykke vegg mellem begge døre er der 2 træhemper, hvorigjennem ljorestangen glider ned og fastholdes til veggen, naar ljoren er lukket, og lige under den nederste hempe finnes anbragt en perpendikulært staaende jernbøjle, som er bevægelig til begge sider, den saakallede braak, som bruges ved beredelse af skinn. — Paa Norheim staar tre ældre stuebygninger. Den ene er uden tvil en af de ældste i Hardanger og i alle fall ældre end 1500; den er inddelt paa den sedvanlige maade i en stor stue, tilforn med røgovn, forstue og kleve, som dog har undergaaet nogen forandring. De to som sedvanlig tæt ved hinanden staaende døre ere rundbuede, 5 fod høje i lyset; ind mod stuen er der i vinkelen mellem begge rundbuer udskaaret en roset og ved hver side en lignende; arkivolterne eller buestykkerne bestaa af 3 lister, de tvenne i form af snoet taug og den mellemliggende med over hinanden skydende spidser i lighed med sponene paa stavkirkernes tage (tydsk schuppen, engelsk scollops); listerne støttes ved hver side af dørene af fire veggsøiler; det hele er i senere tid malet; lignende forsiringer finnes ogsaa udvendig omkring døren mod gangen eller forstuen, derimod ikke omkring den tilsvarende mod kleven, hvor veggen er ganske glat. Som det vil sees, tilhøre forsiringerne den romanske eller rundbuede stil. I flugt med denne stue-

bygning staar den anden, som er inddelt paa samme maade, men er meget yngre og ganske simpel, men endnu har beholdt sin røgovn. Den tredje er uden kleve og forgang og saaledes kun bestaaende af et rum, som har døren midt paa gavlveggen og røgovn i hjørnet til højre af døren.

Østensø s. Det ved kirken (N. F. 370) omtalte stykke af en døbefont og den gamle benk ere senere forsvundne; de øvrige levninger, der hidrørte fra den ældre kirke, ere nu, efterat denne blev nedtagen 1868, indkomne til Bergens museum (se s. 97), deriblandt de to ligstene, som jeg gjenfant paa kirkegaarden. Disse ere i form af ophøjede ligkistelaag og ved hver ende forsynet med hjulformet sten med indhugget kors. Paa ryggen af de lange stene og ved hver af deres sider finnes indskrift med store bogstaver fra 13de eller 14de hundredaar. Disse indskrifter undersøgte jeg nærmere paa stedet, uden at jeg dog fik noget tilfredsstillende udbytte, da bogstaverne paa begge stenes rygge ere næsten aldeles udslettede; jeg kunde saaledes paa den ene stens langside blot læse *her hviler . orstein . er,* paa dens anden langside *noter . . . . . Andreas me . so,* paa den anden stens ene langside *her hviler . sp . a . . . . fsun . . .* og paa den anden side *Gregorii . esse . . . .* Et bedre resultat af læsningen vil sansynligvis kunne opnaaes, naar bogstaverne oftere betragtes og under forskjellig lysvirkning.

Ulvvik p., Ulvvik s. Den ved Vambheim (N. F. 382) omtalte skaalevegt ligner meget den, som er afbildet og beskreven i Aarsber. f. 1867 s. 68 ff.

Graven s. Paa Nesheim skulde der, efter hvad en bonde fortalte mig under min reise ifjor, staa eller have staaet en meget gammel stuebygning, hvorom han antog at distriktslæge Nesheim paa Voss vidste god besked. Paa min henvendelse derom har nu hr. distriktslægen haft den godhed at give følgende oplysning. „Det forholder sig rigtigt, at min fader ejede en stue, som i aarene 1820 eller 1821 blev nedreven og som efter aarstallet at slutte skulde være 710 aar gammel. Denne vandalisme foregik i mine spæde barndomsdage, saa at jeg ingen del har i denne handling,

men det har mange gange græmmet mig, at denne ærværdige stuebygning saaledes skulde blive tilintetgjort. Jeg kan nu ikke saa nøje bestemme dens størrelse, men den var dog temmelig stor, formodentlig 10 alen lang og bred og 7 eller 8 alen høj op under taget paa siderne. Den var tække med næver og muld som almindeligt paa denne kant af landet; tømmeret var rundt og indvendig næsten sort af røg. Det blev siden benyttet til en anden stuebygning, og jeg kan endnu erindre, at tømmermændene klagede over, at det var saa haardt, at det gjorde alle deres øxer sløve, et bevis paa, at det endnu havde kunnet holde ud en stund, om det havde faaet lov at staa, hvor det stod. Rundt omkring indvendig i stuen var der benker, som vare fyllte med jord, og i det ene hjørne stod en gammeldags røgovn. Der var naturligvis ingen vinduer, og belysning fik" stuen kun gjennem ljoren. „Over døren eller indgangen stod paa gammelt Norsk en inskription, der oversat lød som følger: *fred for den, som gaar ind, og for den, som gaar ud*, og under denne var sat aarstal. Det stykke af tømmeret, hvorpaa denne indskrift stod, blev i nogen tid forvaret, men senere er ogsaa dette forkommet. Udenfor indgangen stod et stort skur, som man maatte gaa igjennem, før man kom ind i stuen, men om dette var af samme alder som stuen eller en nyere tilbygning, vides ikke; det bar dog ogsaa præg af høj alder." Paa grunn af denne beskrivelse er det vistnok muligt, at bygningen kunde være saa gammel, som meddeleren mener, hvorimod det maa være mig tilladt at ytre en tvil med hensyn til ælden af indskiften. Havde denne nemlig været saa gammel, som antaget, maatte bogstaverne have været runer, og indskriften desuden med hensyn til sit indhold haft en anden karakter. Der maa saaledes være en eller anden misvisning tilstede i opfatningen eller erindringen af aarstallet.

Voss p., Vangen s. De ved Dykesten (N. F. 388) omtalte sager (2 sverd, et spydblad og en øx) finnes ikke paa vedkommende sted i Bergens museum og have derfor formodentlig faaet sin plads blandt dem, hvis finnested er ubekjent. — Den paa Sæim (smsts.) fundne gullring er en spiralring med to omgange. — Blandt

de paa Flatekval fundne sager var, som rigtig anført i N. F. 814, en pincet og en kjede af messing, ikke som angivet sammesteds s. 391, en „pincetagtig plade“ og en „kjedel.“ — Den paa Væle fundne halvkugle af glas (N. F. 393) har lighed med en malingsløber, er 3" i tvermaal og 1" høj; en lignende fantes paa Hønsi i Sogn (N. F. 475), og et stykke som det synes af samme slags, dog fra ny tid, indkom nylig til Bergens museum (se s. 94 no. 58), men om hine have været brugt paa samme maade som den sidste, er vel tvilsomt. Forresten har jeg hørt af den svenske kunstmaler Mandelgren, der er ansat i antikvarisk virksomhed, at bønderne paa flere steder i Sverige bruge halvkugler af glas til at glatte linned med, hvorved skal opnaaes langt større glans end ved strygning.

Manger p., Manger s. Den nuværende kirke (N. F. 401) er ifølge en indskrift paa en tavle bag alteret først opført, efterat den forrige trækirke i 1739 var brent, og indviet 1743. Den runesten, der laa som dørtrin ved vestre indgang, undersøgte jeg i 1868 og fik den senere indbragt til Bergens museum. Den er 2 al. 18" lang, 15" bred og 5" tyk; runerne staa langs kanten, vendte mod hinanden, men ere ved slidningen af fødderne blevne saa udtydelige, at jeg ikke kunde læse mere end *stæin þenna*. Paa galleriets brystværn er fæstet to paa lerred malede portræter, det ene af Vilhelm Friman, sogneprest til Manger fra 1743 og endnu 1760, det andet af hans hustru. — Runestenen paa Indre Morken (N. F. 402) blev desværre for omkring 20 aar siden borttagen, for at bruges over en potetkjeller, og gik da i flere stykker, men hvor disse ere blevne af, kunde hverken de nuværende folk paa gaarden eller dennes forrige opsidder give nogen oplysning om.

Bø s. Paa Hjelmen saa jeg 1868 en gammel stuebygning, indrettet aldeles paa samme maade som den paa Myklestad i Opdal sogn (se s. 155). Selve beboelsesstuen paa Hjelmen har dog endnu, hvad der oprinnelig vistnok overalt i Norge var tilfællet, højsædet op mod enden af venstre langvegg fra indgangen, medens der i det modsatte hjørne eller til højre af døren tilforn var „grue,“ ikke røgovn. — Et kort stykke nordenfor gaarden

gaar Hjelmevaagen ind, og paa dennes vestre side et stykke nordenfor bunden ligger Talberget, saakallet fordi det nogle faa alen over flodmaalet har en række merker, der ligne romerske tal eller for en levende fantasi runer (jfr. Aarsber. f. 1866 s. 71), men det hele er kun naturspil, fremkommet ved forvitring i stenen.

Sæbø s. Kirken har en gammel døbefont af klæbersten i form af en rund, glat skaal, som formodentlig har haft fod, men denne er nu borte. Paa hver side af skibets midtgang er anbragt en gammel processionsstok af ek med vingede figurer paa. Ved prækestolen er paa veggen fæstet 4 timeglas i ganske nette grinder af messing fra det 16de eller 17de hundredaar. Som bekjent er det i kirkeordinansen bestemt, at prækenen kun skulde vare højst en time, og til vejledning herved finnes det ogsaa paabudt (se N. Magas. II. 96 no. 20 og s. 245 no. 18), at der skulde haves timeglas ved haanden.

Hammer p., Alversund s. Paa Nordre Solthvet ved Alværstrømmen saa jeg 1868 en ældre stuebygning med sperretag, ljore, en bite, telgjet tømmer, en dør midt paa gavlveggen og grue i hjørnet til højre af døren; tilforn var der muldbænk rundt veggene. Den nuværende ljorekarm er fra 1788.

BERGEN. — Bergenhus. I et brev af 1337 (D. Norv. VII no. 142) paalægger paven erkebiskopen af Nidaros og biskopen af Stavanger at bringe biskop Haakon af Bergen til at raade bod paa den slette tilstand, hvori domkirkens bygning ved hans forsømmelse var kommen, saaledes at, da næsten hele kirkens tag var ødelagt (destructo), kunde de, som indfant sig ved gudstjenesten, under regnvejr hverken staa skikkeligt eller bede for vanddryp, ligesom ogsaa kirkens klokketaarn, (campanile), som med stor bekostning hidindtil (hactenus) var opført (constructum), skulde, efterat være aldeles berøvet den fornødne bedækning (operimento), skades af vandet. — Ved brev af 9 Septbr. 1443 (D. Norv. VII no. 419) sluttede erkebiskop Aslak Bolt i Bergen overenskomst med to engelske kjøbmænd, paa en tredje engelsmands vegne, om, at de næstkommende sommer skulde fra England medbringe til

Bergen en duelig klokkestøber, som skulde støbe for Nidaros domkirke 3 elegante klokker, en større paa 12 eller 13 skippund kobber eller malm og 2 mindre, samstemmende (consonas) med den første i lyd og maal, og ligeledes for Bergens domkirke 3 klokker, en stor og 2 mindre med samme vegt, lyd og maal som de 3 førstnævnte.

Mariekirken blev i 1867 renset udvendig for den paasmurte kalkpuds, hvorved det viste sig, at den første søile ved højre side af det søndre portal er af hvid marmor. Det næste arbeide, for at gjennemføre restaurationen og hvortil plan allerede er udarbeidet af arkitekt Christie, bliver at gjenopbygge kirkens søndre taarn samt at borttage sideskibenes forhøjelsesmure og lægge tagene, hvor de oprinnelig laa. Den formodning, som er fremsat i N. F. 433, om at de nævnte forhøjelsesmure ere tilkomne efter branden i 1413. bliver paa en maade styrket ved et brev, antagelig skrevet 1440—1445 (D. Norv. VII no. 428), fra Bergens biskop Olaf til raadet i Bremen. Biskopen bevidner deri, at Olrik Blixen, som medbragte brevet, havde været forhindret fra at indfinne sig i Bremen til den bestemte tid, blandt andet fordi han dengang som verge for Mariekirken havde været ivrigt beskjeftiget med at fortsætte dens bygning.

Korskirken. Efterat kalkskorpen paa kirkens ydermure er borttagen i 1868, sees nu paa nordsiden af skibets vestre del spor af en spidsbue samt levninger af en lignende rundbuet gesims som paa koret (N. F. 436), og da der i buen over vestre indgang sees indhugget *1594*, blev taarnet følgelig da bygget (jfr. N. Stift. III 579). Thorlaksalteret (N. F. 439) maa have været indviet til den skaalholtske biskop Thorlak Thorhallessøn, hvis kanonisation blev besluttet paa Islands althing i 1199, men ikke vides nogensinne stadfestet af paven (Keysers Kirkehist. I. 292).

NORDRE BERGENHUS AMT. — Aurland p., Underdals Kirken (N. F. 446) var, som det sees af 2 breve af 1348 (D. Norv. VII. no. 211 og 212), kun et kapel og indviet til St. Nikolaus.

Lærdal p., Borgund s. I kirken er der i korets søndre

vegg en liden rundbuet skrifteluge, som i flere af de øvrige stavekirker. — Paa Borgund finnes en gammel bygning, der nu bruges som bryggerhus, men oprinnelig var stuehus og stod paa et andet sted nær kirken. Kun taget har beholdt sin gamle form; det har ljore men i forbindelse dermed ikke, som sedvanligt, sperrer men derimod aaser og deriblandt, hvad jeg ikke har truffet andensteds paa et ljoretag, mønsaas, som dog ikke fortsætter sig over ljoreaabningen men her er afskaaren. — Ved den ene ende af Tyenvandet paa fjellet skal staa 3 mandshøje stene, som beretteren mente vare opsatte af mennesker [?].

Aardal p. Ved nedtagelsen af den forrige kirke fantes, foruden de i Aarsber. f. 1866 s. 106 omtalte mynter, endvidere 86 stykker gamle sølvmynter og brakteater, der senere af kommunestyrelsen ere overdragne til Universitetets myntsamling.

Hafslo p., Urnes s. Med hensyn til de i Skiphaug (N. F. 460) fundne kirsebærstene kan henvises til Kristiania Videnskabsselsk. forhandl. f. 1866 s. 213, hvor det ogsaa omtales, at man i flere grave udenfor Norge har truffet hasselnødder.

Sogndal p., Stedje s. Den forrige kirkes gamle døbefont (N. F. 461) staar nu i den nye kirkes sakristi, hvor der ogsaa er ophængt et maleri fra 17de hundredeaar af en prest og hans familje, og i kirkens forhall har 2 store epitafier faaet sin plads. — De af Christie omtalte gravhauger paa Nedre Stedje (N. F. 462) maa være dem, som sees paa marken vestenfor gaardens indre frugthave og ved nordre side af vejen fra Øvre Stedje. Den runde, hvorpaa der staar 2 gamle benke, er noget afskivet i toppen men forresten urørt; langhaugen har paa nogle steder tabt sin oprinnelige form; forresten kan det vel være tvilsomt, om den virkelig er en gravhaug.

Balestrand p., Thjugum s.[1] Paa Sværen var der paa en liden slette, hvor gaardens vaarsæter ligger, „indtil for faa aar siden nogle og tyve gravhauger, og et par tusend skridt derfra lige

[1]) Premierløjtn. C. Loranges indberetn. af 15 Marts 1868 til den geogr. Opmaaling.

ved stranden ligger endnu 3 særdeles smukke gravhauger, hvoraf en hellesat," som „i sin tid blev udgraven af stiftamtmand Christie, medens de to andre tilsyneladende ere urørte. I de nogle og tyve gravhauger, der som ovennævnt laa længer ned i dalen og som den nuværende ejer af gaarden har udjevnet, fortalte han mig at have fundet en stor del jernsager, der dog vare saa forrustede, at han ej kunde nytte dem til noget. I Vetlefjorden paa vestsiden af dalen og ligeoverfor gaarden Rendalen ligger en stor gravhaug, Aaspehaugen kallet, der intet spor viser efter udgravning. Om de mange hauger, der finnes i Esedalen, ere gravhauger eller kun gamle moræner, tør jeg ej med bestemthed paastaa; da man imidlertid til Bergens museum skal have indleveret jordfundne sager fra denne dal, og da enkelte af de her forefinnendes hauger, baade langhauger og rundhauger, ere paafallende regelmæssige, tør det nok hende, at de virkelig ere gravhauger. Paa et skjær paa Gunvarbræen fant jeg en 7 tommer lang, godt konserveret pilespids af jern; nu sætter aldrig nogen sin fod der."

Vik p., Hoprekstad s. Ved siden af kirkens vestre indgang i det senere tilbyggede taarn er fæstet nogle forhuggede dørstolper med sedvanligt gammelt snitverk, og selve døren, der også er fra gammel tid, har jernbeslag. Paa kirkens største klokke staar følgende indskrift med store romerske bogstaver *in Godtes Name bin ich geflossen Michel Linni zu Pergen hadt mich gegossen anno 1663.* I skibet hænger model af et orlogsskib fra 17de hundredeaar, i nordre udbygning et portræt, og paa skibets vestre stolper er fæstet en ligkisteplade af messing fra begynnelsen af 18de hundredaar, hidrørende fra oberstinde von Holsteins[1] kiste, samt 2 mindre malede vaabenskjolde af blik, hennes og hennes mands. I koret hænger en epitafiumstavle med indskrift, som erindring om et i kirken i 1661 begravet pigebarn, endvidere en stor lignende tavle med portræter af en prest og hans 2ne hustruer samt to portæter af en anden prest og hans hustru, alt fra 17de hundredeaar, og et dameportræt fra slutningen af 18de hundredeaar.

[1]) Jfr. Norske Bygn. fra Fortiden 1ste række s. 4.

Over kordøren mod øst er der 2 smaa adelige vaabenskjolde af blik, og i det ene vindu mod nord er indsat en liden rude med maleri og indskrift. — Paa Hoperstad saa jeg en stuebygning, som er bygget 1841 men indrettet aldeles paa den gamle maade: forstue (utdør), kleve og den egentlige stue, med ljore i taget og høgsete. — Paa Hønsi er der i N. F. 475 først nævnte langhaug senere forsvunden, og af de 3 rundhauger paa vollen sydvest for husene er den ene aldeles udgraven. — Paa Viksøren er den i N. F. 477 omtalte langhaug endnu urørt.

Under mit ophold i Vik i 1868 kom jeg ogsaa paa det rene med, hvorledes det har sig med baadene i Sogn. Allerede for flere aar siden havde jeg lagt merke til, at medens baadene i de øvrige bygder i Bergens stift endnu væsentlig fremvise samme former, som de have haft saalangt tilbage i tiden som nogen kan minnes, var dette ikke tilfællet med Sognebaaden. Men hvorledes sammenhængen hermed egentlig var, havde jeg ikke faaet greie paa under mine foregaaende reiser. Dette fik jeg derimod ifjor under et par dages ophold paa Viksøren, hvor der er en større samling af baade og mange, som kunde give mig besked om den ting. Resultatet af denne undersøgelse var da følgende. Baadene i Sogn bygges mest paa Systrand i Lekanger prestegjeld og paa Sognefjæren i Kirkebø i Laviks prestegjeld, men omtrent i de sidste 30 aar have de i sin bygningsmaade sterkt nærmet sig til Strile- og Hardangerbaaden. Den egte gamle Sognebaad havde derimod en anden karakter: den var fladere i bunden, laa lavere paa vandet, og siderne havde sterkt spring eller bøjning op mod stevnene; de sidste havde heller ikke saadant stevnskud, som nu, men vare mere ret op og ned eller krummede indover, og stevnene desuden ikke tilspidsede i toppen men ret afskaarne ovenpaa. Enkelte baade med denne form traf jeg i nøsterne paa Viksøren, og en lignende saa jeg senere ved Brudeknappen i Lindaas prestegjeld. Den gamle Sognebaad havde saaledes stor lighed med Nordlandsbaaden. Denne form er udentvil meget gammel, da den ogsaa i det væsentlige træffes paa Sogne- og Nordfarjægterne og de andre fartøjer af denne slags nordenfor Bergen. Naar man

forfølger baadformen omtrent fra Ekersund og helt nordover, er det først omtrent fra Aafjorden i Nordre Throndhjems amt og opover man endnu træffer denne gamle baadform og som sagt i de egte gamle Sognebaade, hvoraf enkelte endnu ere i brug, men nu betragtes som antikviteter. Grunnen til, at fyrdirektør Diriks i Folkevennen for 1863 ikke omtaler Sognebaaden, skjønt han beskriver de øvrige fjordbaade, er vel saaledes, at han ikke har fundet nogen synderlig ejendommelighed ved Sognebaaden i dens nuværende form, formodentlig ogsaa fordi han ikke har kjent til, at den før var anderledes.

Hove s. Da det var muligt, at de veggmalerier, som omtales ved kirken (N. F. 477), kunde hidrøre fra tiden før reformationen, undersøgte jeg dens mure i 1868 paa nogle steder, men fant ikke spor af noget saadant. De omtalte malerier har derfor vistnok været af samme slags som dem i Kvamsø kirke, hvorom se nedenfor. — De 11 runde hauger, (N. F. 478) vest for kirken ere senere bortpløjede, uden at noget vides fundet deri. — Paa Øvre Moer (N. F. 479) er der nu 9 runde hauger, som alle have en saadan fordybning i midten, at de synes udgravne tilbunds, undtagen den, som ligger længst mod nordvest, hvori bunden neppe er naaet. De omtalte 6 hauger paa exercerpladsen Moen ere senere forsvundne. — I Ovri- og Seljedalen traf jeg ikke nogen gravhaug (jfr. N. F. s. 479).

Kvamsø s. I kirkens langhus hænger model af et orlogsskib fra 1702. Paa veggene er i 17de hundredaar malet paa tør kalk med limfarve figurer i overnaturlig størrelse, i langhuset af de 4 evangelister samt Paulus og Peter, i koret af Moses og Kristus. Paa skibets nordre vegg er fæstet 6 smaa ovale vaabenskjolde af blik og 3 lerredsmalerier fra forrige hundredaar med fremstillinger af frelserens historie; paa hver side af koraabningen hænger et maleri af samme slags og ligeledes paa korets nordre vegg.

Stryn p., Opstryn s. Paa Nesje vestenfor kirken staar ifølge P. Fylling[1] paa Renningenes en 3 alen høj bautasten, formodent-

[1]) i nogle reiseiagttagelser, som han har haft den godhed at meddele mig.

lig den samme, som i saa fall er (N. F. 500) urigtig anført under Daviks sogn.

Eid p. Den i Aarsber. f. 1867 s. 67f omtalte hjelm kan vistnok ikke være funden i nogen gravhaug, da den, som jeg nu antager, maa hidrøre fra middelalderens seneste tid eller endog fra det 16de hundredaars anden halvdel.

Selje p., Selje s. Paa pladsen Langenes under gaarden Hattlenes i Moldefjorden laa[1] i 1837 ved stranden 2 runde opgravne hauger og højere op fra stranden en langhaug, 20 al. lang og 8 al. bred med 4 opreiste stene, en i hvert hjørne; dens „gravkammer har været undersøgt, men under dette er der en hulhed, som fordrer en nøjere undersøgelse i dybden.“ Et lidet stykke søndenfor denne haug stod en omtrent 2 al. høj sten, antagelig en bautasten, og østenfor haugen laa en rund gravhaug, 48 al. i omkreds, 1½ al. høj og, som det syntes, udgraven. — Paa Ærvik, yderst paa Statland, hvor jeg var for første gang i 1868, er der, saavidt jeg kunde se, ej nogen gravhaug, og det er vanskeligt af de oplysninger, man faar af folkene paa gaarden, at danne sig en tilfredsstillende forestilling om, hvorledes det har sig med alle de forskjellige ting, som finnes der (se N. F. 501, 824 og Aarberetn. f. 1867 s. 52). De, som vidste bedst besked idetmindste om stedet, hvor sagerne finnes, vare gaardens børn, der ved de belønninger, sognepresten, provst Koren, har lovet dem, naar de kunde finne frem sager af omhandlede slags, ere blevne opmuntrede til at søge derefter. Hvád beskaffenheden af de fundne ting angaar, kan det bemerkes, at der ogsaa en enkelt gang som jeg selv saa, er truffet saadan større mynt som en rigsort omtrent fra midten af forrige hundredaar, men derimod meget ofte mindre jernsager, især spigre, som man ikke har anseet det umagen verdt at samle og bevare. Det strøg, hvorpaa fundene gjøres, ligger søndenfor gaardens inderste huse eller saa langt fra søen, at der ikke, saaledes som stiftamtmand Christie mente, kan være tale om, at de fundne ting er skyllede op paa stranden fra forliste skibe.

---

[1]) ifølge en optegn. i Berg. Mus., dateret 19 Aug. 1837.

Den rigeste høst for de smaa søgere frembyder sig, naar storme har raset og flækket torven af fladen, hvorpaa da sagerne finnes i sanden tæt under. Det blev mig sagt, at aabningen af græstorven og sandflugten først skulde have taget sin begynnelse for 70—90 aar siden. Om dette er rigtigt, kan jeg ikke dømme, men det har forsaavidt nogen rimelighed for sig, at de af de fundne sager, som ere yngst, synes at være ældre end slutningen af forrige hundredaar. Derimod følger det af sig selv, at strøget også dengang, da sagerne fik sin plads i sanden, maa have været uden torv ligesom nu. Man kan ikke vel tænke sig, at alle disse sager tid efter anden ere udkastede som andet skrab paa en dunge af gaardens beboere; thi der finnes mange ting deriblandt, som ikke kunne have været i brug blandt bønderne. Efter hvad der blev mig sagt, skulde paa stedet engang have staaet en smidje, og hvis dette er rigtigt og ikke blot er Klüwers formodning,[1] som her gaar igjen, kunde man tænke sig, at smeden havde, hvad jeg et andet sted har seet exempel paa, dels ved fund i jorden dels fra bønderne og dels ved byreiser eller hos folk fra byen samlet disse ting, som da senere ved smidjens borttagelse eller nedrivelse ere spredte omkring, hvor den stod. I alle fall kan der ikke være tale om at sætte smidjens tilværelse saa langt op i tiden, som Klüwer formoder, men denne mening maa vistnok forklares deraf, at der til hans tid endnu ikke var fremkommet ting med saadan afgjort nyere karakter, som senere. Forøvrigt vil jeg tilføje, at den forklaring af sammenhængen med disse fund, som ovenfor er forsøgt, ingenlunde tilfredsstiller mig.

---

1) Klüwers beretning i hans Norske Mindesm. s. 137, trykt 1817, lyder i sin helhed saaledes: „tid efter anden er i en flyvesandsgrav, omtr. 100 alen fra søen, fundet en smidjestabbe eller ambolt, en hammer med jernskaft, nogle messingkamme og en malmstang. Her har formodentlig staaet en smidje som ved den sorte død pludselig er bleven forladt og siden i den lange tid, mange egne i Norge vare ubeboede, tildrevet af flyvesand.“ Forresten ere de nævnte sager utvilsomt de samme, som noget efter 1831 indkom til Bergens Museum (N. F. 501).

ROMSDALS AMT. — Sandö p., Røvde s. Den ved Knardal „i N. Fornl. s. 507 omtalte grøft synes at have været elvens tidligere leje, men kan jo derfor nok have tjent som byggeplads for mindre fartøjer. Det synes imidlertid klart, at elvens nuværende leje er dannet af menneskehaand.“ [1]

Volden p., Volden s. Den af Strøm omtalte saakallede Halkelshaug paa Halkelsvik er ifølge P. Fylling[2] endnu at se østenfor kirken paa elvens nordre side; den bestaar af bare sand, tager sig anseelig ud og har været undersøgt i toppen. Nede ved søen ligger som landgangsbrygge en over 6 al. lang, ¾ al. bred, og ¼ al. tyk sten, der bærer tydelige spor af at være tildannet for at gjøres smalere, hvad der ej vilde have nogen mening, naar den fra først af havde været bestemt for sit nuværende brug, og det er derfor sansynligt at den fra først af har staaet et sted paa gaarden som bautasten. — Paa Aarflot er der en stor langhaug paa et højt plateau og for største delen bestaaende af sten. — Paa Thorevik ligger ned imod søen en gravhaug.[3] — Paa Ulvestad staar[4] en meget gammel enetages træbygning, der med det første skal nedrives. „Den indeholder kun ét rum, udstyret med malet og dækket [d. v. s. fladt, i modsætning til røgstuernes aabne] loft samt et vindu. Der er to ligestore vinduer anbragte paa samme vegg. Loftet er forsiret med hvad bønderne kalle kirkemaling d. v. s. rosetter og snirkler. Rummet er 13′ 5″ og 13′ 2″, højden under loftet 6′. Alle bjelker paa én nær, der er af yngre oprinnelse, have paa begge sideflader indskrifter, som dels ere udslettede dels uforstaaelige.“ Af prøverne paa de læselige steder sees, at indskriften er i dansk sprog fra 17de hundredaar og af gudeligt indhold, tildels hentet fra salmernes bog. „Ogsaa dørene ere bema-

1) Kapt. B. Hielms indb. til den geogr. Opmaal. af 27 Septbr. 1868.

2) hvem ogsaa alle de følgende notiser om Søndmøre skyldes, naar ej nogen anden kilde er angiven.

3) ifølge ovennævnte indberetning.

4) ligesaa.

lede og den ene paa begge sider[1]; beslagene ere gammeldagse. Tømmeret viser sig at være meget gammelt, men da stokkene ere numererede, synes deraf at fremgaa, at bygningen har været flyttet. Sagnet fortæller, at den har været benyttet af en afladskræmer, og paavises strax ved huset en nu tildels igjenfyllt brønn, der kalles Saalabadsbrønnen og som saaledes antages at have været en afladsbrønn.[2] Længer nede paa gaarden siges at have staaet et ganske lignende hus med malede vindusruder. Mellem søen og husene har staaet en kirke, hvori sagnet siger, at der en 29 September i det 16de aarhundred sidste gang blev holdt prædiken af hr. Arne. Stedet paavises, saavel hvor kirken har staaet, som hvor kirkegaarden lidt nedenfor har ligget, og paastaar man at have fundet levninger efter kirkemuren. Det nu gjenstaaende hus siges at have været et kors- eller korhus, og berettes saavel kirkens levninger som de ovennævnte malede vindusruder at være førte til Voldens kirke, hvor de skulle være benyttede, da den forrige gang blev ombygget."

Örskog p., Ørskog s. Paa Tørse (?) finnes 2 saakallede kjæmpegrave, „indrettede som en kiste med flade stene paa langsiderne, i enderne og til overliggere, hvoraf den enes ere bortkastede." Nærmere søen finnes paa en bjergknoll, hvorfra haves god udsigt, en stor stenrøs, over 100 alen i omkreds, men udkastet i toppen, uden at det vides, om noget er fundet deri. — Paa Langskibøens vestre del og oppe paa øen ligger en temmelig stor rundhaug, og paa øens nordre kant mod Skotteskjæret finnes tydelige spor af et fordums skibsstade.

Skodje p., Skodje s. Paa Ytre Skodje paa det saakallede Røden (N. F. 522) er senere fundet i en rundhaug et øxeblad, over 6 tommer bredt for eggen, og paa bruget Nedrebø

---

[1]) hvoraf altsaa kan sluttes, at stuen oprinnelig har haft ogsaa en kleve eller kove.

[2]) Ordet saalabad eller sælabad staar ikke i forbindelse med aflad, men betyder et gjestebud, som holdtes ved begravelser før ligfærden, se Fritzners Ordb. over det gamle norske Sprog.

fantes i 1867 i en liden rundhaug i en blanding af kul og sort jord nogle forrustede jernstykker, deriblandt et øxeblad af jern, 3 tommer bredt over eggen. — Paa prestegaarden laa tæt østenfor husene ligetil 1839 en stor gravhaug, hvori man mente at gaardens oprydder Bjørn var nedlagt; ved prestegaards-husenes opførelse i nævnte aar blev haugen aldeles udtømt, men antoges tilforn undersøgt, da man ej fant andet end nogle klinknagler samt kul og aske. I sydvest for husene tæt ved søen paa Gormsnes ligger en stor stenrøs, kallet Gormsrøsen, hvori der til forskjellige tider har været gravet, uden at noget er fundet. I en mindre haug fantes en slibesten af almindelig graasten. Nedenfor prestegaardens have ligger en mindre haug, som af presten nu er planeret og beplantet med træer og besat med en bænk. — Paa Glomset, hvor der nylig fantes en stenskaal paa et sted, som fremviste spor af en stenrøs, er der 3 større og 3 mindre rundhauger, alle med spor af gravning; — og paa Slette noget fra søen ved elvens vestre bred en stor rundhaug og ved dens fod 2 noget lavere hauger eller stensætninger.

Vatne s. Da kirken blev nedtagen i 1868, fantes i alterskabet et gammelt krucifix af træ, belagt med kridtgrunn og forgylt. Ved samme leilighed fik P. Fylling anledning til at bese klokken (N.F. 523); ifølge en foreliggende gjenpart af dens indskrift synes bogstaverne at være minuskler, og saavidt det kan sees, staar der *d. o. ć. c. c.*, hvorhos der mellem 3dje og 4de bogstav er en figur, fremstillende Kristus paa korset, og mellem 1ste og 2det bogstav ligeledes en figur, som Fylling mener skal fremstille en konge siddende paa trone, hvorfor han forklarer de to første bogstaver med *dominus Olai*, hvad der dog er meget tvilsomt. — Den ved Tenfjord omtalte langhaug (N. F. 523) er senere udjevnet til ager, hvorved fantes kun nogle jernnagler og endel ben, som det syntes af en hest. Paa den flade voll ovenfor nøsterne stod tilforn 2 bauta — stene, den største over 3 alen lang, der i 1828 bleve satte som stolper i en grind ved vejen til Eidsvik, hvor den ene endnu staar, medens den mindre senere er nedfallen. — Paa Eidsvik finnes, foruden de i N. F. 523 omtalte fornlevninger, ogsaa søndenfor hu-

sene en meget stor rundhaug, kallet Risehaugen, og noget længer syd nærmere søen en lignende haug, bestaaende for det meste af haandstene. — Paa Os tæt ved Os bro har til den seneste tid ligget en overmaade stor stenrøs, hvoraf man tid efter anden har taget sten til broens istandsættelse, hvorfor nu kun halvdelen er tilbage. — Paa Baraldsnes er der en stor gravhaug, kallet Baraldshaugen, som man i sommeren 1868 begynte at udgrave, uden dog at fullføre arbeidet. — Paa Store Slyngstad er der ved elvens vestre side tæt ved broen en stor gravhaug, hvoraf man har begynt at bortføre grus, uden at træffe andet end kul og „forrustet jernskrab.“ Noget vestenfor husene nær søen ligger en stor stenrøs, som bærer spor af jevnlig undersøgelse.

Borgund p., Borgund s. I 3 breve af 1311 nævnes Peterskirken og i et brev af 1351 omtales Gudø „i Peters kirkesogn“ [1]. Hvad den nuværende kirke angaar, synes det i alle fall tvilsomt, om det kan have været denne, som var indviet til Margrete, da „St. Margaretæ kirke“ ikke alene i et brev af 1587 omtales som „for nogen tid siden afbrudt“ men ogsaa i breve af 1596 og 1597 som nedlagt [2]. — Paa prestegaarden ligger noget vestenfor Mariekirkegaard (N. F. 525) tæt ved stranden en liden græsbevoxen rundhaug, som Fylling antager for en gravhaug, og noget østenfor Borgund paa et nes, kallet Bagnes, en stor stenrøs, ligesom der paa Hesøens søndre side langs stranden finnes mange større og mindre rundhauger. — Paa Rødset laa indtil 1856 en stor rundhaug, der senere er borttagen og hvori fantes kul og forrustede jernklumper, og paa Rødsethallen finnes endnu endel rundhauger, bevoxede med træer, som Fylling ligeledes antager for gravhauger. — Paa Aarset paa Ellingsøen var der imellem husene en samling af smaa gravhauger, som i løbet af de sidste 20 aar ere udjevnede til ager og hvori skal være fundet jernsager; — og paa Myklebust paa samme ø staar en bautasten. — Paa Nørveøen, omtrent midt imellem Kipervik i Aalesund og Buholmen, laa til-

1) D. Norv. VII. no. 61—63 og I. no. 326.
2) Norske Rigsregistr. II. 700 og III. 426, 485.

forn tæt ved søen en stor stenrøs, som i løbet af de sidste 20 aar er aldeles borttagen, men hvis tomt endnu vises paa et lidet stykke særskilt matrikuleret jordstykke, kallet Røisen. — Paa Skjong paa Vallerø staar tæt ved husene paa en jevn voll 3 bautastene næsten i en trekant, og tæt derved ligger en liden rund gravhaug. Fylling mener, at dette er den „fagre voll kort fra søen" paa Vallerø, hvor ifølge Egils saga (kap. 67) holmgangen fant sted mellem Egil og Ljot den blege og hvori den sidste blev dræbt; stedet er nemlig det første paa øen, man kommer til, naar man, som ved hin lejlighed var tilfællet, kommer fra Blindheim. Ovenfor husene paa et sted, kallet Leite, ligger over 20 smaa rundhauger, men som nu, da pladsen er indtaget fra udmarken og tildels dyrkning undergiven, snart ville forsvinde. Mellem søen og Skjongshulen er der en jevn slette, der synes i fortiden at have været indhegnet med torv og sten. Paa denne slette finnes flere ganske lave rundhauger.

Kvernnes p., Bremsnes s.[1] Af de ved Bremsnes i N. F. 549 omtalte fornlevninger finnes endnu den store stenrøs paa Hoksnes samt den med 8 stene omsatte kreds og de nærmest søndenfor liggende 2 runde hauger, hvorimod langhaugene ere jevnede til ager; en af dem opkastedes ved pløjning i 1867, men intet fantes. Den ene af de to nævnte runde hauger blev udgraven i 1851, da man gjorde følgende fund, som opbevares af gaardens ejer, hr. brigadelæge Paasche i Throndhjem: et aldeles forrustet sverd, levninger af en sverdknap af ben, stykker af et beltebeslag af messing med ophøjede sirater, stykker af en simpel lerurne, en tyk massiv ring, næsten 1½ tomme i tvermaal (til sverdknappen?), en ligeledes massiv men mindre ring og et stykke af en sammenbøjet betalingsring, alle tre af fint gull til en samlet verdi af 20—30 spd. I en stor stenrøs paa en bjergknat tæt ovenfor eller vestenfor kirken fantes i 1868, da man tog vejfyll derfra, 3 alen dybt en vævskyttelformet beltesten (nu i

[1]) Notiserne om dette og det følgende sogn skyldes hr. kjøbmand Fr. Buck i Throndhjem.

Vidensk. Selsk. saml. i Throndhjem) med indhulet rand rundt om og paa de flade sider med tydelige merker af slibning af spidse eller tynne redskaber. Det blev ogsaa fortalt hr. Buck, at en gammel mand havde sagt, at „der skulde være fundet en stor flad sten eller helle eller blot et hjørnestykke deraf ved en plads nede ved søen med nogle bogstaver eller runer paa, men nærmere stedet hvor, kunde han ikke opgive.“ Endelig blev ikke langt fra Bremsnes ved pladsen Smevog (?) i 1854 opkastet en med heller stensat grav paa en bjergknat, men hvori der intet blev fundet.

Kristiansund p., Frædø s. Paa Birkestrand sees endnu flere af de i N. F. 553 omtalte stenrøser samt levninger af brygge og den paa Kongshaugen liggende haug.

Aure p., Valsøfjordens s. Paa Valsø finnes [1] flere koncentriske stenkredse og en hel del større og mindre stenrøser. Desuden laa der 150 alen fra stranden paa øens vestre spids mod leden i det saakallede Helgenes paa berget en stenrøs, som var større og mere regelmæssig, end de førstnævnte, da den var 10 alen i tvermaal og 3 alen høj; denne blev opkastet i 1868, men der fantes intet deri uden brente bensplinter, som laa spredt overalt i grunnen. Omkring denne finnes paa lavere bergknauser 4 mindre stenrøser.

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — Örlandets p., Sør- og Vasbygden s. [2] „Hele det nordligste strøg ved Agdeneset, der nu er aldeles nøgent, har før været skovgroet, og sagnet fortæller, at den gamle havnebygning [hvorom mere nedenfor] har været opført af tømmer fra de nærliggende skove . . . . At havet før har gaaet meget højere, end nu, eller rettere at landet hæves, synes at bevises ved, at der temmelig langt oppe i Terningsdalen (højden over havet kan ikke angives, men er formentlig omtr. 50 fod eller mere) for en del aar siden fantes skelettet af en hval.

1) ifølge udskiftningsmand Mogstads meddelelse til profes. O. Rygh.
2) Indberetn. af 31 Decbr. 1868 til den geogr. Opmaal. fra løjtn. J. Sejersted.

Levninger af den skulle endnu finnes i elvemelen, men jeg fik desværre ikke anledning til nærmere at undersøge dette. Ligesaa bemerkes, at man i myren paa Ørlandet ved torvstikning har fundet hele vel bevarede ankertauge og ankere, hvilket altsaa synes at vise, at Ørlandet har været overflømmet af havet, selv længe efterat landet blev bebygget.“ Af fornlevninger blev truffet 1) levningerne af en gammel havnebygning[1] i bugten ved Agdenes gaard, anlagt til beskyttelse for fartøjer, som ved landvindsstorm søgte ind i denne paa nordsiden liggende bugt; den er bygget, som ovenanført, af svært tømmer, hvoraf levningerne nu kun ere synlige ved lavt vand, og langs stranden paa vestre side af forbygningens udgangspunkt sees levningen af en opkastet stenvoll; 2) ved østre side af gaardens huse levning af de overgroede grunnmure af en kirke; 3) udkastede stenrøser paa flere steder, saasom ved Agdenes, hvor der finnes 3 overmaade svære saadanne paa 3 i lige linje fra sydvest til nordøst liggende fjeltoppe, hvoraf den højeste og sydligste er Kamberget, og længer sydvest paa gaarden Røisa ganske nær den lave og flade strand den største, „som jeg nogensinne har seet; dens diameter anslaar jeg til omtr. 25 alen, højden, da den er meget udkastet, omtr. 3 alen; længer nord finnes flere men mindre lignende paa fjellknauserne ved stranden;“ 4) levning af en kredsformet stensætning nordenfor Rishaug gaardene paa en nøgen mod søen jevnt hellende slette; 5) mange gravhauger, især i Fremstads udmark i Vasbygden nær Nordgjerdet, hvor der skal finnes 7, deriblandt en langhaug, 30 alen lang.

Stadsbygden p.,[2] Stadsbygden og Rissen s. Flere af de i N. F. 569—572 omtalte gravhauger ere senere forsvundne ved pløjning; ingen af dem vides at være udgravede.

Rissen s. Paa Rein opbevares flere ved udgravningen af de derværende klosterlevninger i 1861 fremkomne sager tildels af

[1]) tilligemed den nedenfor nævnte kirketomt først opdaget af kapt. O. Krefting (se N. F. 828).

[2]) Nysnævnte løjtn. Sejersteds indber. af 31 Decbr. 1867.

moget smukt metalarbeide. — Ved Selnes er der flere gravhauger, deriblandt som det synes en langhaug.

Melhus p., Melhus s. Paa Branum fantes[1] i 1868 ved pløjning af en ager nærved en gravhaug 2 sverd, 2 spydblade, et saglignende redskab, et øxeblad, endel pilespidse og en skjoldbule, alt af jern, samt nogle hestetænner m. m., som indsendtes til Videnskabernes Selsk. saml. i Throndhjem. Paa gaarden er der flere gravhauger ligesom paa nabogaarden Grøte (i Hølandet sogn).

THRONDHJEM. — Domkirken. Medens Gudmund Arason, biskop i Hole paa Island, opholdt sig i Nidaros (1214—1218), vare arbeidsmændene paa erkebiskopsgaarden engang om vaaren i skoven for at hugge ved; en af dem blev da dødssyg, og hans medarbeidere flyttede ham hjem til Kristkirken, hvor han blev lagt paa et tæppe „foran det vor herres kors, som kalles *Hjálpin*“[2]. Ligeledes fortælles det[3], at biskop Gudmund kastede et metalkar, som han havde faaet i offer under messen i domkirken, ned mod marmorgulvet („marmarann“), saa at karret gik i stykker. Kirkens gulv var saaledes idetmindste i koret belagt med fliser af marmor.

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Nedre Stjördal p., Vernes s. Om de kopdannede helleristninger, som finnes paa Berrig (N. F. 832), kan henvises til s. 154.

Frosten p., Frosten s. Det fund i en gravhaug i 1838, som omhandles i N. F. 622, blev gjort paa Moksner (?); foruden en sølvmynt af Karl den store blev fundet levninger af et jernsverd, hvorimod det er tvilsomt, om perlerne fantes i samme haug[4]. — „Paa flere steder, som Lejnshøjderne, ved Mogsneshøjden, i nær-

[1]) ifølge meddelelse fra lensmand Flock i Melhus til regnskabsfører Dons i Throndhjem.

[2]) Biskup. søg. II. 94.

[3]) Sammest. 103.

[4]) Jfr. O. Montelius Från Jernåldarn, 1ste hefte s. 28.

heden af Hjelde, Logtu og enkelte andre steder finnes spor efter gravhauger men i regelen smaa og utydelige. — Tæt østenfor Aurtubugten finnes paa en tange en temmelig stor stendysse, hvilket i disse trakter ikke er almindeligt. Det merkverdigste er dog en gammel befæstning, hvoraf der finnes ruiner paa Digerbjerget. Man gaar op dertil fra Aurtubugten ved at klatre op til venstre. Intet sagn om disse ruiner har været at opspore, og selv ere de ogsaa ubekjente. Det var kun ved en gammel mands nysgjerrighed efter at faa en forklaring over disse ruiner at man blev gjort opmerksom derpaa, da det hidtil aldrig havde lykkets ham at faa hørt eller spurt noget derom. Digerbjerget danner en smal høj fremskydende tange, der er saa godt som ubestigelig fra søen og hvortil adgangen fra landsiden gaar over en ganske smal egg. For at forsvare denne, have befæstningerne været anlagte. Ruinerne bære tydeligt spor af at have været forskansninger, der vare opmurede af sten uden bindemiddel. De ere noget spredte, og enkelte ligge med korte mellemrum bag hinanden. Saavel af de raa mure som af de korte skudlinjer, der ere paaregnede, tør man vistnok med sikkerhed slutte, at armbryster [buer] har været paaregnede til forskansningernes forsvar. Murkanter vises endnu mangesteds tydeligt, og den gamle vejviser fra Aurtuen fortalte, at murene i hans barndom vare meget højere og regelmæssigere, men at gjetergutter og kreaturer havde bidraget meget til deres forfall. Hvad meningen har været med denne forskansning paa et saa øde sted, hvor den hverken kan siges at beherske eller forsvare noget punkt af betydning, er meget vanskeligt at forstaa. Maaske kan den have staaet i forbindelse med Stenviksholms befæstninger, men sansynligere er det vel, at man maa føre disse arbeider lige tilbage til vikingetiden.“[1].

Levanger p.[2] Paa Håa (matr. Haaden) fantes i 1868 i en

[1]) af løjtn. H. Fougners indber. af 20 Decbr. 1868 til den geografiske Opmaaling.

[2]) Notiserne om dette prestegjeld ere velvillig meddelte af hr. kjøbmand Fr. Buck i Throndhjem.

„runding eller stensætning" et øxeblad af jern, som er skjenket til Videnskabsselsk. saml. i Throndhjem, samt endel baadsøm og menneskeben; i gaardens udmark østenfor nysnævnte sted er der 3 aflange hauger. — Paa Heier (N. F. 630) skal der være omtrent 20 gravhauger, fordetmeste indsunkne i midten, og paa Bergvinman 2 gravhauger, som i 1868 bleve opkastede, men hvoraf i den ene intet fantes, i den anden kun menneskeben og hestetænner. — Den ved Halsan (N. F. 630) omtalte store runde haug blev udgraven 1868, men der fantes kun benstumper. I en anden haug paa samme gaard fantes omtrent i 1863 et lidet spann eller bøtte af træ, som det synes birketræ, omgiven med plader eller baand af messing og forsynet med hadde, ligeledes af messing, samt fyllt med benstøv, 2 stykker ben, et større og et mindre (et skulderblad ?), en glaskugle [mon af samme slags som de foran s. 159 nævnte ?], sortgrøn i bruddet og hul paa den underste side (fantes i flere stykker men er senere sammenlimet), 6 røde langagtige agatperler og 5 glasperler med forskjellig farve samt „nogle brudstykker af et messingbeslag smukt arbeidet med sirater og dragehoveder etc. og som endnu vise spor af egte forgylling." Beslaget er firkantet, 6¾ tomme langt og 1" 4½''' bredt. Disse sager indbragtes af kjøbmand Buck til Videnskab. Selsk. saml. i Throndhjem.

Stiklestad p., Verdal s. Af det ved Stiklestad i N. F. 634 note 1 omtalte kort har Foreningen siden faaet et exemplar. — Paa Bunes ved Lexdalsvandet finnes[1] 8, 9 gravhauger, alle opgravede dels i midten dels tvers igjennem; den ene blev i 1867 udkastet til vejfyll; den havde intet gravkammer, og man fant kun et menneskeskelet, som blev ødelagt af arbeiderne, før gaardens ejer kom tilstede.

Inderöens p., Sagshaug s. Istedenfor sognets gamle kirke skal nu opføres en ny kirkebygning, men kommunestyrelsen har besluttet at lade den gamle blive staaende urørt idetmindste for det første, efterat den nye er tagen i brug.

---

[1]) ligeledes ifølge meddelelse fra ovennævnte kjøbm. Fr. Buck.

Sparbo p., Mære s. Hvad der siges i N. F. 648 og note 1 sammesteds om den paa Jørum fundne sten, er i nogle dele urigtigt. Det rette er, at der ifølge Klüwers beretning[1] i 1817 fantes i ageren Svarthullet eller Storbakken en sten med ejendommelig form, bestaaende af kvarts blandet med lerskifer, og tæt derved en anden tilhuggen sten af form som en flaske. Den sidste blev knust og var i 1821, da Klüwer var paa stedet, forsvunden. Den første sten derimod, som afbildes hos Klüwer og efter hans tegning tilligemed beretningen derom er gjengivet i Liljegrens Nordiske Fornlenm. no. XCI.,[2] blev i 1822 henbragt til Mære kirkegaard og benyttet som ligsten; ifølge stiftamtm. Christies optegnelser var den der endnu i 1847. — Paa de gaarde, som ligge omkring Dalum, hvor det foran s. 120 no. 90 omtalte fund blev gjort, er der en mængde gravhauger, paa enkelte af disse ogsaa bautastene.[3]

Stod p.,[4] For s. Paa Strømstad er der i hellingen mod den ryg, som adskiller vejen fra vandet, 5 gravhauger tæt ved hverandre, de 3 i række, paa en nær i agerland og meget udpløjede.

Kvam s. Paa Haugan (N. F. 653) er der en rund haug tæt ved husene, og paa Veines mod vandet en større rund haug og en mindre tæt ved stranden.

Føling s. Sydvest for kirken er en middelsstor rund haug.

Overhalven p., Ranhem s. Ovenfor Haugom paa en højere mo finnes flere gravhauger, hvoraf nogle sees fra vejen; — paa Melhus 2 hauger og lidt længer oppe ved en husmandsplads en haug; — paa Himo de hauger, som omtales i N. F. 664; — paa Fugleim ved vejen fra Hølandet til Ranhem i en liden dal, som

---

1) i hans foran s. 133 omtalte reisebemærkninger af 1821 s. 14.

2) og derefter i Kristiania Videnskabsselsk. forhandl. f. 1866 s. 205 (jfr. og Urda II. 356), men ifølge en foreliggende tegning af 1847 af Christie har stenen ovenpaa ikke en saa regelmæssig bue som hos Liljegren.

3) Aftenbladet for 26 Novbr. 1868.

4) Notiserne om dette og de følgende 3 prestegjeld af Nordre Throndhjems amt skyldes hr. adjunkt K. Rygh.

vejen gaar tvers over, i en række fra nord til syd 1) en mindre gravhaug, gjennemskaaren af vejen; 2) en rundhaug, omtr. 8 al. i tvermaal, 1½ al. høj; 3) en meget uregelmæssig rund haug, vel 8 al. i tvermaal, 3 al. høj, med regelmæssig veit omkring; 4) en langhaug, 15 skridt lang fra nord til syd, 1½ al. høj; 5) en rundhaug, over 8 al. i tvermaal, over 3 al høj, udgraven i toppen og med regelmæssig veit omkring; 6) levning af en stor rundhaug; 7) en langagtig haug, omtr. 15 skridt lang, 7, 8 skridt bred, over 2 al. høj; imellem hver af disse hauger er der en afstand kun af nogle faa skridt, undtagen mellem no. 4 og 5, hvor afstanden er 20 skridt. Desuden finnes paa den lille dals anden side i en række, parellel med den første og omtr. 50 skridt derfra, 3 rundhauger, med størrelse som no. 1 og med faa skridts mellemrum, samt en lav rundhaug nordenfor vejen og no. 1, og lidt længer nord i dalen skal der ogsaa være flere hauger. — Vestenfor Engstad mellem vejen og elven er en rund haug af middels størrelse, meget spids og med en potetager opover, og nogle 100 skridt længer mod øst 3 runde hauger i række tvert paa elven; — endelig paa Øjen ved andre side af elven ligefor Vi 20 skridt fra den nuværende elvemel en stor haug paa en slette, temmelig spids og omkring 7 al. høj.

Skage s. Paa Selegg skal der være en hel del runde hauger i udmarken; — ligeledes paa Risstad, hvor man ved at grave kjeller i en langhaug havde fundet klinknagler. — Paa Gansmo er der i udmarken en mængde smaa runde hauger nær vejen til gaarden, og flere skulle finnes længer inde.

Namsos p., Vemundvik s. Udenfor Ganes skal paa Auka og Seterøia, 2 temmelig smaa skovgroede øer, finnes 2, 3 gravhauger paa hver, 8—10 al. i tvermaal, henimod 4 al høje.

Grong p., Grong s. Paa vejen over Snaasenheien er der fremfor Hejum til venstre for vejen paa en bakke mod elven først 3 lave næsten udpløjede rundhauger, dernæst 2 urørte i samme række, den ene liden, den anden større, og indenfor gaarden mindst 7 hauger af forskjellig størrelse i en klynge med faa skridts mellemrum; — i den nabogaarden Kvitum tilhørende del af marken først en haug tæt ved vejen til højre, saa en til venstre og ved det

ydre grindeled 2 tæt sammen, den ene gjennemskaaren af vejen, og tæt udenfor skigaarden i udmarken 3 lavere, meget udpløjede; begge marker ere tilsammen neppe 8—900 skridt brede og skoven tæt, saa at kun det nærmeste kan sees fra vejen. — Paa Homo, den sidste gaard ved vejen over heien, synes der et godt stykke fra vejen at være flere gravhauger, og adskillige saadanne finnes ogsaa ovenfor i skoven midt i myrene. — Strax nordenfor Timmeraasen ovenfor en brat bakke skal der være en temmelig stor haug inde i granskoven.

Hølandet s. Ved nordre Brynnbo er der ovenfor husene en rundhaug, omtrent 10 al. i tvermaal, nu 1½ al. høj, med spor af udgravning i toppen og lidt udpløjet paa den nedre side, og et godt stykke søndenfor i samme bakkehell en rundhaug, udgraven paa dalsiden, hvorved halvdelen af et kammer er bleven afdækket med svær endesten og store stene paa den ene side men ingen paa den anden; lidt indenfor mod berget ligger en større rundhaug og nedenfor husene midt i den lange bakke en nu udpløjet rundhaug, omtrent 14 al. i tvermaal, formodentlig den samme, som omtales af Schøning (N. F. 668); ved pløjningen, omtr. i 1862, fantes et sverd uden haandgreb, omtr. 1¼ al. langt; i midten af haugen sees nu et par store stene med omtr. 1 alens mellemrum, der maa have været dele af et gravkammer. — Ved pladsen Brynnmoen er en rundhaug, 10—12 al. i tvermaal, 2½ al. høj, afskaaren paa den ene side af vejen og med et 1½ al. dybt hul i midten. — Den bautasten ved Hamer, hvorpaa der ifølge Schøning (N. F. 669) skulde finnes nogle bogstaver, ved nu ingen paa gaarden noget om. Derimod er der mellem Hamergaardene flere spor af gravhauger, deriblandt en nogenlunde bevaret, 6, 7 skridt i tvermaal men med fordybning i toppen, og nederst i bakken mod elven og Store Tyldan er en stor rundhaug, noget fladtrykt paa siderne, saa den nærmer sig til en firkant, omtr. 16 al. i tvermaal, paa øvre side 3, 4 al., paa nedre 7, 8 al. høj; omtr. 40 skridt i nordvest for denne synes at være en langhaug langs bakken, omtr. 40 skridt lang, og mellem dem en forhøjning tvert for bakken, mulig ogsaa en langhaug. Oppe paa bakken omtr.

1000 skridt nordvest for gaarden i et lidet skovholt er der en rundhaug, 8 al. i tvermaal, nu omtr. 2 al. høj men med et 1½ dybt hul i toppen, og nogle alen derfra er en noget lavere rundhaug. — Mellem Store og Lille Tyldan er der tæt ved vejen en rund haug, 9 al. i tvermaal, 2 al. høj, noget indsunken i toppen, med en veit omkring, og nogle skridt derfra en større rundhaug, over 12 al. i tvermaal, 2, 3 al. høj og noget udgraven. — Nedenfor Lille Tyldan er der ved grindeledet en med træer bevoxet rundhaug, 2½ al. høj, med temmelig dyb veit omkring og fordybning i toppen, samt paa den anden side af skigaarden en lav haug af samme omfang; fra den første skal der til gaarden gaa en stenlagt gade, 4—500 al. lang, tvert over en haug, kallet Stortuva, gjennem hvis midte nu vejen gaar.

Lekö p. Den saakallede Emaovn paa Solsem (N. F. 671) er endnu bevaret, men nogen forklaring af oprinnelsen til navnet ved man ikke paa stedet at give. „For beskueren vises heller ikke udvendig meget, dog saa meget, at man kan antage et bygverk, idet indgangen til et saadant tydeligt vises. Denne indgang har form og udseende af et hvelvet murverk, ligesom dannelsen af grunnen ovenfor skraaner til begge sider i form af hvelving indtil henimod fjellet, som støder imod. Det siges, at man før har kunnet trænge noget langt ind igjennem aabningen; nu kan man kun krybe ind, højst 6 til 8 alen. En mand her i egnen, som har beskjeftiget sig med mineringsarbeide, har i den seneste tid forsøgt at minere sig ind et stykke ovenfor indgangen, i haab om at finne kostbarheder, men han har fundet arbeidet for stort til at kunne fortsætte det alene og har endnu ej fundet nogen deltager.“[1]

NORDLANDS AMT.[2] — Bindalen p., Vatsaas s. Paa det øverste af heien mellem Bursvikbotn og Vikestad (Vikestadeidet), hvor man ser nedover til den sidste gaard, og vistnok over

[1]) Aftenbladet for 2 Novbr. 1868.

[2]) Alle de nedanførte oplysninger, vedkommende dette amt, ere hvor ej nogen anden kilde angives, velvillig meddelte af hr. adjunkt K. Rygh.

500′ over havet er opreist en sten, omtrent 2½ alen høj, 1 alen paa det bredeste, smalere oventil og 4—5″ tyk. Paa denne sten forekom det hr. Rygh, at der maatte have staaet en række runer noget nedenfor midten nærmere mod højre side (paa vestsiden), da hverken de derværende fordybninger eller farven syntes at kunne være tilfællig; dog var det ham ikke muligt at skjelne formen af tegnene, med undtagelse af paa 2 steder, hvor der synes at staa runerne *R* og *B*; nedenfor disse er der 3 afskallinger i ret linje nedover og med ligestore mellemrum. Ellers er stenens overflade næsten ganske jevn.

Brönö p., Brønø s. Paa Tilrum er der omtrent 1000 skridt fra markedspladsen en haug, der synes at være en gravhaug; — og noget søndenfor Mo skal ej langt fra vejen være 3 rundhauger, omtr. 10 alen i tvermaal og 2, 3 alen høje, samt mod sydvest henimod søen nogle af samme slags i udmarken.

Vik s. Paa Sømhou ligger ret i syd for husene den gravhaug, hvori man gjorde det i Aarsber. for 1866 s. 89 no. 18 omhandlede fund fra ældre jernalder; haugen, som kun blev halft udgraven, for deri at indrette en kjeller, er 8, 9 alen i tvermaal, og dens gravkammer, som heller ikke fullstændig blev udgravet, efter udseende 3 alen langt og 2 alen bredt, med sider af runde stene og dækket af lange ej ganske flade stene; mod søen skal der finnes flere hauger. — Paa Mardal skal der søndenfor husene paa en plads ved et hjørne af viken være en gravhaug, og et par hundrede skridt nordenfor husene og ligesaa langt fra stranden ligger der midt for aabningen af viken 3 runde store hauger i en række fra syd til nord og i omtrent 100 skridts afstand fra hinanden, alle med større eller mindre spor af udgravning, de to sydligste med veit omkring; den nordligste af disse har desuden paa østsiden 2 fremspringende lave rygninger, omtr. 1½ alen høje og 4, 5 alen i tvermaal, og ved enden af hver af disse ligger en liden rundhaug. Omtrent 30 skridt vestenfor den nordligste af de 3 omtalte hauger og i linje fra øst til vest er der 2 mindre rundhauger, omgivne med veiter og med en mellemliggende oventil skarp jordrab, der synes at være en langhaug med

retning fra syd til nord, og tæt nordenfor den østligste af de sidstnævnte runde hauger en langhaug med retning fra øst til vest, 30 skridt lang, omtr. 3 alen høj.

Thjotö p., Vivelstad s.. Imellem Høiholmen og Brøløs er der i udmarken lige ved stranden endel hauger, deriblandt en temmelig stor, bestaaende af bare runde stene; — ved Brøløs en for 30 aar siden ganske udgraven rund haug, 15 skridt i tvermaal, med spor af veit paa den ene side, lidt længer nord en lav rund stenrøs, 6 alen i tvermaal, mulig en gravrøs, og 500 skridt norden for denne en stor rund haug, paa to sider udhulet af vinden, saa at den kan sees øverst at have et dobbelt lag af runde stene. Sansynligvis har der paa gaarden været endnu flere hauger, som ere udjevnede af vinden, der her skal kunne grave ud overalt, hvor der er sand, naar den kun først har faaet hul paa torven. — Paa nordvestsiden af Havnøen ved pladsen Pundtuven under Hestun er der 3 runde hauger, omtr. 3 al. høje og 40 skridt i omkreds, med veit omkring, hvoraf i den mellemste for nogen tid siden ved gravning for indrettelsen af en jordkjeller fantes et laarben af et menneske og en forrustet øxehammer; i en fjerde nær hine liggende haug, som udgroves af de nulevende opsiddere for bygninger, fantes en alen fra toppen et fullstændigt benrad af et voxent noget spædt menneske og en øxehammer samt 1½ alen længer ned en stor rund sten. Nær de nævnte 4 hauger, som ligge i en afstand af omtrent 20 skridt fra hverandre, er der endnu 2 stenhauger, men hvoraf endel er bortført. — Ved Sjaaviken, knapt 100 skridt længer i nordøst, har der været 2 langhauger, liggende tæt ved hinanden fra øst til vest, omtrent 10 al. lange, 1½ al. høje, men begge udjevnede til ager, uden at noget fantes.

Alstarhaug p., Alstarhaug s. Hvad kirken angaar (N. F. 677), kan der spørges, om den var indviet til Margrete. Man ved nemlig ikke om, at der har været mere end en kirke i sognet, og paa den anden side omtales det i et brev af 1587[1], at „St. Margaretæ kirke“ „for nogen tid siden var afbrudt,“ hvad der ikke sy-

[1]) Norske Rigsregistr. II. 700.

nes at kunne passe paa den nuværende. — Den i N. F. 678 omtalte „kongsgrav" paa Haaksnes eller rettere Hogsnes (d. e. Haugsnes) er den største, adjunkt Rygh saa paa Helgeland; den maa kalles en rundhaug, har større dimensioner end opgivet paa det anførte sted, men kan vanskelig opskridtes paa grunn af lokaliteten. Den ligger i udmarken omtrent 1000 skridt udenfor kirken og er tæt bevoxen med træer. Der vides ei at være fundet noget deri, men udgravningnn har været utilstrækkelig.

Stamnes s. Paa Sandnes gamle kirkegaard, der har staaet ubrugt i over 100 aar, sees paa flad mark en opreist meget hellende sten, kallet Thorolfstenen, omtr. 1¼ al. høj, ¾ al.bred paa det bredeste og ¼ tyk, af grov stenart, rimeligvis den samme, som omtales af Kraft (N. F. 678), men dog muligens kun en gravsten fra senere tid; nogen gravhaug sees der ikke, og heller ikke træffes ellers paa Sandnes nogen haug, som med bestemthed kan antages for gravhaug, hvorimod flere saadanne skal finnes i Tingviken.

Herö p. Paa Gesfjordøen (N. F. 678) skal der nu kun være følgende 9 gravkammere eller levninger af saadanne, nemlig: 1) øverst paa en liden haug af kuppelstene resterne af et kammer af større stene, indtil 1 al. i tvermaal, 3, 4 al. langt, over 1 al. bredt, omtr. 1 al. dybt, hovedenden temmelig fullstændig bevaret, bunden græsvoxet og, som det synes, berg; 2) 100 skridt fra no. 1 paa en bergknaus et gravkammer, (det samme, som omtales i N. F. 679) omtr. 5 al. langt, 1½ al. bredt, over 1 alen fra hovedenden afdelt ved en stor sten tvert over i et mindre rum, som ved siderne har store utilhugne stene, og for enden, hvor det er vel 1 al. dybt, en svær sten; manden, som foretog udgravningen, fortalte, at han foruden den omtalte stenblok fant et forrustet sverd, omtr. 1 al. langt, og en hel del baadesøm, og at kammeret var fyllt med mindre runde stene, uden at der var spor af dækstene, hvorfor han mente, at der havde været hvelvet en baad over og sten lagt ovenpaa den; 3) i samme række ved Vaagsfjorden, af lignende bygning som no. 2, 3½ al. langt, 1¼ al. bredt, med 3 og 4 stene ved langsiderne og 1 for enderne; ved hovedenden er gravet lidt og fundet en 1 krum ½ tomme tyk gjenstand, „hvormed

man kunde skrive som med en blyant;“ i bunden finnes et par tommer jord og derunder berg; 4) mod nordvest, for længe siden uordentlig opgravet, bestaaende af mindre stene, 3½ al. langt fra syd til nord, men ved nordøstre hjørne stikker ud paa skraa et sammenhængende rum uden mellemvegg, knapt 3 al. langt, firkantet, vel 1¼ al. dybt; 5) længer vestover, med samme bygning som no. 4 men mindre, knapt 3 al. langt, 1¼ al. bred og ligesaa dybt; 6) videre mod vest, omtrent 5 al. langt, indtil 2 al. bredt, sidestenene bragte ud af sin plads; 7) 4 al. langt, 1¼ al. bredt, temmelig bevaret, 1 sten ved hovedenden, den anden endesten borte; 8) lige i øst og vest, meget ødelagt, stenen for hovedenden og 3 stene paa den ene side endnu paa sin plads, skjønnes at have været omtr. 3 al. langt, over 1 al. bredt; 9) knapt 3 al. langt, over 1 al. bredt, og 1 al. højt fra berget, 3 stene ved hver side, 1 for enderne, det eneste, som endnu har dæksten, dog kun over halvdelen (forenden), medens den anden halvdel er aaben og der ikke i nærheden finnes nogen dertil passende sten, som dog muligens kan være knust. Med undtagelse af ved no. 2, minnes ingen, naar disse gravsteder ere opgravne. Adjunkt Rygh antager, at de ej have haft egentlige hauger over sig og at der ved enkelte af dem kun har været kastet nogle runde stene over dem og kanske ikke engang dette, hvor der har været dæksten. — Paa Berfjorden er der tæt ved husene en langagtig haug, hvis ene ende er noget udjevnet dels ved pløjning og dels ved, at der tidligere har været tomt for en laave; ved siden af haugen stod før en høj bautasten, som siden er lagt i en mur. Nogle 100 skridt fra husene er der paa Skansvollen flere stenrøser, som af bønderne antages for gravsteder, hvad der heller ikke er usansynligt paa grunn af deres regelmæssige form, skjønt adjunkt Rygh mener, at de dog muligens kunne være fremkomne ved rydningsstene fra ageren. Der er en stor rund forhøjning, omtr. 12 al. i tvermaal og ½ al. høj, og paa nedre side af denne ligger i en halvcirkel i flere rækker en snes mindre og lavere forhøjninger, aflange og rundagtige, 5, 6 al. lange, 3—5 al. brede, bestaaende af mindre runde stene, dækkede med græs.

Nesne p., Nesne s. Paa Myklebostad (Sjonen) er der mellem gaarden og kapellet en rund gravhaug, omtrent 9 al. i tvermaal og 2 al. høj, ved kirkegaardsmuren en fra toppen helt udgraven haug, 4 al. i tvermaal, og mellem de 2 vestre gaarde ligeledes en rund haug, 8 al. i tvermaal, 2 al. høj, hvori der skal være noget gravet.

Dønnes s. Yderst paa Bjørnshovde, ogsaa kallet Bjørnsholtet, er der tæt ved søen en temmelig vid stenrøs, liggende paa berget og nu omtr. 1½ al. høj. — Fra Skei gaar der vesterover et langt, lavt, fladt skar mellem to høje fjelle, og ved den vestre ende af dette skar, hvor man ser udover søen, er der 1) en langhaug, 35 skridt lang, med veit omkring, 3, 4 al. høj fra veitens bund, udgravet lidt paa nordre side og udpløjet i den østre snip; 2) 20 skridt længer mod nord og en 20 skridt længer ind mod øst den vestre snip af en langhaug, som kan sees at have været af samme form og størrelse som no. 1; 3) omtr. 20 skridt nordvest for no. 2 uvist om 2, 3 rundhauger eller en langhaug, dog snarest det sidste, hvori der er meget gravet, med spor af veit omkring og liggende i retningen sydvest til nordvest; 4—5) 50 skridt vestenfor no. 1 2 rundhauger med faa skridts mellemrum, den første 12 den anden 20 skridt i tvermaal, begge med veiter og bestaaende af sand, hvoraf dog meget er bortkjørt eller bortblæst af vinden; 6—8) 3 runde hauger mod øst inde i selve skaret, den sidste med spor af stenlægning ovenpaa, som haugen paa Brøløs; 9) lidt længer mod øst en langhaug, 12 skridt lang, 1½ al. høj, hvor der ovenpaa mod østre ende sees det øverste af en stor sten tvers for, rimelig hovedenden af en stengrav, og vestenfor denne en svag sænkning, af længde og brede som gravene paa Gesfjordøen, men som ellers overalt er dækket af jord og græs. Over 1000 skridt østenfor Skei er der i myren en rundhaug af sten, bedækket med jord, og længer øst paa en temmelig høj langagtig fjellknaus en afdækket stengrav, af samme slag som paa Gesfjordøen men med mindre stene; den ligger fra øst til vest, som det synes paa selve berget, og har neppe nogensinne haft haug over sig. — Paa Vaagøen i Vaagsvaagen nær

Vaag er der paa en stenknaus ved søen en stengrav, omtr. 7 al. lang, 2, 3 al bred, 1 al. dyb, oprodet for omtr. 10 aar siden af en, som grov efter „skat,“ da der blev fundet et kjæveben af et menneske; man vidste ej, om der havde været nogen egentlig haug, og intet paa stedet vidner om, at dette var tilfællet, og heller ikke finnes der nogen saa stor sten, at den kunde dække over graven. Nogen anden grav paa øen blev adjunkt Rygh ej gjort opmerksom paa. — Mellem Vaag og Glein paa den lave hei med udsigt til Vaagsvaagen er der 1) en større rund stenhaug, 10—12 al. i tvermaal, omtr. 3 al. høj, med fordybning i toppen, muligens efter en gravning; 2) en mindre rund haug paa sydsiden af no. 1 og sammenhængende dermed; 3) 3, 4 skridt østenfor no. 1 en mindre haug, i hvis top ved gravning er næsten afdækket en stengrav, omtr. 4 al. lang med en stor sten for enden. — Ved Segelstad (i matrikelen Sigerstad) er der lidt ovenfor husene en rundhaug, omtr. 5 al. høj, 12 al. i tvermaal, bestaaende af runde stene med et dække af jord, og paa hvis vestside i den øvre del er bleven indrettet en potetkjeller; ved denne lejlighed fantes intet. — De hauger, som ere levnede paa Hof (N. F. 681) ere følgende, naar man begynner fra øst: 1) en rundhaug, sammensunken, imod 10 skridt i tvermaal, 1 al. høj; 2) tæt vestenfor, en langhaug, 40 skridt efter ryggen, 8 al. i tvermaal paa det bredeste, vel 3 al. høj, omgiven af veit, oprinnelig 1 al. dyb og med spor af gravning paa forskjellige steder; 3) et par skridt vestenfor no. 2 en rundhaug af omfang som no. 1, omtr. 1½ al. høj, med spor af gravning i toppen; 4) nogle skridt vestenfor no. 3 en stor rundhaug, 16—18 al. i tvermaal, omtr. 6 al. høj, omgiven af veit, som især paa østsiden er tydelig, og med spor af gravning i toppen; 5) et par skridt fra no. 4 en liden rundhaug, for halvdelen udpløjet; 6) tæt ved sidstnævnte en nu langagtig, paa grunn af at nordre side er afpløjet, men oprinnelig rund hang, nu 1½ al. høj, med spor af veit mod vest; 7) mellem no. 6 og 8 en 30 skridt lang rab, mulig en langhang, men meget udpløjet; 8) en stor rundhaug, omtr. 14 al. i tvermaal, nu omtr. 5 al. høj, omgiven med dyb veit, men meget udgraven i toppen.

Paa nordsiden af disse hauger er der nu ager, og her har mulig den i N. F. 681 omtalte haug ligget, som blev udgraven i 1853. Fra stedet ser man ud gjennem vaagen til Glein og paa den anden side over det lave eid til søen nordenfor Løkten.

Vefsen p. Stranden fra Dolstad til Drevland, navnlig om Veset, undersøgtes af adjunkt Rygh, uden at han der traf noget spor af gravsteder.

Bodö p.[1] I kirkens søndre vegg er der indmuret en ligsten, hvorpaa sees i ophøjet arbeide en person i prestedragt med bibelen i venstre haand. Nedenunder og om stenens kanter er der indskrifter med ophøjede store romerske bogstaver. Paa første sted er gjengivet indholden af 2 Tim. 4 k. 7 og 8 vers; indskriften om kanten begynner øverst til venstre og indeholder, saavidt den kan sees paa det foreliggende fotografi: *Her hviler herr Hans Lauritson Blix sogneherre til Baade gield och pro..... anno 1596 och i herren hensoffuit saligen anno 1666.*

Flakstad p., Flakstad s. I kirken er en ligsten, hvorpaa sees i ophøjet arbeide en mandlig figur, under et rundbuet portal, med kort afklippet haar, knebelsbarter, stort hageskjegg og foldede hænder, iført ridderdragt fra 16de hundredaar: kort kappe med højt opstaaende krave, pibet halskrave, enradknappet trøje, belte med dolk paa venstre side, vide rynkede knæbuxer. Den øverste og nederste del af stenens smalsider, hvorpaa der maa have staaet en del af indskriften, er afslaaet. Af den indskrift, som finnes paa langsiderne med fordybede store romerske bogstaver, kan nu kun læses paa højre side *Anderson salig i ...... som bode paa R....* og paa den anden side .... *hen 13 Martius anno 1588...*

THROMSÖ AMT. — Throndenes p., Sand s. Paa Bjarkø er der[2] et par stenkast vestenfor handelsstedet Nergaardshavn en

[1]) Notiserne om dette og det følgende prestegjeld støtte sig til meddelelser og fotografier fra hr. skoledirektør Coucheron.

[2]) ifølge Intelligenssedlerne no. 235 f. 1868.

bugt, som gaar ind mod syd, og et lidet stykke op derfra finnes i en liden dal en stor gravhaug og lidt længer oppe en mindre bautasten. Ved den modsatte eller søndre havn ligge omtrent 6 runde stensætninger, 3 med baadform, den største 38 skridt lang og 8—10 skridt bred; endvidere er der paa en høj haug, kallet Frihaugen, der ligger øverst paa eidet og imod den lave bjergaas, som begrenser dette mod vest, stensætning ved stensætning, og endelig opunder aasen i vest for den søndre havn en mængde gravhauger tæt ved hverandre, de fleste dog smaa og ubetydelige.

Berg p., Thorsken s.[1] I kirken er en graagrøn messehagel af silke og lin, hvorpaa finnes broderet Kristus paa korset og nedenfor et træ, ved hvis side staar Maria med Jesusbarnet og en kvinne (St. Catharina ?). Klokken har indskriften *anno domini 1585,* og paa begge sider deraf sees St. Olaf i pladerustning med baret paa hovedet, æblet i den ene haand, hellebard i den anden og det kronede uhyre ved fødderne.

Karlsö p., Helgø s. I kirken finnes anbragt over altertavlen 3 noget beskadigede forgylte træbilleder, omtrent 1 alen høje, hvoraf det ene fremstiller gud fader med krone, langt skjeg og holdende i sine arme den tornekronede blødende Jesus, det andet den kronede Maria med Jesusbarnet, og det tredje St. Olaf med krone, hellebard, æblet og det kronede uhyre ved fødderne.

Skjervö p., Skjervø s. Ved Grundfjord paa Arnø traf adjunkt K. Petersen i Tromsø under en geologisk undersøgelsesreise i sommeren 1868 i gaardens hjemmejord flere indsænkninger,[2] som opsidderne paa stedet antage for gamle Lappegravsteder. De have en langagtig oval form, ere lidt over 4 al. lange og 2—3 al. brede og omsatte med 1½ kvarter høje paa kant staaende stene. „Jeg lod gravning foretage paa et af disse steder og efterat den overliggende jord var skaffet væk til en dybde af noget over et kvarter, stødte man paa et gulv af stenheller. Ved at

---

1) Notiserne om dette samt det efterfølgende Helgø sogn og om Finmarkens amt skyldes ligeledes hr. skoledirektør Coucheron.

2) ifølge hans brev af 19 August 1868 til professor A. Holmboe.

tage disse op, viste der sig imidlertid intet tegn til gravkammer under dem. Gulvet hvilede umiddelbart paa det samme lag aur eller smaa rullestene, som ellers overalt paa hjemmejorden dannede det løse jordlag, efterat det overliggende jordsmon var fjernet. Rullestenene under gulvet vare tildels knyttede sammen ved et cementagtigt bindemiddel. Efter dette er der ingen rimelighed for, at man her har gamle gravsteder, og beretninger om ældre gravninger, som opsidderne her skulle have foretaget og hvorunder de skulle have fundet kul og aske, maa, om de ere paalidelige, vel nærmere bestyrke sansynligheden af, at man her har for sig gamle vaaningspladse. Lignende indsænkninger forefinnes rundt om paa Arnøen og, efter hvad en Fjellfinn, som jeg havde til vejviser, fortalte mig, ogsaa hyppigen i indlandet. Han forklarede ogsaa disse indsænkninger som gamle boliger, og, om jeg ikke minnes fejl, bleve disse satte i forbindelse med gamle sagn om Russernes (Bjarmernes) herjninger paa disse kanter, hvorved indvaanerne bleve tvungne til at bygge saagodtsom under jorden. Denne forklaring synes mig dog lidet rimelig; dertil ligger gulvet for højt op i jordskorpen til at noget væsentligt skulde være vunnet derved. Rimeligere forekommer det mig, at man her har for sig gulvet af gamle jordgammer fra en ældgammel tid, og, ifall det forholder sig rigtigt, at de ogsaa ere at træffe i indlandet, da ubetinget tilhørende den lappiske stamme, hvad der da ogsaa synes at fremgaa af de smaa dimensioner, som gulvfladerne indtage."

FINMARKENS AMT. — Vardö p. I kirken finnes et alterskab med to fløidøre. Bunden er tredelt, og i hver afdeling staar et træbillede, omtrent 5 kvarter højt, nemlig til venstre St. Catharina med hjul og sverd, i midten Maria med Jesubarnet med en drueklase og til højre en skjegget mand med en bog. Dørene have malerier: paa venstre dør sees udvendig St. Andreas med korset og ved hans side en munk med foldede hænder, hvorfra der opad St. Andreas's kjortel staar med minuskler *memeto mei dn steteis in conspectu dei,* med forkortelsestegn over det første og tredje ord; paa dørens indvendige side sees øverst Mariæ

bebudelse, med den sedvanlige indskrift *ave gracia plena dns tecu* og nederst Jesu fødsel, Josef, Maria og to engle; paa højre dør fremstilles udvendig St. Catharina med sverd og hjul, indvendig øverst Maria og Elisabeth, holdende hverandre i hænderne, og nederst magernes tilbedelse. Klokken har følgende indskrift *Goet mi Matties Benninck dat is war anno MDLXIX s IAR.* Paa lysekronen staar indskriften *Erich Lorich Anno 1706* og et vaabenskjold, ved et retvinklet kors delt i fire felter, hvoraf der i 1ste og 4de felt staar en ørn og i 2det og 3dje en hjelm. Paa prækestolen sees indskrifterne *Fehlen Hundermarck 1625* og et vaabenskjold med en togrenet høgaffel og en femoddet stjerne imellem dem; over skjoldet staar indskriften *Gud alene* og undet det *HANS KONINGK.* Paa en kirkestol finnes ogsaa navnet *Hans Koninghame* og et vaabenskjold og paa den østre side *Anno 1621.* Høgaffelen blev optagen som slegtens (Cunningham) merke, fordi stamfaderen reddede en skotsk konge ved at kaste hø over ham.[1]

[1]) Jfr. Skillingmagasin for 1868 s. 577.

AARSBERTNING FOR 1868.

Den i de to næst foregaaende Aarsberetninger omhandlede Reparation af Utsten Klosterkirkes Ruin er endelig ifjor udført med en Bekostning af 117 Spd. 52 ß.

Under Tilsyn af Direktionens Formand blev i forrige Aars Sommer i Grans Prestegjeld paa Hadeland udgravet 20 tildels større Gravhauger og 2 Stenkredse, og efterat Jernbanedirektionen paa derom skeet Henvendelse havde givet Tilladelse til at foretage Udgravning af Mariekirkens Levninger paa Sørengen i Aaslo, saaledes at Strøget efter Arbeidets Slutning igjen blev planeret, udførtes denne Udgravning fra 29 Septbr. til 9 Decbr. med en Udgift af 385 Spd. 106 ß. Alle de ved disse Udgravninger fremkomne Antikviteter af Interesse ere indlemmede i Universitetets Oldsamling; af de paa Sørengen fundne Sager overdroges desuden et Skelet og endel Kranier til Universitetets anatomiske Museum, nogle Kanonkugler af Sten eller Jern til det af Artilleribrigaden paabegyndte Vaabenmuseum og 30 Mynter eller Brakteater af Sølv til Universitetets Myntsamling. De sidste vare for det meste norske og fra Middelalderen, paa en nær, som tilhørte Kristian IV.s Tid. Direktionen havde haabet, at den iaar skulde kunnet give Selskabets Medlemmer Tegninger af de paa Sørengen trufne Ruiner, men da de med nærværende Aarsberetning følgende Afbildninger m. v. ere blevne flere end sedvanlig, ser Direktionen sig nødsaget til, dels paa Grund af den derved forøgede Udgift dels for ikke at opholde Aarsberetningens Udgivelse, at lade de nævnte Tegninger med ledsagende Beskrivelse først medfølge næste Aarsberetning.

Foruden de ovennævnte Oldsager er ved Direktionens Mellemkomst erhvervet for Universitetets Samling en Stenøx fra Berger i Jevnaker Prestegjeld, et Gravfund fra yngre Jernalder fra Nordre Ottestad i Stange Prestegjeld, 3 Portræter fra 17de Aarhun-

drede, hidtil opbevarede i Hemnes Kirke i Nordland, og en Bænk eller saakaldet Brugdestol med Udskjæring af en Beltespending, fra Valle i Setersdal. Endvidere er for Bergens Museum erhvervet 3 Træstykker med Runeindskrifter, forefundne i den nedtagne Aardals Kirke i Sogn, forskjellige Sager fra den forrige Kirke paa Østensø i Hardanger, en Kobberkjedel fra senere Middelalder fra Stordøen i Søndhordland og en Runesten fra Mangers Kirke paa Nordhordland. Direktionen har derhos henvendt sig til vedkommende Sogneprest med Anmodning om at erhverve for nysnævnte Museum et forgyldt Krucifix, som fremkom ifjor ved Nedtagelsen af Vatne Kirke paa Søndmøre, ligesom Sognepresten i Lærdal er bedet om at indsende til samme Museum et forgyldt Røgelsekar og en malet Antependiumstavle, som forefindes i den gamle Kirke paa Haug i Lærdal.

Tallet af Foreningens Tegninger er i det forløbne Aar forøget med 25. Heraf bleve 11 Blade erhvervede af Arkitekt C. Christie, hvoraf 1 Blad fremstiller de ved Udgravningen paa Sørengen fremkomne Murlevninger, 1 Romedals Kirke paa Hedemarken, 3 Aurlands Kirke og 1 Kvamsø Kirke, begge i Sogn, 1 en Stuebygning paa Stedje i Søndfjord og 4 Erkebiskopsgaarden (nu Artillerigaarden) i Throndhjem; 13 Blade med Rids dels af Kapitæler m. m. og dels af en Sølvkalk i Stavangers Domkirke ere skjenkede til Foreningen af Arkitekt F. von der Lippe, og et Rids af nogle Helleristninger i Tune Prestegjeld i Smaalenene af stud. jur. A. Lorange. Desuden er erhvervet flere Fotografier af enkelte mindre Sager, som opbevares dels i Arendals dels i Bergens Museum, og af 3 i sidstnævnte Museum indlemmede Portaler af de forrige Stavekirker paa Stedje og i Aardal i Sogn. Foreningens Samling af Tegninger omfatter saaledes nu 436 Blade, hvoraf 198 i Træsnit eller Lithografi have medfulgt de til forskjellige Tider udgivne Aarsberetninger. Desforuden forefindes hos Arkitekterne Christie og Thrap-Meyer en hel Del Udkast, optagne paa deres af Foreningen bekostede Reiser, men som de endnu ikke have kunnet afse Tid til at udføre i fuldstændige Tegninger.

Hr. Oscar Montelius i Stokholm har haft den Godhed at over-

sende Foreningen 50 Exemplarer af den Plade af hans Verk „Från Jernåldern,“ som fremstiller de i Norge fundne Guldbrakteater.

Den i forrige Aarsberetning gjengivne Forestilling angaaende Kongshallen paa Bergenhus har gjennem alle Instanser nydt varm Modtagelse, og endelig har Storthinget efter Regjeringens Forslag enstemmig bevilget 2500 Spd. til nyt Tag for Bygningen samt et mindre Beløb for at tilvejebringe et andet Kornmagasin for Fæstningen. Saaledes kan Foreningen glæde sig over, at den ved sine Bestræbelser endelig har opnaaet, at denne merkelige Bygning for Fremtiden vil befries for at benyttes paa den forrige upassende Maade. Det næste Skridt bliver at faa Bygningen fuldstændig undersøgt og en Rekonstruktionsplan deraf udarbeidet. I denne Anledning har Direktionen henvendt sig til Ingeniørbrigaden med Anmodning om, naar Kornbeholdningen er flyttet, at maatte blive underrettet derom, for at de nævnte Undersøgelser kunne paabegyndes. I Forbindelse med denne Anmodning har Direktionen gjentaget sit i 1864 udtalte Ønske om, at Taarnet paa Bergenhus ved den forestaaende Fornyelse af dets Tagverk, hvortil Storthinget ligeledes har bevilget det foreslaaede Beløb, maatte faa en saadan Tagbedækning, som det oprindelig havde, saaledes at det igjen kan fremtræde med sit rette Tidspræg. Fra først af opført i spidsbuet Stil ved Midten af det 13de Aarhundrede, kan Taarnet sees nogen Tid efter Reformationen at være bleven udvidet, forhøjet og ombygget med Anvendelse af en Blanding af middelaldersk Stil og Renaissancestil og paa flere Steder navnlig om Vinduerne med Benyttelse af Buestykker og Hoveder fra en anden meget ældre Bygning i rundbuet romansk Stil, højst sandsynlig den i 1531 nedrevne gamle Kristkirke. Forresten frembyder dette Taarn et Exempel paa, hvor vanskeligt det er at faa berigtiget en vildfarende historisk Opfatning, som engang har sat sig fast. Som bekjendt gaar Bygningen i Bergen endnu almindelig under Navnet Valkendorfs Taarn, og det er heller ikke nogen sjelden Mening, at der ovenpaa Taarnet i sin Tid var lagt Kanoner og at det navnlig var derfra Valkendorf i 1558 truede med at skyde Bryggen i Brand, hvis de opsætsige Tydskere ej gave Kjøb. Alt dette er dog urigtigt

---

og først indkommet fornemmelig ved Sagens og Foss's Bergens Beskrivelse, som blev trykt 1824. Ingen af de ældre Skrifter og Beretninger ved Noget om, at Valkendorf har foretaget det mindste ved Taarnet, hvorimod de tydeligt nok fortælle, at Bygningen fik sin nuværende Hovedform af Valkendorfs Eftermand, Lensherren Erik Rosenkrants, hvad desuden endnu enhver kan læse sig til paa Façaden, hvor man ser udhugget Rosenkrantses og hans Hustrus Navnetræk og Vaabener samt Aarstallet 1565, da Bygningen blev fuldført. Taarnet var saaledes ikke engang til i sin nuværende Form, da Valkendorf i 1559 forlod Bergen, og hvad dets Kanoner angaar, saa har de samtidige Skrifter ikke et Ord derom, hvorimod de udtrykkelig sige, at de Kanoner, som skulde bruges ved den ovennævnte Lejlighed, havde sin Plads paa det dengang sedvanlige Sted, nemlig paa den tildels endnu levnede Mur omkring Kongsgaarden. Skjønt nu de Skrifter, som ovenfor sigtes til, forlængst ere trykte, og deres Indhold for denne Sags Vedkommende oftere har været fremholdt, fortjener det dog ved nærværende Lejlighed at gjentages, især da den ovennævnte vildfarende Mening angaaende Kanonernes Plads endog undertiden er bleven benyttet som Støtte for den Paastand, at Taarnets Bedækning oprindelig ligesom nu var flad, skjønt det modsatte kan bevises blandt andet af gamle Tegninger og Regnskaber.

Ifølge Direktionens Anmodning har Vejarbeidsbestyrer, Civilingeniør J. Christie haft den Godhed at lade igjen opreise den Runesten, som i flere Aar har ligget ved Skytsskiftet Skeiene tæt ved Ladestedet Sandnes paa Jederen. — Efter velvilligt Tilbud fra Vejarbeidsbestyrer Kaptein E. Moestue har Direktionen anmodet ham om, at lade den fra forrige Aarhundrede hidrørende Træstok med tilhørende Tavle, som staar paa den bekjendte Sinclairs Grav ved Vik i Gudbrandsdal, ombytte med en Stenstøtte med passende Indskrift, saaledes at Udgiften derved overtages af Foreningen, forsaavidt den ej kan afholdes af Vejfondet.

Da der efter Indkjøbet af det i forrige Aarsberetning omtalte Jordstykke ved Haugesund endnu manglede en mindre Del for at sikre sig hele den Tomt, hvorpaa den forlængst nedbrudte Gare

Kirke stod i Nærheden af Harald Haarfagres Grav, er nylig ogsaa denne Del erhvervet for Selskabet ved velvillig Bistand af Hr. Byfoged Nielsen mod en Kjøbesum af 50 Spd.; men da flere Borgere i Haugesund efter Hr. Nielsens Opfordring ogsaa ved nærværende Lejlighed, ligesom tilforn, havde ydet Bidrag, tilsammen 22 Spd., bliver saaledes Foreningens Udgift ved Erhvervelsen af den hele Tomt indskrænket til 28 Spd. Paa denne Tomt er det Hensigten i 1872 at opreise et Mindesmerke til Erindring om, at tusend Aar da ville være forløbne, siden Norges Rige blev stiftet. I denne Anledning er der fra endel Borgere i Haugesund udgaaet en Indbydelse, hvortil Direktionen har sluttet sig.

Efter Direktionens Anmodning har Hr. Skolebestyrer I. Ross i Bergen velvillig lovet i indeværende Sommer at foretage en antikvarisk Undersøgelse af Egnen omkring Eidsvaag, nær Bergen, navnlig med Hensyn til de Levninger fra Stenalderen, som der oftere ere trufne. Ligeledes er Filialafdelingens Direktion anmodet om at lade foretage Udgravning af flere Stenkredse paa forskjellige Steder i Stod Prestegjeld i Nordre Throndhjems Amt, samt, da det er bestemt at ny Kirke for Sagshaug Sogn skal opføres, at søge erhvervet for Videnskabselskabet i Throndhjem et Par Antikviteter af Interesse, som forefindes i den gamle Kirke, og ved Lejlighed at faa undersøgt en merkelig Indskrift, som engang var i Kirken.

Siden forrige Aarsberetning afgaves, er Tallet af Foreningens Medlemmer igjen blevet noget forøget.

Hans Majestet Kongen har naadigst behaget at forhøje sit aarlige Bidrag fra 25 til 35 Spd.

Det sidst forsamlede Storthing har ogsaa for den kommende Budgettermin bevilget aarlig til Selskabet 800 Spd., hvoraf 300 Spd. til Reiser og antikvariske Undersøgelser.

Som Regnskabet viser, var Foreningens Kassebeholdning ved Udgangen af 1868 328 Spd. 81 ß, der indestod i Kristiania Kreditkasse.

Efterat DHrr. Justitiarius C. Arntzen og Bureauchef H. Holm i en lang Række af Aar, den første siden Selskabets Stiftelse, den

anden siden 1850, havde vist Foreningen den Tjeneste at fungere som Revisorer, ytrede de ifjor et Ønske om for Fremtiden at fritages for dette Hverv. Paa Grund heraf henvendte Direktionen sig til Hr. Adjunkt Dørum med Anmodning om mod et passende Honorar midlertidig at overtage Revisionen. I denne Anledning udbedes Generalforsamlingens Samtykke til, at § 3 i Foreningens Love undergaar en saadan Forandring, at der for Fremtiden kun bliver en Revisor, som antages af Direktionen. Ved Revisionen af Regnskaberne for 1868 er gjort en Udsættelse af 31 ß, som ved en Skrivfejl formeget beregnet, hvilket bliver til Observation ved næste Regnskab.

Regnskabet for 1868 viser en samlet Indtægt af 1351 Spd. 27 ß nemlig:

	Kassebeholdning for 1867 .	480 Spd.	51 ß			
	Hans Maj. Kongens Bidrag .	25 —	„ -			
	Indbetalte Kontingenter og Restancer	835 —	36 -			
	Indvundne Renter	10 —	60 -	1351	—	27 -
	Udgifterne vare:					
1.	Anvist til Filialafdelingen . .	170 Spd.	75 ß			
2.	Sekretærens Løn	40 —	„ -			
3.	For erhvervede Tegninger .	94 —	„ -			
4.	Reparation af Utstens Klosterruiner	117 —	52 -			
5.	For Transport m. v. af en Runesten i Gimsø	8 —	72 -			
6.	Til Udgravning af Gravhauger paa Gjete ved Levanger . .	25 —	„ -			
	Lateris	454 Spd.	79 ß	1351	Spd.	27 ß

Transport	455 Spd.	79 ß	1351 Spd.	27 ß
7. For Borttagelse af en Runesten i Mangers Kirke . . .	3	— „ -		
8. For Trykning, Lithografering og Indbinding	413	— 54 -		
9. Porto, Fragt, Inkassation, Avertissementer m. m. . . .	67	— 26 -		
10. Kassererens Tilkommende .	84	— 27 -		
	1022	— 66 -		
Kassebeholdning 31 Decbr. 1868	328	— 81 -		
			1351 Spd.	27 ß

Ifølge Regnskaberne over de af Storthinget til Reiser og Undersøgelser bevilgede 300 Spd. aarlig er anvendt

i 1866 til Reiseudgifter . .	51 Spd.	12 ß		
- Udgravninger i Valders	2 —	60 -		
			53 Spd.	72 ß
- 1867 til Reiseudgifter . .	50 —	70½ -		
- Udgravninger ved Kaupang i Thjølling Prestegjeld . . .	42 —	90 -		
- ligesaa paa Haugen i Tune Prestegjeld, hvor den gamle Baad fandtes	131 —	54 -		
			224 —	94 -
- 1868 til Reiseudgifter . .	143 —	99½ -		
- Udgravninger i Grans Prestegjeld .	51 —	30 -		
- ligesaa paa Sørengen i Aaslo . . .	385 —	106 -		
			580 —	115½ -
		Lateris	859 Spd.	42 ß

	Transport	859 Spd.	42 ß	
Opbaaret i Tidsrummet fra 1 April 1866 til 1 Oktbr. 1869	1050	—	„	-
	190	—	78	-
Renter	31	—	„	-
Kassebeholdning 9 April 1869	221	Spd.	78	ß

som indestod i Kristiania Kreditkasse.

N. NICOLAYSEN. O. RYGH. S. BUGGE.

H. HUITFELDT. CHR. CHRISTIE.

FORTEGNELSE

OVER DE MEDFØLGENDE AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

STENALDER.

BRONSEALDER.

ÆLDRE JERNALDER (FØR AAR 700).

YNGRE JERNALDER (EFTER AAR 700.)

*) Hvad der er sagt paa de anførte Steder, trænger dog til nogen Berigtigelse. Først efterat Trykningen var foregaaet, blev man nemlig under Lithograferingen opmerksom paa, at ogsaa den ved No. 90g (Side 121) omtalte Prydelse udgjør en Del af den beskrevne Spænde, og den blev derfor i Afbildningen sat paa sit Sted, hvor den danner højre Afslutning af Spændens Nederstykke, medens den tilsvarende Del paa den modsatte Side fremdeles, som antydet paa Tegningen, mangler. Som Følge af denne Forandring udgaar ogsaa Side 122 Linje 2 ovenfra Tillægget „(fig. 25)“, idet denne Figur, som ovenfor bemerket, nu fremstiller Bagsiden af Spænden.

INDHOLD.

I.

3.

¼

1.

¼

2.

¼

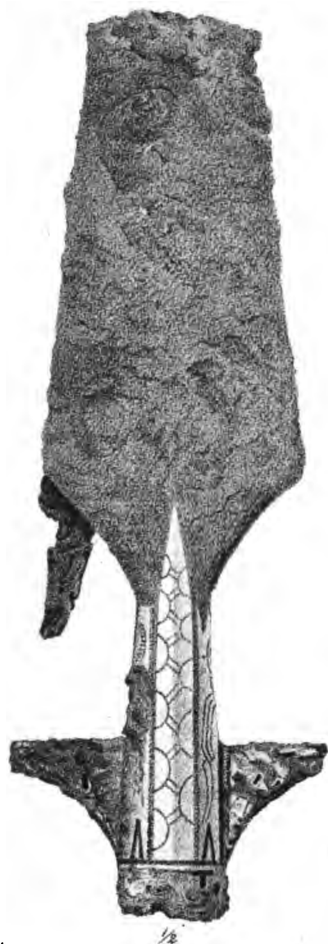
4.

1/1

Holck's Atelier.

5-a.

½

6.

¼

5-b.

½

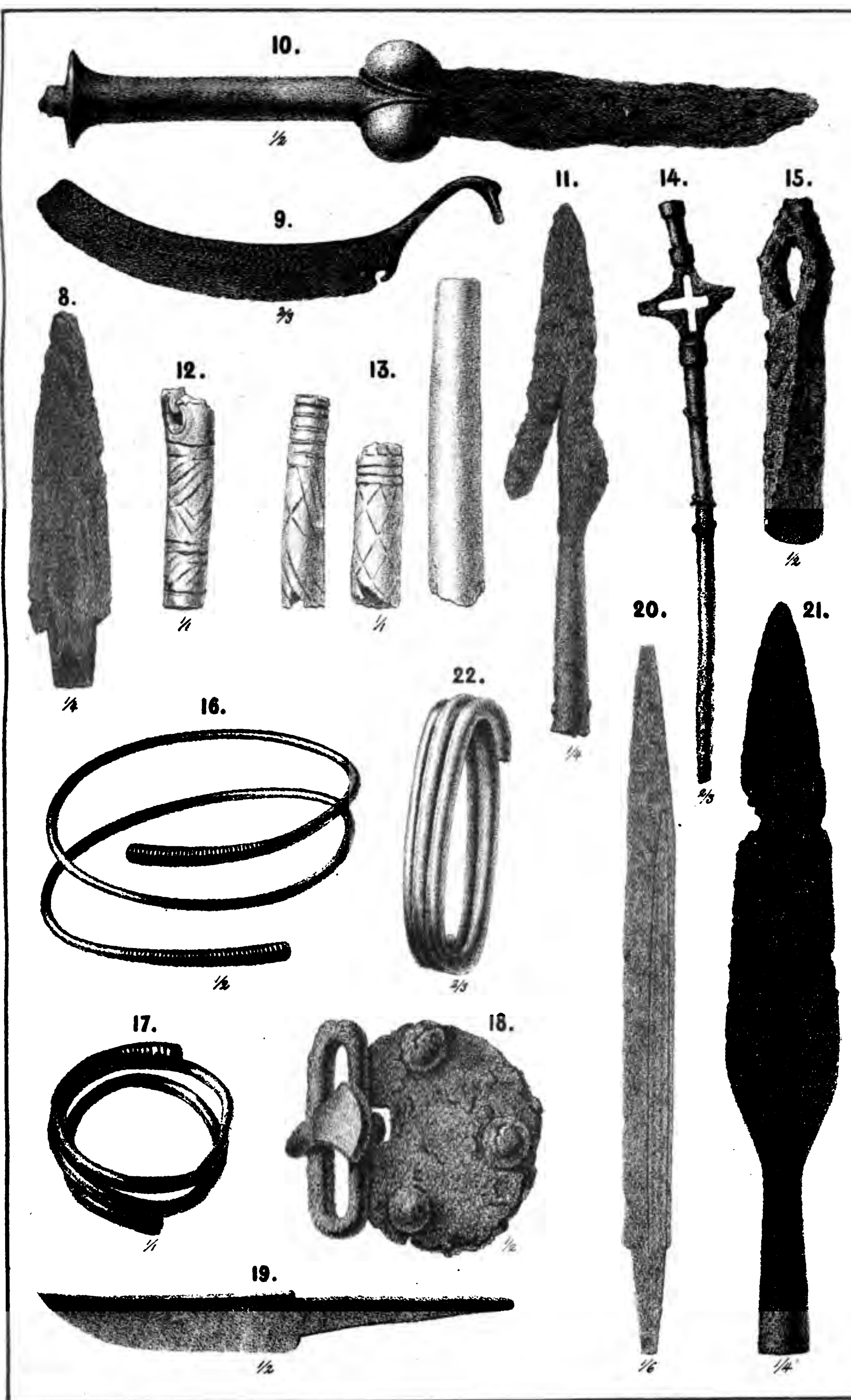
7.

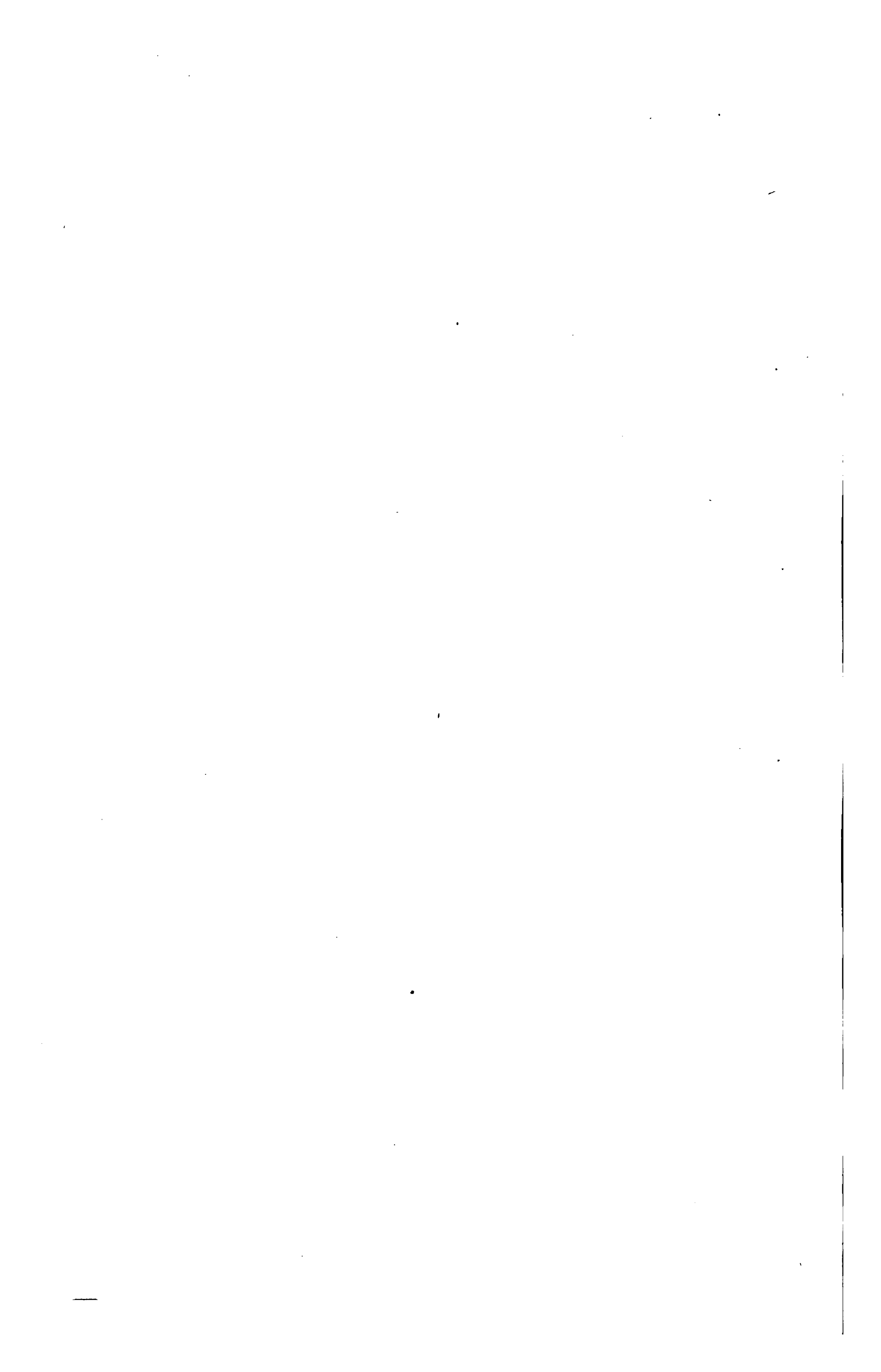
½.

Holck's Atelier.

III.

Holck's Atelier.

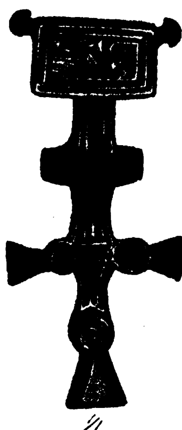

23.

1/2

26.

1/1

28.

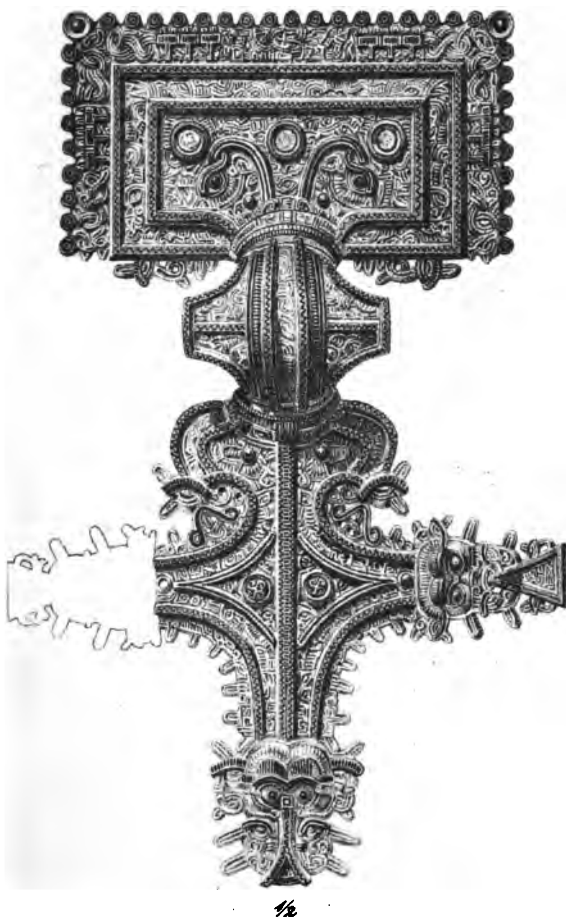
1/1

27.

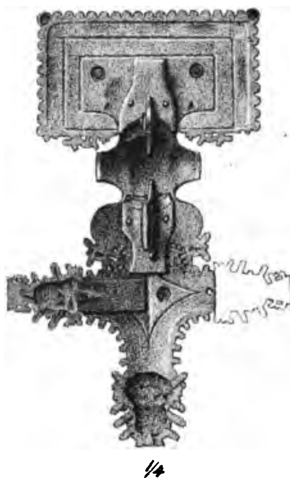
1/1

24.

1/2

25.

1/4

Holck's Atelier.

29-a.

29-b.

32.

30.

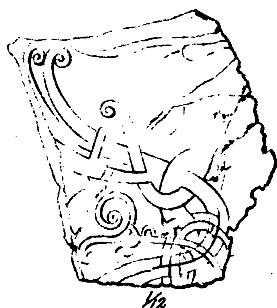
33.

31.

34.

1/12

35.

1/2

37.

1/4

38.

2/3

41.

36.

39.

2/3

40-a.

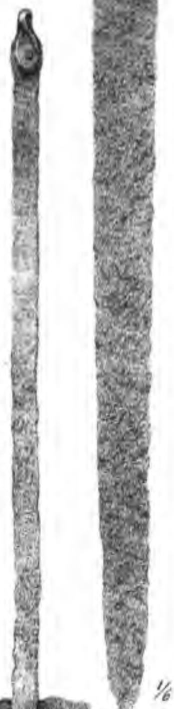
40-b.

1/2

1/4

1/6

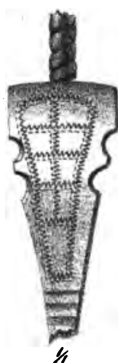
1/6

Holck's Atelier.

43.

1/2

1/1

42.

1/4

44.

2/3

1/1

45.

1/6

46.

1/6

48-a.

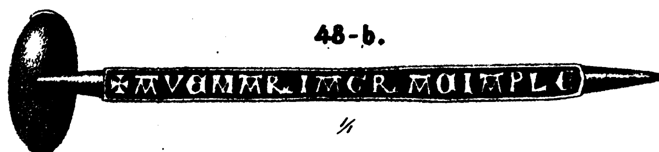
1/1

47.

2/3

48-b.

1/1

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

AARSBERETNING FOR 1869

KRISTIANIA

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP'S BOGTRYKKERI

1870

AARSBERETNING

FOR 1869 FRA DEN TRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

Filialafdelingens Midler ere i det sidste Aar væsentlig blevne anvendte til Undersøgelse af den gamle Havn ved Agdenes (Aarsberetningen for 1865 S. 5) samt til nogle Gravninger i Stod.

Strax vestenfor Agdenes ved den nuværende Gaard af samme Navn findes en liden Bugt af Fjorden, hvor Kong Eystein Magnussøn, Sigurd Jorsalafarers Broder, omtr. 1110 lod indrette en Skibshavn. I en Samtale med Broderen, som Sagaen har bevaret, siger han selv herom: „Ved Agdanes var en farlig Kyst og ingen Havn, saa at Skibe ofte forliste. Der har jeg nu ladet indrette en Havn, hvor der er et ypperligt Leie for alle Skibe, hvad enten de seile nord eller syd langs Kysten. Jeg lod ligeledes bygge én Kirke der og opreiste Veter (Sømærker) paa de høie Fjelde." Havnen blev senere udbedret og maaske udvidet af Kong Hakon Hakonssøn (1217—63).[1] Endnu kan man i denne Havn se Levninger af en Havnedæmning eller Molo, der dels var bygget af Sten og dels af Træ. Man finder nemlig Levningerne af en 100 Fod lang Stenbank og 116 Fod af et Bryggekar, der har været 15 Fod bredt og fyldt med Sten. De 2 til 3 nederste Stokkelag heraf findes nogenlunde ubeskadigede. I Nærheden af Havnen sees ogsaa Tomten, hvor den omtalte Kirke har staaet.

Hr. Ingeniør I. Meyer foretog i Sommer ifølge Direktionens Anmodning en Undersøgelse af denne Havn, og hans vedlagte Indberetning[2] med 2de Plancher fremviser meget interessante Resultater heraf. 1ste Plan er et Kart i $\frac{1}{1000}$ over Havnen med

[1]) Munchs Historie 2det Bind S. 662 og 4de Bind 1 S. 129.
[2]) Bilag I.

de nærmeste Omgivelser, hvor de tilbageværende Levninger af Moloen og Kirkens Beliggenhed ere aflagte. 2den Plan indeholder et Grundplan med Længde- og Tværprofiler af Moloen samt andre Detaljetegninger, der vise Bryggekarets tekniske Udførelse. Tømmerstokkene ere af Furu og ofte af svære Dimensioner. Et afskaaret Gjennemsnit, der blev taget af en Stok af almindelig Tykkelse, viser saaledes 250 Aarringe. Træets Yte er her opløst til en svampagtig Masse, medens dets Malm er saa frisk og fast, som om Tømmeret nylig var nedlagt. Det afskaarne Gjennemsnit vil blive opbevaret i Oldsamlingen hersteds. Disse Levninger af Tømmerarbeide ere formentlig de ældste, som man hidtil kan opvise her i Landet, og staa som et mærkeligt og maaske enestaaende Exempel paa Vandbygningskunstens Standpunkt i hine Dage. Havnen benyttes endnu ofte som Baadhavn, uagtet den tildels er bleven opfyldt af opskyllet Sand samt af Stene fra den ødelagte Molo.

I Slutningen af Sommeren foretog Direktionens Medlem, Adjunkt Rygh, nogle Udgravninger i Stod fornemmelig i det Øiemed at faa undersøgt de derværende Stenkredse. Om der ved Undersøgelsen af disse end ikke vandtes noget sikkert positivt Resultat med Hensyn til disse Fornlevningers Bestemmelse og navnlig Intet, der bestyrker den Formodning, at de skulle være Begravelsespladse, saa haaber man dog, at denne Undersøgelse med Tiden vil give Bidrag til Spørgsmaalets endelige Løsning.

Ved Gjennemgravning af et Par Hauge paa Hegge fandtes en mærkelig Begravelse med Gravkammer fra den yngre Jernalder.

Af størst Betydning var hans Undersøgelse af en af Stenlægningerne paa Eggehvammen i Nærheden af Stenkjær, idet den maa antages at have godtgjort, at disse ere en Form for Begravelse fra den ældre Jernalder og maa give Haab om interessant Udbytte af Gravninger i de øvrige Stenlægninger, hvilke derfor ogsaa ville blive fortsatte, saavidt Filialafdelingens Midler tillade det.

En udførligere Beretning om disse Undersøgelser vedlægges.[1]

---

[1]) Bilag II.

Direktionen har ønsket at faa restitueret den sydligste af Stenkredsene paa Hegge i Stod, som nu er ødelagt, medens dog de fleste Stene ere at finde, og har foreløbig undersøgt, paa hvilke Betingelser den nuværende Bygsler vilde tillade Arbeidet; men dennes Fordringer ere saa store, at Direktionen har seet sig nødt til at opgive Planen.

For om muligt at faa de endnu tilbageværende Levninger af Stenvikholms Slot fredet, indtil nærmere Undersøgelse kan foretages, har Direktionen henvendt sig til Foreningens Medlem, Hr. Foged Schive, der velvilligt har taget sig af denne Sag. Man foranstaltede i Sommer en Udflugt med Dampskib til dette Sted for Afdelingens Medlemmer, idet man troede, at dette kunde være et hensigtsmæssigt Middel til at oplive Sandsen for vore Fornlevninger, og det viste sig ogsaa, at flere nye Medlemmer indmeldte sig i Anledning af denne Tour; men dette Forsøg mislykkedes dog tildels paa Grund af ugunstigt Veir, da kun en liden Del af det tegnede Antal kom til at deltage.

Henimod Aarets Slutning har Direktionen udstedt fornyet Indbydelse til at tegne sig som Medlemmer af Foreningen hersteds, og 27 nye have indmeldt sig som Følge heraf, skjønt kun en Del af de udsendte Lister ere tilbagekomne.

Filialafdelingens Regnskab, der viser en Kassebeholdning af 97 Spd. 75 ß, som indestaa i Trondhjems Sparebank, vil blive forelagt Generalforsamlingen.

Throndhjem den 28de Februar 1870.

O. Krefting. A. Riddervold. Karl Rygh. Johan Brun.

Filialafdelingens Regnskab for Aaret 1869 viser en samlet Indtægt af 190 Spd. 103 ß, nemlig:

Kassebeholdning fra 1868 . .	96	Spd.	96 ß	
Restancer fra 1868	8	—	66 -	
Kontingent for 1869	83	—	„ -	
Renter for 1869	2	—	61 -	
				190 Spd. 103 ß

Udgifterne vare:

1. For Undersøgelse af den gamle Havn ved Agdenes	21 Spd. 42 ß		
2. For antikvariske Undersøgelser i Stod	30 — 114 -		
3. Tour til Stenvikholms Slot, Udgravninger dersteds, m. m.	27 — 47 -		
4. For anskaffede Plancheværker	6 — 69 -		
5. Porto, Avertissementer, m. m.	6 — 116 -		
6. Kassebeholdning d. 31 Decbr. 1869	97 — 75 -		
		190 Spd. 103 ß	

BILAG I.

CIVILINGENIØR J. MEYERS INDBERETNING OM DEN GAMLE HAVN OG MOLO VED AGDENES.

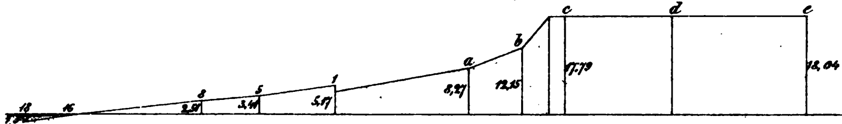
Et kort Stykke i Vest for Agdenes Fyr og ret udenfor Agdenes Gaard, danner Fjorden en liden Bugt, der ved det paa Østsiden fremspringende Fjeld beskyttes mod de ofte voldsomme østlige og sydøstlige Vinde. Baade, der skulle ind Throndhjemsfjorden men ved Agdenes mødes af Modbør, der hindrer dem i at reise videre, søge altid ind i den lille Bugt, hvor de ligge fuldkommen beskyttede mod Storm og Søgang. Fra Nordøst til Vest er Havnen ubeskyttet, og da vestlig Vind her altid medfører stærkere eller svagere Søgang, giver den i dens nuværende Tilstand ikkun ved Lavvande nogen Beskyttelse mod Bølgerne. Bugten ved Agdenes har ogsaa i fordums Tid været benyttet til Havn, og at den dengang maa have været af meget større Vigtighed og benyttet i langt større Udstrækning, end nu er Tilfældet, vises tydelig af de der forefindendes Levninger af en Molo, der har tjent til Havnens Beskyttelse mod Vest.

Grundplan af Molaen.

Fig. 1.

Profil efter Linien e. d. c. a. 1. 18

Scala for Profilernes { Længder / Høider

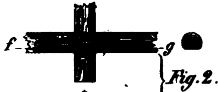

Fig. 2.

Fig. 4

Fig. 3.

Gjennemskjæring efter Linien k - l (Fig. 1)

Fig. 5.

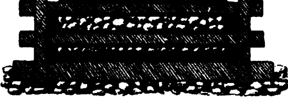
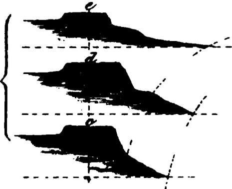
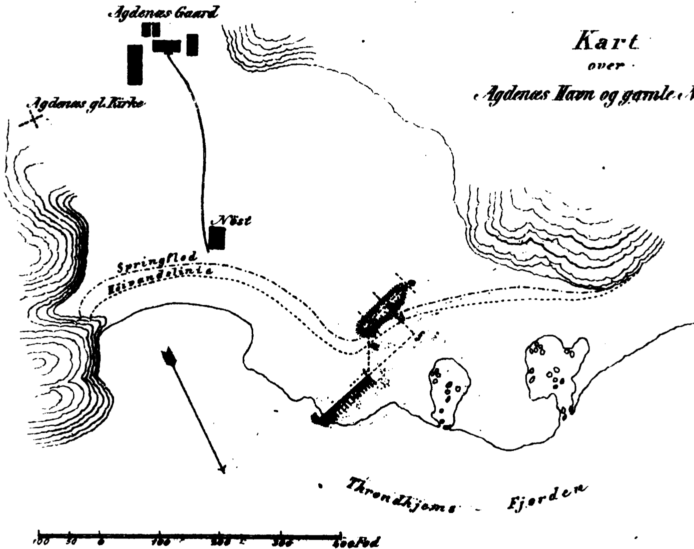

Fig. 6.

Kart over Agdenæs Havn og gamle Mole.

Holst's Atelier

De nuværende Levninger af denne Molo have en Længde af 116,5', Bredden er 15,5', og bestaa af 3 Stokkelag, hvoraf kun det underste i sin Helhed forefindes; af 2det Lag findes Levninger efter hele Moloens Længde, og, som Fig. 1 viser, har det optaget hele Bredden. Det 3die eller nuværende øverste Lag viser sig kun paa et Sted fuldstændig og forresten som Stumper eller mangler ganske.

1ste Lag, Grundstokkene, udgjøres af 16 Stykker tversoverliggende svære Stokke, der ved Topperne paa nordre Ende holde 1,5' til 2' i Diameter; alle vende Rodenderne mod Nord og have en indbyrdes Afstand fra Midte til Midte af gjennemsnitlig 7'. For at holde Tømmerværket sammen ere disse Stokke i begge Ender forsynede med helt gjennemgaaende Taphul, hvori har staaet vertikale Standere, der sandsynligvis have naaet til Bolværkets øverste Kant og der været forbundne med hinanden paa samme Maade som i underste Stokkelag. Paa nogle Steder, nemlig ved 4, 5, 6 og 8, Fig. 1, findes disse Standere endnu til en Høide af 1 til 2 Fod over øverste Tverskikt, paa andre Steder i Høide med Langstokkene, og atter paa andre ikkun til jevnt med Overkanten af de Stokke, hvori de ere indtappede.

Standernes Dimensioner variere mellem 6" × 7" og 7" × 8" i Firkant, og de ere, paa faa Undtagelser nær, raadne heltigjennem. Grundstokkene, der ligesom alt andet forefundet Trævirke er af Furu, have i Forhold til den lange Tid, hvori de vexelvis have været udsatte for Søens og Luftens Paavirkning, holdt sig særdeles godt. Et af Stok No. 8, 5' fra nordre Ende, afhugget Stykke, der medfølger som Prøve, viser indenfor den kun 1" tykke raadne Ring aldeles friskt og ubedærvet Træ. Paa den opadvendende Side ere Stokkene temmelig afplattede, hvilken Afplatten antages frembragt ved de efterhaanden raadnende Deles Afgniden af Bølgeslaget og dermed følgende mindre Stene og Grus.

2det Stokkelag, der ligger vinkelret mod det førstnævnte, har, som Plantegningen Fig. 1 viser, ligget Side om Side over hele Bredden og med Undtagelse af de yderste Stokke paa Langsiderne hovedsagelig bestaaet af smekrere Tømmer, antagelig fra 4"

til 8" i Diameter, hvorved Topenderne af de ved Bygningen forekommende sværere Stokke samt mindre, til andet Brug utjenligt, Virke har kunnet benyttes. Disse Stokke ere betydelig medtagne, de fleste omtrent til Halvparten af deres Tykkelse bortraadnede, hvortil deres for Veiret mere udsatte Beliggenhed samt at de, som af mig antaget, for en Del bestaa af Topender og saaledes i sig selv ere mindre rige paa præserverende Bestanddele, giver antagelig Grund.

3die eller øverste Stokkelag findes kun ved 16 til sin fulde Længde og forresten ved 5, 6 og 7, dog kun paa de to første Steder i saadan Tilstand, at deres Forbindelse med de yderste Langstokke samt med de vertikale Standere kan sees.

De vertikale Standere have, som Fig. 2 og 3 vise, været til sin halve Tykkelse indfældte saavel i den langsefter som tversover gaaende Skikt.

Figur 5 viser de nuværende Levninger af Moloen i Gjennemskjæring, saadan som den har været, idet jeg antager, at det langsefter gaaende Lag af smaat Tømmer ei har forekommet høiere op, da det ikkun vilde været til Hinder for den Stenfyldning, som har ligget mellem Langvæggene og Tverstokkene.

Som Længdeprofilet og Fig. 1 vise, ligger den yderste Ende af den nu tjenlige Molo under den almindelige Lavvandsgrændse, og da den tillige er bedækket af store Stene, kunde jeg ei faa den tilfredsstillende undersøgt. Mellem 16 og 18, hvor der i Langstokkene findes Taphul, antages dog at ligge eller have ligget en Stok i Lighed med de øvrige Grundstokke og ovenpaa denne og Grundstok No. 11 et Lag af større Stokke over hele Bredden. Ved laveste forekommende Vandstand skal, efter Fyrvogter Jakobsens Opgivende, de yderste Ender af disse Stokke kunne sees, og har han lovet ved første givne Leilighed nærmere at undersøge denne Del af Moloen og derom at meddele Oplysning.

Paa Moloens Sydside og i varierende Afstand fra den samt mellem hverandre indbyrdes staa nogle skraat nedsatte Pæle, der helde indad mod Moloen og rimeligvis have været forbundne med dennes øverste Kant for at give den hele Bygning en større Stiv-

hed og Modstandskraft mod Bølgeslaget. Paa nordre Side findes intet Spor af nogen saadan Forstøtning. Pælene staa ikkun et Par Fod dybt og have en Høide over Grunden fra 8" til 2'. En af disse Pæle, der før min Ankomst til Stedet var bleven optagen, er afbildet Fig. 4, og et paa det Tykkeste afskaaret Stykke medfølger. Af disse Pæles Heldningsvinkel samt Afstand fra Moloen at slutte sig til dennes Høide er meget usikkert, da Heldningsvinkelen ikke med Nøiagtighed kan maales, og denne desuden selv maaske i Tidens Løb har forandret sig; saaledes staar nu den ret ud for 12 værende Pæl lodret. Om den ogsaa tidligere har staaet saaledes eller heldet mod Moloen, er ikke godt at afgjøre. At Moloen maa have havt en Høide af 3' til 5' over høieste Vandstand, maa vel ansees givet, og selve Moloens Høider blive da (se Nivellementet) paa østre og vestre Ende henholdsvis 16,5' og 10' til 18,5' og 12'. De ved Hjelp af de skraatstaaende Pæle fundne Høider stemme temmelig overens hermed; saaledes har den ret ud for 4 staaende Pæl en Afstand af 7,6' fra Moloen og 51° Heldningsvinkel, hvilket giver Moloen paa det Punkt en Høide af 9,4'. Den mellem 6 og 7 staaende Pæl har en Afstand fra Moloen = 8,5', Heldningsvinkelen er 58°; Moloens Høide paa det Punkt skulde altsaa blive 13,6'.

Da den øverste Ende af de nu forefindendes Levninger ligger 7' under høieste Vandstand, maa altsaa Moloen have strakt sig længere indover, og da enten i Forlængelse af den nuværende Retning til *f* (se Kartet) og derfra i ret Vinkel bøiet af mod *d* eller gaaet i Retningen *1—c*; thi at den har staaet i Forbindelse med den derværende langstrakte Forhøining, anser jeg udenfor al Tvivl. Denne Forhøining, der løber omtrentlig paralel med Retningslinien *1—f*, er ovenpaa 97' lang og fra 15' til 20' bred med forholdsvis større Grundflade og bestaar af ophobede store Stene med en Mellemfyldning af mindre Stene og Jord. Trende Tverprofiler sees Fig. 6. Hvad der begrunder en Antagelse af Linien *1—f*, er, at der paa denne Strækning findes en Samling tildels store men noget spredt liggende Stene, der dog temmelig nøiagtig følge Retningen mod *f*, medens Grunden paa begge Steder bestaar

af mindre Stene, Sand og Grus, samt at denne Retning med Hensyn til Bølgeslaget vilde været den hensigtsmæssigste. De vestenfra kommende Bølger vilde derved have truffet Moloen under en Vinkel af ca. 40°, og saaledes ikkun henimod den halve Kraft virket vinkelret mod den.

Den mindre heldige Retning af Stykket *f—d* samt den store Længde og Forhøiningen *c—e*'s Retning taler dog meget imod at den manglende Del af Moloen skulde havt ovennævnte Retning.

Ved derimod at følge Linien *1—c* vilde Afstanden til Høivandslinien blive reduceret til ikkun Halvdelen af den første Linies Længde.

Forhøiningens Retning og Form, den østre Endes steile Dosering og mod Linien *1—c* temmelig vinkelret afbrudte Kant, der synes at antyde en Tilslutning til Noget udenfor værende, forekommer mig saa stærkt at fremhæve denne Linie, at jeg holder den for den rigtige. At intet Spor af Levningerne her findes, giver intet holdbart Bevis for, at Moloen ei har havt denne Retning; jeg anser det meget mere som et Bevis paa, at den har staaet der, thi dens for Søgangen udsatte Beliggenhed forklarer tydelig Fraværelsen af alle Levninger. Efter den gunstigere beliggende Linie *1—f* skulde derimod efter min Mening være fundet Spor af Tømmer, hvis Moloen havde staaet der. Strækningen mellem Moloen og Bugten er delvis bedækket af større Stene, der antages at have udgjort Moloens Fyldning, forsaavidt denne har staaet i Retningen *18—1—c*.

Af Gjenstande, der kunde foranledigede en videregaaende Undersøgelse, er Intet fundet.

BILAG II.

INDBERETNING AF ADJUNKT RYGH OM DE AF HAM I 1869 FORETAGNE GRAVNINGER I STOD.

Hensigten med de undersøgelser, som jeg efter direktionens beslutning foretog i Stod i august og september 1869, var nærmest

ved gravninger i de derværende stenkredse at søge at finde oplysninger, som kunde give bidrag til en nærmere bestemmelse af deres betydning.

Jeg begyndte med kredsen paa Helge. Med hensyn til omgivelserne i dette paa fornlevninger overordentlig rige felt henvises til Klüwers beskrivelse og kart (hvor denne kreds findes betegnet med *c*) og Nicolaysens N. Fornl. 657 f. Den anden kreds, som ifølge Neumann (Fornl. anf. st.) skulde findes lidt i sydvest for den større, har jeg ikke kunnet finde. Jeg formoder, at Neumann har taget en del store stene, der have dannet kanterne af nogen af de der liggende gravhauge, for en kreds; det kunde saa meget lettere ske, som det er vanskeligt at orientere sig i det tætte skovholt, der skraaner ned vestenfor stenkredsen, og som er aldeles opfyldt med levninger af gravhauge. Der synes at være spor til, at den af Klüwer afsatte stenmur paa nordsiden af denne plads har været fortsat nedenom og rundt om den. De af Klüwer med *k* og *l* betegnede bautastene ere nu begge nedfaldne. Stenkredsen dannes af 9 svære kampestene omtrent i en cirkel, dog saa, at den ene paa nordsiden ligger nogle alen indenfor kredsen; i midten er en større sten, omtr. 2¼ alen over jorden og 1 alen ned i den, nedentil 2 alen bred, 1 alen tyk, oventil skraat affladet. I en dybde af ½—¾ alen fandtes lag af større stene, som gik fra de søndre og østre sidestene mod midtstenen, men dog ikke lige til denne, dels bestaaende af en enkelt række stene dels af flere i bredden. Merkeligt var det lag, der fandtes mellem den nordøstligste sten og midtstenen, da det nærmede sig til formen af et smalt gravkammer, 3—4 alen langt. Ved den indre ende var en stor sten tvert for, og fra den var der begyndelse til sidelag, paa den ene side i over en alens længde; ved den ydre ende dannedes en skarp spids af 5—6 sammenlagte kvarttykke stene; til nogen forbindelse i midten fantes intet spor, og der er ingen grund til at tro, at der nogensinde har været gravet her. Der blev overalt gravet dybt ned under og omkring disse stenlag, uden at vi støtte paa noget eiendommeligt. Grunden bestod af rød grov aur, opfyldt med haandstene. I den anden halvdel af kredsen fandtes

ingen lignende stenlag, men her stødte man i dybde af ½ alen paa et sammenhængende kullag af 1"s tykkelse og 4 alens tversnit, som inderst skraanede opad; mellem dette og auren var et simplere jordlag, og paa et lidet stykke var der et andet kullag mellem dette og auren, under det første. Udenfor dette kullag fandtes en hestetand, ellers intet. Stenene bleve ei rørte, og der blev ikke gravet under dem uden tildels under midtstenen, der saaes at have et grundlag af mindre stene.

Derpaa undersøgte jeg kredsen paa For prestegaard (Fornl. 652, Klüwer 84); den har oprindelig bestaaet af 6 stene i kreds med en 7ende i midten; nu ere kun 3 yderstene tilbage. Den ligger paa en fjeldknaus og et stykke nedover dennes ene side, saa at midtstenen har staaet i bakkekanten. Under den tynde græstørv var der kun et par tommer jord, til man stødte paa berget. Jorden blev overalt gjennemgravet, men intet blev fundet. At der ikke kan have været mere jord før, kan tydelig sees af stenene. Her kan der derfor aldrig have været nogen begravelsesplads.

Af kredsen paa Utgard (Fornl. 653) er nu stenen i midten og af yderstenene 2 i syd og 2 i nord tilbage; i vest synes 2 bortskaarne ved veien og paa østsiden en borttaget. ¾—1 alen under overfladen stødte jeg paa rød fin aur. Rundt omkring midtstenen, ½ alen under overfladen, fandtes et kullag, 2—3" tykt, i nogle alens udstrekning; mellem dette og auren var et askeholdigt (?) graat muldlag. Lidt i syd for dette stødte jeg paa et andet kullag af samme sort, der strakte sig udenfor kredsen forbi den sydvestre ydersten. Fra et lidet stykke indenfor denne og lige ud efter rabben mod syd fandtes et stykke under overfladen et stenlag af vel tilsluttende store løftinger, blandet med heller, der tilsyneladende vare brudte, 4 alen bredt og over 5 alen langt; kullaget fortsattes flere alen langt ind under disse. Ellers fandtes intet under dem. Midtstenen er 1½ alen høi, 1¼ alen bred, 1 alen tyk; paa den ene side er en smal fordybning, en haandbred lang, og nede i den 4 huller som efter fingre; over ½ alen derfra er et enkelt hul, som sagnet siger skal være merke efter tommelfingeren.

Af de 3 stenkredse paa Hegge (Fornl. 655 f., Klüwer 81 ff), undersøgte jeg den sydligste (*B* paa Klüwers kart); kun de 2 sydlige endestene staa nu igjen, da den nuværende bygsler af grunden har borttaget de øvrige stene og gravet dem ned i et hul ved siden af kredsen. Da imidlertid retningen og den omtrentlige udstrekning kjendtes, gjennemgrov jeg ogsaa her jordsmonet, som sædvanligt omtrent ½ alen ned i auren. I den nordlige halvdel fandtes ogsaa her omtr. ½ alen under overfladen et kullag, flere alen bredt og langt. Ellers fandtes ikke det ringeste merkeligt af nogen art. Efter udfaldet af disse gravninger besluttede jeg for denne gang ikke at foretage nogen undersøgelse af den midtre, endnu næsten fuldstændig bevarede kreds (*A* hos Klüwer), især da jeg derved vilde have forstyrret et smukt anlæg. Af den nordlige kreds (*C*) ere for længere tid siden stenene blevne søndersprængte og bortførte.

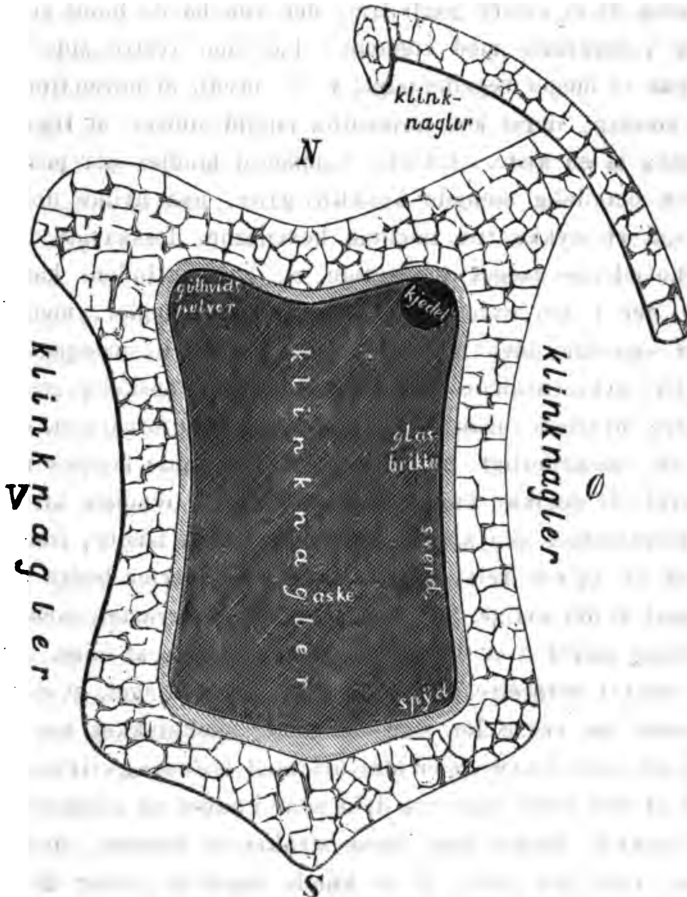
Derimod benyttede jeg resten af den korte tid, jeg havde til min raadighed, til en foreløbig undersøgelse af en af de merkelige kredsrunde stenlægninger paa Eggehvammen (Fornl. 654 f.). Det kan ikke erkjendes, at der i dem viser sig noget, som kan betragtes som spor af gravkammer ovenpaa overfladen; men der er i deres midtre en mindre kreds, som er fremkommen ved, at et lag af stene i en cirkel er ophøiet over den øvrige stenlægning. I den vestligste, nærmest postveien, lod jeg gjennemgrave et stykke i midten af omtrent 10 alens tversnit. Gravningen var overmaade besværlig, da hele det jordstykke, hvorpaa stenlægningerne findes, er overvokset med store trær, og stenene fordetmeste ere adskilligt over løftestenes størrelse. Lidt søndenfor midtstenes nuværende plads (Fornl. 655) fandtes en fin hein; lag af kul fandtes paa den østre side i temmelig udstrekning i ½ alens dybde. Paa den nordre side, 2½ alen fra midtstenen, traf vi ¾ alen under stenene paa en stenhelle, omtr. ¾ alen lang og ½ alen bred, der hvilede paa opstablede mindre stene. Umiddelbart under den fandtes en kjedel af kobber, saavel ovenpaa som paa siderne omgiven af et lag opløst kul. Da den forsigtigt afdækkedes, viste det sig, at den havde lidt et saadant tryk af stenhellen og jordmassen, at

den var revnet rundt om paa midten, og den ene del presset ind i den anden; forresten var den hel. Øverst i den laa et lag af never, og under dette var den helt fyldt med brændte ben. Øverst blandt disse fandtes 4—5 stykker jern af kjedelens hank, ¾ tomme tykke, og længere ned en fingerring af guld, glat og indvendig hul; længere nede to hasselnødskaller og en anden ring, mage til den første. (Hasselnødder ere fundne i en gravhaug fra yngre Jernalder i Jylland, se Worsaae om Mammenfundet i Aarb. f. Oldk. 1869 s. 210). Kjedelen er af tyndt kobber, oventil omtr. 9", nedentil 6" tommer i tversnit og udbuget paa midten; dens oprindelige høide har været 8—9". Den øverste rand er udoverbrettet og deri var der merker efter ører af jern, hvori hadden havde siddet, og som have været fastslaaede paa ydersiden med jernnagler, hvoraf en del endnu sidde i. Nedenunder randen er der en forsiring af nogle svagt indtrykte striber, der løbe parallelt rundtomkring kjedelen. Ringene veiede tilsammen 7 kvint. af næsten rent guld (23 kar.). Benene bleve nedgravede paa samme sted, hvor de bleve fundne; alle de øvrige fundne sager ere overdragne til Vidsk. Selskabs samling. Findestedet var omtrent centrum af stenlægningen, og den store sten har vistnok oprindelig ligget over dette; den blev ogsaa ved restitutionen af stedet lagt her. Ved dette vigtige fund maa det vistnok ansees bragt til vished, hvad Professor O. Rygh allerede iforveien (Aarb. f. Oldk. 1869 s. 156) har formodet, at alle disse stenlægninger ere en form af begravelser fra den ældre jernalder.[1] Jeg tror derfor at det bør være et af de foretagender, som det maa være vigtigst for foreningen at faa udført i den nærmeste fremtid, at lade undersøge de øvrige levninger af denne art, som findes i N. Thjems. amt. Fornemmelig maa jeg henlede Opmærksomheden paa de øvrige paa Egge og de 10 paa Halleim i Verdalen (Fornl. 637).

Samtidig med disse arbeider lod jeg tillige, idet hr. student Th. Solem hjalp mig med opsynet, udgrave to lave næsten udjevnede runde hauge paa Hegges jorder ved siden af hinanden

[1]) Jfr. Aarsb. 1868 s. 140 note 2.

imellem veien og den nordligste stenkreds (*C*). I den sydligste af disse[1] fandtes en merkelig begravelse fra den yngre jernalder. I haugens midte, ikke langt under den nuværende overflade, afdækkedes et **s t e n k a m m e r** af vel sammenlagte stene, 8 alen langt, 4 alen bredt paa det smaleste mellem murenes yderkanter. Formen er, som det sees af følgende rids,[2] eiendommelig, idet kam-

meret paa den søndre ende gaar ud i en spids, og der ved den nordre er en tilsvarende indvigning, ligesom sidemurene bøie sig

---

[1]) A i Vidsk. Selskabs katalog.

[2]) Det maa merkes, at dette kun er et løst rids, som blev taget i hast under gravningen.

ind paa midten. Til det nordøstre hjørne sluttede sig en bueformig mur, 4—5 alen lang, om hvis betydning gravningen ikke gav nogen oplysning. Langs den indre kant af stenmuren fandtes et lag meget raadnet træ, der ganske fulgte kammerets form, og var tykkest og dybest ved den søndre spids; det var umuligt at afgjøre, om der kun havde været en enkelt stok, eller om det var en levning af et større parti træ, der kun havde holdt sig, hvor det var i berørelse med stenene. Paa den vestre side hvilede træet paa et meget regelmessigt, 4—5" bredt, af muren fremspringende stenlag; deraf kan formentlig ialfald sluttes, at træet ikke er levning af en kiste. Udenfor kammeret fandtes der paa begge sider en betydelig mengde klinknagler, paa hvilke der i regelen sad et stykke træ imellem hovederne, forsaavidt de vare hele; hovederne meget langagtige og hule. Indeni kammeret fandtes der i den øvre del et mindre antal nagler, men ingen udenfor enderne uden nogle faa indenfor den udspringende buemur. Det synes saaledes her at være ligesaa vanskeligt som ellers at afgjøre, hvorledes man skal forklare naglernes forekomst, og især synes det besynderligt, at de i saa stor mengde fandtes udenfor kammeret; at de ikke kunne have hørt enten til nogen kiste eller baad, forekommer mig klart. Inde i kammeret fandtes fremdeles: i sydøst et spyd, reist opefter muren og derfor bedre bevaret end noget af det øvrige, 20" langt, adskilligt forrustet, men neppe nogensteds meget over 1" bredt. Det nederste af falen, der har været mest i berørelse med jorden, er saa medtaget, at den ikke godt lader sig rense for sten og sand; skaftstykket har et fint belæg af sølvtraad og er forsynet med messingstifter. Ved midten af den østre side var dybt nede i auren et horizontalt liggende sverd, hvoraf kun smaa stykker af klingen, deriblandt spidsen, vare saa faste, at de kunde tages op; efter disse har det været tveegget og temmelig bredt. Strax nordenfor dette fandtes en samling glasbrikker, hvoraf 8 sorte af ensartet glas vare fuldstendig bevarede, men endel gul- og blaastribede dels allerede vare smuldrede hen, dels vare saa overordentligt skjøre, at det kun var muligt at optage større stykker af 4 af dem. De

ere hovedsagelig kugleformede, men forlængede noget ud paa den ene side og der affladede, saa at de kunne staa meget stødt. Det har utvivlsomt været spillebrikker; de ere omtrent $\frac{3}{4}$" høie. Ved det nordøstre hjørne laa dybt nede en kjedel af jern, der var meget fortæret i den vaade aur, saa at jeg kuns af den halvdel, som laa nærmest muren, kunde faa op større sammenhængende stykker; den har maaske været 15" i tversnit og, som det syntes, afrundet indentil; den har havt brede fødder eller en sammenhængende udstaaende rand nedenunder. Den bestod af et tykkere ydre lag og et tyndt indre, der skilte sig ad ved optagningen. Det indre var opfyldt af en masse jernrust, enten af den nedfaldne øvre del af kjedelen eller af andre jernsager, som have været nedlagte i den. Om den har havt hadde eller ikke, kunde ei afgjøres. I nordvest fandtes et fint gulhvidt pulver, som jeg ikke her i byen har kunnet faa analyseret, men som neppe kan være af ben. I den søndre del fandtes et lag askejord. Et lidet stykke under sverdet og kjedelen stødte vi paa en bund af blaaler; der gik vandaarer over dette, og at auren er holdt fugtig af disse, har bidraget sit til, at sagerne have holdt sig saa daarligt.

I den nordre haug *(B)* var alt endda mere ødelagt. Ogsaa her var gravkammer; men kun paa den søndre ende og halvparten af den vestre side var muren bevaret; sydenden var her retlinjet, men en smule skraa. Ved den nordre ende var en stor bred sten og ovenpaa denne en opreist, lidt udover heldende stenhelle, $\frac{3}{4}$ alen høi, oventil $\frac{1}{2}$ alen bred, nedentil smalere. Forresten fandtes kun enkelte stene af murene, men det syntes dog ikke, som om haugen tidligere havde været aabnet. Langs den søndre ende og halvveis frem paa østsiden var et trælag af samme art og størrelse og liggende paa samme maade, som i den anden haug; det har visselig ogsaa her gaaet rundt hele kammeret, men har ligesom alt andet holdt sig daarligere her. Naar disse dele af træet har kunnet forsvinde fuldstendigt, kan man maaske antage, at træet er levninger af et helt lag over kamrene, om der end nu kun var bevaret noget af det ved kanterne. Langs den vestre side nærmest hovedenden har der ligget et sverd ho-

rizontalt. Nu var næsten kun rustfarven i jorden levnet af det; det har været ⅘ alen langt; nogen form af heftet kunde ei skjelnes; odden, der endnu bestod af nogenlunde sammenhængende jern, vendte mod syd; efter denne har det været tveegget. Klinknagler fandtes i temmelig stor mengde paa den vestre side og i mindre antal udvendig. Kammeret var mindre end i den anden haug, 3 alen langt mellem de indre kanter, 1½ alen bredt, muren fra ½ til 1 alen bred. De fundne sager ere indlemmede i Videnskabsselskabets samling.

Begge haugene bleve efter gravningen fuldstendig restituerede til sin forrige skikkelse. Jeg vil ved denne anledning henstille til filialafdelingens direktion at vedtage som princip, at alle gravhauge, som undersøges under dens ledelse eller med bidrag af dens midler, skulle gjengives det samme udseende, som de havde før gravningen. Jeg haaber, at dette exempel kan tjene til i nogen grad at modvirke den mangel paa pietet, som nu vises mod disse fornlevninger baade af de private grundeiere og desværre ogsaa af det offentlige. Der er steder i Indhered, hvor bønderne hvert aar imellem aannerne tage sig for at kjøre jord af gravhauge ud over myrer, fordi haugens sand virker gavnligt paa myrjorden, og der er vist ikke mangen gaardbruger, der betenker sig paa at kjøre ud en haug, naar han derved kan faa en ager jevn. Veivæsenet tillader endnu i nordre Throndhjems amt, at der tages veifyld af gravhauge, uagtet veilovens forbud. Naar almuen ser, at foreningen gjør opofrelser for at bevare disse levninger til fremtiden, er det at vente, at det ialfald hos mange kan vække den tanke, at gravhauge er noget, som fortjener at fredes. Det kan desuden visselig ikke negtes, at gravhauge have verd som historiske mindesmerker ogsaa uafhængigt af sit indhold af oldsager, og at ogsaa fremtiden har sit krav paa at beholde dem som saadanne. Jeg vilde finde det ønskeligt, om alle ogsaa i andre dele af landet, som foretage gravninger i videnskabeligt øiemed, kunde vedtage at følge det samme princip, hvad der ei nu altid synes at ske. Det vil vistnok medføre den uleilighed, at der kan være mange store hauge, som man da ikke vil kunne give sig ifærd med

at undersøge, fordi man ikke har tid og midler til at restaurere dem, og at man ikke vil faa udgravet saa mange hver sommer. Men der er nok af lave hauge at grave i, saa at man indtil videre godt kan lade de høiere staa, og hvad der kan tabes i mengden af videnskabeligt udbytte, vil erstattes, om man ved denne fremgangsmaade kan bevirke, at ikke saa mange gravhauge udjevnes uden noget udbytte for videnskaben, som nu sker.

LOVE

FOR FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDERMERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 16 December 1844).

---

§ 1. Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde Norske Fortidsmindesmerker, især saadanne, som oplyse Folkets Kunstfærdighed og Kunstsands i Fortiden, samt gjøre disse Gjenstande bekjendte for Almenheden ved Afbildninger og Beskrivelser. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, understøtte Reiser i Fædrelandet og befordre Udgivelsen af Verker, sigtende til ovennævnte Øiemeds Opnaaelse. — § 2. Foreningens Middelpunkt er Kristiania. — § 3. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges aarligen blandt dens i Kristiania værende Medlemmer en Direktion af 5 Personer og derhos ved særskilt Valg en Kasserer og[1] to Regnskabsrevisorer[2]. Direktionen udvælger atter af sin egen Midte en Formand og en Sekretær[3]. Den supplerer sig selv, i Tilfælde af Vakance, indtil næste Valg. — § 4. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Direktionen og aarlig erlægger til Foreningens Kasse en Kontingent af en Speciedaler, hvilken indbetales forskudsvis til Foreningens Kasserer i Begyndelsen af hvert Aar. Er den ei erlagt inden Paaske, ansees Vedkommende for udtraadt af Foreningen[4]. — § 5. Foruden de ordentlige Medlemmer kan Direktionen indbyde overordentlige eller Æresmedlemmer, hvilke da ingen Kontingent erlægge. — § 6. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Pengemidler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandske og udenlandske, som den anser for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmeflerhed. — § 7. Kassereren aflægger aarligt Regnskab for Direktionen, hvilket Regnskab, efterat være revideret af de dertil udvalgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling. — § 8. Mod Aarets Slutning[5] holdes, efter offentlig Indbydelse af Direktionen, en Generalforsamling. I denne vælges Foreningens Direktion og øvrige Embedsmænd, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, forelægges det foregaaende Aars Regnskab, og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Direktionen eller nogen anden af Direktionens Medlemmer maatte

---

1) Ordene „en Kasserer og“ udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 30 Decbr. 1858.

2) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 30 Juni 1869 forandret derhen, at Direktionen selv antager en lønnet Revisor.

3) Ordene „og en Sekretær“ udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 22 Decbr. 1848.

4) Den Bestemmelse er indtil videre sat ud af Kraft.

5) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 15 Mai 1854 forandret til „I Marts eller April.“

bringes under Diskussion. Direktionen kan ogsaa til andre Tider sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder saadant hensigtsmæssigt. — § 9. Direktionen lader aarligen trykke og uden særskilt Betaling uddele til Foreningens Medlemmer en Udsigt over Foreningens Virksomhed i Aarets Løb, hvormed følger Afbildning og Beskrivelse af en eller anden merkelig Levning af Fortidens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysningen om Fædrelandets Fortidsmindesmerker til Gjenstand. — § 10. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efterat være benyttede, til en af Rigets Oldsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende.

J, Frich. R. Keyser. J. Nebelong. Chr. Holst. A. Tidemand.

LOVE

FOR DEN THRONDHJEMSKE FILIALAFDELING AF FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 18 Oktober 1851).

§ 1. Den Throndhjemske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Throndhjem, og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i søndre og nordre Throndhjems Amter. — § 2. Afdelingens Øiemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Oktober[1] Maaned, blandt de i Throndhjem værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance, og anmoder et af Foreningens Medlemmer om, som Kasserer at modtage og forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af November[2] Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regn-

1) Ved Generalforsaml. Besl. af 7 Decbr. 1854 forandret til: Januar.
2) Ved samme Beslutn. forandret til: Februar.

skab med Bilag, der revideres og decideres under Eet med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening.

FORTEGNELSE

OVER ANTIKVARISKE GJENSTANDE, ANGAAENDE HVILKE FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING I SÆRDELESHED ØNSKER SIG OPLYSNINGER MEDDELTE.

Merkelige Kirkebygninger af Sten og Træ, — af sidste Slags især de saakaldte Stavekirker — med dertil hørende Forsiringer af Maleri og Snitverk, samt gamle Indskrifter med Runer eller latinske Bogstaver; — Kirke-Inventarium, Altere, Altertavler, Helgenbilleder, Kirkeklokker, Røgelsekar, Relikviekasser, Kalke, Døbefonter, Døbefade, udskaarne Stole og deslige Sager; — gamle og i Formen merkelige Husebygninger, baade Vaaningshuse og Stabbure, med deres Forsiringer og Indskrifter; — Levninger af gamle Bygninger, der kunne give Oplysninger om Bygningskunstens Standpunkt i Middelalderen, saasom Kirkeruiner og Ornamenter derhen hørende; — gammelt Husgeraad af Træ, Sten eller Metal, saasom Høisædes-Stole og andre Stole, Borde, Skabe, Kister, Drikkehorn og andre Drikkekar, Kjedler og deslige; — Bautestene og Stene med Runeinskrift, Stenkors og gamle Gravstene, merkelige Gravhauger og Stensætninger; — Sager fundne i Gravhauger, saasom Gravurner, Vaaben, Redskaber, Smykker, Afgudsbilleder eller Amuletter og lignende Sager; — samme Slags Gjenstande bevarede fra Oldtiden; — Mynter, — Brudesmykker, — Pergamentsbreve med Segl.

Foreningens Medlemmer.

(I Begyndelsen af Mai 1870).

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Dronningen.
Hendes Majestet Enkedronning Josephine.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Sophie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Therese.
Hans Kongelige Højhed Prins Oscar.
Hans Kongelige Høihed Prins August.

Direktører:

Cand. jur. N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Kgl. Fuldmegtig H. Huitfeldt.
Arkitekt Chr. Christie.

Adjunkt Siegw. Petersen, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Rigsantikvarius B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Professor, Konferensraad E. Werlauff, i Kjøbenhavn.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Abbed Cochet, keiserlig Inspektør over de historiske og kirkelige Mindesmerker i Seine inférieure, i Rouen.
Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Kaptejn G. Munthe, paa Kroken i Sogn.
Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilsson, i Lund.
Justitsraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G. Stephens, i Kjøbenhavn.
Justitsraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.

Aabel, Distriktslæge. Førde.
Aagaard, A., Kjøbmand. Tromsø.
Aalberg, S., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Kammerherre. Ulefos.
— H., Justitssekr. Kristiania.
— J., Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B., Verkseier. Nes ved Arendal.
Aarflot, M. A., Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor. Kristiania.
Aas, L., Byfoged. Kristiansund.
Aasen, E., Urmager. —
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Akerø Almuebibliothek.
Albrechtson, Advokat. Kristiansund.
Album, Overlærer. Drammen.
Alkinson, Geo. London.
Alsing, Sorenskriver. Eidsvold.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— A., Sadelmager. Thr.hjem.
— O., Sagfører. Arendal.
— S., Kjøbmand. Kristiania.
Andresen, Aug., Kjøbmand. —
— C., Højesteretsass. —
— F., Kjøbmand. —
— H., Verksmester. —
— J. P., Advokat. —
— Joh., Kjøbmand. —
Anker, B. O., Sorenskriver. Stenkjær.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arbo, C., Cand. med. Kristiania.
Arboe, P. N., Maler. Drammen.
Arbuthnott, Mstrs. Sundalen.
Arctander, L., Kjøbmand. Kristiania.
Arentz, N., Adjunkt. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjøbenhavn.
Arnesen, D., Tegnelærer. Kristiania.
— Stiftskapellan. Throndhjem.
Arnold, Stadsingeniør. Skien.
Arntzen, C., Justitiarius. Kristiania.
— K. A., Stiftamtmand. —
— S. O., Distriktslæge. Bodø.
Arup, J. L., Biskop. Kristiania.
— T., Cand. jur. —

Aschehoug, G., Toldkass. Kristiania.
Aubert, Sorenskriver. Jarlsberg.
Balchen, F. Institutbestyrer. Kristiania.
Barstad, Løjtnant. —
Bauman, Foged. Fredriksværn.
— Læge. Lillehammer.
— Skibsfører. Throndhjem.
Bätzmann, F., Journalist. Kristiania.
Beer, J., kgl. Fuldmegtig. —
Behrens, Seilmager. Bergen.
Bendeke, Joh., Løjtnant. Throndhjem.
Bendixen, Adjunkt. Kristiansund.
Benneche, H. A., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Kjøbmand, Throndhjem.
Berg, A. Wessel, Sorenskriver. Vinger.
— C. F., Overtoldbetj. Langesund.
— F., Handelsmand. Krokø.
— J. H., Byfoged. Frederikstad.
— J. H., Skoledirektør. Thr.hjem.
— J. P., Sogneprest. Dypvaag.
— T. P., Proprietær. Throndhjem.
— W. O., —
Bergh, Ingeborg, Frue. —
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergström, Axel, Assessor. Kristianstad, Skåne.
Berner, H. E., Cand. jur. Kristiania.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Dispacheur. Bergen.
Beylegaard, Sogneprest. Tønsberg.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Murmester. Kristiania.
Birch, F., Landhandler. Selbu.
Birkeland, M., Rigsarkivar. Kristiania.
— Biskop. Bergen.
Bjerkan, B. A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Bjørn, Henr. jun., Kjøbmand. Kragerø.
Bjørnson, P., Cand. jur. Kristiania.
Blaauw, H., Kjøbmand. Bergen.
Blagstad, Bundtmager. Throndhjem.
Blich, C., Højesteretsass. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.
Blix, O., Cand. theol. Stavanger.
— P., Arkitekt. Bergen.
Blom, Chr. H., Kjøbmand. Skien.

Blom, Enkefru. . Moss.
— H. J., Sogneprest. Melhus.
— S. M., Byfoged. Brevik.
Blytt, P. M., Kontorist. Bergen.
Boe, C. A., Sagfører. Arendal.
Boeck, Axel, Cand. med. Kristiania.
— C., Professor. —
— W., Professor. —
Bonnevie, N., Amtmand. Arendal.
Borchgrevink, H. J., Løjtnant.
Borg, Fr., Lensmand. Hevne.
Boye, J., Læge. Frosten.
— M. C., Toldkasserer. Laurvik.
— Vilhelm, Kandidat. Kjøbenhavn.
Brandis, G., Bager. Bergen.
Brandt, forhv. Oberst. Kristiania.
— Fr., Professor. —
Bredal, Sagfører. Moss.
Breder, Amtmand. Drammen.
Bredsdorff, Assessor. Bergen.
Bretteville, Statsraad. Kristiania.
Brinch, Chr., Cand. —
Brinchmann, C., Kjøbmand. Thr.hjem.
Broch, H. H., Kjøbmand. Horten.
— L., Oberstløjtnant. Kristiania.
— O. J., Statsraad. —
Brodkorb, Proprietær. Kjørbo.
— L. O. Vardø.
Bruenech, J., Kjøbmand. Kristiania.
Bruland, Kontorist. Bergen.
Brun, A., Agent. Throndhjem.
— J., Apotheker. —
— J. N., Bundtmager. —
Bryhn, Stadsfysikus. —
Bryn, Læge. Kongsberg.
Brynie, B., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— O., Bureauchef. —
Brækstad, C F., Boghandler. Thr.hjem.
Bucher, Lithograf. Bergen.
Buck, Fr. B., Kjøbmand. Throndhjem.
Budde, Chr., Læge. Kristiania.
Bugge, G., Læge. Vefsen.
— J., Seilmager. Mandal.
— S., Professor. Kristiania.
— Advokat. Throndhjem.
Bull, A. S., Generalkrigskom. Kristiania.

Bull, Skibsreder. Tønsberg.
— A., Kaptein i Søetaten. Bergen.
— C., Expeditionssekr. Kristiania.
— G., Stadskonduktør. —
— J. R., Korpslæge. Bergen.
— R., Kontrollør. Kristiania.
Bødtker, Kaptein. Inderøen.
— J. E., Rektor. Kristiansund.
— J. D., Byfoged. Tønsberg.
Bøgh, V., Stiftsarkivar. Throndhjem.
— V., Kjøbmand. —
— Sorenskriver. Bergen.
Cappellen, D., Jernverkseier. Ulefos.
— Didrik, Grosserer. Skien.
— J. W., Boghandler. Kristiania.
Carstens, Overlærer. Throndhjem.
Charlton, E., Dr. Newcastle.
Christensen, Byfoged. Stavanger.
— Murmester. Throndhjem.
— H. R., Namsos.
Christiansen, Chr, Grosserer. Laurvik.
— H., Restauratør. Throndhjem.
Christie, Chr., Arkitekt. Kristiania.
— E., Politimester. Throndhjem.
— J., Veibestyrer. Kristiania.
— J., Byfoged. Kragerø.
— W. H., fhv. Toldkass. Bergen.
— W., Amtsingeniør. Vefsen.
— W., Overtoldbetjent. Laurvik.
Collett, J., Justitssekretær. Kristiania.
— J., Amtmand. —
Coninck, E. de, Kjøbmand —
Coucheron, Skoledirektør. Tromsø.
Crawfurd, J. P., Grimstad.
— Dr. Bergen.
Daae, A., Skoleinspkektør. Thr.hjem.
— L., Foged. Solnør.
— L., Universitetsbibliothekar. Kristiania.
Dahl, E. C., Kjøbmand. Throndhjem.
— J., Boghandler. Kristiania.
— Lensmand. Børsen.
— fhv. Landhandler. Orkedalsøren.
— Tellef, Geschworner. Kragerø.

Dahm, E., Læge. Kristiansand.
Danckertsen, Distriktslæge. Tromsø.
Daniels, Sogneprest. Bergen.
Danielsen, Overlæge. —
— Sagfører. —
Darre, fhv. Biskop. Throndhjem.
Dedekam, Andr., Skibsreder. Mandal.
— H., Proprietær. Kristiania.
— Søren, Kjøbmand. Arendal.
Dekke, A., Skibsbygmester Bergen.
Devold, L., Farvermester. Aalesund.
Dick, Sogneprest. Akerø.
Dietrichson, C. A., Kjøbm. Kristiania.
— H., Postmester. Skien.
— Lor., Prof. Stokholm.
— Overlæge. Levanger.
Digre, J., Bygmester. Throndhjem.
Domaas, O., Prest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest. Ulvvik.
Dons, L., Kasserer. Throndhjem.
Dreier, M. N., Foged. Tromsø.
Drejer, Christen, Kjøbmand. —
— C. F., Kjøbmand —
Drivdahl, N., Cand. Flekkefjord.
Drolsum, A., Amanuensis. Kristiania.
Due, A., Frue. Wien.
— C., Indrulleringschef. Thr.hjem.
— F., norsk-svensk Minister. Wien.
— F., Kaptein. Throndhjem.
— O. C., Toldinspektør. Kristiania.
Dunker, Advokat. —
Dybwad, C., Boghandler. —
Ebbell, O. F., Arkitekt. Throndhjem.
— J., Kjøbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
Ege, C., Kjøbmand. Bergen.
Egeberg, J.H., fhv. Sorenskr. Kristiania.
— W., Kjøbmand —
Eger, L., Bureauchef. —
— & Co. —
— P., Foged. —
— Distriktslæge. Lurø.
Elieson, J. C. P., Sorenskriver. Thoten.
Ellefsen, H. N., Sekretær. Thr.hjem.
Elster, Chr., Sorenskriver. Søndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Elvrum, C., Toldfuldmegtig. Thr.hjem.
Endresen, L., Faktor. Sundalen.
Eriksen, A. E., Kandidat. Kristiania.
— B., Throndhjem.
— Edv., Kjøbmand. Kristiania.
— Joh. Handelsfuldm. Thr.hjem.
— J. A., Student. Kristiania.
— Jul. Kontorist. Throndhjem.
— M., Stolmager. —
Erlandsen, R., Sagfører. Tønsberg.
— Kontorist. Stenkjer.
Essendrop, B., Sogneprest. Strinden.
— P., Stiftsprovst. Kristiania.
Eugen Napoleon Nicolaus, Prins. Stokholm.
Ewerløf, Generalkonsul. Kjøbenhavn.
Falsen, Statsraad. Kristiania.
Fandrem, O. C., Komagfjord, Finmarken.
Faye, F. C., Professor. Kristiania.
— Fr., —
Fearnley, Professor. —
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Grosserer. Throndhjem.
Flock, Lensmand. Melhus.
Flood, Joh., Prest. Laurvik.
Foss, Wilh., Kjøbmand. Arendal.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Joachim, Konsul. Bergen.
— Herm., Kjøbmand. —
Friis, Joh., Rektor. Kristiansand.
Frisach, Læge. Grimstad.
Fritzner, J., Sogneprest. Thjødling.
Frølich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fugllie, Telegrafinspektør. Kristiansand.
Fæster, Th., Seilmager. Bergen.
Fürst, I. D., Student. Arendal.
— V., Kjøbmand. Kristiania.
Gad, Boghandler. Kjøbenhavn.
Galtung, O., Løjtnant. Bergen.
Geelmuyden, Kaptein. Horten
— Civilingeniør. Drammen.
Getz, M. Throndhjem.
Gjertsen, Fr., Institutbestyrer. Kristiania.

Gjessing, A., Adjunkt. Kristiansand.
— H., Kjøbmand. Kristiania.
— Oberstløjtnant. Throndhjem.
Glückstad, Sagfører. Namsos.
Gram, E., Kjøbmand. Throndhjem.
— I. B., Generalmajor. Fredrikshald.
— Sorenskriver. Hamar.
Gran, Alb., Kjøbmand. Bergen.
— Chr., Kjøbmand. —
Grimelund, Biskop. Throndhjem.
Grimsgaard, I. P., Overretssagf. Sarpsborg.
Grundt, Foged. Moss.
Grundtvig, Apotheker. Lillehammer.
Grønn, Indrulleringschef. Kristiania.
Gundersen, H., Konsul. Langesund.
Guttormsen, Bygmester. Throndhjem.
Gylche, Overkontrollør. —
Gysler, J. Kristiania.
Haanshuus, Apotheker. —
Haffner, Postexpeditør. Horten.
Hagemann, O. C. F., Slotsforvalter. Kristiania.
— Sagförer. Namsos.
Hals, P. N., Løjtnant. Kristiania.
Hamborg, Søren, Kjøbmand. —
Hammer, Rektor. Skien.
Hamre, Byfoged. Molde.
Hanno, von, Arkitekt. Kristiania..
Hansen, A., Foged. Ekersund.
— A., Snedker. Throndhjem.
— C. M., Snedker. —
— F., Sagfører. Kristiansand.
— H. F., Skomager. Kristiania.
— J., res. Kapellan. Gran.
— Lars, Kjøbmand. Throndhjem.
— L. W., Kjøbmand. Stavanger.
— P. jun., Kjøbmand. Tromsø.
— Sogneprest. Vikedal.
— Sogneprest. Levanger.
— Toldopsynsbetjent. Vadsø.
Hanssen, J., Kasserer. Arendal.
Hanson, B., Stavanger.
— Th., Kjøbmand. Throndhjem.
Hansteen, A. B., Prest. Selbu.
Hansteen, W., Sogneprest. Haa.
Harbitz, Sogneprest. Nøterø.
— J., Skibsreder. Tønsberg.
Harmens, Løjtnant. Kristiania.
Hartmann, Kjøbmand. Throndhjem.
Hasberg, Læge. Tønsberg.
Hauge, A., Sogneprest. Skien.
— E., Kjøbmand. Kristiania.
Havig, C. M., Lensmand. Vefsen.
— J. J., Lensmand. Namsos.
Heftye, Thom., Kjøbmand. Kristiania.
— — Student. —
Hegdal, J. H., Bager. Throndhjem.
Heiberg, A., Boghaandler. —
— Chr. Professor. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Proprietær. Amble i Sogn.
— J., Student. Kristiania.
— O. B., Stadsfysikus. Bergen.
Heide, F., Mekanikus. Kristiania.
Helliesen, H. K., Statsraad. Kristiania.
Helmers, H., Kjøbmnnd. Bergen.
Henrichsen, Rektor. Aalesund.
— F., Kaptein. Kristiansand.
— J., Bogholder. Kristiania.
— O. E., Bankdirektør. Bergen.
Hesselberg, A., Kjøbmand. Kristiania.
Heydenreich, P., Sagfører. Flekkefjord.
Heyerdahl, Læge. Kristiansand.
Hirsch, C., Læge. Throndhjem.
Hjelm, B., Kaptein. Kristiania.
— Winter, K., Handelsfuldm. Kristiania.
— — Sagfører. Namsos.
Hjort, Brigadelæge. Kristiania.
Hjorth, Postfuldmegtig. —
— Notar. publicus. Kristiansand.
Hjorthøi, Bogtrykker. Arendal.
Hoë, G., Kjøbmand. Throndhjem.
Hoel, P., Kjøbmand. Skien.
Hoff, A., Adjunkt. Herlufsholm.
— Oberst. Throndhjem.
Hoffmann, Byfoged. Kongsberg.
Hofgaard, Krigskommissær. Drøbak.
— Sorenskriver. Stavanger.

Holck, Lithograf. Kristiania.
— Kaptein. Kjøbenhavn.
Holfeldt, M. K., Overlærer. Bergen.
Holm, P., Sogneprest. Kongsvinger.
Holmboe, C., Prest. Jevnaker.
— J. M., Amtmand. Hammerf.
— J. A, Overlæge. Bergen.
Holst, A. D., Fattigforst. Drammen.
— C., Universitetssekr. Kristiania.
— F., Professor. —
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjøbmand. Tønsberg.
— P., Direktør. Moss.
— P., Th., Maler. Throndhjem.
Holtermann, A., Kjøbmand. —
— Chr., Proprietær. Strinden.
— L., Sogneprest. Hol.
— M. T., Prest. Thr.hjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerø.
Horn, Toldkasserer. Moss.
— H. S, Bager. Throndhjem.
Hornemann, Assessor. —
— H., Forstander. —
Horster, Foged. Gudbrandsdal.
Houen, Holfeldt, kath. Prest. Bergen.
Hoy, Kjøbmand. Stavanger.
Huitfeldt, H., kgl. Fuldm. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Laurvik.
Hysing, Joh. A., Civilingeniør. Flekkefjord.
Hørbye, J. C. Forstmester. Kristiania.
Høst, Universitetsboghand. Kjøb.havn.
Ihlen, J., Advokat. Kristiania.
— N., Kapteinløjtnant. —
Ingjer, L., kgl. Sekretær. —
Irgens, J., Kjøbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— Kunstmaler. Kristiansand.
Iversen, B., Handelsmand. Thr.hjem.
Jacobsen, O J., Handelsfuldm. Th hjem.
Jarmann, J. S., Verksejer. Kristiania.
— J. V., Sogneprest. Nordre Fron.
Jebsen, P., Kjøbmand. Bergen.
Jensen, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Jensen, J., Cand. polyt. Grenaa.
— Th., Proprietær. Havsten ved Throndhjem.
Jentoft, Cand. jur. Vadsø.
Jessen, Hein., Kjøbmand. Kristiania.
Johansen, Chr. Throndhjem.
Johannesen, Handelsfuldm. Bergen.
Johnsen, B. C., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Johnson, Chr., Kjøbmand. Krist.sund.
— fhv. Havnedirekt. Kristiania.
Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Kaas, Bygningsinspektør. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Ørskog.
Kallevig, I., Kjøbmand. Arendal.
Kamstrup, Handelsmand. Thr.hjem.
Keyser, C., Cand. theol. Kristiania.
Kildal, P. W. W., Kjøbmand. —
Kittel, Stadsfysikus. Arendal.
Kiær, A., Grosserer. Fredrikstad.
Kjelland, A. C., Kjøbmand. Stavanger.
— A., Civilingeniør. Thr.hjem.
— G., Stadsingeniør. Fredrikshald.
Kjellstrøm. M. Hevne.
Kjøbenhavns kongl. Bibliothek.
Klem, Kjøbmand. Throndhjem.
Klinge, Underfoged. —
Klingenberg, H., Kjøbmand. —
— J. B., Kaptein. Kristiania.
— O., Foged. Melhus.
Kloumann, Generalmajor. Bergen.
Knoff, Richard, Kjøbmand. Thr.hjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knudtzen, C. G., Handelsbetj. Farsund.
— S. S., Rektor. Drammen.
Knudtzon, C. A., Kjøbmand. Th.hjem.
— C. L., Mægler. —
— Chr., Kjøbmand. —
— H. N., Kjøbmand. —
— H. T., Kjøbmand. —
— N., Kjøbmand. Krist.sund.
Koch, J., Løjtn. i Søetaten. Horten.
— T. K., Sogneprest. Verdalen.
Kongsbergs Middel-Skole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.

Kopp, H., Kjøbmand. Kristiania.
Koren, Aug., Læge. Nordfjord.
— Wilh., Provst. Selje.
Krafft, C., Fabrikant. Kristiania.
Kraft, Edv., Cand. jur. Mandal.
— J., Sorenskriver. Orkedal.
Kramer, Kjøbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptein. Throndhjem.
Krieger, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Kristiania Haandverkerforening.
Kristiansands —
Kristiansunds Læseforening.
Krog, Student. Throndhjem.
Krogh, G. F, Agent. —
— J. C., Cand. jur. Kristiania.
Krohg, G. A., kgl. Fuldm. Kristiania.
— H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Krøepelien, J., Kjøbmand. Bergen.
Køhler, Boghandler. Throndhjem,
Køkeritz, Kjøbmand. Kristiania.
Lammers, G., fhv. Sogneprest. —
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Langeland, Apotheker. Namsos.
Langlet, Arkitekt. Drammen.
Larsen, O. P., Læge. Fredrikshald.
Lassen, C. E., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Kandidat. Kristiania.
— Wilh., Bureauchef. —
— Læge. Stavanger.
Lian, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Odense.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Boghandler. Kjøbenhavn.
— Chr. B., Kjøbmand. Bergen.
Lindemann, L. M., Organist. Kristiania.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe, von der, F., Arkitekt. Stavanger.
— J., Biskop. Kristiansand.
Lohse, Handelsfuldmegtig. Nærø.
Lorange, A. L., Student. Kristiania.
Lothe, Apotheker. Bergen.
Lowzow, C. F., Premierløjtn. Løjten.
Ludvigsen & Schjelderup. Kjøbmand. Kristiania.
Lund, Eman., Kaptejn. Bergen.

Lund, H., Sorenskriver. Namsos.
— Jac., cand. mag. Drammen.
— Joh. T., Handelsm. Thr.hjem.
— O, Læge. Kristiania.
— P. L., Konsul. Arendal.
— Kapteinløjtnant. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsø.
Lundgreen, H., Kjøbmand. Thr.hjem.
— Helm, Kjøbmand. —
Lundh, O. G, Cand jur. Kristiania.
Lyngh, Th., Bureauchef. —
Lysholm, O., Kjøbmand. Throndhjem.
Løchen, H., Proprietær. Sundnes.
Løken, J., Kjøbmand. Kristiania.
Løkke, Overlærer. —
Løvenskiold, O., Højesteretsassessor. Kristiania.
— Løjtnant i Søetaten. Horten.
Mack, J. D. F., Kjøbmand. Tromsø.
Magelssen, Politimester. Bergen.
Magnus, G., Foged. Grimstad.
Major, Kommandant. Munkholmen.
Malling, Bogtrykker. Kristiania.
Malthe, Postexpeditør. Mandal.
Mandt, M., Lensmand. Mo, Thelemarken.
Manthey, A. C., Statsraad. Kristiania.
— A. V., Højesteretsass. —
Mariboe, Assessor. —
Martens, D., Boghandler. Bergen.
— Sogneprest. Maalselven.
— D., Korpslæge. Bergen.
— Joh. B., Kjøbmand —
Matheson, J., Kjøbmand. Thr.hjem.
Mathiesen, H. Strinden.
Matzow, G., Mægler. Throndhjem.
— H., Kjøbmand. —
Maurer, Tømmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktør. —
Meier,, F., Farmaceut. Ekersund.
Meinich, H. T., Amtmand. Lillehammer.
Meisterlin, W. M., Kjøbmand. Throndhjem.
Meldahl, Statsraad. Kristiania.
— Etatsraad. Kjøbenhavn.

Melsom, J., Skibskaptejn. Tønsberg.
Meydell, G. H. N., Bergmester. Kristiania.
— J. G., fhv. Generalmajor. Kristiania.
Meyer, Trap-, H., Arkitekt. —
— Thv., Kjøbmand. —
— S., Kjøbmand. Vardø.
Michelsen, Konsul. Bergen.
Moe, O. A., Kjøbmand. Throndhjem.
— B. C., Handelsfuldm. —
Moestue, T., Kjøbmand. Kristiania.
Mohn, Fredr., Kjøbmand. Bergen.
Monrad, M., Professor. Kristiania.
Montelius, O., Student. Upsala.
Mosling, H., Arkitekt. Throndhjem.
Motzfeldt, Stiftamtmand. —
Munch, A., Professor. Kristiania
Muus, N., Kjøbmand. Stenkjær.
Mülertz, Sogneprest. Drangedal.
Müller, res. Kapellan. Verdalen.
— W., Læge. Sundalen.
Münster, T. G., Provst. Laurvik.
Myhre, Edv., Bordskriver. Thr.hjem.
— G., Kjøbmand, Kristiania.
Møller, C., Kjøbmand. Throndhjem.
— C. F., Guldsmed. —
— M., Frøken. Fredrikshald.
— H. L., Kjøbmand. Kristiania.
— H. K., Sagfører. Næsne.
Nannestad, B., Sorenskriver. Drøbak.
— F. P., Foged. Molde.
Neergaard, Ant, Cand. jur. Vadsø.
Neuhaus, C, Kjøbmand. Bergen.
Nicolaysen, J., Foged. Gannestad.
— L. W., Kjøbm. Kristiania.
— N., Antikvar. —
Nielsen, Chr. Throndhjem.
— Mart., Byfoged. Haugesund.
— N. J., Postmester. Tromsø.
— P., Foged. Hammerfest.
— P. C., Løjtnant. Kristiania.
— Th., Bager. Throndhjem.
— Y, Cand. mag. Kristiania.
Nissen, R. T., Professor. —
— Apotheker. Farsund.

Nordvi, A. G., Kjøbmand. Finmarken.
Noodt, Urmager. Throndhjem.
Nordtømme, Lensmand. Meldalen.
Norum, Sorenskriver. Hadeland.
Nygaard, M., Adjunkt. Kristiansand.
Næss, J., Rebslager. Throndhjem.
— Guldsmed. —
Oldenborg, P. Kjøbmand. —
Olrog, Toldinspektør. Kristiansand.
Olsen, A., Landbrugsskolebestyrer. Søndfjord.
— C., Kjøbmand. Tvedestrand.
— C., Ølbrygger. Throndhjem.
— H., Mekanikus. —
— O., Kjøbmand. Tønsberg.
— Dyrlæge. Arendal.
— Z., Arbeidsbestyrer. Thr.hjem.
Onsum, Kjøbmand. Kristiania.
Opmaalingskontor, det geografiske. Kristiania.
Oscar Gustav Adolf, Prins. Stokholm.
Oscar Carl August, Prins. —
Oscar Carl Wilhelm, Prins. —
Osmundsen, J. M, Skolelærer. Farsund.
Ottesen, Arth., Handelsfuldm. Kristiania.
Otto, Løjtn. i Søetaten. Fredriksværn.
Over-Rein, Cand. Stenkjær.
Parelius, M., Kjøbmand. Throndhjem.
— N., Kjøbmand. Kristiansund.
Paulsen, H., Sagfører. Skien.
— M., Cand. jur. Kristiania.
Paus, Byfoged. Skien.
Petersen, A., Sagfører. Throndhjem.
— A., Coiffeur. Bergen.
— A. B., Byskriver. Kristiania.
— C. E., Kjøbmand. —
— C. G., Sagfører. Namsos.
— Chr. Ph., Sagfører. Grimstad.
— G., Bogtrykker. Thr.hjem.
— H. H., Overlærer. —
— Joh., Kjøbmand. Bergen.
— M. S., Kjøbmand. Grimstad.
— P., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Farmaceut. —
— Siegw., Adjunkt. —

Pettersen, K., Adjunkt. Tromsø.
Piene J. Throndhjem.
Platou, Borgermester. Bergen.
Prahm, J. N., Cand. phil. Kongsberg.
Printz, H. C., Læge. Land.
Qvam, Fredrikke, Frue. Stenkjær.
Ramm, H., Auditør. Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent. Throndhjem.
Randklev, Student. Lekø.
Rasch, H., Professor. Kristiania.
Ravn, Premierløjtnant. Kristiansand.
Rehbinder, Oberst. Fredrikstad.
Reimers, H., Kjøbmand. Bergen.
Reiss, Kjøbmand. Kristiania.
Rested, fhv. Sorenskriver. Mandal.
Reusch, B., Kontorist. Bergen.
Richter, O., Advokat. Indhered.
Riddervold, H., Statsraad. Kristiania.
— Cand. theol. Throndhjem.
— Overtoldbetj. Kristiania.
Riis, Bankkasserer. —
Ring, Th., Lensmand. Odalen.
Rode, F., Sogneprest. Lier.
Rohde, Chr. L., Kjøbmand. Kristiania.
Rolfsen, Mælter. Bergen.
— Jac. Stod.
Roosen, C. B., Ingeniørkapt. Th.hjem.
Ross, Im., Skolebestyrer. Bergen.
Rupricht-Robert, Arkitekt. Paris.
Ruud, F., Kjøbmand. Kristiania.
Rye, M. A., Sorenskriver. Hønefos.
Rygh, O., Professor. Kristiania.
— K. D., Adjunkt. Throndhjem.
Ræder, G., Oberst. Kristiania.
Røhme, Lensmand. Stod.
Rønneberg, R., Kjøbmand. Aalesund.
Røyem, P., Kjøbmand. Throndhjem.
Salvesen, P., Sagfører. Farsund.
Sandborg, Civilingeniør. Drammen.
Sanne, Prokurator. Aalesund.
Sars, E., Universitetsstip. Kristiania.
Saxe, L., Forstkandidat. Hamar.
— O., Cand. theol. —
Saxlund, Højesteretsass. Kristiania.
Schanke, Byfoged. Sandefjord
Schaufel, H., Forpagter. Stenkjær.
Schavland, Prest. Throndhjem.
Schirmer, Bygningsinspekt. Kristiania.
Schive, J. M., Foged. Levanger.
— Lensmand. Selbu.
Schiøtt, Brigadelæge. Kristiania.
Schjelderup, Stud. theol. —
Schjøth, H. K., Cand. mag. —
Schmelck, J. H., Kjøbmand. —
Schmidt. Bager. Throndhjem.
Schnabell, H. C., Kjøbmand. —
Schnitler, H., Kaptein. Kristiania.
Schou, H., Kjøbmand. —
Schram, Kjøbmand. —
Schrøder, O., Sagfører. Arendal.
Schrøeder, Sorenskriver. Thvedestr.
Schrøeter, J., kgl. Fuldm. Kristiania.
Schultz, Skattefoged. —
Schwensen, C, Kjøbmand. —
— J. H., Kjøbmand. —
Schüren, W, Kjøbmand. Throndhjem.
Schønheyder, O., Civilingeniør. Hamar.
— J., Cand mag. Kristiania.
Schøyen, Stempletpapirsforv. —
Segelke, A., Bureauchef. —
Seierstedt, Premierløjtnant. Th.hjem.
Sellevold, A. J. —
Selmer, Forstmester. —
Sibbern, Statsminister. Stokholm.
Siewers, H., Kjøbmand. Kristiania.
Sinding, Chr., Cand. theol. Fredrikshald.
— J. C., fhv. Apotheker. —
Skjelderup, J., Postmester. —
Smith, M. H., Kjøbmand. Thvedestr.
— Oberstløjtnant. Hedemarken.
— Sogneprest. Hammerfest.
Sohlman, A., Redaktør. Stokholm.
Solberg, E., Byskriver. Throndhjem.
Sommerfeldt, Oberstløjtnant. Bergen.
— Løjtnant. Kristiania.
Sommerschild, J., Kjøbmand. Namsos.
— H. J., Kapt. Værdalen.
Sparkes, J. C. L. London.
Stabell, P., Kjøbmand. Throndhjem.
Stang, C., fhv. Adjunkt. Kristiania.
— F., Statsraad. —

Stang, N., Sagbrugsejer. Fredrikshald.
— O. And., Kjøbmand. —
— Thom., Kjøbmand. —
Stavanger Haandverkerforening.
Steen, J. W., Rektor. Stavanger.
— Fr., Sagfører. Bergen.
Steensballe, Boghandler. Kristiania.
Steenstrup, C. C, Verksmester. Horten.
— Toldinspektør. Skien.
Stein, C. J., Lensmand. Lurø.
Stenersen, Bureauchef. Kristiania.
— Ølbrygger. —
— L., Cand. mag. —
Stibolt, C. N., Kjøbmand. —
Stokholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. Bergen.
Storm, Farmaceut. Throndhjem.
Strøm, Enkefrue. Kristiania.
— Snedker. Throndhjem.
— S., Kjøbmand. Kristiania.
Strømsø, H. Thvedestrand.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Stuwitz, A., Kjøbmand. Bergen.
Styrmoe, Proprietœr. Drammen.
Stφrmer, Civilingeniør. Fredrikshald.
Sundt, Eil., Sogneprest. Eidsvold.
Sunne, Skibsfører. Arendal.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Sverdrup, H. Lekø.
Swendsen, W, Handelsm. Søndmøre.
Synnestvedt, T., Foged. Solør.
Sømme, Jacob, Kjøbmand. Stavanger.
Sønnichsen, S. E. Kristiania.
Sørensen, H., Direktør. Horten.
— S. O., Adjunkt. Stavanger.
Sørenssen, E, Sorenskriver. Tønsberg.
— fhv. Generalmaj. Kristiania.
Teisner, Provst. Moland.
Thams, Th., Restauratør. Throndhjem.
Tharum, J., Kjøbmand. —
Thaulow, A., Løjtnant. Kristiansund.
— Chr., Kjøbmand. Thr.hjem.
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver. Laurvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Theiste, Toldkasserer. Skien.
Thesen, Kjøbmand. Bergen.
Thome, fhv. Generalmajor. Thr.hjem.
Thomesen, O., Assessor. Kristiania.
Thomle, I. S., Høiesteretsass. —
Thorp, Chr., Kjøbmand. —
Thorstenson, Sorenskriver. Skien.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Thr.hjem.
Thue, Toldinspektør. Kristiansund.
Thuesen, Politimester. Laurvik.
Tidemand, A., Maler. Düsseldorf.
Tillisch, Kjøbmand. Bergen.
Tonning, Overtoldbetjent. —
Tostrup, H., Guldsmed. Kristiania.
— Chr., Kjøbmand. —
Trampe, Greve, fhv. Amtmand. Throndhjem.
— Søløitnant. —
Treschow, M., Jernverksejer. Laurvik.
Tønnesen, T. O., Provst. Holme.
Ullmann, A., Cand. mag. Kristiania.
Ulstad, R., Cand. theol. Levanger.
Undseth, Ingv. Skoleelev. Thr.hjem.
Unger, C., Professor. Kristiania.
— A., Murmester. —
— F., Murmester. —
Upsala Universitetsbibliothek.
Valeur, Kommandør. Horten.
— Kaptejnløjt. Tønsberg.
Wang, Carl. Kristiania.
— Fr., Kjøbmand. —
Wedel-Jarlsberg, E., Bureauchef. Kristiania.
— Ferd., Hofintend. —
— H., Baron. Bogstad.
— H., Baron. Berum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiberg, J. E., Eidsvold.
Veiby, H., Overtoldbetjent. Kragerø.
Weisse, Adjunkt. Fredrikshald.
Werner, W., Bogtrykker. Kristiania.
Wessel, Ingeniørløjtnant. Fredrikstad.
— H., Lensmand. Verdalen.
Vetlesen, J., Byfoged. Arendal.
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Width, B. M., Kjøbmand. Molde.

Wille, C., res. Capellan. Fredrikshald.
Willumsen, H., Kjøbmand. Kristiania.
Wilse, Læge. —
Winkel-Horn, Mag. Kjøbenhavn.
Winsnes, C., kgl. Fuldm. Kristiania.
— Cand. theol. Throndhjem.
Wisbech, Løjtn. i Søetaten. Horten.
Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstløjtn. Kristiania.
Wolff, J. H., Student. Kristiania.
Worsøe, C, Amtmand. Bodø.
Voss, V., Skolebestyrer. Fredrikstad.
— P., Skolebestyrer. Kristiania.
Young, N. O., Kjøbmand. —
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Løjtnant. Throndhjem.
Øie, Sivert, Gaardbruger. Melhus.
Øien Seilmager. Throndhjem.

Ifølge ovenstaaende Liste vare Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	9	
Upsala	2	
Kristianstad	1	
Kjøbenhavn	11	
Herlufsholm	1	
Odense	1	
Grenaa i Jylland	1	
London	2	
Newcastle	1	
Paris	1	
Düsseldorf	1	
Wien	2	
		33

Kristiania Stift.

Kristiania	233	
Fredrikshald	15	
Fredrikstad	6	
Sarpsborg	1	
Moss	6	
Drøbak	2	
Hønefos	1	
Drammen	11	
Kongsberg	5	
Horten	9	
Tønsberg	11	
Sandefjord	3	
Laurvik	9	
Fredriksværn	2	
Landsbygderne	10	
		324

Hamar Stift.

Hamar	4	
Kongsvinger	1	
Lillehammer	3	
Landsbygderne	12	
		20

Kristiansands Stift.

Kristiansand	14	
Skien	12	
Brevik	1	
Langesund	2	
Kragerø	5	
Thvedestrand	4	
Arendal	16	
Grimstad	5	
Lillesand	1	
Mandal	5	
Farsund	4	
Flekkefjord	3	
Ekersund	3	
Stavanger	13	
Haugesund	1	
Landsbygderne	11	
		100

Bergens Stift.

Bergen	69	
Aalesund	2	
Landsbygderne	11	
		82

Throndhjems Stift.

Throndhjem	145
Kristiansund	11

Molde	3		Bodø	2	
Levanger	4		Hammerfest	3	
Stenkjær	6		Vadsø	3	
Namsos	9		Vardø	2	
Landsbygderne	39		Landsbygderne	10	
		217			31

Tromsø Stift.

Tromsø	11	Tilsammen	807
		hvoraf i Landsbygderne	93

OLDSAGER

INDKOMNE I 1869 TIL DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SAMLING.

---

1. Katalog No. XCII. Fund fra Aafjorden paa en Plads ved Lysøsund i en Haug, hvori der efter Bringerens Meddelelse fandtes „Stenplader stillede paaskraa“ og derunder **a**) Et Kar af Klebersten. Diameter 5¼ T., Høide 4½ T. Karret har 1½ T. under Overkanten en ophøiet Rand med fire stærkt fremspringende Knaster og er forsiret med siksakformige Linier, i hvis opadgaaende Vinkelspidser er anbragt en lodret Streg med korte udadgaaende Streger til hver Side. Bunden mangler; — **b**) en Stump af en Spydspids af Jern samt endel andre, ubestemmelige Jernstumper, formentlig Rester af Sverd, Bidselringe o. desl.; — **c**) en Del af en Spydspids af Jern; i den ene Ende Rester af Træ. Den er overbrukken, efterat den er kommen i Samlingen, og ser ud, som om den har været hul. Hulrummet er fyldt med Rust; — **d**) En næsten hel Fingerring af Sølv omtr. ¾ T. bred. Langs begge Rande løber en Fure, og Mellemstykket er svagt afrundet; desuden Stumper af en anden Ring af samme Slags; — **e**) nogle Stykker af et Smykke (eller af flere?) af Bronce med Belæg af tyndt, stærkt forgyldt Sølvblik. Tre af Stykkerne, der tydelig høre sammen, danne den halvrunde Plade med tvende Knæer af et Spænde af Lighed i Form med Bannshøi-Smykket (Worsaae No. 384). I Pladen tilvenstre en mørk Glasperle; en anden, der laa løs, af samme Størrelse, har vistnok siddet paa det tilsvarende Punkt tilhøire. En oval, amethystfarvet Glasperle passer nøie ind i et lidet Stykke Guld- eller forgyldt Sølv-Blik, der maaske har siddet paa Stilken. Et Stykke Sølvstift med en Spiralvinding samt

nogle andre Spiralstumper ere formentlig Rester af Befæstningsnaale; — f) en fladtrykt-kugleformig Bronceknap af omtr. ¾ T. Diameter med Hul igjennem; desuden en anden liden Broncestump og en Ravperle.

Efter Bringerens Udsagn er der flere andre Hauge omkring Findestedet. Nærmere Oplysning kunde han ikke give; han havde Sagerne til Salg for en Anden, men havde ikke selv været med at finde dem. Findestedet turde være det samme som Katal. No. XLIX.[1]

2. No. LXXXIX (se Meddelelsen fra forrige Aar[2]). To Guldfingerringe, hørende til det ved Gjete i 1868 gjorte Fund; halvrørformige, konvexe udad; simpelt Arbeide.

3. No. XCIII. Beltesten fra Bremsnes,[3] funden 1868 nogle Alen nede i en stor Stenrøs paa en Fjeldknat strax ovenfor Kirken. Foræret af Kjøbmand F. B. Buck.

4. No. XCIV. Fund fra Halsan[4] ved Levanger: a) Spand af Træ (Birk?) dreiet af et helt Stykke, Randen forsynet med en Vulst af Messingblik; hele Spandet er tæt besat med Messinggjorde samt forsynet med Ører og Hadde, ligesaa af Messing. I Spandet fandtes ved Optagningen Bensmuler. Dets Høide 4½ T.; Diameter 4½ T. Alt Metal er forgyldt; — b) to Benstykker, formentlig af et Skulderblad; — c) et Stykke af en Glaskugle (Halvkugle) omtr. 2 T. D.; — d) Stykker af et Messingbeslag (Fig. 22), stærkt forgyldt med graverede Forsiringer i temmelig stærkt Relief; noget stivt i Tegningen, (hjemmegjort?); — e) 6 røde, langagtige Agatperler; 1 hvid, 2 blaa og 2 grønne Glasperler af det sædvanlige Slags (jfr. Fundet fra Ven No. LVII, N. Fornl. 830). Fundet gjordes for omtr. 5 Aar siden i en Haug.

5. No. XCV. Et Øxeblad, fundet i „en Røs eller Runding af

[1]) Jfr. N. Fornl. 828.
[2]) Aarsb. f. 1868 s. 86 no. 9.
[3]) Anf. st. s. 172.
[4]) Sammest. s. 177.

Sten" ved Gaarden Haaden[1] paa Næsset ved Levanger. Indbragt og foræret af Fr. B. Buck. Bladet er lidt over 6 Tommer høit; for Eggen er Bredden 3 T., under Skafthullet 1½ T., Tykkelsen sammesteds 1 Tomme.

6. No. XCVI. Fra Branum i Høilandet i Melhus, fundet ved Pløining i Nærheden af en Gravhaug, formentlig i 1868: a) 2 Sverd. Klingen af begge omtr. 30 T. lang; det ene er bølgebøiet, det andet ret. Grebet af det første er med Tverbøilen omtr. 5 T. og har øverst kun et Tverstykke, men ingen Knap; paa det andet er Grebet afbrukket, men den svære halvrunde Knap findes med et isiddende Stykke af Grebtangen; — b) 2 Spydspidser; den ene 17 T. l., deraf Skaftstykket 5½ T., største Bredde, (nederst) 1½ à 1¾ T., den anden 12½ T., hvoraf Skaftstykket 6 Tommer; største Bredde (paa Midten) 1¾ T.; — c) et krumt Jernstykke med Sagtænder paa indre Side. Ydre Krumning 9¼ T. l.; — d) Øxeblad. H. 6½ T.; langs Eggen 5 Tommer; under Skafthullet 1¼ T.; Tykkelsen sammesteds knap ¾ Tom. Den forreste Spids af Eggen springer ikke fuldt saa langt frem foran Hammerens Forkant, som den bagerste Spids bøier sig bagenfor Hammerens Bagkant; Forsiden krummer sig jævnt fra øverst til nederst; Bagsiden krummer sig indtil omtr. Midten og løber derfra næsten retliniet, skraat ned til Bagspidsen. (Se nedenfor No. CXXI.); — e) 14—16 Pilespidser, tildels i Stumper; — f) 2 Bidsel-Mundbid; — g) 3 svære Kindtænder, formentlig af en Hest; — h) en Skjoldbule og Stumper af en anden; indre Diameter 4½ T.; — i) et Knivsblad, Tollekniv; 7¼ T. l.; deraf Bladet 4¾ T. Fundet er indsendt af Lensmand Flock.

7. No. XCVII. Sverdhefte (Kurvefeste) fra Gaarden Horn paa Øen Løkten. Foræret af Lensmand Parelius i Nesne ved Adjunkt K. Rygh. Stykket skal være fundet i Jorden, dog ikke i nogen Haug.

8. No. XCVIII. a 1) Øxeblad; Høide 6 T, fra Skafthullet til

---

[1]) Anf. st. s. 176.

Eggen 4 T., Eggens Længde 3 T; under Skafthullet 1 Tomme; Tykkelse under Skafthullet 1 Tomme. Foran næsten lodret, bagtil krummet; — a2) Spyd, afbrudt, antagelig 10 Tommer hel Længde; deraf Skaftstykket 4½ T.; største Br. (nederst) 1¾ T.; begge fra Bjørset, Høilandet, Melhus; fundne 1868 om Vaaren ved Pløining, hvor der „antages at have været en Gravhaug, som nu er udpløiet;" — b) et Spyd, fra en Plads under Krogstad, sammesteds. L. 17 T., deraf Skaftstykket 4½ T.; største Bredde (nederst) omtr. 1½ T. og næsten lige bredt til henimod Spidsen. Alle tre Stykker ere forærede af Skolelærer Renaas.

9. No. XCIX. Fra Rannæs Kirke i Surendalen er ved Sognepræst Bugge, efter Anmodning af Foreningen til Oltidsminders Bevaring, indsendt: a) endel Bredter med religiøs-symbolske Figurer og Omskrift: „Anno —. Har og Bønderne og de ungefolck af Ranes menighed ladet stafere prædickestolen og mellemværket og lemmerne — 1708„; — b) 3 Lærredsdraperier med Limfarvetegninger, simple Tapetornamenter; — c) et Silkefløiels Altarklæde med Guldbroderier, deriblandt en Række af Vaabenmerker, alle med Navnetrækket B GT og Aarstallet 1564; d) To Træbilleder; — e) Døbefontstativ med Laag.

10. No. C. Spydspids med Tverstykke af Bronce under Odden, hvor denne forsnevres og gaar over i Skaftstykket (Falen). Broncestykket slutter derom med en konvex Ring, der har et mod Odden opadgaaende Blad paa hver Flade af Spydet, og til Siderne udgaa Dobbeltklør, der krumme sig opad og nedad i Spydets Længderetning. Tverstykket har indgravede Forsiringer. Oddens yderste Spidse er afbrukken, men Eggens Retning viser en samlet Længde af 7 Tommer indtil Bronceringens øverste Kant. Ringen er ¾ Tomme br., og de udadgaaende Tverstykker maale hver ikke fuldt 1½ Tomme fra Ringens Midte. Falen er 4 Tommer lang med en Diameter af ¾ til lidt over 1 Tomme. Stykket er fundet i Ustmyren under Gaarden Lunden om Vaaren 1869.

11. No. CI. Ét gammelt Vindu med et Glasmaleri af simpelt Ar-

beide. Maleriet er et af bladformige Ornamenter omgivet Vaabenskjold, hvori findes med transparente grønne, gule, blaa, rødlige og brune Farver et Grantræ, derunder en Hjelm, nederst en Havfrue. Underskrift: Niels Pedersøn, 1673. Hafn. Vinduet har staaet i en gammel Bygning paa Gaarden Røran paa Leinstranden.

12. No. CII. Spydspids af Jern, 13 T. lang, $2\frac{1}{2}$ T. bred over Bladet. Funden i en Jordhaug strax øst for Husene paa Gaarden Aanstad (Arnstad) i Skatvol, nedre Stjørdal, om Sommeren 1869. Foræret af Gaardmand Peder Olsen Aanstad ved Fr. B. Buck.

13. No. CIII. Fund fra Utgaard i Stod: a) Spydod af Jern. Bladets Længde $5\frac{3}{4}$ T.; største Bredde $1\frac{8}{12}$ T., Halsen og Skaftstykket tilsammen 5 T. Odden er afbrukken, saa der af Bladets nævnte Længde mangler $\frac{3}{4}$—1 Tomme. Den er funden temmelig høit oppe i en udgravet Haug nær ved Gaardens Huse. — b) Øxeblad, funden i det øverste af en Haug nord for Gaarden. Den hele Høide er $7\frac{1}{2}$ T., Eggen $3\frac{1}{2}$ T. l. Bredden under Skafthullet $1\frac{1}{4}$ T., Hammerens Bredde i Skaftets Længderetning $\frac{11}{12}$ Tomme. Skafthullets Dækningsplader paa Siden har udadgaaende triangulære Spidser. Øxen blev funden sammen med et Spyd, noget større end a, hvilket er forkommet.

14. No. CIV. Fem Stykker af et Fund af Stensager fra Smed Mathiesens Grund paa Hegge i Stod.

15. No. CV. Fund fra Egge i Stod i den vestligste af de stenlagte Kredse paa Eggehvammen: a) En Kobberkjedel, fyldt med brendte Ben og Aske, deriblandt: — b) 2 Guldfingerringe, vægtig tilsammen 6 Kvint. $3\frac{1}{2}$ Ort, af samme Form som Ringene fra Gjete, kun noget sværere; — c) En Hein fundet nede i Jorden, et Stykke fra Kjedlen; — d) Endel Jernstykker formentlig af Kjedelhanken. (Jfr. S. 13 f.).

16. No. CVI. Fra en Haug „A“ paa Hegge i Stod: a) Klinknagler og endel ubestemmelige Jernstykker; — b) Brudstykker af en Kjedel af Jern af dobbelte Lag Jernplader; — c) 8 sorte

pæreformige Glasfigurer, samt nogle lysegrønne, rundtom blaa og gulstribede i større og mindre Brudstykker, dog enkelte saa store, at Formen kan sees at have været den samme som af de 8 første, formentlig Brikker til Spil. Høiden er $\frac{3}{4}$ Tomme.; største Gjennemsnit ligesaa $\frac{3}{4}$ T.; Underfladen $\frac{3}{8}$ T.; — d) Et Spyd. Længden omtr. 24 T. Odden afbrukken; — e) Jernstykker, der, efter Finderens Oplysning, kunde ved Udgravningen sees at være af et tveegget Sverd, men hvis Form dog nu vanskelig kan skjønnes; — f) andre Jernstykker af ubestemmelig Art; — g) nogle Stykker Træ. (Jfr. S. 15 f.).

17. No. CVII. Klinknagler af Jern fra Haug „B“ paa Hegge i Stod. (Jfr. S. 17 f.).

No. CIV—CVII ere med undtagelse af CV b forærede af Direktionen for Foreningens Filialafdeling ved Hr. Adjunkt K. Rygh.

18. No. CVIII. Fund fra Lø i Sparbuen, i en Stenrøs. Foræret af Handelsmand Grindberg i Stenkjær ved Adj. Rygh: a) to Stykker af et Sverd, ikke sammenpassende; et Stykke af Heftet mangler. Største Bredde $2\frac{1}{4}$ T. Enegget. Eggen krum nederst; — b) et Stykke af et Spyd, antagelig lidt mere end Halvten, som fra Halsen er omtrent $8\frac{1}{2}$ T. Største Bredde (øverst af Stumpen) er 1 Tomme.

19, No. CIX. Celt af Bronce, fundet paa Ydstine i Stjørdalen, foræret af Doktor Thome ved Adj. Rygh. Høiden er omtr. $2\frac{1}{2}$ Tomme.

20. No. CX. Kul fra en „Stenkreds“ paa Hegge. (Jfr. S. 13).

21. No. CVI. a) Brudstykker af en Lerurne, ved hvilke fandtes: b) En Ring af Elektrum (Fingerring) omtr. 5 Linier bred; canneleret; og c) nogle Ben.

22. No. CXII. Nogle Ben.

No. 21—22 ere med Undtagelse af CXI b forærede af Hr. Student Solem og af ham fundne ved Gravning af Hauge paa Egge i Stod. CXII fandtes i en Jordhaug strax i vest for CXI, hvilken havde en ubetydelig Stensætning. Der fandtes

tillige 5 mindre Jernstykker, „formentlig af et Bidsel eller en Sverdbøile;“ men disse ere ikke indbragte til Samlingen.

23. No. CXIII. Fund fra Gravraak i Melhus, foræret af Løitn. Ziegler: Et Sverd. 17 Tommer af Klingen i 3 Stykker med Bredde 1¾ Tomme. Grebtangen mellem Knappen og Hugbøilen 3¼ T. Knappen 2 T. høi, 3 T. bred ved Grebtangen.

24. No. CXIV. Kurvformet Redskab af Ben, funden i en Bjergspalte paa Løkstadodden ved Jonsvandet, under Udrøgning af Maar. Redskabet var ganske overgroet af Moslag. „Skaftet“ 4 T. l., omtr. ½ T. tykt; „Bladet“ 10—11 T., l., 1¾ T. br., tilspidset mod Enden. Foræret af Løitn. Ziegler.

25. No. CXV. Klinknagler, udgravne et Stykke inde paa Gravraak-Sletten af Løitn. Ziegler og forærede af ham.

26. No. CXVI. Et Øxeblad fra Horstad i Rennebu; „har i længere Tid været opbevaret paa Gaarden og var tidligere forsynet med krumt Træskaft med Udskjæringer.“ Angives at være fundet paa Sletterne omkring Horstad, Voll og Stafne. — Øxen, der synes at være fra nyere Tid, har megen Lighed med Samlingens No. 53 a fra 1648. — Givet af Gaardens Eier ved Ingv. Unseth.

27. No. CXVII. En liden Marmorplade fra Budvikens Kirke. Angives tidligere at have ligget som Dækplade over Alterets Relikviegjemme (cfr. N. Fornl. Pag. 574). Den var nu indfældt i en Trappesten. Indskriften er saa slidt, at den neppe kan læses; men under samme staar nu meget tydeligt Aarstallet 1846. Foræret til Samlingen ved Ingv. Unseth med Samtykke af Ordfører O. Husby i Budviken.

28. No. CXVIII. Stridshammer, funden for endel Aar siden paa Hegge i Stod ved Pløining. Foræret af Mdm. Coldevin ved Adj. Rygh. Hammeren har et senere paasat Træskaft omkring Grebstangen. Den hele Længde er 20 Tommer, deraf Grebet 5 T., Næbbet 4½ Tomme. Hammerstykket 1½ Tomme.

29. No. CXIX. Glasperler, 6 i Tallet, af blaa Emalje af meget smukt Mosaikarbeide af grønne, gule, røde og hvide Indlægninger. Parvis af 3 forskjellige Størrelser, nemlig 1, ½—¾, og

⅜ Tom. Diameter; alle gjennemborede. Disse tilligemed en klar Glasperle ere forærede af Kapt. M. Lossius. De ere fundne 1858 i en „sammenlagt mindre Stenrøs“ øst for Gaarden Gjesmohaugens Huse paa Thorgaardssletten og laa tilligemed Aske og Ben i en Kobberkjedel, hvoraf dog intet kunde konserveres.

30. No. CXX. En Dolk, funden 1852 ved Veianlægget gjennem Drivdalen i en Urd ved Elven. Synes at høre til en nyere Tid og at have hørt til de almindelige Etuier fra Riddertiden med Dolk, Kniv og Gaffel. Givet af Kapt. Lossius.

31. No. CXXI. Fund ved Grustag til Veiarbeide i en Sandhaug ved Pladsen Holmen under Hommelvik i Strinden, foræret af Kapt. Lossius: a) Øx. Den øvre Del af Skafthullet mangler. Eggen 4¾ T., Høiden fra Skafthullets Underkant 4½ T. Foran svagt krummet, saa den yderste Spidse af Eggen ligger 1 Tomme udenfor Perpendikulæren fra Skafthullet; bagtil først krummet stærkere, senere mere ret. Formen er ganske som Øxen fra Branum (XCVI d); — b) Øx. Eggen 2½ T. lang; Fladens Bredde under Skafthullet 1 Tomme; hele Høiden vel 6 Tommer; Tykkelse under Skafthullet vel ¾ Tomme. Omtrent ligestor Krumning for og bag; — c) to smaa Stumpèr af et Sverd, 1¾ T. bredt; synes at have været enegget.

Ved samme Leilighed fandtes efter Opgivende „en Sølje“ af Bronce, men som ikke er kommen tilstede, da Arbeideren, den fandt den, ikke vilde give den fra sig. „Rundt om Findestedet var der flere lignende Hauge, lave men vide, alle øiensynligen dannede af Sand, hentet fra Stranden.“

FORTEGNELSE

OVER ANTIKVARISKE GJENSTANDE, INDKOMNE TIL BERGENS MUSEUM I 1869.

---

1. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Skaal af Bronse, betydelig oxyderet og næsten hele Bunden fortæret. 11″ i

Diameter, men Dybden har neppe været over 2¾"; Randen ved Mundingen en lille Smule udoverliggende og udvendig forsiret med 2 Cirkelstriber i 2 Liniers Afstand fra hinanden. — b) Pande af Bronse med fladt Skaft; ogsaa paa denne er Bunden fortæret; Diameter 5" og indvendig Dybde 3½", ved Mundingen en noget udoverliggende Rand, og udvendig 2 Cirkelstriber ligesom paa Foregaaende. Skaftet vel 4" langt, indknebet paa Midten og paa det Bredeste 1½"; er derhos forsiret med en hjerteformet Figur inderst ved Panden, hvorfra løber 2 riflede Streger ud mod Enden, hvor der ogsaa synes at have været en lignende Figur. Desuden udgaar fra Førstnævnte 2 punkterede Snirkler, samt hist og her andre Figurer i Form af Øine, men ere nu ikke længere ganske tydelige. Hele Panden ser ud som om den havde været forsølvet indvendig og indtil ⅝" nedad udvendig. (2210. 2211).

Fundne 1868 ved at tage Veifyld af en temmelig stor Haug paa Gaarden Kvale i Sogndals Hovedsogn, nordre Bergh. Amt. Panden stod inde i Skaalen løst i Sandet omtrent 4 Alen ind i Haugen uden Gravkammer og uden Spor af andre Ting. Haugen, hvori der ikke tilforn har været gravet, vil blive nøiere undersøgt af Giveren, Lars Sørensen Skjeldestad.

2. Tveegget Sverd fra yngre Jernalder. Klingen 28" 6''' lg. og 2" 3''' br. ved Parerstangen; Haandgrebet 3" 9''' lg. og fra 7—10''' br. Parerstangen 3" 9''' tyk og indtil 1" bred. Knappen, der bestaar af 2 Dele, hvoraf den ene lig Parerstangen og den anden tilspidset mod Toppen, er 2" høi, 3" bred og vel 1" tyk. Knappen saavelsom Parerstangen har været belagt med Guld. Fundet i en Haug paa nordre Herø, Alstadhaug Prestegjæld, Nordl. Amt, og givet af Handelsmand A. Beck. (2222).

3. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Brudstykker af en potteformet Lerurne, der skjønnes at have været 5" høi og omtrent ligesaa mange Tommer i Diameter ved Mundingen; har havt en noget udoverliggende Rand og er forsiret med 4 Cir-

kelstriber samt Længdestriber 4 og 4 sammen med mellemliggende Tverstriber; — b) Jernspyd med Modhager (Agnorer), Bladet afbrudt og nederste Del borte; Hagerne korte, spidse og runde. Skaftholderen rund, 5½" lang, og Aabningen $\frac{9}{12}$" i Diameter; lidt af Træskaftet sidder i. Hele nuværende Længde 10¾"; vel 1" nedenfor Skafthullet gaar en Nagle tvert igjennem; — c) Spyd med 4 skarpe Egge, afbrudt helt nede paa Skaftholderen, hvorigjennem gaar en Nagle. Bladets Længde omtrent 11" og Skaftholderens Diameter 1"; — d) Brudstykker af Jern, convex paa den ene og concav paa den anden Side, vel 3" lg., hvorfra den resterende Levning udvider sig til 1½" Bredde og hvorigjennem gaar en Nagle; har været omgivet af Træ og ombunden med et Jernbaand 3''' bredt; formentlig en Paalstav; — e) Brudstykker af en Skjolddbukkel; — f) af en Skjoldrand; — g) af en Sauesax; — h) En Del Menneskeben; — i) Pincet af Bronce. 2" 8", lg. og 4''' paa det Bredeste. (2223—2231).

Fundne i en Gravhaug paa Gaarden Hovland, Onarheims Sogn, Tysnes Præstegjæld, Søndre Bergenhus Amt. I Haugen var en Stenkiste, hvori Sagerne laa, men nærmere Omstændigheder savnes. Givet af Gaardmand Anders Mandrupsen.

4. Baadformet Redskab af Vegsten, formentlig brugt som Søk eller Synkesten; spids i den ene og afskaaret i den anden Ende, saa den har Lighed med en Skibsjölle eller overskaaret spidsstevnet Baad. Den er flad paa den ene Langside og afrundet paa den anden med en ophøiet Rand lig en Kjøl; 7" lg. og paa det bredeste 5½". I den afskaarne Ende er indboret et dybt Hul af ¾" Diameter; øverst paa Kjølsiden et lidet rundt Hul og længere nede mod Midten et lignende, hvilke begge løbe tvers gjennem Stenen og overskjære det fra Enden kommende. Ved den spidse Ende 2 gjennemborede Huller. Den er funden paa Gaarden Osnæs i Etne i samme Urd, hvor Sølvringene fandtes,[1] ved fortsat Rydning til Ager,

[1]) Jfr. Aarsb. f. 1868 s. 96.

og indsendt af Gaardmand Østen Andersen. (2232). En lignende Sten er for længere Tid siden funden paa Gaarden Skaale i Kvindhered (Katal. No. 1620).

5. Gravfund fra yngre Jernalder: a) 2 skaalformede Spænder af Bronse, den ene kun et Brudstykke, den anden meget beskadiget og oxyderet, $3\frac{7}{8}$" lg. og har været vel 2" br.; det ydre Belæg bestaar af 2 større Qvadrater, paa hvis Hjørner staa ophøiede Knupper og hvorfra udgaa Baand ned til Fibulaens omgivende brede Rand; hverken inden Kvadraterne eller i de dem omgivne Felt danne Forsiringerne bestemte Figurer; — b) Brudstykker af et Bronsesirat, der skjønnes at have været cirkelrundt med en Radius af $1\frac{1}{8}$". Gjennem Centret har gaaet en Stift eller Nagle, der er synbar paa indre Side. Forsiringerne bestaa af en mellem riflede Rande løbende Bord med Slyngninger samt op imod Centret en Blomst, der ligner en Lilie omgivet af Slyngninger. Hele Cirkelen har været delt i 4 lige Dele. De dybere graverede Dele har været forgyldt, de andre blaat emailleret; — c) 2 Brudstykker af en fint flettet Bronsekjæde af vel 2" Diameter; — d) 4 Perler, hvoraf den ene langagtig af rødt og gult Ler, 5''' lg. og de andre 3 ganske smaa fladagtige Glasperler med blaat Skjær; — e) Skjoldbukkel af Jern, temmelig godt vedligeholdt; indvendig Diameter $4\frac{5}{12}$" og den brede Rand $\frac{1}{2}$". Ovenpaa Bukkelen sees et dybt og bredt Mærke efter et Sverd- eller Øxehug samt et Par gjennembrudte Fordybninger efter Spydstik; — f) Brudstykker af et tveegget Sverd, der lidt nedenfor Parerstanstangen har været 2" br.; Parerstangen $3\frac{5}{6}$" lg. og $\frac{2}{3}$" tyk. Grebet afbrudt og Knappen halvpæreformet 2" høi; — g) Haandgreb af et tveegget Sverd med et lidet Stykke af Klingen, der skjønnes at have været omtrent 2" br. Parerstangen, der er drevet eller faldet ned mod Knappen, hvor den er fastrustet, er 4" lg. Knappen halvkugleformet og bestaar af 2 Dele; — h) Knappen af et Do., halvpæreformet og bestaar af 2 Dele som foregaaende. Synes at have havt et ydre Belæg, sandsynlig af Bronse eller Messing; — i) 3 Pilespidse af 4

— $4\frac{1}{2}$" Længde. Enden af den runde Spids, som maaske har gaaet ind i et Skaft, danner en rund Knup; — k) Kniv som en almindelig Tollekniv. Bladet $2\frac{5}{8}$" lg. og $\frac{3}{8}$" paa det Bredeste. Skaftet 2" lg. men har været længere; — l) Mundbid. Den ene Ring borte, men den tilstedeværende er $2\frac{1}{2}$" i Diameter flad med en dyb Fals paa begge Sider. Bidslet bevægeligt ved Ringe og 4" lg.; — m) Mundbid, fuldstændigt og aldeles ligt foregaaende, kun med den Forskjel, at der indpaa den ene Ring er en bevægelig Bøile, hvorigjennem gaa 3 Nagler med runde Hoveder; — n) Mundbid med lidt mindre Ringe, forøvrigt ligt foregaaende; — o) Øxeblad, hvis hele Længde fra Banen til Eggen er 6", udtunget over Skafthullet, hvor Bredden er vel 2", for Eggen $3\frac{1}{2}$", Banen $1\frac{1}{3}$" og Skafthullet $1\frac{9}{12}$ og $\frac{11}{12}$"; — p) Øxeblad, lidt mindre, men ellers lig foregaaende; — q) Øxeblad, endnu mindre; — r) Øxeblad afbrudt over Skafthullet, der har været udtunget. Nuværende Længde 6" og bred over Eggen $4\frac{5}{12}$". Lidt af Træet sidder i Skafthullet; — s) et Stykke Jern, der udløber i en Spids og er $2\frac{9}{12}$" lg. og i den brede Ende $1\frac{1}{6}$", forsynet med 2 Nagler eller maaske Skruer, da der paa indre Side er et firkantet Stykke Jern, ligesom indskruet paa dem; ubestemmeligt Brug; — t) et bøiet Stykke Jern, sandsynlig en Sauesax; — u) Haandsneldehjul af Vegsten, fladt paa den ene Side, $1\frac{1}{2}$" Diameter med Hul i Midten af $\frac{5}{12}$". Paa begge Sider en Rad Cirkelstriber. (2233—2252).

Fundne i en stor Gravhaug paa Gaarden Lunde i Vangens Sogn paa Vos, Viger Otting, og givet af Gaardmand Paul Lunde.

6. Kjedel eller Skaal af Vegsten, der har havt Jernhank, $10\frac{7}{12}$" udvendig og $9\frac{9}{12}$" indvendig Diameter ved Mundingen; indvendig Dybde omtrent $4\frac{1}{4}$". Udvendig belagt med Sod. — Funden paa Gaarden Aakvik i Herø Sogn til Alstahaugs Prestegjæld paa Helgeland i en Sandhaug, hvori der kun er gravet ganske lidt; men Giveren, Handelsmand J. Christensen, agter at fortsætte Gravningen og indsende detaillerede Oplysninger over samme.

7. Sager fra yngre Jernalder: a) Skaal af Vegsten, slaaet i 4 Stykker, 7½" Diam. og 2½" dyb; i høi Grad medtaget af Tidens Tand; — b) 2 Vævstene af Vegsten af langagtig Form og med Hul i den smalere Ende; paa den ene indgravet et Kors; — c) Stenskive eller Haandsneldehjul af Vegsten 1" i Diameter, ganske simpelt Arbeide. Hullet i Midten 4''' Diameter; — d) Stykker af en Brynesten med paabegyndt Hul i den smalere Ende fra begge Fladsider; henved ½" tyk og 1" paa det Bredeste. (2254—2257).

Fundne 1868 af Gaardmand Ole Johannesen paa Gaarden Hartvedt i Gjerstad Sogn, Hammers Prestegjæld i Nordhordland. Haugen er en af de mange, som ligge i en Rad sammesteds og gaa under Benævnelse „Haugene". Efter Finderens Sigende blev for flere Aar siden i en Haug, kaldet Balhaugen, paa samme Gaard funden i en stensat Grav forskjellige Jernsager, der alle bleve bortkastede, tilligemed et Kar af Bronse eller Messing, som Børnene legede sig med og derved forsvandt.

8. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Potteformet Lerurne, 6" Diameter ved Mundingen, 5" høi og 4" Diam. i Bunden. Den er vel vedligeholdt og har kun et lidet Hul i Bunden. Under Mundingens tykkere Rand løber en dobbelt Borde, hvoraf den øverste er punkteret og den øverste med Punkter og Tverstreger, hvorfra igjen løber ned mod Bunden vertikale Striber med mellemliggende dybere Rifler. Om Mundingen har været anbragt en Jernbaand, hvoraf endnu sees Levninger; — b) Skjoldbukkel brudt i 3 Dele med opstaaende Spids i Centret; — c) Spydblad med 4 Egge; meget rustet og konglomereret; afbrudt i Spidsen og ved Skaftet. Nuværende Længde 8½" og Bredde 2" 3'''; — d) Spydblad af samme Slags, Bladets Længde vel 5" og med Skaftholderen 10½". Medtaget af Rust som foregaaende. Skaftholderen brudt i 2 Dele; — e) Spydblad med Ophøining paa Fladsiderne; brudt i Spidsen. Bladets Længde 5" og Skaftholderen 4¾"; bred over Bladet 1½"; — f) et Brudstykke formentlig af Skjoldran-

den; — g) et Brudstykke, stærk bøiet, formentlig af et Sverd; — h) et Brudstykke konkavt paa den ene Side med ubekjendt Bestemmelse; — i) Spænde af Bronse, korsformet med en Knop i Tverbjælkens Ende, og en lignende øverst paa Langbjælken, buet paa Midten og udtunget, nedenfor Buen endende i en Figur, der har Lighed med et Hestehoved; hele Længden 3" 2"', over Bjælken 1½"; Tungen borte; — k) Spænde af Bronse; Tverbjælken for en Del borte, men Knopperne tilstede. Den buede Del er tosidet og 1" og 3"' lg. samt skarp paa Midten, og Spænden ender med samme Figur som paa førstnævnte. Hele Længden 4". Tungen ligeledes borte; — l) Halvdelen af et Cranium og et Stykke af et Lægben. (2258—2268).

Fundne af Gaardmand Ole Askjeldsen paa hans Gaard Gjervik i Hammers Sogn og Prestegjæld, Nordhordland, i en Gravhaug, kaldet „Agerhaugen". Denne angives at have været 15 Alen i Diameter og sammenkastet af store Stene. I Midten fandtes et muret Gravkammer, 4 Alen langt, 1¼ Alen bredt i den ene og 1⅙ i den anden Ende. Sidevæggene bestod af jevne glatte Stene og ved hver Ende opreist en Helle; det Hele bedækket af tre Heller. Liget var nedlagt i udstrakt Stilling med Hovedet i Øst; ved venstre Side af Hovedet stod Urnen, ved Brystet de 2 Spænder og længere nede under Skelettet de øvrige Sager. Den største Del af Skelettet hensmuldrede.

9. Gravfund fra ældre Jernalder:

a) Stor rund Kjedel af Bronse (fig. 19) med 3 Ører i Form af Menneskehoveder med Hue eller lokket Haar, hvorfra udgaar en krum Hals[1], der ender i et Dyrehoved med opstaaende Ører, og hvori hænger en Ring, der er sexsidet og af $1\frac{3}{12}$" indvendig Diameter. Hovedet er $1\frac{1}{12}$" langt og bredest $1\frac{7}{12}$". Skaalen er stærkt oxyderet og revnet paa flere Steder, ligesom en stor Del af Bunden er borte.

---

[1]) af lighed med dem paa romerske kar (se Weiss Kostümkunde Alterthum s. 1283), jfr. N. Fornl. 413.

Den er 19½" i Diameter ved Mundingen, der har en ½" bred udstaaende Rand, men den har ikke været over 3½" dyb. Den hviler paa en meget lav Fod af omtr. 5" Diameter, hvorved den indvendige Bund faar en convex Ophøining. (2269).

b) Hank af Bronse til en Kjedel eller andet Kar, hvoraf ingen Levninger er tilbage. Den er flad og ⅓" bred, aftagende mod Enderne, der ere bøiede til Kroge. Spændvidden er 10". (2270).

c) Fibula af Sølv (fig. 21), hvis Ornamenter ere belagt med tyndt Guldblik. Tidens Tand og vel skjødesløs Behandling har virket ødelæggende paa dette Pragtstykke, hvis oprindelige Form man ikke længere kan gjøre sig et rigtigt Begreb om; men saameget kan man dog se, at det har havt et fladt og temmelig bredt Overstykke, et smalere bueformet Mellemstykke og atter igjen et bredere og meget længere Endestykke med ophøiet Ryg og skraaliggende Sidedele.[1] Det øverste og bredeste Stykke har ved et Kors været delt i 4 ligestore Dele, der indad mod Korsets Vinkler ere afrundede. Dette — Korset nemlig — har været belagt med Noget (Emaille?), da derpaa intet Guldbelæg findes, men derimod sees Spor af Stifter, 1" 5"' høit og ligesaa bredt. Hele Overstykket har formentlig været omgivet af en ornamenteret Borde, lig den, der sees paa Mellemstykket. Denne buede Del er brudt tvert over, men har været 1" 7"' lg. og 1" bred med en ophøiet Ryg, der er fordybet og hvori der har været anbragt en eller anden Ting ifølge Naglehullerne. Fibulaens Endestykke har været over 4½" lg. og Bredden varieret fra oven nedad, men kan ikke engang tilnærmelsesvis angives. Den ophøiede smale Ryg har havt særskilt Ornamentering ligesom paa Mellem-

[1]) I enkelte dele, nemlig i spiralforsiringerne nedenfor bøjlen, har den nogen lighed med fig. 3 pl. 5 i Montelius Från Jernåldern. Den sidste er funden i Skaane.

stykket, men er ogsaa her ganske forsvunden. Øverst mod Buen sees et langstrakt Menneskeansigt med høi Pande; paa den nederste Ende er derimod et Dyrehoved med lange opadstaaende Øren, hvorunder atter et større Hoved. Fra Ryggens Midte udgaar til begge Sider Hoveder, der ligne Hestehoveder og hvorved hele Endestykket deles i 4 Dele, hvoraf de to øverste forresten have en forskjellig Ornamentering fra de to nederste. En hel Mængde Smaastykker, henhørende til denne Fibula, ere efterhaanden indkomne, hvilke vel ikke længere lade sig forbinde med den, men tjene dog til at forstærke Indtrykket af dens fordums Pragt. (2271).

d) Bæger af Glas, 7½″ høit og 3″ 8‴ i indvendig Diameter ved Mundingen. Foden er en Glasplade af 1″ 8‴ Diam. og omtrent 3‴ Tykkelse. Udvendig har det øverst et Baand spiralformig omsnoet 6 Gange og fra dette ned mod Bunden 9 bueformede Rifler. (2272). Det ligner forresten fuldstændig Glasurnene fra Vest-Ly[1] og en anden fra ubekjendt Sted. (2132).

e) Potteformet Lerurne, vel 4½″ høi, 4″ 8‴ indre Diameter og 3½″ i Bunden, noget beskadiget ved Mundingen, den øverste Rand lidt udadbøiet og derunder forsiret med 5 Cirkelstriber, hvorfra igjen løbe 6 femliniede Buer med indvendig horizontale Striber. (2273).

f) Buget Lerurne med indkneben Hals og 6″ Diameter ved Mundingen; en Del af Halsen borte. Høiden 5½″. Halsen har været sort ferniseret og er forsiret med Striber og Indhakninger helt ned mod Randen. Den har haft et Øre, som nu er afslaaet og borte. (2274).

g) Do., hvoraf næsten hele Halsen er borte. Nuværende Høide 4″ og Diameteren henved 7″, hvor Halsen begynder. Den har ogsaa havt et Øre, og hele Forsiringen bestaar

[1]) Jfr. Aarsb. f. 1866 s. 81 no. 19.

i Striber og regelmæssige Slyngninger. Har ogsaa været ferniseret. (2275).

h) En liden aflang Klump Sølv, formentlig et Betalingsstykke (2276).

i) En Sølvhægte, omtrent af Form som de nu brugelige, samt 14 Brudstykker af lignende, alle riflede. — (2277).

k) Brudstykke af et Jernredskab, uvist til hvad Brug. Det er noget over 2½" langt og synes ikke at have været længere; spidst i den ene Ende og 7''' i den anden, hvor det er trespaltet og bøiet i ret Vinkel med Fortsættelse nedad, paralelt med det tilspidsede Stykke, men er afbrudt paa Midten; maaske en Del af et Bidsel. (2278).

l) 2 Jernredskaber brede nedentil 1" 3''' og spidse i den anden Ende, 3½" lg. Er sandsynlig enten et Slags Pile eller Huggejern og har staaet paa Træskaft. (2279).

m) Rund Lerskive af 2" 5''' Diameter, flad paa den ene og afrundet paa den anden, og Brudstykker af en lignende. (2280).

n) Lerkugle, noget fladtrykt, af vel ½" Diameter. (2281).

o) Brudstykker af Bronse til et eller to mindre Kar. (2282).

p) 2 ligestore Bronsehanke med en Spændvidde af 1½" og stærkt buede, temmelig tynde og ½" brede samt skarpe indad. De ere begge afbrudte paa Midten og Brudstykker af Karene antagelig tilstede. (2288).

q) Lerskive, er lidt afrundet paa den ene Side med Cirkelforsiringer og har paa den anden Side en Tap i Centret, hvorigjennem det borede Hul løber, Diameteren 1¼" og Hullets 2'''. (2289).

r) 6 Ørneklør, hvoraf den bedst vedligeholdte har en Længde af 2". (2270).

s) Prøver af Gravkammerets Plankeklædning. (2291).

t) 2 Brudstykker af en Sølvfibula, hvis Ornamentering har været meget forskjellig fra den ovenbeskrevne men har ogsaa været guldbelagt. (2292. 2293).

u) En liden Perle af brændt Ler og rødagtig Farve. (2294).

v) Prøve af den Pakke Haar og Filt, som fandtes i Gravkammeret. (2295).

x) Do. af den brune Okerjord, hvormed Urnerne vare fyldte. (2296).

y) 2 Brudstykker, der tilsammen synes at have dannet Klingen til en Jerndolk eller andet Redskab, der har havt Træskede, hvoraf væsentlige Dele ere tilbage; afbrudt ved Grebet. Nuværende Længde er vel 4" og største Bredde 1" 3'''; yderste Spids afbrudt og borte. (2297).

z) Nogle Brudstykker af tyndt Træ, der synes at have Indskjæringer, dersom det ikke er Naturspil. (2298).

æ) Smykke af Guld (fig. 20), rundt og i Form af et Skjold med en tilspidset Bukkel i Centret paa Ydersiden og en Bøile som et Haandgreb paa Indresiden. Har en Diameter af 1" 3''' og er prydet med forskjellige Ornamenter i 6 Cirkler paa Ydersiden. Mulig brugt som Knap, skjønt det dertil synes for tyndt og let bøieligt. (2299).

Fundne 1869 i den saakaldte Krosshaug paa Gaarden Hauge i Kleps Sogn paa Jæderen.[1]

10. a) Brudstykke af et Stenredskab, formentlig en Meisel, b) en langagtig Sten, afrundet i begge Ender og brugt som Slibesten. (2283).

11. Stenmeisel, temmelig forvitret, $3\frac{3}{4}$" lg. og 2" br. paa Midten; afrundet for Eggen, $1\frac{3}{4}$" br.; Banen lille og uregelmæssig tildannet. Har sandsynligvis været helt afslebet. (2286).

12. Haandgreb til et Stenkar af almindelig Graasten 5" lg. og henved 3" br. ved ydre Ende, der er afrundet. Et lidet Stykke af Karret er tilbage, der viser at det maa have været temmelig stort og af 1" Tykkelse. (2287).

No. 10—12 ere fundne af Pladsmand Ole Carlsen paa Skidnedalsbakken under Gaarden Aasthvet i Aasene Sogn til Hammers Præstegjæld i Nordhordland.[2]

---

1) Jfr. nedenfor under „Tillæg til N. Fornlevninger."

2) Jfr. N. Fornl. s. 815.

13. Gravfund fra yngre Jernalder: a) Brudstykker af et enegget Sværd, vel 2" bredt ved Parerstangen, der er borte; Længden ubestemmelig, vel ⅛" tykt i Ryggen med en dybere False nedad den ene Fladside. Af Haandgrebet et lidet Stykke tilbage og af den øverste Del af Knappen, der er vinkelformet, 2" høi med afrundet Top og bred ved Grebet 2½". Temmelig forrustet, og hele Klingen ser ud som om den var sveitset sammen af tre Dele; — b) Enegget Sværd, brudt i mange Dele; Længden ubestemmelig og 2" bredt omtrent paa Midten. Et Stykke af Parerstangen tilbage, men intet af Grebet og Knappen. — (2284. 2285).

Fundne i en Gravhaug paa østre Side af Øen Selje i Nordfjord og skjenkede af Provst Koren. 2 Smuler af Bronse medfulgte, men om der fandtes andre Ting, er ikke opgivet.

14. Korsformet Fibula af Bronse fra ældre Jernalder med stærkt buet Bøile, der udløber umiddelbar fra Korsets Tverbjelke og har en Spændvidde af 1", er tresidet og ⅓" bred over Ryggen. Øverst sidder en Knop og paa den korte Tverbjelkes Ender en lignende. Fra Bøilens nedre Del løber Fibulaen ret ud med en Hulning for Tungen 2" lang. Om Bjelken løber en Spiral, hvis ene Ende, nu afbrudt, har i sin Forlængelse dannet Tungen. Hel Længde 3¾". Funden paa Gaarden Slettebø ved Ekersund og givet af Toldinspektør Schive. (2293).

15. Ubekjendt Redskab fra yngre Jernalder. Paa to Jernbøjler af langagtig Form, tilsammen 8" lg. og med et fladt Overdække, hvortil de ere fæstede, 1" 2"' br., der har løse Hager i Enderne, hvoraf kun den ene er tilbage, hænge 6 ligestore Jernringe, 3 paa hver Bøile, af 4" Diameter, og paa disse hænge mindre Ringe af noget ulige Størrelse fra 1" 3"' til 1" 7"' indre Diameter.[1] (2300). Funden 1868 ¾ Alen un-

[1]) Jfr. Aarsber. f. 1868 s. 113 no. 68. Naar det i 1866 er sagt (jfr. fortalen til N. Fornl.), at denne slags redskaber ej finnes paa Vestlandet, gjelder ikke dette nu mere, da der samme aar indkom et saadant fra Hardanger til Bergens Museum (jfr. Aarsb. f 1866 s. 79 no. 7).

der Jorden paa en Sandmo under Gaarden Villan i Hols Prestegjæld i Hallingdal. Givet af Artist Grønvold.

16. Oldsager fra forskjellige Steder i Danmark, alle fra tidligste Stenalder med Undtagelse af nogle faa Bronse- og Jernsager fra Bornholm; opsendte som Gave til Museet fra Fyrinspektør Capitain Grove i Kjøbenhavn. (2301—2462).

17. Flintekniv, afbrudt omtrent paa Midten af Bladet. Nuværende Længde 6", hvoraf kommer paa det tilbageværende Stykke af Bladet 2½". Skaftet øverst 1⅞" og paa Midten 1" br. samt firesidet. — Funden 1865 paa Gaarden Haugse i Gravens Sogn, Hardanger, omtrent 400 Alen nord for Gaardens Huse ovenpaa en Stenrøs, næsten blottet for Jord. Den var da hel, men ved at falde ned paa en Sten blev den brudt, og senere er Spidsen gaaet tabt. — Givet af Amund Torgersen Haugse. (2463).

18. a) Flinteredskab, mere buet paa den ene end paa den anden Skarpside, men begge Egge tandede; vel 7" lg. 1½" paa det bredeste, spids afrundet i begge Ender. I Nilssons „Nordens Urinvånare" er en lignende afbildet Pl. VI Fig 72, og omtalt I Side 21, hvor den kaldes Krokkniv og Såg; — b) et Stykke Flint skarp i Kanterne og rundt, af 3½" Diameter, og et lignende Stykke, 1⅞" i Diameter; kunne maaske have været brugt som Skrabere og ligne paafaldende det Slags Flintestykker, hvoraf der findes saa mange i Danmark, især i Kjøkkenmøddingerne.

Fundne ved Pløining i en gammel Ager paa Gaarden Haugse i Gravens Sogn 1866. Saavidt bekjendt er der kun engang tilforn fundet en Flintesten i Gravens Sogn, nemlig paa Gaarden Lille-Graven, men af saa store Dimensioner, at der var en voxen Mands Løfte deri. Givet af Ole Nilsen Haugse. (2464. 2465).

19. Gravfund fra yngre Jernalder: a) tveegget Sverd med Parerstangen og et Stykke af Haandgrebet. Klingen brudt paa Midten og det nederste Stykke borte, 16½" lg. og 2½" br. ved Parerstangen; — b) enegget Do. uden Parerstang og

Knap. Nederste Del af Klingen borte, 15" lg., 2" br.; — c) Spydblad. Skaftholderen og Spidsen afbrudte og borte.. Længde 11" og 1⅞" paa det bredeste. — d) Landsespids Skaftholderen og Spidsen afbrudte og borte. Lang 9¾" og br. 1"; — e) Øxeblad, bredt over Eggen, hvis ene Hjørne er afbrudt, 4⅞", men har rimeligvis været 6½"; fra Eggen til Halsen 8¼", i Skafthullet 1⅗ og 1¼"; Banen 1⅞"; — f) Øxeblad, bredt over Eggen 2¼", over Skafthullet 1¼", Banen ¾"; hele Længden 5¾"; — g) Paalstav med aabent Skafthul, 5¼" lg., bredt over Eggen 2½". Skafthullet 1⅝" Diameter; — h) Paalstav med lukket Skafthul, 3½" lg., bred over Eggen 2" 3'"; Skafthullet 1½" Diameter.

Af Jern, stærkt rustede og fundne i en Gravhaug paa Gaarden Hallanger i Ulvviks Sogn i Hardanger; men nærmere Omstændigheder savnes. Givet af Iver Paulsen Hallanger. (2466—2473).

20. Meisel af Lerskifer, afrundet for Eggen og med spids afrundet Bane, ligesom hele Meislen er afrundet; 5" lg. og bred over Eggen 1½", samt af 1½" Tykkelse i Gjennemsnit. Den er funden under Veiarbeidet paa Gaarden Aalgaards Grund i Gjesdals Annex til Ly Prestegjæld paa Jæderen. (2474).

21. Landsespids af Jern. Bladet er 4½" lg. og paa det bredeste 1½" og har en fremstaaende Rand paa begge Fladsider. Skaftholderen 5" lg. og Aabningen 1" i Diameter. Funden i Nærheden af Stranden under Veiarbeidet ved Sand i Ryfylke. (2475).

22. Korsformet Bronsefibula, fra ældre Jernalder, endende i et Dyrehoved, ligesom ogsaa Tverbjelkens Ender har samme Slags Hoveder og ovenover Bjelken et lignende. Afbrudt over Midtbuen. Hele Længde lidt over 4", Tverbjelken 2" og øverste Hoved ⅝" høi. Midtbuen kort og udtunget paa begge Sider, med tresidet Ophøining paa Midten, ligesom øverste og nederste Del er flad og firkantet. Funden i en tildels udkastet Gravhøi paa Gaarden Brosten i Høilands Hovedsogn paa Jæderen. I Haugen var 2 Gravkammere ved Siden

af hinanden, hvert 1½ Al. bredt og begge 3 Alen lange, hvoraf det ene tilforn var undersøgt og i det andet fandtes Intet; under Mellemrummet mellem begge blev Spænden funden. Hele Haugen blev taget til Veifyld. (2476).

23. Paalstav af Jern med lukket Skafthul, 4⅞" lg., bred over Eggen 2" og Skafthullet 1" indvendig Diameter. Den er overtrukken med en Lerkruste, hvilket muligens har tjent til dens bedre Bevaring. Den er funden under Veiarbeidet paa Gaarden Hauge i Sands Sogn og Prestegjæld i Ryfylke, løst henkastet tilligemed et skaalformet Redskab af Jern, der hensmuldrede ved Berørelsen. (2477).

24. Brudstykker af en Lerurne, der ikke lader sig sammensætte til noget helt. Den har formentlig været buget, men lav og uden Forsiring, funden i Sands Prestegjæld. (2478).

25. Paalstav af Jern af en særegen Form; idetmindste har Museet ingen lignende tilforn. Istedenfor den almindelige Eg løber denne ud i en Spids. Længden 7", hvoraf Skaftholderen 2½", hvis Aabing, der ikke er lukket, er 1¾". Gjennem Skaftholderen er et Hul paa den ene Side. Funden 1861 paa Gaarden Hauge i Sands Sogn og Prestegjæld i Ryfylke i en Haug, kaldet Lillehaugen, men videre Oplysning mangler. Paa Gaarden findes en stor Del Hauge, hvoraf nogle ere udgravede og jævnede til Agerland. (2479).

No. 20—25 skjenkede af Veiarbeidsbestyrer, Civilingeniør Joh. Christie.

26. Gravfund fra yngre Jernalder: a) Øxeblad af Jern, 6½" fra Banen til Eggen, hvorover det er 5¼", Skafthullet 1⅝" og 1", Banen 1½ og 1¼. Eggens ene Hjørne ligesom afhugget. — b) Øxeblad, fra Banen til Eggen 7", hvorover det er 4¾". Skafthullet udtunget, 1½" og 1", Banen 1" og 1¼"; — c) Paalstav med aabent Skaft, 6½" lg., over Eggen 2¾" og Skafthullet 1⅝" i Diameter; — d) tveegget Sverd af Jern, brudt i 4 Dele og Spidsen borte. Klingens nuværende Længde 26½", største Bredde 2¼", Parerstangen 3¾", Haandgrebet ligeledes.

og Knappen 2⅛" høi, afrundet i en Spids. Saavel paa Knappen som Parerstangen sees Spor af Sølvbelæg. (2480—2483).

Fundne i en Gravhaug paa Gaarden Grov i Sands Sogn og Prestegjæld ½ Mil op fra Fjorden. Paa samme Gaard findes en Mængde Gravhauge, hvoraf en hel Del endnu ere aldeles uforstyrrede.

27. Gravfund fra yngre Jernalder: a) tveegget Sverd, 2 Gange krumbøiet. Knappens øverste Del og Klingens Spids er borte, 20¾" lg. fra Parerstangen og 2⅜" paa det bredeste Parerstangen 4¼", Grebet 3½" og den tilbageværende Del af Knappen ca. 2" lg. med oval Plade; — b) Landsespids, krumbøiet og med afbrudt Spids. Bladet 12" lg., 1' paa det bredeste og med udstaaende Rand paa begge Fladsider. Den tilbageværende Del af Skaftholderen 3" lg. og Aabningens Diameter ½"; — c) Øxeblad, 6¼" fra Banen til Eggen, hvorover den er 3⅝"; spidst udtunget over Skafthullet, der er 1½ og 1¼"; Banen 1½ og 1¼"; — d) Øxeblad, i alt ligt foregaaende. (2484—2487).

Alle ere af Jern og fundne i en Gravhaug paa Gaarden Sævereid i Aakre Sogn til Skaaneviks Prestegjæld i Søndhordland. Haugen var opkastet af store Stene, og er en af de mange, der gaa under Navnet „Rishaugene". Mellem Stenene paa nordre Side fandtes ovennævnte Sager uden Spor af Gravkammer. Samme Aar 1869 fandtes i en anden af Rishaugene en Hellekiste, hvori en Lerurne, fyldt med Ben og Aske, tilligemed nogle Jernsager, men alt gik tabt ved uforsigtig Behandling; i den tredie fandtes kun brændte Ben med Kul og Aske. Givet af Lensmand Øvrevik.

28. Tveegget Sverd, hvoraf kun 2 Stykher af Klingen, 16" lg. 2¼" br., ere tilbage. Parerstangen 5", Grebet 3" og af Knappen er kun et Stykke tilbage. (2488).

29. Spydblad, hvoraf et Stykke af Skaftholderen og Spidsen mangler, er 4¾" lg., 1⅜" paa det bredeste, med en lidt fremstaaende Rand paa begge Fladsider, Skaftholderen 4" lang og Aabningen 1" Diameter. (2490).

30. Spydblad; istedenfor almindelig Skaftholder har det et Greb 4" lg. med kort Parerstang, hvis ene Arm er borte. Det egentlige Spyd, hvis Spids er afbrudt, er firkantet, ⅜" i Gjennemsnit og 8" lg. (2492).

31. Enegget Sverd, hvis Klinge er brudt i 2 Dele og Spidsen borte, ligesom ogsaa Parerstang og Knap. Nuværende Længde 21" og Bredde 1½". (2489).

32. Landsespids. Bladet, hvis Spids er borte, er 5½" langt og ½" br. uden skarpe Egge, men Spidsen har formodentlig været sylformet. Skaftholderen 4" lg. og Aabningen ⅞" Diameter. (2491).

33. Redskab i Form af en Lja, 15" lg., løbende ud i en Spids i den ene Ende, men bueformet og bred i den anden, hvorigjennem gaar et Hul. Største Bredde paa Midten 1½"; Ryggen temmelig tyk, henved ⅜". (2493).

34. Plougjern, der har været tilspidset i den ene Ende, medens den modsatte bredere Del er indskaaret og Siderne opadbøiede. Nuværende Længde 5" og største Bredde vel 3". (2494).

No. 28—34, der alle ere af Jern og stærk medtagne af Rust, ere fundne paa Gaarden Gjerstad nær ved Tysnæs Prestegaard i Søndhordland, ved Oppløining paa flad Mark omtrent 100 Skridt fra en Stenrøs, der kaldes Munkerøsen. Sammesteds skal ogsaa være funden nogle Vævstene af Vegsten samt Smaastykker af Bronse, hvilke ere lovede Museet af Finderen, Udskiftningsmand Johannes Gjerstad.

35. Ubekjendt Redskab af Lerskifer med gjennemboret Hul af 1" Diameter. Det er 7 Tommer lg. og over Hullet, hvor det er bredest og ligesom udtunget, 3½". Fra disse Udtungninger skraane Siderne triangelformet opad til en afrundet Spids og er altsaa uden egentlig Bane. Nedad aftagende i Bredde, ender den ogsaa i en afrundet Spids af 1" Bredde. Fra Hullet til nedre Spids 4½" og til øverste 2". Hele Stykket meget raat tilhugget. Da Materialet, hvoraf dette Redskab er forfærdiget, er meget blødt og let brydeligt, kan det neppe være en Hammer. Det er funden i en Myr paa Gaarden Stens-

haug i Aure Prestegjæld paa Nordmøre, Romdals Amt, og indsendt af Adjunkt B. E. Bendixen i Christiansund. (2495).

36. 2 Stykker af en Bronsespænde, funden i September 1869 af Toldkasserer Christie i en Gravhaug paa Skeie i Sands Prestegjæld i Ryfylke. Haugen kaldes „Faxehaugen“, var 10 Alen lang, 4 Al. bred og ½ Al. høi, havde ikke noget Gravkammer, men var tidligere bleven gjennemskaaret af en bred Grøft for at bortlede Vandet fra de ovenfor liggende Marker. Den bestod af forskjellige Slags Jordlag, hist og her blandet med Kul og brændte Ben. Omtrent midt i Haugen saaes ligesom en Form i Jorden af Størrelse som en almindelig potteformet Lerurne, hvori Jorden var sort og viste sig at bestaa af Kul, Aske og brændte Ben, hvoriblandt de 2 Brudstykker fandtes. (2496).

Samtidig blev udgravet en anden Haug, kaldet Storhaugen, med en Omkreds af 150—160 Skridt og en Høide af 4 Alen. Heller ikke denne havde noget Gravkammer. Ingen Oldsager blev truffet, kun Aske og Kul hist og her. Saavel paa Skeie som paa Nabogaardene findes mange Gravhauge, hvoraf flere ere jævnede med Jorden, men en hel Del staa urørte tilbage.

37. Halvdelen af en Meisel af Grønsten, afbrudt omtrent paa Midten, 4" lg., 2¼" br. over Eggen og 2" ved Bruddet; 1" tyk; afslebet og poleret. Fra ubekjendt Sted paa Jæderen og indsendt ved Toldinspektør Schive. (2497).

38. Gravfund fra ældre Jernalder: a) potteformet Lerurne, 4½" høi, 5" indvendig Diameter ved Mundingen, 4¼" dyb, 4" Bundens Diameter; lidt udoverliggende Rand, forsiret med Indhakninger, horizontale Striber og Slyngninger; — b) Brudstykker af en Lerurne, der har været buget og forsiret med Striber; — c) nederste Del og nogle Smaastykker af en Glasurne, der i Et og Alt har været lig fornævnte No. 9d; — d) Haandsneldehjul af Vegsten, der synes at have havt et sort glindsende Overtræk, (Lakering eller Fernisering?); som en fladtrykt Halvkugle med gjennemboret Hul i Centret og forsiret

med vertikale Striber, to og to sammen, hvorved Kuglen deles i 4 ligestore Dele, Diam. 1¼"; — e) 2 Stykker af en Glasmosaikperle, der har været fladtrykt halvkugleformet, af blaaligt Glas med mørkeblaa Cirkelstriber og gjennemboret Hul i Centret; Diam. ⅞"; — f) 2 Stykker af en Bronsering, convex og concav, af 2½‴ Bredde. Paa det ene Stykke sidder en Jernring, hvorigjennem tillige har gaaet en rund Bronsetraad, hvis begge afbrudte Ender endnu stikke frem, formentlig henhørende til en Spænde; — g) en mindre Ring, ligeledes af Bronse, ½" i Diam. og 1½" tyk med en Fure rundt om Ydersiden. (2498—2504).

Fundne om Vaaren 1869 i en rund Gravhaug paa Gaarden Thjøtte i Kleps Sogn paa Jæderen i dens med Heller dækkede Gravkammer sammen med nogle Jernnagler, 1½" lange, og nogle andre Jernsager, som ligeledes ere indkomne til Samlingen.

39. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Lerurne med et Øre og temmelig indkneben Hals, 4½" høi og ligesaameget i Diam. over Mundingen og 3" i Bunden, noget beskadiget, forsiret med Cirkellinier; — b) Lerurne med 2 Ører, uden Forsiring og med noget udoverliggende Rand ved Mundingen, der er 4" i Diam. og i Bunden 3", Høiden 4". Lidt beskadiget i Bunden; — c) Brudstykker af en Lerurne, der har havt stor Lighed med foregaaende, omtrent af samme Størrelse og uden Forsiring; — d) Haandsneldehjul af rødlig Sandsten, fladtrykt kugleformet med en omløbende Fure og gjennemboret Hul i Centret, 1¼" i Diam; — e) Haandsneldehjul af Vegsten uden Fure men derimod med skarpt omløbende Rand, 1" i Diam.; — f) Haandsneldehjul, halvkugleformet og 1⅛" Diam.; — g) et Bronsestykke, maaske af Foden til et lidet Bronsekar, ⅜" høit, rundt og stærkt indkneben paa Midten, øverst ⅜" og nederst ⅜" Diam. med gjennemboret Hul efter Længden; — h) Bronsering 1½" i Diam. med et udstaaende fladt Stykke, der synes at have været femkantet og maaske ornamenteret, formodentlig en Ringspænde; — i) 4 smaa flade

Sølvspiraler,[1] tilligemed en Stræng, hvis ene Ende er bøiet sammen til et Øie; — k) Spænde af Bronse, korsformet og endende i et Dyrehoved med fremspringende Øine og Øren samt brede udstaaende Næsebore. Ovenover Korset et mindre Hoved og i Enden af Tverbjelken et lignende; Buen af 1" Spændevidde, firesidet, udtunget og Ryggen med en fin riflet Rand; det firkantede flade Stykke, som forbinder Buen med Endehovedet, udtunget; hele Længden vel 5", Tverbjelken 2½"; Endehovedet ¾" paa det bredeste, de andre Hoveder ½"; Buens Bredde over Tungerne 1⅓"; — l) Bronsespænde, aldeles lig foregaaende, kun med den Forskjel, at Tverbjelken har Knopper i Enderne og ovenover en lignende; hele Længde 4¼" Buen ¾" og Endehovedets største Bredde ¾"; — m) Bronsespænde med Knopper som foregaaende; Endehovedet afbrudt paa Midten; Længde 4", Buen 1", Tverbjelken 2" lg.; — n) Bronsespænde, mindre end foregaaende, med noget mere buet Mellemstykke og lidt af Endehovedet borte; 2½" lg., Tverbjelken 1¼", Buen ¾" lg. og ⅜" bred med utydelige Sirater paa Ryggen; Hovedets største Bredde ¼". Tornen er borte paa dem alle. (2505—2517).

Fundne om Vaaren 1869 i en Gravhaug[2] paa Gaarden Tuv i Kleps Sogn. Haugen er en Langhaug, 28½ Al. lg. fra Sydvest til Nordøst. Kammeret, hvori Sagerne fandtes, laa yderst i dens nordøstre Ende, var omgivet af Stene lagte paa hverandre, overdækket med Heller, og liggende efter Haugens Axe, 4½ Al. langt, 1 Al. 8" br. og 1 Al. dybt. Flere Kammere har der ikke været, som det kan sees, da Haugen ellers er opbrudt efter Midten.

40. Gravfund fra ældre (?) Jernalder: a) Øxeblad, 7" lg. fra Banen til Eggen, udtunget over Skafthullet, der er 1¾" og 1¼"; bred over Eggen 5" og Banen 1½" til hver Side; — b) Redskab, afløbende mod begge Ender, hvor det er afbrudt

[1]) maaske af en hegte, jfr. N. Fornl. 243, 787.
[2]) Jfr. nedenfor under „Tillæg til N. Fornlevninger.“

eller bortrustet, omtrent 21" lg. og bredt paa Midten 1½", temmelig tyk Ryg, omtrent ⅜", og paa den ene Fladside en dobbelt Fure. Hele Stykket let buet; ligner en Lja, men endnu mere en Bødker- eller Garverkniv, maaske et enegget Sverd af den Slags, som omtales i Aarsb. f. 1868 S. 116 No. 82; — c) Brynesten eller Probersten med gjennemboret Hul i den bredeste Ende og afrundet for begge; 4½" lg., 1" br. og 1½''' tyk; — d) Guldstang, 2⅝" lg., 2" og 2½''' tyk og veier 2½ Lod; ligner paafaldende den Slags Guldstænger, som Nutidens Guldsmede støbe for deraf at arbeide Smykker. (2518—2521).

Fundne 1869 i Jord, blandet med Aske og Kul, i en Gravhaug paa Gaarden Re i Thime Sogn til Ly Prestegjæld paa Jæderen sammen med et lidet Stykke af et tveegget Jernsverd og Klinknagler af noget over 1" Længde, hvilke ligeledes ere indkomne til Samlingen. Haugen, der ligger paa en Slette i en Retning fra Nord til Syd, i Nærheden af en mindre og en større, var 6 Al. lang, 4 Al. bred og 1½ Al. høi over Jordsmonnet og tildels kringsat med større Stene. Udgravningen skede fra Syd, og intet Gravkammer opdagedes; men da Haugen kun for en Trediedel er udgravet, kan mulig et saadant findes ved nærmere Undersøgelse, hvilket ogsaa Eieren Ole Gabriel Olsen agter med det første at lade foretage.

41. Buget Lerurne, men temmelig beskadiget. Den har havt et Øre og ligner i Formen aldeles No. 39a; det øverste Parti af den indknebne Hals er borte; Høiden 4⅝", over Mundingen 4½" Diam., over Bugen 5½" og Bunden 2½"; forsiret med Cirkel- og Tverlinier. Den er funden under Veiarbeide paa Gaarden Hauge i Sands Sogn i Ryfylke i en Gravhaug, der laa i Veilinien og blev gjennemgravet. Brudstykker af en anden Lerurne fandtes ogsaa, men ellers Intet. (2522).

42. Vævskyttelformet Beltesten af Kvarts, 3½" lg., 1½" paa det bredeste og vel 1" tyk med en Fure rundtom. Spor af Slibning med et spidst Instrument. Funden paa Gaarden Skeie

i Sands Sogn i en Grusbakke, paa hvis Top har ligget en Gravhaug. (2523).

No. 41 og 42 ere skjænkede af Civilingeniør Joh. Christie.

43. Kirkeligt Skjænkekar i Form af en Løve, paa hvis Ryg sidder en Drage, bidende den i Nakken og dannende Hanken til at løfte Karret efter. Paa Løvens Bryst er anbragt et hjerteformet Skjold, uden Mærker, og fra dens Gab udgaar en togrenet Tud i Form af Dyrehoveder; 10" lg. fra Brystet til Haleroden, 7" høi til Halsen og 10½" til Panden. Rimeligvis fra senere Middelalder. Den har, efter Sigende, været opbevaret paa Gaarden Borlaug i Lekanger Prestegjæld og skal være bragt fra Danmark med en hjemkommen Soldat for mere end 200 Aar siden. (148).

44. Altarlysestage, omtrent 13" høi, i Form af en Monstrans, af Kobber, stærkt forgyldt og temmelig godt vedligeholdt. Fra Ulvviks Kirke i Hardanger og formentlig fra 13de eller 14de Aarhundrede. Givet af David Christoffersen Hjeltnæs. (149).

45. 2 Prosessionsstave fra Sæbø Kirke i Mangers Prestegjæld i Nordhordland. Kapitælerne, der ere omgivne med et Galleri, bære hver en bevinget Figur (Engel), der holde en Søile, den ene i høire og den anden i venstre Haand. Have været forgyldte og rød lakerede, men ere temmelig mishandlede, især Stængerne, der baade ere afskaarne og forhuggede. Givet af Kirkeeieren T. Rolfsen. (150).

46. Sigil af Bronse, rundt og vel 1½" i Diameter. I Midten sees den thronende St. Olaf med en svævende Engel paa hver Side. Omskriften i Majuskler *S. Conventus Fratrum Minorum Bergis.* Givet af Latinskolens Pedel Johannes Rogstad, som fandt det 1865 i den Del af Haven, der støder op til den nedrevne Bispegaard eller fordums Graabrødrekloster. (151).

OVERSIGT OVER DE TIL UNIVERSITETETS SAMLING AF NORDISKE OLDSAGER I 1869 INDKOMNE SAGER, ÆLDRE END REFORMATIONEN.

1. Stenøxe med Skafthul; 5¼" lang, funden ved Grøftegravning paa Hestenes i Aure Pgd., Romsdals Amt. — Gave af J. Mogstad. (4648).
2. Kile af Flint, 4¾" lang, funden paa Grosserer Wieses Løkke St. Croix ved Fredrikstad, paa Bunden af en vandfyldt Torvegrav, hvori den antoges at være nedfalden fra Gravens lodrette Væg. Det Jordlag, hvori den oprindelig maa have ligget, bestaar af Ler, stærkt blandet med knuste og forvitrede Skaller af Østers og andre Skaldyr. — Gave af Postmester Tøstie. (4649).
3. Et større Jordfund fra yngre Jernalder fra Størkestad i Aal Pgd. i Hallingdalen. Det indeholder 3 store Knivblad (fra 8¼ til 11½" lange) og 2 af almindelig Størrelse; 14 Pilespidser med Blad af sædvanlig Form, fladt og tveegget, men med Fal til at sætte Skaftet i, ikke som almindelig indrettede til at stikkes ind i dette; 2 treeggede Pilespidser, ligeledes med Fal; 1 Pilespids med fladt tveegget Blad og Agnorer; 1 Pilespids med Fal og et tveegget paa Midten ligesom omvredet Blad (afbildet fig. 23); 2 Spydspidser med tveegget Blad og Fal, Bladets Kanter noget indadbuede (paa den ene fortsætter Falen sig som en afrundet Ryg indover Bladet omtrent til Midten af dets Længe); 1 Høveljern til en saakaldet „Skjøve“ (Høvel af ældre Form, indrettet til at føres med begge Hænder, jvfr. Folkevennen 1864 S. 343); 2 Saxe, den ene meget liden (4¾" lang); 3 Nøgler af Jern og en liden Belte- eller Remspænde af Jern med Naal af Bronce, ganske af samme Form som den i Aarsberetn. 1868 fig. 18 afbildede men meget mindre. Disse Sager fandtes i omtr. 1 Alens Dybde under en liden Røs; intet Spor til Begravelse. Fundet minder stærkt om det i Aarsb. 1868 S. 124 omtalte fra Kvien i Valdres; ligesom dette har det flere

Sager af mindre sædvanlig Form, og det meste er ualmindelig smukt og omhyggelig arbeidet. — Gave fra Lensmand Pleym. (4650—4664).

4. Firkantet aflang Plade af tyndt forgyldt Sølvblik, med pressede Ornamenter, 2" lang og 11''' bred; i samme Stil som de paa Sværdskeder, Belter og Smykker fra ældre Jernalder ofte forekommende Belæg af presset og forgyldt Sølv (Aarsb. 1867 S. 55). Fundet paa Ringsaker i Nordre Aurdals Pgd. i Valdres, i en Gravrøs, sammen med et Glaskar, en Fingerring af Guld og to Spydspidser af Jern, som er indkomne tidligere (Aarsb. 1867 S. 36 No. 17 og 1868 S. 101 No. 14). (4666).

5. Spydspids af Jern, tveegget med Fal, yngre Jernalder. Den ydre Del af Bladet mangler; det bevarede Stykke 11½" langt. Fundet i Gravhaug paa Kongslid i Vang Pgd. i Valdres. (4668).

6. Spydspids af Flint, 5½" lang; synes oprindelig at have været en tveegget Kniv, men Bladet er ved Beskadigelse og Omhugning blevet saa lidet, at den nu alene er brugelig som Spydspids. Funden i Skovbygden mellem Stange og Odalen, paa Pladsen Tjernlid under Gaarden Trøften i Nordre Odalen Pgd. i Hedemarkens Amt. — Gave af Skolelærer H. Gundersen. (4669).

7. Flintflekke, 2" lang, med smaa Hak i begge de skarpe Kanter. Fra Stavenesodden i Krødshered Sogn, Sigdal Pgd., Buskeruds Amt. (4670).

8. Gravfund fra yngre Jernalder (en Spydspids af den ofte forekommende Form med to fremspringende trekantede Stykker paa Udsiden af Falen; et Plogjern; en Paalstavspids; Levninger af et Mundbid, en Sax, en Hvirvel til en Grydelænke m. m., alt meget rustet), fra samme Sted, Stavenesodden i Krødshered. Gravhaugen var rund; omkring Oldsagerne, som laa midt i den, Kul, men efter Sigende ikke Ben; rundtom var inde i Haugen lagt en Kreds

af temmelig store Stene. — Gave fra Elling Olsen Stavenesodden ved Gaardbruger Sander Raaen. (4671—4674).

9. Et Øxeblad og et Stykke af det øvre Hjalt af et Sværd af Jern, yngre Jernalder, fundne for flere Aar siden i en Gravhaug paa Ørpe i Krødshered, tilligemed flere senere opsmedede Jernsager, hvoriblandt skal have været en Kjedel. (4675. 4676).

10. Pilespids af Jern, tveegget med Stift, yngre Jernalder, funden i en Ager paa Strand i Aal Pgd. i Hallingdalen (4677).

11. To Pilespidser af Jern af samme Form, fundne i Jorden paa Saamaliden i Ustedalen, øverst i Hol Pgd. i Hallingdal. (4678).

12. Knivblad af Jern, yngre Jernalder, men zirligere end denne Tids Knivblad almindelig er, 6¼" langt, fundet paa Sletten i Hol Pgd. (4679).

13. En større Samling af Jernsager, der, maaske med en enkelt Undtagelse, høre til yngre Jernalder, indsendte fra Gaarden Aker i Vang Pgd. paa Hedemarken. Bestaar af 6 tveeggede Sværd, af hvilke 2 sammenbøiede og eet med Sølvbelæg paa Hjaltene; 6 Spydspidser med tveegget Blad og Fal, forresten af forskjellige Former; 7 Pilespidser, hvoraf 1 af samme Form som fig. 23 og 1 med et ualmindelig tykt tveegget Blad, fladt paa Midten og afskraaet mod Kanterne, meget vel arbeidet; 6 Øxeblad; 2 Skjoldbuler og Brudstykker af en tredie; 3 Mundbid, hvoraf 2 med dobbelt Led og det ene af disse prydet med glat Broncebelæg paa Remholderne; 1 Par Stigbøiler; 1 Par Sporer af vanlig Form med Pig; 1 Sax; 1 Sigdblad med sagtandet Eg og Brudstykker af et til; 2 Knivblad; 2 Klinknagler af ulige Længde; Brudstykke af et Redskab af samme Slags som de i Aarsb. 1867 S. 88 no. 12 omtalte, afbildede sammesteds pl. IV fig. 42. 43 (formodentlig en Rasp), og endelig et trugformet Kar af tykt Jernblik, 7½" langt, 4¾" bredt, 2¼" dybt, maaske en Smeltedigel (de to af dets Hjørner ere formede som en Tud, de to andre have flade horizontale Fremspring). Det

sidste Stykke tør være fra senere Tid. — Gave fra Enkefru Todderud. (4690—4723).

14. Pilespids af Jern, tveegget Blad med Stift; Bladet af Form som et ligebenet Triangel, fra hvis Basis Stiften udgaar. Funden i en Gravhaug paa Alm i Gran Pgd., Hadeland. (4726).

15. Kristiania Kathedralskoles Samling af nordiske Oldsager. Denne Samling, der blev overdraget til Universitetet af Skolen i Anledning af dens Indflytning i nyt Lokale i April 1869, synes at være anlagt i sidste Halvdel af forrige Aarh. og lader ikke til at have modtaget nogen Forøgelse, siden Selskabet for Norges Vel i 1810 begyndte at samle paa Oldsager. Den ved Skolen bevarede Fortegnelse indeholder desværre ingensomhelst Underretning om Findesteder og desl., og i dens Arkiv har intet været at finde til Oplysning derom uden et Blad indeholdende Pennetegninger af nogle faa af Oldsagerne, udførte af den i sin Tid som Oldgransker bekjendte A. Mørch (død 1830 som Sogneprest i Hurum), der tillige har vedføiet Oplysninger om Findestederne. Der kan imidlertid neppe være nogen Tvivl om, at alle Samlingens Gjenstande er fundne i Norge. De udgjøre i Universitetets Samlings Katalog 73 No., af hvilke følgende er fra Tiden før Reformationen:

a) 3 Flintkiler af almindelige Former. (4770—4772).

b) Brudstykke af et tveegget Sværd af Jern (et 13½" langt Stykke af Klingen med lidt af Tangen, uden Hjalt). Klingen, der er 2½" bred øverst, har 4 parallele Furer langsefter paa begge Sider, altsaa formodentlig fra ældre Jernalder; jvfr. Nydam Mosefund pl. VI 3. (4746).

c) 15 Perler af forskjellig Form og forskjelligt Stof (Glas, Krystal, Agat). (4762).

d) En Skjoldbule og endel Skjoldbeslag af Bronce. Bulen, der er af ganske tyndt Metal, har ældre Jernalders Form; har været fæstet med 6 Nagler, af hvilke 1 er bevaret; den er af Bronce, har rundt fladt Hoved af vel 1"

Tvermaal med en Knop i Midten og er belagt med tyndt presset og forgyldt Sølvblik (jvfr. ovfr. No. 4). Af Beslag findes Brudstykker af Haandtagbeslaget (i Form lignende Thorsbjerg Mosefund pl. VIII 9), der i Enden har været fæstet med sølvbelagte Nagler af samme Form som Bulens, men noget mindre; endvidere et Brudstykke af et kredsrundt fladt Beslag af omtr. 2⅜" Tvermaal, prydet med koncentriske Kredse og fæstet med Nagler med halvkugleformede Hoveder, og et i den ene Ende afbrudt firkantet fladt Beslag af 1⅛" Bredde, forsynet med tætstaaende Naglehuller i begge Sidekanter. Skjoldbulen er den eneste af Bronce, som hidtil vides at være funden i Norge (om det i N. Fornl. S. 784 omtalte skaalformede Broncekar er af en Bule, er mere end tvivlsomt). Til Haandtagbeslaget haves Sidestykker fra Fundene i Sokndal i Stavanger Amt og Øvre Egge i Gran (N. Forn. 290. 133). (4763. 4764).

e) Levninger af 2 af de i ældre Jernalders Fund almindelige Spand eller Bøtter af Træ med Broncebeslag. Den ene har været ganske liden (2½" høi), den anden derimod usædvanlig stor (over 10" Høide). Af de bevarede Beslagstykker til den sidste er eet af meget smukt gjennembrudt Arbeide. (4765).

f) Stykker af 4 forskjellige Lerurner, alle bugede; ligne hinanden meget i Arbeide og Zirater og er sandsynlig fundne i samme Grav. (4766).

g) En kegleformet Prydelse af Bronce, udenpaa belagt med en tynd presset og forgyldt Sølvplade (jvfr. ovfr. No. 4 og 15d), der er fæstet til Underlaget ved 3 rundtomgaaende Rader Nagler med knopformede Hoveder. Ligner ganske det i Thorsbjerg Mosefund pl. IV 7 afbildede Stykke, men er rigere ornamenteret og lidt større (Høide ½", Grundfladens Tvermaal 1⅞"), uagtet den flade Rand, som Stykket oprindelig har havt i Lighed med det i Thorsbjerg Mose fundne, nu er afbrudt. (4774).

h) En flad kredsrund Plade af Bronce (2" Tvermaal) med noget udoverbøiet Kant. I Midten et stort rundt Naglehul; Resten af Pladen for største Delen dækket med Emaille, delt i 4 Afdelinger, der danne koncentriske Ringe, adskilte ved smalere Ringe af glat Bronce. Emaillen er af forskjellig Farve (hvid, rød, blaa) og danner forskjellige Figurer (bl. a. Stjerner); den er temmelig løs og nu for en stor Del afskallet. Med dette Stykke fulgte en flad, glat Ring af Sølvblik, som efter Størrelsen at dømme maa have været bestemt til at dække dets udoverbøiede Kant. — Noget Sidestykke til dette Smykke vides ikke hidtil at være fundet, og om dets Brug kan ikke siges andet, end at det maa have været fæstet ved en gjennem det i Centrum anbragte Hul slaaet Nagle. Det var i Kristiania Skoles Samling forenet under eet No. med det foran under g anførte Stykke; de er altsaa sandsynligvis fundne sammen. (4775).

i) Spydspids af Jern af samme Hovedform som Worsaae No. 347, altsaa fra ældre Jernalder, 12½" lang. (4735).

k) Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade, ualmindelig svære og smukt arbeidede. De gjennembrudte Overplader forestille sammenslyngede Dyrefigurer, hvis Hoveder træde meget tydeligt frem. Eiendommeligt er, at begge Spænder i den ene Ende have et gjennemboret Fremspring (til at hænge Kjeder i?). (4727).

l) To lignende Spænder, der ikke ere Par, almindelig Form og simpelt Arbeide. (4728. 4729).

m) En kløverbladformet Spænde af Bronce (lig Worsaae No. 415, 416). 3" bred mellem Armenes Ender. Ziraterne i den paa dette Slags Spænder sædvanlige Stil, men ganske ualmindelig skarpe og vel vedligeholdte. (4730).

n) 2 Sigdblad af Jern af yngre Jernalders almindelige Form med sagtandet Eg, 8½" lange. (4732. 4733).

o) 4 Spydspidser af Jern fra yngre Jernalder, alle med

tveegget Blad og Fal; forresten af forskjellig Form og Størrelse. (4736—4739).

p) 2 Pilespidser af Jern af den samme Form med omvredet Blad som fig. 23. (4741).

q) 8 Pilespidser af Jern, hvoraf 7 af sædvanlig Form med tveegget Blad og Stift og 1 med tveegget Blad og Fal. (4742).

r) Brudstykker af 2 tveeggede Sværd af yngre Jernalders Form, af hvilke det ene har været nedlagt stærkt sammenbøiet. (4744. 4745).

s) 2 Skjoldbuler af yngre Jernalders Form. (4747. 4748).

t) 2 Ildstaal. (4749. 4750).

u) Sax af Jern, yngre Jernalder, 9½" lang. (4751).

v) Gaffelformet Redskab med Fal til et Træskaft, af en i Fund fra yngre Jernalder oftere truffet Form (maaske brugt som Spid til at stege Kjød paa). Ialt 17½" langt. Falen smukt arbeidet, prydet med indtrykte Ringe og en facetteret Knop. (4752).

x) 3 Kroge af Jern af forskjellig Form og Størrelse. (4753—4755).

y) En Krog af Jern, der er fæstet bevægelig i en Ring, som igjen paa samme Maade er fæstet i en Fal; ligner den i Aarsb. 1867 Pl. IV 37 afbildede, men er ikke saa smukt arbeidet. Det heles Længde 13". (4756).

z) En 7¾" lang Fal, der formodentlig har hørt til en lignende Krog. (4757).

æ) Hadde til et Kar (formodentlig en Kleberstensskaal) af Jern, vreden i begge Ender. Karrets Vidde ved Mundingen har været 10—11". (4758).

ø) Den nedre Del (formodentlig) af en Grydelænke af Jern med Krog, af usædvanlig Indretning og Form. (4760).

aa) 3 Spillebrikker af Ben, af den i yngre Jernalder sædvanlige Halvkugleform med flad Underside, som Worsaae No. 464. (4761).

bb) 3 Brudstykker af en flettet Halsring af Sølv, af Vegt

tilsammen 2¼ Lod. Det ene Stykke er et Endestykke, prydet med de paa den yngre Jernalders Sølvsager saa almindelig forekommende indslaaede Trekanter med Punkter i. (4767).

cc) Hængelaas af Jern, af samme Form som en tidligere til Samlingen indkommen, der er funden i en Grav fra yngre Jernalder. Belagt med Kobberblik udvendig og meget net arbeidet. (4775).

dd) Rund Ziratplade af Bronce (fig. 24), 2" Tvermaal, med Ornamenter i den af og til paa Sager fra yngre Jernalder forekommende eiendommelige Stil, hvorom der er talt i Aarsb. 1867 S. 41 No. 33. Beskadiget og tildels gjennemædt af Ir. (4793).

ee) Et Øxeblad, en Pilespids og et Slags Kniv af Jern, efter de førnævnte Optegnelser af A. Mørch fundne sammen i en Ager paa Kolstadmoen i Veldre Sogn, Ringsaker Pgd. paa Hedemarken. Kniven har tyk imod Eggen noget krummet Ryg og er forsynet med Fal til Skaftet, den sidste prydet med Ringe af ophøiede Linier; ialt 8" lang (Falen 3½"). (4742. 4743. 4794).

ff) Hestefigur (formodentlig brugt som Vegtlod) fra Middelalderen, af Vegt 6 Lod 3 Kvintin 28 Æs. Paa den ene Bov et dybt indtrykt O, ligesom paa det i Holmboes „Norske Vegtlodder fra Middelalderen“ S. 8 afbildede Exemplar, men uden Krone. Efter Mørch funden i Ringsaker Prestegaards Have. (4734).

gg) 4 Drikkehorn, alle rimelig fra Middelalderens seneste Del. Det største er ualmindelig smukt og vel vedligeholdt; har Beslag af forgyldt Kobber med plattydske Indskrifter i Minuskler og er forsynet med Fødder. De tre andre er uden Fødder; et af dem prydet med Udskjæringer, et andet med et smukt udtunget Beslag af Sølv, hvori er indfattet en stor sleben Bjergkrystal med underlagt rød Folie (sammenlign Worsaae No. 597). (4779—4782).

hh) Armring af Bronce eller Messing (4—4½" Tvermaal) af samme Slags som den i Aarsb. 1867 S. 66 omtalte, af hvilken nu kun haves en Tegning af Lyder Sagen (gjengivet sammesteds Pl. II fig. 21). Prydet med indfattede Glasflusser (gule, violette, blaa, grønne), slebne i Facetter. Stykket kan ikke være det af Sagen afbildede, da det i flere Enkeltheder afviger fra dennes Tegning og Beskrivelse. Er neppe saa gammelt, som antaget paa anf. Sted i Aarsb. 1867; mulig fra Middelalderen. (4785).

ii) Et Par Sporer af Jern med 12oddet Hjul, fra senere Middelalder. (4786).

kk) Piben og Skjegget af en ualmindelig stor og kunstig Nøgel af Jern, efter Mørch fundet i Hamar Domkirkes Ruiner. (4798).

Af de ovenanførte Gjenstande er udentvivl de under d, g og h nævnte fra ældre Jernalder de mærkeligste. De synes, da baade d og g have Sidestykker i Thorsbjerg Mosefund, at maatte høre til den tidligere Del af denne Periode, og det er rimeligt, at de er fundne sammen (meget muligt, at ogsaa de øvrige under b, c, e, f, i opførte Sager fra ældre Jernalder eller ialfald nogle af dem tilhøre samme Fund).

16. Slibesten (Kvarts) fra Stenaldren, firkantet Tversnit, 7½" lang, 2½" bred i den ene Ende og 3½" i den anden, hvor den er afbrudt, c. 1½" tyk, og en Kile af Sten, 5¾" lang, hvis Krumning passer til den ene Flades paa Slibestenen. Fundne sammen i Jorden paa Lille-Sund i Torvestad Pgd., Stavanger Amt. — Gave fra Doktor Eye ved Stipendiat A. Boeck. (4810. 4811).

17. Signet af Messing med rund Plade af omtr. 1" Tvermaal og et ganske lidet gjennemboret Haandtag. I Midten et Vaabenskjold, hvori en sexoddet Stjerne omgivet af en Cirkel; Omskrift med Minuskler: *ghert van worwerden*. Fundet i Jorden paa Skuggen i Borgund Pgd. paa Søndmøre. — Gave fra Peder Fylling ved Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. (4812).

18. Kileformet Øxeblad af Jern, 8" langt, samme Hovedform som Aarsb. 1868 pl. III 15, altsaa formodentlig fra ældre Jernalder. Fundet i Jorden paa Gjerdrum Prestegaard paa Romerike. — Gave fra Pastor Hansen. (4813).

19. Et lidet Kors af Bly, nedentil tilspidset, Korsarmene bredere mod Enden; synes at have været ganske glat og uden Ornamenter. I Midten en Nagle ligeledes af Bly. Beskadiget oventil; dets oprindelige Høide synes at have været omtr. 2¾". Afstanden mellem Armenes Ender 1⅔". Opgives at være fundet i en Gravhaug paa Haugesund Bys Grund sammen med den i N. Fornl. S. 350 omtalte ægformede Sten (der formodentlig har været brugt som Bismerlod). — Gave fra Lensmand Aas ved Stipendiat A. Boeck. (4829).

20. Brudstykke (den forreste Del indtil Skafthullet) af en liden vel arbeidet Øxe af Sten, fundet paa Løvaasvollen i Fjære Pgd., Nedenes Amt, Sommeren 1868. — Gave fra Terje Stalleland ved Storthingsmand Igland. (4830).

21. Gravfund fra yngre Jernalder (1 tveegget og 1 enegget Sværd, 1 tveegget Spydspids med Fal, 1 Sigdblad, 1 Ljablad, 1 Mundbid, alt af sædvanlig Form). Fundet i en Røs paa Kløvjordet i Flesberg Pgd. i Numedal; nærmere Underretning har ikke været at erholde. (4831—4836).

22. Pilespids af Skifer med Agnorer, usædvanlig liden (2⅔" lang); jvfr. Aarsb. 1866 S. 99 1867 Pl. I, 2. 3. 1868 Pl. III 8. Funden paa Opsal i Aasnes Pgd. i Soløer. — Gave fra Fredrik Svennebye. (4837).

23. Pilespids af Flint, trekantet, meget smukt arbeidet, 3¼" lang. Funden ved Grøftegravning i en Udslaatt, tilhørende Gaarden Skagestad i Holme Pgd., Lister og Mandals Amt. — Gave fra Tobias Skagestad. (4838).

24. Gravfund fra yngre Jernalder (1 Øxeblad og Brudstykke af tveegget Sværd, Spydspids og Mundbid, alt meget forrustet). Fundet Sommeren 1869 paa Damsbakken ved Larvik By, ved den gamle Skiensvei, omtr. 4300' V. for Farriselvens Udløb og 300' over Havet, paa et Sted, hvor der er vid Udsigt over

Omegnen. Der var ingen Gravhaug; paa en Ramme af omtr. 1" tykke Stene, lagte i en Firkant af 5 Fods Side, hvilede 1½ Fod under Jordskorpen en liden 2—3" tyk Helle, og under denne laa Oldsagerne. Dybere end Hellen fandtes 2 større Stene i omtrent 5 Fods Afstand fra hinanden, men Rummet mellem dem var fyldt med Jord, og intet mærkeligt blev fundet der. Aske eller Ben fandtes ikke. Jorden mellem Stenene var meget løs. — Disse Sager lade altsaa til at have være nedlagte som det i Aarsb. 1868 Side 129 No. 107 omtalte Fund fra Østre Hem i Thjølling. Begge Fund synes at være Gravfund, uagtet Finderne ikke have bemærket Ben. — Gave fra Civilingeniør E. Isaachsen. (4839).

25. 3 Stenøxer med Skafthul af almindelige Former. Fundne hver paa sit Sted (Sognedalen paa Ringerike, Skarnes i Odalen, Askehaug i Aas Pgd. paa Follo). (4840—4842).

26. 9 Gravfund fra ældre Jernalder, hidrørende fra Gravhauger paa Gaarden Søndre Løken i Raade Pgd., Smaalenenes Amt, der blev udgravede af Antikvar N. Nicolaysen i Juli 1869. Oldsagerne skjenkede til Samlingen af Gaardens Eiere Kristian og Anton Jonssen. Samtlige Hauger vare runde og havde ikke Gravkammer.

a) Haug No. 1. To smaa Brudstykker af en liden buget Lerurne; intet Zirat paa de bevarede Stykker. (4844).

b) Haug No. 2. En Mængde smaa Brudstykker af to større bugede Lerurner, af hvilke ialfald den ene har havt en Hank. Den ene grov, uden Zirater; den anden finere og prydet med Liniezirater. (4845).

c) Haug No. 3. To smaa Brudstykker af en halvmaaneformet Kam af Ben, prydet med Streger og koncentriske Cirkler. (4846).

d) Haug No. 4. Brudstykker af en buget Lerurne med Hank, uden Zirater, og nogle halvforkullede Stykker Træ, der efter Udseendet mulig kan have hørt til et dreiet Kar. (4847).

e) Haug No. 5. Et lidet Stykke af en sort glaseret med Li-

nieizirater prydet Lerurne og nogle halvsmeltede og af Ir stærkt medtagne Broncestykker. (4848).

f) Haug No. 6. En Kjedel af Bronce, fyldt med brændte Ben og indvendig klædt med Næver, udadbuget Form, Bunden dannet af et særskilt, med Broncenagler fæstet Stykke. Hadden og Hankerne mangle; de sidste har været fæstede til Karrets Rand med Jernnagler. Høide 8", Tvermaal over Aabningen 10". — 3 Brudstykker af en halvmaaneformet Kam af Ben, med Liniezirater i tildels noget usædvanligt Mønster; har været over 3" lang. — Brudstykker af en buget, sort glaseret Lerurne med Linie- og Punktzirater, og nogle Jernstykker. — Brudstykker af en buget Lerurne med Liniezirater. — 3 Hasselnødder, fundne blandt de brændte Ben i Kjedelen. (4849—4853).

g) Haug No. 7. Brudstykker af en buget Lerurne af lys graa Farve; Liniezirater. (4854).

h) Haug No. 9. En buget Lerurne 5" høi og ligesaa vid over Aabningen, rød Lermasse med svag sort Glassur udvendig (fig. 5); er mere end halv fyldt med brændte Ben. — Betydelige Brudstykker af en meget stor buget Lerurne uden Zirater, med sin største Vidde langt over Midten af Høiden; Leret gjennemæltet med sølvglindsende Glimmer; har været mindst 9" høi. — Nogle Brudstykker af en liden Lerurne med Hank (3—4" høi), ligeledes buget og uden Zirater. — Et Stykke af en halvmaaneformet Kam af Ben med Halvcirkel- og Liniezirater. (4855—4858).

i) Haug No. 13. Smaa Brudstykker af mindst to Lerurner. (4859).

27. Brudstykker af en liden Lerurne af buget Form, et forrustet Stykke Jern og nogle brændte Benstumper, fundet i Juli 1869 af Antikvar Nicolaysen i den vestligste af de paa Gaarden Lundeby i Raade Pgd. værende med reiste Stene omsatte Kredse. (4860).

28. Et Stykke af Bunden af et overmaade tykt og grovt Lerkar samt nogle brændte Benstumper, ligeledes fundne af Antikvar

Nicolaysen i en anden (No. 3) af de nævnte Stenkredse paa Lundeby. (4861).

29. Endel brændte Ben, fundne af Antikvar Nicolaysen i en stenlagt Kreds eller flad Stenrøs paa samme Gaard, ikke langt fra de reiste Stenkredse. (4862).

30. Raat tilskaaret Haandsneldehjul af Klebersten, 1" i Tvermaal, fundet for 3—4 Aar siden i en rund Gravhaug paa Gaarden Ek i Onsø Pgd., Smaalenenes Amt, tilligemed en Lerurne og en Brynesten. Sagerne laa i et lidet med Sten omsat og med en Helle dækket Rum af c. 1 Fods Tvermaal.

No. 26—30 er Gaver fra Antikvar Nicolaysen.

31. En bøileformet Spænde af Bronce, med Spiralfjeder paa Naalen og simple Zirater, af Form lig Thorsbjerg Mosefund pl. IV 2, 2¼" lang; nogle Brudstykker af en liden Lerurne, der har havt en Hank, hvis Aabning imidlertid ikke har været større, end at man har kunnet føre en tynd Snor igjennem, og et lidet Stykke Træ, tilsyneladende Furu. Fundne i en liden rund Haug paa Pladsen Sandbakken under Gaarden Missingen i Raade Pgd., Smaalenenes Amt. (4865. 4866).

32. Raat tildannet Flintredskab, 5" langt og jevnt 1⅛" bredt, en tyk Flintflekke, der i den ene Ende er tildannet omtrent som de saakaldte skeformede Skrabere. Funden ved at spadevende Jorden i en med 10 reiste Stene omsat Kreds paa nysnævnte Plads Sandbakken i Raade. (4867).

31 og 32 er Gaver fra Husmand Ole Jørgensen Sandbakken ved Antikvar Nicolaysen.

33. Tveegget Kniv af Flint med smukt tildannet firkantet Haandtag, 6½" lang, og Sag af Flint, 7" lang, fundne for nogle Aar siden paa forskjellige Steder paa Gaarden Forsetlund i Onsø Pgd. i Smaalenene. — Gave fra Gaardbruger Lars Olsen Forsetlund ved Antikvar Nicolaysen. (4868—4869).

34. Et Gravfund fra ældre Jernalder fra Gaarden Vøyen i Gran Pgd. paa Hadeland.

a) Et tveegget Sværd af Jern, vel bevaret, 34¼" langt,

hvoraf $5\frac{1}{4}$" kommer paa Tangen, der i Enden har en liden flad aflang Knap. Klingens største Bredde ikke fuldt 2".

b) Endel Beslag til Sværdets Haandtag af tyndt Sølvblik. Skjønt adskilligt mangler, kan dog Haandtagets oprindelige Udseende med nogenlunde Sikkerhed restitueres, som fig. 6 viser. Rummet mellem dette Beslag og Tangen har udentvivl været udfyldt med Træ. Flere af Stykkerne vise tydelige Spor af at have været i stærk Ild.

c) En Spænde til Sværdbeltet af Bronce, af Form lig Nydam Mosefund pl. IX 59, men bredere og kortere ($2\frac{3}{4}$" bred).

d) Sidebeslag til Sværdskeden af Bronce, ganske ligt Nydam Mosefund pl. VIII 33, $2\frac{2}{10}$" langt, ovenpaa ornamenteret ganske som de under e anførte Stykker.

e) Tre indbyrdes ganske lige Beslag til Sværdskeden af Bronce (eet er afbildet som fig. 7), ligeledes $2\frac{2}{10}$" lange. Til eet af disse Beslag hører formodentlig

f) En liden tyk Ring af Bronce med ihængende Gjænge til en Rem, hvis Bredde han sees at have været $\frac{1}{3}$". Ringen passer godt til at anbringes i den bøileformede Del af et af Beslagene e; disse har altsaa formodentlig været bestemte til at fæste mindre Remmer til Sværdet, ligesom Beslaget d har holdt den store Rem.

g) Endebeslag til en Rem af Bronce, usædvanlig stort (afbildet som fig. 8), $2\frac{3}{4}$" langt.

h) Et mindre Rem-Endebeslag, $1\frac{1}{3}$" langt, af Form som to ved hinanden lagte og sammenføiede Exemplarer af Thorsbjerg Mosefund pl. XV 34.

i) Stykker af glat, tyndt Broncebeslag, alle formodentlig hørende til Sværdskedens ydre Beklædning.

k) En Spydspids af Jern med tveegget Blad og skarp ophøiet Ryg langs Midten af dette, 13" lang.

l) En Spydspids af Jern med Agnorer, $19\frac{1}{4}$" lang. Falen er regelmæssig tolvkantet udvendig og udmærket smukt arbeidet.

m) To Knivblad af Jern, ældre Jernalders Form, 9¼ og 4½" lange.

n) Skjoldbule af Jern, ligeledes ældre Jernalders Form; en bevaret Nagle viser, at Skjoldbrettets Tykkelse har været omtr. $\frac{5}{12}$".

o) Beslag til Skjoldhaandtaget af Jern, ikke ganske fuldstændigt.

p) Redskab af Jern, af ukjendt Brug, afbildet som fig. 9, 12½" langt; i Skaftenden er et lidet Stykke borte. Sidekanterne er ikke skarpe. Noget Sidestykke til dette vides ikke hidtil at være fundet; mulig kunne de i Aarsb. 1867 S. 56 s omtalte Stykker i Kjørstadfundet, som der er antagne for smaa Sværd, have været Redskaber af samme Slags, men de er altfor beskadigede af Rust, til at dette kan afgjøres med Sikkerhed. (4870—4886).

Haugen, hvori disse Sager fandtes, var rund, sammenlagt af større og mindre Kampestene. Oldsagerne fandtes midt i Haugen ved Siden af en større Sten, omtr. 1¾ Alen oppe i Haugen og ligesaa langt under Toppen. Kul eller Ben havde Finderen ikke bemærket. Bronce- og Sølvsagerne laa i Skjoldbulen, der stod med Spidsen nedad; tillige fandtes i denne nogle Stykker smeltet Glas af grønlig hvid Farve, rimeligvis af et Kar. Disse tilligemed den Tilstand, hvori det under h anførte Sølvbeslag fandtes, vise, at Oldsagerne maa have været lagte paa Baalet med Liget, hvilket bekræftes derved, at Sølv- og Broncestykkerne laa sammen i Skjoldbulen; de have nemlig alle hørt til Sværdskedens og Sværdremmens Beslag og kunde derfor ikke saaledes samles løse i Bulen, før Skeden og Remmen vare ødelagte.

35. 1 Halsring og 4 Armringe af Sølv, af Vegt tilsammen lidt over 24 Lod, fundne sammen Vaaren 1869 paa Store Hurum i Stokke Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, liggende mellem to over hinanden lagte flade Stene tilligemed nogle Benstumper. Halsringen er snoet af 3 tykke Stænger, med flettet Sølvtraad indlagt i Snoningerne; i Enderne forene Stængerne

sig som vanligt og danne flade langagtige Endestykker, som have været hagede i hinanden og er prydede med indslaaede Trekanter, hver med tre ophøiede Punkter i. Den ene Armring er ligeledes snoet, af to Stænger, glatte Endeplader; de tre andre er af en enkelt rundagtig Stang uden Zirater, som bliver tyndere mod Enderne, der er kunstigt snoede om hinanden, saa at Ringen ikke kan aabnes. (4887—4891).

36. Øxeblad af Jern, 5½" langt, mulig fra hedensk Tid og isaafald fra yngre Jernalder, funden paa Gaarden Lunde i Faaberg Pgd. ved Lillehammer og skjenket til Samlingen af Lensmand Fliflet. (4892).

37. Perle af rød Farve, tilsyneladende af Sten, funden paa Romfoghjellen i Sundalens Pgd. paa Nordmøre, paa samme Sted som den i Aarsb. 1868 S. 127 No. 100 omtalte. (4894).

38. Fingerring af Sølv, snoet af 3 Stænger, der i Enderne samle sig i en tynd, glat Plade uden Ornamenter, som er bredest i Midten og lukker Ringen. Veier 1 Kvintin 5 Æs. Skal være funden i en Gravhaug i Ske Sogn i Bohuslen og blev derfra solgt til Guldsmed Olaus Førlie paa Frederikshald, som har skjenket den til Samlingen. (4895).

39. Tveegget Sværd og Spydspids af Jern, yngre Jernalder, begge meget forrustede og ufuldstændige, fundne for henved 10 Aar siden i en Gravhaug uden Gravkammer paa Fevang i Sandehered Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, tilligemed en senere bortkommen oval skaalformet Spænde. Spydspidsen har den eiendommelige bøiede Form, hvoraf et Exemplar er afbildet Aarsb. 1867 III 27. (4898. 4899).

40. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, tveegget tykt Blad med Fal, 19" lang; funden 1868 ved Pløining paa samme Gaard. (4990).

39 og 40 re skjenkede til Samlingen af Antoni Karlsen Fevang ved Antikvar Nicolaysen.

41. Beltespænde af Sølv og Bronce af sjeldent og udmærket Arbeide (fig. 10). Af dens tre Hoveddele bestaar Spænderingen, der er af fladtrykt oval Form, af en i begge Kanter

nedbøiet ½'' tyk Sølvplade, der forestiller to mod hinanden vendte Fuglehoveder med krummede Halse. Fuglenes Øine betegnes ved indfattede runde stærkt ophøiede Granater, omgivne af en Perlering af Sølv; midtefter langs Halsen en Rad af flade Granater, med Underlag af tynde, i smaa Ruder pressede Sølvblade, adskilte ved Mellemvægge af Sølv; Resten af Ringens Overflade dels forgyldt, dels prydet med Niello-Indlægninger. *Naalen*, der har samme Form som paa den Aarsb. 1868 pl. III 18 afbildede Spænde og den ovenfor No. 3 omtalte, er af Bronce, paa det nederste brede Parti helt belagt med flade Granater, indfattede ligesom paa Ringen, forresten tykt forgyldt paa alle ovenfra synlige Steder. Den til Belteremmens Befæstelse bestemte *Plade*, som udgjør den største Del af Smykket, bestaar af et Over- og et Understykke, forenede med 3 Nagler, der er saavidt lange, at der har været Rum til Belteremmen mellem begge Stykker. I det hule Mellemrum mellem disse ligger nu kun endel *Næver*. Understykket er af Kobber, fladt og tyndt. Overstykket bestaar af en omtr. ½''' tyk Bronceplade, der er nedadbøiet i Kanterne, og en flad, ⅓''' tyk Sølvplade, fæstet ovenpaa denne, der er rigt ornamenteret med forskjellige Figurer, frembragte dels ved Udgravninger i Pladen, dels ved Afvexling af glat Sølv med Niello-Indlægning og forgyldte Partier. I Midten sees et kronet, skjægget Mandshoved; til Siderne Vildsvinehoveder, Fuglefigurer m. m. Hovedernes Øine antydede ved indfattede Granater. De 3 Nagler, som forbinde Overstykket med Understykket, have stærkt fremstaaende halvkugleformede Hoveder, prydede med en øverst oppe indsat rund ophøiet Granat og omgivne med Fletninger og Perleringe af Sølv. 3 af de indfattede Stene mangle nu. Nogen Spænde af denne Form er, saavidt vides, ikke før funden i Norge, hvorimod lignende ofte forekomme i gamle germaniske Grave i Frankrige og Tydskland, dog almindelig af langt simplere Arbeide (oftest af Jern med Sølvindlægning eller Bronce). (4901).

42. *Firkantet Prydelse af Bronce* (fig. 11), ornamenteret i

samme Smag som foregaaende No. Har været fæstet til et Underlag med 4 Nagler af Jern, 1 i hvert Hjørne, forsynede med halvrunde Hoveder af Sølv (eet af disse mangler). Mellem hvert Par af disse Nagler er i Kanten indfattet 2 flade Granater, ialt saaledes 8, af hvilke 3 nu er borte. Det midterste ophøiede Parti er ligesom Hovedstykket paa No. 41 belagt med en Sølvplade af c. ⅓''' Tykkelse, der langs Kanten er prydet med Niello-Ornamenter, adskilte ved en fordybet Linie, og i Midten med en stor rund flad Granat (nu borte), omgivet med flere mindre af anden Form; disse Stenes Mellemvægge, der har været af Sølv, mangle. (4902).

43. Fuglehovedfigur af Bronce, dels forgyldt, dels belagt med en eiendommelig hvid Metalkomposition, som ofte findes paa Broncesmykker fra Jernalderen; forresten prydet med ophøiede Perlerader mellem fordybede Linier og med Rader af dobbelte Halvcirkler med Punkter. Fuglens Øie betegnes med en stor rund ophøiet Granat. Er afbrudt i den brede Ende. Stykket har været fastnaglet til et nu for største Delen fortæret Understykke af Jern, der paa Bagsiden naar lige til, hvor Fuglens Næb begynder. (4903).

41—43 fandtes Høsten 1868 paa Gaarden Aker i Vang Pgd. paa Hedemarken, nær Toppen af en meget stor Gravhaug. Fundet blev gjort af en Kone, som skar Korn; først fandt hun mellem Kornstubbene en ganske liden Spænde af firkantet Form, som hun igjen kastede fra sig, og derefter paa lignende Maade de her beskrevne Stykker, hvorpaa hun forgjæves søgte efter det bortkastede Stykke. Haugen var til for ikke mange Aar siden bevoxet med tæt Aspeskov; det antages for sandsynligt, at Smykkerne er revne frem fra det indre af Haugen, da den blev ryddet til Ager og Trærødderne bortskaffedes, hvilket der i Egnen udføres med en kraftig virkende Maskine, en svær Jernkrog, der sættes i Bevægelse ved en Vegtstang. Haugen er lidt afskivet i Toppen; men der har, savidt vides, aldrig været gravet i den. — Stykket 42 har sandsynligvis været anbragt som Prydelse paa det samme

Belte, hvortil 41 har hørt; hvortil 43 har været brugt, er uvist. Alle tre Stykker synes at være af udenlandsk Arbeide, og det er derfor vanskeligt at sige, til hvilken Tid i Jernalderen de kan være nedlagte i Jorden; først en fuldstændig Udgravning af Haugen vil kunne afgjøre Sagen, da derved udentvivl vil findes andre for Tiden karakteristiske Oldsager. — Smykkerne er ligesom No. 13 skjenkede til Samlingen af Enkefru Todderud.

44. Stenøxe med ufuldendt Skafthul, af Baadform, meget spæd, 7" lang. Det paabegyndte Hul er indboret fra begge Sider, men der er ikke, som almindelig, nogen opstaaende Tap i dets Bund. Fundet for nogle Aar siden paa Laland i Klepp Pgd. paa Jæderen, efter Sigende i en „Døs" (Gravhaug) sammen med Lerurner (?). (4906).

45. Brudstykke af en Stenøxe, ligeledes med ufuldendt Skafthul, afbrudt i begge Ender. Øxen, der heller ikke er ganske færdig tilhugget, lader til at have havt Baadform; Hullet indboret alene fra Undersiden, uden Tap i Bunden. (4907).

46. Flintredskab af samme Form som No. 32 ovenfor, 4¼" langt og 1⅓" bredt. (4908).

45 og 46 er fundne for nogle Aar siden paa Anda i Klepp.

47. En saakaldet vævskyttelformet Sten fra ældre Jernalder, af hvid Kvarts, med svage Spor af Slid paa den ene Flade, 3½" lang. Funden i Jorden paa Stangeland i Klepp. (4909).

48. En liden Glasperle, rød med indlagte violette Pletter, omgivne med hvide Ringe; en liden Spænde af Sølv af samme Form som den i Aarsb. 1867 pl. I 11 afbildede, men kun 1⅓" lang; smaa Brudstykker af 3 Lerurner, hvoraf 1 med Strezirater; et forrustet Jernstykke med noget vedhængende Træ. Alt fundet af Antikvar Nicolaysen ved en i Juli 1869 foretaget Undersøgelse af den i Norske Fornl. S. 300. 301 omtalte eiendommelige saakaldte „Thingkreds" paa Hauge i Klepp, dels i den runde Haug i Kredsens Centrum, dels i to af de i Periferien liggende aflange Hauger. (4910—4914).

49. Tre smaa Brudstykker af en tyk Lerurne, nogle ubestem-

melige Jernstykker, en forvitret Perle af hvid Sten og et lidet Flintstykke, fundne af Antikvar Nicolaysen ved fuldstændig Udgravning af den Haug paa Laland i Klepp, hvori der ved en tidligere Gravning for mange Aar siden fandtes to smukke Lerurner, der indkom til Samlingen. (Norske Fornl. S. 299). (4915).

50. Brudstykker af (mindst) 3 Lerurner, hvoraf een af smuk buget Form med fine Stregezirater; et Stykke af en liden 3" høi Urne af Klebersten, der i Form har været ganske forskjellig fra de i yngre Jernalders Fund ofte forekommende Kar af dette Slags, men har lignet de almindelige bugede Lerurner; Brudstykke af en bøileformet Spænde af Bronce, der har havt Lighed med Thorsbjerg Mosefund Pl. IV fig. 2, samt en ægformet Sten med en rundtom gaaende Fure, til at lægge et Baand om den. Spor af Rust vise, at Baandet har været af Jern (jvfr. forresten Aarsb. 1867 S. 64 no. 88). Alt fundet af Antikvar Nicolaysen i en anden, ligeledes rund Gravhaug paa Laland i Klepp. (4916—4919).

51. Et Brudstykke af en bøileformet Spænde af Bronce af antik Form og Stykker af en meget tyk og grov Lerurne, fundne af Antikvar Nicolaysen i en Langhaug paa Særheim i Klepp. (4920—4921).

52. En liden langagtig flad Brynesten af rødlig Skifer, 2" lang, og et lidet Stykke af en Lerurne, ligeledes fundet af Ant. Nicolaysen i en rund Gravhaug paa samme Gaard Særheim. (4922).

53. 2 bøileformede Spænder af Bronce af forskjellige Former (fig. 13. 14), den ene meget beskadiget, og en urtepotteformet Lerurne (af samme Slags som Aarsb. 1867 pl. I 8), 3½" høi, prydet med simple Stregezirater; den sidste er sønderbrudt, men kun lidet mangler. Fundet Vaaren 1869 i en Langhaug paa Thjøtte i Klepp Pgd., i et smalt, et Par Alen langt Gravkammer af Sten, der laa parallelt med Haugens Længdeaxe, sammen med ubrændte Menneskeben. (4923—4925).

54. Et Haandsneldehjul af Klebersten, kegleformet, tilskaaret med Kniv, fundet i Jorden paa Svensvoll i Klepp. (4926).

55. En tveegget Dolk af Bronce, 9¼" lang; to sønderbrudte Spænder af Bronce, af samme Form som Worsaae No. 228; en Kniv af Bronce, lig Worsaae No. 165, men simplere; et Brudstykke af Bronce, der kan have hørt enten til en Kniv eller en Sigd, samt en liden forrustet Broncespænde af ældre Jernalders Form, lig den i Aarsb. 1867 pl. I 19 afbildede, alt efter Sigende fundet for et Par Aar siden i en stor rund Gravhaug paa Anda i Klepp. Haugen, der fordetmeste bestod af Kampesten, havde noget over Bunden to Gravkamre, det ene over det andet, opmurede af Sten paa Siderne og overlagte med Heller. Det underste Kammer var størst, c. 3 Alen langt, 1 Alen bredt og høit; det øvre kun 1½ Alen langt, men i Bredde og Høide svarende til det andet. I det største Gravkammer laa efter Finderens Sigende Dolken og den ene Broncealders-Spænde, i det andet de øvrige Sager. Det mærkeligste ved dette Fund er, at der her er truffet en enkelt Gjenstand fra ældre Jernalder blandt Sager, der ellers utvivlsomt høre til Broncealderen. Er Finderens Beretning i denne Henseende rigtig, maa Graven vel være fra Broncealderens Slutning. (4927—4932).

56. To vel bevarede Lerurner, den ene af Urtepotteform (jvfr. ovenfor No. 53), 3¾" høi, med faa og simple Stregezirater; den anden af buget Form og meget anselig Størrelse (9" høi, 7" vid over Mundingen), uden Zirater, paa det nær at Randen er indskaaret med skraa Linier, saa at den har Udseende af et om Karret lagt Toug. Fundne Novbr. 1868 i en Gravhaug paa Gaarden Some i Høyland Pgd., Stavanger Amt; udentvivl fra ældre Jernalder. (4943. 4944).

No. 44—56 er indleverede til Samlingen af Antikvar Nicolaysen som Gaver, dels fra ham selv, dels fra forskjellige Mænd paa Jæderen (44, 49, 50 fra Elling Torgersen Laland, 47 fra Carl Ingebrigtsen Grude, 48 fra Ellev Reiersen Hauge,

51 og 52 fra Carl Carlsen Særheim, 55 fra Thore Olsen Anda, 56 fra Forstassistent Martin Grude).

57. Stenøxe med ufuldendt Skafthul, af samme Form som Worsaae No. 39, 8½" lang. Skafthullet indslebet blot fra Undersiden; har en Tap i Bunden. Funden paa Vaag i Aure Pgd. paa Nordmøre og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Lars Vaag. (4936).

58. Stenøxe med Skafthul af almindelig Form, 5" lang, og en 4" lang Kile af Sten, rund og meget kort i Forhold til Tykkelsen, fundne paa Snokestad i Rakkestad Pgd., Smaalenenes Amt. (4937).

59. Stykker af en temmelig liden buget Lerurne, prydet med dybt indtrykte Linier rundtom Halsen og forsynet med Hank, samt et Haandsneldehjul af brændt Ler af Form som to med Grundfladerne mod hinanden vendte Kegler; fundet i en Gravhaug paa Vathvet-Ødegaard, ligeledes i Rakkestad Pgd., tilligemed Kul og brændte Ben. (4938. 4939).

No. 58 og 59 er Gaver fra Skolelærer August Julius Madsen.

60. Kjedel af Bronce fra ældre Jernalder, med indad bugede Sider, 6" høi og 12" vid over Mundingen; har havt Hanker og udentvivl ogsaa Hadde af Jern. Fandtes i Oktbr. 1862 i en Gravhaug paa Gaarden Hannes i Solum Pgd. ved Skien i et lidet af Sten opsat og med en Helle dækket Rum; var da fyldt med brændte Ben og omviklet med et Kalveskind. (Sml. N. Fornl. S. 210). Endel af Benene og indskrumpede Stykker af Skindet ligge i Kjedelen. (4941).

61. Sax af Jern, yngre Jernalders Form, ganske ualmindelig svær (15" lang). Funden i en Gravhaug paa Vevlen i Stange Pgd. paa Hedemarken. (4943).

62. Mundbid med enkelt Led og Sidestænger, af samme særegne Form som Aarsb. 1867 pl. III 36, men med runde Stænger, fundet i en Gravhaug paa Hverven i samme Pgd. (4944). 61 og 62 er Gaver fra Student Saxlund.

63. Stenøxe med Skafthul af almindelig Form, 6" lang, funden

paa Opstad i Søndre Odalens Pgd., Hedemarkens Amt, efter Sigende i Udkanten af en endnu ikke udgravet Haug. (4949).

64. Gravfund fra yngre Jernalder, (tveegget Sværd, Spydspids og Øxeblad af sædvanlige Former) fra Gjefsen i Gran Pgd. paa Hadeland. Haugen bestod hovedsagelig af Sten og havde intet Gravkammer; ved Siden af Oldsagerne troede man at bemærke brændte Ben. (4952—4954).

65. Skjoldbule og Mundbid af Jern fra yngre Jernalder, fundne sammen med endel andre Jernsager i en endnu ikke fuldstændigt udgravet Haug paa Østre Rømen i Løytens Pgd. paa Hedemarken. Skjoldbulen var, som man ogsaa har iagttaget enkelte Gange før i Grave fra yngre Jernalder, anvendt som Gravkar, idet den var lagt med Hulingen opad og denne fyldt med brændte Ben. Gave fra Gaardbruger Søberg. (4955. 4956).

66. a) Armring af Guld fra Broncealderen, der, som Afbildningen fig. 1 vil vise, er af samme Slags som Worsaae No. 251 (jfr. Boyes Oplysende Fortegnelse No. 38—42), bestaaende af tyndt Guldblik, der er styrket ved at lægges udenom en Bronceplade, som fastholdes derved, at Guldblikkets Kanter er bøiede ind over den. Af Broncepladen er nu kun ringe Levninger tilbage. Enderne bøiede, saaledes at de danne en halv Cylinder med Hulingen vendt indad; her findes ikke Bronce, men derimod er Guldblikket ombøiet og lagt dobbelt. Den ene af Enderne er afbrudt, men tilstede. Vegt med Resterne af Broncen 1 Lod 17 Æs, 22 Karats Guld. (4957).

b) Et Brudstykke af Guld (fig. 2), maaske ogsaa hørende til en Armring; er meget tykkere end foregaaende og har intet Bronceunderlag. 1 Kvintin 37 Æs, 21 Karat. (4958).

c) En liden Barre af Guld, aflang firkantet, ⅛" lang, veier 1 Kvintin 37 Æs, 18 Karats Guld. (4959).

Disse Sager fandtes 1869 paa Vestre Hemstad i Stange Pgd. paa Hedemarken, i Udkanten af en stor rund Gravhaug lige ved dens Randstene. De er af særlig Interesse som de

første Guldsager fra Broncealderen af nogen Betydenhed, som er fundne i Norge.

67. Et tveegget Sværd og et Øxeblad af Jern (yngre Jernalder), meget forrustede, fundne ved Veiarbeide paa Skoug i Skipthvet Pgd., Smaalenenes Amt. — Gave fra Arne Jonsen Tveiter. (4960. 4961).

68. En stor tveegget Pilespids af sædvanlig yngre Jernalders Form, funden i en Gravhaug paa Nordsiden af Maan-Elven i Mæl Sogn, Tinn Pgd. i Thelemarken. — Gave fra Landskabsmaler Dahl. (4962).

69. Brudstykke af en Stenøxe med Skafthul, fundet paa Haug i Ullensaker Pgd. paa Romerike. — Gave fra Student Hvoslef. (4963).

70. Spydspids af Jern, tveegget med Fal, 17" lang; funden i Jorden paa Skeie i Flatdal Sogn i Thelemarken, nær ved det Sted, hvor de i N. Fornl. S. 225 omtalte Sager fandtes. — Gave fra Einar Høyesen Skeie. (4964).

71. Den ene Halvdel af en svær Halsring af Guld af Form som Worsaae No. 443, men uden Zirater, udrettet og derpaa sammenbøiet. Stangens Længde er 12"; dens største Tykkelse 5'''. Veier 25 Lod 1 Kvint. 19 Æs; Guldet meget fint (23⅓ Karat). Funden 1869 i Verdalens Pgd. i Nordre Throndhjems Amt, temmelig høit til Fjelds, i Malsaa Alminding henimod Fjeldet Hermansnasen. Findestedet ligger ikke saa langt fra den ældgamle Vei fra Jemteland over til Verdalen. Stykkets Form viser tydelig nok, at det er fra ældre Jernalder, altsaa neppe yngre end 700 e. Chr.; det kan følgelig ikke, som man har gjettet paa, være tabt af en af Olav den helliges Mænd ved hans Tog over denne Fjeldvei i 1030. (4965).

72. Bøileformet Spænde af Bronce (ældre Jernalder), 1½" lang, med tre opstaaende Kamme tversover, een midt paa Bøilen og een ved hver Ende; disse Kamme er prydede med dobbelte Perlelinier af Sølv. (Jvfr. Worsaae No. 388. 389). Funden for et Snes Aar siden i en Gravhaug paa Hamerstad i Stange Pgd. paa Hedemarken. (4967).

73. Brudstykker af en Kjedel af Bronce fra ældre Jernalder, af indad buget Form, 11" vid øverst, med to trekantede Hanker, dannede ved Opadbøining af et Stykke af Randen, og simpel glat Hadde af Jern, samt en Fingerring af Guld, dannet af en firkantet, paa den ydre Side noget konvex Stang, uden Zirater, indre Tvermaal ¾", Vegt ½ Lod (23 Karat). Fundne Sommeren 1869 i en Gravhaug paa Gaarden Lille-Re i Stange Pgd. paa Hedemarken. Haugen var rund og af anseelig Størrelse; den blev jevnet og udhulet i Midten, hvorved Kjedlen fandtes et Stykke i Syd for Haugens Midtpunkt og noget over dens Bund, omsat med Stene og dækket med en Helle. Den var fyldt med brændte Ben, og mellem disse fandtes Guldringen. (4968. 4969).

74. a) En bøileformet Spænde af Bronce af noget eiendommelig Form (fig. 15), 3" lang. Det nederste Parti er prydet med indlagte brede Striber af Sølv, et Ornament som ellers kun er truffet paa en bøileformet Spænde i det N. Fornl. S. 144 omtalte rige Fund fra Veien i Norderhov.[1]

b) Levninger af en meget smuk Dopsko til en Sværdskede af Sølv. Stykket skal have været helt ved Optagelsen, men er desværre senere blevet sønderbrudt, og de fleste Stykker er bortkomne. Man kan dog endnu gjøre sig en Forestilling om Stykkets oprindelige Udseende, som Afbildningen (fig. 16) vil vise. Det ligner mange af de danske Mosefunds Dopskoer (f. Ex. Thorsbjerg Mosefund pl. IX 27. Nydam pl. IX 48—70. Kragehul pl. I 19), men er ualmindelig rigt og fint ornamenteret. Enkelte Partier af det har været forgyldte.

c) Et lidet Menneskehoved af Sølv (fig. 17); har været længere nedentil, og har, netop hvor det er afbrudt, havt et Hul til en Nagle. Muligt ogsaa hørende til Sværdskedens Beslag.

---

[1]) Dette er ikke bemærket i Keysers Beskrivelse af Fundet i Ann. f. nord. Oldk. 1836—37, da Ornamenterne først senere er komne frem, efter at Spænden er bleven renset.

Disse tre Stykker fandtes for endel Aar siden i en liden rund Haug eller Røs paa den under forrige No. nævnte Gaard Lille-Re i Stange, tilligemed to baandformede Fingerringe af Guld, der senere er omgjorte; de vare efter Sigende saa smaa, at de alene kunde have været brugte af Kvinder. Fundet synes at tilhøre en temmelig tidlig Periode af den ældre Jernalder. (4970—4972).

75. Et Gravfund fra yngre Jernalder, fra samme Gaard Lille-Re (Brudstykker af to ovale skaalformede Broncespænder, to Spydspidser og Brudstykke af et tveegget Sværd af Jern). Dette Fund blev gjort i en liden rund Haug tæt ved de to andre, der indeholdt Grave fra ældre Jernalder. (4973 —4977).

76. Et ualmindelig rigt Gravfund fra yngre Jernalder fra Homerstad i Stange Pgd. Man har gravet i en c. 8 Alen høi rund Gravhaug Syd for Gaardens Huse fra Toppen af omtrent 3 Alen dybt og noget i den ene Side; derved er lidt efter lidt hist og her fremkommet en Mængde Oldsager, tilligemed Kul, brændte Ben og Hestetænder. Af Oldsagerne indsendtes:

a) 2 tveeggede Sværd af yngre Jernalders Form. Det ene nu brudt i tre Stykker og ikke ganske fuldstændigt; Hjaltene belagte med riflede Sølvplader, og øvre Hjalt har istedetfor den sædvanlige Knap øverst en liden halvcirkelformet Bøile af Jern (bestemt til et Baand, hvormed man har bundet Sværdet til Armen?). Det andet er sammenbøiet i *S*-Form.

b) 2 tveeggede Spydspidser af Jern med Fal, af hvilke den ene har havt samme Form som Aarsb. 1868 pl. II 5 og ligesom denne har været prydet med Sølvbelæg, men af andet Slags (riflet, ligesom det saa ofte findes paa Sværdhjaltene).

c) Kastespydspids af Jern, med Stift til Indsættelse i Skaftet, 9⅜" lang. Bladet danner et ligebenet Triangel af 2" Side og 1" Grundlinie; fra Midten af den sidste udgaar Stiften.

d) Øxeblad af Jern af almindelig Form.

e) 3 Skjoldbuler af Jern, af lige Størrelse og Form, kegleformede med en liden Knop øverst. De ere satte ovenpaa hinanden saa tæt som muligt og nu sammenrustede. Da de nødvendig maa have været bragte i denne Stilling allerede ved Nedlægningen i Haugen, og dette ikke kunde gjøres, saalænge de sad fast paa Skjoldets Træværk, kan deraf med Sikkerhed sluttes, at Skjoldene har været lagte med paa Ligbaalet.

f) Et Mundbid af Jern af den vanlige Form, med Sideringe (dobbelt Led); et Do. med Sidestænger, af samme Form som Aarsb. 1867 fig. 36; Brudstykker af to andre Mundbid til Stangbidsler, af hvilke det ene har havt stærkt krummede Stænger, prydede med riflet Sølvbelæg.

g) En Stigbøile af Jern, 10" høi, og Brudstykke af en anden, der dog ei har været Par til den første.

h) To Sporer af Jern og Brudstykke af en tredie, alle af forskjellig Størrelse og Form.

i) Sax af Jern af almindelig yngre Jernalders Form.

k) Tang af Jern, ligeledes almindelig Form, 11½" lang.

l) Fil af Jern, firkantet, 6½" lang.

m) Krog af Jern, en spæd, men temmelig lang Klinknagle og nogle ubestemmelige Brudstykker.

Foruden disse Sager er endnu i samme Haug fundet to ovale skaalformede Broncespænder, et svært Stangbidselmundbid, to Stigbøiler og en stor Tang. Haugen bestaar i den øvre Del af Sten, i den nedre af fin Sand. (4979—4999).

77. Øxeblad af Jern, almindelig yngre Jernalders Form, og et svært Knivblad af Jern, 15" langt, i Form omtrent lig Nutidens Bordknive; begge efter Sigende fundne i en Gravhaug paa Koksvoll i Stange Pgd. (5000—5001).

78. Et tveegget Sværd (Klingen 31½" lang), en Spydspids af samme Form som den under 76b omtalte og et Mundbid, alt af Jern og fra yngre Jernalder, fundet for omtrent 10 Aar

siden i en Gravhaug paa Vestre Hemstad i Stange. (5002 —5004).

79. a) Brudstykker af en stor Brynesten og en liden Krampe af Jern. (5005).

b) Et lidet Brudstykke af en Brynesten, et af en sammenbøiet Jernten dannet Beslag til en, som det kan sluttes, firkantet Gjenstand af Træ, en liden Fal af Jern, maaske af en liden Spydspids, og en Ring af Jern med Gjænge til en Rem, for liden til at kunne høre til et Mundbid. (5006).

Disse Sager er fundne i to andre Hauger paa Vestre Hemstad, ved en af Antikvar Nicolaysen i Oktbr. 1869 foretagen Undersøgelse.

80. En liden simpel Kniv af Bronce uden Ornamenter (fig. 3); en bøileformet Spænde af Sølv af usædvanlig Form (fig. 4; ældre Jernalder); ubetydelige Brudstykker af en Lerurne; endel smaa Benstykker af Dyr, Hestetænder m. m. Fundet i den ovenfor ved No. 66 omtalte Haug paa Vestre Hemstad ved en af Antikvar Nicolaysen i Oktbr. 1869 foretagen fuldstændig Udgravning. De fundne Sager laa paa forskjellige Steder inde i Haugen. Her har man saaledes et utvivlsomt Exempel paa Nedlægning af Sager fra Broncealderen og ældre Jernalder i samme Haug (jvfr. ovfr. No. 55). At den fra ældre Jernalder hidrørende Spænde skulde være nedlagt i Haugen senere, lader sig ikke tænke, da den fandtes dybt inde og nær Haugens Centrum, medens de i samme Haug fundne Guldsager fra Broncealderen (No. 66) laa lige i Udkanten. (5006—5008).

No. 72—80 er indleverede af Antikvar Nicolaysen som Gaver fra Forskjellige paa Hedemarken (No. 72 fra Simon Olsen Hamerstad, 73—75 fra Ole Lille-Re, 76 fra Jens Ingebrigtsen Homerstad, 77 fra Husmand Anders Olsen, 78—80 fra Sidsel Olsdatter Hemstad).

81. Tveegget Sværd af Jern, yngre Jernalder, fundet i Jorden paa Hamerstad i Stange Pgd. Da det fandtes, var det

sammenbøiet i S-Form, men det er igjen blevet udrettet før Indsendelsen. — Gave fra Simon Olsen Hamerstad. (5010).

82. Brudstykke af en snoet Halsring af Sølv, bestaaende af et Endestykke, prydet med tre Rader indslaaede Cirkler med et ophøiet Punkt i Centrum, af Vegt 3¼ Kvintin. Fundet paa Hvideberg i Holt Pgd., Nedenes Amt, tilligemed endel Sølvmynter, der indkom til Univ. Myntsamling. Blandt disse var nogle kufiske Mynter, hvoraf dog kun 1 med læselig Omskrift, en Kalifmynt fra 903 e. Chr. (5011).

83. Armring af Sølv, snoet af to Stænger, der i Enderne forene sig til en rund Stang. Enderne mangedobbelt snoede om hinanden, saa at Ringen er lukket. Vegt 2⅛ Lod. Skal være funden med 4 lignende Ringe paa Ørlandet i Søndre Throndhjems Amt. (5012).

84. Stenøxe med Skafthul, 7¼" lang; Hullet sees at være boret ind fra den ene Side og derpaa gjennemslaaet fra den anden. (5013).

85. Knivblad af Jern, ældre Jernalders Form, 11" langt; ved Tangens Begyndelse er en oval, ovenpaa med Kobber belagt Jernplade fæstet lodret paa Bladet til Dækning af Skaftenden. (5014).

86. To Pilespidser af Jern, yngre Jernalder. (5015).

84—86 er fundne paa forskjellige Steder paa Haavelsrud paa Helgeøen i Mjøsen og skjenkede til Samlingen af Proprietær Niels Jakobsen Hoel.

87. Planke af Furutræ med Udskjæringer i gjennembrudt Arbeide, 3 Alen lang og ½ Alen bred; har været anbragt over Korbuen i den forrige Stavekirke i Øyfjell Sogn, Rauland Pgd. i Thelemarken og har senere været bevaret paa Lid i samme Sogn (jvfr. N. Fornl. 776). (5016).

88. Enegget Sværd af Jern, af almindelig yngre Jernalders Form (uden Hjalt), bredt og svært, og to eneggede Sværd af en før ukjendt Form, med ret Eg og stærkt krummet Ryg (det største af dem afbildet som fig. 25), ligeledes uden Hjalt. Fundne 1869 tilligemed Kul paa Godaker i Stange

Pgd. paa Hedemarken, i en liden Jordforhøining, der mulig kan være Levning af en Gravhaug; Stedet er endnu ikke fuldstændig undersøgt. — Gave fra Gaardbruger Christen Grimerud. (5017—5019).

89. Tveegget Sværd af Jern, yngre Jernalder, fundet paa Mellem-Bingen i Sørum Pgd. paa Romerike, ved Pløining paa en meget stor Haug, som efter Finderens Skjøn maa være dannet af Naturen. (5023).

90. Stenøxe med Skafthul, 5½" lang og meget svær i Forhold til Længden, ligeledes funden paa Mellem-Bingen. (5024).

91. Et Gravfund fra yngre Jernalder (Brudstykker af Klingen af et tveegget Sværd; et Øxeblad af meget smuk Form, der i Eggen har tre meget dybe Mærker efter Hug og foran Skafthullet er halv knækket over; en Skjoldbule; to smaa vinkelformede Jernstykker, der maaske har hørt til Beslaget af et Skrin; Brudstykker af en oval skaalformet Broncespænde med enkelt Plade, der ser ud til at have været i Ilden, af en Kleberstenskaal, af en Skjoldbule, et Knivblad, en Pilespids, et Mundbid, m. m. samt en liden hvid Glasperle). Alt fundet Sommeren 1869 tilligemed brændte Ben i en tidligere stærkt forstyrret Gravhaug paa Fonnbekk i Ullensaker Pgd., hvorfra Samlingen tidligere har faaet flere yngre Jernalders Gravfund (jvfr. Aarsb. 1868 S. 100 No. 8). (5025—5030).

92. Et Stykke Klebersten, langagtig firkantet og svagt buet, 4" langt og c. 1½" bredt, med et lidet rundt Hul ved hver Ende; er aabenbart tildannet af et Stykke af de i yngre Jernalders Grave almindelige Kleberstensskaaler og er endog, som gjerne er Tilfældet med disse, sodet paa den ene Side, men det lader sig vanskelig afgjøre, hvortil det har været brugt. Fundet paa Nordsiden af Fedje-Øen i Lindaas Pgd., Søndre Bergenhus Amt, liggende paa Bunden i en c. 3 Alen dyb Torvmyr; ved Siden af det fandtes et lignende, senere forkommet Stykke. — Gave fra Landhandler Eriksen ved Stiftskapellan Aug. Ingier. (5032).

93. Urtepotteformet Urne af Ler, 4½" høi, paa Ydersiden prydet med rige Liniezirater, stærkt sodet; under Randen har den et ¼" bredt Jernbaand. Bunden mangler, forresten vel bevaret. Funden for et Par Aar siden i en Gravhaug nær Roald Kirke paa Vigerøen, Harham Pgd. i Søndmøre. Ved Siden af den stod en ganske lignende Urne, der gik itu ved Optagelsen; i begge Urner var der „Levninger af Ben". (5033).

94. To Øxeblad af Jern, yngre Jernalder, en Brynesten og et tildannet gjennemboret Stykke Klebersten, maaske brugt som Sænke paa et Fiskesnøre, fundne for faa Aar siden ved Stranden paa Roaldsnes, ligeledes paa Vigerøen, efter Sigende i Levningerne af en i Sandet nedgravet Egebaad. Hvis dette skulde bekræfte sig, vilde man altsaa her have et nyt Exempel paa Begravelse i Skib fra yngre Jernalder. Nærmere Oplysninger er søgte, men endnu ikke indkomne (5034—5037).

93 og 94 er skjenkede til Samlingen af Løitnant Lowzow.

95. De i N. Forml. S. 128f omtalte Tavler af Furutræ, som før var anbragte paa Siderne af Alterbordet i Thingelstad Kirke, Gran Pgd. paa Hadeland. Den største af dem, som stod paa Alterets Forside, er fuldstændig og har vistnok fra først af havt denne Plads (som Antependium); de to andre er afsagede Halvdele af lignende Tavler fra andre Altere. De er alle malede paa Kridgrund med Underlag af Læred. Ornamenterne i Spidsbuestil, som indfatte Malerierne, og en Indskrift i gotiserede Majuskler, som findes paa den største Tavle (Begyndelsen af *Ave Maria*), synes at henføre Tavlerne til 14de Aarh. Malerierne er maadelig udførte og meget daarlig vedligeholdte. — Overdragne til Samlingen af Grans Kommunestyrelse ved Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. (5040—5042).

96. To Spydspidser af Jern, ældre Jernalder, den ene med tveegget Blad og skarp Ryg langsefter dette, 10½" lang, den anden med Agnorer, 13½" lang. Fundne i en rund Gravhaug paa Høverstad i Vang Pgd. i Valdres. (5044. 5045).

97. Skaalvegt af Bronce, med tilhørende Futeral (allerede beskrevet i Aarsb. 1867 S. 68—70 og afbildet sammesteds pl. V 50), et tveegget Sværd, et Øxeblad og en Tang af Jern, alt fundet i en Gravhaug paa Vestre Dolven i Brunlanes Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, tilligemed Ben og Kul. Jernsagerne, der forresten er stærkt forrustede, vise, at Graven er fra yngre Jernalder. Sværdet har et smukt Haandtag (afbildet fig. 26), belagt med temmelig tykke ornamenterede Sølvplader, der dog nu kun er tilstede paa Overhjaltets Knap. Paa Tangen mellem Hjaltene findes en løs Sølvholk af samme Slags Arbeide, der har siddet paa Træbelægget umiddelbart under øvre Hjalt. Der maa have været en tilsvarende Holk ved nedre Hjalt, og sandsynlig har hele Mellemstykket været prydet paa samme Maade. (5046—5049).

98. Spydspids af Jern (fig. 18), af den i ældre Jernalder forekommende sjeldne fireeggede Form og med Stift til Indsættelse i Skaftet, 9¾" lang. Funden paa Østre Hegge i Birid Pgd., Kristians Amt, og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Fredrik Hegge. (5050).

99. Pilespids af Skifer af samme Slags som No. 22 ovenfor, uden Agnorer, usædvanlig raat arbeidet. 3⅓" lang (Spidsen afbrudt). Funden 1868 paa Hals i Dyrø Sogn, Tranø Pgd. i Senjen. — Gave fra Lensmand S. Hoel. (5051).

100. Tveegget Sværd af Jern, yngre Jernalder, 30½" lang Klinge, uden Hjalt. Fundet 1869 i Jorden paa flad Mark paa Tokstad i Nes Pgd. paa Romerike. (5052).

101. Brudstykker af en temmelig stor og ualmindelig net arbeidet Skaal af Klebersten; en flad kredsrund Spænde af Bronce, af samme Slags som den i Aarsb. 1867 Pl. III 25 afbildede og ornamenteret i samme Stil, kun at Randen har et Slags Mæanderzirater istedetfor Skraastreger; et Ildstaal; et fladt firkantet udtunget Beslag af Jern, 1½" bredt og langt, der har været fæstet med 4 Klinknagler af ½" Længde; Stykker af Overpladen af en oval skaalformet Spænde af Bronce, samt et Stykke Flint af samme Udseende som de i Aarsb.

1867 S. 82. 83. 85. omtalte. Alt fundet tilligemed brændte Ben 1869 paa samme Gaard Tokstad, ganske i Nærheden af en liden Gravhaug, men dog udenfor den svage Fordybning eller Grøft, som omgiver denne. I selve Gravhaugen, der blev gjennemgravet, fandtes intet. (5054—5058).

102. Pilespids af Flint, trekantet, vel arbeidet, ¾" lang, og en Flintflekke, afbrudt i begge Ender, 2" lang og c. ½" bred. Disse Stykker har særlig Interesse derved, at de er fundne høit til Fjelds, omtr. 2500' over Havet, Vest for Aaseral Bygd i Nedenes Amt. Pilespidsen fandtes ved Steins-Tjønn nær Amtsgrændsen, ved Siden af en liden Bæk, hvor den løse Jord var bortskyllet; Flintflekken ved Stranden af Svarte-Tjønn, noget længere mod Syd. (5059. 5060).

103. Tveegget Flintkniv med firkantet Haandtag, 5" lang, funden ved Struebroen paa Gaarden Lien i Fjære Pgd., Nedenes Amt. (5061).

102 og 103 er Gaver fra Sogneprest Schübeler.

STUDENT A. LORANGES UDSIGT OVER HANS ANTIKVARISKE VIRKSOMHED I 1869.

Efter Anmodning fra den ærede Direktion er det mig en Fornøielse ogsaa iaar at meddele Foreningen nogle antikvariske Efterretninger fra Norges sydøstlige Del. Disse Efterretninger kommer imidlertid efter Direktionens udtalte Ønske denne Gang til kun at indeholde en kortfattet Fortegnelse over min private Samlings Aarstilvext foruden en Opregning af nyopdagede Oldtidsminder i Smaalenenes Amt.

Tune Præstegjeld. Kirkens gamle Alterplade af Porfyrsyenit (jfr. N. Fornl. S. 17) findes for nærværende paa Gaarden Bjørnstad, men kløvet midt over.

Paa Begravelsespladsen Leikvøl under Gaarden store Tune nær Kirken (se Aarsb. f. 1868 p. 82) lod jeg i Mai 1869 foretage Udgravninger, hvorved fandtes:

1. I en vid men flad Haug af fin, mørk Sand brændte Ben spredte over et Lag af Kul og Aske, hvori nogle Klinknagler.
2. I Nabohaugen ganske samme Forhold.
3. I en Rundhaug af Sten, dækket med Jord, 16 Fod i Diameter og 4 Fod høi, en Kreds, 1 Alen i Diameter, af nøiagtig til hverandre sluttende Stene. Over denne Kreds laa en Helle; Rummet under var omtr. 5 Tommer høit og halvfyldt med fine Kul, midt i hvilke stod en velformet Urne af brændt Ler, fyldt med brændte Ben. Forresten intet. Men sex Tommer mod Vest fandt jeg: to yndige smaa Fibulaer, belagte med pressede Plader af Electrum i fine Mønstre og ved dem lidt Tøi. Sex Tommer endnu længer mod Vest en Berlok med Hovedform som den fra Løken i Raade (Worsaae No. 387), af næsten rent Guld, dækket med Filigran saa fint og smagfuldt, at dette Smykke maa erklæres for en af de bedst arbeidede Oldsager af Guld, som endnu ere opdagede i Skandinavien. Atter nogle Tommer

vestenfor laa nogle Perler af Glas, Mosaik og Rav. Hver Ravperle dannes af to uligestore Kugler, hvoraf den mindste er gjennemboret. Ved Grustag i denne vestre Kant af Haugen var en Maaned tidligere fundet flere Hundrede Perler, som imidlertid ved min Ankomst vare ødelagte og forsvundne.

4. Ingen Oldsager. Haugen var imidlertid særdeles mærkelig derved, at den var opkastet omkring en ni Fod høi Rullesten, ved hvis østre Side fandtes svage Spor af brændte Ben.

5. midt paa et cirkelrundt Lag af Kul en Urne af brændt Ler, den største jeg nogensinde har fundet, fyldt med brændte Ben, hvoriblandt Brudstykker af en Kam. Haugen var helt af Sand.

6. i Nabohaugen ogsaa en Urne af brændt Ler fyldt med brændte Ben. Den havde holdt sig særdeles godt, er forsiret paa den øverste Halvdel og 4 Tommer høi.

7. i en udpræget halvkugleformet Haug paa et Lag af Kul og brændte Ben en fire Tommer lang Broncenaal med en tyk Ring i den øverste Ende. Ringen er bevægelig men lukket.

8. i en Haug af Sten og grov Sand laa i Centrum en rund Sten, 3 Fod i Diameter, paa et Lag af Kul og brændte Ben. Rundt omkring Stenen var lagt en Kjæde af flettet Broncetraad, som imidlertid kun lod sig optage i enkelte smaa Stykker, desuden Toppen af en Fibula fra ældre Jernalder ved Siden af tre Brudstykker af en Armring af Bronce, i sine Ornamenter lig Worsaae No. 451, og nogle Glasperler.

9. nogle Tommer over Auren midt i en Rundhaug af Sand mellem nogle flade Stene Brudstykker af to Lerurner, fyldte med brændte Ben. Over Urnerne en Samling af smaa runde Brikker, Halvparten af Ben, Halvparten af Bronce. De ere paa den ene Side flade, paa den anden svagt ophøiede og omtrent ½ Tomme i Gjennemsnit. Mellem Brikkerne en Terning. De af Bronce vare for det meste stærkt medtagne og opløste sig ved Berørelsen; dog frelstes nogle.

10. i en Kreds, omgiven af 9 omtrent 3 Fod høie Stene, 8 Tommer under Grønsværet: to Lerurner med brændte Ben. Urnerne vare halvkugleformede men stærkt opløste; de stode

umiddelbart ved Siden af hinanden i et i Stensætningens Centrum udgravet Hul, fyldt med sort Jord og fine Kul. Ingen Oldsager uden nogle Stykker af en Benkam.

Denne Stensætning er beliggende paa den mod Vest skraanende Side af Moræmen Tuneradet, midt iblandt ovennævnte Gravhauger, og viste sig altsaa ved Undersøgelsen at indeslutte ligesom disse en Begravelse fra ældre Jernalder. Dette er idetmindste ét Bevis for, at den Anskuelse, som allerede forlængst har vundet Indgang i Sverige og Danmark, at Stensætninger er en for sin Simpelheds Skyld — i Nødstilfælde eller maaske ogsaa for Afvexlingens Skyld — undertiden brugt Begravelsesmaade, visseligen ogsaa er den rette for Norges Vedkommende. (Se Worsaae Blek. Mindesm. p. 12, jfr. N. G. Bruzelius's Afh. om den äldre Jernåldren, Lund 1860 p. 82). I Sverige er mange af disse Stensætninger undersøgte, i Norge imidlertid endnu kun faa (se Aarsb. for 1868 p. 109). At man i flere af disse Tilfælde ikke har fundet Ben eller Spor af Begravelse, beviser intet mod Stensætningernes Anvendelse som Begravelsesmonumenter; thi hvor ofte har ikke det samme vist sig at være Tilfældet i Gravhauger? conf. f. Ex. Aarsb. for 1868 p. 46.

12. i en Pragthaug paa Moræmens høieste Top med Udsigt til Vand paa to Sider, to Broncefibulaer, den ene med to paaloddede Sølvøine. Denne Haug var rund, dannet af temmelig store Kampesten og omgiven ved Foden af 9 opreiste Stene. Spænderne, hvortil hæfter Stykker af Tøi, fandtes ovenpaa en Hob af brændte Ben, liggende mellem 3 Stene i Haugens Centrum paa et Lag af Kul og brændt Jord.
13. i en aflang Haug af Sand og Sten: nogle Glasperler i et Lag af Kul og brændte Ben. Haugen var temmelig lav, men forsynet med Fodkjæde.
14. i en Langhaug af stor Sten, som jeg lod gjennemgrave med Grøft midt over, intet.

Paa Opstad, bekjendt for sin Rigdom paa opreiste Stene,

Stensætninger og Gravhauge (se N. Fornl. p. 19), lod jeg anstille nogle Undersøgelser med følgende Resultat:

15. Lige ved Gaardens Huse fandtes i en paa et Fladfjeld oplagt Haug af Sten 12 halvkugleformede Brikker af Ben. De brændte Ben laa i Hob paa Fjeldet og ved Siden Brikkerne opstablede paa hverandre. De underste vare stærkt opløste, men de tre øverste ganske bevarede. De ere omtr. 1 Tomme i Diameter og som sædvanlig-forsynede med et Hul midt paa Underfladen.

16. I en Haug ved Siden af, ogsaa dannet af store Stene, fandt jeg fire halve Mosaikperler og en Broncebrakteat (med to Nagler i) liggende mellem de brændte Ben.

17. I en stor grønklædt Haug, beliggende ved et Kjær, fandtes ingen Oldsager. Haugen var dannet af Sten, med Jord imellem og mærkelig fugtig helt igjennem. Paa Bunden fandtes en Masse Kul.

18. I en Nabohaug af Sand laa paa Bunden i Retning fra Øst mod Vest en smuk firkantet, 3 Alen lang Bautasten ovenpaa et Lag af Kul og brændte Ben. Ingen Oldsager.

19. Vestenfor disse laa i Ageren en opdyrket Haug af Jord. Midt i denne stod en i 5 Dele revnet Kleberstensbolle, fyldt med brændte Ben. Under Bollen laa et tveegget Sværd og en Øx af smagfuld Form.

20. I en ligeartet Haug paa samme Mark fandt jeg en aldeles knust Kleberstensbolle med brændte Ben. Ovenpaa Benene laa tre Perler af brændt Ler og Brudstykker af en Kam.

21. Paa Vister vestre gjorde jeg ogsaa et lignende Fund, kun at Kleberstensbollen var hvælvet over de brændte Ben, hvorunder laa, foruden Sværd og Øx, et Sigdblad og en Hvæssesten.

22. Paa Bjørnstad var samme Vaar blevet oppløiet af en liden Haug et simpelt Sværd og en Øx, som ogsaa er i min Samling.

23. Paa Soli fandtes ogsaa samme Vaar ved at bortkjøre en Sten fra Marken et Sværd og en Øx, som blev mig tilsendt, men om der var brændte Ben eller andre Spor efter Begravelse, vides ikke.

Nils Svendsen paa Vister søndre havde fra sin Farfader arvet en Broncecelt, som nu i tre Menneskealdre var bleven udleiet i Bygden som Middel mod Sygdomme og „havde helbredet flere Mennesker end baade Dr. Johnsen og Kiønig i Sarpsborg.“ Celten er forsynet med Øre og udmærket bevaret. Den opbevares nu i min Samling.

I Forbindelse med Tunes hedenske Gravmonumenter vil jeg ei undlade at omtale en mærkelig Stensætning i Graalundskoven. De opreiste Stenes Antal er, som sædvanlig i Tune, 9; men i Cirkelens Midte sees et firkantet Gravkammer, hvis fire Sidestene ligger halvt over, halvt under Jorden og dækkes af en stor Overligger. Dette Mindesmærke har i hele sin Ordning overraskende meget tilfælles med Stenalderens Runddysser — kun at de omgivende Stene ere altfor regelmæssige, og at Kammerets Sidestene slutte for nøiagtig til hverandre. Overliggeren er i længst forsvunden Tid halvt afveltet, og Kammeret tømt, uden at Nogen vidste at fortælle mig om, hvad deri fandtes. Jeg har imidlertid aldrig blandt Smaalenenes mange Mindesmærker seet noget, der lignede dette, hvorfor jeg, saafremt jeg til Sommeren atter kommer til Tune, vil forsøge at faa det fotograferet, og skal da ei undlade at tilstille den ærede Direktion et Billede.

Under mit Ophold i Anledning af disse ovennævnte Udgravninger erholdt jeg ogsaa følgende Stenredskaber, fundne i Præstegjeldet: 1) en Stenøx med Skafthul. Almindelig Form, opgravet paa Leikvøl under store Tune; — 2) en Kniv af brun Flint, oppløiet selv anden paa Opstad under en brat Styrtning paa det Fjeld, hvorpaa ovennævnte Gravhauger No. 15 og 16 ere beliggende; — 3) en 8 Tommer lang Stenøx, synlig bestemt for Skafthul, altsaa endnu ikke færdig; funden ved Stranden paa Finstad; — 4) en ved Eggen sleben Flintkile, ogsaa funden i Vandet paa Vister vestre; — 5) en velformet Stenøx med ophøiet Kant fra Skafthullet til Eggen, funden paa Borgenpladsene paa Tuneradet. Gave fra Storthingsmand Hansen, Vik vestre, Skjeberg.

Skjeberg Pgd. I Vinkelen mellem Veien til Skjebergdalen og Sarpsborgsveien fandtes flere Stenkredse, nogle med 9, andre med

12 Stene. Sidste Sommer blev de desværre alle bortkjørte. Oppe i Aasen, østen for disse, i Nærheden af Pladsen Stenene findes imidlertid to endnu urørte samt mange Gravhauger.

Paa en perpendikulær Flade i Aasen bag Husene paa Gaarden Vik østre sees et ualmindelig velarbeidet, helleristet Skib. (Se N. Fornl. pag. 836). Langs med Fjeldet nordover fra Husene findes mange Gravhauger. Paa den mod Syd skraanende Side af den Høide, hvorpaa Skjeberg Kirke er beliggende, sees ogsaa adskillige Gravhauger. Enkelte beliggende i Marken vestenfor Præstegaarden skal Pastor Wille have udkjørt sidst Sommer.

Paa en perpendikulær Bjergflade nogle Hundrede Skridt i N.V. for Lensmandsgaarden Bjørnstads Huse findes det største helleristede Skib, man endnu kjender. Det maaler nemlig 7 Alen og 2" fra Stævn til Stævn. I Antikvarisk Tidsskrift f. Sverige 1 Del p. 173 siger rigtignok Richard Dybeck: „at något saa stort skepp, som ett af dem å ristningen vid Rickeby i Upland, tror jag icke förekommer i någon nordisk hällristning.“ Han anfører imidlertid intet Maal, men efter de andre Størrelser, han nævner i samme Forbindelse, tror jeg, at Bjørnstadskibet temmelig sikkert er størst (nævnt i N. Fornl. pag. 836). Sammesteds nævnes ogsaa en Helleristning, en Baad, paa Gaarden Solberg, hvor Herr Adjunkt M. Arnesen og jeg i Sommeren 1869 har opdaget:

1. Fire Skibe ved Foden paa Østsiden af en stor Aas, strax Vest for Pladsen Rønningen, Solberg nedre;
2. paa et mod Syd svagtskraanende stort Fjeld omtr. 200 Skridt i S.V. for Gaardens Huse en stor firkantet, skjoldformet Figur og et Skib;
3. Paa en Rullesten ved Fjeldets Fod en Samling af de blandt Helleristninger og Stendysser saa hyppig forekommende indgnedne Hul eller halvkugleformede Fordybninger;
4. 25 Alen fra sidstnævnte Skib lige ved Veikanten et lidet, men tydeligt Skib;
5. Paa et lidet Fjeld i Marken mellem No. 1 og 2 et ufuldendt Skib, og ved Siden af ligger en stor Rullesten, hvorpaa mange „Huller“.

Disse fem ligge alle søndenfor Gaardens Huse.

6. Nordenfor paa en mod Øst stærkt skraanende Fjeldflade, beliggende i Vinkelen mellem Frederikshalds—Frederiksstadsveien og Veien til Fos, findes en stor og mærkelig Helleristning med over 30 Figurer, hvoriblandt en Mand;
7. Omtrent 20 Skridt nordenfor, ogsaa paa en mod Øst stærktskraanende Flade, findes en ualmindelig dybt indhugget Helleristning, bestaaende af 8 Skibsfigurer, et 1½ Alen høit Træ og en mærkelig Cirkel.
8. Paa en sort skraanende Flade midt paa Vestsiden af en stor Aas paa Gaarden Busgaard findes et ensligt Skib, hvorpaa en Mand i tilsyneladende dandsende Stilling.
9. Paa et Fladfjeld paa Tunet i Bø østre mellem Staburet og Fjøset findes 4 eller 5 svage Skibsfigurer og enkelte Huller.
10. Foran Fjøsdøren paa Kolstad sees paa et Fladfjeld 5 svage Skibsfigurer og to concentriske Cirkler. Sandsynligvis er en Del af Helleristningen overbygget.

Fra Gaarden Klavestad har jeg en almindelig Stenøx af Granit, funden i en Ager. Ved Udtapning af en Myr paa Gudslund fandtes to Spydspidser af Flint, hvoraf den ene atter er tabt, den anden i min Samling.

Ingedal Annex. Her opdagedes ogsaa mærkelige Helleristninger paa Bakkehaugen under Bakke Gaard. En Gruppe dannes af en Mængde Huller, fire concentriske Cirkler og to Skibsfigurer, en anden af fem ulige og ulige store Skibe, to Øxer, en Cirkel og en Mængde spredte Huller af forskjellig Størrelse. Begge disse Helleristninger findes paa horizontale Bjergflader ligesom en tredie, der ligger nær Pladsens Huse og næsten helt var skjult af Jord. Den forestiller et langt Skib, hvorover fire Cirkler, og hvorpaa tre nøgne Mænd i krigerske Stillinger slynger lange Spyd. Ved Siden af og under dette store Skib sees nogle utydelige Figurer.

Fra Bisseberg (jfr. Aarsber. 1868 p. 58 & 59) er mig tilsendt en Meisel eller Kile af graa Flint, fra Huseby en sort Stenøx med kun halvt gjennemboret Skafthul, ligesom en lidt større Graastensøx, afbrukket i Skafthullet.

Berg Pgd. o. Sogn. For mange Aar siden fandtes i en Fjeld-

kløft paa Prestegaarden en stor Flintøx eller Kile, tilhuggen men usleben. Overtro havde bevaret den i en Husmandsfamilie, indtil jeg i Sommer fik kjøbt den.

Paa Sorgenfri fandtes i Jorden en ved Skafthullet afbrukket Stenøx; Gave af Grosserer N. Anker. En tre Tommer lang Smalmeisel af Flint funden paa Svalerød. Hidtil ubekjendte Helleristninger blev opdagede paa øvre Hjelmungen: et stort, tre smaa Skibe og mange Huller paa den mod Øst skraanende Side af en liden Fjeldspids. Paa Vestsiden er anbragt en mærkelig Figur af fem concentriske Ringe. 130 Skridt i Øst for sidstnævnte findes paa et Fladfjeld endnu en mærkelig Cirkelfigur af tre Cirkler, udenom hvilke gaar en Rad af 23 Huller med nøiagtig ligestor Afstand mellem hvert.

Rokke Annex. Omtrent 200 Skridt i Vest fra Toppen af Helgerødbakken findes en Stensætning af ni temmelig store Stene med en Bautasten i Midten. Denne ligesom flere af Cirkelstenene var omstyrtede, men blev atter opreiste paa min Foranstaltning. — Ved Grustag i Helgerødbakken fandtes sidste Sommer en sleben Hulmeisel af brun Flint; nu i min Samling. — Fra Gaarden Strand erholdt jeg en Stenøx af almindelig Form, men med usædvanligt stort Skafthul; funden nær Rokkevandet.

Asak Annex. Paa Hvedengaarden nær Femsøen fandtes ved Pløining en Hulmeissel af graa Flint. Den er et af de finest slebne Stenredskaber, jeg har seet, og den bedste Eg i min Samling. Fra Hjernæs har jeg en sex Tommer lang og spids Øx af Sten. Paa en Bjergodde, der fra Gaardens Huse stikker ud i Femsøen, ligger en Række Gravhauger, hvoraf de fleste bærer Spor efter Gravning.

Id Pgd. o. Sogn. Fra Vold har jeg en Hulmeisel af graa Flint, den øverste Del afbrukket. Fra Eskevigstranden en smuk stor Dolk af Flint. Den i Aarsb. f. 1868 p. 61 omtalte Berlok, som fandtes paa Solberg, er af Electrum med fint Filigransarbeide Nu i min Samling.

Enningdalens Annex. Ved at kjøre Jord fra en Myr paa Golden fandtes et Sværd af Bronce, staaende lodret op fra Myrens Bund. Det er noget over en Alen langt med en ophøiet Rand

midt paa begge Sider af Klingen, forsynet med Grebtunge, som var bøiet paa Enden. Omkring Haandtaget og nederst ved Spidsen saa Finderen endel hvidt Stof, som blev lig Kalk, da det havde tørret paa Fjeldet, sandsynligvis Levninger af Haandtag og Dopsko af Ben. Sværdet er vel bevaret, naar undtages, at et lidet Stykke af Grebtungen afhuggedes „for at smedes til Guldørenringe," og at det er blevet noget vel meget vasket og udkogt „for at faa Guldet frem." — I Haven paa Singebøen fandtes en sleben Øx af Sten, nu i min Samling. — I en Ur paa Gaarden Paalsby skal for to Aar siden være fundet en hel Samling af Flintredskaber, som desværre alle ere forkomne.

Rakkestad Pgd. o. Sogn. Fra Smedshaug og Heier har jeg erholdt to Stenøxer af almindelig Form, fundne ved Markarbeide.

Degernes Annex. Paa Orud (se Aarsb. 1858 pag. 70) lod jeg udgrave følgende Gravhauger:

1. maalte over tre Alen i Høide, men viste sig ved Undersøgelsen at bestaa af en rund liden Fjeldtop, dækket med Jord af omtr. 16 Tommers Tykkelse. Kul og brændte Ben laa i et Lag umiddelbart paa Fjeldet. Ingen Oldsager.
2. Anlagt paa et Fladfjeld, som midt under Haugen dannede en Afsats eller et Trin, omtr. 1 Fod høit, hvor fandtes en hel Ler-urne og Brudstykker af en anden. Urnen var fyldt med brændte Ben og Brudstykker af en Kam, og omkring samme var lagt tre Stene, der med Afsatsen som fjerde Væg dannede ligesom et lidet Kammer.
3. Var kun lidt over tre Fod høi, men meget flad og vid. Brændte Ben laa udbredte over et Lag af Kul, hvori jeg fandt 25 à 30 Klinknagler af omtr. én Tommes Størrelse og en Hasp. Klinknaglerne laa som sædvanlig uden nogen opdagelig Orden, men forkullede Træstykker sidder endnu i mange af dem. I Forbindelse med min ifjor (Aarsb. f. 1868 p. 63) udtalte Anskuelse om disse talrige Klinknaglers Anvendelse: „at de have tjent til at sammenholde et Trægulv, som derpaa af Alder har forkullet sig," kan det være af Interesse at anføre Richard Dybeck's Mening om den samme mystiske Sag: „jag är efter

att hafva upptagit 1000-tals nitnaglar ur forngrafvar i Sveriges alla landskap, af den tanken, at de tilhørt någon träkista (ell. skrin), som kanhända inneslutit den aflidnes nipper og blifvit bränd tillika med liket. De hafva ofta egt hörn- og andra beslag med instampade prydnader, icke sällan äfven gånggjern till locken samt någon gång mycket enkla lås." (Antiqv. Tidsk. f. Sverige 1 Del, p. 174.)

4. Brændte Ben paa et Lag af Kul, hvori ogsaa mange Klinknagler og andet forrustet Jern,
5. Intet uden Kul i et tykt Lag.
6. Brændte Ben paa et Lag af Kul.

Der findes rigtignok endnu enkelte urørte Hauger paa Gaarden, men det tarvelige Udbytte fra ovennævnte opfordrede ikke til Fortsættelse. — Paa Orudkasa blev samme Aar fundet en sleben Stenkile, Gave fra Skolelærer Madsen. — Paa Julsrud erholdt jeg en velarbeidet Stenøx, som imidlertid ikke var funden paa Gaarden, men som Eieren havde ført med sig fra Brekke paa Kirkøen, Hvaløernes Pgd.

Eidsberg Pgd., Trømborg Annex. Paa Kirkegaarden fandtes en Smalmeisel af Flint, hvoraf et Stykke blev bragt mig. Fra Rødenæs har jeg erholdt en Hulmeisel af Flint, funden paa Degnæs, samt to Stenøxer, fundne sammen paa Gaarden Jaren.

Rygge Pgd. Paa Gibsund fandtes ved Markarbeide en 4½ Tomme lang Dolk af Bronce. Spidsen og Enden af Grebtungen mangler. Altsaa det tredie bekjendte Broncefund i dette Pgd., nemlig: (N. Forml. p. 24) en Dolk fra Mellem Roer; en snoet Broncering fra Bjølsund og ovennævnte Dolk i min Samling. Gave fra Storthingsmand Aimar Sørensen.

Ullensaker Pgd. Paa Gaarden Berg lod jeg udgrave en fem Fod høi Rundhaug, anlagt paa et Fladfjeld. Omtrent tre Fod under Toppen fandtes et af de endnu uforklarede Redskaber med vedhængende Ringe. Begge Skaft laa parallele, og Krogen var hægtet ind paa tre af de fire Ringe. Redskabet var lagt ovenpaa en stor flad Sten, under hvilken fandtes de brændte Ben i en Hob og midt mellem Benene to Skjoldbuler — den ene i den anden, og

i den øverste et sammenfoldet Bidselmundbid. — Paa Gystad har jeg ogsaa ladet undersøge en vældig, aldeles urørt Gravhaug, 28 Alen i Diameter og 6½ Alen fra Rod til Top. Den var dannet af Sand, med et Lag af Kul og Aske gjennem hele Haugen paa 5 à 5½ Alens Dybde. Dernede fandtes imidlertid hverken Ben eller Oldsager; disse laa neppe en Fod under Grønsværet paa høieste Top i følgende Orden: et stort og bredt tveegget Sværd, bøiet i en Halvcirkel med Spids og Greb mod Øst. Ligeoverfor dette laa et ligeledes i en Halvcirkel bøiet Spyd med mange Naglehuller i Falen. Indenfor denne Cirkel fandtes øverst to Pilespidser, derunder to Sporer, en mærkelig Ringspænde med lang Naal og en Øx. Midt i Cirkelen, men under disse Ting, stod to Skjoldbuler ved Siden af hinanden med Aabningerne opad. En lang Hvæssesten laa midt over begge. I den vestre Skjoldbule var forresten nedlagt: fire Pilespidser, en Krog til at sætte paa Skaft, fire Stykker Hvæssesten, en Spænde, et Beslag med smaa Klinknagler i, to ubestemte Redskaber og et Brudstykke af Hanken til et Kar. I den østre: to Knive af ulige Størrelse, fem Pilespidser, en Paalstav, et Beslag, en firkantet Syl, et Jernøre til et Kar, et sammenfoldet Bidselmundbid med smaa broncebelagte Klinknagler, en liden Spænde, en do., et Rembeslag, en Spiger, et trekantet Beslag og et fladt Stykke Jern. Imellem begge disse velfyldte Buler laa Hovedstykket af ovennævnte Jernhank, endnu ihægtet det andet Jernøre til et Kleberstens Kar, hvoraf imidlertid kun fandtes et to Tommer stort Stykke. Imellem alle disse Oldsager — især under og omkring Skjoldbulerne — laa brændte Ben, hvoriblandt ogsaa enkelte Hesteknokler. Nogle Tommer under Oldsagerne og 30 Tommer under Haugens Top viste sig følgende Mærkværdighed eller rettere Sjeldenhed ved dens indre Bygning: af runde glatte Graastene, hver af Størrelse som en knyttet Haand, var dannet et cirkelrundt Lag 36 Tommer i Diameter. Sten laa ved Sten saa tæt og nøiagtigt som muligt.

Dette ualmindelig rige Fund fra yngre Jernalder bliver end interessantere ved sin Overenstemmelse med to tidligere meget bekjendte Fund fra Ullensaker, nemlig Faanbækfundet 1859 i Uni-

versitetets Saml. (N. Fornl. p. 50—51) og Gaarderfundet 1833 i Bergens Museum (Urda 1. 288 o. f.)

Gystadhaugen blev omhyggelig restaureret.

Hovin Annex. I en Sandbakke paa Trøgstad Jernbanestation fandtes en liden, velarbeidet Stenøx med Skafthul. — Paa Gaarden Haug lod jeg undersøge enkelte Gravhauger, hvor jeg i den ene fandt i et Lag af Kul og brændte Ben et overhugget Øxeblad, hvorpaa laa en overbrudt Brynesten. Desuden enkelte Perler af Glas og brændt Ler. I en anden fandtes paa et Lag af Kul og brændte Ben et Øxeblad, noget større end almindelig; forresten intet. I en ni Fod høi urørt Rundhaug begyndte et Kullag allerede omtrent en Fod indenfor Kanten, tiltagende i Tykkelse henimod Centrum. Herinde laa spredt mange Hesteben, maaske efter en hel Hest, og brændte Menneskeben i en Hob. Imellem disse og Hestebenene laa i Retning fra Øst mod Vest to 6 Tommer lange Benkamme, den ene temmelig simpel med grove Tænder, den anden derimod overlæsset med indgravede Prydelser. Desuden fandtes en tre Tommer lang Broncenaal med Ring i, nogle Glasperler og en Øx.

Disse sidste tre Haugers Undersøgelse foretoges samtidig med, at jeg gjorde det dristige Forsøg paa at trænge ind i „Raknehaugens“ Helligdom, dette Kjæmpemonument, som visselig mere end noget andet af Norges Oldtidsminder er en Undersøgelse værdigt. — Dengang kom jeg imidlertid ikke did ind, jeg kom kun halvveis til Maalet, men alligevel tror jeg ei at burde forbigaa eller opsætte med at beskrive de Iagttagelser, som jeg allerede har kunnet gjøre, og de Særegenheder, som Haugens indre Struktur frembyder. Jeg begyndte med at lade den opmaale; den er lidt planeret paa Toppen, men maaler alligevel 60 Fod i Høiden og 300 Fod i Diameter ved Basis[1]. Dens Cubikindhold er altsaa cr. 10,000 Kubikfavne; at planere den vilde koste lige saa mange

[1]) Den er altsaa større end nogen af Uppsalahøgarne, hvoraf den største er omtr. 30 Alen høi men kun 116 Alen i Diameter. (Se Bussers Utkast til beskrifn. om Upsala I. 15).

Dagværk, men herom kunde naturligvis ikke være Tale, baade formedelst Arbeidets Bekostelighed og end mere for Haugens egen Skyld. Thi ihvorvel en saa stor Haug ikke kan kaldes undersøgt, før den er gjennemgravet overalt, vilde man aldrig kunne forsvare for Nutid og Efterverdenen at have tilintetgjort det største af Norges Mindesmærker. Jeg tænkte derfor at indskrænke mig til at søge Centralbegravelsen ved at skjære en Grøft i den ene Side ind til Haugens Midte. Denne Grøft lod jeg begynde paa Østsiden 50 Fod fra Jorden, og sænkte den i skraa Retning ned imod Centrum i en Længde af 50 Fod. Samtidig lod jeg ligesaa mange Arbeidere begynde en lignende Grøft ovenfor, 100 Fod fra Basis. Da begge disse Afdelinger omtrent samtidig stødte paa Tømmer i en Dybde af 34 Fod, lod jeg udkaste det mellem begge Grøfter dannede Jordtriangel, hvorved altsaa det fundne Tømmerlag afdækkedes i en samlet Længde af 100 Fod. Det bestod af Furutræer, ofte temmelig ufuldstændig kvistede, som laa ved Siden af hverandre i et uafbrudt Lag parallelt med Haugens ydre Flade. Den overliggende og gjennemskaarne Jordmasse bestod af regelmæssige Lag: øverst Sand i omtr. 6 Fods Dybde, derunder omtrent 1 Fod stærkt lerblandet Sand, derunder et mægtigt Lag af Myrjord, afbrudt af enkelte smale Sandaarer. Under dette var atter omtr. 2 Fod Sand, hvori altsaa Træværket eller Stokkelaget laa. Hvor den nederste Del af Grøften første Gang naaede Stokkelaget, fandtes Levningerne af en Hest, liggende i Myrjorden paa sin venstre Side med Hovedet mod Nord. Dens Form var tydelig afpræget i Jordmassen, og da Hakken trængte igjennem ind til dette Tomrum, udstrømmede derfra en saadan Stank, at vi for en Tid maatte forlade Grøften. Langs Benene, som var faldne sammen paa Bunden og var ganske bløde, fløà en gul, fed Masse, som ogsaa lugtede afskyeligt.

Eftersom imidlertid Vinden og den varme Sommerluft tørrede de mellemliggende Sandlag, rendte de ud, hvorved fremkom flere hæftige Nedstyrtninger, og hvorved jeg blev nødsaget til at skraane Grøftens Vægge saa meget, at den ved Stokkelaget i den øverste Ende ikke var meget mere end 4 Fod bred. Jeg havde rigtignok ogsaa forsøgt at støtte Væggene med Plankeforbygninger, men Jordmassens Tryk

var saa stærkt, at engang — heldigvis netop som Arbeiderne var gaaet op af Grøften forat spise — brast Plankerne, der hver var støttet med tre Tvertræer, og Grøften blev atter næsten halv fuld. Jeg lod den imidlertid endnu en Gang tømme, — men var kommen til den Erkjendelse, at enten maatte Grøften gjøres dobbelt saa bred, eller ogsaa maatte jeg forsøge med en Tunnel, ligesom ved „Upsalahøgarne,“ at naa ind. Men i ethvert Tilfælde vilde dette Arbeide overskride mine Kræfter denne Gang. Jeg lod imidlertid Træværket, hvor Grøften var bredest, hugge over, lod grave dybere, hvorved vi gjennem et 4 Fod bredt Sandbelte kom til et nyt Trælag ligt det første, kun at Stokkerne i Almindelighed var tykkere, og at der foruden Furu ogsaa fandtes Stykker af Birk og Eg. Under dette var atter 4 Fod Sand, hvorunder et tredie Trælag — længer kom jeg ikke. Jeg tog de nødvendige Maal, forstærkede Forstøtningerne, lod Haugen fredlyse og drog derpaa bort med Haab og Higen efter at begynde paa igjen. Raknehaugen bar paa intet Punkt Spor efter tidligere Gravninger. Før jeg begyndte, vidste imidlertid Folk deroppe at fortælle om: „at i Haugen ligger en Konge mellem to hvide Heste i et Stenkammer, og over Kammeret er lagt Tømmervælte paa Tømmervælte.“ Slige Sagn er i Almindelighed kun liden Opmærksomhed værd; men ved virkelig at finde Tømmerlag i Haugen blev jeg slagen; thi som bekjendt er denne Bygningsmaade aldrig før iagttaget i nogen Gravhaug i Norge eller i de andre nordiske Riger. Da nu denne ene Del af Sagnet har vist sig at være sand — maaske saa ogsaa den anden om Stenkammeret vil holde Stik. Forhaabentlig vil der ikke gaa ret mange Aar, inden Gaaden bliver løst; thi efter at en saa stor Del af Arbeidet allerede er udført, og Haugens Indre allerede har frembudt ovenbeskrevne interessante Særegenheder, vilde det være altfor sørgeligt, om Undersøgelsen nu skulde afbrydes halvfuldendt. Der maa tilføies, at ovennævnte Lag af Myrjord — sandsynligvis hentet fra det ved Siden af liggende Gjøggervand — var ved Trykket presset sammen til en saa fast Masse, at det har dannet et næsten hermetisk Dække over Haugens Indre, hvorved kan forklares, at det meste af Træværket var uforraadnet, ja ofte ganske

friskt, og hvorfor man tør gjøre sig Forventninger om, at de i Haugen muligens gjemte Oldsager ogsaa vil komme for Lyset igjen i nogenlunde bevaret Tilstand.

Fra Kværnelvdalen erholdt jeg en velformet Stenøxe med Skafthul, ligesom en Flintflække fra Bjerke. — Paa Smedengen nordenfor Raknehaugen lod jeg gjennemgrave 12 smaa Gravhauger. I dem alle laa der brændte Ben spredte paa et Lag af Kul. Kun i en af dem fandtes en Glasperle. Efter paalidelige og troværdige Folks Meddelelse fandtes for omtrent 20 Aar siden i en Gravhaug paa Gaarden Laake, nær Raknehaugen, en Kleberstens Bolle, fyldt med Sølvpenge, som imidlertid var saa tynde og møre, at man kunde knuse dem mellem Fingrene, hvorfor heller ingen nu længer er bevaret.

Aas Pgd. Paa Gaarden Askehaug fandtes i Marken en Stenøx sleben ved Eggen. Efter at have brukket den over ved Skafthullet, har dens Eier paabegyndt at dreie et nyt Hul, hvormed han imidlertid aldrig er bleven færdig.

Søndre Fron Pgd., Fron Sogn. Fra Gaarden Ny-Hove er bleven mig tilsendt en finsleben Retmeisel af sort Sten; funden paa Gaarden.

Eidsvold Pgd. Fra Gaarden Vilberg en 6 Tommer lang, raat forarbeidet Stenøx med Skafthul.

Hole Pgd., Hole Sogn. I min Samling er en graabrun Stenøx, noget beskadiget, men sleben ved Eggen, funden paa Frognøen, ligesom

en tre Tommer lang Flintespids funden ved Stranden paa samme Frognø,

en halvmaaneformet Kniv af Flint, hvid af Forvitring, funden paa Hurum Gaard og

en fire Tommer lang Flintspids, sandsynligvis en udslidt Dolk, funden ved Holsfjordens Bred i Nærheden af Gaarden Berge ved Anlægget af den nye Vei. Paa Frognøen ligger en Klynge smaa urørte Gravhauger.

I **Jølster** Pgd., nordre Bergenhus Amt, lod min Broder Løitn. Karsten Lorange udgrave to Hauger, mærkelige ved sin Beliggenhed mellem Isbræen og den nærmeste Moræne. I den ene fandt

han et Spyd og et Sværd med smuk trespaltet Knap — altsaa fra den yngre Jernalder; i den anden midt i Centrum en meget stor og enkelte knuste Bjergkrystaller.

Af Gjenstande fra Middelalderen har jeg ogsaa dette Aar erhvervet adskillige, ligesom min nordiske Myntsamling har faaet flere værdifulde Forøgelser.

Mine Universitetsferiers Korthed forløbne Sommer foruden et længere Ophold i Danmark under og efter den archæologiske Congres i Kjøbenhavn har bevirket, at mine antikvariske Udgravninger og Undersøgelser ikke ere blevne saa omfattende dette Aar, som i de foregaaende.

Men ligefuldt er de her meddelte Efterretninger en Fortsættelse af, hvad jeg ved mine tidligere Aarsberetninger har villet bevise, nemlig: hvor ufuldstændig den almindelige Kundskab endnu er om Norges Rigdom paa forhistoriske Mindesmerker.

INDBERETNING AF 4 JANUAR 1870
FRA SKOLEBESTYRER I. ROSS.

Direktionens Skrivelse af 14de December har jeg modtaget, og skal da her meddele Oplysning om Udbyttet af mine Undersøgelser i Eidsvaagsegnen, hvilke jeg imidlertid endnu ikke vil anse for afsluttede; jeg haaber til Vaaren, i Paaske- eller Pintseferierne, at kunne fortsætte dem. Omstændighederne have i Sommer [1869] været ugunstige for mine Undersøgelser.

Som jeg i min Hastværksskrivelse i Sommer meddelte Direktionen, begav jeg mig i Begyndelsen af Juli hen til Skitnedalsbakken og henvendte mig til Husmanden der, Ole Carlsen. Til en Bonde at være har denne Mand en sjelden Interesse for Oltidsminder og Forstand paa Sagen; han har da ogsaa i længere Tid søgt at samle og bringe til Musæet i Bergen, hvad der fremkom af Oltidslevninger derude. Jeg udspurgte ham nøie om, hvor og hvorledes han havde fundet de Stensager, der fra Skitnedalsbakken vare indleverede til Musæet, og det viste sig da strax, at disse ikke, som det angives i N. Fornlevninger,[1] vare fundne i en Sandhaug, men til forskjellige Tider og paa meget forskjellige Steder fremkomne under Markarbeide. „Pladsen“ bestaaer for største Delen af smaa dyrkede Flekker hist og her mellem opstikkende Fjeldknatter; kun i den sydlige Del findes en lidt større sammenhængende Flade med Sandjord. Husmanden gjorde opmærksom paa, at han havde selv opdyrket Pladsen fra Udmark af, og at han havde bearbeidet sin Jord med Omhu som faa, gjennemgravet den paa Kryds og Tvers for at lægge dybe „Hulveiter“ og fremdeles opspadet og omspadet den mange Gange —

---

[1]) s. 815 i henhold til Museets katalog.

og under dette altid skarpt speidet efter og gjemt Alt, der syntes at have „været i Menneskehænder.“ Den nævnte Sandjordflade i Syd, paa hvilken Huset ligger, er det eneste Parti, der ikke er noget nøiagtigere bearbeidet, og her er ingen Grøfter lagt. Da han byggede Huset, gjorde han en meget dyb Kjelder under og senere en Poteteskjelder i Nærheden. Under dette Arbeide „saa han vel efter,“ men fandt dog her intet. Disse ere de eneste Gravninger, han har foretaget i denne Del af Pladsen. Naar han undtog dette Strøg, mente han, at hvad Jorden hos ham indeholdt af Oldsager, maatte antages væsentlig fundet. Om end dette kan være tvivlsomt, saa har dog denne hans omhyggelige Bearbeiden af Jorden sammen med hans Agtpaagivenhed med Hensyn til Oldsager været en Slags Undersøgelse, og Feltet er for vidt til i sin Helhed at kunne undersøges paa anden Maade. Jeg ønskede imidlertid paa det ikke bearbeidede Strøg forsøgsvis at foretage en liden Gravning; men det kunde ikke ske dengang, saasom Græsset endnu stod, og han ikke gjerne vilde slaa det af i denne Anledning.

Jeg udspurgte ham dernæst om de Fund af Stensager, som han tidligere — nok for 18 Aar siden — havde gjort paa Vaagenæsset, medens han var bosat der. Han sagde da, at han vistnok mindedes at have fundet nogle Stene, som havde vakt hans Opmærksomhed, og som han nu antog havde været bearbeidede; men det havde langtfra ikke været nogen „Mængde,“ og heller ikke her kunde han sikkert paavise noget Sted, hvor de særlig skulde findes. Blev der foretaget Gravning derude, mente han dog, det kanske var bedst at undersøge en liden Markflek mellem Husene; men der var nu Ager, saa Intet kunde gjøres for Øieblikket. De Folk, som nu bo paa Vaagenæsset, have ikke lagt Mærke til nogen „saadanne Stene.“

Nogle Hundrede Skridt i N. O. for Skitnedalsbakken, paa Hovedgaarden Aasthvet, er en stor Sandbakke, fra hvilken der i længere Tid er bleven ført Sand, Tusinder af Læs. Jeg forhørte mig hos Eieren, Hr. Meyer, om der aldrig ved Gravningen her var fremkommet Stene af særegen Form, som havde vakt Arbei-

dernes Opmærksomhed; men han vidste ikke om noget Saadant. Derimod havde Husmanden Ole Carlsen engang hørt en Arbeider tale om en underlig Sten, han havde fundet men atter bortkastet — med et Hul i, saa vidt jeg mindes —, og Carlsen mente, den var funden her i „Sandlaget.“ Jeg vandrede omkring der en halv Times Tid og besaa Stedet, men forsøge nogen Gravning kunde der jo ikke være Tale om. Man har nu — iallefald for det første — ophørt at tage Sand her. Hr. Meyer lovede imidlertid, hvis der engang siden igjen skulde blive arbeidet her, at have sin Opmærksomhed henvendt paa Sagen, og i det Hele ved Jordgravning paa hans Grund søge at tilholde Arbeiderne at se lidt efter og lægge tilside, hvad de maatte finde af Stene med særegen Form, saavel som Andet, der syntes at have været behandlet af Mennesker.

Jeg henvendte derpaa min Opmærksomhed paa Oldtidsminder fra de senere Aldre og fik opspurgt følgende:

Paa Gaarden Bjerkeland i Aasene Sogn findes en lav, rund, ikke udgravet Haug paa Engmarken 700—800 Skridt i Vest for Husene.

I Mjølkr-aaen tæt ved Søen er en Haug, i hvilken ved Stenbrydning er fundet et Sværdfæste; Haugen er ikke ganske udbrudt. Lidt ovenfor, et Stykke ind i en Ager, findes en anden.

Paa „Nord-Gards-Leite,“ ligeledes i Mjølkr-aaen, er inde i Ageren i N. V. for Husene en rund, temmelig spids Haug, der kaldes Nipo, (ikke udgravet).

I Jordalen er øst for Staldhusene paa Hovedbøen en udgravet Haug. Meddeleren vidste ikke, naar den var udgravet eller om der var fundet Noget i den.

Jeg tilbragte den Gang 2 Dage derude.

Alle disse Gravhauge laa saaledes, i Engmark eller Ager, at jeg ikke vel kunde faa undersøge dem personlig dengang, og slet ikke foretage nogen Gravning. Jeg stolede imidlertid paa, at iallefald Høonnen vilde være forbi om en Maanedstid, saa jeg kunde benytte Slutningen af Ferierne til nøiagtigere Undersøgelse; men da jeg henimod Midten af August atter begav mig derud,

fandt jeg endnu alt Græs staaende. Sommeren havde været for regnfuld.

Jeg foretog en liden Vandring ind over Dalføret, som fører op fra Eidsvaag, ind mod Jordalen, men fik ingen Oltidsminder opspurgt paa den Kant, undtagen den før nævnte udgravede Haug i Jordalen. Derimod fandt jeg Sagnet om „Habor og Signe“ localiseret ogsaa der.

Senere ud paa Høsten, da jeg havde en Fridag, drog jeg atter derud. Jeg havde da ladet Carlsen foretage en liden Gravning i Nærheden af Huset efter min Anvisning. Det var en Grøft, omtrent 8 Alen lang, 2 Alen bred og 1½ Alen dyb; — da stødte han paa Auren. Der blev intet fundet. Videre Gravning syntes jeg ikke vel, jeg kunde lade foretage saaledes, ganske paa det Uvisse. Desuden havde Husmanden ei synderlig Lyst paa at faae mere af sin Grund behandlet paa denne Maade. — Gravning i Haugene ønskede naturligvis ikke Direktionen, naar jeg ikke personlig kunde være tilstede den hele Tid.

Af de sendte Penge er saaledes endnu kun brugt en Ubetydelighed.

Resultatet af mine Undersøgelser har jo — desværre — ikke været stort; men, som sagt, jeg vil ikke endnu anse dem som endte. Det har været mig magtpaaliggende at udbrede Interesse derude for Sagen, at Jordarbeiderne kunne have sin Opmærksomhed lidt henvendt paa det, de støde paa. Dette er kanske den eneste Maade, paa hvilken Undersøgelserne med Hensyn til Stenalderen kunne drives derude. Fornylig er paa denne Vis fundet en Stenkile paa Nabopladsen til Skitnedalsbakken. Den vil blive indleveret paa Museet.[1] Den er af samme Slags, som de tidligere paa Skitnedalsbakken fundne, med skarpsleben Eg.

[1]) Jfr. s. 52 no. 10—12.

TILLÆG TIL „NORSKE FORNLEVNINGER“ m. m.

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT. — Onsö p. De i N. F. 720 omtalte hauger og kredse ligge ved vejen imellem gaardene Skaug og Store Forsetlund. Det kan dog være tvilsomt, om den østligste haug er en gravhaug; i alle fall er ikke den derpaa staaende sten nogen bautasten men en delesten mellem Moseg og Søndre Forsetlund. Den skraas overfor denne haug liggende stenkreds, der hører til gaarden Moseg, er for flere aar siden ved at tage grus derfra til vejen bleven aldeles forstyrret, saa at der nu kun finnes 4 stene staaende, de øvrige 10 stene ere omkastede; ved nærmere at betragte gruset paa et par steder, hvor det ikke var omspadet, opdagede jeg deri smaa kulstumper. Ved venstre side af den 2den sti, som vestenfor kredsen gaar af fra vejen ved dennes nordre side, ligger paa Store Forsetlunds grunn skjult i skoven og bevoxen med træer en smuk rund temmelig flad haug, i hvis top der for lang tid siden er gravet et dybt hul; den er omgiven af 11 opreiste stene med indbyrdes lige afstand. Længer vest men ved vejens sydside ligger paa Søndre Forsetlunds grunn de øvrige paa anf. sted i N. F. omtalte kredse, hvoraf dog den vestligste af de to mellemste tæt ved hinanden liggende ikke har eller har haft opreiste stene og nærmest maa ansees som en stenrøs. Den anden er derimod endnu omgiven med omkring 3 fod høje rundagtige stene, og 2 andre af samme størrelse ligge overende et stykke fra det sted, hvor de maa have staaet. Afstanden mellem stenene har været omtrent 7 alen, men paa grund af en uregelmæssighed, som finner sted ved en af stenene, lader det sig ej bestemt sige, om kredsen har været aflang eller rund; i første fall er den bleven afskaaren af vejen; i sidste fall har dens tvermaal været 16 alen,

og stenene, som det synes, satte efter kompassets 8 hovedstreger. Ved den udgravning, som jeg lod foretage i 1869 af hele strøget indenfor stenene, viste det sig, at auren var tæt under torven, men der blev ikke fundet andet end lidt kul, som jeg traf i kredsens nordre kant tæt ved vejen; der var intet spor af nogen midtsten. Heller ikke i den kreds, som ligger længst mod vest men ved samme side af vejen, blev truffet andet end kulstumper paa et par steder. Den bestod forresten af sammenlagte rullesten og havde en dybde fra torvens overkant til auren af 1 alen. Som det synes, har den været omgiven af 8 stene, men nu er der kun 2 tilbage, som staa, og en tredje, som er kastet overende; denne ligger omtrent 12½ alen fra enhver af de to øvrige, ret i nordvest for den sydligste af disse og i nord for den anden; imellem de to staaende er en afstand af 3½ alen, og begge ere heller, som nede ved torven have en brede af 2 alen og løbe spids opad mod toppen, den ene næsten 2 alen høj, den anden 2½ alen. Noget spor af midtsten fantes ikke.

Raade p. Kirken (N. F. 20) blev i 1862 ombygget, hvorved vinduerne fik spidsbuet form. — De i N. F. 21 ved Lundebygaardene omtalte stenkredse ligge paa Vestre Lundeby tæt indenfor skigaarden ved søndre side af postvejen. Af stenene i den vestligste (matr. no. 63 løbeno. 79 litr. e) er levnet 9 af omtr. 2 alens højde, men som tildels staa noget uregelmæssig, saa at det ikke med bestemthed kan siges, hvormange der oprindelig har været, især da der, som nedenfor nærmere skal berøres, tæt østenfor kredsen ogsaa staar nogle stene; periferien er imellem de opreiste stene belagt med randstene, og i midten finnes en rund af haandstene oplagt haug, 1 alen dyb fra toppen til auren; i denne blev ved den i. 1869 af mig foretagne udgravning truffet paa flere steder kul, endvidere i nordvestre kant 3½ alen fra den der staaende sten stykker af en urne af brent ler og omtrent 1 alen vestenfor et stykke forrustet jern samt 7 alen i sydøst fra det sted, hvor pottestykkerne laa, og 5 alen fra den sydøstre sten stumper af brænte ben (jfr. s. 75 no. 27); 4 skridt østenfor kredsen er der, som oven antydet, 3 opreiste stene af samme højde

som de øvrige stene. — Omtrent 100 skridt længer øst er den 2den kreds (matr. no. 63 løbeno. 79 litr. d); denne er omkring 19 al. i tvermaal og var efter de endnu tydelige merker oprinnelig omgiven af 13 stene, som for omtrent 20 aar siden bleve borttagne og lagt under skigaarden, hvor de endnu ligge, og have en længde af 1—2 alen; derimod har der ingen sten været i midten af kredsen, hvis jordsmon ved udgravningen viste sig aldeles grundt med auren strax under torven; der blev heller ikke truffet andet end ganske smaa kulstumper hist og her. — Den 3dje kreds (matr. no. 63 løbeno. 79 litr. b) ligger omtrent 12 skridt østenfor den sidstnævnte, har ogsaa omtrent 19 alens tvermaal og 13 stene af 1½ til 2½ alens højde; i midten var der et lidet synk, hvor der muligens ogsaa havde staaet en sten, skjønt ingen kunde minnes en saadan; ellers var jordsmonet ganske fladt og med en dybde af 1 fod fra torvens overkant til auren; ved udgravningnn i 1869 traf jeg hist og her i udkanterne smaa kulstumper, i en omkreds af noget over 1 alen fra midten brænt eller kulblandet jord samt enkelte smaa brænte benstumper, og omtrent 1 alen nordenfor midten et stykke af bunden af en urne af brænt ler (jfr. s. 75 no. 28); det maa bemerkes, at strøget indenfor stenene blev for over 20 aar siden belagt med fin sand, og maaske har man da ogsaa foretaget nogen planering deraf, saaledes at de nedlagte sager ikke havde været urørte. — Paa den i N. F. 21 omtalte ryg og ret i sydvest for den førstnævnte kreds var der en rund flad stenrøs eller med sammenpakkede smaastene belagt plads, hvori jeg ved udgravning 1869 traf nogle brænte ben (jfr. s. 76 no. 29). Endvidere er der i et graneholt, som tilhører den samme Lundebygaard, som stenkredsen no. 2, et stykke ret i nordvest for Vestre Borges huse flere gravhauger, og tæt i sydvest derfor 6 hauger, som ligge paa nysnævnte Borges ejendom. De ved denne gaard i N. F. 21 omtalte stenkredse ligge ej paa Runkvollmoen men paa et sted kallet Borgebraaten, imellem den gamle og nye postvej, omtrent 30 skridt nordenfor den sidste. Her træffes nu 1) en urørt stenrøs med 2 opreiste stene ligeoverfor hinanden; 2) i nordøst for no. 1 en stenkreds, for en halvdel forstyrret, med 9 staaende stene og 3

omkastede; 3) østenfor no. 2 en urørt kreds, omgiven af 13 stene; 4) tæt i syd for no. 3 en omkastet sten; 5) nogle skridt østenfor no. 4 en kreds, omgiven af 3 staaende stene og 2 omkastede; 6) et stykke nedenfor no. 5 paa skraaningen og ved samme side af den gamle postvej en urørt kreds, omgiven af 12 stene. — Den i N. F. 21 ved Missimyren omtalte kreds ligger ikke paa denne gaard men paa husmandspladsen Sandbakken under gaarden Missingen. Husene paa denne plads ligge nogle faa skridt søndenfor postvejen, og kredsen igjen nogle faa skridt ret i vest for husene. Kredsen er 16½ alen i tvermaal, omgiven med 8 opreiste stene og 2, som ere afbrækkede. Da husmanden for nogle aar siden spadevendte torven, traf han efter hans eget sigende hele kredsen stenlagt og i midten et firkantet rum, noget over ½ alen langt i hver kant, omgivet af 4 opreiste heller og overdækket med en helle. Deri laa kul og brænte benstumper; ligeledes fantes i kredsen et flintredskab (jfr. s. 76 no. 32), som formodentlig var indkommet med fyllen fra marken. — Efter alt hvad jeg hørte, maa det dog antages, at Krokstadkilen engang, maaske endog i den historiske tid, har staaet i forbindelse med Skinnerfløet (jfr. N. F. 21). — Paa Hauger er der et stykke ret i syd for husene paa et jorde, der tilforn var agerland men i senere aar bruges som havnegang, i en rad fra øst til vest 6 runde, meget vide, men paa grund af den idelige overpløjning nu meget lave hauger, og paa en lignende havnegang længer vest og i sydvest for husene 4 lignende hauger, hvoraf en udgraven, og længer i sydvest en meget stor ligeledes rund haug. — Paa Vest Raade, som ikke ligger nedenfor men vestenfor kirken, er den i N. F. 22 først nævnte gravhaug endnu urørt, den anden derimod opgraven i midten, og fra denne gaar endnu den omtalte stenlægning hen til levningen af en med stene omsatte kreds. Den kreds med opreiste stene, som tilforn fantes ved kirkegaardens nordøstre hjørne, er senere forsvunden ved udvidelsen af kirkegaarden. — Paa Karlshus (N. F. 23) er der nu ingen fornlevninger. Derimod finnes paa Haugesten endnu de omtalte gravhauger og stenkredsen, som ligger nærved postvejens nordre side, men

hvoraf de fleste stene ere omkastede paa grund af, at man der har taget vejfyll. — Paa Sogn er der strax nordenfor husene flere gravhauger, og tæt østenfor den vej, som derfra gaar til postvejen, har der været 3 kredse med opreiste stene, som nu ere omkastede, men hvoraf dog den ene stenkredses stene alle ligge paa sit sted og udgjøre 11. — Paa Grimstad er der nordenfor postvejen flere gravhauger og tæt ved gaardens grense mod Søndre Løken 4 saadanne, den ene ret i sydøst for potetkjelleren paa Løkenhøjden, men for ⅓ borttagen til vejfyll, de øvrige tæt i nord eller nordøst for hin, men mindre, og den ene af dem ligeledes for ⅓ borttagen til vejfyll. — Paa Søndre Løken ligger paa Løkenhøjden (jfr. Aarsb. f. 1866 s. 58) fra nord til syd 23 runde hauger, hvoraf 7 syntes tilforn undersøgte og følgende 14 blev udgravne i 1869 under mit tilsyn. Disse vare alle uden gravkammere, nemlig: 1) faa skridt ret i nordvest for potetkjelleren, 11 alen i tvermaal, 1 alen dyb fra toppen til berget, hvorpaa den var oplagt: omtrent i midten brænte ben og 2 pottestykker (s. 74 no. 26 a); — 2) faa skridt ret i vest for potetkjelleren, 25 alen i tvermaal, 1 alen dyb, ligeledes oplagt paa berg: i midten i en fordybning, omsat med stene, kulblandet jord, brænte ben og nogle pottestykker (anf. st. b); — 3) tæt i sydvest for kjelleren, 9 alen i tvermaal, 1¼ alen dyb: omtrent i midten et par smaastykker af en lerpotte og 2 stykker af en benkam (sammest. c); — 4) 19 alen ret i vest for no. 2, 8 alen i tvermaal: under toppen paa bunden stykker af lerpotter, halvforkullet træ og brænte ben paa 3 steder med omtr. 1 alens indbyrdes afstand (sammest. d); — 5) 16½ alen i sydvest for no. 4 og 4, 5 skridt i øst for kjonen, 11 alen i tvermaal, 2¼ alen dyb fra toppen til bunden: omkring midten og i et par alens afstand derfra kullag med stumper af brænte ben, i østkanten af kullaget et stykke af en lerpotte og næsten 3 alen i vest derfor nogle halvsmeltede bronsestykker (sammest. e); — 6) 81 alen i syd for potetkjelleren, oplagt af løftestene og grus, i randen omgiven med større stene, 24 alen i tvermaal, 3 alen dyb fra toppen til berget, hvorpaa den var oplagt: paa bunden tynnt kullag, 3½ alen i nordøst for midten og 1 alen over bunden imellem stene

en hob brænte ben, stykker af jern og af en lerpotte, 3 alen i øst for midten og 1 al. over bunden stykker af en lerpotte og brænte ben og paa bunden i en kulp af berget kul og mange brænte benstumper, 3½ alen i sydvest for midten og 2½ alen over bunden en messingkjedel med et lag næver under bunden, staaende mellem stene og overlagt med en flad sten; efterat kjedelens indhold omhyggelig var renset for den nedkomne jord, befantes det at bestaa af smaa kulstumper og brænte ben, hvoriblandt laa et lidet knivblad af jern med bronseholk, 3 stykker af en benkam og 3 hasselnøddeskaller (sammest. s. 14 og 75 f); — 7) tæt ved nordvestre rand af no. 6, 12 alen i tvermaal, 1 alen dyb fra toppen til bunden: i midten brænte ben og stykker af en lerpotte (sammst. g); — 8) 30 alen søndenfor 1ste skigaard fra nord, 12 alen i tvermaal, ½ alen dyb fra toppen til berget, hvorpaa den var oplagt: lidt kul; — 9) omtrent 200 alen søndenfor no. 8 og 5 alen søndenfor 3dje skigaard ved østre side af stien, 17 alen i tvermaal, 2 alen dyb fra toppen til auren, bestaaende af fin sand og én sten, 19" lang, 15" bred og 11" tyk, der var sat op og ned i toppen med et segment i dagen ligesom en knap: paa bunden overalt tynnt kullag men i midten lidt ned i auren en større kulsamling, hvori stod en lerurne, som senere gik i stykker, og inde i denne med bunden op en mindre lerpotte, saaledes at mellemrummet mellem denne og den større pottes rand var udkilet med stykker og hanken af en tredje potte; i den omvendte lerpotte var der kun brænte ben og 2 smaa stykker af en benkam (sammest. h); — 10) 9 alen i nordvest for no. 9, 28 alen i tvermaal, meget forstyrret ved grustag: i midten et tynnt kullag; — 11) tæt ved sydvestre kant af no. 9, 12 alen i tvermaal, 1 alen dyb: intet spor af begravelse; — 12) 9 alen i sydvest for no. 11, 21 alen i tvermaal, 2½ alen dyb fra toppen: paa bunden tynnt kullag, 4 alen i syd for midten og 1½ alen over bunden et lidet stykke af en lerpotte, 6½ alen i øst for midten paa bunden en samling af brænte ben; — 13) 35 alen i sydvest for no. 12, 8 alen i tvermaal, 1 alen dyb fra toppen: i midten paa bunden lidt kul og brænte ben; — 14) 17½ alen i syd for no. 12, 11 alen i tvermaal, 1½ al dyb: 2

alen syd for midten paa bunden flere pottestykker og brænte ben (sammest. i, hvor haugen ved en trykfejl betegnes som no. 13). — Paa Gyløkken eller Askerød er der et stykke nede paa jordet ret i sydvest for den vestre parts huse i en lund af rognetræer levning af en kreds med opreiste stene; 3 stene staa endnu, en er afbrækket, og af de andre ligge nogle udkastede. Lige i syd for den østre parts huse finnes en forstyrret stenrøs.

Rygge p. Kirken (N. F. 24) har under en istandsættelse for nogle aar siden tabt sin ejendommelighed ved korbuen. Den af Klüwer omtalte døbefont finnes endnu, men den er simpel uden forsiringer og har kun paa midten af stetten og skaalen en rundstav eller et baand; hovedformen er som en kalk. — De ved Gata omtalte (N. F. 24) kredse ere senere forsvundne; — derimod er der paa Rør ved postvejens nordside flere gravhauger; — og paa Dillingen sees endnu de af Klüwer omtalte hauger, der ligge ved søndre side af postvejen. — Paa kompagnichefsgaarden Fredskjer er der ogsaa en gravhaug.

Vaaler p., Vaaler s. Den af biskop Jens Nielssøn omtalte Slotsholm (N. F. 25) kan neppe have været omflydt i den historiske tid, da det maa være den samme, som nu kalles Slotsaasen, der ogsaa nævnes af Wilse (N. F. 7). og formodentlig den samme som Borgeraasen (N. F. 721). Den ligger ⅛ mil fra Moss tæt ved nordre side af den nye vej til Vaaler og ret i nord for gaarden Vestre Sperrebotns huse. Endnu finnes der murlevninger paa de bestigelige steder af aasen, navnlig paa nordsiden i omtrent 130 skridts længde og paa sydsiden, hvor opgangen er, dog ere murene paa sidstnævnte kant meget minkede, da man har taget sten derfra til den nye vej.

Svendal s. Paa Skothvet skal der højt oppe paa aasen finnes flere stenrøser.

AKERSHUS AMT. — Vestby p., Soner s. Paa Skøyen er der (ifølge meddelelse fra skibsbygmester V. Skinnerud i Son) i en klippe indhugget en figur af lighed med et menneskefodblad, 9½″ lang.

Kraakstad p., Ski s. Kirken (N. F. 41) er i senere aar ombygget og nu uden arkæologisk interesse.

Vestre Aker p. Paa Risverket ved Gaustad fantes høsten 1870 en bronsecelt, omtrent 5" lang, af simpelt arbeide og uden øsken; den ejes for tiden af hr. boghandler Gram.

Ullensaker p., Hovvin s. Raknehaugen paa Hovvin har ikke haft bautastene paa toppen. De i Aarsb. f. 1868 s. 41 omtalte stene havde derimod, efter hvad gaardens i 1869 afdøde ejer sagde mig, oprinnelig dannet grunnvollen under et lysthus, som blev opsat i sorenskriver J. Korens tid (1798—1814), og som han og hans venner en aften, da de vare sammen der, „forlode i største forskrækkelse, fordi der indtraf noget forunderligt, som de ansaa for spøgeri."

Nes p.,[1] Nes s. Den under Øvre Finnstad omtalte (N. F. 53) „gullkalv" blev funden 1758 ved Svanefossen. — Paa Hunstad fantes en liden messinghest for mange aar siden; den er nu i Kjøbenhavns oldnordiske museum (no. 8044), hvor flere lignende opbevares, alle, forsaavidt deres finnested er bekjent, ligeledes fundne i Norge.

Udenes s. Ved Ronaasfossen fantes nogle aar efter 1758 en lignende „gullkalv" som den ovennævnte og af 8 lods vegt; ogsaa denne blev oversendt til kong Fredrik V.

HEDEMARKENS AMT. — Stange p. Den gravhaug paa Vestre Hemstad, som nævnes foran s. 86 no. 66 og s. 91 no. 79, lod jeg fullstændig udgrave i Oktober 1869. Den laa i øst for husene, i syd for Stange kirke, i vest for husene paa Homerstad og tæt ved østsiden af bygdevejen fra Stange om Alm; den var rund, omsat med store randstene, omtrent 32 alen i tvermaal og 1½ alen dyb i midten til auren, dog havde den oprinnelig vistnok været højere. Ved udgravningen blev truffet i følgende afstande fra midten følgende sager (jfr. s. 91 no. 80): i vest ved randstenene smaa bitter kul og lidt østenfor nogle større kul af gran, 11½

---

[1]) Kristiania Videnskabsselskabs forhandlinger f. 1869 s. 71 og 73.

alen nordnordvest paa bunden et stykke af en hestetann, 10½ alen i syd 1 alen over bunden et ben (a), 9½ alen i syd paa bunden 2 hestetænner (b), 7½ alen i sydøst nogle smaa ben (af mennesker?), 7 alen i sydøst stykker af en hestetann, 7 alen i vestnordvest paa bunden en jernnagle, 7 alen i øst og ½ alen over bunden en dyrekjeve (d), 6 alen i sydvest paa bunden et stykke, som det synes, af et rundt benredskab, 5½ alen i sydvest paa bunden en hestetann, 4¾ alen i vestnordvest og ½ alen over bunden et benstykke, 4½ alen i sydøst paa bunden en hestetann, 3½ alen i syd og ½ alen over bunden et benstykke (e) i kul, 3½ alen i nord ½ alen over bunden kul og aske, 3½ alen i vest paa bunden en spiger og 2 jernstykker (f), 2½ alen i vestnordvest paa bunden et ben (g), 2½ alen i syd ½ alen over bunden et stykke af en lerurne, 2½ alen i nord paa bunden bronsekniven og 1 alen i sydsydøst paa bunden sølvspennen. — Tæt i nordøst for den omtalte haug laa en rund røs med randstene, 8 alen i tvermaal, 1½ alen dyb i midten til auren; ved udgravningen traf jeg paa bunden kul og aske, desuden 1½ alen østenfor midten et bryne og en jernkrampe (jfr. s. 91 no. 79 a). Tæt i vest for denne røs laa en anden rund, ligeledes med randstene, 8 alen i tvermaal og 2 alen dyb til auren i midten; her fantes paa bunden en mængde kul og tildels brænte menneskeben samt i midten de i s. 91 no. 79 b omtalte sager. — Paa samme gaards grunn er der nær Mjøsen endel runde stenrøser, og tæt ved staburet ligger en samling af de saakallede bryggestene (jfr. N. F. 744, Aarsber. f. 1866 s. 59 og 62), hvorimellem sees mange kulstykker. Det sidste skal være sedvanligt i Stange, ligesom og at saadanne hobe ligge i nærheden af løg eller vandløb; man vil endog paastaa, at det af bryggestenes forekomst paa et sted sikkert kan sluttes, at der engang maa have været gaard, skjønt dette ikke nu er tilfællet. — Under mit ophold paa Hemstad hørte jeg, at ordet Faësten (jfr. Aarsber. f. 1868 s. 136 note 2) ogsaa bruges paa Hedemarken, ligesom jeg senere har hørt det paa Ringerike. Det betyder svovlkis.

KRISTIANS AMT. — Lesje p., Lesjeskogen s. Bauta-

stenen paa Enebo (N. F. 100) staar ifølge meddelelse fra hr. adjunkt Bendixen tæt i nord for postvejen.

BUSKERUD AMT. — Hole p., Hole s. Paa Frøshouaasen er der nu paa den søndre kant, og tilhørende den derværende plads, et halvt snes runde hauger eller flade røser med fodstene omkring, dog før det meste oprodede, og paa nordre kant af aasen ret i vest for Hole kirke omtrent 20 runde hauger.

Norderhov p., Norderhov s. Paa Øde Raa finnes endnu to stykker af den i N. F. 135 omtalte bautasten, anbragte i hver sin pille af staburet og hvorpaa sees flere indhugne streger, mulig de nederste dele af runer, som dog nu ej kunne tydes, da den del af stenene, hvorpaa stavernes kvister i saa fall maatte have staaet, er borte. — Paa Øvre Thanberg opbevares endnu den i N. F. 142 omtalte ligsten over Guthorm sleiker, og den anden runesten skal, som det blev sagt, være indmuret i bryggerhusskorstenen, der med det første skal nedtages.

Haug s. Den i N. F. 760 omtalte gravhaug paa Nordre Sætrang lod jeg udgrave i September 1870. Den var 30 alen i tvermaal, 1½ alen dyb, og bestod udelukkende af ler; paa bunden var et gjennemgaaende lag af kul og aske, varierende i tykkelse fra ½ til 1 tomme; intet blev fundet uden et lidet stykke jern tæt under torven og som vel ved et tilfælle havde faaet sin plads der.

Aal p., Aal s. I kirkens korloft opdagede arkitekt Christie i August 1870 nogle merkelige malerier fra den romanske tid.

Sigdal p., Krødshered s. Paa Nore er der 5 gravhauger, hvoraf en udgraven, paa Nordre Bø en nær gjerdet mod Søndre Bø, og paa den sidste gaard 3 urørte og 2 udgravne hauger; i de sidste skal omtrent 1820 være fundet nogle sammenrustede jernringe og en messingøx (?). Ligeledes er der paa Bjertnes en haug, paa kapellangaarden en, nær den af J. Moe besungne store ek, og paa Søndre Gren en eller to smaa hauger.[1]

Hudrum p. Paa Hollthvet (udtales i bygden Haallthvet)

---

[1]) ifølge velvillig meddelelse fra hr. maltkontrollør R. Bull.

er der et stykke i sydvest for husene paa den sidste højde, før man kommer til gaarden fra Holmsbo, og tæt ved nordre side af vejen, 4 runde stenlagte og med større liggende stene omgivne pladse i en række fra sydøst til nordvest, 2 mindre og 2 større, hvoraf dog den nærmest vejen liggende for en halvdel er bortskaaren af denne. Den af Kraft (N. F. 167) omtalte store firkantede sten ligger udenfor kredsene og er en jordfast af naturen oplagt sten.

JARLSBERG og LAURVIK AMT. — Sæm p., Sæm s. Paa Jarlsbergs hovedgaard er der i de to parke, som kalles Store- og Lille Gullkronen, ifølge meddelelse fra hr. arkivassistent Yngv. Nielsen, flere smaa gravhauger, hvoraf en i Lille Gullkronen blev udgraven af ham i sommeren 1870, uden at der blev fundet andet end kul. — Bautastenen paa Nordre Aas (N. F. 182) er senere opreist igjen.

Slagn s. De ved Lestestad omtalte hauger (N. F. 184) ere senere forsvundne ved opdyrkning.

Nöterö p., Nøterø s. Af de 3 øer, som ligge i syd for Vallø og kalles Bolærene, er Mellem-Bolæren den største og deles ved kiler fra nord og syd i to dele, som nu kun forenes ved et smalt eid, hvor der oprinnelig maa have været et sund. Paa det højeste af den vestre del og et stykke søndenfor Vestre Rydningen ligger en stor rund stenrøs, kallet røsen paa Mellem-Bolæren. Den blev i 1867 udkastet i midten, hvor man paa fjellbunden traf to kammere, et større og et mindre. Det sidste er nu næsten aldeles forstyrret, dog kan det sees at have gaaet fra nord til syd og været omtrent 3 alen fjernet fra det første. I dette traf man kun nogle smaastumper, som antoges for og vistnok efter den beskrivelse, jeg fik, maa have været brænte ben. Dette kammer er 15" højt, 3 alen langt fra nordnordvest til sydsydøst, 15" bredt, og har været overdækket med en flad sten, 2½ alen lang, og forøvrigt af en mindre af samme slags. Ogsaa paa det højeste af øens østre del eller paa Salaasen ligger med fri udsigt over hele fjorden en stor rund stenrøs, som blev udkastet samtidig med den førstnævnte, uden at man fant noget deri.

Ogsaa her blev truffet to kammere, men som nu ere saa forstyrrede, at man ikke kan danne sig nogen forestilling om deres form og størrelse, dog sees endnu den sten, som var dækhelle over det ene rum; den er 1⅝ alen lang og 1 alen 5″ bred. — Paa det højeste af Vestre Bolæren er der paa dens vestkant ligeledes en svær rund stenrøs, udkastet i midten men neppe tilbunds. — Paa Østre Bolæren skal der være nogle smaa røser, — og paa Hui en stor røs og nogle mindre.

Tjømø s. Paa Hoftien ved Store Færder skal der være tæt ved hinanden 2 „flade gravsteder,“ hvert omgivet med 7 stenkredse. Det ene skal være urørt; det andet blev, som det heder, for omtrent 20 aar siden aabnet, da man i dets midte fant et skelet.

Tönsberg p. Som anført i N. F. 189 (jfr. 768), var der to opgange til Slotsberget, den ene paa nordøstre kant, den anden paa sydvestre, begge med port og kastel. Den første opgang er ifølge hr. Yngv. Nielsens meddelelse „opmuret af store stene i en længde af omtrent 80 alen og fører op paa fladen gjennem et skar, hvorover synes at have staaet et firkantet taarn, opført baade af sten og tegl. Langs hele den nordre styrtning af fjellet sees en fortløbende mur af sten og tegl, 2½ alen tyk..... Fra den omtalte nordøstre klev kan muren tydelig forfølges nedover mod fjorden; bedst kan den sees, hvor fjellets rand har været ujevn, da disse ujevnheder der ere opfylte med stene, rimeligvis uden anvendelse af kalk. Derimod langs fjorden og over den saakallede Nordby sees ingen spor af en saadan mur; denne begynner igjen, hvor fjellet drejer indover paa den sydvestre side, og gaar saa helt rundt op til vagttaarnet.“ — De paa Møllehaugen (N. F. 190) omtalte to store gravhauger finnes endnu; den søndre er dog udhulet i midten, og den nordre er kun for dens øverste del oplagt, medens højden forresten er dannet af naturen og bestaar af fjell. Det af Klüwer beskrevne bygningsfundament, 18 skridt søndenfor den ovennævnte søndre gravhaug, maa nu være dækket af den husebygning, som i længere tid har staaet her. Sansynligvis hidrørte disse levninger fra den Thomas kirke, der

kun omtales én gang (i 1218, Haak. Haak. sag. kap. 34) og synes at maatte have ligget paa dette sted.

Stokke p., Stokke s. Kredsen paa Melsom (N. F. 769) ligger i skoven, omtrent 100 skridt østenfor hovedvejen ved den sti, som gaar af fra denne, tæt søndenfor den 1ste grind nordenfor prestegaarden. Afstanden mellem de 5 stene i periferien er ikke lige overalt men varierer mellem 12 og 19 fod, hvorfor der vistnok oprinnelig har været flere stene end nu. Om der ved den gravning i midten af kredsen, som maatte være foretaget imellem sommeren 1868 og 1869, blev fundet noget, vides ej, da det ikke er bekjent, hvem der foretog denne gravning. — Paa Rørkoll (saaledes udtales det i bygden, medens matrik. urigtig har Rørkul, oprinnelig Reyrukolla) er der ved nordre side af postvejen mange gravhauger. — De i N. F. 193 ved Undelsthvet omtalte kredse ere endnu tildels bevarede, men maa rettest kalles flade stenrøser med periferi af større stene. De ligge noget søndenfor den vej, som gaar af fra postvejen til Stokke kirke. Naar man kommer nordenfra, har man først paa vestre side af postvejen et kort stykke fra skigaarden 3 røser, og dernæst paa østre side af veien 2. Der sees ikke nu nogen opreist sten.

Sandehered p. De ved Fevanggaardene omtalte (N. F. 197) gravhauger finnes endnu, ligeledes stenkredsen; denne ligger paa Nordre Fevangs grunn tæt søndenfor den vej, som gaar af fra postvejen til Kodal, og nogle faa skridt indenfor gjerdet ved postvejens vestre side; som det synes, ere alle stene endnu tilstede og deraf staar en i midten og 6 omkring denne, omtrent efter de 6 af kompassets aatte hovedstreger, nemlig i retningen nord, nordøst, øst, syd, sydvest og vest; kredsen holder 11 alen i tvermaal og imellem de opreiste stene er periferien belagt med mindre stene. Nogle af de opreiste stene, som vare gledne overende, lod jeg i 1869 igjen give deres oprinnelige stilling; ligeledes bleve de smaa randstene befriede for mose og torv, og hele kredsen gjennemgravet. Herved blev intet truffet, undtagen tæt ved midtstenens østside, hvor der i en fordybning i auren laa en god spade med kulblandet jord og stumper af brænte ben. — De

hauger og kredse, som fantes paa Haukerød (N. F. 197), ere nu forsvundne; som ejeren sagde, bleve de borttagne for en snes aar siden, og man traf da i en haug en messingkjedel, der stod mellem 4 stene og dækket af en femte sten; den blev afleveret til fogden i Larvik. — Paa Vaggestad ved østre side af Goksjø er der i en aas en hule, hvori efter sagnet 12 røvere holdt til i 7 aar, indtil de 11 ved en list af lensmanden og hans folk fangedes, medens den 12te undslap, hvorefter hulens indgang blev tilkastet. For endel aar siden skulle nogle have foretaget en undersøgelse paa stedet, og siden skal man ikke kunne se indgangen. Nogle fortælle, at der i en sprække skal være spor af sod af røgen fra ildstedet. — Paa Bø (N. F. 198) er der endnu endel gravhauger ved vestre side af postvejen; — paa Hjertnes søndenfor husene 4 opreiste stene; — paa Kjelleberg, i skoven, en stor stenrøs, og en lignende i skoven paa Virek. — Helt ude ved Tønsbergtønne skal der engang have været og er maaske endnu nogle stenkredse, som gik under navn af Treiborgen (trøiborg). — Derimod maa der hos Kraft være indløben en fejltagelse, naar han ved Kamfjord (N. F. 197) omtaler en stenkreds, da ingen af ejerne af de to gaarde med dette navn ved om nogen saadan fornlevning nu eller tilforn.

Thjölling p. Strax søndenfor husene paa Søndre Aamundrød er der ved vestre side af postvejen en kreds, omsat med opreiste stene, hvoraf dog kun 4 ere levnede.

Hedrhem p., Hedrhem s. Et kort stykke søndenfor Aamundrød er der paa Hæms grunn, i skoven, tæt ved delet mellem dette og Thjølling prestegjeld og paa østre side af postvejen mindst 3 runde gravhauger, hvoraf den, som ligger nordligst og nærmest postvejen, er udstyret paa en sjelden maade. Den er nemlig oplagt omkring et kolossalt, trekantet klippestykke eller fjellet, som ligger i dagen, og omgiven først med opreiste stene, hvoraf dog kun 3 ere levnede, de to endnu i staaende stilling, den tredje derimod omveltet, og dernæst med en ring af liggende større stene. Nogle faa skridt søndenfor dette sted, men ved vestre side af postvejen, finnes en kreds, som holder 18

alen i tvermaal og har været omgiven med opreiste stene, hvoraf kun 4 ere tilbage, men da hullerne efter de borttagne stene endnu ere bevarede, kan det sees, at der i det hele har været 8 og en i midten. Jeg lod i 1869 nogle af stenene, som vare nedgledne, igjen opreise, men havde ikke arbeidsstyrke nok for at fremskaffe nye store stene i de borttagnes sted, hvorfor jeg maatte indskrænke mig til midlertidig at betegne hullerne med flere paa hinanden lagte mindre stene. Ved gjennemgravningen af kredsen, der forresten, som sedvanligst, var flad og ganske grund, blev intetsomhelst truffet af arkæologisk interesse. Tæt søndenfor ligger en liden, lav, rund haug med et synk i midten. — Endelig er der noget søndenfor sidstnævnte haug og 212 skridt fra det sted, hvor vejen til Thjølling tager af fra postvejen, tæt ved østre side af den førstnævnte vej en kreds, omgiven af stene, hvoraf 4 ere levnede i staaende stilling, med en højde af henimod 1 alen.

Brunlaanes p., Tanhem s. Den ved Agnes (N. F. 204) omtalte kreds, ligger et stykke nede paa jordet, ret i øst for husene og nord for brænneriet. Den gaar fra vest til øst, er 28 al. 9" lang, omtrent 5½ alen bred paa det bredeste og tilspidset mod begge ender, men lidt skjæv i konstruktionen. Den har oprinnelig haft en større sten i hver ende og 4 paa hver langside; af de sidste var tid efter anden et par borttaget eller nedgledet, ligesom den vestre endesten var fallen overende. I August 1870 lod jeg foretage en restauration af kredsen og dens stene samt borttage de træer, hvormed den tildels var bedækket. Dens vestre endesten viste sig at være brækket, saa at den kun var 3 alen lang, medens den oprinnelig var 1¼ alen længer; øststenen er 3¼ alen over jorden og de øvrige 8 ved langsiderne fra ½ til 1¼ al. høje. Ved samme lejlighed blev hele kredsen gjennemgraven. Jordsmonet var 1 alen dybt til auren, men der blev ikke truffet andet end endel kul omkring den vestre endestens fod, og ligeledes ganske smaa stumper af kul omtrent i midten af kredsen. Af de paa anførte sted omtalte gravhauger finnes nu kun en rund, tildels udjevnet, 35 skridt i vestnordvest for kredsens vestre ende-

sten. — Den ved Brunlaanes (N. F. 771) omtalte lille hestfigur, er nu i Kjøbenhavns oldnordiske museum, no. 8043.[1]

BRATSBERG AMT. — Solum p., Solum s. Den i N. F. 210 omtalte klokke er uden forsiringer og har følgende indskrift, med minuskler fra 15de hundredaar: *ave maria grā pleā damiūs tecū pālus me fecit āē.* Hvorledes den sidste forkortning skal opløses, vides ej; de øvrige forkortede ord ere *gratia, plena, daminus* (fejlstøbning for dominus), *tecum, paulus.* Denne Paulus er mulig den samme, som træffes omtalt nedenfor. Midt paa klokken sees et slags kors, 4¼ tomme højt, maaske støberens merke.

Saude p., Saude s. Paa den ene af de i N. F. 213 omtalte klokker staar med opløsning af forkortningerne *campanorum laude patroni possessor sororum nec non laurencius.* Paa den anden klokke staar i øverste linje: *hanc sororarum fundens sanum nostri patroni regis olavi,* og i nederste linje: *paulus olavi anno domini millesimo cdxl primo help maria.* Denne var altsaa støbt 1441, sansynligvis, paa grund af *help,* i Tydskland. Forresten lader ikke nogen af disse indskrifter sig oversætte paa grund af sine grammatikalske fejl.

NEDENES AMT. — Dypvaag p., Flogstad[2] s. Den i N. F. 240 omtalte klokke har en ornamentfris øverst oppe og følgende indskrift med minuskler: *laurenti martir miles et fortis wilhelmus de wou me fecit anno domini mcccccvi.* Skjønt de to første ord lide af grammatikalske fejl og udtrykket „miles et fortis" ogsaa er besynderligt, maa vel indskriften oversættes saaledes: til ære for martyren Laurentius gjorde (eller skjenkede) den tapre kriger Vilhelm af Wou [i Holland] mig i herrens aar 1506.

LISTER og MANDALS AMT. — Holme p., Øslebø s. Paa Solaas skal der, ifølge gaardbruger Sven Røyselands medde-

---

1) Kristiania Videnskabsselskabs forhandlinger f. 1869 s. 71.

2) bør skrives saaledes, ikke Flaugstad, da bygdens udtale er Flostad og Navnet i det gamle sprog var Flygstaðir.

lelse af 7 Oktober 1870, i en skov paa et fladt berg sees to ligeløbende linjer i en afstand af 6" fra hinanden og derimellem flere „runer.“ Formodentlig hidrører dette fra et naturspil, men fortjener dog en nærmere undersøgelse.

Bjelland p. Hvad der siges i N. F. 275 og 276 om fundene paa Trygsland i Bjelland sogn og Øidne i Grindhem sogn, kan nærmere berigtiges ved de oplysninger, som professor H. C. Engelhardt har haft den godhed at tilstille professor Rygh. Hvad først fundet paa Trygsland angaar, blev det, ifølge sogneprest Fleischers skrivelse af 1 November 1821 til stiftsprovst Engelhart i Kristiansand, gjort i Juni samme aar. Haugen var af sand og havde i midten et fra nord til syd gaaende gravkammer, 7 fod langt, 3½ fod bredt, 2¼ fod højt, opsat af store flade tilhugne stene. Ifølge finnerens udsagn kunde man „se støvet af tvenne lig, et stort og et mindre ved fødderne af det større,“ liggende „paa êt stratum af birkebark.“ „Paa brystet af liget [hvilket?] fantes 1) en slet treradet gullring af simpelt arbeide“; — 2) „paa den ene side af liget [sic] stod en urne af ler af en besynderlig model, halv fyllt med vand“ [altsaa oprinnelig tom]; — 3) „paa den anden side en lerpotte med hank, ligeledes halv fyllt med vand;“ videre fantes — 4) „2 runde konvexe stene med et hul i midten af et hønseægs størrelse;“ — 5) „et gehæng af metal med noget gammelt forrustet jern, formodentlig af et sverd;“ — 6) „en drejet lysestage af træ, ganske forraadnet og hensmuldret;“ — 7) „et stykke firkantet træ, ligeledes forraadnet og hvorpaa viste sig spor af nogle streger, der syntes at have været sirater; thi med runer eller munkebogstaver havde de ingen lighed;“ — 8) „nogle grisebørster, der tydelig vise sig at have været malede eller forgylte;“ — 9) „nogle smaa messingknapper, staaende fast heftede til nogle forraadnede lapper af ligets [sic] klædning.“ Ulykken er, at opregningen af de fundne sager hverken her eller ved de nedenfor omtalte fund paa Øidne og Aakedal er udtømmende, og desuden, at de af disse sager, som indsendtes, tildels ere blandede sammen ved indsendelsen til museet i Kjøbenhavn, hvor de endnu finnes. Det er derfor i flere tilfælle neppe muligt at be-

Kraakstad p., Ski s. Kirken (N. F. 41) er i senere aar ombygget og nu uden arkæologisk interesse.

Vestre Aker p. Paa Risverket ved Gaustad fantes høsten 1870 en bronsecelt, omtrent 5" lang, af simpelt arbeide og uden øsken; den ejes for tiden af hr. boghandler Gram.

Ullensaker p., Hovvin s. Raknehaugen paa Hovvin har ikke haft bautastene paa toppen. De i Aarsb. f. 1868 s. 41 omtalte stene havde derimod, efter hvad gaardens i 1869 afdøde ejer sagde mig, oprinnelig dannet grunnvollen under et lysthus, som blev opsat i sorenskriver J. Korens tid (1798—1814), og som han og hans venner en aften, da de vare sammen der, „forlode i største forskrækkelse, fordi der indtraf noget forunderligt, som de ansaa for spøgeri."

Nes p.,[1] Nes s. Den under Øvre Finnstad omtalte (N. F. 53) „gullkalv" blev funden 1758 ved Svanefossen. — Paa Hunstad fantes en liden messinghest for mange aar siden; den er nu i Kjøbenhavns oldnordiske museum (no. 8044), hvor flere lignende opbevares, alle, forsaavidt deres finnested er bekjent, ligeledes fundne i Norge.

Udenes s. Ved Ronaasfossen fantes nogle aar efter 1758 en lignende „gullkalv" som den ovennævnte og af 8 lods vegt; ogsaa denne blev oversendt til kong Fredrik V.

HEDEMARKENS AMT. — Stange p. Den gravhaug paa Vestre Hemstad, som nævnes foran s. 86 no. 66 og s. 91 no. 79, lod jeg fullstændig udgrave i Oktober 1869. Den laa i øst for husene, i syd for Stange kirke, i vest for husene paa Homerstad og tæt ved østsiden af bygdevejen fra Stange om Alm; den var rund, omsat med store randstene, omtrent 32 alen i tvermaal og 1½ alen dyb i midten til auren, dog havde den oprinnelig vistnok været højere. Ved udgravningen blev truffet i følgende afstande fra midten følgende sager (jfr. s. 91 no. 80): i vest ved randstenene smaa bitter kul og lidt østenfor nogle større kul af gran, 11½

[1]) Kristiania Videnskabsselskabs forhandlinger f. 1869 s. 71 og 73.

alen nordnordvest paa bunden et stykke af en hestetann, 10½ alen i syd 1 alen over bunden et ben (a), 9½ alen i syd paa bunden 2 hestetænner (b), 7½ alen i sydøst nogle smaa ben (af mennesker?), 7 alen i sydøst stykker af en hestetann, 7 alen i vestnordvest paa bunden en jernnagle, 7 alen i øst og ½ alen over bunden en dyrekjeve (d), 6 alen i sydvest paa bunden et stykke, som det synes, af et rundt benredskab, 5½ alen i sydvest paa bunden en hestetann, 4¾ alen i vestnordvest og ½ alen over bunden et benstykke, 4½ alen i sydøst paa bunden en hestetann, 3½ alen i syd og ½ alen over bunden et benstykke (e) i kul, 3½ alen i nord ½ alen over bunden kul og aske, 3½ alen i vest paa bunden en spiger og 2 jernstykker (f), 2½ alen i vestnordvest paa bunden et ben (g), 2½ alen i syd ½ alen over bunden et stykke af en lerurne, 2½ alen i nord paa bunden bronsekniven og 1 alen i sydsydøst paa bunden sølvspennen. — Tæt i nordøst for den omtalte haug laa en rund røs med randstene, 8 alen i tvermaal, 1½ alen dyb i midten til auren; ved udgravningen traf jeg paa bunden kul og aske, desuden 1½ alen østenfor midten et bryne og en jernkrampe (jfr. s. 91 no. 79 a). Tæt i vest for denne røs laa en anden rund, ligeledes med randstene, 8 alen i tvermaal og 2 alen dyb til auren i midten; her fantes paa bunden en mængde kul og tildels brænte menneskeben samt i midten de i s. 91 no. 79 b omtalte sager. — Paa samme gaards grunn er der nær Mjøsen endel runde stenrøser, og tæt ved staburet ligger en samling af de saakallede bryggestene (jfr. N. F. 744, Aarsber. f. 1866 s. 59 og 62), hvorimellem sees mange kulstykker. Det sidste skal være sedvanligt i Stange, ligesom og at saadanne hobe ligge i nærheden af løg eller vandløb; man vil endog paastaa, at det af bryggestenes forekomst paa et sted sikkert kan sluttes, at der engang maa have været gaard, skjønt dette ikke nu er tilfællet. — Under mit ophold paa Hemstad hørte jeg, at ordet Faësten (jfr. Aarsber. f. 1868 s. 136 note 2) ogsaa bruges paa Hedemarken, ligesom jeg senere har hørt det paa Ringerike. Det betyder svovlkis.

KRISTIANS AMT. — Lesje p., Lesjeskogen s. Bauta-

som er 5½" lang; største brede 2"; 2) haandtag med et stykke af klingen (DCCXIV) af et enegget jernsverd med fordybede prydelser paa parerstangen og knappen; 3) et spydblad af jern (DCCXVI) med fordybede prydelser paa det nederste stykke ved falen; 4) 3 jernøxer (DCCXVIII—DCCXX), hvoraf den sidste er den, som fantes mellem to stene; 5) et jernbidsel (DCCXXI); 6) stykke af en sigd (DCCXXIX) med sagtænner i eggen.

Vanse p., Vanse s. Paa Bulandsholmen, der ligger omtr. ¼ mil fra Farsund tæt ved den vej, som gaar til Vanse kirke, findes endnu de i N. F. 783 omtalte stenrøser, i tallet henimod 10, den største paa holmens vestkant; ved østre side af den sidstnævnte røs ligger den omtalte jordfaste sten, hvis merker dog tydelig ere naturens verk; de hvide stene i røsen ere kvarts, en stenart, som dog vel maa finnes ogsaa i omegnen. — De ved Nesheim (N. F. 280) af Kraft omtalte hauger ere ej gravhauger, men aabenbart dannede af naturen. Paa skjæret Rauna ligeudfor Nesheim saa jeg fra land af en stor stenrøs, der muligens kan være en gravhaug. — Stedet Røseviken (N. F. 784) ligger mellem Grimsby og Høiland og tilhører den sidstnævnte gaard. Her finnes nu tæt ved søndre side af vejen en langhaug, gaaende fra øst til vest og tildels udgraven, tæt i vest for denne og i flugt dermed en anden langhaug, ligeledes tildels opbrudt, tæt nordenfor og parallelt med denne en udgraven lang, firkantet haug, som det synes oprinnelig omgiven af stene, hvoraf dog nu kun den ene, henved 1 alen bred og 21" høj, endnu staar, medens tre ligge omkastede, endelig for enden af de to sidstnævnte hauger en urørt langhaug, der strækker sig fra nord til syd. Den længste af haugene er 29 alen, den korteste 14½. Tæt i nord for den østligste af dem staar en opreist sten, 1½ alen høj, og 21" bred.

STAVANGER AMT. — Ekersund p., Ekersund s. Tæt nordenfor skytsskiftet Hegrestad ligger ved østre side af postvejen 3, 4 runde hauger og en langhaug.

Ogne s. Paa Ogne og skytsskiftet Høleland er der endnu nogle gravhauger.

Klep p., Klep s. Den ved Anda omtalte bautasten (N. F. 299) er 6 alen 17" lang, 1½ alen bred og 10" tyk, afrundet i topenden og stod tæt vestenfor postvejen, med bredsiderne mod nord og sýd, paa en rund haug, hvori for nogle aar siden fantes en urne af ler samt kul og ben. Den var senere nedfallen, men blev af mig opreist 3 August 1869, saaledes at den nu staar 5 alen over jorden, og er ved en af ejerne udstedt, thinglæst, erklæring fredet. Et stykke i nordvest for denne bautasten var der en gravhaug, som blev udgravet omtrent for en snes aar siden, og hvori blev truffet et 3 alen langt gravkammer, dækket af heller, men som intet indeholdt, medens der ellers i haugen blev fundet en lerpotte med brænte ben og en sten, der var henimod 1 alen i firkant og havde kopformede fordybninger, der tydelig vare frembragte ved kunst. — Ogsaa paa en anden part af gaarden Anda, som nu ejes af Hans Skanke, fantes for omtrent en snes aar siden blandt dækstenene over et gravkammer i den runde haug, der ligger i nordvest for husene, en helle, omtrent 1 alen i firkant, som paa den undre side, eller den, som vendte ned mod graven, skal have haft „udkraating" og en utydelig indskrift. Den blev siden lagt enten i et gjerde eller i fjøsmuren, men det er nu ikke muligt for ejeren at gjenfinne den. — Det var paa Laland, ifølge ejerens sigende, ikke paa Gruda, at den i N. F. 298 omtalte drageformede spenne fantes; den blev truffen sammen med en lerurne og noget „jernskrab" i et lidet med heller dækket gravkammer i en langhaug vestenfor gaardens huse. Sammen med de 2 i N. F. 299 omtalte urner, hvoraf den ene er afbildet i Aarsb. f. 1869 s. 35, skal ifølge ejerens sigende være fundet et menneskeskelet. Sagerne laa i et gravkammer i en stor rund haug et stykke ret i sydvest for gaardens huse. Da dette gravkammer, som kun var aabnet i den ene gavlende men fremdeles havde sine dækstene, laa henimod udkanten af haugen, og der saaledes kunde være sansynlighed for, at haugen havde flere kammere, lod jeg den i 1869 fullstændig udkaste. Den bestod hovedsagelig af sten, var 26 alen i tvermaal og maa oprinnelig have været mindst 3½ alen dyb fra toppen til auren. Det oven-

nævnte gravkammer var opsat af paa hinanden lagte sten ved siderne og overdækket med store heller, havde retningen nordnordvest — sydsydøst, og var 10 alen langt, 1½ alen bredt og 1 alen 6" højt, med auren til bund; intet andet blev fundet deri end nogle faa kulbitter. Sydøstre ende af dets indre langside laa 8 alen nordnordøst for haugens midte, den modsatte ende 11 alen 10" i nord for midten. I samme plan, som dette, traf jeg et andet kammer, opført paa samme maade og ligeledes overdækket af heller, med retning nordøst — sydvest, 5½ alen langt, 1 alen 6" bredt, 1 alen 3" dybt. Det var aldeles urørt, men intet fantes deri. Sydvestre ende af dets indre langside laa 2 alen 18" i sydsydøst for haugeus midte, den anden ende 4 alen 17" i nordnordøst for midten; afstanden af dets ene gavlside fra det første kammers indre langside var 2 alen 4" ved det ene hjørne og 2 alen 6" ved det andet, saa at begge kammere dannede en vinkel med hinanden, lidt større end en ret, med aabningen indad mod haugens midte; forresten fantes der heller ikke andensteds i haugen noget, undtagen i midten paa bunden de s. 82 no. 49 omtalte sager. — Endelig lod jeg paa gaarden udgrave en langhaug og en rund haug; den første havde retningen nordnordvest — sydsydøst, laa med sin nordre ende under gjerdet mod Særheim lige i syd for denne gaards huse og i vest for Lalands, og var 33 alen lang, 11 alen bred, afrundet for enderne, 1 alen 18" dyb i midten fra ryggen til auren: i nordre ende blev truffet ganske lidt kul, et lidet stykke af en grov lerpotte og et par stumper brænte ben, og i midten ganske lidt kul. Den runde haug laa tæt i sydvest for midten af langhaugen, saaledes at den næsten tangeredes af hin, var 19 alen i tvermaal og 2 alen dyb fra toppen til auren: 1 alen over bunden gjennemgaaende kullag, i søndre kant et pottestykke, 6 alen sydvest for midten lidt over bunden en sten, formet som en „kinksestein" (synkesten, finnes ej hos Iv. Aasen), 3½ al. nordnordøst for midten paa bunden et stykke af en kleberstens urne, 3¼ alen vest for midten og 18" over bunden et stykke af en lerpotte, 2 alen sydøst for midten og 1 alen over bunden nogle hensmuldrede stykker af en lerpotte, 1 alen nordvest for midten og 1 al.

over bunden levninger af lerpotter, nogle brænte ben og et stykke af en bøjledannet spenne (jfr. s. 83 no. 50). — Paa Særheim lod jeg udgrave 1) en rund haug tæt i nordvest for den ved Laland omtalte langhaug, noget forstyrret, saa at dens oprinnelige højde ej kunne sees, 40—50 alen i tvermaal: deri truffet et gravkammer med retningen nord — syd, dannet af lange paa kant satte heller, belagt i bunden med og ligeledes overdækket af heller, 3 alen 6″ langt, 1 alen 8″ bredt og 1 alen dybt, efter perpendikulæren fra midten fjernet 2 alen i øst derfra; da den mellemste dækhelle var knækket af de overliggende stenes tyngde og nedfallen i kammeret, var dette derved ovenfra bleven opfyllt med endel grus; i kammeret fantes kun ganske faa kulbitter, nogle smaastykker af et ben og et stykke af en lerpotte, og paa et andet sted i haugen en liden brynesten (jfr. s. 83 no. 52); — 2) en langhaug med retning sydsydøst — nordnordvest, 4, 5 skridt i nordvest for no. 1, 21½ alen lang, 11½ alen bred, rektangelformet med afrundede hjørner, med en rundagtig sten i midtens top, 30″ lang, 22″ bred og 18″ tyk, sat op og ned efter sin længde og med et segment i dagen ligesom en knap (jfr. s. 122 no. 9 og Aarsb. f. 1868 s. 18): tæt i nordnordvest for nysnævnte sten og 18″ under overfladen blev truffet et firkantet rum, 1 alen 4″ langt og bredt og 16″ højt, omsat med stene og dækket med heller, hvoraf nogle vare forskudte fra sin oprinnelige plads; paa bunden af rummet laa strødd endel ubrænte dyreben, og tæt udenfor nordnordvestre side af kammeret laa ligeledes et stort ubrænt ben af samme slags, men som dog neppe kunde være udskudt af rummet. Ligeunder sydsydøstre ende af nysnævnte kammer var efter haugens retning og paa auren opsat et andet større gravkammer, bestaaende af heller i bunden og paa siderne samt overdækket med 2, 3 lag heller, 2 alen 19″ langt, 1 alen bredt og 19″ dybt, halv fyllt med sand; i dets nordnordvestre ende blev truffet paa bunden lidt næver, kjæven af et lidet dyr (markrotte?), en torv (jfr. N. F. 830) og smaa stykker brænte menneskeben, hvoraf et lidet stykke af en hjerneskal laa i torven; ved nærmere at undersøge den af kammeret udkastede sand fantes deri en bøjleformet bronsespenne,

som ved uvorrenhed af en af arbeiderne gik i stykker; ellers i haugen blev kun truffet hist og her lidt kul og tæt udenfor det sidstnævnte kammers sydsydøstre ende nogle stykker af en lerpotte (jfr. s. 83 no. 51); — 3) en rund haug, tæt i sydvest for no. 2, 12 alen i tvermaal, 1 alen 16" dyb: i toppen tæt under torven 3 benstykker, formodentlig fra nyere tid, og paa auren kul og 2 alen sydvest for midten nogle brænte ben; — 4) en trekant paa heien, nogle skridt i syd for den store vestligste runde gravhaug, i sydøst for den gamle postvej og tæt ved nordsiden af stien til Laland, med lidt indadbøjede sider og 33 alens afstand mellem hjørnerne, næsten flad, med en fordybning i midten maaske efter en borttagen bautasten: intet andet blev truffet end kulstumper og kulblandet jord i midten; — 5) 10 af de saakallede alvedanser, der ligesaalidt som mangfoldige andre af samme slags, som ere udgravne af paalidelige mænd, navnlig af Carl Grude, paa andre steder af Jæderen, hvor de som bekjent udelukkende finnes, viste noget spor af at have været — hvad man maaske engang var tilbøjelig til at tro — en slags begravelsespladser fra oldtiden. De træffes aldrig i myrlændt jord men kun paa tørre steder, næsten udelukkende paa heier, og skille sig fra den øvrige mark kun derved, at de ere omgivne af en grøft, som nu almindelig er omkring en fod bred og dyb, men oprinnelig naturligvis har været dybere. Ved flere af dem er grøften afbrudt paa ét sted, saa at der ligesom er en brolignende indgang, og undertiden træffes baade indenfor og udenfor grøften en forhøjet kant. Pladsen indenfor grøften er for det meste cirkelrund, men ikke saa sjelden aflang eller firkantet med afrundede hjørner; størrelsen er forskjellig, fra 5 alen i tvermaal eller 6 alen lang og 5 alen bred indtil 17 alen i tvermaal. Navnet paa dem hænger sammen med den tro, som endnu kan træffes, at de hidrøre fra alferne, der paaføre de mennesker ondt, som lægge sig til at sove der, medens faar, som vove sig indenfor grøften, blive syge af alveskot. Flere paa Jæderen have tænkt over, hvad hensigten kunde været med disse kredse, og ere blevne staaende ved den mening, at de have været brugte til derpaa at sætte stakker af torv eller hø;

det sidste har dog mest rimelighed for sig, da disse kredse ikke finnes, hvor der er torvmyrer; grøftens hensigt har da været at optage det vand, som samlede sig der. — Den ved Tuv omtalte (N. F. 300) bautasten stod tæt i øst for langhaugen, men blev for over 20 aar siden bortkjørt af vejvæsenet og lagt over et huldike i den del af postvejen, som da blev omlagt i Varhaug sogn. Et stykke længer mod øst ligger nu en 6 alen lang og 1 alen bred sten, som oprinnelig skal have været 1½ alen længer og have staaet noget østenfor. Tæt i øst for langhaugen, som er meget forstyrret, ligger en lav trekant med et hul i midten, og længer oppe paa skraaningen flere smaa runde hauger, en trekant og 2 store langhauger, den ene opbrudt paa flere steder, med retning sydvest — nordøst, 71 alen lang, 10 alen bred, den anden i flugt med hin et stykke i nordøst derfor tæt imod et gjerde; i denne var det de foran s. 60 no. 39 omtalte sager fantes. Ved den modsatte (vestre) side af postvejen er der paa skraaningen tæt i sydøst for Thinghaug en firkantet retvinklet plads, 24 skridt lang fra nord til syd og 21 skridt bred fra øst til vest, omgiven med levning af gjerder; den kalles Thingstuen men har udentvil ikke været andet end en kalvehage ligesom lignende men mindre, som sees paa skraaningen ved østre side af postvejen. I det hele taget har jeg ikke truffet nogen bygd her i landet, hvor der endnu finnes saamange levninger af ældre tids gaardsstel (gjerder, kalvehager, alvedanser, agerrener o. m.), som paa Jæderen og navnlig i Klep. Af de 5 runde hauger, som ligge i en række (N. F. 300) ved vestre side af postvejen oppe paa bakken i nordnordøst for Thinghaug, er kun den mellemste, hvori der engang stod en hytte, udgraven; den vestligste og den næst østligste ere meget store, og paa den sidste staar en firkantet bautahelle med afrundede hjørner, 2½ alen bred, 1 alen høj, med en sadelmæssig fordybning i toppen. Ved for nogle aar siden at flække torven af denne haug, traf man en hel del flintestykker, hvoraf enkelte synes at være afhuggede flækker eller fliser. Det samme var tilfællet ved udgravningen af den runde gravhaug, der omtales i N. F. 789 nederst og som ligger vestenfor postvejen i nord for den derværende Tuvgaards

huse. Disse flintestykker ere naturligvis ikke oplagte med hensigt, men have fulgt med gruset fra marken, hvori der ogsaa næsten paa hver gaard i Klep skal finnes saadanne paa grusbunden under torven, hvad der i forbindelse med det i N. F. 299 og 788 anførte viser, at flint trods den ældre mening virkelig forekommer i Norge. Den skal dog ikke finnes søndenfor Kleps prestegjeld, men i dette, ihvorvel sjelden, endog hvor jordbunden er ler f. ex. paa Svensvoll. Som bevis paa, at denne slags sten ogsaa maa træffes udenfor kysten, anførtes, at der i bunden af et engelsk skib, som i 1829 stødte paa Skaadane, nordvest for revet, og senere drev ind paa land, fantes 2 flintestene fastkilede i skroget. Merkeligst er det, hvad en kyndig og paalidelig mand, forstassistent Martin Grude, fortalte mig, at han paa Raudaneset (N. F. 298) under madjorden har truffet først aur med tynt hvidt kvartsgrus, hvori flintstykker, derunder madjord, og under denne igjen aur af kvartsgrus blandet med flintstykker. — Paa Østre Hauge (matr. no. 28 løbeno. 21) lod jeg udgrave 1) en laughaug, formodentlig den samme som „den aflange firkant," Kraft omtaler (N. F. 301), i sydsydvest for husene og i nordøst for Krosshaug, omtrent midt imellem begge, 15½ alen bred, 2½ alen høj i midten til auren, med skarp ryg og flade sider i lighed med et hustag, oprinnelig 61½ alen lang fra nordvest til sydøst men senere formindsket 11½ alen i nordre ende og 22½ alen i søndre ende, hvor der i denne afstand fra den oprinnelige ende blev truffet et gravkammer i retning med haugens ryg men lidt i nordøst for denne, opsat af sten paa siderne og dækket med heller, 3½ alen langt, 1½ alen bredt og 1 alen dybt, men hvori der intet fantes, medens der nys før skulde være funden en tom lerurne, liggende paa siden tæt udenfor kammerets søndre ende; 9½ alen fra dette kammers modsatte ende blev lige under haugens ryg truffet et 1 alen bredt firkantet rum, omgivet med større stene, men hvis længde ej kunde sikkert bestemmes, dog syntes det at have været 2½ alen langt; deri fantes kuljord, en lerklump og endel forrustede jernstykker, som det syntes nagler, der afgaves til Bergens Museum, hvortil formodentlig ogsaa den omtalte lerurne er indkommen, da den sagdes

at være bragt til tollinspektør Schive i Stavanger; — 2) den ovennævnte Krosshaug i nordvest for Thinghaug, i sydvest for gaardens huse og i syd for Klep kirkes taarn; navnet skriver sig fra det stenkors (jfr. N. F. 301), som endnu i 1854 skal have staaet paa haugen men inden 1861 var borttaget; man plejede at brænne der St. Hansaften, og efterat korset derved var bleven mørt, blev det en saadan nat brækket og af nogle, der formodentlig havde et horn i siden paa ejeren af Vestre Hauge, for at chikanere ham baaret ned og lagt udenfor hans fæhusdør, saa at denne ikke kunde aabnes; det blev da knust. Senere havde man flækket torven af haugen, der var rund og udelukkende bestod af store stene, og udkastet en hel del af disse, hvorved man om vaaren 1869 fik øje paa den ene ende af et gravkammer, hvori ejeren ved at krybe omkring der fant frem de foran s. 48—52 opregnede ting. Senere i samme aar lod jeg, efterat de overliggende stene vare bortryddede, optage kammerets dækstene. Det viste sig da, at haugen var oplagt paa fjell med en oprinnelig højde af antagelig 7 alen; gravkammeret, der ved den indre langsides midte efter perpendikulæren var fjernet omtrent 8 alen fra haugens centrum, var 7½ alen langt fra sydvest til nordøst, 1½ alen bredt og 1⅝ alen dybt, omhyggelig opsat af flade stene lagte paa hinanden ved siderne og overdækket med svære heller. Mere var der nu ikke at se, men af gaardens ejer fik jeg følgende beskrivelse over kammerets oprinnelige indhold, da han udtog de omtalte sager. Bunden var dækket med næver; i kammeret fantes indsat en „kiste," som sluttede sig til kammerets sider, udvendig var dækket med mellemlag af næver og ovenpaa havde form som en „ligkiste" eller et „hustag;" kisten bestod af 7″ brede og 3″ tykke planker, satte paa hinanden og forbundne med jernnagler i midten; dens gavlsider vare indsatte i en fals i langsiderne, „ligesom vinduerne i en karm," og der ligeledes fæstede med jernnagler. De fundne sager havde, saaledes som jeg efter ejerens paavisning ved maaling nærmere fant, følgende plads: ved nordre langside 3 alen fra sydvestre ende stod en lerurne, 18″ fra den laa haarklumpen, 3 alen fra denne stod en lerurne, dernæst ved søndre langside

2 alen fra sydvestre ende glasset, 3 alen derfra en lerurne og 1½ alen fra denne bronsekarret, endelig laa midt imellem begge langsider og 4½ alen fra sydvestre ende sølvspennerne (jfr. s. 49 c og 51 t). Der skulde ikke være truffet kul og heller ikke ben, derimod var der i glasset og lerurnerne samt ved sølvspennerne „en sort, fed materie.“ Det træ, hvoraf kammerets kiste bestod, har ved den analyse, som senere blev foretaget af konservatoren ved universitetets botaniske museum hr. Blytt, vist sig at være ek. — Dernæst lod jeg udgrave 3) en trekant, liggende tæt i nordøst for de under no. 4 omtalte saakallede døsjer, med lidt indadbøjede sider, den ene 20½, den anden 22½, den tredje 23 alen lang, i kanten belagt med stene, 1½ alen dyb fra toppen til auren og jevnt aftagende mod enderne: i midten paa bunden blev truffet et tynnt kullag, ellers intet; endelig blev ogsaa udgravet 4) enkelte af de saakallede døsjer, hvilket navn er det almindelige paa stedet ikke „thingkredsen,“ som anført i N. F. 300. Som der tildels bemerket, ligger denne samling i nord for Thinghaug og bestaar af en rund haug, i midten, 14 alen i tvermaal, der i en afstand af omtrent 19 alen fra dens nordvestre og sydøstre kant og af omtr. 42 alen fra dens nordøstre og sydvestre kant omgives med en, som de anførte maal vise, ellipseformet omtrent 20 alen bred voll med ligesom en indgang i hver smalende eller i nordøstre og sydvestre ende. Denne vollligneude omgivning har igjen flere forhøjninger, de fleste af lighed med langhauger, der strække sig paa tvers af vollen i retning som radier mod den runde midthaug. De hæve sig dog kun lidt frem, saa at deres oprinnelige tal ej sikkert kan bestemmes; som det synes er der 14, i alle fall neppe mindre end 12, paa hver halvdel af ellipsen. Paa enkelte steder synes de parvis at være forenede med en lavere forhøjning imellem deres ydre eller fra midthaugen længst bortliggende ender, saa at to og to af dem danne en afdeling for sig omtrent af form som en hestesko med aabningen indad. Jeg lod først udgrave den runde midthaug, der var 1½ alen dyb fra toppen til auren; den fremviste paa bunden et gjennemgaaende tynnt kullag, hvori kun blev truffet en liden glasperle (jfr. s. 82 no. 48) 2½ alen i

vest for midten. Derefter vendte jeg mig til den afdeling af periferien, som ligger ret i nordvest for nysnævnte haug. Denne afdelings vestre forhøjning, som jeg her kaller *a*, var omtrent 20 alen lang, paa midten 7½ alen bred og 2 alen høj over vollen men aftagende i bredde mod enderne, endelig 4 alen dyb fra toppen til auren; den bestod øverst af haandstene og længer ned af grus; 2½ alen under toppen blev der truffet en efter forhøjningens retning eller fra nordnordvest til sydsydøst gaaende firkantet retvinklet grav, 14 alen lang, 3¾ alen bred, ved langsiderne og ydre smalende omgiven af paa hinanden lagte flade stene, hvilken mur dog kun var ½ alen høj og laa med underkanten 1 alen over bunden; i graven blev truffet overalt en mængde kul og aske, omtrent i midten stykker af en lerurne og ben og i sydsydøstre ende et lidet jernstykke. Den østre forhøjning, som jeg her kaller *b*, svarede i form og indretning ganske til *a* med den forskjel, at graven var 18½ alen lang, ved overkanten 2½ alen bred men nederst kun 2¼ alen, og at der 5½ alen fra den indre eller sydsydøstre ende var én tvervegg af samme beskaffenhed som de øvrige kantmure og ½ alen tyk; ogsaa i denne grav blev truffet en mængde kul og aske og paa flere steder halvforkullet næver, endvidere paa et par steder, dels paa bunden og dels 1½ alen over denne, stykker af en lerurne og ben, samt endelig tæt ved den omtalte tvervegg en bøjleformet spenne af sølv (jfr. s. 82 no. 48). Afstanden mellem de mod hinanden vendende sider af *a* og *b* var 4 alen i midten men 10 alen ved enderne, og begge syntes i nordnordvestre ende tæt under vollens overflade forenede ved en mur eller en stenlægning; imellem denne og begge forhøjninger blev truffet gjennemgaaende lag af kul og aske. Endelig undersøgte jeg den noget østenfor *b* og ret i nord for den runde midthaug liggende afdeling; denne var i sin form forskjellig fra *a* og *b*, idet den havde mest lighed med en aflang firkantet hustomt, afdelt efter midten ved en tverforhøjning i 2 rum; men her viste sig intet spor af mur, hvorimod jeg traf en mængde kul og aske og et stykke af en lerurne. Efter arbeidets slutning blevè alle de udgravne dele igjen oplagte i sin oprinnelige form. Resultatet

af denne undersøgelse er altsaa, naar man holder sig til den omtalte bøjleformede spenne, at denne stortartede fornlevning indeholder begravelser fra den ældre jernalder. Hvad der i 1869 blev undersøgt deraf, udgjør dog, som det vil sees, kun en liden del deraf, og det maa være forbeholdt fremtiden at udstrække undersøgelsen videre, hvorvel den, naar den skal være gjennemgaaende, vil udkræve betydeligt arbeide. Imidlertid er hele strøget nu, som anført i Aarsberetningen, bleven fredet ved thinglyst dokument, udstedt af ejeren, og man er saaledes sikret imod, at disse merkelige fornlevninger lidt efter lidt udslettes ved at tage torv og jord derfra.

Höiland p. Paa Braasten blev i 1869 foruden den s. 55 no. 22 omtalte haug under vejarbeidet borttaget 5 hauger, men hvori der intet fantes.

Haaland p., Sola s. I den gamle nu som ruin henstaaende kirke er der i skibets østgavl øverst oppe 3 trekantede gjennembrydninger i muren, der med hinanden danne et triangel; hensigten hermed skjønnes ikke. Paa begge sider af samme gavl og ligeledes paa indsiden af korets østre gavl er der fra det sted, hvor gavlerne begynne, en afsats, saa at murene derfra opad ere tynnere end nedenfor. Forresten synes der at være spor af kalkpuds paa gavlernes indsider, hvorfor baade skibet og koret antages oprinnelig at have haft aabne lofter. Kirken har ikke, som det siges i N. F. 307, haft taarn mod vest.

Hetland p., Frue s. Korset ved Husebø paa Hundvaagø (N. F. 310) eller rettere dets stamme ligger nu som fodsten foran gaardens laavedør. Den store runde haug ret i vest for husene, hvorpaa det stod, er aar om andet bleven formindsket ved at tage fyll derfra til gjødselblanding, saa at kun halvdelen deraf nu er levnet; for 4, 5 aar siden blev der, som det sagdes, temmelig højt oppe i haugen truffet en messingkjedel, fyllt med brænte ben, som blev bragt til Stavanger og derfra „kom til England.“ Den paa anførte sted omtalte bautasten vestenfor haugen staar endnu.

Högsfjord p., Høle s. I det i Høle skolehus tilforn henstaaende rammeverk, som nu er overdraget Bergens Museum, var

indsat et paa lerred malet natverdbillede, der agtes benyttet i kirken og hvorpaa finnes „Herzel pinxit“ og et aarstal fra forrige hundredaar.

Rennesö p., Hausken s. Ved kredsen paa Haavardsten (N. F. 323) har man vel ment den fornlevning, som fantes paa den for nogle aar siden udskiftede nordre part af gaarden, kallet Ekrene, ret i nord for husene: der var i midten en svær sten, kallet Alteret, omgiven af smaa eller mindre liggende stene, men intet blev fundet, da den store sten borttoges. Paa gaardens søndre part er nede ved stranden en 7 alen høj „pighelle“ (bautasten).

Askø s. Bautastenene paa Ask og Sokn (N. F. 324) staa endnu, derimod ere de paa Bro borttagne. Den paa sidstnævnte gaard omtalte (anførte sted) kirke er aflang firkantet, med retning fra nordvest til sydøst, indvendig 15 alen 18″ lang og 9 alen bred; murene ere dobble, 1 alen 21″ tykke, opførte af svære tugtede graasten med mellemrum af mindre stene i kalk og grus og med hjørner og aabningernes kanter af tilhugne klebersten, som dog nu mestendels ere borttagne; indgangen i vestre gavl er ret overdækket, 3 alen 20″ høj, 1 alen 20″ bred; af andre aabninger har der midt i søndre langvegg været et vindu, 1 alen 17″ bredt indvendig mellem smygerne og 10″ bredt i lyset, og midt i østre smalende ligeledes et saadant, 2 alen 18″ bredt indvendig mellem smygerne og 1¼ alen i lyset; de gjenstaaende mure ere i vestre vegg 5 alen høje, i søndre vegg omtrent 4 alen, i østre vegg 2 alen 4″, men i den vestre halvdel af nordre vegg kun 1 alen; sansynligvis have langveggene oprinnelig ikke været højere end omkring 5 alen, og kirken havde saaledes rimeligvis aabent loft. — De i Aarsb. f. 1866 s. 67 nævnte helleristninger finnes paa nordvestre kant af øen Bro, ret i øst for husene paa Tunge, i østsydøst for Hvitingsø fyr og tæt i syd for en pyt, kallet Grønnepytten, 45 alen fra højeste vandstand og 6, 7 alen over denne paa et mod syd lidt skraanende graaberg med indsprængt kvarts; ristningerne bestaa af 3 skibsfigurer, meget udslidte, saa at aftryk deraf ej kunde tages, og de heller ikke med lethed

lade sig gjengive i tegning uden at sees fra siden og naar lyset faller godt derpaa. Alle tre have samme hovedform og forstavnene op mod land, men bagstavnene mod søen; no. 1 peger med forstavnen mod nordnordøst, no. 2 mod østsydøst og no. 3 mod øst; længden er henholdsvis 2, 1½ og 1¾ alen; fra bagenden af no. 1 er 1½ alen i sydsydøst til bagenden af no. 2 og fra dennes forstavn 1 alen 15" i nordnordøst til bagenden af no. 3; linjerne ere omtrent 1" brede med skaalformet tversnit og ½" dybe, men ujevne i bunden; hovedformen bestaar af 2 parallele linjer i en afstand fra hinanden af omtrent 4" og opadbøjede i begge ender; figurerne have mest lighed med den, som sees paa pl. I i Aarsb. f. 1854 lidt opad til højre for midtspiralen, dog med den forskjel, at der ikke finnes nogen opstandere (rorsfolk?) mellem stavnene, at kjølen i bagenden ikke er ret afskaaren men gaar opad i en runding, og at bagstavnen bøjer sig indover uden at have noget udadgaaende hoved øverst.

Utstens. Om kirken heder det i en skrivelse af 22 Aug. 1718 (orig. i Rigsarkivet) fra sognepresten til stiftsdirektionen, „at muren i gavlen paa Utsten klosters kirkes kor er fra det øverste 10 alen i længden og 14 alen i bredden den 17 August nedfallen, saa man kan se de yderste stene af hvelvingen, og skal muren igjen repareres med sten, da vil den mur, som er gjort og sat udi det store vindu, som har været i gavlen og er ikke saa dygtig og bred, som muren har været oven- og nedenfor, nedbrydes 5 alen langt og igjen opbygges 15 alen udi højden; . . . . taget nyligst tækket med torv . . . . Aarsagen til denne skade haver været, at papisterne satte ild[1] paa kirken og klosteret der de rømte bort udi reformationens tid; siden har den staaet saa længe øde, at der er voxet træer ovenpaa muren, hvis rødder, som ere temmelig store, endnu ere der at se; da er muren i gavlen af vand beskadiget, hvelvingen nedfallen over alteret, og er for mange aar siden repareret og opsat en støtte af sten paa begge sider af alteret, som styrker hvelvingen, mens den mur,

[1]) Jfr. Aarsb. f. 1868 s. 153.

som nu er udfallen, er da ej bleven forsynet; den har i mange aar været brusten øverst i gavlen og havde givet sig lidt mere ud end den anden mur, blev derfor slagen kalk i sprækken af murmesteren, at vandet ikke skulde indtrænge, og videre skade forekommes, som dog ikke har kunnet hjelpe." — De i N. F. s. 799 omtalte helleristninger finnnes paa sydvestsiden af Mosterøen omtrent 150 skridt op fra en derværende liden bugt, kallet Rudviken, paa en liden fjellknat ret i syd for den øverste gaard med navnet Hodnefjell og i østsydøst for Hvitingsø fyr; ristningerne indtage et strøg af 6 alens længde og 2 alens brede og fremstille i 3 rader 7 skibsfigurer, hvoraf 2 noget udslidte, men de andre meget tydeligere, end de ovennævnte paa Bro (s. 148), hvormed de forresten stemme hvad linjernes brede og profil angaar samt derved, at stavnene ere bøjede indover uden noget udadgaaende hoved i toppen (jfr. Aarsb. f. 1854 pl. I), medens de derimod ligesom de paa sidstnævnte sted fremstillede have (indtil 21) opstandere (rorsfolk?) imellem stavnene; den mindste er 19" lang, den største 1 alen 16". Et kort stykke fra ristningerne er der ned imod søen flere stensætninger, der se ud som levninger af 3 skibsstøer eller nøster, og paa højden ret i sydvest for det sted, hvor helleristningerne finnes, er der i senere aar opsat en varde af stene fra den omliggende røs, hvori der skal have været et gravkammer. — Den ved Haugvollstad omtalte kirke (N. F. 326) har haft samme retning og form som den paa Bro (jfr. s. 147) og som det synes omtrent samme størrelse, dog ere dens mure meget forringede og nedfallne, saa at de kun paa nordre side have en højde af 3½ alen.

Finnö p., Talgø s. Af stenhuset paa Gaard (N. F. 328) ere flere dele af fundamentet endnu levnede tæt udenfor kirkegaarden i øst for kirken. Bautastenen (anf. st. 329) ligger nedkastet tæt i vest for kirkegaarden. Grunnstenene ere endnu bevarede af skibsnøstet, der ligger et stykke ovenfor højeste vandstand, hvorfor man paa stedet tror, at landjorden her i senere tid har hævet sig, medens den rimelige forklaring er, at stranden lidt efter lidt er øret op eller at nøstet har været sat saa langt op

for at sikre sig imod at det kunde naaes af sødraget under en paalandsstorm.

Sand p., Sand s. Paa Helland (N. F. 332) er nu kun én bautasten, 4 alen høj, som staar i nordkanten af en højde med navnet Kalhammeren, medens de øvrige bautastene forlængst ere borttagne; paa samme højde ligger i midten en rund haug, omringet ikke af 7 men af 20 andre hauger, alle urørte, og hvoraf 4 ere langhauger, de øvrige runde. — Paa Mo er der ligeledes paa en højde 3 hauger. Saadanne finnes ogsaa paa flere af de omliggende gaarde navnlig paa Skeie i stort antal.

Nerstrand p., Sjernerø s. Oltidslevningerne paa holmen Finnborg (N. F. 335) beskrives noget udførligere af de Fine (N. Mag. III 221).

Skutesnes p., Ferkinnstad s. Den store gravhaug paa Ferkinnstad (N. F. 338) tilhører 4 forskjellige parter af gaarden, men vil nu komme i én mands eje, naar den paabegynte udskiftning med det første er endelig sluttet; det samme er tilfællet med de anf. st. 339 omtalte stensætninger, som ikke i senere aar have undergaaet nogen forandring.

Avaldsnes p. Paa Søndre Stokke finnes ikke nogen af de saakallede thingkredse (N. F. 345), og de derværende „stensætninger" have ikke nogen lighed med dem paa Ferkinnstad, men ere formodentlig grunnvollen af en bygning med retning fra nordnordvest til sydsydøst; at foretage nogen udgravning deraf vil dog neppe kunne lønne sig. Foruden de i Aarsb. for 1867 s. 99 ved samme gaard omtalte gravhauger finnes 2 andre med tydelige levninger af gravkammere og en stensat langhaug, som vel er oprodet noget i midten men neppe saaledes, at man er kommet tilbunds. — Det gamle træhus paa Stangeland (N. F. s. 348) staar endnu men i ubeboet stand.

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Ulvvik p., Graven s. Ved udgravningen af en stuetomt paa gaarden Store Graven i

vinteren 1868 traf man[1] i en dybde af 1¼ alen først 2 heller af esje (en blød stenart) og, efterat disse vare bortskaffede, 2 andre lignende stene, der stode paa kant og antoges at have udgjort den vestre sidevegg i et kammer, dækket af de førstnævnte heller. Senere fantes en 5te sten, den søndre gavlsten, ved hvis borttagelse fremkom endel ben, der antoges for at have tilhørt hovedet af en hest, som paa grund af benenes ringe størrelse neppe kunde været et fullvoxet dyr. Under fortsat gravning traf man endnu 2 stene, der havde udgjort kammerets østre sidevegg, og en gavlsten i dets nordre ende; alle stene vare omtrent 1 alen lange og omkring ¾ alen høje, „ikke tilslaaede men takkede og kantede." Kammeret antoges derfor at have været 2 alen langt, 1 alen bredt med en højde af ¾ alen. Ingen andre sager fantes. Hvad der formodes i Aarsb. f. 1868 s. 67, har saaledes ej bestyrket sig.

Os p., Os s. Efterat den gamle kirke er nedtagen, er den i N. F. 409 omtalte altertavle anbragt i den nye kirke paa korveggen, medens processionsstokkerne ere overdragne til Bergens Museum.

NORDRE BERGENHUS AMT. — Förde p., Førde s. Paa Mo blev 1869 i en ager truffet nogle smaa firkantede gravkammere, hvori fantes en stenurne, der opbevares paa gaarden.[2]

Naustdal s.[3] Paa kirkens mindste klokke læses „Wilhelm Wegvart to Deventer goet 1569" og paa den større klokke „støft i Bergen af Simon Hendrichsen 1702." — Paa Nedre Kalland skal for nogle aar siden i en haug være funden en urne og forskjellige jernsager; ved nordre side af vejen, naar man kommer op Kallandsbakken, er der en forhøjning, som ligner en gravhaug.

---

1) ifølge finnerens opgivende til lensmand Jon Lille-Graven og dennes skrivelse af 18 Januar 1870 til sogneprest Dometius.
2) Premierløjtnant H. Lunds indberetning af 30 Oktober 1870 til Opmaalingskontoret.
3) Premierløjtnant J. Solems indberetning af 1869 til anf. kontor.

Gloppen p., Vereid s.[1] Af de i N. F. 494—495 nævnte oldtidsminner finnes endnu paa Indre Vereid (prestegaarden) flere gravhauger og bautastene, paa Gloppestad tæt ved søen en rund haug, paa Ytre Hauge inde i tunet den store runde haug med en liden opreist sten paa toppen, men meget bortgraven paa søndre og østre side, paa Indre Hauge tæt ved tunet en stor rund haug, nu brugt til frugthave, 250 skridt i omkreds og med en 1 alen høj sten paa toppen, længer nede ved Skrivervik 2 noget mindre hauger, endnu længer nede tæt ved søen den omtalte langhaug, kallet Jutulgråven, eg paa Østerheim den omtalte bautasten, 5, 6 alen høj, og omtr. 50 skridt længer syd en meget stor rund haug. Desuden er der paa Halviken et par runde hauger, og naar man fra Sandene ad vejen til Bredheim kommer op paa Eidesletten, ligger ved hver side af vejen en stor rund haug; af den til højre er taget vejfyll, saa man ser i gruset lag af kul og aske.

Gimestad s. Korset paa Ryg staar endnu og er af en stenart (granit?), som ikke finnes i egnen.

Bredheim s. Ved Ytre Kandal finnes et par gravhauger.[2]

ROMSDALS AMT. — Strands p.,[3] Strands s. I kirkens vaabenhus henstaar dens gamle vievandskar af sten.

Örskog p, Ørskog s. Paa Vestre er der inde i tunet en stor rund haug, nærmere søen ved søndre side af elven en mindre og nede ved opsiddernes nøst en lignende.

Skodje p.,[4] Skodje s. Paa Digernes er der endel mere eller mindre forstyrrede hauger.

---

1) Notiserne om dette og næstfølgende sogn hidrøre fra kapt. E. Lunds indberetning af 1 Decbr. 1869 til ovennævnte kontor.

2) ifølge premierløjtnant H. Lunds ovennævnte indberetning.

3) Notiserne om dette og næstfølgende prestegjeld samt om Borgunds, Harhams og Vestnes prestegjeld støtte sig til meddelelser fra hr. P. Fylling, naar ingen anden kilde er angivet.

4) Kapt. B. Hielms indberetn. af 22 Oktober 1870 til Opmaalingskontoret.

Vatne s. Gravrøser finnes paa Storholmen ved søndre ende af Drønø, i havnegangen mellem Drønensundhaug og Drønensund, og paa Mien ved Ramsviken.

Borgund p., Borgund s. Ved ombygningen af kirken i 1869 traf man under taarnet flere stykker smeltet metal og nede i jorden under gulvene et tykt lag af kul samt ved opførelsen af den nye tilbygning til kirken i jorden paa kirkegaarden en alterplade af marmor med relikviegjemme i. — Paa Alnes paa Godø fantes af opsidderne 1859 i en myr følgende sølvsager: "1) 5 mynter af størrelse som Chr. VIs ortestykker, dog meget tynne; paa den ene side var præget saa tydeligt, at man kunde se et menneskehoved samt nogle bogstaver, der lignede runer; — 2) flere firkantede smaa sølvstykker, som viste tydelig, at de vare sønderhugne betalingsringe; paa hvert af disse stykker var indridset ganske smaa ringe; — 3) en ting af sølv, der saa ud som et oxehorn, ikke hult og kun 2 tommer langt; — 4) et sølvbeslag til et belte; i den nederste ende gik en liden krog frem til at hænge en ting i; — 5) flere afhugne stykker af kunstigen sammensnoede ringe, bestaaende af flere tynnere og tykkere sølvtraade. Disse sager bleve af finneren solte til gullsmed Salvesen i Aalesund, som lod dem gaa i smeltedigelen." Hr. Fylling tilføjer, at den omtalte gullsmed, som er en paalidelig mand, har givet ham ovennævnte oplysninger om fundet med det tillæg, at sølvsagerne tilsammen vejede 8 lod. — Ifølge en indberetning[1] er der paa Kormansnes ved Grytefjord 2 tildels udkastede røser og en i jordet strax nedenfor, — paa Gjersæt paa et nes en tildels udgraven røs, kallet Storerøs, 78 skridt i omkreds, i hvis nærhed i nordvestlig retning omkring 1850 fantes et sverdhefte, — paa Holmesæt ved stranden lidt vestenfor gaardens jorder en meget stor røs, kallet Bollerøsen, hvori flere gange har været gravet, uden at fund er gjort, — ved Gryten paa stranden 2 røser, — og paa Gamelheimsveten i sydøst for den trigonometriske varde en større røs, hvori er opreist en hellesten.

---

[1]) af 2 Novbr. 1870 fra kapt. B. Hielm til den geografiske opmaaling.

Harham p., Harham s. Paa Æstnes i nærheden af kirken blev i 1868 borttaget en rund haug, hvori fantes et forrustet jernsverd og en lerurne med aske i. — Den gamle klokke i Fjærtofts kapel (N. F. 533) er endnu bevaret. — Ifølge sidstnævnte indberetning ligger der paa Haugsnes paa Hildrestrand en stor røs, 136 skridt i omkreds, tildels udkastet, men neppe dybt nok, og uden spor af gravkammer, og noget længer i sydvest tæt ved Ytre Hildres huse levninger af en haug og en større haug, hvori der har været gravet. — Ifølge en lidt ældre indberetning af 22 Oktober 1870 traf kapt. Hielm paa Malsnes paa Fjærtoftøen tæt ved stranden 3 stene, opreiste i en liden firkant, medens en 4de sten, som antoges at have været der, er borttaget, og paa Myklebust paa Harøen opkastede han en tidligere urørt røs tæt ved stranden, hvori blev fundet nogle ben og truffet et 3 alen langt og ½ alen bredt rum, omgivet af tynne heller ved langsiderne og til overdækning men en uformelig sten ved hver ende; kammeret var halv fyllt med grus og smaastene. — Forresten fremgaar det af en meddelelse fra sognepresten, at der endnu finnes en stor mængde af de hauger og gravrøser, som nævnes i N. F. 533, navnlig paa Lepsø og Hildrestrand, skjønt der aarlig forstyrres mange deraf dels ved jordarbeide dels af folk, som grave efter skatte. Som det synes, ere flere af disse fornlevninger fra ældre jernalder, da de ligesom den ovenomtalte „bestaa af store stenheller,“ men „som oftest finnes intet andet end støv.“ Saaledes stødte i høsten 1869 en husmand paa prestegaarden (Kjerstad) i en haug paa 3 kammere, hvoraf „det ene stod med langvegge og tvervegge og heller ovenpaa“ men ingen saadanne paa bunden, som var sort og hvori fantes nogle kul og benstumper og en klump forrustet jern af størrelse som et lidet hønseæg.

Vestnes p., Vestnes s. I kirken finnes et gammelt krucifix og flere bibelske malerier af den nederlandske skole.[1]

Sylte eller Tresfjord s. I kirken er der 5 lerredsmalerier, hvoraf kun et er fra den katholske tid; hele dets højde i midten

[1]) ifølge meddelelse fra hr. sogneprest T. Krog.

optages af hovedfiguren, Marie med barnet paa armen, og sidefeltene have 3 afdelinger, som fremstille scener af Jesu bardomshistorie. Paa kirkegaarden ligger en marmorligsten, paa hvis skraakant har staaet en indskrift med „munkebogstaver," hvoraf nu kun enkelte samt punkterne mellem hvert ord ere synlige. — Østenfor kirken har ligget en rund haug, 100 alen i omkreds, men nu næsten udjevnet derved, at man har brugt dens stene til gjerdet om kirkegaarden; ligeledes laa der i gaardstunet en stor rund sandhaug, som tid efter anden er bortført til vejfyll, og tæt derved fremkom for en del aar siden „en stensat grav, hvis sidestene og overliggere nu ere anvendte til dørheller i tunet." Vestenfor elven ligger ved søndre side af vejen 5 større runde hauger og nordenfor vejen en rund udgraven haug. — Paa Rinudal er der vestenfor husene paa en stor slette, kallet Dyfting, 3 runde hauger og levningen af en større, som er udtømt til vejfyll, endvidere en langhaug, hvori er fundet store baadesøm, en anden langhaug og lidt længer vest 8 store runde hauger, hvoraf man i en ved at grave 3 alen dybt fra toppen fant en øx og „andet jernskrab." — Paa Remhem er tæt vestenfor husene ved elvens sydside paa en sandslette 7 smaa runde hauger, og paa Helland tæt østenfor vejen og i nærheden af Vetnes bro ligeledes 3 runde hauger, hvoraf den nærmest vejen liggende er udtømt for at faa sten til broen. — Paa Nerhem er der en stor rund haug, kallet Kongshaugen, og i 1864 fant gaardens ejer i en urd i en ager 2 sverd og et bidsel af jern, meget fortærede af rust, samt flere stykker af en urne og en beltesten, som endnu opbevares hos finneren. — Paa Baatnes ligger søndenfor husene omtrent 30 alen fra søen en stor rund haug og lidt længer syd en mindre af samme slags, begge med spor af udgravning. — Paa Villa finnes[1] 6 runde hauger, den ene 25 alen fra stranden, 70 alen i omkreds, 3 alen høj, den anden med samme omkreds og 2½ alen høj, de øvrige mindre; „langs strandbredden er en oplagt voll, omtrent 40 alen fra stranden; breden varierer fra 10—12 alen,

[1]) ifølge meddelelse fra hr. agronom S. Høle.

højden fra 1½—2 alen." Denne voll er dog vistnok ligesom flere lignende paa andre steder i landet kun et verk af naturen. — I Tresfjorden og Tommetfjorden er der og ifølge premierløjtn. J. Solems indberetning[1] en mængde gravrøser, næsten alle med spor af at være undersøgte.

Fiksdal s. Paa Hjælsten stod 40 alen fra søen en over 8 alen høj bautasten indtil for nogle aar siden, da den borttoges for at bruges i en brygge; den gik da i 2 stykker, som nu ligge nede i fjæren ved opsiddernes nøst. Intet spor af gildestuen (N. F. 537) sees nu mere. Sagnet fortæller, at den blev brænt af en trollkone fra Harnes paa Harøen af hevn, fordi hun af lensmand Jens Hjælsten negtedes skyts over fjorden; hun blev dog siden greben, dømt til baalet og brænt.

Nesset p.,[2] Rød- s. Ved Øveraas opdagedes i 1862 en hule med spor af fordums beboelse. Opsidderen paa gaarden var nemlig „dragen til den bekjente Vis-Knut for at spørge om raad for et sygt barn og i samtalens løb nævnte Knut hulen, som den anden ikke kjente noget til, uagtet han var barnefød paa gaarden og havde levet der al sin tid. Da han kom hjem, fortalte han, hvad Knut havde sagt, men ingen kjente der til noget sligt. Imidlertid fik de lyst til at undersøge dette. Hulen skulde finnes i en stor urd ovenfor gaarden, hvor der var fullt nok af huller mellem stenene. De tog en hund med sig og kastede nødder ind i de større huller, for at faa hunden til at springe ned deri. Endelig kom hunden ned i et, hvor den var meget længe borte, og nu grov de væk lyngen og stenene, og ganske rigtig der var hulen; hvor stor den er, kunde meddeleren ikke opgive, men han havde selv været med som liden gut og været inde i den. I midten af den saaes spor efter et ildsted og ved det kul og aske. De tændte ild paa for at se, om røgen trak ud et et eller andet

---

1) af November 1870 til opmaalingskontoret.

2) Alle notiser om dette og de følgende prestegjeld i det her omhandlede amt støtte sig, hvor ingen anden kilde angives, til meddelelser fra hr. adjunkt Bendixen.

sted i loftet, men det lod ikke til, at den havde nogen anden aabning." — I nærheden af gaarden Næraas er der flere gravhauger paa en slette, Leikvollen, alle temmelig smaa, undtagen en, som er meget skjødesløst gjennemgravet, hvorved man traf et gravkammer af flere heller, hvorimellem laa nogle forrustede jernsager. Tæt ved disse hauger er der en stenkreds, hvis stene næsten ere overgroede, længer borte opimod fjellet en stor gravhaug og oppe i fjellet en mindre hule, Smedhullet, hvor der udenfor sees en hob slagg.

Erisfjord eller Sira s. Paa Opigaard var der en stor jordhaug med en bred bautasten i den ene ende, som noget efter 1830 blev borttagen, og en anden saadan sten paa samme gaard blev nedreven i 1832.

Akerö p., Akerø s. Foruden de i N. F. 545 f. omtalte fornlevninger var der i begynnelsen af 19de hundredaar[1] paa prestegaarden nedenfor husene en liden bautasten, — paa Løvik foruden de omtalte bautastene, 4 i tallet, et godt stykke fra disse nær ved stranden endnu en bautasten ved en liden stenrøs, — og paa Orsef paa Oterøen ligeledes en stor bautasten ved en liden stenrøs. — Endvidere er der ifølge kapt. Hielms ovennævnte indberetning af 22 Oktober 1870 flere gravrøser ved Aarneskubben paa Havnenes og paa Aalsundnes ved Kvalviken. — Endelig er der ifølge løjtn. Solems ovennævnte indberetning ved Søndre Hægdal paa Oterøen en gravhaug, som det synes engang undersøgt, langs vestsiden af Gorsen en mængde stenrøser, ved Smaage levning af et „thingsted" d. e. flere flade i en ring opreiste stene (jfr. N. F. 546), og paa Tauterøen formodentlig de samme fornlevninger, som omtales paa nysanf. st., nemlig flere stenrøser, deriblandt paa sydsiden en meget stor, hvorpaa der indtil for kort tid siden har staaet en bautasten, vel 9 alen lang, som nu ligger nedfallen, og en lignende sten, som finnes ved den vestre gaard og skal have staaet paa en haug oppe paa øen.

---

[1]) Norske Vidensk. Selsk. Skr. i 19de aarhundr. I. 330.

Sandø s. Paa Finø staar ifølge kapt. Hielms nysnævnte indberetning paa en højde vestenfor husene strax op fra stranden en 3½ alen høj sten.

Kvernnes p., Kvernnes s. Paa Gullsæt, tæt ved kirken, er der langs fjorden 7 hauger eller røser, liggende omtrent fra nord til syd, de fleste bevoxede med smaabirk, nemlig 5 mere eller mindre ovale hauger, fra 14—21 alen lange og fra 7—17 alen brede, og 2 langhauger tilspidsede mod enderne, hvoraf den nordligste er 60 alen lang og 10 alen bred paa det bredeste og den anden 20 alen lang og 8 alen bred paa midten. Den sydligste af haugene er aldeles gjennemgravet og havde i toppen en bautasten, som nu ligger nedfallen og er 2½ alen lang, indtil 1 alen 14″ bred og indtil 18″ tyk; alle de andre have indsænkninger paa midten, og et par af disse bære spor af at være oprodede, men intet vides at være fundet deri. I kort afstand fra det strøg, hvor disse hauger finnes, ligger en liden ubeboet nøgen holme, Gullsætholmen, som fremviser 5 noget ovale stenrøser i nordre ende og 2 paa den modsatte kant, de 3ne overdækkede af lyng, de øvrige med dyb indsænkning i midten. „De mange hauger paa et og samme sted og det tildels paa en gold og ubeboet holme leder," som hr. Bendixen mener, „tanken hen paa, at de have været opkastede ved en særegen anledning," og han finner det sansynligst at henføre dem til slaget paa Rastarkalf, hvorfra Gullsæt kun ligger ½ mil, og at Danerne og Erikssønnerne paa flugten kunde have standset her for at begrave sine døde. Dette bliver dog i alle fall kun en løs formodning, hvorpaa der intet kan bygges.

Bremsnes s. Paa Bremsnes fantes ved udgravningen af den i Aarsb. f. 1868 s. 172 omtalte haug foruden de der nævnte sager ogsaa en hel del perler, hvoraf der endnu i sommeren 1869 paa gaarden blev forevist 36, dels af glas dels af brænt ler, de første med blaa eller grøn farve, de sidste røde eller gule. Den i Aarsb. f. 1868 s. 173[1] omtalte runesten blev forgjeves efterspurt

[1]) Det der nævnte „Smevog" skal være Smedvaagen.

af hr. Bendixen. — Paa Stensviken ligger nedenfor husene tæt ved søen en temmelig stor gravhaug, bevoxen med smaabirke, som ved dens udgravning i midten fremviste et af mindre stene temmelig raat bygget gravkammer, hvori der ej blev fundet andet end sort fed jord. Paa en plads under gaarden fantes i 1868 ved oppløjning af en ager en kile eller smalmeisel af sort flint, 4½" lang, ¾" bred, poleret og tilsleben mod eggen, hvilken ejes af kjøbmand M. Lied i Kristiansund, og paa samme ager fantes i 1869 et andet flintredskab, som senere ere bortkommet; det skulde have været 2" langt og „omtrent af samme form, som det jern, hvormed hulningen i træskeer udgraves, og saa skarpt, at det godt kunde benyttes som saadant; paa haandtaget var det tilslebet med en spids kant." — Paa Engviken fantes 1867 paa en kratbevoxen fjellknat i nærheden af Stensvikhulen en øxehammer af haard grønagtig sten, 4" lang, 2½" bred, paa begge sider poleret og tilsleben mod eggen og med skafthul boret fra begge sider; ogsaa denne ejes af ovennævnte kjøbmand Lied. — Paa Rødsandsnesset under gaarden Rødsand, halvvejs mellem Bremsnes og Stensviken, ligger yderst ude en meget stor stenrøs, „som folkene paa gaarden engang skulde til at opkaste, men da de holdt paa med arbeidet, saa de husene staa i lys lue og skyndte sig hjemover, hvor det naturligvis viste sig, at branden havde været synkverving; siden vilde de ikke røre haugen."

Kristiansund p., Kristiansund s. Paa Kirkelandet eller Lille Fosen finnes ved Svartholsbugten paa øens vestre kant ud mod havet, hvor der aldrig kan have været bebygget, foruden en stor stenrøs, der for 20, 30 aar siden blev opbrudt, endvidere „nede ved stranden levninger af 2 svære gravrøser, hvoraf der til forskjellige tider er taget barlaststen og hvor der oftere er opkastet, uden at man har fundet noget. Lige op for disse ligger paa en liden flad klippe endel stene, som ogsaa synes at være levning efter en røs. Det er det eneste sted paa denne side af øen, hvor der kunde opkastes haug, og de maa være opkastede af forbifarende."

Frædø s. Paa Øvre Frædø fantes 1866 i levningerne af

de stenrøser nede ved stranden, som Schøning og Klüwer omtale (N. F. 552), baadesøm og en stor jernklump, og paa en ager ovenfor de omtalte røser blev for en del aar siden opbrudt en haug, hvori fantes en lerurne. „Gravhaugene ere plyndrede af skattegravere; et par Romsdøler skal i en af dem have fundet nogle sølvsager.“ Den af Klüwer omtalte bautasten imellem den her omhandlede gaard og Flatset staar endnu, men er indklemt i gjerdet mellem begge gaarde; den har en højde ef 2½ alen, er 1 alen 3" bred paa det bredeste og 8, 9" tyk i den ene kant.

Thingvoll p., Thingvoll s. Den ved kirken omtalte opgang (N. F. 554) til afsatsen over korbuen er ikke i nordvestre men sydvestre hjørne af koret. Kapitelerne og fodstykkerne af de veggsøjler, Schøning omtaler, ere endnu bevarede; de første fremstille overdelen af en foroverbøjet menneskefigur. Ligstenen (N. F. 555) har presten senere indsat i koret for at bevare den. I 1869 fremkom ved opbrydning af gulvet i den gamle prestestue et smukt hugget fodstykke af brunagtig sten, der tjente som ovnsfod, men oprinnelig rimeligvis har udgjort understykket af en døbefont. — Den i N. F. 556 omtalte fjellhammer, nu kallet Hegreberget, ligger strax søndenfor Thingvollviken omtrent ¼ mil indenfor kirken ved samme side af fjorden, som denne, og passeres tæt forbi af det dampskib, som gaar mellem Kristiansund og Sundalsøren. De saakallede runer, der sees paa den glatte fjellvegg omtrent 20 alen over vandfladen, ere dog kun naturspil, fremkommet ved forvitring i stenen. — Omtrent ¼ mil indenfor Hegreberget ligger Hindshammeren, hvori der skal være indhugget endel figurer, deriblandt en hind, som har givet hammeren dens navn.

Ædö p., Ædø s. Den i Aarsb. f. 1867 s. 111 ved Kulidø omtalte sten er den samme, som nævnes i N. F. 560 og 828. Den stod tidligere paa slet mark tæt i øst for husene og er nu brugt som støtte under laavebroen, efterat dens spidse ende er afhugget, da dens oprinnelige længde, 3¾ alen, var for stor for det nævnte brug. Paa stenen finnes kun indhugget et kors ved hver kant af den ene bredside, og derfra er der opover nogle streger,

som dog ikke kunne være runer, skjønt de have en fjern lighed dermed. Forresten er der paa Kulidø langs stranden mange stenrøser, saaledes paa nordkanten paa jevn mark i en række af grupper først 3 runde og 3 langagtige, den længste 33 skridt lang, dernæst en rund, saa 3 runde og endelig 4 runde, hvoraf en meget stor, 61 skridt i omkreds og henimod 9 alen høj, alle med indsænkning i midten og flere med spor af opgravning, hvorved dog intet skal være fundet. Tæt ved disse røser skal der være en lignende kreds af kuppelstene, 12 alen i omkreds, og paa øens sydkant 2, 3 røser; ogsaa paa de omliggende øer skal finnes mange gravhauger, saaledes paa Remmingen ved Ramsøfjord, paa Rosvoll og Lervik paa Smølen og paa Ramsø og en stor haug i Linvaag paa Tusteren; ligeledes skal der tidligere have været flere saadanne paa Ædø.

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT.[1] — Klebo p., Klebo s. Foruden de af Schøning (N. F. 589) nævnte sager skal der i Alfshaugen (ikke Ellehaugen) paa Lille Ugla, ifølge opsidderens fortælling, omkring 1840 være fundet „et krumt messingstykke ligesom af en stor spenne med lap under“ samt et stykke blankrødt metal eller messing i form af en ret vinkel med ulige lange ben, det længste 2″, det korteste 1½″ langt, hvert af dem ½″ bredt, med en krog eller knap paa undersiden og ovenpaa i hvert hjørne forsiret med en udgraven roset; og for nogle aar siden fantes i samme haug „en jernbøjle“ (sverd?), 1¾ alen lang med levning af balg, en sverd- eller spydspids, omtrent ½ alen lang, og en øx, begge af jern, samt nogle smaa stenheller og et omtr. 1 alen langt bryne, som ved optagningen gik itu. Alle disse sager ere forlængst bortkomne, undtagen et 6″ langt stykke af brynet, som er skjenket til Videnskabsselsk. saml. i Throndhjem; haugen synes ikke paa langt nær endnu at være udgraven. — Den store gravhaug paa prestegaarden (anf. st.), som kalles

[1]) Notiserne om dette amt støtte sig til meddelelser fra hr. kjøbmand Fr. Buck i Throndhjem.

Domteighaugen (ikke Domhaugen), blev i sin tid planeret for derpaa at sætte et lysthus, der for endel aar siden igjen borttoges; den har efter et løseligt maal en højde af 16 alen og en længde af 40 alen.

Tilder s. Den store haug ovenfor (d. e. østenfor) Thorgaardene (N. F. 589), tæt ved vejen til Skjøla, blev udgraven 1832, da man fant deri en kobberkjedel, fyllt med brænte ben og aske, og som siden blev opsmeltet. — Ved begge sider af den vej, som østenfor nysnævnte gaarde fører fra Gjesmohaugen til kirken, og nærmest Thorgaardshaugen finnes baade i den opdyrkede mark, i udmarken nærmest bergpasset Skjøla og under fjellkampen Thorgaardsstenen mange stensætninger og gravhauger, hvoraf flere ere urørte; i den største af dem stod for 20, 30 aar siden en 3 alen høj bautasten, som siden er borttagen; i en af de vestligste fantes 1858, da den nye postvej til Throndhjem blev oparbeidet, 2 stykker af et sverd og et øxeblad af jern samt endel glasperler.[1]

Selbo p., Selbo s. Paa Haaø eller Kongsholmen i Selbosøen, som mod nord er aldeles brat, skal derimod paa syd- eller landsiden finnes levninger af en mur, som sagnet sætter i forbindelse med Sverres ophold der i 1177 (jfr. Munchs hist. III. 71). — Paa Horstad ligger ude paa en bakke en rund stensætning eller udkjørt gravhaug, 16 skridt i tvermaal.[2]

Thydal s. Kirkens ene klokke har følgende indskrift med minuskler: *matheus est nomen meum anno domini mccccccxxvii jalpar moer me fecit.* Støberens navn er dog noget utydeligt. — Paa Stuedal er der paa den nordligste gaard tæt nordenfor husene 2 hauger, sansynligvis gravhauger. Et stykke søndenfor gaarden er der en „skanse.“ Den i N. F. 591 nævnte stuebyg-

[1]) Dette maa vel være det samme fund, som omtales foran s. 42 under no. 29, hvor der dog siges, at der sammen med glasperlerne fantes en kobberkjedel.

[2]) ifølge meddelelse fra skolediscipel Ingv. Undseth, hvem ogsaa de to første notiser i det følgende sogn skyldes.

ning paa Øvre Græsli er 15 alen lang, 14 alen bred, med aasetag og bordklædning, inddelt paa sedvanlig maade i forstue, kleve og en stor stue med aabent loft og tilforn med ljore. Næsten vegg i vegg med denne stue skal indtil for 20, 30 aar siden have staaet et lige gammelt hus „med svalgang og udbygning om og mange udskjeringer og sirater.“

THRONDHJEM. At den af Olaf Haraldssøn opførte Klemenskirke (N. F. 608) var af træ, synes at styrkes af følgende. I hans saga nævnes ikke mere end 2 kirker, som han byggede, nemlig Mariekirken i Sarpsborg og den omtalte Klemenskirke. Naar det nu fortælles i Laxdøla saga kap. 74, at Olaf i Nidaros reiste en kirke af træ, der, som det af de der nævnte enkeltheder kan sees, var en stavbygning, maa dette have været Klemenskirken. Vel antager Munch (d. n. F. Hist. I, 2. 862), paa grund af det der anførte, at den i Laxdøla saga omtalte kirke blev opført i Sarpsborg, ikke i Nidaros, men om der end er urigtighed i sagaen med hensyn til tidsangivelsen, saa taler det dog imod Munchs mening, at Mariekirken i Sarpsborg var, som det synes (N. F. 16, 720), af sten.

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Nedre Stjördal p., Skatvol s. Paa Aannstad er der, ifølge meddelelse fra hr. kjøbmand Fr. Buck, i nord eller ovenfor husene paa en bergknat halvdelen af en rund jordhaug, 50 alen i omkreds, 3 alen høj, med større kampestene i midten paa bunden, og 300—400 alen ligeledes i nord for husene i udmarken en sten, kallet Thingstenen, 1—2 alen lang, ¾ alen bred og høj, med endel forvitrede eller halvudslettede figurer eller streger, hvis mening „neppe lader sig udlede,“ men ikke har lighed med runer. Det er vel den samme sten, der sigtes til i nogle antikvariske meddelelser fra adjunkt K. Rygh, som antager de indridsede streger for bomerker fra senere tider. Hr. Rygh saa ogsaa paa en anden kant af gaarden et bergstykke omtrent i jordfladen af 1 alens tvermaal, hvorpaa der finnes en figur med et besynderligt udseende af lighed med en dragefigur. — Paa Myr var der „en tomme græsbundet

jord over et berg, hvori ejeren brød sten; i sommeren 1869 blev han opmerksom paa, at der var bogstaver og ved at tage jorden af havde han faaet frem en række af runer, som endnu var tilbage; han besluttede at hugge den ud af berget for at faa den hel, men i hans fraværelse havde hans folk forsøgt at løse stykket ud med kiler som det øvrige og derved sprak stykket efter længden tvert over alle bogstaver, og smaastykker ere fallne ned i revnen, saa at stykkerne ikke aldeles passe sammen. Manden havde imidlertid studeret tegnene meget nøjagtig iforvejen, og han paastod paa enkelte steder, hvor det var utydeligt, at kunne huske, hvad der oprinnelig havde staaet. Dels derefter dels efter hvad der kunde sees tog" adjunkt Rygh et rids, men da stenen efter løfte skulde indsendes til det throndhjemske Videnskabselsamling, vilde hr. Rygh, naar dette var skeet, nærmere undersøge stenens indskrift. Forresten synes der at være noget over 20 staver, utvilsomt tilhørende det yngre runealfabet. — Tæt ved Vestre Stenvik blev ifølge hr. Rygh omtrent i 1858 udgraven en haug, som havde „et gravkammer af reiste heller paa en 3 alens længde, hvori fantes kjeveben af 2 mennesker og stykker af en skjør stenhelle, paa hvilke der var runer; desværre kastede finneren dem i stikrenner i ageren; det maa aabenbart have været en indskrift med runer af det ældre alfabet. Paa Kroen, en plads under Stenvik paa stranden ligefor Stenviksholmen, er der i den nuværende og forrige husmands tid fundet 5 gullmynter i en potetesager, nogenlunde paa det samme sted; de havde paa den ene side en figur med vinger og et plag, der maa have været som en toga, ned fra skuldrene, og med en omskrift, der ej havde de almindelige latinske bogstaver; de bleve solte til en gullsmed, men kunde visselig ej skrive sig fra fæstningens tid [1532—1560]. Paa Hammer, et stykke oppe i lien i sydøst for Stenvik, fantes i en haug et gravkammer af heller af en 3 alens længde og i det et spyd og et sverd af jern, som bleve omsmedede."

Frosten p.,[1] Aasen s. Paa Mosinjan ligger der i et bak-

[1]) Meddelelserne om dette samt Verdalen og Stod prestegjeld skyldes hr. adjunkt K. Rygh.

keheld, hvor der for en tid siden fantes et sverd og et spydblad, endnu flere gravhauger, og sletten ovenfor har i mands minne været opfyllt af saadanne hauger. — Paa Vinom i markebygden er der mange gravhauger; i en af dem fantes et sverdhaandtag af messing med en bøjle fra den ene til den anden ende omtrent som paa senere tids kaarder; det merkelige her er, at det fantes i en gravhaug.

Skogn p., Alvstahaug s. Paa Øvre Hynne er der, ifølge meddelelse fra hr. F. Buck, strax nedenfor husene en liden gravhaug, og omtrent 200 skridt østenfor husene ligger paa en højde en 10, 12 alen høj haug, omtrent 40 alen i tvermaal, kallet Lundshaugen, efter den forrige gaard Lund, som nu ligger under Hynne. Dens udgravning blev paabegynt af ejeren i September 1870.

Levanger p. Østenfor eller ovenfor Munkeby skal der være 7, 8 gravhauger, hvoraf en meget stor. — De paa Bjøraasen fundne sager (N. F. 630) vare, ifølge Montelius Från Jernåld. 2det hefte s. 32, en rund bronsebrakteat (ib. pl. 9 fig. 2), en gjennembrudt bronsebrakteat (ib. fig. 3), 3 gjennembrudte sølvbrakteater, ganske lige hverandre (ib. fig. 4), 3 ovale skaalformede spenner af bronse og forgylte, stykker af et par bronsevegtskaale og en messingæske, hvori skaalerne laa (lig Aarsber. f. 1867 pl. V. fig. 50a—d), flere runde og aflange perler af hvidt og rødt glas, samt nogle faa menneskeben og smaa dele af træ.

Stod p., For s. Paa nordre Utigaard fantes før 1859, da en haug tæt ved husene blev udgraven, en stensætning med en flad helle over og ovenpaa den en stor rund sten; under hellen blev truffet en mængde brænte ben, et spyd og levninger af „en hjelm“ (skjoldbule?). I største delen af Stod ere gravhaugene i sterkt forsvindende, da man kjørér deres indhold ud over myrerne, især ved Snaasenvandet, hvor der har været en stor mængde af dem langs højderyggen fra Nordgaard til Klingen.

Egge s. Paa Ringstad fantes 1868 ved gravning efter vejfyll i en haug en skaalformet spenne samt glasperler og et kjæveben af et menneske, omgivet af kul og brun jord.

NORDLANDS AMT. — Rödö p., Melø s. Ifølge meddelelse til kjøbmand F. Buck fra arkitekt Helgessen i Throndhjem er der sydøst for kirken flere gravhauger, end omtalt i N. F. 683, sikkert 9, 10, hvoraf i en fantes 1852 - 1854 en med hank forsynet kobberkjedel, som gik itu ved optagningen, og en gullarmring, hvorfor finneren fik 2, 3 tønner korn af en handelsmand men som senere formodes sendt til Bergen eller opsmeltet.

TROMSÖ AMT. — Throndenes p, Throndenes s. Til den lille antikvitetsamling ved Aalesunds skole er nylig indkommet en smuk „altertavle" (antipendium eller alterskab?), som engang har været i kirken. — I en anonym optegnelse om Nordland,[1] nedskreven i forrige hundredaar efter 1730, siges, at der af de i N. F. 698 omtalte kanikestole stod lige mange ved hver af korets langsider og at det var paa en af de ved søndre side den anførte indskrift fantes; nedenfor disse stod ved korets nordvegg den omtalte dobbeltstol og ligeoverfor ved søndre side den anden (for biskopen?). — Om kirkegaardsmuren (N. F. 699) heder det anf. st.: „om Throndenes kirkegaard [er] en mur opsat af graastene, 7 eller 8 alen høj, og det saa ordentligt og smukt, at det maa opvække forundring hos enhver, som ser det; nu er den forfallen og aarlig mere fordærves, og hvad der skulde kalles at flikke paa den til at holde den vedlige, det ser saa liderligt ud, som vadmel imod kongeligt purpur. Det merkeligste er, at imod øst lige ud for koret af kirken, hvilket vender ud mod havet eller fjorden efter den steds lejlighed, der haver været og endnu fullkommen er at se 2 vagttaarne i kirkegaardens mur, til hvilke ere hvelvede opgange ad nogle stentrapper, og øverst paa disse taarne finnes høje murede brystværn, hvor de uden tvil have holdt vagt for at kunne se langt ude i fjorden de ankommende sørøvere (?) og have tid nok til at samle de omboende folk og sætte sig til al mulig modstand eller i al fall at bringe de bedste ting af vejen i

[1]) i Kjøbenh. kgl. bibl. Thottske saml. 4to 1732, hvoraf hr. arkivassistent Yngvar Nielsen har taget afskrift.

sikkerhed. Vel ere de 2 taarne ikkun nedrige lidt over muren, men der behøves ingen højde, saasom kirken ligger højt, og derfor af disse maadelige taarne kunde sees mange mil ud ad søen; fra landsiden vare de sikre nok fra overfall."

Sand s.[1] Den i N. F. 700 nævnte runde stensætning paa Nergaard paa Bjarkø er 30—36 alen i omkreds og ligger et stykke vestenfor gaarden, hvor der ogsaa lidt ovenfor husene finnes en haug, kallet Smedjehaugen, af form som en gravhaug, men sansynligvis dannet af naturen. — Paa Øvergaard paa den flade bakke Frihaugen (Aarsb. f. 1868 s. 189), hvor et sagn vil lægge Thore Hunds bolig, men hvor der nu ikke er noget spor af tomter, finnes nogle mindre gravhauger foruden nogle ganske lave forhøjninger, maaske forstyrrede hauger af samme slags. Ligeledes er der tæt nede ved søen flere gravhauger, hvoraf en især udmerker sig ved sin størrelse fremfor de andre. „Af form ere de alle runde og omgivne af en grøft, lidt dybere end bunden af gravkammeret. Et saadant finnes at have været muret i alle de hauger, som forekomme her. De ere alle sammen beskadigede, saa man ikke med sikkerhed kan afgjøre, om det har været skik at begrave ligene eller at brænne dem og nedsætte asken i urner. Det sidste har dog visselig fundet sted i den største af haugene, da det egentlige kammer viser sig at have været ganske trangt. Med denne haug er for kort tid siden foretaget en udgravning, uden at den dog førte til sikre resultater med hensyn til, hvordan dens indre har været; thi den havde før været udgravet, og kamret var derved bleven meget forstyrret." — Paa Vestnes er der mange mere eller mindre forstyrrede gravhauger, de fleste smaa men alle med samme form som de nysnævnte paa Øvergaard og ligesom disse omgivne af en grøft. — Paa nordre og søndre Lervaag „finnes tæt nede ved søen paa ét sted to gravhauger, opkastede af sten og med kammer, muret i form af en ligkiste og af dens størrelse. De synes [?] at være fra en senere tid end hine [d. e. de sidstnævnte], maaske fra den tid, da Russerne her-

[1]) Tromsø Stiftstid. f. 26 Juni 1870.

jede paa disse kanter af landet." — Imellem Østnes og nordre side af handelsstedet Nergaardshavn er der flere hauger opkastede af sten og af megen lighed med de nysomtalte paa Lervaag, de fleste meget forstyrrede og kun en enkelt nogenlunde bevaret; den er omtrent 3 alen høj og 18 alen i omkreds.

Maalselvens og Lyngens p. Med hensyn til, at den egne slags indsænkninger, som træffes i jorden paa Arnø[1], efter hvad en Fjellfinn havde sagt, skulde forefinnes hyppig ogsaa i indlandet, havde hr. adjunkt K. Pettersen dette stadig for øje paa sine geologiske undersøgelsesreiser i Tromsø amt i 1869 og 1870, og har derom haft den godhed at give Foreningens Direktion følgende meddelelser. „Det forholder sig ganske rigtigt, som omtalt af ovennævnte Fjellfinn, at der i indlandet hyppig forefinnes spor af kunstige indsænkninger eller grave. I Lyngens prestegjelds indland paa højfjellssletten om Kaafjorddalen traf jeg i sommeren 1869 paa et par saadanne indsænkninger, og i sidste sommer [1870] saa jeg ogsaa en lignende indsænkning[2] i nærheden af Dødes Vand, beliggende mellem Rosta elv og Dividal i Maalselvens indland. Disse indsænkninger eller grave skille sig dog væsentlig fra de paa Arnø. De ere cirkelrunde og ikke aflange, som de paa Arnø, og heller ikke, som disse, stensatte langs siderne og paa gulvfladen. At disse grave ikke kan have tjent som midlertidige boliger for fiskere, der under sommertiden have søgt op til fjellvandene, for der at drive fiske, synes med al bestemthed at fremgaa deraf, at flere af dem ligge oppe paa den egentlige fjellslette, langt fjernede fra fiskerige elve og vande. Ogsaa den ovennævnte grav ved Dødes Vand ligger ikke lige i nærheden af dette fiskerige vand, men, ifall jeg ikke minnes fejl, over en fjerdingsvej derfra, og i ethvert tilfælle et helt stykke fra samme.

---

[1]) Se Aarsbr. f. 1868 s. 189—190.

[2]) ifølge hr. Petersens rids er den cirkelrund, 5 alen i tvermaal, og med en skaalformet fordybning, 3 alen høj, samt i flugt med marken oprinnelig forsynet med en senere nedstyrtet „tagbedækning, dannet af birkestranger og overtækket med næver.„

Den forklaring, der gives saavel af Lapperne, som af de fastboende — de sidstnævnte støtte sig naturligvis til Fjellappernes forklaring — synes derfor ogsaa at være den rimeligste, at de nemlig have tjent som skjulested for flygtninger, og i saa henseende sættes de altid i forbindelse med Russernes (Karelernes?) plyndringstog. Det er ogsaa ganske merkeligt, hvormange sagn der her i disse egne gaar om Russernes plyndringstog. Navne som Russe-elv, Russe-sten med flere lignende ere hyppige her, og navnlig paa den store Lyngs halvø mellem Ulfsfjord og Lyngenfjord finnes ikke saa faa saadanne punkter med dertil knyttede sagn. Lige ved det ovennævnte Dødes Vand udstrækker der sig en liden slette, der gaar under navn af Kjempesletten, idet her skal have staaet en kamp eller batalje, der atter henføres til de ovennævnte plyndringstog. Da Maalselvens indland først i slutningen af forrige og navnligen i dette aarhundrede er optaget af en fastboende stamme, maa kampen her rimeligvis have staaet imellem de forfølgende Kareler paa den ene og enten Fjellapper eller fordrevne indvaanere af svensk Lapmarken paa den anden side."

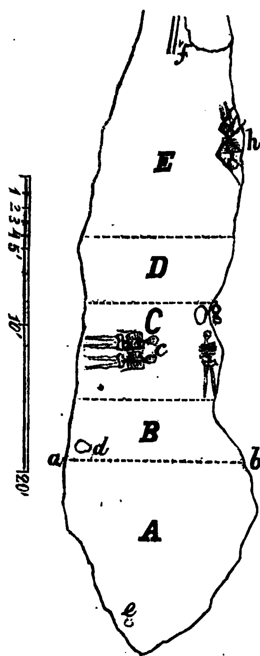
„Under mit ophold i Salangsdalen i sommer [1870] blev det mig fortalt af en gammel opsidder, som var fød paa gaarden Rydningen i Bardo og tillige søn af den første opsidder der, at lige i nærheden af denne gaard finnes 12 cirkelrunde grave eller huller. Jeg fik ikke selv anledning til at besøge stedet, men efter beskrivelsen maa de være af samme art som de, hvoraf rids[1] i min sidste skrivelse."

[1]) jfr. note 2 s. 168.

ADJUNKT B. E. BENDIXENS BERETNING OM UNDERSØGELSEN AF STENVIKSHULEN OG BREMSNÆSHULEN.

Gaarden Stenviken ligger paa den østlige Side af Averøen i Bremsnæs Sogn, Kværnæs Præstegjeld, ½ Mil fra Kristiansund. Et kort Stykke ovenfor Gaardens Huse udbreder sig en liden, næsten træbar Slette; dens sydlige Del optages af et Vand, og i Vest begrændses den af en lav Fjeldstrækning, Huslifjeldet, saa kaldt efter en af de mange Pladse, der ligge i en Rad langs Vandet. I dette Fjeld er Hulen, hvis Indgang ligger høit og frit og saaledes er synlig i længere Afstand. Ad en steil, omtrent 50' lang, Ur klavrer man op til den, og har herfra en temmelig vid Udsigt over Bremsnæsfjorden ud mod Havet, over til Fredø og Kristiansundsøerne. Stenmassen er styrtet ned paa begge Sider af den faste Fjeldknat foran aabningen, baade nedover Fjeldsiden og ind i Hulen, hvis yderste Del aldeles opfyldes af dem. Det nedrislende Vand sprænger fremdeles Stene ud, og løse Stykker hænge truende ud over Indgangen. Dennes Høide over Havet er vel noget over 200'. Indgangen selv er temmelig bred, men meget lav, paa det laveste kun 3', og ligner nærmest et langagtigt Hul i Fjeldet, en fuldstændig Modsætning til Bremsnæshulens Indgang, der danner en stor Portal. — Indenfor Aabningen er Hulen høi og bred; men ved Enden af den bratte Ur, der løber ned i den, og som er af omtrent samme Længde som Uren udenfor, sænker Taget sig, Væggene nærme sig hinanden, og en Ophobning af store Klippeblokke, som aldeles fylder Rummet mellem Siderne, synes at standse en videre Fremtrængen. Lyset, som falder ind gjennem Aabningen, er for svagt, til at man kan se nogen Opgang over disse; først naar de medbragte Fakler ere tændte, faar man Øie paa en Sti, som fører opad Stenmassen. Denne slutter med

en svær, 17' høi Sten, der ligger skraat fra Væg til Væg og naar fra Bunden næsten op til de her bueformig sammenløbende Fjeldsider. Ved at klavre nedad mod høire Side kommer man i et lidet aabent Rum, hvorfra man gjennem en kun 2' bred Gang mellem Fjeldsiden og en 13—14' høi og 6' bred opretstaaende Stenhelle, der støtter sig mod den nævnte Blok og ligner en uhyre opslaaet Dør, naar ind i et større Kammer. Dette er saaledes fuldstændig afspærret fra den ydre Hule og aldeles mørkt; kun ser man Dagslyset brydes svagt mod Uren længere ude; Indgangen selv ser man derimod ikke. Kammeret har en langagtig Form; dets Længde er lidt over 42', og Bredden vexler fra omtr. 7½' til 12½' i den inderste Del. Bunden skraaner jævnt nedad paa det første Stykke og er dækket med et Gruslag, i den ydre Del tyndt, men længere inde mellem 1 og 2' i Tykkelse, og en Mængde smaa Stenfliser og enkelte større Heller, hvis Brud synes temmelig frisk. En vakker, hvid og stor Rullesten ligger omtrent i Midten af Hulen. Siderne bestaa af temmelig løs Sten og ere tyndt bedækkede med Drypstensdannelser. Taget er i den indre Del lavt, men deles af en stor Sprække, der fortsættes længere op, end Øiet kan forfølge den. Hele Hulens Længde er henimod 130'. Det vedføiede Rids vil give et Begreb om Grundplanen af Hulens Kammer.

Om Formiddagen, den 4 Januar (1870), drog jeg op til Hulen med 2 Arbeidsfolk. Hr. Proprietær Lied i Stensviken, der oftere havde fulgt Reisende derop, og som velvillig understøttede mig paa alle Maader, ledsagede mig. I den ydre Del af Kammeret var Gruset fast og lod ikke til at have været opkastet; anderledes i den inderste Del, hvor næsten enhver, der havde besøgt Stedet, havde oprodet Jorden for at finde et eller Andet til at tage med

sig. Hjerneskaller, Laarben, Bækkenben vare tidligere fundne her, og efter hvad der fortaltes, skulde man her i 1810 have fundet en aldeles forkalket Ørebrusk af et Menneske. En Mængde mindre Ben fandtes spredte lige i Overfladen, og blot ved at pille op, hvad jeg saaledes saa ligge omkring, samlede jeg en hel Del Menneske- og især Dyreben. Ved den ene Side fandtes en liden Hulning *(d)*, der syntes at have været et Ildsted, og i den enkelte Trækul. Allerinderst *(e)* laa samlede flere Øreben og Ryghvirvler af stor Fisk, rimeligvis af Sei eller en anden større Torskeart, og blandt dem ligeledes nogle Kul; tæt ved disse atter en Masse smaa Ben, som det synes, tildels af Fugl, og enkelte forkalkede Benstumper, der rimeligvis havde været udsat for Ild. For imidlertid at komme til et bestemtere Resultat, afstak jeg en Linie *(a—b)* og lod fra den arbeide indover i den inderste Del af Kammeret *(A)*, idet jeg først lod Gruset opkaste i selve den afstukne Linie ligetil Bunden. Paa Grund af de mange Stene og det i en liden Dybde kompakte Lag kunde vi ikke anvende Spaden uden stor Vanskelighed, men maatte bruge Grev, som imidlertid medførte den Uleilighed, at vi ikke altid kunde se den Stilling, hvori de opkastede Gjenstande havde ligget. Foruden de mange Stenfliser, som ofte havde en skuffende Lighed med tilhuggede Redskaber, laa en Mængde smukt formede Rullesten omkring i Gruslaget. En Mængde fandtes i lidt forskjellig Dybde, indtil i en Fods Dybde, dog laa, saa vidt jeg kunde se, altid Dyrebenene længere oppe end Menneskebenene, hvilket ogsaa syntes at være Tilfældet paa de andre Steder i Hulen. Under Gruslaget laa et temmelig tykt Lag af Havsand, blandet med Kraakeskjæl og Rullesten; jeg lod det gjennemgrave paa et Par Steder, men stødte ikke paa noget mærkeligt deri. Det ser ud, som om et Skvulp af Havet havde slaaet ind i Hulen og medført Sand og Skjæl, der havde samlet sig i den inderste og dybeste Del. Længere ude traf vi det ikke. Dette var det eneste Sted, hvor der tidligere var gravet.

Derefter lod jeg Folkene hakke Gruset op omtrent i Kammerets Midtet (paa Punktet *c* i *C*). Lagene vare meget kompakte, og lige ved de første Hak af Grevet kom for Dagen en sort, fed

og slamagtig Jord, Mærke paa en stærk Forraadnelse. Her opkastedes et halvt Ansigt, kløvet paa den høire Side af Næsebenet, og tæt derved Ribben og Ryghvirvler, alt, som det syntes, hørende til samme Lig, der maa have ligget tværs over Hulen, saaledes som det er afsat paa Ridset. Ligeledes fandtes her en Hestekjæve. Det var imidlertid blevet langt ud paa Kvæld, og Mørket faldt paa; uagtet det lod til, at vi vare komne til et interessant Fundsted, maatte jeg af Hensyn til den tunge og vanskelige Nedgang, dobbelt vanskelig nu paa Grund af Mørket, indstille Undersøgelsen for den Dag.

Den følgende Dag gik jeg atter derop med mine 2 Mand. Jeg lod Gravningen fortsætte i *C* og fandt der Levninger af flere Lig, Ansigtsben og Hjerneskaller, hvoriblandt en usædvanlig tyk, medens de fleste vare temmelig tynde; desuden andre Menneskeben, Ribben, Ryghvirvler, Skulderben o. s. v.; Ligenes Stilling lod sig tildels let se; i al Fald har 2 ligget tværs over Hulen (se Grundridset) og et langs og ligeved Fjeldvæggen. Særskilt maa mærkes de mange Dyreknokler, som ere knuste med et eller to bueformige Indsnit, aabenbart i den Hensigt at faa Marven ud. — Dernæst gjennemgroves Rummet *(B)* mellem *A* og *C*. Ogsaa her fandtes Ben spredte omkring i ringe Dybde, men kun i lidet Antal, og Jorden havde her intet særegent ved sig. Jeg lod et Par Steder grave lige til Bunden, men fandt kun det tykke Grus, som blev mere og mere frit for Sten, jo længere vi kom ned. Det var næsten en Alen dybt, men Benene fandtes ikke dybere ned end 1 Fod, i Almindelighed laa de 6—8 Tommer under Overfladen. — Fra Feltet *C* grov jeg udover igjen; Feltet *D* indeholdt meget lidet, enkelte Ben hist og her. I *E* stødte vi igjen paa den samme fede Jord, som længere inde, og fandt Gjenstande af omtrent samme Art, Hjerneskaller, Lægben, Ryghvirvler o. s. v., kløvede Dyreben og desuden et krumt, 9 Tommer langt, paa Siderne rundfilet og i Enderne noget tilspidset Redskab af Ben; langs det er gravet en Fure. (I Foreningens Aarsberetning for 1866 S. 57 omtales fra et Fund paa Østby, Rakkestad, et 5" langt buet ben, spidst i den ene Ende, der laa i en Messingkjedel). Under en Røs af Heller,

der alle viste et forholdsvis friskere Brud, laa Baghovedet af et Menneske, stærkt udbuget, men med tynd Benbygning, to store Laarben m. m. Dette Lig maa have ligget noget skraat langs Fjeldvæggen. Længere fremme høinede Bunden sig; Gruslaget var tyndt, knap et Par Tommer, og Overfladen aldeles bedækket med Stenfliser. Her fandtes Intet. Alleryderst i Kammeret, under den store Blok *(f)* lod jeg gjøre nogle Hug med Grevet og fandt der i en liden Slump sort Jord. Øreben og Ryghvirvel af Fisk, men længere kunde vi ikke naa Stenene. Ogsaa paa et Par Steder i den ydre Hule lod jeg anstille Undersøgelser; men Intet fandtes. For Resten laa over Ligene i Feltet *C* enkelte forraadnede Træstykker af samme Form, som de omkring slængte Kviste, Besøgende havde benyttet som Fakler herinde; imidlertid laa de for langt nede til at kunne være fremkommen paa samme Maade som disse. Besynderligt var det, at intet Redskab uden det nævnte skulde findes, og saa vidt jeg har kunnet efterspørge, er heller ikke noget saadant fundet af de forskjellige Reisende, hvis Besøg talrige Inskriptioner paa Fjeldvæggen bevidne.

De Længdemaal, som Klüwer og Kraft anføre, ere for høit ansatte; den første sætter Hulens Længde til 150 Alen, den sidstnævnte til 138—140 Alen, medens den efter min Maaling knap er Halvparten, 130 Fod. I den ydre Del er rimeligvis Breden 20 Alen, som Kraft anfører; Kammerets største Brede er 6 Alen, ikke 10, som Klüwer opgiver; for Resten passer dennes Beskrivelse af sdlve Stedet aldeles. Men den i og for sig lidet rimelige Beretning om, at der fandtes brændte Menneskeben, er, saavidt jeg kan se, ikke stadfæstet. Kul fandtes derimod, saaledes som Schøning fortæller.[1] Den af ham nævnte Ske af Ben skulde altsaa være det eneste sikre Redskab fra Hulen foruden det af mig fundne tilspidsede og buede Ben.

Da jeg aldeles savner Hjælpemidler til at bestemme, til hvilke Arter de forskjellige Ben høre, og om der findes Ben baade af voxne Mennesker og af Børn, som Klüwer anfører, skal jeg af-

[1]) Jfr. N. Fornl. 550.

holde mig fra enhver videre Udtalelse derom. Kun skal jeg om Fundet i Almindeligsed bemærke: De Mennesker, som ere blevet begravet herinde, have vel ogsaa levet her, og Levningerne af Maaltider tyde vel ikke alene paa Begravelsesmaaltider, men paa en fast Beboelse, uagtet ingen Kar og kun 1 eller 2 Redskaber er fundet herinde. Ligene ere nedstukne i Gruset i blot nogle Tommers Dybde, og det synes rigtignok besynderligt, at Levende skulde kunne opholde sig i et Rum, saa smalt og indesluttet som dette, saa at sige sammen med de Døde. Men paa den anden Side vilde en Transporteren af Ligene ind i Hulen være, om ikke ugjørlig, i al Fald høist besværlig, og den raa Begravelse vidner kke om nogen stor Omhu for de Døde. Kammeret er lunt, Adgangen er let at forsvare, og Rummet stort nok til at optage et større Antal Mennesker. Uagtet Hulen ikke er dyb, skal dog Temperaturen i den inderste Del være temmelig jævn; da jeg var deroppe, var det mildt Veir; men det forekom mig dog, som om Luften var adskillig varmere inde i Hulen end udenfor. Blandt Dyre benene findes, saa vidt skjønnes, Kjæve af Hest og Ko; disse Dyr maa være dræbte udenfor; thi levende kunde de umulig føres ind der, hvor deres Levninger fandtes. Bortseet fra, hvad en Undersøgelse af Benene kan lede til, synes Beskaffenheden af det hele Fund at godtgjøre, at man her har truffet paa Spor af Huleboere.

For mange Aar siden, antagelig i Tyverne, fortalte den gamle Lensmand Lied mig, havde han gravet i en stor Torvmyr paa Sletten nedenfor Hulen, og derved var kommet frem 3 Lag af Furürødder; paa en Rod i det nederste Lag kunde han tydelig se Spor af Øx, der maatte have været bredere end den almindelige Jernøx, ligesom det ogsaa kunde sees, at den havde havt et stort Skaar i Midten. Enkelte Vedskiver laa opstablede tætved. Ved Roden fandtes en stor Slibesten, der i lang Tid blev opbevaret paa Gaarden; men ingen havde tilslut taget Vare paa den, og nu var den ikke til at finde. Paa et andet Sted paa samme Slette blev der for nogle Aar siden opgravet Skelettet af en Hval; det samme er hændt ved Kornstadelven paa den modsatte Side af Øen.

Averøen er for Øvrigt temmelig rig paa Huler; foruden de mere bekjendte, Bremsnæs- og Stensvikhulen, er der en mindre nærmere ved Husene paa Stensviken. Den er 50' lang og omtrent 5' høi; ogsaa her sees Drypstensdannelser; men ellers er der Intet mærkeligt ved den. Paa den anden Side af Øen skal der ligeledes findes 2 Huler, hvoraf 1 omtales hos Kraft.

Om Bremsnæs- og Stensvikhulen fortælles her, at i gammel Tid, da Bremsnæslandet, som nu ved et smalt Eid er forbundet med Averøen, var adskilt fra den og kaldtes lille Sandø til Forskjel fra Averøen eller store Sandø, boede Jætten Bruse og hans Moder i førstnævnte Hule, og hans Søster i Stensvikhulen. Bruse overvandt og dræbte paa en grusom Maade Asbjørn Prude, som kom for at prøve Styrke med ham; men hans Fostbroder, Orm Storolfssøn, hævnede hans Død, idet Jættens Søster gav ham Underretning om, hvorledes han skulde faa fat paa Bruse, og det lykkedes for ham; baade Bruse og Moderen blev dræbt. Fortællingen er for Resten kun en Gjengivelse af den i Olaf Trygvessøns Saga indskudte þáttr Orms Storolfsunar (Flateyboken 1 Del S. 521—532), saaledes som den er fremstillet af Schøning, der har læst Sandø istedetfor Saudø. Den Hule, hvor Bruse holdt til, siges af Sagaen at ligge i Nordmøre, og Schøning lod ved sin Ven, Provst Bull, undersøge, om Beskrivelsen passede paa disse Huler; selv antog han, at det maatte være Bremsnæshulen, hvortil der sigtedes (se Schønings Norges Riges Historie 3 Del S. 429 o. flg. og især S. 432).

Den 19 April 1870 reiste jeg ind til Bremsnæs for at anstille Undersøgelser i Bremsnæshulen. Hulen ligger omtrent en halv Fjerding fra Kirken i Bremsnæskollen, tæt ved Veien, der langs Averøens Østside fører til Kvernæs. Indgangen er meget høi, men temmelig smal, og selve Hulen danner en stor og vakker Hvelving. Længden fandtes at være omtrent 220 Fod (Klüwer har 150 Alen). Den tiltager noget i Bredde indover og er ved Enden, hvor den udvider sig betydelig, henimod 40 Fod bred. Den slutter med et lavt og noget høiere liggende Rum. Paa den søndre Side aabner sig der, hvor den er bredest, omtrent 20 Fod

oppe paa den glatte Fjeldvæg en stor Spalte, som gaar i samme Retning som den store Hule. Ved Hjælp af Stige kom vi op i dette aldeles mørke Rum, som 10 Fod indenfor Aabningen afspærres ved et stort Klippestykke, der ligger indeklemt mellem Fjeldsiderne. Med Nød og næppe kan man krybe ind under det eller ved god Hjælp klavre over det, og har da for sig et lidet Rum, lidt over 20 Fod langt og paa et enkelt Sted 8 Fod bredt, hvormed Sidehulen ender. Hele dette Rum er opfyldt med Masser af Smaasten og Stenfliser. I Midten dannes en naturlig Fordybning; men her var det umuligt at grave, dels fordi det var fyldt med baade store og smaa Stene, som vi ikke kunde skaffe bort, dels fordi der ved den mindste Berørelse ramlede Stene ned fra de høiere liggende Dele af Rummet. Da Klüwer imidlertid fortæller, at her skulde være fundet Ben af Mennesker i nogle Kul- og Askehobe ligesom i Stenvikshulen, lod jeg grave paa det eneste tilgjængelige Sted, og efterat vi havde faaet Stenene ryddet tilside, stødte vi paa et tyndt Lag Grus; men alt, hvad vi fandt, var et Par Trækul og et Marvben, knust aldeles som de i Stensvikhulen. Det Stykke, vi saaledes opgrov, kunde være en 3—4′ langt. At Mennesker er begravet her, er aldeles umuligt; men Fundet, saa ubetydeligt det end er, synes at tyde paa et Ophold af Mennesker. Schøning[1] er tilbøielig til at tro, at denne Sidehule kunde være udsprængt; men det maa betragtes som en urimelig Gisning. — Jeg lod dernæst grave paa et Par Steder inderst i den store Hule. Gruset laa her meget tykt, indtil et Par Alen. Nogle faa Tommer nede i det fandtes hist og her enkelte Dyreben og Dyretænder; ligeledes opkastedes et og andet Trækul. Men det, der blev fundet, var saa lidet og laa saa spredt, at det syntes tilfældigt indbragt. I al Fald kunde jeg ikke komme til noget bestemt Resultat. Da jeg, efterat have gravet en Stund, ikke fandt andet og overalt stødte paa det samme brunlige Grus, lod jeg standse her, og tog fat paa den store Stendynge, der omtrent 40 Fod fra Indgangen og paa det smaleste Sted gaar tværs over Hulen. Schøning ytrer

[1]) Jfr. N. Fornl. 550.

den Formodning, at den er opkastet af Menneskehænder, og ved en nøiagtig Undersøgelse kom jeg ogsaa til Vished derom. Paa den ydre Side er den aldeles steil, men skraaner ganske jævnt ned indad; foran og indenfor den ligger kun nogle faa Stene. Jeg lod den bryde op i Toppen, og under de øverste Stene fandt vi smaa Pæle, dels vandret dels lodret satte, som om de skulde tjene til at støtte Stensætningen. Nogle Kul fandtes ogsaa. Pælene var af Bjerk og Rogn, tildels med Næveren paa, og bar alle Spor af at være tilhugget i Enderne med Øx. Et enkelt kort og bredt Stykke syntes tildannet med Sag. Da det ikke kunde gaa an at grave til Bunden her — Røsen eller Diget er vel 10 Fod høit — lod jeg begynde fra den ydre Ende. Øverst laa Stene, der var lagt uden nogen bestemt Orden, og under og mellem dem Trækul og Træstumper. En af disse var forkullet og tilspidset i Enden, men alle var meget korte. Disse Træstykker strakte sig ned i en fed, sort Jord, aldeles af samme Art, som den, der fandtes paa et Par Steder i Stensvikhulen; men der laa intet uden Kul og enkelte Stene i den. Vi grov saa langt ned, at vi naaede Gruset, der danner Hulens Bund, og kunde saaledes faa et Begreb om, hvorledes Diget var opført. Underst har der været lagt tyk Jord og ovenpaa den stablet Sten, som er blevet støttet ved de nedstukne Pæle og Træstykker. Muligt ogsaa, at de yderste Stene ere faldne ned fra det øverste af Diget, og at dette saaledes har været brattere, end det nu er. Paa Grund af den stærkere Skraaning udad har det da været saa meget mere nødvendigt at ramme Træ ned til Forbinding af det Hele.

OM MARIEKIRKEN I AASLO OG DENS UDGRAVNING.

AF N. NICOLAYSEN.

Det kan neppe være tvilsomt, at Mariekirken i Aaslo fra først af, ligesom senere, var et kapel ved den derværende kongsgaard, og som følge deraf maatte dens bygning ogsaa have været opført af en kongelig person. Men naar opførelsen fant sted, siges intetsteds i vore gamle skrifter. Kun sees det, at baade kirken og kongsgaarden vare ældre end slutningen af det 12te hundredaar, da kirken nævnes første gang i 1197 og kongsgaarden ved 1200. Munch[1] har søgt at begrunde den mening, at der allerede før kristendommens indførelse fantes kongsgaard i Aaslo, og at det var Harald haardraade († 1066), som opførte Mariekirken, efterat han havde grunnlagt byen der omtrent 1050. Dette kan ogsaa være sansynligt nok, og navnlig hvad kirken angaar, synes Harald, naar omstændighederne tages i nærmere betragtning, af alle kongerne før Sverres tid i den nævnte henseende at have mest for sig.

Om kongsgaarden vides forresten meget lidt, ikke engang om den i senere tid var af sten eller træ. Den brænte med byen i 1222, men blev af Haakon Haakonssøn igjen forsynet med bygninger, saa at den ved 1228 atter var i beboelig stand. Og skjønt borgen paa Akersnes, eller som den senere kalledes Akersborg og endelig Akershus, allerede var opført noget før 1300, vedbleve dog kongerne vistnok fremdeles ligetil Haakon Magnussøns død (1319) at tage sin bolig paa kongsgaarden i Aaslo, naar de vare paa denne kant af landet. Efter 1319 derimod blev Akershus deres faste sæde. Sidste gang kongsgaarden overhovedet nævnes, er, saavidt

---

[1]) Det norske Folks Historie, hvortil ogsaa for det følgende kan henvises, se navnlig paa registeret dels under Mariekirken i Aaslo og dels under Akershus.

vides, i 1326,[1] da den beboedes af drotseten hr. Erling Vidkunssøn.

Mariekirken var, som anført, til i 1197, men dette er ogsaa det eneste, vi ved om den før slutningen af det 13de hundredaar. Fra denne tid af er den derimod nøjere end de fleste af vore øvrige kirker knyttet til landets historie, særlig i Haakon Magnussøns dage. Som bekjent havde han ved siden af broderen Erik Magnussøn faaet overdraget den østligste del af Norge som sit hertugdømme. Han overtog bestyrelsen deraf, da han blev myndig, 1284, og valgte sin bolig i Aaslo, der efter at han var bleven konge (1299) indtog Bergens plads som rigets hovedstad ligetil 1624, da Kristiania blev anlagt. Allerede før sin kroning men efter 1296 havde han ved Mariekirken i lighed med kathedralkirkerne oprettet et domkapitel, med en provst i spidsen og forresten bestaaende af kaniker og vikarier, hvis tal idetmindste i senere tid var 12. Samtidig med kroningen skjenkede han ogsaa store gaver til kirken og tildelte den særegne begunstigelser; provsten fik rang med baron eller lendermand, presterne, som havde præbender, med riddere, vikarierne og diakonerne med hirdmænd og klerkerne med kjertesvenne. I 1308 ophøjedes kirken til den anden — Apostelkirken i Bergen var den første — af de 14 kongelige kapeller, og i 1314 blev bestemt, at dens provst for fremtiden tillige skulde være rigets kansler. Ogsaa flere af de følgende konger berigede kirken med ikke ubetydeligt gods og stadfæstede dens privilegier. Men det var dog Haakon Magnussøn fremfor nogen anden, kirken skyldte, at den kunde ansees for en af de rigeste i landet.

Et klart vidnesbyrd om denne rigdom træffes i det kostbare udstyr, hvormed bygningen var forsynet. Vi have endnu en fortegnelse[2] derover fra begyndelsen af det 16de hundredaar, og iblandt de der omtalte gjenstande kan her nævnes følgende: et 5

---

[1]) Bartholin. E s. 195, jfr. Keysers Kirkehistorie II. 221.

[2]) Den er trykt i N. Fornl. s. 30—32 og stilet til kongen, Kristian II. Som det længer ned vil sees, maa den være udstedt i tiden mellem 1525 og April 1523; den grund, hvorfor den paa anf. st. s. 30 note 3 er henført til tiden før 1521, holder ikke stik.

alen langt og 1 alen bredt bord, beslaaet med sølv og besat med relikvier; dette var skjenket af kong Haakon selv; fremdeles „et stort højt kors, alt beslaaet med ungarsk gull og besat med kostbare stene, som ikke ere magen til udi Norge“; endelig korkaaber af gyllenstykke og fløjl samt alter- og messeklæder, “som der ikke er mage til i Norge.“

Om kirkens betydning og pragt vidne ogsaa dens mange altere. Af saadanne nævnes tid efter anden 12, og maaske kan derunder ikke engang henregnes højalteret og et alter, som kong Haakon i 1305 oprettede for det gods, som havde tilhørt det nedlagte kapel paa Thornberg (Thanberg) paa Ringerike[1]. I denne henseende stod Mariekirken saaledes ved siden af eller endog over flere af vore kathedralkirker. Til sammenligning hidsættes, at der i Hamars domkirke finnes omtalt 10 altere, i Stavangers og Bergens 12, derimod i Hallvardskirken i Aaslo 25 og i Nidaros kathedral 28.

Hvad selve bygningen angaar, træffes derom i vore skriftlige kilder ingen anden oplysning, end at der i dens mure var anvendt teglsten[2], men af dens talrige geistlighed og alternes mængde maatte det allerede kunne sluttes, at den gamle bygning ikke var bibeholdt uforandret, men at den i lighed med flere af vore større kirker, f. ex. Hallvardskirken i Aaslo, Hamars, Stavangers og Nidaros domkirker og Mariekirken i Bergen, var bleven udvidet i det mindste for korets vedkommende. En bestyrkelse herpaa faa vi og ved at betragte kirkens segl[3]. Dette træffes nu først under

---

1) D. Norv. IV no. 58.

2) Dette fremgaar af kong Magnus Erikssøns brev af 1336 (D. Norv. I. no. 241), hvori han skjenker kirken blandt andet nogle skovparter „for dermed at opholde kalkovn *(límofn)* og teglovn *(tíglofn)* til kirkens gavn og behov.“

3) Det er afbildet paa pl. V fig. 27 efter et af hr. fotograf P. Petersen vellvilig overladt aftryk, som er taget over det bedste exemplar deraf, som forefinnes i Kjøbenhavn. Omskriften er, som det vil sees, *S*(igillum) *eccl*(es)*ie b*(eat)*e wirginis capelle regis Norwagiæ Osloen*(sis).

et diplom af 1344, men er utvilsomt noget ældre og rimeligvis samtidigt med, at kirken i 1308 ved pavens brev blev et af de 14 kongelige kapeller. I seglet sees tilhøjre 4 knælende geistlige personer, der tydelig betegne kirkens kapitel, og i midten under en baldakin jomfru Maria, med barnet paa venstre arm og sin højre haand udstrakt til velsignelse over den kirkebygning, som fremholdes af en knælende kongelig person. At den sidste betegner kong Haakon V, kan ikke være tvilsomt, og betydningen af det hele er da efter den sedvanlige middelalderske fremstilling[1], at kongen havde selv ladet opføre kirken og stillede den under himmeldronningens beskyttelse. I seglets tegning er det forresten, som det vil sees, lagt an paa at vise, at bygningen var af sten, derimod kan seglet naturligvis ikke give os nogen kunskab om, hvormeget der i den nye bygning var benyttet af den gamle; dog maa det af seglets hele fremstilling vistnok sluttes, at ombygningen af kirken var saa betydelig, at det nye udgjorde den væsentligste del. Hvad endelig tiden for denne ombygning angaar, have vi seet ovenfor, at domkapitlet blev indstiftet i 1296—1299, og da kanikernes gaard nævnes som ferdig i 1300, kan det vel antages, at ogsaa kirken dengang har været fullført.

Den kjærlighed, stifteren allerede som hertug og senere som konge havde vist for Mariekirken, maatte endnu forhøjes ved de erindringer fra hans familjekreds, der lidt efter lidt fæstede sig til dens bygning. Her bleve rimeligvis begge hans børn holdt over daaben og datteren Agnes i 1302 trolovet og nogle aar senere viet til hr. Hafthor Jonssøn. Her var det, at hans hustrus morfader, den rügiske fyrste Vitslaf efter sin egen bestemmelse i 1302 blev begraven foran højalteret, efterat han var død i julen under de store festligheder, som da fant sted i Aaslo. Her blev hans datter Ingebjørg i 1309 fæstet til den svenske prins Magnus Byrgesson. Højst rimelig var det ogsaa i denne kirke, at dronning Eufemia blev begraven om vaaren 1312 og om høsten samme aar

[1]) Noget lignende se vi paa en ligsten i Eidfjords kirke i Hardanger, hvor bygningens opførerinde holder en liden model af kirken frem imod dens skytshelgen St. Jakob, se Aarsb. f. 1859 s. 10.

datteren, den ovennævnte Ingebjørg, viet til den svenske hertug Erik og kongens broderdatter Ingebjørg til den svenske hertug Valdemar Magnussøn. Det kan endelig neppe være tvilsomt, skjønt intet vides derom, at kong Haakon selv i 1319 blev begraven i denne sin yndlingskirke.

Paa grund af hvad saaledes er anført om kirkens rigdom, dens kostbare udstyr, geistlighedens talrighed og rang samt alternes mængde og de erindringer, som knyttede sig til bygningen, feile vi neppe ved at antage, at der i folkets øine hvilede en særegen glans over Mariekirken fremfor landets øvrige kirker, en anseelse, som den dog delte med, og hvori den og i flere punkter blev overgaaet af Nidaros domkirke og Apostelkirken i Bergen.

Fra slutningen af det fjortende hundredaar træffe vi kun nogle faa beretninger, som knytte sig til kirkens bygning. Saaledes skjænkedes i 1389 til kirken en gave blandt andet for at anvendes til opbygning af et kapel for Maria *(til Marikofans bygning)*[1]. I 1395 fastsatte fru Birgitta Knutsdotter kort før sin død, at der i kirken skulde bygges et alter, hvorved hun og hennes mand, rigsraaden hr. Jon Hafthorssøn, vilde begraves[2]. Ligeledes bestemte rigsraaden hr. Jon Marteinssøn i sit testament af 1401[3], at han skulde lægges i kirken. Derimod var det vel først i begynnelsen af det følgende hundredaar, at hr. Henrik Krumedike († 1530, omkring 63 aar gammel) i kirken stiftede et alter for „hellig kong Haakon.“[4]

[1]) D. Norv. IV. no. 571. Det anførte navn træffes og som stedsbetegnelse; saaledes er der tæt søndenfor Rugsund i Nordfjord en god havn, som endnu kalles Marikoven.

[2]) Smets. no. 649 og 657.

[3]) Pontop. Annal. II. 495.

[4]) D. Norv. II. no. 1102. At der med denne konge menes Haakon Haakonssøn, kan neppe være tvilsomt, da han træffes med tillægget „hellig“ ikke alene i den bergenske rimkrønike af 1560 (N. Mag. I. 22), men ogsaa i den gamle vise (Grundtvigs Danm. gl. Folkeviser III. 925) jfr. N. Fornl. 463. Naturligvis var det den samme hellig Haakon, Kristian II i 1521 søgte at faa kanoniseret af paven (Allen, de tre nord. Rig. Hist. IV, 2. 452), uden at det

Den 30 Juli 1515 træffe vi full messe i kirken, hvorved Kristian II., der dagen før blev kronet i Hallvardskirken, var tilstede tilligemed erkebiskop Erik Valkendorf, to andre biskopper og krigsfolket[1]. Men 9 aar senere bevirkede de forviklede politiske forhold, at bygningen fik en knæk, som den siden ej forvant, og som i forbindelse med reformationen medførte dens nedlæggelse. Da nemlig Gustav Eriksson Vasa i Marts 1523 sendte en hær under Lars Sigesson og Thure Jønsson Ros opigjennem Viken mod Aaslo, satte byens forsvarere eller, som det heder i Thure Jønssons beretning[2], „then Jutehop på biskopsgården" (nu Ladegaarden) ild paa byen „nogle dage" før Svenskerne kom, forat de ikke skulde finne noget tilhold der. Herved afbrænte „kyrken, clöster och Mariæ kyrke med allen byn . : . og blev der intet ubrænt mere end gråbrödra och syster kloster och nogen gärde (gårde?)" Denne brand maa have fundet sted en af de sidste dage af Marts, da Svenskerne, som det sees, i alle fall vare i Aaslo saa tidlig som 3 April. Hvor stor skade Mariekirken led derved, vides ikke; men at ilden ogsaa maa have strakt sig til dens indre, sees af den ovennævnte fortegnelse over kirkens klenodier, hvori der omtales to monstranser, „som vare til de altere, der afbrænte;" dog kan det, naar der umiddelbart foran nævnes en monstrans, „som er til højalteret," maaske deraf sluttes, at enkelte dele gik fri for ilden. Det sidste var i alle fall tilfællet med kirkens „klenodier" og dens brevskaber, idet fortegnelsens udsteder, en Hans Arildssøn, hvorom forøvrigt intet andet vides, end at han, som det kan sees, var underordnet høvedsmanden paa Akershus, Hans Mule, sørgede for deres redning, og endnu forvarede dem to dage før Svenskerne kom, men da førte dem til Akershus slot[3]. Forresten blev byg-

---

vides, om det lykkedes. Ikke usansynlig staar kongens henvendelse til paven netop i forbindelse med oprettelsen af det ovennævnte alter.

1) D. Norv. VII. 522.

2) Linköp. Bibl. Handl. II. 183.

3) Saaledes maa vel fortegnelsen forstaaes. Dens ord ere følgende: „alle disse forskrevne klenodier bevarede jeg, Hans Arildssøn, paa

ningens skade vistnok udbedret igjen, saa at kirken senere var i brugelig stand. Hertil var det vel ogsaa det „tømmer“ og de „10, 12 tylfter sagbord, 12 alen lange“ blev anvendt, der omtales i fortegnelsen som indkjøbte „til kirkens behov.“ Det forudsættes ogsaa, som det synes, i ovennævnte diplom om hellig Haakons alter, at gudstjeneste blev afholdt i kirken endnu i 1531. Men i et brev af 9 Juli 1542[1] erklærer høvedsmanden paa Akershus, Peder Hansen, til kongen, formodentlig i anledning af en forespørsel fra denne, at „Mariekirken i Aaslo er saare forfallen og kan ej repareres.“ Fra nu af eller kort tid efter har vel brugen af bygningen ophørt. Vi se og, at kirkens rente og indkomst noget før 1545[2] blev henlagt til domkirken, og i 1549 (?) fik provsten, kansler Peder Huitfeld, ordre fra kongen om at afgive kirkens messeklæder og klokker ligeledes til domkirken[3], medens kirkens øvrige ovennævnte klenodier vel allerede tidligere, ligesom Apostelkirkens, vare nedsendte til dens egentlige værge, den norsk-danske konge. Provstiets gods vedblev derimod at følge kansleren som et særskilt len, indtil det ved envoldsmagtens indførelse gik over til staten. Den sidste beretning, som kjennes om kirkens bygning, er en

eders naades vegne og Norges krones bedste 2 dage, førend de Svenske og Lybske kom til Aaslo, og førte dem til eders naades slot Akershus.“ Der er heri følgelig ej tilstrækkelig grund til med Allen (de tre nord. Rig. Hist. III, 2. 402, 481) at betvile Thure Jønssons beretning, naar han siger, at branden fant sted før Svenskerne kom, og at ilden blev paatændt af byens forsvarere. — Bag paa fortegnelsen har den bekjente Hans Mikkelsen, borgermester i Malmø, skrevet, at Kristian II. i 1525 i Lire fik dette „register paa nogle klenodier udi Norge udi Aaslo domkirke.“ I det sidste ord maa der være en fejlskrift eller forvexling, og det er vel dette, som har forledet Allen (anf. st.) til at anse Mariekirken for domkirken.

1) i danske Geheimeark.

2) N. Rigsregistr. I. 81.

3) Sammesteds 115, jfr. D. Norv. VI. no. 771.

optegnelse fra tiden omkring 1600,[1] hvori det siges, at der da stod et stykke af muren igjen.

Hvad beliggenheden af Mariekirken og kongsgaarden angaar, sees det for det første, at de begge laa paa ørene eller strøget nærmest søen og Loelvens udløb, og at man for at komme op derfra til byens hovedgade eller „det vestre stræde" (nu Aaslo gade se pl. VI) gik igjennem søndre- eller ørestrædet d. e. forbi Saxegaard[2]. Hvorledes baade Mariekirken, kongsgaarden og kanikernes gaard indbyrdes vare beliggende, sees endnu klarere af et brev af 1300[3], hvori kong Haakon V optrækker grenserne for den tomt, som han ved sin kroning (1299), havde skjenket kirkens kaniker. Deri heder det, at tomten skulde strække sig „fra hjørnet paa vort [d. e. kongsgaardens] loft i haven snorret op til kirkegaarden, dog paa den maade, at vi forbeholde os gang fra loftet frem i deres [kanikernes] gaard"; endvidere skulde grensen gaa „fra kirkens sydvestre hjørne snorret fra kirkegaarden ud i marebakken og igjen opefter med aaen[4] til hjørnet af førnævnte loft". Heraf kan følgelig sluttes, at kirken, dens kirkegaard, kanikernes gaard og kongsgaarden vare beliggende mellem Loelven, søen og Saxegaard (se pl. VI), saaledes at det omtalte loft laa østenfor eller ovenfor Mariekirken, og kirkegaarden dels ovenfor dels nedenfor den, hvorimod det vel maa antages, at selve kongsgaarden laa nærmere stranden, hvor den ifølge sagaerne havde sin egen brygge. Hertil kan føjes, at kong Haakon i 1308 stiftede

---

[1]) i Schmidt's saml. til Aaslo hist. blandt universitetsbibl. mskr.

[2]) Sver. saga kap. 134, Haak. Haak. saga kap. 131, 333.

[3]) D. Norv. I no. 92.

[4]) d. e. den nu saakallede Loelv (se kortet pl. VI), et navn som først træffes i P. Claussøns Norg. Beskriv. ældste udg. s. 32. Skjønt det kunde synes som om dette navn dengang var almindeligt, træffe vi dog omtrent samtidig dermed eller i 1595 navnet Alneelven (Meddel. f. d. n. Rigsark. I. 298), og i 1629 omtales barkemøllen i „den søndre elv" (Afleveringsforretn. over Akershus slot af anf. aar, i Rigsark.) Navnet Alneelven skrev sig vel fra, at den ½ mil ovenfor Aaslo gaar forbi gaarden Alna.

et hospital *(þarfindahús)* for syge og vanføre hirdmænd, hvorfor han vilde opføre en bygning ved Mariekirken. I 1338 omtales[1] „broen ved Mariekirke," naturligvis over Loelven og formodentlig hvor denne er smalest, lige syd for kirken. Endelig nævnes[2] i 1465 en tomt ved navn Olbjørn, som laa „paa Øren ved søen vestenfor" kirken.

Af det anførte kunde det saaledes nogenlunde sluttes, hvor navnlig Mariekirken havde ligget, men noget bidrag til nøjagtig at bestemme stedet fik jeg først i 1865, da jeg under opsynet med udgravningen af Hallvardskirkens levninger gik omkring i Aaslo for at komme paa det rene med flere af dens topografiske forhold i ældre tid. Ved et rent tilfælle fik jeg nemlig nys om, at man for flere aar siden paa Sørengen havde stødt paa gamle murlevninger, og heldigvis levede dengang endnu den eneste, som kunde give nærmere besked derom, nemlig ejeren af strøget, kjøbmand Thor Olsen. Af ham fik jeg da følgende underretning, som ogsaa i anden henseende har interesse for stedets topografi. Efterat han i 1821 havde kjøbt Sørengen[3], som indtil da laa under Ladegaarden, og begynte at foretage rydning og opdyrkning af strøget, traf han ved stranden mellem Loelven og Aaslo-strandgade levninger af gamle brygger og ovenfor op imod Mindets ejendom en mængde smaa hustomter med spor af brolagte smale stræder; ved den nedre side af den nordligste af de tre ladebygninger (se kortet paa pl. VI), som ligge i en gruppe nærmest strandgaden, stødte han et stykke nede i jorden paa levningen af en baad, som var fortøjet til en pæl, men tauget falt sammen til støv strax det kom frem i luften; søen maatte altsaa engang have gaaet saa langt op; endelig traf han nær Loen ved opførelsen af den der endnu staaende ladebygning med et par beboelsesrum ovenpaa og tilhørende

---

1) D. Norv. V. no. 123.

2) Sammest. 853.

3) Denne udgjorde uden tvil eller var en del af den „Provstieng," som tilligemed andre jorder blev henlagt under Ladegaarden ved dennes oprettelse i 1627 ifølge kongebrev af 19 Marts samme aar (N. Registr. i Rigsarkivet IV).

keglebane et stykke af en gammel mur, der, saavidt han erindrede, gik i en runding. At dette maatte være levning af Mariekirken, var nu højst sansynligt, og der opstod derfor strax hos Foreningens direktion et ønske om at foretage udgravning, hvortil ejeren dog ikke vilde give sit samtykke. Efterat han imidlertid var død i begynnelsen af 1868, og ejendommen var gaaen over til den norske hovedjernbane, erklærede dennes bestyrelse paa direktionens anmodning, at der ikke var noget til hinder for udgravningen, dog saaledes, at den først skulde paabegynnes efter endt afhøstning, samt at det opgravne grus igjen skulde nedkastes, og strøget ved arbeidets slutning planeres. Dette vedtoges, og saaledes begynte udgravningen 29 September samme aar, og allerede dagen efter blev den omtalte mur truffet. Arbeidet sluttede 9 December og medtog i det hele 385 Spd. 106 ß.

De ved udgravningen fremkomne mure fremstilles paa pl. VII. Herved maa dog til nærmere forstaaelse af tegningen for det første bemerkes, at naar grensen af murene paa nogle steder ikke er angiven med fortløbende streger, men kun udprikket, betyder dette, enten at man, saaledes som i en del af rummet *E*, kun støtter sig til en formodning, da dette stykke ej kunde udgraves paa grund af den der staaende ladebygning (jfr. pl. VI), eller at kun svagere spor af murene vare levnede, saaledes som i rummet *A* og endemuren mellem *G* og *H*, eller endelig, at der ikke blev foretaget fullstændig udgravning, fordi man fant, at udgiften kunde indskrænkes noget, naar man forøvrigt med sikkerhed kunde slutte sig til formerne, saaledes som i *G* og *H*.

Med undtagelse af enkelte af de nysberørte dele og *K* var alle de øvrige mure jevnt to alen høje over gulvet eller sokkelen, eller med andre ord hele det omgivende strøg ligger nu jevnt to alen højere, end da murene bleve opførte. Det viste sig ogsaa her, ligesom næsten overalt ellers, at kirken ikke laa nøjagtig fra vest til øst, men efter kompasset fra vestnordvest til østsydøst.

Kaste vi nu et blik paa grunnplanen i sin helhed, viser det sig for det første, at kirken efter vore forhold havde en anselig længde, da den i saa henseende enten overgik eller ikke stod

synderlig tilbage for kathedralkirkerne, den i Nidaros dog undtagen. Saaledes er Mariekirkens længde 190′, medens Hallvardskirkens ikke var meget over 200′ lang, Hamar domkirkes kun omkring 178′ og Stavangers omtrent 168′; derimod er langhuset i Mariekirken *B* meget smalere end i de øvrige nævnte kirker.

Kirken har, som det vil sees, i sin grunnplan haft formen af et latinsk kors, hvoraf *B* udgjorde langhuset, *DCE* tverskibet og *F* koret med tilliggende sakristi *I*. Noget sidestykke til denne grunnplan forekommer hos os kun delvis og sjeldnere. Saaledes se vi et lignende tverskib og kor i Hamars domkirke og i klosterkirkerne paa Hovedøen ved Kristiania og paa Rein ved Throndhjemsfjorden; to taarne mod vest træffes ogsaa i Throndhjems og Hamars domkirker og i Mariekirken i Bergen; og naar disse taarne og sakristiet undtages, have vi ogsaa en anden kirke med lignende grunnplan nemlig Eidsvolls kirke. Tage vi derimod Mariekirkens grunnplan i sin helhed, har den intet tilsvarende her i landet.

Tænke vi os bygningen i oprids, har den, som det sikkert kan sluttes af grunnplanen, haft gavl imellem begge de vestre taarne, mod øst og i tverskibets ender, medens sakristiet *I* utvilsomt var dækket af et pult- eller skraatag. I hver gavl fantes rimeligvis et stort vindu. Derimod kan der være nogen tvil om, hverledes midtskibet *C* var afsluttet i det ydre, nemlig om tagene kun stødte sammen i midten eller om der ikke her var et forhøjet parti eller taarn; det sidste maa vistnok antages, da det var det sedvanligste under lignende omstændigheder. Vi træffe det ogsaa saaledes fremstillet paa kirkens segl. Synderlig højt kan dog dette taarn ej have været, da det vilde have forbudt sig selv paa grund af murenes tynnhed. Alligevel maa kirken have taget sig anseligt ud, især naar man fra søen imellem Hovedøen og Akershus nærmede sig byen og saaledes havde kirken midt for sig.

Hvad dernæst det indre angaar, kan det af grunnplanen sikkert sluttes, at der var en stor bue ved hver side af midtkvadratet *(C)*, og at saavel dette som tverskibets to arme *(D* og *E)* og koret overdækkedes af kryshvelv med gurter; af hvelvenes slutstene

blev ogsaa to fundne. Hvorledes derimod langhuset *(B)* var overdækket, kan være tvilsomt og skal nærmere blive omtalt siden.

Naar vi skulle bestemme bygningens alder, viser det sig for det første, at kirken ikke var opført i én støbning, men til tre forskjellige tider, hvad der paa tegningen er fremstillet ved mørkere og lysere skygning. Dette vil blive tydeligst ved at gaa fra de yngre til de ældre dele. Af tegningen sees saaledes først, at rummene *I* og *K* maa være yngst, da deres mure ikke ere i forband med den øvrige bygning og følgelig bleve opførte senere end denne. Naar dette skede ved *K*, er ikke let at afgjøre. Som foran bemerket, vare kun dets fundamenter levnede, hvoraf dog kunde sees, som fremstillet paa tegningen, at rummet kun havde haft en indgang fra det ydre, men ingen aabning mod kirken. Man kommer unegtelig her at tænke paa den Marikove, der, som ovenfor omtalt, blev opført i 1389. Hermed syntes ogsaa de eneste løse sager, som fantes i dette rum, at stemme, nemlig en brakteat af Erik af Pommern (1389—1442) og en af de smaa messinghester[1], der, som det nu maa ansees for vist, tilhøre den senere middelalder, og efter hvad professor A. Holmboe først har udtalt antages brugte som vegtlodder.

I rummet *I* fantes ingen løse sager, og heller ikke selve murene frembøde noget vidnesbyrd om sin alder, men da rummets bestemmelse utvilsomt maa have været at tjene som sakristi, og vi træffe dette første gang nævnt i 1321[2], maatte det følgelig være ældre end denne tid. Forresten viste det sig, at man, naturligvis efter at kirkens brug var ophørt, havde tilmuret døren til koret og i det sydøstre hjørne indrettet en grue, hvorpaa fantes levningen af en gryde[3]. Det har saaledes været benyttet som et ildhus, hvortil adgangen paa grund af de anførte omstændigheder maa have været fra en udvendig trappe.

Med undtagelse af de nysomtalte rum *I* og *K* maatte hele

---

[1]) Jfr. Aarsb. 1868 s. 118.

[2]) D. Norv. V. no. 66.

[3]) Noget lignende blev fundet i krypten i Munkelivs klosterkirke i Bergen (Aarsb. f. 1860 s. 78).

den øvrige bygning paa grund af det anførte i alle fall være ældre end 1321. Men heller ikke i denne vare alle dele samtidige. Det viste sig saaledes, at baade den vestligste del af langhuset *B* og hvad der ligger østenfor dette eller hele tverskibet og koret ikke vare i forband dermed og følgelig først senere tilbyggede. At denne udvidelse skede samtidig i begge ender, er højst rimeligt. Vel sees der nogen forskjel, idet kun den vestre del har stræbepiller, medens tverskibet og koret ere uden saadanne, om end hjørnerne have smaa udspring, men profilerne i den eneste arkitektoniske enkelthed, som fantes i vest, nemlig en dæksten, der hidrørte fra en stræbepille, viste den samme udprægede gotiske stil som de løse enkeltheder, der bleve fundne i østre del (2 smaa kapitæler, 2 slutstene fra hvelvinger og 2 buestykker samt flere gurtstene). Da nu, som anført, endog sakristiet maatte være ældre end 1321, og det ikke er rimeligt, at det blev opført strax, efterat den øvrige bygning var ferdig, kunne de omtalte dele neppe være yngre end de første aar af det 14de hundredaar. Paa den anden side maatte de vistnok være yngre end midten af det 13de hundredaar dels paa grund af stilen i deres enkeltheder og dels med hensyn til det anvendte materiale. Murene i hele den østre del *(C, D, E, F)* havde nemlig kun i de tre nederste skikter kvadre af samme slags sten som ellers overalt i kirken, kalksten, medens de ovenfor den indrykning af veggene, som sees paa grunnplanen, bestode af teglsten. Ligesom vi nu ej have noget bevis for, at man i middelalderen paa Vestlandet[1] kjente til teglbrænneri, men kun her paa Østlandet (i Tønsberg, Aaslo, Hamar, paa Ringerike og i Eidsberg) og i Nidaros, saaledes er det neppe rimeligt, at man begynte med denne slags industri her i landet før efter omkring 1250[2]. Første gang det nævnes er i 1276, da Magnus

[1]) Naar der i indholdsangivelsen af no. 180 i D. Norv. IV. omtales teglsten fra Halsnø kloster i 1328, er dette fremkommet ved en inkurie, da der i diplomet staar *lim* (kalk).

[2]) Dette hænger da sammen med den vending i kulturpaavirkning, som fant sted navnlig paa grund af Hanseaternes voxende indflydelse i Haakon Haakonssøns senere dage, medens paavirkningen

lagabøter ifølge annalerne i Tønsberg opførte et teglkastel, hvoraf endnu sees levninger; i en forordning af 1277[1] omtaler han teglhustomter i Nidaros, og i et brev af 1290[2] nævner hertug Haakon „sine teglhuse," som laa paa løkkerne i Aaslo, det vil sige østenfor Loelven, og hvorved utvilsomt menes teglbrænneri. I alle fall var saaledes denne industri i full virksomhed allerede medens Haakon var hertug (1284—1299), og naar der tillige tages hensyn til den gotiske stil, der som ovenberørt viser sig i de faa arkitektoniske enkeltheder, som fantes i bygningens østre og vestre del, kan det neppe være tvilsomt, at dette i forbindelse med de skriftlige beretninger og seglet vidner om, at udvidelsen af kirken foregik i løbet af det sidste tiaar af det 13de hundredaar.

Endelig komme vi til den østre del af langhuset eller bygningens ældste del. Denne hidrørte følgelig fra den ældre Mariekirke, som, efter hvad ovenfor er vist, var opført før 1197. Hvorledes dens form forøvrigt var, kunde tydelig sees af dens fundamenter, se grunnplanen. Heraf fremgaar, at den var en langkirke med taarn *(A)* mod vest og et i en halvrunding afsluttet kor *(C)* med smal aabning mod skibet. Naar taarnet fraregnes, var bygningen 120′ lang eller omtrent som gamle Akers kirke, følgelig ej saa ganske liden efter vore forhold. Formen af koret vidner om, at den vistnok var ældre end 1150, men nærmere at bestemme dens alder, lader sig neppe gjøre. Heller ikke kan det rigtig skjønnes, hvorledes skibet var overdækket. De to ved hver side fremspringende veggpiller med simple fodstykker fra rudbuetiden kunde nemlig ikke vel have til hensigt blot at afdele veggen, saaledes at der øverst imellem dem løb en rundbuefris, en anordning, som desuden ikke kjennes ellers hos os; og at der imellem pil-

tidligere skede mest fra England. I Danmark træffes ifølge N. Høyen teglsten først ved midten af 12te hundredaar og navnlig i Sorø kirke, og i Tydskland er klosterkirken i Jerichow, som blev opført 1147—1152, ifølge F. v. Qvast den ældste sikkert daterede teglstensbygning.

[1]) Norg. g. Love II. 483.

[2]) D. Norv. II. no. 27.

terne over skibet var spænt buer; dertil er bredden, 15—16 alen, for stor; man kunde da tænke sig, at der enten i midten af rummet havde været en rad fritstaaende piller, hvorpaa buerne fra begge sider hvilede, ligesom i klosterkirken paa Hovedøen, eller at der havde været to pillerader, saaledes at langhuset var delt i 3 skibe; men ingen af disse alternativer vilde rigtig passe til kirkens former forøvrigt, og desuden blev der ikke fundet spor af saadanne piller. Hvorledes dette spørsmaal kan løses, vides derfor ikke. — Det firkantede fundament østenfor korrundingen og som ej var i forband med denne havde vel til hensigt at støtte fundamenterne; derimod skjønnes ikke, hvad der var tilsigtet med den stenlægning (s), som gaar tvers over skibet.

Efter alt det anførte kunne vi saaledes tydelig forestille os, hvorledes hertug Haakon bar sig ad ved ombygningen af kirken. Han nedtog først den gamle kirkes kor og den vestre del med taarnet ligetil gulvet og anvendte de derved fremkomne kvaderstene til den nederste del af det nye tverskib og kor, hvortil forøvrigt brugtes teglsten, medens det maa antages, at forlængelsen af skibet og dets vestre afslutning skede udelukkende ved hjelp af kvaderstene, da der i denne ende ei fantes spor af teglsten. Grunden til, at man lod en stor del af det gamle langhus blive staaende, har naturligvis været for at spare, men ulemperne deraf viste sig vel snart. Rigtignok maa branden i 1523 have bidraget sit til at svække bygningen. Der var ogsaa tydelige spor af denne brand paa stenene baade udvendig i tverskibets nordvestre hjørne og indvendig i de gamle langhusmures vestre ender samt i tverskibets nordre arm og i dets sydøstre hjørne; ligeledes blev i midtkvadratet truffet stykker af tildels smeltet klokkemetal og tagbly. Men mest har det vel virket, at man, som anført, i forbindelse med de gamle mure satte nye fundamenter og mure, der ved sin synkning maatte fremkalde forskydninger. Vist er det, at man i murene tydelig saa de ovenanførte ord af lensherren P. Hansen illustrerede: „at kirken var saa forfalden, at den ej lod sig reparere“, skjønt den ikke var mere end omkring 250 aar gammel. Den nordre mur af langhusets gamle del havde saaledes ikke alene synk i vestre ende, men af-

veg ogsaa fra loddet; den søndre mur havde ved u og v faaet tilsatte støttepiller, og korets mur mod sakristiet var sunken imod begge ender. — Af gulvene var der kun i langhusets østre del levnet nogle smaa røde teglstensfliser med gul eller sort glasur men uden figurer. Under ingen af gulvene havde der været kjeller eller aabent rum, undtagen under midkvadratet, hvor man, som grundplanen og langsnittet viser, havde bibeholdt den gamle kirkes korkjeller urørt, dog kun med høide fra bunden til gulvet af vel 8'. Naar jeg i N. Fornl. s. 29, paa grund af at et par altere omtales med tillægget „under koret", tænkte mig muligheden af, at kirken havde haft krypte, saa var dette naturligvis med den forudsætning, at krypten ikke hidrørte fra kirkens ombygning, da man som bekjent allerede før 1200 havde ophørt med at indrette saadanne rum i kirkerne. Men af det ovenanførte fremgaar, at heller ikke den gamle kirke havde haft krypte, og det nævnte tillæg „under koret" kan saaledes kun have til hensigt nærmere at betegne vedkommende alters plads paa samme maade, som der i Nidaros domkirke træffes et St. Annas alter „under taarnet"[1].

Det staar endnu tilbage at omtale beskaffenheden af bygningens materiale og visse punkter, som staa i forbindelse med arbeidets udførelse. Hele den ældste kirke og dens nyere forlængelse mod vest var opført af hugget sten, kalksten, af samme slags som i Akers gamle kirke. Ligesom ellers ofte i middelalderen viste det sig, at det gamle kor var solidere opført end langhuset, thi medens kvaderstenene i den første del vare temmelig store eller 20" lange og 12" høie, vare de i langhuset meget tyndere. Man havde saaledes vistnok begyndt arbeidet i koret, og jo længer man kom mod vest, været nødt til af mangel paa tilstrækkelige midler at anvende mindre stene. I tverskibet og den nye kirkes østende var som ovenfor berørt kun i murenes 3 nederste skifter anvendt kalkstenskvadre, medens der ellers overalt var brugt teglsten, dog med undtagelse af saadanne arkitektoniske enkeltheder som pillernes kapitæler og fodstykker samt hvelvin-

[1]) N. Fornl. 600 no. 25.

gens slutstene, hvortil var anvendt klebersten, der ogsaa blev truffet i hjørnerne af døraabningen mellem koret og sakristiet. Denne sten var vel ført fra Eidsberg eller Nes paa Romerike [1], som ere de nærmest Aaslo liggende steder, hvor den findes. Teglstenene vare derimod utvilsomt leverede fra det ovenfor omtalte teglverk i Aaslo. De have en mørkerød farve og ere 10" lange, 4½" brede og 3½" tykke, eller af den størrelse som almindelig træffes i middelalderen. Som sedvanligst i denne tid vare de lagt saaledes, at to og to fulgte efter hinanden paa langs (løbere) og dernæst en paa tvers (kop eller binder), saaledes at følgelig enhver kop laa midt under en løber. De lodrette fuger imellem dem vare 1½" brede, de vandrette ½". Indvendig bare de levnede teglstensmure tydelige spor af at have været hvidtede eller overstrøgne med tynn kalkpuds, men om dette var oprinneligt eller det hidrørte fra senere tid, kunde naturligvis ej afgjøres. Foruden de simple murstene blev og af brænt ler truffet endel gurtstene med gotiske profiler [2], og hvad der allermest viste den fulkommenhed, denne

[1]) Jfr. Aarsber. 1868 s. 48.

[2]) Disse profiler stemme med dem, som sees paa lignende stene fra den yngre del af Hovedøens kloster (se fig. 10 paa det blad, som medfulgte Foreningens Aarsb. f. 1858), og saavel paa grund deraf som med hensyn til de øvrige arkitektoniske enkeltheder, der fantes i klosterets omtalte del, maa dennes opførelse sættes meget længer tilbage end hidtil antaget. Lange (Klosterhist. ny udg. s. 416) udtaler saaledes med stor bestemthed, at klosterets udvidelse stod i forbindelse med Birgitinernes flytning dertil fra Munkeliv i Bergen omkr. 1458. Keyser finner det dermod rimeligst (Aarsb. 1849 s. 20), at ombygningen allerede fant sted i slutningen af det 14de hundredaar. Nu er det vistnok sansynligt, at teglstenstilvirkningen i Aaslo var i gang endnu ved midten af det 15de hundredaar, da der ved denne tid nævnes en „Ebbe verksmester" i Aaslo (D. Norv. V no. 896), hvormed maa menes bestyreren af et teglbrænneri, siden der dengang neppe kan være tale om noget anden slags verk; men det vilde, saaledes som forholdene ellers viste sig her i landet, have været et rent sørsyn, om der endog saa sent som ved 1350 var blevet opført saa betydelige bygverker, som de omtalte, og ganske vist havde man allerede dengang hos os tabt ev-

industri dengang havde naaet, var et omkring 1 alen langt stykke af en bue eller arkivolte ligeledes med spidsbuede profileringer. Desforuden blev der tæt udenfor tverskibets nordre mur fundet et stykke af en velbrænt teglsten[1] med en fordybet løvefigur, saaledes stiliseret som den træffes i tiden omkring 1300 f. ex. i Haakon Vs segl paa hans vaabenskjold. Nogen anvendelse for denne sten kan der, saavidt skjønnes, ej have været i kirkebygningen, og dens bestemmelse maa vel derfor rimeligvis have været at tjene som formsten for at støbe i.

Foruden den foran s. 190 omtalte brakteat blev der i selve kirken fundet i det hele 28 dels mynter dels brakteater, paa en svensk og en vismarsk nær, alle enten norske eller danske. Den ældste gik muligen saa langt op som til Magnus lagabøter (1263—1280), skjønt det kunde være meget tvilsomt. Fra Erik Magnussøns regjeringstid (1280—1299) fantes derimod flere, og for den efterfølgende tid vare alle vort lands styrere til og med Fr. I repræsenterede, med undtagelse af Magnus V, Margrete, Kristofer af Bayern, Kristian I og II. Den yngste var af 1530 og saaledes viste sig derigjennem i forbindelse med de ældre næsten nøjagtig den tid, hvori kirken

---

nen til at udføre saa smukt stenhuggerarbeide, som det, der sees paa kapitælerne fra Hovedøen. Dette i forbindelse med kapitælernes stil og profilerne paa de omtalte gurtstene peger nærmest hen til, at klosterets ombygning har fundet sted omkring 1300 eller omtrent samtidig med Haakon Magnussøns udvidelse af Mariekirken. Ovenfor (s. 189) er det ogsaa berørt, at hovedformen af koret og tverskibet i den sidste stemmer med hvad der sees i klosterkirkens nyere eller østligste del. Ombygningen af klosteret kunde saaledes ikke staa i forbindelse med Birgittinernes flytning dertil i 1458. Forresten er denne i Nordens klosterhistorie enestaaende omflytning i sig selv saa besynderlig, at man, hvis der ikke var fuldt bevis derfor, kunde fristes til at benegte den. Thi her kan der med grund spørges: naar Cistercienserne fra Hovedøen kunde finne tilhold i de ved branden af Munkelivsklosteret i 1455 levnede eller efter den tid gjenopbyggede rum, hvorfor kunde ikke Birgittinerne gjøre det samme og blive der, hvor de hørte hjemme?

[1]) Jfr. Aarsb. 1868 s. 118.

havde været i brug efter sin ombygning. Vel fremkom der ogsaa en af Kristian IVs mynter fra 1624, men denne laa i vestre ende, helt oppe i gruset sammen med en parerbøjle af en dolk, og begge vare saaledes uden tvil didkomne ved strøgets paafylling i senere tid.

Af altere blev truffet større eller mindre levninger ved *h* (højalteret) *k*, *q*, *r* og *t*, og ved *p* som det syntes en plade til alterbord; sandsynligvis har der ogsaa paa fremspringene *f* og *g* i korets hjørner været anbragt altere, maaske og ved *l* og *m*, som begge vare opmurede af teglsten; ved at opbryde disse blev i *l* truffet et skelet, uden spor af kiste, og imellem stenene et ben[1], der ligesom et par lignende, som fantes løse paa andre steder, maa paa grund af de to huller, som findes deri, have været brugt til islægger. Denne slags skøiter, der endnu ere i brug blandt bønderne paa Vestlandet, kan som bekjent kun benyttes paa blank is, idet man skyder sig frem ved hjelp af en pigstav mellem benene[2].

Af ligstene fantes kun en, som var saa skjør, at den ved optagningen gik i flere stykker; dog blev den sammensat igjen i en ramme[3]. Den laa i skibet midt imellem de to vestligste veggpiller, men dette kunde ikke have været dens oprinnelige plads, da der ej fantes nogen begravelse under den. Den er $3\frac{7}{12}$ alen lang og $1\frac{5}{8}$ alen bred. I hjørnerne ere de 4 evangelisters symboler udhuggede og i midten et triangulært skjold, delt efter diagonalen ved en i det heraldiske kunstsprog saa kallet bjelke eller et baand, hvori sees

1) Jfr. Aarsb. 1868 s. 118 e.

2) Som bekjent nævnes den slags skøiteløbing i Sig. Jorsalaf. saga k. 24, hvor kong Eystein omtaler sin færdighed i denne idræt. Paa Østlandet er den nok nu aldeles ukjent, men i slutningen af forrige hundredaar skal den endnu have været i brug i Aas sogn. Ogsaa i Sverige drev man idetmindste i en enkelt bygd paa denne kunst endnu for en 30, 40 aar siden (Hyltén Cavallius Wärend o. Wird. II. 464.) Som det synes, ere de ovennævnte ben kalveben, men paa Vestlandet ansees svineben som bedst til dette brug.

3) Jfr. Aarsber. 1868 s. 118 g.

3 cirkler, hver med et retvinklet ligearmet kors. Omkring de 3 sider staar en indskrift med minuskler, som har lidt noget ved slid, men hvoraf dog tydelig kan sees, med opløsning af forkortningerne, i øverste smalende *anno domini* og paa højre langside *ccclxxx: pro festo bete marie magdal*ene, hvorimod bogstaverne ved nederste smalside ere utydelige. Dødsaaret var altsaa 138*.

Som bekjent var det almindeligt i middelalderen og endnu et stykke ned i det 18de hundredaar, at begravelser foregik i selve kirkebygningen. Dette viste sig ogsaa her. Saaledes blev der paa mange steder i langhuset *(B)* mellem stenlægningen *s* og taarnet *(A)* og ligeledes paa et par steder i *E* truffet skeletter men uden spor af kister. Af egentlige gravsteder fantes derimod kun meget faa, nemlig foruden et par næsten aldeles ødelagte i *E*, et dobbelt gravsted *(no)* sammesteds, et enkelt *(e)* i koret *(F)*, samt et dobbelt *(bc)* og et enkelt *(d)* i *C*, alle opmurede af samme slags teglsten, som var anvendt i bygningens mure, og beliggende efter kirkens retning. Af gravstederne frembøde *e* og *no* intet, som nærmere kunde vise gravskikken, da de vare aabne og skeletterne forstyrrede, ligesom der ikke fantes spor af kiste eller noget andet. Af større interesse var, hvad der blev truffet i *C*, især naar det erindres, at der her i landet ellers ikke kjennes begravelser fra middelalderen, undtagen nogle faa og tildels forstyrrede i Throndhjems domkirke. Dette fortjener derfor at omtales noget nærmere. Foruden et næsten aldeles ødelagt dobbelt gravsted imellem søndre side af *c* og veggen blev der i *C* kun truffet begravelser i midten af rummet, nemlig først fra *a* og vest efter 3 jevnsides og tæt sammen liggende skeletter[1], hvilende paa stenheller, men uden spor af muret gravsted eller kiste, og med hvert sit sverd ved venstre side[2]; tæt i vest for disse skeletter stod et dobbelt gravsted *(bc)*, som i bunden var belagt med mursten og oprinnelig havde haft hvelving, men denne var af nedfallne stene fra kirkens mure trykket

[1]) Hovedskallerne af disse overdroges til universitetets anatomiske museum, i hvis osteologiske samling de forefinnes under no. 77.

[2]) Jfr. Aarsber. 1868 s. 118 c.

sammen og forskudt tilligemed skeletterne, hvoriblandt kun fantes en dolkeklinge og, som levninger af kisterne, endel vinkeljern, nagler, hanke og rosetter, alt af jern, de sidste med fullt udpræget gotisk stil. Endelig var der tæt vestenfor *bc* et enkelt fullstændig bevaret gravsted (*d*), udvendig 4 alen langt, 2 alen bredt i den bredeste, vestre, ende og 1½ alen højt, saaledes at overkanten af det tønnehvelv, hvormed det var overdækket, havde ligget tæt under kirkens gulv paa dette sted (jfr. lang- og tverspittet paa pl. VII.) Ved aabningen af gravstedet viste det sig, at bunden bestod af stampet ler og at murene indvendig havde været afpudsede med kalk, men som efterat at have løst sig fra stenen var drysset ned over skelettet. Dette hidrørte fra en mand paa noget over 60 aar, var 3 alen langt, med hovedet hvilende paa en simpel mursten og armene korslagte over brystet; paa en af fingrene sad en sølvring med indfattet hvid agatsten og følgende indskrift af sort emalje med store bogstaver fra 13de eller 14de hundredaar[1]: *ave Maria gracia ple*(na); skelettet syntes at have været indhyllet i fint ulltøi med bræm, hvoraf enkelte smaa stumper vare levnede; langs dets venstre side saaes spor af en tynn rund stav af træ, som dog strax smuldrede hen; derimod saaes intet, som kunde tyde hen paa nogen kiste. Endelig fortjener det at bemerkes, at der paa skelettets højre laarben var en svær knude (ossificerende neoplasma) af mere end almindelig interesse i lægevidenskabelig henseende[2]. Forøvrigt kunde den omstændighed, at den afdøde ikke var nedlagt med noget slags vaaben, tyde hen paa en geistlig person, der med hensyn til gravstedets udmerkede plads ikke usansynligt havde været en af kirkens provster og rigets kanslere. Alle skeletterne laa efter den gamle regel med fødderne mod øst og hovedet i vest. Hvad tiden for disse begravelser angaar, er det klart, at de, skjønt de havde sin plads i det fra den ældre kirkebygning hidrørende rum, dog, ligsom

1) Jfr. Aarsber. 1868 s. 118 b.

2) Hele skelettet er opstillet i den ovennævnte samling, hvori det har faaet no. 12.

naturligvis de ovennævnte i *E* og *F*, først vare anbragte der efter kirkens ombygning, og da der mellem veggen ved *a* og gravstedet *bc* netop var plads nok for de omtalte 3 skeletter, maatte disse sansynligvis først være nedlagt, dernæst *bc* anbragt og endelig *d*; at dette i alle fall var yngre end *bc*, viste sig deraf, at vestgavlen af det sidste var benyttet som endestykke og støtte for det første. Nærmere at bestemme tiden, inden hvilken det var istandbragt, lader sig neppe gjøre; det eneste, man her har at holde sig til, er formen af bogstavernes paa den fundne ring, hvoraf kan sluttes, at den neppe kan være yngre end det 14de hundredaar. Efter dette skulde begravelserne i *C* altsaa have været anbragte der omtrent i tiden mellem 1300—1400. Herimod strider heller ikke formen af de fundne sverd. Disse ere forresten temmelig simple, men have dog mere end almindelig interesse, fordi de noget nær ere de eneste af denne slags, som hos os finnes levnede fra middelalderen.

Nogen indentitet mellem de i kirken forefundne begravelser og dem, som nævnes i de s. 182—183 anførte beretninger, kunde, som tildels antydet, ikke spores. Naar man derfor spør om, hvor da navnlig de omtalte fyrstelige personers levninger ere blevne af, maa svaret blive skyldigt. Kun kan der gjettes paa, at da gravstederne neppe kunde rent udslettes ved branden i 1523, saa sees her endog i forhold til kirkens stifter og velgjører, kong Haakon, den samme for reformationstiden eiendommelige sløvhed og ligegyldighed, som viste sig ved kongebegravelserne i begge kristkirker i Bergen.

Efterat udgravningen af kirken var fullført, lod jeg i øst for dens kor og i nord for den ved Loen beliggende kjellerbygning (se grunnridset paa pl. VI.) foretage en undersøgelse paa det sted, hvor der finnes nedsat i jorden et trækar i form af en tønne til opsamling af vand, da det blev mig sagt, at der her skulde være truffet murlevninger. Jeg forefant ogsaa disse og forfulgte dem et stykke, men da det kunde sees, at de fremdeles fortsatte sig, og udgiften ved arbeidets fullførelse vilde blive større, end de disponible midler tillode, indstillede jeg udgravningen, efterat de mure

være fremkomne, som sees paa ridset. Disse levninger maa vel, efter hvad ovenfor s. 186 er omtalt, snarere antages at hidrøre fra kannikernes gaard end fra muren om kirkegaarden, skjønt denne vistnok tildels var beliggende paa strøget mellem kirken og Saxegaard. Dette styrkes ogsaa derved, at man vestenfor gaardens huse eller tæt ved dens jernstakitport med Sørengen for endel aar siden, efter hvad en paalidelig mand sagde mig, havde truffet et par skeletter. Forresten ville saavel disse murlevninger som Mariekirkens og andre, der maatte være paa Sørengen, om ikke lang tid igjen komme frem i dagen, naar man, som paatænkt, skrider til bebyggelse af strøget, hvad enten reguleringen af kvartalerne bliver som foreløbig bestemt og antydet paa ridset, eller en forandring af gadernes retning vedtages.

Allerede før den her omhandlede udgravning foretoges, var man dels ved Munthes, Munchs og Langes arbeider dels ved senere undersøgelser og udgravninger[1] kommet paa det rene med de fleste af det gamle Aaslos stedsforhold. Saaledes havde byen tre hovedgader: vestre stræde eller langstrædet fra Gjetebro (*Geitabrú*, over Loen) til Lenen og svarende til den nuværende Aaslo gade (se grundridset paa pl. VI), ørestrædet eller søndre stræde fra øren ved Mariekirke forbi Saxegaard, og uden tvil et østre stræde omtrent i flugt med sidstnævnte gade op imod den nuværende St. Hallvards gade; hertil kom to almenninger eller tvergader: Biskopsalmenningen, endnu i 1562 kaldet bispens gade, nu Strandgaden, og Klemenskirkealmenning ned til søen omtrent langs sydsiden af jernbanens mekaniske verksted. Af kirker og andre offentlige bygninger[2] laa Nonneseter kloster ved vestre side af veien og tæt nordenfor Hovinbekken eller hvor nu Munkeklostergaard ligger, Klemenskirken uden tvil lige op for den ovennævnte almenning med samme navn, Prædikebrødreklosteret, St. Annas gildehus og senere Skolen paa den nuværende bispeboligs tomt, den gamle Biskopsgaard paa Ladegaarden, St.

---

[1]) Se N. Fornl. 729—733 og Aarsber. 1866 s. 131.

[2]) Paa pl. VI er alle gamle mure, som kjendes, sort anlagte.

Hallvards kirke og korbrødrenes gaard ved den nuværende St. Hallvards plads, Nikolauskirke, før den blev flyttet af Haakon Haakonssøn, imellem Gjetebro og mundingen af Saxegaardsgaden, Minoriterklosteret hvor nu Oslo kirke ligger, Laurentii kirke med hospital sandsynligvis et stykke oppe i den forrige Galgebergs- eller nu St. Hallvards gade[1]. Endelig har af private gaarde Saxegaard endnu beholdt sit navn[2]; Spakenslottet nordenfor Ladegaarden[3], og ytre Hesteskoen, der endnu nævnes i 1429, ifølge et brev af 1399[4] vestenfor Klemens kirke. Derimod var man fremdeles uvidende om beliggenheden af de øvrige private gaarde, som opregnes af Munch[5], endvidere af lagmandsgaarden, raadstuen, de to andre gilders gaarde, korskirken, kongsgaarden og Mariekirken. Den sidstes beliggenhed er nu sikkert bestemt ved udgravningen, og deraf følger, at ogsaa et andet for Oslos stedsforhold vigtigt spørsmaal kan afgjøres, nemlig hvor langt søen gik op der i gamle dage. Det viste sig saaledes ved udgravningen, at jordsmonet over Mariekirkens endemur mod vest ligger paa kurve 18 paa Næsers store kort over Kristiania eller 18' over søen; men da bygningens sokkel som ovenanført er 4' under overfladen, laa den følgelig kun 14' højere end søen; naar hertil kommer, at en del af kirkegaarden, som bemerket s. 186, strakte sig nedad i vest for kirken, kan vandet ved slutningen af det 13de hundredaar i alle fald ikke have gaaet længer op end til kurve 12, men rimeligvis stod det mellem denne og kurve 6. Herimod strider det ikke, at der, som omtalt s. 187, blev truffet levningen af en baad vestenfor den der betegnede ladebygning, der ligger paa kurve 18, thi baadens nøjagtige afstand fra denne bygning kunde vedkommende ej erindre. Under alle omstændigheder er det følgelig urigtigt, naar Munch[6] antager, at

1) Jfr. N. Fornml. 732.
2) Den var under middelalderens senere tid af og til residens for Hamars biskop (jfr. N. Rigsregistr. I. 61).
3) Aarsber. 1868 s. 131.
4) Langes Klosterhist. ældre udg. s. 641.
5) Norg. Geogr. i Middelald. s. 45.
6) D. n. F. Hist. III. 965.

søen endnu ved 1240 „gik op til lige i nærheden af den nuværende Ladegaard", medens vandlinjen efter det anførte maa have ligget mindst 400 alen nedenfor gaardens hovedbygning. — Ved stranden fantes brygger, som dog ikke vare fortløbende men delte sig i to: kongsgaardens i søndre ende af byen paa ørerne og biskopsbryggen nedenfor almenningen af samme navn [1]. Dette forhold synes at have vedblevet saalænge Aaslo var by; thi endnu 1562 kalles biskopsbryggen „nordre brygge", og i 1617 omtales „tomter, som ligge mellem begge brygger her udi byen" [2], hvorimod det i kongebrev af 3 Aug. 1626 kun siges, at „skibsbroen for Aaslo skal ruineres". — Om det nogensinne vil lykkes nærmere at bestemme beliggenheden af de ovennævnte offentlige bygninger eller private gaarde, hvis sted endnu ikke kjennes, er neppe rimeligt, undtagen maaske for kongsgaardens og korskirkens vedkommende, hvorved kan tilføjes, at Vidarsgaard i et brev af 1510 [3] omtales som liggende i korskirkens sogn.

[1]) Jfr. Haak. Haakons. sag. k. 47, 50, og D. Norv. IV no. 798.
[2]) Jens Holms boes beskrivelse i 1617 (i Rigsark.).
[3]) Langes Klosterhist. ældre udg. s. 647.

AARSBERETNING FOR 1869.

I Aarets Løb er Foreningens Samling af Tegninger forøget med 8 Blade, udførte af Arkitekt H. Thrap-Meyer. Disse fremstille den for nogle Aar siden nedtagne Mariekirke i Tønsberg og Ruinerne af St. Hallvards Kapel ved Horten samt Nykirke, Borre, Slagn, Sæm, Tjømø, Nøterø, Thjølling, Tanum, Gjerpen, Slemdal, Nes og Romeries Kirker.

Ved Direktionens Mellemkomst har Universitetets Samling erhvervet et gammelt Højsædesteppe fra Sjøli Sæter i Vaage, en Armring af Guld fra Hæmstad i Stange, en gammel Kirkedør samt et Sverd og et Øxeblad fra Skoug i Skipthvet, en Runesten fra Ryen i Thvet ved Kristiansand samt en Døbefont og et Portal fra Snarums gamle Kirke, som med det første skal nedtages. Ligeledes er for Bergens Museum erhvervet en liden Kirkemodel af Træ fra Kinserviks Kirke og en Altertavle fra det 17de Aarhundrede, der i længere Tid havde været anbragt som Veggpanel i et Hus i Høle ved Stavanger.

Den i forrige Aarsberetning omtalte Støtte paa den bekjendte Sinclars Grav ved Vik i Gudbrandsdal er ved Hr. Kaptejn E. Moestues velvillige Omsorg anskaffet og opreist for Vejfondets Regning, hvorhos Hr. Vejarbeidsbestyrer J. Lorange efter Direktionens Anmodning har besørget det gamle Stenkors paa Gar ved Haugesund igjen opsat og sammenklinket.

Efter Opfordring fra Hr. cand. jur. Norbye og ved hans velvillige Mellemkomst har Direktionen bevirket, at en gammel Epitafiumstavle i Eidsbergs Kirke, der var udsat for at beskadiges, har faaet en sikrere og mere passende Plads. Denne Tavle blev skjenket til Kirken i 1658 af Sogneprest Hans Bertelsen Mule og fremstiller Portræter af ham selv, hans Hustru, Søn og fem Døtre.

Da Direktionen af Hr. Folkehøiskolebestyrer Chr. Brun var

underrettet om, at Garmo Kirke i Lom sandsynligvis vilde blive nedreven, naar Sognets nye Kirke er tagen i Brug, blev Sognepresten anmodet om velvillig gjennem Prestegjeldets Kommunestyrelse at virke til Bygningens Bevarelse, da den, skjønt i flere Dele fra nyere Tid, dog sandsynligvis indeholder Levninger af den i Olaf den Helliges Saga omtalte Kirke, og Udgifterne ved dens Bevarelse vilde blive høist ubetydelige.

For Selskabets Regning er en Del af Eidsvaagsegnen ved Bergen bleven antikvarisk undersøgt af Hr. Skolebestyrer J. Ross, og Hulerne ved Stensvik og Bremsnes paa Nordmøre af Hr. Adjunkt Bendixen. Ligeledes blev under Opsyn af Direktionens Formand dels i Onsø, Raade og Sandeherred, dels i Klep paa Jæderen og i Stangel udgravet 30 større og mindre Gravhauger, 7 Kredse, omsatte med opreiste Stene, og 10 af de saakaldte Alvedanser paa Jæderen, hvorhos et Par af de omtalte Stenkredse bleve tildels restaurerede og en nedfalden Bautasten paa Anda i Klep atter opreist. De Oldsager, som fremkom ved disse Udgravninger, samt de, der ellers erhvervedes paa Formandens Reise, ere overdragne til Universitetets Samling, og udførlig Beretning saavel om de sidstnævnte som de først omtalte Undersøgelser ville følge med nærværende Aarsberetning.

Skjønt Direktionens Ønsker under den i senere Aar stigende Interesse for Landets Fortidsmindesmerker som oftest mødes med Forekommenhed, træffes dog af og til ogsaa det modsatte, hvorpaa følgende kan tjene som Exempel. Under sin Reise ifjor gjennem Hedrum Prestegjeld blev Direktionens Formand imellem Aamundrød og Laagen tæt ved Postvejen opmerksom paa en ved sin Form sjelden Gravhaug, idet den er oplagt omkring en Klippe, hvis trekantede Top ligger i Dagen, og omgiven af større runde Stene og indenfor disse af en Kreds af opreiste Stene, hvoraf flere dog ere borttagne. Da Ejeren af Haugen dengang var fraværende, henvendte Direktionen sig senere til ham gjennem Bygdens Lensmand, som Mellemmand, med skriftlig Anmodning om, at han vilde tillade at Haugen blev undersøgt, restaureret og fredet ved thinglæst Dokument. Som Svar herpaa erklærede Ejeren, at han ikke alene

ej vilde vide af de øvrige nævnte Forføininger, men ikke engang tillade nogen Undersøgelse af Haugen, og det uagtet han derpaa, som han sagde, om kort Tid tænkte at opsætte et Hus. Heldigvis hører en saadan Vranghed til Sjeldenheder. Som en lysende Modsætning fortjener det at anføres, at Gaardbruger Henrik Paulsen paa Vestre Lundeby i Raade tilligemed et Par af hans nærmeste Naboer tilbød sig ikke alene at fredlyse to derværende Stenkredse men ogsaa lovede uden Udgift for Foreningen at opsætte 13 store Stene, som for flere Aar siden bleve borttagne fra en tredje derværende Kreds.

Foruden nysnævnte Fredlysningsdokumenter er efter Direktionens Opfordring lignende Forpligtelsesbreve udstedte af vedkommende Ejere med Hensyn til en merkelig Stenkreds paa Elgeshem i Sandeherred samt den oven omtalte Bautasten paa Anda i Klep og de saakaldte Døsjer paa Gaarden Hauge i samme Sogn, nær Thinghaug, hvilke omtales i „Norske Fornlevninger“ Side 300—301 og paa Grund af de Oldsager, som fremkom ved Undersøgelsen ifjor af et Par af dem, maa antages for Gravhauger fra ældre Jernalder.

Den i forrige Aarsberetning omtalte Anmodning angaaende Taarnet paa Bergenhus har kunnet glæde sig ved varm Imødekommen af Ingeniørbrigadens Chef, og da det viste sig, at Restaurationen af Taarnets Tagverk, overenstemmende med Arkitekt Christies Udkast, vilde medføre en noget større Udgift, end om Tagets hidtilværende Former bibeholdtes, bevirkede Brigaden største Delen af det overskydende Beløb udredet af Militærfondet, hvorimod Foreningen maatte forpligte sig til at bidrage med 200 Spd. Omtrent ¾ heraf er dog bleven refunderet ved en i Bergen i dette Øjemed aabnet Subskription, der imidlertid med Fradrag af en Gave fra en i Newyork bosat Bergenser og Indtægten af et af Hr. A. O. Vinje velvillig afholdt Foredrag kun indbragte 114 Spd. Dette forholdvis ringe Bidrag har vel neppe sin Grund i Mangel paa Interesse for Sagen i sin Almindelighed, men maa snarest tilskrives en vis subjektiv vilkaarlig Opfatning, som har gjort sig gjeldende hos Flere i Bergen med Hensyn til Formen af Taarnets

Tagverk. For Selskabet er der her kun ét Hensyn, som maa være overvejende, nemlig at Tagets oprindelige Former igjen indsættes i sin historiske Ret. Dette vil derfor nu ske, medens Udførelsen af Arbeidet er Foreningen uvedkommende.

Ogsaa med Hensyn til Kongshallen paa Bergenhus har Ingeniørbrigaden taget Direktionens udtalte Ønsker tilfølge, idet Bygningen efterat være ryddiggjort er bleven undersøgt af Ingeniørdetachementets Chef, Hr. Kaptejn Mohn. Ved denne Undersøgelse er det bragt til Vished, hvad man havde Grund til at frygte for, at Beskaffenheden af det øverste Stokværks Vægge ej tillader nogen Paalægning af nyt Tag, førend Murene for en Del ere nedtagne og igjen opførte. Med disse Omstændigheder for Øje vil Direktionen efter Ingeniørbrigadens Anmodning lade udarbeide en Plan til Bygningens Restauration i Forbindelse med Overslag over dens Kostende, for at forelægges næstkommende Storthing.

Naar Borgunds nye Kirke om kort Tid er modtaget af Kommunen, vil den gamle Kirke blive overdraget til Foreningen og restaureret, hvortil forberedende Forføjninger allerede ere trufne.

I Slutningen af forrige Aar afgik Professor Brunius i Lund ved Døden. Han havde været Foreningens Æresmedlem siden 1852 og som bekjendt indlagt sig stor Fortjeneste navnlig ved det Lys, hans Skrifter have udbredt over Sveriges Kunsthistorie i Middelalderen.

Hans kongelige Højhed Prins Oscar har behaget at lade sine fire Sønner indtegnes som virkelige Medlemmer af Foreningen.

Det samlede Antal af Selskabets Medlemmer er siden sidste Aarsberetning blev afgiven noget steget, saa at det nu ligesom for endel Aar siden er naaet op over 800.

Af det til Foreningen af Storthinget bevilgede 800 Spd, aarlig ere 500 Spd. efter Bestemmelsen udbetalte til Antikvar N. Nicolaysen.

Hverken ved Hovedforeningens eller Filialafdelingens Regnskab for 1869 eller ved det for det antikvariske Reisefond for samme Tid aflagte Regnskab har Revisionen fundet Noget at bemerke.

Regnskabet for 1869 viser en samlet Indtægt af 1165 Spd. 25 β nemlig:

Kassebeholdning for 1868 . .	328 Spd. 81 β		
Hans Maj. Kongens Bidrag . .	35 — „ -		
Indbetalte Kontingenter og Restancer	797 — 48 -		
Indvundne Renter	4 — 16 -		
		1165 —	25 -

Udgifterne vare:

1.	Anvist til Filialafdelingen . . .	94 Spd. 84 β	
2.	Sekretærens Løn	40 — „ -	
3.	For erhvervede Tegninger og Fotografier	86 — 12 -	
4.	Udgifter i Anledning af Borgunds Kirkes Opførelse, Indkjøb af en Tomt paa Gar ved Haugesund, samt Udgravninger og andre antikvariske Forføjninger	173 — 111 -	
5.	Trykning, Lithografering og Indbinding	205 — 27 -	
6.	Porto, Fragt, Inkassation, Avertissementer m. v.	57 — 36 -	
7.	Honorar til Revisor	10 — „ -	
8.	Kassererens Tilkommende . . .	80 — 47 -	
		747 Spd. 77 β	
	Kassebeholdning 31 December 1869	417 — 68 -	
			1165 — 25 -

Ifølge Regnskabet over det antikvariske Reisefond var

Kassebeholdningen 9 April 1869	221 Spd. 78 ß	
Opbaaret for Tidsrummet fra 1 Oktbr. 1869 til 1 Juli 1870 .	225 — „ -	
		446 Spd. 78 ß
Derimod anvendt:		
1. til Reiseudgifter	118 — 13 -	
2. til Udgravninger	78 — 87 -	
		196 — 100 -
Kassebeholdning 28 Marts 1870		249 Spd. 98 ß,

som med paaløbne Renter indestod i Kreditkassen.

N. NICOLAYSEN. O. RYGH. S. BUGGE.

H. HUITFELDT. CHR. CHRISTIE.

FORTEGNELSE

OVER DE MEDFØLGENDE AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

BRONSEALDER.

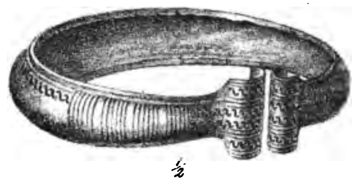
ÆLDRE JERNALDER (FØR AAR 700).

YNGRE JERNALDER (EFTER AAR 700).

MIDDELALDEREN.

INDHOLD.

1.

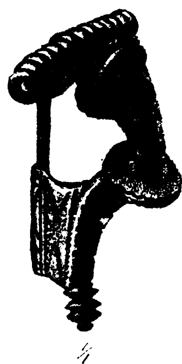
½

2.

½

4.

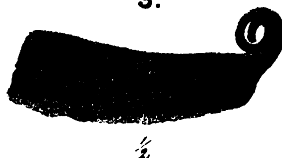
1/1

6.

½

3.

½

5.

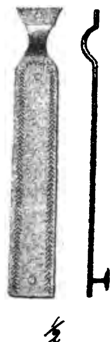
¼

9.

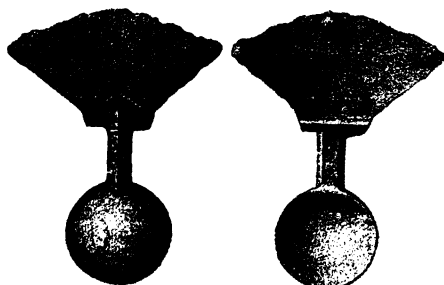
¼

7.

½

8.

½

10.

11.

12.

Holok's Atelier.

13.

1/1

15.

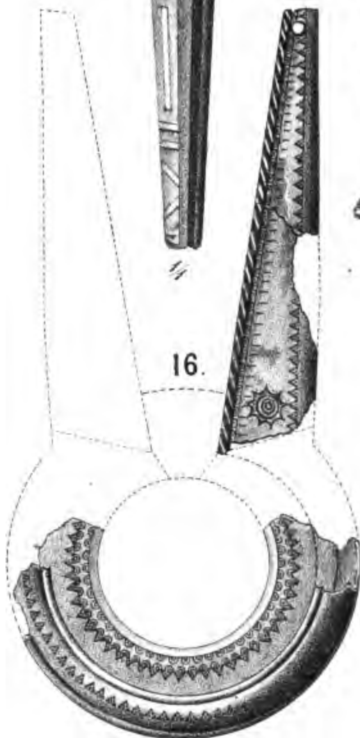
1/1

14.

1/1

16.

1/1

17.

1/1

18.

1/3

19.

1/4

L. Fehr's lith. Inst.

26.

1/2

24.

1/1

25.

1/6

23.

1/3

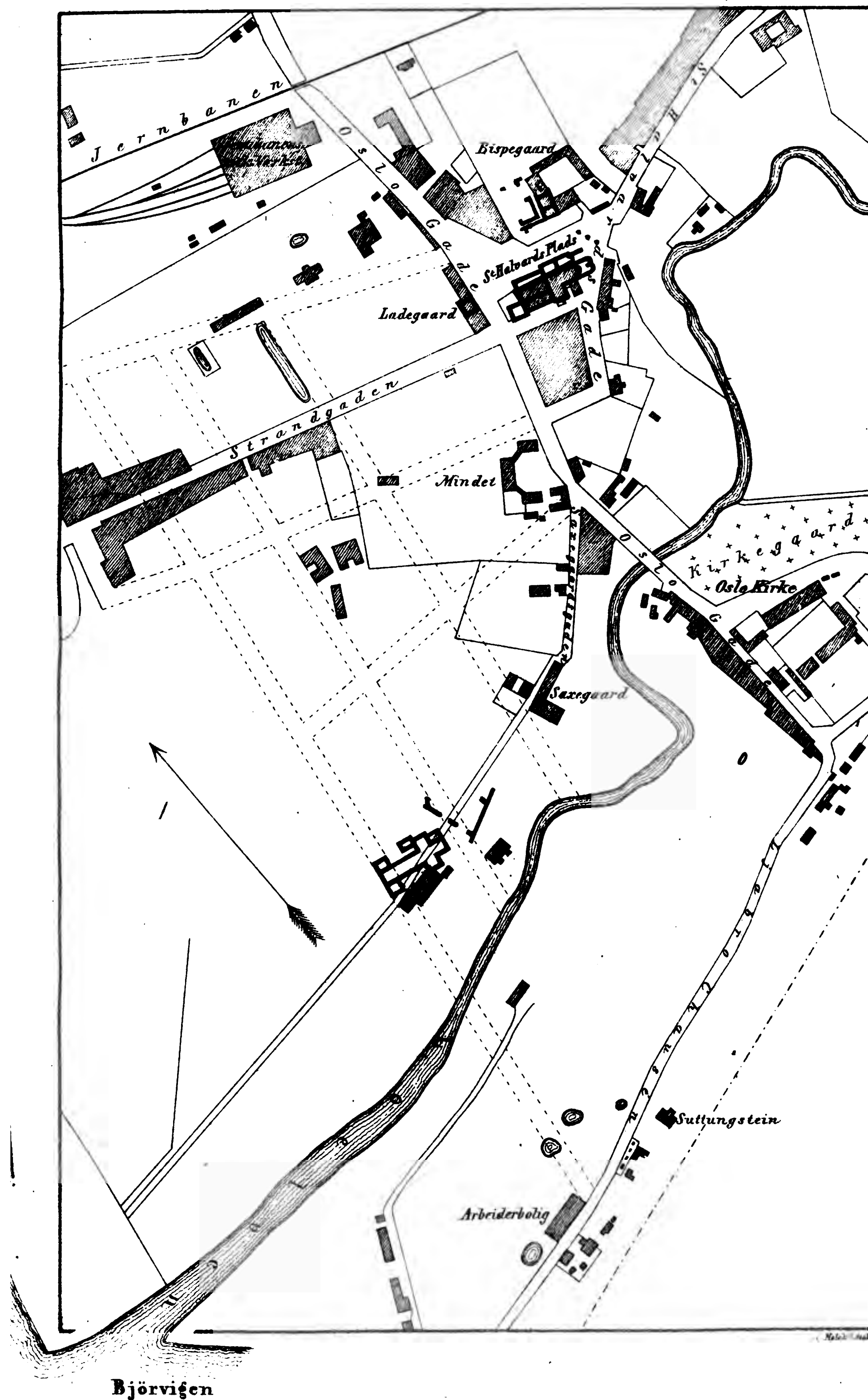
27

1/1

L. Fehr's lith. Inst.

VI

Jernbanen
Oslo Gade
Bispegaard
St Halvards Plads
Ladegaard
Strandgaden
Mindet
Kirkegaard
Oslo Kirke
Saxegaard
Suttungstein
Arbeiderbolig
Björvigen

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

AARSBERETNING FOR 1870

KRISTIANIA

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP'S BOGTRYKKERI

1871

AARSBERETNING

FOR 1870 FRA DEN TRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

De i forrige Aarsberetning omtalte antikvariske Undersøgelser af Stenkredse og Gravhauge i Stod, der bleve udførte af Adjunkt Rygh, ere ifølge Direktionens Anmodning ogsaa blevne fortsatte af ham i 1870, navnlig paa Gaardene Halleim og Trones i Værdalen samt paa Hovde i Værran og paa Ven i Høilandet, hvor ialt omtr. 30 Udgravninger ere foretagne.

De betydeligste af disse Arbeider udførte han paa de 2 førstnævnte Steder, og ved Undersøgelsen af de brolagte Stenkredse paa Halleim er det yderligere blevet godtgjort, at disse ere Levninger af Begravelser fra den ældre Jernalder. I Gravhaugene paa samme Gaard gjorde han et Par mærkelige Fund, hvoraf det ene hører til de rigere fra nævnte Tidsalder, hvorom han siger i sin Indberetning: „Det vilde være et Faktum af stor historisk Interesse, om man af disse Fund i Forbindelse med den tidligere Fund paa Gaarden Myr i Værdalen kunde slutte, at en af de inderste Bygder ved Trondhjemsfjorden har været beboet fra Jernalderens Begyndelse her i Landet."

Forøvrigt henvises med Hensyn til disse Undersøgelser til hans vedlagte Indberetning. Forhaabentligt ville de ogsaa af ham blive fortsatte iaar.

Fra Direktionens Formand vedlægges en Beskrivelse med Tegninger af 2de Væggebegravelser i Throndhjems Domkirke.

Den ene af disse er ved Sakristiets Restauration nylig funden i dettes søndre Væg og indeholdt Levningerne af et omtr. 6 Aar gammelt Barn, der laa i en Ligkiste af en ganske mærkelig Form og var indsat i Muren i 3 Alens Høide over Gulvet. Det andet

Gravsted, der maa være fundet og opbrudt allerede for meget lang Tid siden, findes i Muren i søndre Tværskibs Overkapel 1 Alen over Gulvet og har været indrettet for et voxent Menneske.

Antageligt vil hans Beskrivelse deraf bidrage til at give nogen Oplysning om den her i Landet brugelige Skik at bisætte Lig i Kirkernes Mure, hvorom vore Sagaer oftere berette, og som Antikvar Nicolaysen antager, kun brugtes ved kongelige Personers Begravelse.

Ifølge Direktionens Opfordring har de Angellske Stiftelser bevilget 1000 Spd. til endel Arbeider i det saakaldte Thomas Angells Kapel i Domkirken. De skulle udføres i Overensstemmelse med Hr. Arkitekt Schirmers Plan for Domkirkens Restauration.

Et Gravkammer under Kapellets Gulv blev allerede fuldført i Høst og tilmuret, efterat Thomas Angells Kiste var indsat deri.

Af Runeindskrifter og Helleristninger findes antageligt mange i det nordenfjeldske Norge, som ikke ere almindeligt bekjendte; men de nærmestboende Bønder kjendte dem dog eller vilde i alle Fald med Lethed kunne finde dem, naar de paa Steder, hvor Spor af Indskrifter vises, ville afskrabe den tynde Mosetørv, der gjerne tildels skjuler dem.

At udsende Nogen for at opdage saadanne Steder, vilde blive bekosteligt og maaske lidet lønnende. Direktionen agter derfor at udsætte en Præmie til dem, der finde og anmelde en Runeindskrift eller en Helleristning, der før ikke er bekjendt, idet man derved antager at opnaa Hensigten paa sikreste og billigste Maade.

Filialafdelingens Regnskab, der viser en Kassebeholdning af 79 Spd. 108 ß, som indestaa i Trondhjems Sparebank, vil blive forelagt Generalforsamlingen.

Trondhjem, 3die April 1871.

O. Krefting. J. H. Berg. A. Riddervold.
Karl Rygh. Johan Brun.

Filialafdelingens Regskab for 1870 viser en Indtægt af 147 Spd. 83 ß, nemlig:

Kassebeholdning fra Aaret 1869 .	97 Spd.	75 ß	
Restbeløbet af Kontingenten for Do.	16 —	102 -	
Renter for 1870	3 —	26 -	
Modtaget af Hovedforeningen til Undersøgelser	30 —	„ -	
			147 Spd. 83 ß

Udgifterne vare:

Udgravning af Stenkredse og Gravhauge	66 Spd.	92 ß	
Knud Uf i Rennebo for et Ringebord	2 —	12 -	
Avertissementer, Porto, m. m. . . .	4 —	111 -	
	73 Spd.	95 ß	
Kassebeholdning	73 —	108 -	
			147 Spd. 27 ß

INDBERETNING TIL FILIALAFDELINGENS DIREKTION.

AF KARL RYGH.

Jeg fremlægger herved for direktionen en indberetning om de udgravninger og øvrige antiquariske undersøgelser, jeg i sommeren 1870 har foretaget paa foreningens vegne.

Jeg havde bestemt mig til at anvende den største del af den tid, jeg havde til min raadighed, til udgravninger paa Halleim i Verdalen, fordi det kunde ansees som omtrent vist, at jeg i den mengde stenlegninger (brolagte kredse) og gravhauge, som findes paa denne gaard, vilde finde en samling af begravelser fra den ældre jernalder. Jeg lagde reisen over Verran, fordi jeg havde lyst til at undersøge nogle af de eiendommelige gravhauge paa Hovde, i en af hvilke der efter Klüwer i 1816 blev funden et par gjenemborede flade stene, en hein og en sax. De se ud omtrent som nutidens grave, 4—5 aln lange, indtil 1½ aln brede og ½ aln eller mere høie. Paa Hovde er der kun nogle faa igjen oppe i en li østenfor gaarden. Jeg gjennemgrov 2 af dem uden noget resultat. Paa Forsølan lidt længere øst ved Verrafjorden fandt jeg oppe paa en høiflade 10 ganske lignende grave, der laa 2 og 2 jevnsides tæt sammen. Jeg havde desværre ikke dengang tid til at undersøge dem. Men jeg vil henvende direktionens opmerksomhed paa det ønskelige i at faa undersøgt saa mange som muligt, da det vel kan haabes, at der i nogen af dem maa findes noget. Efter fundet paa Hovde skulde man snarest henføre dem til den yngre jernalder. Paa Jaaset under Noreim paa Inderøen skal der findes i snesevis af samme slags grave. Paa Hovde fik jeg fat paa en stor hammer eller kølle af graasten, omtr. 16" lang, med skafthul paa midten; den blev af gaardeieren Nils Hovde foræret til Videnskabsselskabets samling.

Den nedre del af Verdalen har en meget udpræget terasseformig dannelse. Bunden dannes af en næsten flad, indtil ¼ mil bred slette, som neppe er mere end et halvt snes fod over havfladen. Der vides ikke at være fundet oldsager i dette strøg, og der kan heller ikke paavises spor af gravhauge. Stedsnavnene ere alle sammensatte og kunne vistnok paastaaes alle at være yngre end den ældre jernalder. Hele denne del er aabenbart i en forholdsvis sen tid dannet af elven, der endnu stadig lægger nyt land til dalen ved opskylling ude i søen. Af de gaarde, som ligge der, er der kun 3, Bjertnes, Fæby og Maritvoll, hvoraf den sidste ligger paa en lidt høiere slette, som ere ældre end de sidste 100 aar. Saa langt tilbage som i hedendommens tid og muligt meget senere var sletten vistnok ikke skikket til bebyggelse. Paa begge sider af denne hæver der sig med meget bratte bakker, aabenbart gamle elvemeler, omtrent 50 fod høiere sletter, hvoraf den nordlige i det yderste af dalen er henved ¼ mil bred. Her viser flertallet af stedsnavnene hen til den ældre jernalder, idet de ere usammensatte med de ældste endelser, vin og heim. Paa den nordlige er der saaledes: Haug, Borg, Voll, Ydse (*Ysin*), Sem, Leikleim, Myr, med nogle faa yngre imellem; her er der gjort flere fund fra ældre jernalder, saaledes et rigt og vistnok overmaade gammelt paa Myr, og paa Gudmundhus, en part af Borgen (*Borg*), var der tidligere flere af de for denne periode eiendommelige stenlagte gravsteder. Endnu findes der i dette strøg en temmelig anseelig mengde gravhauge. Længere oppe er der nedenfor denne en lavere liden slette, hvorpaa den største del af Stiklestadgaardenes grund er beliggende, og søndenfor denne en videre, men endnu lavere, knap mere end 10 fod over dalbunden, med gaardene Ekle og Lyng, der tyde paa en ældre oprindelse, medens dog det lidt høiere Siklestad vist ikke gaar længere op end til den yngre antiquariske periode. (Skoven er rimeligvis bleven staaende længe her; navnet — af *stikill*, tornet busk — kan antyde, at der her har været et krat af hvidtjørn, hvoraf der endnu findes store samlinger syd ved elven). — Den sydlige terasse er af samme høide som den nordlige og ogsaa næsten ganske flad; ogsaa her er gamle navne (Nes, Vinne — *Vindin*

—, Risom, Rein, By, Berg, Baglom) med enkelte yngre imellem, og adskillige gravhauge. Paa Baglom skal der have været endel af den ældre periodes stenlagte grave, hvoraf der dog ikke længere kan findes spor. Ovenfor denne slette gaar næsten overalt bjerget op; kun paa et par steder er der nogle dyrkede lier. — Ovenfor den nordre terasse gaar dyrkningen opover de lange middelmaadig bratte lier næsten til høiden af bjergaasen, med flere rekker gaarde. Dette strøg synes at være meget gammelt, maaske af det ældste i bygden, især trakten om Sand, Vist, Lein. Fra Vist er der kommet gravfund fra ældre jernalder, og lidt østligere, paa Forbregd, har der været en overordentlig stor samling af stenlagte grave fra denne tid. Allerede paa Klüwers tid vare de forsvundne, og der er ikke bevaret andet af de fund, som kunne være gjorte i dem, end en mosaikperle af glas i den throndhjemske samling. Af dem, der have ligget nordenfor gaarden oppe paa „Forbregdsmoen", troede jeg dog endnu i sommer at finde temmelig tydelige spor til et par; jeg lod grave paa et af stederne, hvor jeg mente at kunne skjelne en rund stenlegning paa omtrent 30 alns tvermaal; overfladen var overalt belagt med sten i større regelmessighed, end de fandtes paa den forresten meget stenede jordbund udenfor, og stenene i kanterne vare især fremtrædende. Bunden bestod af sand med undtagelse af et bestemt afgrænset sted omtrent i midten, henved 3 aln langt og knap 1 aln bredt, hvor der i bunden var rent ler. Jeg tør ikke afgjøre, om det kan antages for spor efter en begravelse af et ubrendt lig, eller om den forskjellige jordart kan have sin grund i, at en vandaare sprang frem i bunden paa dette sted. — Endnu længere øst sænker aasen sig meget sterkt, hvorved der dannes en lav overgang fra hoveddalen til sidedalen Leksdalen. Her ligger den nu i 4 brug udpartede gaard Halleim, ½ mil nord for Stiklestad kirke; ovenfor vestre Halleim ligger den samling af grave, hvorpaa jeg særlig havde rettet min opmerksomhed. Jeg antog paa forhaand, hvad der er bleven godtgjort ved mine undersøgelser, at denne gravplads er en levning fra den ældre jernalder. Hvad der nu findes, er imidlertid visselig kun en del af den oprindelige store mengde. At forklare mengden, som bon-

derne pleie at gjøre, af at stedet er en gammel valplads, er ikke muligt, fordi der kan paavises en tydelig aldersforskjel mellem de forskjellige partier. Det er altsaa klart, at denne store kirkegaard, ligesom den paa Forbregd, er et bevis for, at grænden har været beboet igjennem mange slegtrekker, flere aarhundreder af den ældre jernalder, og man tør maaske sige, gjennem hele denne periode, naar man tager hensyn til den gammeldagse karakter af flere af de gjorte fund, hvoraf enkelte minde om broncealderens former. Det vilde være et faktum af stor historisk interesse, om man af dette fund i forbindelse med det paa Myr kunde slutte, at en af de inderste bygder ved Throndhjemsfjorden har været beboet fra jernaldererens begyndelse her i landet.

Man kan skjelne flere rekker blandt stenlegningerne og haugene paa Halleim, der ligge paralelt med hverandre i retningen Ø—V. Langs den høieste kam af aasen, hvorfra man har en storartet udsigt, mod N. over Leksdalsvandet, mod S. over hoveddalen, mod V. over Throndhjemsfjorden ud til Ekne og Leksviken, ligger en rekke stenlegninger (N. Fornl. 637), 6 i tallet, som jeg alle lod gjennemgrave.

I. Ring (stenlegning) 1, den østligste af de nu bevarede. Den holdt omtr. 21 aln i tvermaal; paa sydsiden var et lidet stykke afskaaret af en vei. Kantstenene kunde paavises i næsten uafbrudt rekke og laa tæt sammen, men dog ikke ganske sammensluttende. De vare høiere end stenene indenfor, men dog kun lidet hævede over jordbunden, og tildels overgroede med lyng. Stenene indenfor ringen vare mindre regelmessige; paa enkelte steder laa de i sammenhengende lag, men paa andre steder manglede de. I den østligste del fandtes nede paa auren i ¼ alns dybde stykker af sterkt brendt lertøi, der kunne have været stykker af nederdelen af en kop, sterkt sodede paa indsiden. De maa være komne ned i jorden i brudstykker, da de vare for faste til, at noget skulde være tæret op. Et stykke østenfor midten fandtes nøiagtig i diameteren Ø.—V. en bøileformet spende af bronce med bortrustet jernnaal (vil blive afbildet i katalogen

over videnskabsselskabets oldsamling.) Af det ombøiede baand, som har dannet skeden for naalespidsen, er halvparten afbrukket. Paa hver side af bøilen er et tverbaand af 2 grunde streger; endestykkerne, ¼" lange, have væsentlig formen af et halvt S. Hele spænden er 2½" lang. Over den var et sterkere lag sten; men der var forresten ingen sikre spor til begravelse. Forresten fandtes smaa stykker kul her og der i ringen.

II. Ring 2, i samme linje Ø—V og umiddelbart stødende til den foregaaende. Jorden var her mere uensartet, især i midtlinjen paa et par alns bredde. 4—5 skridt fra østkanten i denne linje stødtes paa et dybere smalt lag fed jord, et stykke frem i dette et par smaa brede jernstykker, hvoraf et med paasiddende træ paa den ene side. En aln længere frem fandtes først et par bløde, halvt optærede stykker ben, aabenbart ubrendte, og som det syntes, af en hovedskal, dernæst en spænde af bronce (beltespænde, omtrent fig Worsaae 334, men mindre og med et forholdsvis 3 gange saa langt bagstykke, medens stykket under naalen ei findes; sølvnagler og et belæg af sølv paa halvringen); paa den ene side var et lag tøi, paa anden skind med paasiddende haar. Flere dotter haar, som syntes at være menneskehaar, fandtes paa samme sted; lidt indenfor og tilside (N) nogle stykker jern, hvoraf et utvivlsomt er levningen af en øxehammer, og de andre maaske dele af et spyd. De først fundne stykker ere rimeligvis dele af sverdet med træskeden, der har ligget ved ligets side, og vi have her aldeles vist en begravelse af ubrendt lig. Alt laa omtrent ¾ aln dybt, og den fede jord strakte sig omtr. 3 aln langt. En større samling sten laa over, og over den antagne hovedende en mindre helle, omgivet af et større lag kuppelsten. Ellers fandtes kulklumper paa mange steder og navnlig i den nordre del større sammenhængende lag kul. I den sydlige del fandtes nogle smaa ubestemmelige jernstykker og rust.

Professor Rygh har (N. Fornl. 632) i 1868 seet en ring

strax østenfor gjerdet til den længere vest liggende plads („Himmelen") omtr. 100 skridt fra ring 2; til den kunde ikke længere sees ganske sikre spor, saameget mere som jordsmonet er sterkt stenet; imidlertid anser jeg det for sikkert, hvad jordens udseende ogsaa støttede, at der har været en sammenhængende rekke ringe fra de 2 sidstnævnte til den østligste af de inden pladsens jord liggende, rimeligvis 3, og man kunde vist med god grund gjennemgrave hele dette terræn. Strax indenfor gjerdet til pladsen fandtes 4 ringe (ikke 2, som i N. Fornl. 637), nøiagtigt i linje med de 2 omtalte.

III. Ring 3, den østligste, 10 skridt i tvermaal; som det vil sees, tiltage disse ringe i brede vestover, vel kuns fordi fladen ovenpaa høideryggen bliver bredere. Kantstenene vare aldeles tydelige; i midten fandtes store stene, navnlig 2 med et lidet mellemrum. En rand langs midten fra Ø. til V. viste sort, fed jord indtil 1 alns dybde, medens auren laa nær under stenene paa siderne; lidt Ø for midten var især fremtrædende et lag mørk jord, som i no. 2, nogle aln langt, og ved enden af det henimod og mellem de store stene endel ubrendte ben. Længere mod SØ. var jorden paa et stykke farvet grøn, maaske paa grund af oprustet metal.

IV. Ring 4, umiddelbart stødende til no. 3 paa vestsiden, 17 aln i tvermaal. Nær midten paa SØ. siden fandtes en mindre helle, støttet af et slags mur rundt omkring; under den var dog bare jord. Paa nordsiden fandtes et langt lag kul, omtr. ½ aln bredt, ovenpaa auren, der her var adskilligt dybere end ellers; det var afbrudt paa et lidet stykke, og auren gik der længere op.

V. Ring 5. Der syntes her at være gravet før, hvilket ogsaa bestyrkedes, da jeg lod det midterste parti undersøge. Stenene var i uorden og auren tildels lige oppe i dagen. Det øvrige af ringen blev derfor ikke gjennemgravet.

VI. Ring 6, den høiest liggende af de 6, idet aasryggen, hvorpaa de ligge, hæver sig jevnt mod vest indtil dette punkt, medens

den længer bortover igjen falder en smule paa et lidet stykke. Denne ring var den største af alle, 24 aln i tvermaal. I midten laa 2 uhyre store stene N—S. med 2 alns afstand. Under den sydlige, der med stor møie blev veltet tilside, og som paa undersiden var flad, fandtes der mørk og askefarvet jord, og ovenpaa denne smaa stumper af brændte ben; den hvilede paa større stene, der laa i auren, men der var intet egentlig rum under. Den nordlige syntes det umuligt at røre, og da den laa lige ned i auren og syntes at tilspidses nedover, opgaves forsøget. Nogle alen SSØ for den første sten laa lidt paa skraa en helle, i den ene ende triangelformet, men forresten firkantet, over 1½ aln lang, ½ aln bred, hvilende paa mindre opmurede stene; under den fandtes kun mørk jord. Paa andre steder fandtes nogle smaa heller, som godt, ligesaa vel som den første, kunne have været gravdække. Paa nordsiden fandtes ogsaa her nogle kullag i retningen Ø—V, og auren var der altid dybere, indtil ¾ eller ¼ aln.

Vestenfor denne fandtes der mere og mindre tydelige spor til tildels endnu større ringe, saa at jeg, om tiden havde tilladt det, med tryghed vilde have fortsat gravningen længere vest over aasen. Grændsen af Forbregds jorder er kun et par hundrede aln fra den sidst omtalte ring, og strax man kommer over denne, ser man spor til andre ringe. Det tør derfor ansees som sikkert, at gravfelterne paa Halleim og Forbregd have staaet i forbindelse med hinanden, og saaledes dannet en af de aller største gravpladse fra den ældste jernalder i hele landet. De af mig udgravede ringe vise altsaa ganske forskjellige gravskikke; medens der i de 2 første og vel ogsaa i no. 3 har været nedlagt ubrendt lig i jorden uden gravkammer, har no. 6 og rimeligvis no. 4 indeholdt brendte lig. Af denne omstendighed alene kan det ikke være muligt at bestemme begge gruppers aldersforhold, og den sidste indeholdt desværre ingen oldsager, der kunde give nogen veiledning til spørsmaalets besvarelse. At imidlertid de i de 2 første ringe fundne spender tilhøre en meget tidlig periode,

man vel ansees som vist; beltespender af denne form ere hyppigt fundne i de slesvigske moser, og de spiraldannede endestykker paa den bøileformede spende minde om bronce-alderens former. Det kunde være grund til at tro, at de østligste, der ligge nærmest ovenfor gaarden (der aldrig kan have ligget vestligere) ere de ældste, og at man siden blev nødt til at trække længere udover med nye begravelser, idet man stadigt holdt sig til aasens ryg. I saafald blive de vestlige ringe med brendte ben, liggende løst i jorden, yngre, og man kunde da fristes til i den i 1869 paa Egge i Stod udgravne ring med brendte ben i metalurne[1] at se den tredie udviklingsform af denne slags begravelser.

Omtrent i samme linje som disse ringe findes længere østover en del gravhauge, først den veldige haug, der i N. Forn. 636 f. nevnes som no. 3 med den mindre no. 2 lige ved siden og videre bort gjennem skoven langs veien 2 ogsaa temmelig store, der ikke ere omtalte paa det nevnte sted. I begge disse var der gravet noget, og den store vovede jeg ikke at tage fat paa, da arbeidet vilde have blevet meget langvarigt, og det vilde have været næsten ugjørligt at restituere den i dens gamle skikkelse. Nordenfor denne ende paa myren henimod lien, der gaar ned til Leksdalsvandet, har der været en parallel rekke hauge, hvoraf no. 14 og 13 i Forml. og endnu en tredie, der ei omtalt, ere levninger; i de 2 sidste var der gravet en del før; den første (14) lod jeg udgrave:

VII. Haug I. (N. Forml. 637 no. 14), 19 aln i tvermaal, ikke 1 aln høi; der fandtes meget sten i overfladen, men dog ei noget sammenhengende regelmessigt dekke. Paa østsiden fandtes paa 2 steder lige langt fra kanten med 4—5 alns mellemrum 2 samlinger brendte ben paa et lidet rum, med mere tette stene over. Der synes saaledes at have været 2 begravelser i den samme haug.

1) Aarsb. 1869 s. 13.

Et stykke nede i den sydlige bakkeskraaning har man derimod en betydeligere rekke gravhauge, som nu i Ø. begynder med den halvudgravne, hvorpaa den 6 alen høie bautasten staar. Der har i lang tid været taget veifyld der, hvorunder der i sin tid i den østlige del skal være fundet levninger af en „kiste“ af træ. Man havde gravet saa langt ind under bautastenen, at støttestenene paa den nedre side vare segne ud, og den derfor stod ganske paa skraa. Da dette saa stygt ud, og man kunde frygte for, at den tilsidst vilde falde, fik jeg den ved stor folkehjelp rettet op og undermuret, men ulykkeligvis toge folkene et tag formeget, hvorved den tog imod en støttesten under jorden paa den øvre side og gik tvert af omtrent en aln ovenfor grunden, idet der havde været en brist i den, som ikke merkedes udvendig. Den blev igjen muret solid op, men er desværre en aln kortere end før.

Imellem denne haug og den før omtalte store er der flere mindre uden nogen bestemt orden, og der er spor til, at hele rummet har været tæt opfyldt af hauge. Lige ved Leksdals-
VIII. veien er saaledes en middelmaadig stor rund haug II. (N. Fornl. 636 no. 1). Paa den søndre side var der gravet til poteteskjelder, og under gravningen viste det sig, at der havde været en lignende, siden tilkastet i midten. Søndenfor midten fandtes en del brendte ben og kul tildels i store klumper; ellers intet.

IX. En langhaug III. (N. Fornl. 637 no. 12), strax søndenfor den før omtalte største haug, 24 aln lang, ganske smal, 1 aln høi. Paa 3 steder fandtes der tvert over haugen lag af kul og brendt jord i større dybde, end bunden ellers havde. Ellers fandtes intet tegn til, at noget havde været nedlagt.

Tæt ovenfor haugen med bautastenen er 3 ganske smaa hauge, omsatte med stene, og vestenfor den en ikke meget stor rund haug.

X. Endnu længer vest er der en stor rund haug IV (N. Fornl. 637 no. 11?), over 30 aln i tvermaal, nu omtrent 3 aln høi,

men den synes at være bleven udjevnet ved dyrkning. I den midtre del havde den et lag af meget store stene paa bunden, mellem hvilke aabningerne ofte vare lukkede med mindre; dette lag havde over 15 alns tvermaal. Over stenene var der et lag blaalig muldjord, rimeligvis levning af paalagt græstorv; denne havde hindret den løse jord i at trænge ned mellem stenene, under hvilke der allesteds var aabne rum. Den søndre del udenfor stenlaget blev ei gjennemgravet, fordi arbeidet her paa grund af bakkens skraaning vilde være blevet endnu besværligere, end det allerede var ellers. Der kunde ikke paavises noget sted, som særlig kunde antages at have været begravelsens plads, ligesaalidt som ben fandtes.

Et snes skridt lige V. for denne i samme linje er en stor spids haug (N. Fornl. no. 4), antagelig henved 10 aln høi. Denne maatte jeg lade staa urørt af samme grund, som jeg ikke kunde udgrave den store i den øvre rekke. 54 alen

XI. lige V. for denne var en rund haug V, (N. Fornl. no. 5) 23 aln i tvermaal, 2 aln høi paa oversiden, 3 aln ved nedersiden. I S. var der gravet lidt før, saa at en uhyre stor sten var kommen frem i dagen; denne var dog ikke bleven rørt, og intet var tidligere fundet. Paa østsiden fandtes halvveis mellem kanten og midten, ½ aln under overfladen og altsaa høit fra bunden, et lidet rum omtr. 1 aln i tvermaal, dannet af haandstene med fladere stene ovenpaa. I dette fandtes en del brendte ben blandet med næver, en broncespende af en usædvanlig form, og en naal af en anden spende, omviklet med en traad og derudenom med et spiralbaand (begge blive afbildede i oldsamlingens nye katalog;) denne omvikling minder om spenden Worsaae 228 fra broncealderen,[1] men naaleroden har ældre jernalders form omtr. som Worsaae 390; endelig fandtes et par stykker af bunden af en si af bronce, hvor de af hullerne dannede radier knapt have 1 " i længde; den har altsaa været meget liden, hvis

[1]) Jfr. Aarsb. 1869 no. 55.

der ikke i bunden har været hul om flere centrer. Haugen bestod med undtagelse af det ydre lag mest af sten; paa vestsiden, 5 aln fra midten, laa den i en temmelig omhyggelig lagt mur, 6 aln lang i N. og S.; paa de andre sider fremtraadte den ikke tydelig. I midten vare stenene store og navnlig var der en uhyre stor, 2½ aln indenfor den før omtalte paa sydsiden. Begge laa paa bunden, og bleve ei rørte, da det ikke lod sig gjøre med den folkestyrke, jeg havde. Imellem dem og ellers fandtes intet undtagen store klumper kul paa vestsiden udenfor den før omtalte mur. Paa grund af de ligeartede forhold i de 2 følgende hauge maa det imidlertid antages, at der oprindelig har været en begravelse ved de store stene, hvoraf sporene let kan være optærede i gruset; den fundne begravelse kan neppe have været hovedbegravelsen i haugen.

XII. Lige V. for denne i samme linje og i samme afstand, som den mellem de 2 foregaaende, var en lignende rund haug VI (N. Fornl. no. 6), 25 aln i tverm. og af samme høide som foregaaende. Udenpaa var der et ikke meget tykt jordlag og foresten bestod den mest af sten. 3—4 aln fra udkanten stødte jeg paa en vel sammenlagt stenmur, der gik rundt omkring, en 17 aln i tverm. Indenfor den laa ogsaa stenene i temmelig regelmessige lag. Paa midten af sydsiden dannedes muren af en uhyre stor sten i form og stilling ganske lig den tilsvarende i haug V. Indenfor langs denne fandtes fra V. til Ø. først et lidet aabent rum under en helle, og i jorden under denne 2 jernspyd jevnsides og lige ved en lerurne med et glasbæger inden i samt et lidet stykke sølvblik rimeligvis af et beslag. Baade urnen og bægeret vare overordentlige skjøre, og under de yderst vanskelige forhold for arbeidet mellem de store stene, som tildels kun kunde flyttes ved vægtstænger, lykkedes det desværre kun at faa den op i stykker. Bægeret har havt væsentlig samme form som bægeret fra Høirup (Worsaae 318), undtagen at de hule ovaler har staaet tættere; urnen var udbuget paa midten med en smalere hals og med hanke, prydet

med lengdestreger og zigzagstreger. Adskilt ved en mur fra dette fandtes et andet længere rum under en stor itubrudt helle, hvori fandtes efter hverandre: 1) en bøileformet spende af bronce uden overstykke med naaleroden tilsluttende til bøilens ende og et langt understykke, bestaaende af en fortsettelse af bøilens stok (jevnf. spenden fra Huseby, Aarsb. 1867 pl. I, fig. 19); lidt tøi sad fast i naaleroden; 2) en kniv af jern med fastrustet slire af træ; 3) en skjoldbule og beslagstykker paa et skjold og dets haandtag af jern; bulen laa med aabningen nedad; 4) en smal oval hein (beltesten) af kvarts med levninger af jernringen i furen, til hvilken der er fastrustet stykker træ; paa den ene side var fastklebet stykker af tøi; 5) tøi i flere lag i omtr. ¼ alns udstrekning med tyndt træ imellem; 6) et lidet stykke messing, 8" langt, 3" bredt med 2 sølvnagler og paa indersiden, som det synes, et stykke læder, rimelig et beslag; 7) jernbolte (?), 3—4" lange; 8) yderst mod Ø. 2 stenheller, dannede af en eneste, der var kløvet, knap ½ aln i tvermaal, nøiagtigt sammenlagte, med et dobbelt lag næver imellem og derimellem et tyndt lag af en muldagtig mørk masse, der væsenlig bestaar af jord med en smule jernrust, men ikke indeholder stoffe af ben. Paa bunden af det hele rum fandtes her og der levninger af næver. Hele denne strekning, omtr. 3 aln i længde, var 1 aln dybere end auren paa siderne, og sagerne fandtes paa bunden. Over hellerne laa som ellers stene. Lidt lenger oppe og mod N. fandtes 2 forskjellige stykker af et beslag af bronce, det ene forgyldt. — Øverst under torven ½ aln under overfladen fandtes en øxe af yngre jernalders form, der rimevis har været mistet her i skoven og er bleven overgroet med jord. Forresten fandtes paa flere steder i haugen aabne rum under større stene ligesom med mure af mindre sten omkring, men uden tegn til begravelse. Af ben fandtes der intet, uden i østkanten, hvor der var 3 stykker; at der maa have været brendte lig, er tydeligt af rummets form og af,

at jorden ei viste spor til nogen forraadning. Denne haug indeholdt altsaa et ualmindeligt rigt fund fra ældre jernalder.

XIII. Haug VII, omtr. 50 skridt vestenfor den sidst nevnte, i samme linje, 17 og 14 aln i tvermaal. Den var meget udjevnet dels ved dyrkning, dels ved skattegravning for mange aar siden, saa at den nu kun var 1 aln høi, og en meget stor sten af samme udseende, som de, der vare fundne i de 2 foregaaende hauge, laa høit oppe i dagen. Ved og under denne fandtes brendte ben, liggende løst i jorden.

XIV. Haug VIII, omtr. 100 skridt fra den sidste og noget ud af linjen, idet den laa lidt længere oppe i skraaningen mod N., rund, af samme omfang som sidstnevnte. Den havde et tyndt jordlag ovenpaa, og forresten bestod den saa godt som udelukkende af stene, nedentil mindre og ovenpaa et lag af større; i midten var den noget over 2 aln høi. Under stenene fandtes næsten over hele haugen med undtagelse af udkanterne brendte ben, blandede med kul, og kulfarvet jord, temmelig jevnt udstrøet, dog paa enkelte steder i større partier.

Her er rekken afbrudt, men det er vel utvivlsomt, at den baade har været tættere og strakt sig længere. Endnu i 1863 synes der efter fortegnelsen i N. Forml. at have været flere tilbage. Flere hundrede skridt i V. for denne sidste
XV. fandtes der dog omtrent i samme linje en lav rund haug (IX), 12 alen i tvermaal, knap 1 aln høi. Den var fuld af sten, som dog ei laa i nogen orden. Paa et stykke var der en dybere rende i retningen Ø.—V., hvori der fandtes kul. Ellers fandtes intet.

Under denne rekke er der en liden stump af en anden, idet der tæt nedenfor den ikke udgravne største haug fandtes 2 smaa ringe og en mindre rund haug i en linje fra Ø—V.

XVI—XVII. Ringene vare 9½ og 10 aln i tvermaal med 4 alns afstand og omgivne af en tæt kreds af ikke meget store stene, hvis overflade netop stak op af jorden. I den østlige fandtes der endel stene indenfor ringen, men uden nogen orden; men over hele udstrekningen fandtes der et lag kul i ½ alns dybde.

I den anden fandtes et slags lag af sten af langstrakt form i midten og der et lag kul tildels i store klumper. De vare altsaa ganske forskjellige fra de store ringe baade ved, at de ei vare brolagte, og ved at de ei hævede sig det ringeste over jordfladen.

XVIII. Haugen X laa 9 alen fra den vestlige ring, var 12 alen i tvermaal, 1½ aln høi. I de ydre dele, især paa østsiden, fandtes lag af kul; den midterste del var omgivet af, som det syntes, sammenlagt sten i temmelig vid udstrękning, uden at det dog dannede noget gravkammer, da der ogsaa var fuldt af sten indenfor.

XIX. 4—500 skridt V. for gaarden ikke langt fra den før omtalte vestligste haug (IX) fandtes i en birkeli en langhaug (XI), 1—1½ aln høi, 2 aln bred, skarp oventil, omtrent i retningen S—N. I den nordlige del var der meget gravet, saa at det ei bestemt kunde afgjøres, hvor lang den har været. Paa et punkt, formentlig i midten, fandtes paa et rum af 2 alns længde en del jernsager, nemlig nogle klinknagler med paasiddende træ, et par krumme jernstykker, rimeligvis dele af en sigd og et kar (?) af jern, hvis ene halvdel var forsvunden, medens der af den anden kun var den øverste rand tilbage med 2 ringformige stykker, 3"—4" i tvermaal, der se ud som hanker af en eiendomlig form, og indeni dette rum et stykke ben. Derhos fandtes en spæd, fin, firesidet hein, og paa et par steder kul. Den bestod ligesom den før udgravne langhaug bare af jord. Som det sees, indeholdt den en begravelse fra den yngre jernalder. En lignende forhøining fandtes i nærheden, men der fremkom ikke ved undersøgelse noget bestemt tegn til, at det var gravhaug. I samme omkreds findes ogsaa nogle smaa runde hauge, alle meget udgravne.

Fremdeles findes der paa vestre Halleims grund omtrent nedenfor bautastenen nede paa sletten en meget vid, men nu temmelig lav haug i dyrket eng; endnu for en mandsalder siden skal den have været betydelig høiere. Gaardens huse

have tidligere staaet lige i kanten af den. — Endelig findes der langt S for husene paa brinken af en lavere bakke en meget udpløiet haug.

Af alle de udgravede hauge er der altsaa kun en, den vestlige langhaug (s. 19), der sikkert viste sig at hidrøre fra den yngre jernalder. Den anden langhaug (s. 14) kan vel ogsaa med rimelighed henføres til den samme tidsalder. Derimod er det vistnok rimeligt, at alle de runde hauge tilhøre den ældre jernalder, da de viste megen overensstemmelse i sin bygning. De bestod alle væsentlig af sten, dels saaledes, at der kun var en tynd jordskorpe udenpaa, dels saaledes, at vi først stødte paa en indre kjerne af sten efter 1 alns gravning eller mere. Ingen viste noget egentligt gravkammer; mest tilnærmelse dertil havde de 2 hauge, i hvilke de store fund gjordes. I alle synes benene at have ligget løst i jorden, hvilket ogsaa forklarer, at der i nogle ei fandtes spor af ben. I de fleste viste stenen sig at være lagt sammen, tildels meget omhyggeligt, og i 3—4 var der en formelig ringmur af sten, udenfor og indenfor hvilke stenene laa i større uorden. I modsætning til stenhaugene paa Trones, som siden skulle omtales, maa det imidlertid merkes, at der overalt fandtes en smule jord liggende mellem stenene.

Alle de paa Halleim udgravne hauge bleve restituerede, saavidt mulig, til den form, som de havde før gravningen. Dette forøgede vistnok især paa grund af det tungvindte materiale, hvoraf de bestod, arbeidet ikke ubetydeligt og formindskede antallet af de gravninger, jeg havde kunnet foretage i Verdalen i sommerferierne. Jeg betragter det imidlertid som ubetinget pligt at gjenopkaste gjennemsøgte gravhauge, hvor det ikke er afgjort umuligt.

Jeg havde ønsket at foretage gravning i de hauge, som findes ved Myr, Fleskhus og Mikelsgaard (N. Fornl. 639) i „Søbygden“ i det nordvestlige af Verdalen; men da der var hindringer i veien, undersøgte jeg i det sted nogle gravhauge paa nabogaarden Trones. Gaarden ligger paa

et langt nes, der stikker ret i V. ud i fjorden, er høit i midten og falder jevnt af mod N. og S. Udenfor gaarden er det bedekket med granskov. Paa sydsiden nede ved søen østligst

XX. i marken findes der en klynge af 5 større stenrøse. Jeg lod udkaste den øsligste, der var henved 3 aln høi. Den bestod af brudt bergsten, blandet med kuppelsten, uden andet spor af jord end den mosetørv, som havde lagt sig ovenpaa. Flere aln fra udkanten stødte vi paa en ombyggelig lagt mur, over 12 aln i tvermaal, og umiddelbart indenfor denne paa en anden, firkantet med afrundede hjørner. Det viste sig, at der før var gravet betydeligt baade paa den vestlige side og i midten, hvilket ikke kunde sees udvendigt, da hullene igjen vare tilkastede. Det er ikke usandsynligt, at man i midten var kommen lige til bunden. Vestenfor midten fandtes en helle i skraa stilling, maaske tidligere flyttet, men intet under. Paa sydsiden fandtes en stor helle, 4 aln lang, lagt ind i selve muren; under muren paa dette sted fandtes i bunden endel brendte ben.

XXI. Vestligere i klyngen fandtes der en svær stenrøs, omtrent 4 aln høi, som aabenbart var ganske urørt og ikke havde noget tørvlag over. Ogsaa denne bestod mest af bergbrudt sten, øverst ganske smaa, længere nede meget store, der ofte kun kunde flyttes med brækstenger; heller ikke her fandtes jord. Strax indenfor kanten var en lav mur, rimeligvis bestemt til at holde stenmassen sammen. Ellers laa stenene tilfeldigt. Nede i midten var et par alns rum omsat med tæt lagte mindre kuppelstene, og indenfor laa en nogenlunde flad helle lige paa bunden; under den i gruset fandtes en masse brendte ben, og derhos 2 gjennemborede brikker eller flade perler af sten, knap ½" i tvermaal, den ene lysere, den anden mørkere. De vare meget vanskelige at se i gruset og sandet, saa at det er muligt, at der har været flere, som vi uagtet vor omhyggelige søgen ei fik øie paa. Over dette rum laa der undtagelsesvis en smule jord. Bunden bestod mest af søsand, som arbeiderne mente maatte være ført op

fra stranden. Paa et par steder fandtes der en mengde knust hvid sten, formentlig kvarts, i stykker af henved en tommes tvermaal. De kunne neppe være blevne tilfeldigt knuste ved opkastninger, da de vare saa jevnt store, og stenarten var haard. Knust sten af ganske samme slag fandt jeg ogsaa i den før (s. 8) omtalte stenring, som jeg gjennemgrov paa Forbregd. Da vi vare komne lidt over midten, fortsattes ikke arbeidet længere, da det vilde have taget mere end en dags verk, og folkene ikke længere vilde fortsette med dette arbeide, som ødelagde deres hænder og deres sko.

Den vestligste af de 5 er ligesaa stor og har nogle merker efter gravning. Lige ved ligger en liden meget udkastet røs. Et stykke vest for denne gruppe findes først en større røs, dernæst en meget stor paa en bergknaus, hvoraf der er udkastet lidt, og ved vestsiden af denne en liden, overgroet med tørv. Omtr. i N. for de sidste findes ikke langt fra hinanden 2 lave, brede bautastene, den ene ved siden af en ganske lav røs. — Vestligst paa neset, langt fra disse, talte jeg 10 større og mindre røser, hvoraf dog ingen saa stor som de største af de østlige, næsten alle lidt udkastede; om den ene siges der, at der for en mandsalder siden blev fundet en stor „skat" i den. Længere inde findes en halvveis udkastet meget stor stenrøs „Blaaberghaugen" paa en fjeldknaus, hvorfra man ser til søen paa 3 sider og paa den østlige side indover Verdalen. Da hele neset er tæt bevokset med stor skov, er det muligt, at der findes endnu flere end disse, som bleve mig viste. — N. for gaarden lige ved søen findes i dyrket mark en større og en mindre haug tæt sammen; øst for disse og høiere op en stor haug, hvorpaa der er plantet

XXII. en lund, og mellem denne og gaarden en lav rund haug, der var saa udpløiet, at der intetsteds var mere end 1 aln ned paa den haarde lerbund. Der fandtes endel dyreknokler og hestetænder. Der var saa godt som ingen sten.

XXIII. Den lave haug, der laa mellem de 4 i firkant staaende bautastene (N. Fornl.638), syntes der at være gravet noget

i før; men jeg havde dog lyst til at undersøge den lidt nærmere. Paa nordsiden fandtes der i V. paa et par alns brede en mengde klinknagler, i Ø. et bidselmundbid af jern af yngre jernalders form. Det viste sig, at et vidt rum i midten, hvor der maatte kunne ventes et større fund, før var bleven udgravet lige til bunden og igjen fyldt. I nærheden deraf fandtes en liden løber til en rem af messing, der synes at maatte have hørt til haugens oprindelige indhold. Haugen bestod forresten af jord, men i midten synes der at have været endel sten. En stor helle, der nu ligger ved siden af haugen, er maaske bleven optaget ved gravningen. Ogsaa her fandtes i kanterne nogle hestetænder.

Med hensyn til den i N. Fornl. 638 omtalte krukke med kviksølv, der skal være funden i en af de nærmere gaarde liggende større hauge, har jeg faaet saa sikre meddelelser fra et skjønsomt og paalideligt øienvidne, gaardens eier hr. O. Røstad, at sagen maa ansees for at forholde sig rigtig, saa besynderlig det end kan synes. Krukken var af daarligt brendt ler og gik ganske istykker; den antoges at have rummet noget over en pot. Til anden tid fandtes efter samme hjemmelsmand nede mod kanten af den samme haug en guldring, og paa nordsiden ved gravning for at lægge grundvoll til et tørkehus en liden skaal af sølv. Af de i N. Fornl. omtalte østenfor bautastenene liggende hauge er nu kun lidet tilbage.

Jeg skal tillade mig at meddele nogle andre antikvariske notitser, som jeg i sommer har indsamlet fornemmelig fra Indhered.

Paa Jøsaas *(Jórásс)* i Vuku sogn i Verdalen blev der for 16 aar siden ved udgravning af en haug fundet en liden firkantet mur, indenfor hvilken der laa endel menneskeben; deriblandt fandtes ogsaa en spende af metal (rimelig en beltespende som den paa Halleim fundne (s. 10), men „med naalen festet i halvringen og naaleodden hvilende paa det firkantede stykke“?) samt et potteskaar. Alt er forkommet. Der findes efter opgivende endnu 3 andre hauge paa gaarden. — Paa Lillemoen i Sul, Vuku sogn, blev der nylig

udgravet en ganske svag forhøining i jorden, hvorpaa der før skal have staaet et jernkors. Der fandtes 30—40 hjerneskaller uden nogen orden og derhos en større sølvmynt (4 mark) af Carl XI (1693) og en kobbermynt af 1716 (den sidste i Vidsk. Selskabets myntsamling), et par store uniformsknapper af kobber og nogle stykker beslag af jern, maaske af en laas til et skrin. Det er rimeligvis en grav for svenske soldater, faldne under den store nordiske krig. Der skal endnu findes en anden lignende forhøining paa samme gaard. — Da det blev fortalt, at der oppe i fjeldet ved Indalen (Vuku) skulde findes en sten med en runeskrift, der berettede, at kong Olav skulde have siddet paa den under sit tog, reiste jeg derop. Sagnet var knyttet til et bestemt sted oppe i aasen, en halv fjerding nord for gaarden, men ingen havde seet stenen. Ved at afrive en 1" tyk mosetørv, der laa paa nogle heller paa stedet, fandtes en helle omtr. 1 aln lang, der var bedækket med indhugne bogstaver af det almindelige romerske alphabet paa langs og paa tvers, tildels over hinanden, vel initialer, og derimellem aarstallet 1653; desuden fandtes der en mengde bumerker, hvoraf min fører gjenkjendte et, som han vidste tidligere havde været brugt af en gaard i Sul. En mindre helle havde nogle lange streger krydsende hverandre i forskjellige vinkler. Det er ikke rimeligt, at disse indskrifter skulle have fremkaldt sagnet om runerne; maaske findes der en anden helle med runer, som vi ei opdagede, hvorom gaardmanden lovede at gjøre nærmere undersøgelser, eller der kan før have været runer paa stenen, som ere blevne ukjendelige ved senere indhugne bogstaver, ligesom disse ere hugne over hverandre. Der har rimeligvis her gaaet en kløvjevei, og indskrifterne maa hidrøre fra forbifarende, igesom paa en sten paa Aanstad i Stjørdalen, som senere skal omtales. Paa Indalen findes nu ingen gravhauge (N. Fornl. 639 f.); derimod saa jeg paa Molden, ¼ mil nedenfor, 7 større hauge og nogle meget smaa. — Manden paa Vinne har nylig uden nogen rimelig grund nedtaget den bautasten, som har staaet paa en af haugene ved gaarden. Jeg har i den anledning tilskrevet ham paa filialafdelingens vegne med anmodning om igjen at sætte den op.

Paa **Huseby** i Aasen findes der langs efter en aas, der hæver sig op fra Hoklinvandet og med udsigt til dette, til Hamervandet og til fjorden, en ualmindelig samling af gravrøser. Først har man en søndenfor den til øvre Huseby førende vei. Strax nordenfor veien og vestenfor husene er der først spor efter flere næsten bortførte stenhauge. Dernæst har man videre nordover en rekke af mindst 12 større og mindre hauge, som det synes væsentlig af sten, alle i én linje med undtagelse af 2, der ligge jevnsides, og alle runde undtagen én, der er langagtig firkantet. Nogle er der gravet lidt i, men de fleste synes temmelig urørte. Længere nord indenfor et gjerde i skoven ved den vei, som langs efter ryggen gaar til lille Huseby, er der en klynge af 6 lave hauge tæt sammen. Gaar man endnu længere ind i skoven finder man efter høideryggen flere vide lave stenhauge, der næsten se ud som de brolagte ringe og mulig helst bør kaldes saa. Der er en tæt vækst af enekrat, som gjorde det umuligt at undersøge stedet nøiagtigt. Længere nord og igjen i aaben mark er der først en svær røs, henimod 4 aln høi og meget vid, bestaaende bare af stene, tildels temmelig store; et stykke længere nord atter en røs af omtr. samme størrelse, med et tyndt tørvlag over; et hundrede skridt derfra en lavere haug, bedækket med jord, og længere borte ved lille Huseby en mindre haug, gjennem hvis ene side veien gaar, og hvoraf meget desuden synes borttaget.

Der er vistnok megen sansynlighed for, at disse gravlevninger skrive sig fra den ældre jernalder, især paa grund af de omtalte lave stenhauge, der ligne ringe. At nabogaarden til Huseby heder Hove, kan ogsaa gjøre denne antagelse mere rimelig. Vestenfor Huseby nede paa sletten og henimod Hove ligge 2 vide, nu temmelig lave hauge i dyrket land. Hvor nu gaarden Hoves huse ligge, har der før været 2 store gravhauge, i den ene af hvilke der skal være fundet ben og jern.

Fløan, Skatvaal sogn, Stjørdalen. Foruden de i N. Fornl. 618 omtalte levninger findes endnu vestenfor gaarden oppe paa en aas 2 firkantede stenlagte pladse, lig de runde stenlegninger med større

stene i kanterne og svære stene i hjørnerne, noget ophøiede over jorden omkring.

Paa Auran, Skatvaal s., findes de 2 store hauge endnu; den søndre har dog mistet toppen, og der er et hul i den, som er fyldt med stene fra agrene. 100 skridt søndenfor den er 2 smaa hauge sammen og mellem dem og den store i samme linje spor af en tredie lignende. SØ. for disse oppe under fjeldet paa gaarden Vinnans grund skal der være 3 smaa hauge i en rad. Den bekjendte bautasten paa Auran er meget bred, men har paa den ene kant et dybt hak og der 5 fordybninger „efter fingrene paa en haand.“ De samme 5 huller fandt jeg paa midstenen i stenkredsen paa Utgaard i Stod (jf. Aarsb. 1869 s. 12), og det samme skal findes paa en stor sten paa Verdal paa Inderøen.

Paa Aanstad, Skatvaal sogn, findes der N. for gaarden et svagt heldende svaberg, næsten i flade med jorden, omtr. 2 aln langt, opfyldt med indhugne bumerker og nogle andre figurer (f. ex. 6 vertikale streger mellem 2 horizontale). Det ligger ved en skovvei, der vel før har havt større betydning som kløvjevei; da tømmerstokkene skure hen over stenen under vinterkjørselen, aftalte jeg med manden, at han paa foreningens bekostning skulde sætte et rekverk om. SØ. for gaarden var der i udkanten af en bergknaus blottet en indhuggen besynderlig figur, paa hvilken der fandtes de saa almindelige gruber med eller uden en omgivende cirkel af en fure eller af prikker. Ved at kradse af mosetørven fandt jeg et bredt belte tvert over hele østsiden af knausen dækket af ristninger, deriblandt en, som ligner de paa broncealderens gjenstande almindelige skibsfigurer, men omvendt; derhos gruber og ringe omgivne af concentriske cirkler af smaagruber, etsteds fire saadanne i en firkant, forbundne ved retlinjede furer og indenfor disse en halvcirkel med en liden grube som centrum; fremdeles vertikale tæt staaende streger mellem 2 horizontale, hvilke umuligt kunne have været runer, da de staa for tæt sammen og ei have spor af kviste. Da der paa nabogaarden Myr ifjor blev funden en levning

af en runeristning paa et berg[1], er der grund til at tro, at flere af de bergknause, hvorpaa sognet er saa rigt, kunne indeholde ristninger. Men da det vil blive for vidløftig paa maa og faa at reise om og afkradse tørven, foreslaar jeg for direktionen, at der til vaaren udsættes en præmie for den, der kan finde enten en runeindskrift eller en helleristning. Paa denne maade vilde det ingen udgift volde, om intet findes, og en præmie vilde rimeligvis friste mange, da arbeidet med at afkradse græstørven er let.

Ud paa høsten gjorde jeg en tur til Ven paa Høilandet, hvor der i 1865 gjordes et stort fund fra ældre jernalder (N. Fornl. 830;) min ferietid blev imidlertid afbrudt, saa at jeg kun fik lidet udrettet. Foruden en haug nær kaarhusene paa Ven, som jeg grov ud uden nogetsomhelst udbytte, undersøgte jeg nærmere de 3 i linje liggende smaa hauge, hvoraf den midterste er den, hvori fundet gjordes; de ligge alle paa fjeldknause, i knap hundrede skridts indbyrdes afstand. Den midterste har havt et gravrum, som har været dækket af et par heller i skraa stilling. Ved min fuldstendigere udgravning af haugen fandtes et stykke af en lerkrukke, der dog ikke er noget af de manglende stykker af den ældre. I den østlige haug var der før fundet ben; rummet i den havde ved et par paa kant staaende heller været afdelt i flere rum. I den østlige syntes gravrummet at være blevet sprængt ud i selve det løse fløsberg. Jeg fandt intet, ligesom der intet var fundet før. Længere nede i lien er der endnu nogle hauge, deraf en meget lovende, Grimshaugen, lige ved vandet. Da eieren som betingelse for, at han vilde tillade gravning, fordrede, at jeg skulde jevne grunden og føre al stenen ud i vandet, kunde jeg ikke indlade mig paa at undersøge den.

Sluttelig vil jeg som noget af det merkeligste, der i det fore-

[1]) Stykket blev, før jeg fik underretning om ristningen, kløvet løs af en del arbeidere paa en saa klodset maade, at det blev beskadiget. Det findes nu i oldsamlingen, og indskriften maa rimelig læses ᚴ (utydelig) ᚢᛒᛚᛡᛏᚱ ⁝ ᛅᛁᛌᛏ ᚱᚢᛗᚱ ᚦᛅᛌᛅᚱ *(Ubljotr æist* ɔ: ræist *runar þesar).*

gaaende aar er indkommet fra dette stift, omtale 3 fund af stensager. Paa Hovde i Verran fik jeg fat paa en veldig kølle af graasten (jfr. s. 6); fra Harran i Grong er siden til oldsamlingen indkommen 2 pileodder af et slags heinsten, og fra By i Ekne sogn i Skogn en kile af flint, hvilke alle ere indlemmede i oldsamlingen. Stensager have yderst sjelden været fundne i denne egn, men der er neppe nogen tvivl om, at der endnu vil findes meget, og at det nordlige Norge derved vil vise sig ikke at have været saa blottet for beboere i de ældste perioder, som man almindelig har troet, naar bare almuens opmerksomhed kunde vekkes for disse levninger.

Throndhjem, februar 1871.

OM 2DE VÆGGEBEGRAVELSER I TRONDHJEMS DOMKIRKE.

AF O. KREFTING.

I Foreningens Aarsberetning for 1866 er min Indberetning indtaget om de i Trondhjems Domkirke under dens Gulv fundne gamle Jordbegravelser. Som Supplement hertil vil jeg tillade mig at berette om 2de i dens Mure fundne Gravsteder, da en Beskrivelse heraf maaske kunde bidrage til at give nogen Oplysning om denne Slags Begravelser, som Sagaen oftere omtaler.

Den Skik at bisætte Lig i Kirkernes Mure, antager Antikvar Nicolaysen i en Afhandling „om de kongelige Begravelser i Norge efter Hedendommen," blev her i Landet „kun anvendt ved kongelige Personer eller ved saadanne, som paa en Maade kunne henregnes dertil, ikke derimod ved nogensomhelst anden Person enten af geistlig eller verslig Stand".[1]

Domkirkens tykke Mure synes særligt at egne sig for saadanne Bisættelser, og man vil vel antageligt ved Kirkens Restauration finde flere saadanne, ligesom man nyligt har fundet et Gravsted i Sakristiets Mur.

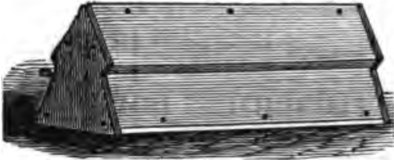
Paa dettes søndre Vægs Inderside maatte man nemlig udtage et profileret Klæberstens Væggebaand, der skulde restaureres; men ved denne Udtagelse faldt nogle smaa Ben samt endel muldnet Træ ud af Muren, og et Rum, tilsyneladende foret med Træ, kom tilsyne.

Da dette blev mig meldt, undersøgte jeg Sagen nærmere og fandt, at man her havde stødt paa en gammel Væggebegravelse.

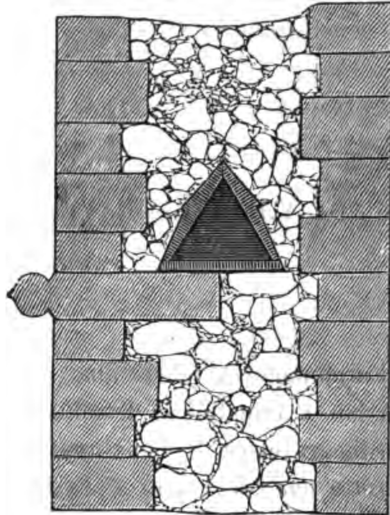
---

1) Histor. Tidsskr. I. 15.

Omtrent midt i Muren i 3 Alens Høide fra Gulvet var der indmuret en Grantrækiste, hvis

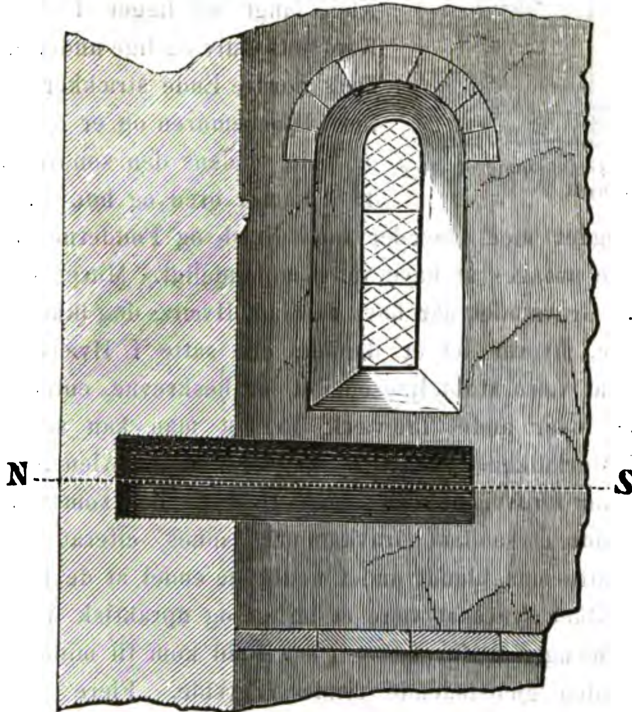
Bund tildels hvilede paa den Sten, hvoraf Væggebaandet var dannet. Kisten var 1 Alen 22 Tommer lang, 15 Tommer bred i vestre og 13 i østre Ende samt omtrent ligesaa høi, og var dannet af 3 tiløxede Bord med 2de Endestykker. Sidebordene og Bundpladen vare, som foranstaaende Tegning viser, stillede imod hinanden og sammenføiede med Jernnagler saaledes, at deres Tværsnit indvendig dannede et ligesidet Triangel. Udvendig vare Sidebordene derimod tiløxede saaledes, at Kisten syntes at have et Tag. Siderne vare ganske godt vedligeholdte, skjønt Bunden og Endestykkerne næsten vare hensmuldrede. I Kisten laa Skelettet af et Barn, der ifølge Lægeskjøn havde været omtrent 6 Aar. Hovedskallen, som laa i østre Ende af Gravstedet, var godt konserveret, men de øvrige Ben mere forvitrede. Der fandtes ingen Levninger af Svøb og heller intet Tegn forøvrigt, der kunde give nogen yderligere Oplysning. Efter endt Undersøgelse bleve Benene lagte paa sin Plads og Aabningen tilmuret. Muren var her omtrent 2 Alen tyk og er en af de i Middelalderen almindeligt brugelige Fyldmure eller Kistemure. Dens Ydersider bestaa af tilhugne Klæberstens Kvadre, mellem hvilke der er sammenstøbt en uordnet Masse, bestaaende af Smaasten og Kalk. Omkring Kisten var Muren tilsyneladende ikke anderledes sammensat end ellers, og da der heller ikke kunde sees noget Spor til, at Stene i Murens Ydersider vare udtagne og igjen indsatte, saa antoges det af Arbeiderne, at Kisten maatte være indmuret,

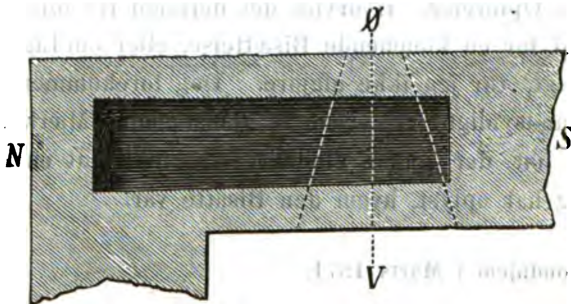
Tværsnit i $\frac{1}{24}$ af Sakristiets Mur.

medens Bygningen var under Arbeide. Dog tror jeg, at dette kan være tvivlsomt.

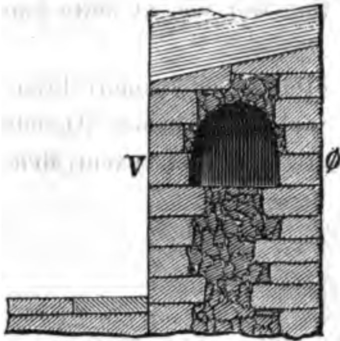
Den anden Væggebegravelse findes i Domkirkens søndre Tværskibs øvre Sidekapel (altsaa over det saakaldte Thomas Angells Kapel). Dette Gravsted har været indrettet for et voxent Men-

Oprids i $\frac{1}{48}$ af Kapellets nordøstre Hjørne.

Plan efter Linjen N—S.

Tværsnit af Gravkammeret efter Linjen V—Ø.

neske og er opført i Kapellets østre Væg. Det er forhen bleven opbrudt og Indholdet bortført; men naar dette er skeet, og hvad man deri har fundet, er mig ubekjendt. Gravstedet er 3¼ Alen langt og ligger 1 Alen over Kapellets Gulv og lige under et Vindu. Dets nordre Ende strækker sig langt ind i Hjørnemuren og er 1 Alen bredt og høit, medens den søndre Ende er 19 Tommer bred og høi. Liget har saaledes ligget med Hovedet mod Nord og Fødderne mod Syd, hvilket ikke antages at have været almindeligt. Muren er her 1¾ Alen tyk. Gravstedet har havt et Slags Hvælv, dog ikke saaledes, at de Stene, hvoraf det er dannet, ere satte i Hvælvform; thi det synes at være støbt, ligesom det før beskrevne, enten over en Kiste eller over andet Træværk, hvilket man kan se af nogle Mærker i Murkalken. Dette Rum gaar over en Alen ind i Hjørnemuren, der forøvrigt er af samme Beskaffenhed som Sakristiets. Skulde derfor et saadant Gravkammer dannes, efterat Muren var færdig, maatte man blandt andet nedbryde endel af de indre Hjørnemure, hvilket synes at være et farligt og upraktisk Arbeide, da svære overhængende Murmasser i saa Fald kom til midlertidigt at hvile paa den gjenstaaende tynde Yderside. Flere smaa Tegn synes ogsaa at vise, at dette Gravsted maa være dannet samtidigt med Murens Opførelse. Hvorvidt det derimod fra først af kun er gjort færdigt for en kommende Bisættelse, eller om Liget strax er bleven indlagt, tør jeg ikke afgjøre. Dog forekommer det sidste mig mest sandsynligt. Efter nogle gjenstaaende Mærker i Muren at dømme, har der under Vinduet været indfældt en Plade, der formodentlig har oplyst, hvem den Bisatte var.

Throndhjem i Marts 1871.

LOVE

FOR FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 16 December 1844)

---

§ 1. Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde Norske Fortidsmindesmerker, især saadanne, som oplyse Folkets Kunstfærdighed og Kunstsands i Fortiden, samt gjøre disse Gjenstande bekjendte for Almenheden ved Afbildninger og Beskrivelser. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, understødte Reiser i Fædrelandet og befordre Udgivelsen af Verker, sigtende til ovennævnte Øiemeds Opnaaelse. — § 2. Foreningens Middelpunkt er Kristiania. — § 3. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges aarligen blandt dens i Kristiania værende Medlemmer en Direktion af 5 Personer og derhos ved særskilt Valg en Kasserer og[1] to Regnskabsrevisorer[2]. Direktionen udvælger atter af sin egen Midte en Formand og en Sekretær[3]. Den supplerer sig selv, i Tilfælde af Vakance, indtil næste Valg. — § 4. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Direktionen og aarlig erlægger til Foreningens Kasse en Kontingent af en Speciedaler, hvilken indbetales forskudsvis til Foreningens Kasserer i Begyndelsen af hvert Aar. Er den ei erlagt inden Paaske, ansees Vedkommende for udtraadt af Foreningen[4]. — § 5. Foruden de ordentlige Medlemmer kan Direktionen indbyde overordentlige eller Æresmedlemmer, hvilke da ingen Kontingent erlægge. — § 6. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Pengemidler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandske og udenlandske, som den anser for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmeflerhed. — § 7. Kassereren aflægger aarlig Regnskab for Direktionen, hvilket Regnskab, efterat være revideret af de dertil udvalgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling. — § 8. Mod Aarets Slutning[5] holdes, efter offentlig Indbydelse af Direktionen, en Generalforsamling. I denne vælges Foreningens Direktion og øvrige Embedsmænd, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, forelægges det foregaaende Aars Regnskab, og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Direktionen eller nogen anden af Direktionens Medlemmer maatte

---

1) Ordene „en Kasserer og" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 30 Decbr. 1853.

2) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 30 Juni 1869 forandret derhen, at Direktionen selv antager en lønnet Revisor.

3) Ordene „og en Sekretær" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 22 Decbr. 1848.

4) Den sidste Bestemmelse er indtil videre sat ud af Kraft.

5) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 15 Mai 1854 forandret til „i Marts eller April."

bringes under Diskussion. Direktionen kan ogsaa til andre Tider sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder saadant hensigtsmæssigt. — § 9. Direktionen lader aarligen trykke og uden særskilt Betaling uddele til Foreningens Medlemmer en Udsigt over Foreningens Virksomhed i Aarets Løb, hvormed følger Afbildning og Beskrivelse af en eller anden merkelig Levning af Fortidens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysningen om Fædrelandets Fortidsmindesmerker til Gjenstand. — § 10. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efterat være benyttede, til en af Rigets Oldsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende.

J. Frich. R. Keyser. J. Nebelong. Chr. Holst. A. Tidemand.

LOVE

FOR DEN THRONDHJEMSKE FILIALAFDELING AF FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 18 Oktober 1851).

§ 1. Den Throndhjemske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Throndhjem, og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i søndre og nordre Throndhjems Amter. — § 2. Afdelingens Øiemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Oktober[1] Maaned, blandt de i Throndhjem værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance, og anmoder et af Foreningens Medlemmer om, som Kasserer at modtage og forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af November[2] Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regn-

1) Ved Generalforsaml. Besl. af 7 Decbr. 1854 forandret til: Januar.
2) Ved samme Beslutning forandret til: Februar.

skab med Bilag, der revideres og decideres under Eet med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening.

FORTEGNELSE

OVER ANTIKVARISKE GJENSTANDE, ANGAAENDE HVILKE FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING I SÆRDELESHED ØNSKER SIG OPLYSNINGER MEDDELTE.

Merkelige Kirkebygninger af Sten og Træ, — af sidste Slags især de saakaldte Stavekirker — med dertil hørende Forsiringer af Maleri og Snitverk, samt gamle Indskrifter med Runer eller latinske Bogstaver; — Kirke-Inventarium, Altere, Altertavler, Helgenbilleder, Kirkeklokker, Røgelsekar, Relikviekasser, Kalke, Døbefonter, Døbefade, udskaarne Stole og deslige Sager; — gamle og i Formen merkelige Husebygninger, baade Vaaningshuse og Stabbure, med deres Forsiringer og Indskrifter; — Levninger af gamle Bygninger, der kunne give Oplysninger om Bygningskunstens Standpunkt i Middelalderen, saasom Kirkeruiner og Ornamenter derhen hørende; — gammelt Husgeraad af Træ, Sten eller Metal, saasom Høisædes-Stole og andre Stole, Borde, Skabe, Kister, Drikkehorn og andre Drikkekar, Kjedler og deslige; — Bautastene og Stene med Runeinskrift, Stenkors og gamle Gravstene, merkelige Gravhauger og Stensætninger; — Sager fundne i Gravhauger, saasom Gravurner, Vaaben, Redskaber, Smykker, Afgudsbilleder eller Amuletter og lignende Sager; — samme Slags Gjenstande bevarede fra Oldtiden; — Mynter, — Brudesmykker, — Pergamentsbreve med Segl.

Foreningens Medlemmer.

(I Begyndelsen af Juni 1871.)

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Enkedronning Josephine.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Sophie.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Therese.
Hans Kongelige Høihed Prins Oscar.
Hans Kongelige Høihed Prins August.

Direktører:

Cand. jur. N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Kgl. Fuldmegtig H. Huitfeldt.
Arkitekt Chr. Christie.

Adjunkt Siegwart Petersen, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Rigsantikvarius B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Abbed Cochet, keiserlig Inspektør over de historiske og kirkelige Mindesmerker i Seine inférieure, i Rouen.
Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Kaptejn G. Munthe, paa Kroken i Sogn.
Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilson, i Lund.
Justitsraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G, Stephens, i Kjøbenhavn.
Justitsraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.

Aabel, Distriktslæge. Førde.
Aagaard, A., Kjøbmand. Tromsø.
Aalberg, S., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Kammerherre. Ulefos.
— H., Justitssekr. Kristiania.
— J., Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B., Verkseier. Nes ved Arendal,
Aarflot, M. A., Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor. Kristiania.
Aas, L, Byfoged. Kristiansund.
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Albrechtson, Advokat. Kristiansund.
Album, Overlærer. Drammen.
Alsing, Sorenskriver. Eidsvold.
Ameln, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— O., Sagfører. Arendal.
— S., Kjøbmand. Kristiania.
Andresen, Aug., Kjøbmand. —
— C., Høiesteretsass. —
— F., Kjøbmand. —
— H., Verksmester. —
— Joh., Kjøbmand. —
Angell, Ths., Kjøbmand. Bergen.
Anker, B. O., Sorenskriver. Stenkjær.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arbo, C., Cand. med. Kristiania.
Arboe, P. N., Maler. Drammen.
Arbuthnott, Mstrs. Sundalen.
Arctander, L., Kjøbmand. Kristiania.
Arentz, N., Adjunkt. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjøbenhavn.
Arnesen, D., Tegnelærer. Kristiania.
— Stiftskapellan. Throndhjem.
Arnold, Stadsingeniør. Skien.
Arntzen, C., Justitiarius. Kristiania.
— K. A., Stiftamtmand. —
— S. O., Distriktslæge. Bodø.
Arup, J. L., Biskop. Kristiania.
— T., Cand. jur. —
Aschehoug, G., Toldkass. —
Atkinson, Geo. London.
Aubert, Sorenskriver. Jarlsberg.

Balchen, F., Institutbestyrer. Kristiania.
Barstad, Løjtnant —
Bauman, Foged. Fredriksværn.
— Læge. Lillehammer.
— Skibsfører. Throndhjem.
Bätzmann, F., Journalist. Kristiania.
Beer, J., kgl. Fuldmegtig. —
Behrens, Seilmager. Bergen.
Bendeke, Joh., Løjtnant. Throndhjem.
Bendixen, Adjunkt. Kristiansund.
Benneche, H. A., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Kjøbmand. Throndhjem.
Berg, A. W., Sorenskriv. Kongsvinger.
— C. F., Overtoldbetj. Langesund.
— F., Handelsmand. Krokø.
— J. H., Byfoged. Fredrikstad.
— J. H., Skoledirektør. Thr.hjem.
— J. P., Sogneprest. Dypvaag.
— T. P., Proprietær. Throndhjem.
— W. O., —
Bergh, Ingeborg, Frue. —
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergstrøm, Axel, Statsraad. Stokholm.
Berner, H. E., Cand. jur. Kristiania.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Dispacheur. Bergen.
Beylegaard, Sogneprest. Tønsberg.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Bygmester. Kristiania.
Birch, F., Landhandler. Selbu.
Birkeland, M., Rigsarkivar. Kristiania.
— Biskop. Bergen.
Bjerkan, B. A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Bjørn, Henr. jun., Kjøbmand. Kragerø.
Bjørnson, P., Cand. jur, Kristiania.
Blaauw, H., Kjøbmand. Bergen.
Blagstad, Bundtmager. Throndhjem.
Blich, C., Høiesteretsass. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.
Blix, P., Arkitekt. Bergen.
Blom, Chr. H., Kjøbmand. Skien.
— Enkefru. Moss.
— H. J., Sogneprest. Melhus.
— S. M., Byfoged. Brevik.
Blytt, P. M., Kontorist. Bergen.

Boe, C. A., Sagfører. Arendal.
Boeck, Universitetsstipend. Kristiania.
— C., Professor. —
— W., fhv. Professor. —
Bonnevie, N., Amtmand. Arendal.
Borchgrevink, H. J., Kaptejn. Indhered.
Borg, Fr., Lensmand. Hevne.
Boye, J., Læge. Frosten.
— M. C., Toldkasserer. Laurvik.
— Wilhelm, Kandidat. Kjøbenhavn.
Brandis, G., Bager. Bergen.
Brandt, forhv. Oberst. Kristiania.
— Fr., Professor. —
Bredal, Sagfører. Moss.
Breder, Amtmand. Drammen.
Bredsdorff, Assessor. Kristiansand.
Brinch, Chr., Cand. Kristiania.
Brinchmann, C., Kjøbmand. Thr.hjem.
Broch. H. H., Kjøbmand. Horten.
— L., Oberstløjtnant. Kristiania.
— O. J., Statsraad. —
Brodkorb, Proprietær. Kjørbo.
— L. O., Vardø.
Bromander, A., Kjøbmand. Fr.hald.
Bruenech, J., Kjøbmand. Kristiania.
Bruland, Kontorist. Bergen.
Brun, A., Agent. Throndhjem.
— J., Apotheker. —
— J. N., Bundtmager. —
Bryhn, Stadsfysikus. —
Bryn, Læge. Kongsberg.
Brynie, B., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— O, Bureauchef. —
Brækstad, C F., Boghandler. Thr.hjem.
Bucher, Lithograf. Bergen.
Buck, Fr. B., Kjøbmand. Throndhjem.
Budde, Chr., Læge. Kristiania.
Bugge, G., Læge. Vefsen.
— J., Seilmager. Mandal.
— S., Professor. Kristiania.
— Advokat. Throndhjem.
Bull, A. S., Generalkrigskom. Kristiania.
— Skibsreder. Tønsberg.
— A., Kaptein i Søetaten. Bergen.
— C., Expeditionssekr. Kristiania.
— G., Stadskonduktør. —
Bull, J. R., Korpslæge. Bergen.
— B., Kontrollør. Kristiania.
Bødtker, Kaptein. Inderøen.
— J. E., Rektor. Kristiansund.
— J. D., Byfoged. Tønsberg.
Bøgh, V., Stiftsarkivar. Throndhjem.
— V., Kjøbmand. —
— O., Sorenskriver. Bergen.
Cappelen, D., Jernverkseier. Ulefos.
— Didrik, Grosserer. Skien.
— J. W., Boghandler. Kristiania.
Carstens, Overlærer. Throndhjem.
Charlton, E., Dr. Newcastle.
Christensen, Byfoged. Stavanger.
— Murmester. Throndhjem.
— H. R., Namsos.
Christiansen, Chr. Grosserer. Laurvik.
— H., Restauratør. Throndhjem.
Christie, Chr., Arkitekt. Kristiania.
— E., Politimester. Throndhjem.
— J. A., Kapellan. Ullensvang.
— J., Civilingeniør. Kristiania.
— J., Byfoged. Kragerø.
— W. H., fhv. Toldkass. Bergen.
— W., Amtsingeniør. Vefsen.
— W., Overtoldbetjent. Laurvig.
Collet, J., Justitssekretær. Kristiania.
— J., Amtmand. —
Coninck, E. de, Kjøbmand —
Coucheron, Skoledirektør. Tromsø.
Crawfurd, J. P., Grimstad.
— Dr. Bergen.
Daae, A., Skoleinspektør. Thr.hjem.
— L., Foged. Solnør.
— L., Universitetsbibliothekar. Kristiania.
Dahl, F. C., Kjøbmand. Throndhjem.
— J., Boghandler. Kristiania.
— Lensmand. Børsen.
— fhv. Landhandler. Orkedalsøren.
Dahll, Tellef, Geschworner. Kragerø.
Dahm, E., Læge. Kristiansand.
Danckertsen, Distriktslæge. Tromsø.
Daniels, Sognepræst. Bergen.

Danielssen, Overlæge. Bergen.
— Sagfører. —
Darre, fhv. Biskop. Throndhjem.
Dedekam, Andr., Skibsreder. Mandal.
— H., Proprietær. Kristiania.
— Søren, Kjøbmand. Arendal.
Dekke, A., Skibsbygmester. Bergen.
Devold, L., Farvermester. Aalesund.
Dick, Sogneprest. Akerø.
Dietrichson, C. A., Kjøbm. Kristiania.
— H., Postmester. Skien.
— Lor., Professor. Stokholm.
— Overlæge. Levanger.
Digre, J., Bygmester. Throndhjem.
Domaas, O., Prest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest. Ulvvik.
Dons, L, Kasserer. Throndhjem.
Dreier, M. N., Foged. Tromsø.
Drejer, Christen, Kjøbmand. —
— C. F., Kjøbmand. —
Drivdal, N., Cand. Flekkefjord.
Drolsum, A., Amanuensis. Kristiania.
Due, A., Frue. Wien.
— C., Indrulleringschef. Thr.hjem.
— F., norsk-svensk Minister. Wien.
— F., Kaptein. Throndhjem.
— O. C., Toldinspektør. Kristiania.
Dybwad, C., Boghandler. —
Dørum, P., Adjunkt. —
Ebbell, O. F., Arkitekt. Throndhjem.
— J., Kjøbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
Ege, C, Kjøbmand. Bergen.
Egeberg, J. H, fhv. Sorenskr. Kristiania.
— W., Kjøbmand —
Eger, L., Bureauchef. —
— & Co. —
— P., Foged. —
— Distriktslæge. Lurø.
Eliesson, J. C. P., Sorenskriver. Thoten.
Ellefsen, H. N., Sekretær. Thr.hjem.
Elster, Chr., Sorenskriver. Søndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Elvsim, C., Toldfuldmægtig. Thr.hjem.
Endresen, L., Faktor. Sundalen.
Eriksen, A. E., Kandidat. Kristiania.
Eriksen, B., Throndhjem.
— Edv., Kjøbmand Kristiania.
— Joh. Handelsfuldm. Thr.hjem.
— J. A., Student. Kristiania.
— Jul., Kontorist. Throndhjem.
— M, Stolmager. —
Erlandsen, R., Sagfører. Tønsberg.
— Kontorist. Stenkjer.
Essendrop, B., Sogneprest. Strinden.
— P., Stiftprovst. Kristiania.
Eugen, Napoleon Nicolaus, Prins. Stokholm.
Evans, John. London.
Ewerløf, Generalkonsul. Kjøbenhavn.
Falsen, Statsraad. Kristiania.
Fandrem, O. C., Komagfjord, Finmarken.
Faye, F. C., Professor. Kristiania.
— Fr., —
Fearnley, Professor. —
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Flock, Lensmand. Melhus.
Flood, Joh., Prest. Laurvik.
Foss, Wilh., Kjøbmand. Arendal.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Joachim, Konsul. Bergen.
— Herm., Kjøbmand. —
Friis, Joh, Rektor. Kristiansand.
Frisack, Læge. Grimstad.
Fritzner, J., Sogneprest. Thjødling.
Frølich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fugllie, Telegrafinspektør. Kristiansand.
Fæster, Th, Seilmager. Bergen.
Fürst, I. D., Student. Arendal.
— V., Kjøbmand. Kristiania.
Gad, Boghandler. Kjøbenhavn.
Galtung, O., Løjtnant. Bergen.
Geelmuyden, Kaptein. Throndhjem.
— Civilingeniør. Drammen.
Getz, M. Throndhjem.
Gjertsen, Fr., Skolebestyrer. Kristiania.
Gjessing, A., Adjunkt. Kristiansand.
— H., Kjøbmand. Kristiania

Gjessing, Oberstløjtnant. Throndhjem.
Glückstad, Sagfører. Namsos.
Gram, E., Kjøbmand. Throndhjem.
— I. B., Generalmajor. Fredrikshald.
— Sorenskriver. Hamar.
Gran, Alb., Kjøbmand. Bergen.
— Chr., Kjøbmand. —
Grimelund, Biskop. Throndhjem.
Grimsgaard, J. P., Overretssagf. Sarpsborg.
Grundt, Foged. Moss.
Grundtvig, Apotheker. Lillehammer.
Grønn, Indrulleringschef Kristiania.
Gundersen, H., Konsul. Langesund.
Guttormsen, Bygmester. Throndhjem.
Gylche, Overkontrollør. —
Gysler, J. Kristiania.
Haanshus, Apotheker. —
Haffner, Postexpeditør. Horten.
Hagemann, O. C. F., Slotsforvalter. Kristiania.
— Sagfører. Namsos.
Hals, P. N., Løjtnant. Kristiania.
Hamborg, Søren, Kjøbmand. —
Hammer, Rektor. Skien.
Hamre, Byfoged. Molde.
Hanno, von, Arkitekt. Kristiania.
Hansen A., Snedker. Throndhjem.
— C. M., Snedker. —
— F., Sagfører. Kristiansand.
— H. F., Skomager. Kristiania.
— J., Prest. Gjerdrum.
— Lars, Kjøbmand. Throndhjem.
— L. W., Kjøbmand. Stavanger.
— P. jun., Kjøbmand. Tromsø.
— Sogneprest. Vikedal.
— Sogneprest. Levanger.
— Toldopsynsbetjent. Vadsø.
Hanssen, J., Kasserer. Arendal.
Hanson, Th., Kjøbmand. Throndhjem.
Hansteen, A. B, Prest. Selbu.
Hansteen, W., Sogneprest. Haa.
Harbitz, Sogneprest. Nøterø.
— J., Skibsreder. Tønsberg.
Harmens, Løjtnant. Kristiania.

Hartman, Kjøbmand. Throndhjem.
Hasberg, Læge. Tønsberg.
Hauge, A., Sogneprest. Skien.
— E., Kjøbmand. Kristiania.
Havig, C. M., Lensmand. Vefsen.
— J. J., Lensmand. Namsos.
Heftye, Thom., Kjøbmand. Kristiania.
— — Student. —
Hegdal, J. H., Bager. Throndhjem.
Heiberg, A., Boghandler. —
— Chr., Professor. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Proprietær. Amble i Sogn.
— J. Student. Kristiania.
— O. B, Stadsfysikus. Bergen.
Heide, F., Mekanikus. Kristiania.
Helliesen, H. K., Statsraad. —
Helmers, H., Kjøbmand. Bergen.
Henrichsen, Rektor. Aalesund.
— F., Kaptein. Kristiansand.
— J., Bogholder. Kristiania.
— O. E., Bankdirektør. Bergen.
Henriksen, F. H., Kjøbmand. Tromsø.
Hesselberg, A., Kjøbmand. Kristiania.
Heydenrich, P., Sagfører. Flekkefjord.
Heyerdal, Læge. Kristiansand.
Hirsch, C., Læge. Throndhjem.
Hjelm, B., Kaptein. Kristiania.
— Winter, K., Handelsfulm. Kristiania.
— — Sagfører. Namsos.
Hjort, Brigadelæge. Kristiania.
Hjorth, Postfuldmegtig. —
— Notar. publicus. Kristiansand.
Hjorthøi, Bogtrykker. Arendal.
Hoë, G., Kjøbmand. Throndhjem.
Hoel, P., Kjøbmand. Skien.
Hoff, A., Adjunkt. Herlufsholm.
— Oberst. Throndhjem.
Hoffmann, Byfoged. Kongsberg.
Hofgaard, Sorenskriver. Stavanger.
Holck, Lithograf. Kristiania.
— Kaptein. Kjøbenhavn.
Holfeldt, M. K., Overlærer. Bergen.
Holmboe, C, Prest. Jevnaker.

Holmboe, Amtmand. Hammerfest.
— J. A., Overlæge. Bergen.
Holst, Fattigforstander. Drammen.
— C., Universitetssekr. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjøbmand. Tønsberg.
— P., Direktør. Moss.
— P., Th., Maler. Throndhjem.
Holter, Oberstløjtnant Throndhjem.
Holtermann, A., Kjøbmand. —
— Chr., Proprietær. Strinden.
— L., Sogneprest. Hol.
— M. T., Prest. Thr.hjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerø.
Horn, Toldkasserer. Moss.
— H. S., Bager. Throndhjem.
Hornemann, Assessor. —
— H., Forstander. —
Horster, Foged. Gudbrandsdal.
Houen, H, katholsk Prest. Bergen.
Hoy, Kjøbmand. Stavanger.
Huitfeldt, H., kgl. Fuldm. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Laurvik.
Hysing, Joh., Civilingeniør. Drammen.
Hørbye, J. C. Forstmester. Kristiania.
Høst, Universitetsboghand. Kjøb.havn.
Ibenfeldt, L. Aalesund.
Ihlen, J., Advokat. Kristiania.
— N., Kapteinløjtnant. —
Ingjer. L, kgl. Sekretær. —
Irgens, J., Kjøbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— Kunstmaler. Kristiansand.
Iversen, B., Handelsmand. Thr.hjem.
Jacobsen, O. J., Handelsfuldm —
Jarmann, J. S., Verksejer. Kristiania.
— J. V., Sogneprest. Nordre Fron.
Jebsen, P., Kjøbmand. Bergen
Jensen, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Jensen, J., Cand. polyt. Grenaa.
— Th., Proprietær. Havsten ved Throndhjem.
Jenssen, Hans P. Throndhjem.
Jentoft, Cand. jur. Vadsø.
Jessen, Hein., Kjøbmand, Kristiania.
Johansen, Chr. Throndhjem.
Johannesen, Handelsfuldm. Bergen.
Johnsen, B. C., Handelsfulm. Thr.hjem.
Johnson, Chr., Kjøbmand. Krist.sund.
— fhv. Havnedirekt. Kristiania.
Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Kaas, Bygningsinspektør. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Ørskog.
Kallevig, I., Kjøbmand. Arendal.
Kamstrup, Handelsmand. Thr.hjem.
Keyser, C., Cand. theol. Kristiania.
Kildal, P. W. W. Kjøbmand. —
Kittel, Statsfysikus. Arendal.
Kiær, A., Grosserer. Fredrikstad.
Kjelland. A. C., Kjøbmand. Stavanger.
— A., Civilingeniør. Thr.hjem.
— G., Stadsingeniør. Fredrikshald.
Kjellstrøm. M. Hevne.
Kjøbenhavns kongl. Bibliothek.
Klem, Kjøbmand. Throndhjem.
Klinge, Underfoged. —
Klingenberg. H., Kjøbmand. —
— J. B., Major. Kristiania.
— O., Foged. Melhus.
Kloumann. Generalmajor. Bergen.
Knoff, Richard, Kjøbmand. Thr.hjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knudtzen, C. G., Handelsbetj. Farsund.
— S. S., Rektor. Drammen.
Knudtzon, C. A., Kjøbmand. Th.hjem.
— C. L., Mægler. —
— Chr., Kjøbmand —
— H. N., Kjøbmand. —
— H. T., Kjøbmand. —
— N., Kjøbmand. Krist.sund.
Koch, J. Løjtn i Søestaten. Horten.
— T. K., Sogneprest. Verdalen.
Kongsbergs Middelskole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.
Kopp, H., Kjøbmand. Kristiania.
Koren, Aug., Læge. Nordfjord.

Koren, Wilh., Provst. Selje.
Krafft, C., Fabrikant. Kristiania.
Kraft, Edv., Cand. jur. Mandal.
— J., Sorenskriver. Orkedal.
Kramer, Kjøbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptein. Throndhjem.
Krieger, Minister. Kjøbenhavn.
Kristiania Haandverkerforening.
Kristiansands —
Kristiansunds Læseforening.
Krog, Student. Throndhjem.
Krogh, G. F., Agent. —
— J. C., Cand. jur. Kristiania.
Krohg, G. A., kgl. Fuldm. Kristiania.
— H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Kræpelien, J., Kjøbmand. Bergen.
Køhler, Boghandler. Throndhjem.
Køkeritz, Kjøbmand. Kristiania.
Lammers, G., fhv. Sogneprest. —
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Langeland, Apotheker. Namsos.
Langlet, Arkitekt. Stokholm.
Larsen, O. P., Læge. Fredrigshald.
— P., Kontorist. Bergen.
Lassen, C. F., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Kandidat. Kristiania.
— Wilh., Bureauchef. —
— Læge. Stavanger.
Lehmann, Expeditionssekr. Kristiania.
— H., Læge. Bergen.
Lian, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Odense.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Boghandler. Kjøbenhavn.
— Chr. B., Kjøbmand. Bergen.
Lindemann, L. M., Organist. Kristiania.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe. von der, F., Arkitekt. —
— J., Biskop. Kristiansand.
Lohse, Handelsfuldmegtig. Nærø.
Lorange, A. L., Student, Kristiania.
Lothe, Apotheker. Bergen.
Lowzow, C. F., Premierløjtn, Løjten.
Ludvigsen & Schjelderup, Kjøbmænd. Kristiania.

Lund, Eman., Kaptein. Bergen.
— H., Sorenskriver. Namsos.
— Jac., cand. mag. Drammen.
— Joh. T., Handelsm. Thr.hjem.
— O., Læge. Kristiania.
— P. L., Konsul. Arendal.
— T., Kapteinløjtnant. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsø.
Lundgreen, H., Kjøbmand. Thr.hjem.
— Hilm, Kjøbmand. —
Lundh, O. G., Cand. jur. Kristiania.
Lyngh, Th., Bureauchef. —
Lysholm, O., Kjøbmand. Throndhjem.
Løchen, H., Proprietær. Sundnes.
Løken, J., Kjøbmand. Kristiania.
Løkke, Overlærer. —
Løvenskiold, C., Premierløjtn. —
— O., Højesteretsass. —
Mack, J. D. F., Kjøbmand. Tromsø.
Magelssen, Politimester. Bergen.
Magnus, G., Foged. Grimstad.
Major, Kommandant. Munkholmen.
Malling, Bogtrykker. Kristiania.
Mandelgren, Artist. Stokholm.
Mandt, M., Lensm., Mo i Thelemarken.
Manthey, A. C., Statsraad. Kristiania.
— A. V., Højesteretsass. —
Mariboe, Assessor. —
Martens, D., Boghandler. Bergen.
— Ditlev, Bager. —
— Sogneprest. Maalselven.
— D., Korpslæge. Bergen.
— Joh. B., Kjøbmand, —
Matheson, J., Kjøbmand. Thr.hjem.
Mathiesen, H., Strinden.
Matzow, G., Mægler. Throndhjem.
— H., Kjøbmand. —
Maurer, Tømmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktør. —
Meier, F., Farmaceut. Ekersund.
Meinich, H. T., Amtmand. Lillehammer.
Meisterlin, W. M., Kjøbmand.
Meldal, Statsraad. Kristiania.
— Etatsraad. Kjøbenhavn.
Melsom, J., Skibskaptejn. Tønsberg.
Meydell, G., Bergmester. Kristiania.

Meydell, fhv. Generalmajor. Kristiania.
Meyer, Thrap-, H., Arkitekt —
— Thv., Kjøbmand. —
— S., Kjøbmand. Vardø.
Michelsen, Konsul. Bergen.
Moe, O. A., Kjøbmand. Throndhjem.
— B. C., Handelsfuldm. —
Moestue, T., Kjøbmand. Kristiania.
Mohn, Fredr., Kjøbmand. Bergen.
Monrad, M., Professor. Kristiania.
Monsen, Telegrafinspektør. Thr.hjem.
Montelius, O., Dr. Stokholm.
Mosling, H., Arkitekt. Throndhjem.
Motzfeld, Stiftamtmand. —
Munch, A., Professor. Kristiania.
Muus, N., Kjøbmand. Stenkjær.
Mülertz, Sogneprest. Drangedal.
Müller, res. Kapellan. Verdalen.
— W., Læge. Sundalen.
Münster, T. G., Provst. Laurvik.
Myhre, Edv., Bordskriver. Thr.hjem.
— G., Kjøbmand. Kristiania.
Møller, C., Kjøbmand. Throndhjem,
— C. F., Guldsmed. —
— M., Frøken. Fredrikshald.
— H. L., Kjøbmand. Kristiania.
— H. K., Sagfører. Næsne.
Nannestad, B., Sorenskriver. Drøbak.
— F. P., Foged. Molde.
Neergaard. Ant., Sagfører. Vadsø.
Neuhaus, C., Kjøbmand. Bergen.
Nicolaysen, J., Foged. Gannestad.
— L. W. Kjøbmand. Kr.ania.
— N., Antikvar. —
Nielsen, Chr. Throndhjem.
— M., Student. Inderøen.
— Mart., Byfoged. Haugesund.
— N. J. Postmester. Tromsø.
— P., Byfoged. —
— P. C., Løjtnant Kristiania.
— Th., Bager. Throndhjem.
— Y., Cand. mag. Kristiania.
Nissen, R. T., Professor. —
— Apotheker. Farsund.
Nordvi, A. C., Kjøbmand. Finmarken.
Noodt, Urmager. Throndhjem.

Nordtømme, Lensmand. Meldalen.
Norum, Sorenskriver. Hadeland.
Nygaard, M., Adjunkt. Kristiansand.
Næss, J., Rebslager. Throndhjem.
— Guldsmed. —
Oldenborg, P., Kjøbmand. —
Olrog, Toldinspektør. Kristiansand.
Olsen, A., Landbrugsskolebestyrer. Søndfjord.
— C., Ølbrygger. Throndhjem.
— Elling, Landhandler. Drønen, pr. Aalesund.
— H., Mekanikus. —
— O., Kjøbmand. Tønsberg.
— Dyrlæge. Arendal.
— Z., Arbeidsbestyrer. Thr.hjem.
Onsum, Kjøbmand. Kristiania.
Opmaalingskontor, det geografiske. Kristiania.
Oscar Gustav Adolf, Prins. Stokholm.
Oscar Carl August, Prins. —
Oscar Carl Wilhelm, Prins. —
Osmundsen, J. M., Skolelærer. Farsund.
Ottesen, Arth., Handelsfuldm. Kristiania.
Otto, Løjtn. i Søetaten. Fredriksværn.
Over-Rein, Cand. Stenkjær.
Parelius, M., Kjøbmand. Thondhjem.
— N., Kjøbmand. Kristiansund.
Paulsen, H., Sagfører. Skien.
Paus, Byfoged. —
Petersen, A., Sagfører. Throndhjem.
— A., Coiffeur. Bergen.
— A. B., Byskriver. Kristiania.
— C. F., Kjøbmand. —
— C. G., Sagfører. Namsos.
— Chr. Ph., Sagfører. Grimstad.
— G., Bogtrykker. Thr.hjem.
— H. H., Overlærer. —
— Joh., Kjøbmand. Bergen.
— M. S., Kjøbmand. Grimstad.
— P., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Farmaceut. —
— Siegw., Adjunkt. —
Pettersen, K., Adjunkt. Tromsø.
Pieme, J. Throndhjem.

Platou, Borgermester.	Bergen.
Prahl, Jan., Dr. med.	—
Prahm, J. N., Cand. phil.	Kongsberg.
Printz, H. C., Læge.	Land.
Qvam, Fredrikke, Frue.	Stenkjær.
Ramm, H., Auditør.	Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent.	Throndhjem.
Randklev, Student.	Leksø.
Rasch, H., Professor	Kristiania.
Ravn, Premierløjtnant.	Kristiansand.
Rehbinder, Oberst.	Fredrikstad.
Reimers, H., Kjøbmand.	Bergen.
Reiss, Kjøbmand.	Kristiania.
Rested, fhv. Sorenskriver.	Mandal.
Reusch, B., Kontorist.	Bergen.
Richter, O., Advokat.	Indhered.
Riddervold, H., Statsraad.	Kristiania.
— Cand. theol.	Throndhjem.
— Overtoldbetj.	Kristiania.
Riis, Bankkasserer.	—
Ring, Th., Lensmand.	Odalen.
Rode, F., Sogneprest.	Lier.
Rohde, Chr. L., Kjøbmand.	Kristiania.
Rolfsen, Mælter.	Bergen.
— Jac.	Stod.
Roosen, C. B., Ingeniørkapt.	Kristiania.
— Hermann, Cand.	Horten.
Ross, Im., Skolebestyrer.	Bergen.
Rupricht-Robert, Arkitekt.	Paris.
Ruud, F., Kjøbmand.	Kristiania.
Rye, M. A., Sorenskriver.	Hønefos.
Rygh, O., Professor.	Kristiania.
— K. D., Adjunkt.	Throndhjem.
Ræder, G., Oberst.	Kristiania.
Røhme, Lensmand.	Stod.
Rønneberg, R., Kjøbmand.	Aalesund.
Røyem, P., Kjøbmand.	Throndhjem.
Salvesen, S., Sagfører.	Farsund.
Samson & Wallin, Boghandl.	Stokholm.
Sandborg, Civilingeniør.	Drammen.
Sanne, Prokurator.	Aalesund.
Sars, E., Universitetsstip.	Kristiania.
Saxe, L., Forstkandidat.	Hamar.
— O., Cand. theol.	—
Saxlund, Højesteretsass.	Kristiania.
Schanke, Byfoged.	Sandefjord.
Schaufel, H., Forpagter.	Stenkjær.
Schavland, Prest.	Throndhjem.
Schirmer, Bygningsinspekt.	Kristiania.
Schive, J. M., Foged.	Levanger.
— Lensmand.	Selbu.
Schiøtt, Brigadelæge.	Kristiania.
Schjøth, H. K., Cand. mag.	—
Schmelck, J. H., Kjøbmand.	—
Schmidt, Bager.	Throndhjem
Schnabell, H. C., Kjøbmand.	—
Schnitler, D., Kaptein.	Kristiania.
Schou, H., Kjøbmand.	—
Schram, Kjøbmand.	—
Schrøder, O., Sagfører.	Arendal.
Schrøeder, Sorenskriver.	Thvedestr.
Schrøeter, J., kgl. Fuldm.	Kristiania.
Schultz, Skattefoged.	—
Schwensen, C., Kjøbmand.	—
— J. H., Kjøbmand.	—
Schüren, W., Kjøbmand.	Throndhjem.
Schønheyder, O., Civilingeniør.	Harmar.
— J., Cand. mag.	Kristiania.
Schøyen, Stempletpapirsforv.	—
Segelke, A., Bureauchef.	—
Seierstedt Premierløitnant.	Thr.hjem.
Sellevold, A. J.	—
Selmer, Forstmester.	—
Sibbern, Statsminister.	Stokholm.
Siewers, A., Kjøbmand.	Kristiania.
Sinding, Chr., Cand. theol.	Fredrikshald.
— J. C., fhv. Apotheker.	—
Skjelderup, J., Postmester.	—
Smith, Oberstløjtnant.	Hedemarken.
— Sogneprest.	Hammerfest.
Sohlman, A., Redaktør.	Stokholm.
Solberg, E., Byskriver.	Throndhjem.
Sommerfelt, Oberstløjtnant.	Bergen.
— Løjtnant.	Kristiania.
Sommerschild, J., Kjøbmand.	Namsos.
— H. J., Kapt.	Værdalen.
Sparkes, J. C. L.	London.
Stabell, P. Kjøbmand.	Throndhjem.
Stang, C., fhv. Adjunkt.	Kristiania.
— F., Statsraad.	—
— N., Sagbrugsejer.	Fredrikshald.

Stang, O. And., Kjøbmand, Fr.hald.
— Thom., Kjøbmand. —
Steen, J. W., Rektor. Stavanger.
— Fr., Sagfører. Bergen.
Steensballe, Boghandler. Kristiania.
Steenstrup, C. C., Verksmester. Horten.
— Toldinspektør. Skien.
Stein, C. J., Lensmand. Lurø.
Stenersen, Bureauchef. Kristiania.
— Ølbrygger. —
— L., Cand. mag. —
Stibolt, C. N., Konsul. —
Stokholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. Bergen.
Storjohann, J. W., Kjøbmand. —
Storm, Farmaceut. Throndhjem.
Strøm, Enkefrue. Kristiania.
— Snedker. Throndhjem.
— S., Kjøbmand. Kristiania.
Strømsø, H., Postexpeditør. Thvedestr.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Stuwitz, A., Kjøbmand. Bergen.
Styrmoe, Proprietær. Drammen.
Størmer, Civilingeniør. Fredrikshald.
Sundt, Eil., Sogneprest Eidsvold.
Sunne, Skibsfører. Arendal.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Sverdrup, H. Lekø.
Swendsen, W., Handelsm.. Søndmøre.
Synnestvedt, T., Foged. Solør.
Sømme, Jacob, Kjøbmand. Stavanger.
Sønnichsen, S. E. Kristiania.
Sørensen, H., Direktør. Horten.
— S. O., Adjunkt. Stavanger.
Sørenssen, E, Sorenskriver. Tønsberg.
— fhv. Generalmaj. Kristiania.
Thams, Th., Restauratør. Throndhjem.
Tharum, J., Kjøbmand. —
Thaulow, A., Løjtnant. Kristiansund.
— Chr., Kjøbmand. Thr.hjem.
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver. Laurvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Theiste, Toldkasserer. Skien.
Thesen, Kjøbmand. Bergen.
Thome, fhv. Generalmajor. Thr.hjem.
Thomesen, O., Assessor. Kristiania.
Thomle, I. S., Højesteretsass. —
Thorp, Chr., Kjøbmand. —
Thorstenson, Sorenskriver. Skien.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Thr.hjem.
Thue, Toldinspektør. Kristiansund.
Thuesen, Politimester. Laurvik.
Tidemand, A., Professor. Düsseldorf.
Tillisch, Kjøbmand. Bergen.
Tonning, Overtoldbetjent. —
Tostrup, H., Guldsmed. Kristiania.
— Chr., Kjøbmand. —
Trampe, Greve, fhv. Amtmand. Throndhjem.
— Søløjtnant. —
Treschow, N., Jernverksejer. Laurvik.
Tønnesen, T. O., Provst. Holme.
Ullmann, A., Cand. mag. Kristiania.
Ulstad, R., Cand. theol. Levanger.
Undseth, Ingv., Skoleelev. Thr.hjem.
Unger, C., Professor. Kristiania.
— A., Murmester. —
— F., Murmester. —
Upsala Universitetsbibliothek.
Valeur, Indrulleringschef. Kristi.sand.
Wang, Fr., Kjøbmand. Kristiania.
Wedel-Jarlsberg, E., Bureauchef. —
— Ferd., Kapteinl. —
— H., Baron. Bogstad.
— H., Baron. Berum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiberg, J. E., Eidsvold.
Veiby, H., Overtoldbetjent. Kragerø.
Weisse, Adjunkt. Fredrikshald.
Werner, W., Bogtrykker. Kristiania.
Wessel, Ingeniørkaptein. Fredrikstad.
— H., Lensmand. Verdalen.
Vetlesen, G., Byfoged. Arendal.
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Width, B. M., Kjøbmand. Molde.
Willumsen, H. Kjøbmand. Kristiania.
Wilse, Læge. —
Winkel-Horn, Mag. Kjøbenhavn.
Winsnes, Cand. theol. Throndhjem.
Wisbech, Løjtn. i Søetaten. Horten.

Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstløjtn. Kristiania.
Wolff, J. H., Student. Kristiania.
Worsøe, C., Amtmand. Bodø.
Voss, V., Skolebestyrer. Fredrikstad.
— P., Skolebestyrer. Kristiania.
Young, N. O., Kjøbmand. Kristiania.
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Løjtnant. Throndhjem.
Øie, Sivert, Gaardbruger. Melhus.
Øien Seilmager. Throndhjem.

Ifølge ovenstaaende Liste ere Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	14	
Upsala	1	
Kjøbenhavn	11	
Herlufsholm	1	
Odense	1	
Grenaa i Jylland	1	
London	3	
Newcastle	1	
Paris	1	
Düsseldorf	1	
Wien	2	
		37

Kristiania Stift.

Kristiania	230	
Fredrikshald	15	
Fredrikstad	6	
Sarpsborg	1	
Moss	6	
Drøbak	1	
Hønefos	1	
Drammen	11	
Kongsberg	5	
Horten	7	
Tønsberg	10	
Sandefjord	3	
Laurvik	9	
Fredriksværn	2	
Landsbygderne	15	
		322

Hamar Stift.

Hamar	4	
Kongsvinger	1	
Lillehammer	3	
Landsbygderne	10	
		18

Kristiansands Stift.

Kristiansand	16	
Skien	12	
Brevik	1	
Langesund	2	
Kragerø	5	
Thvedestrand	2	
Arendal	16	
Grimstad	5	
Lillesand	1	
Mandal	4	
Farsund	4	
Flekkefjord	2	
Ekersund	2	
Stavanger	9	
Haugesund	1	
Landsbygderne	10	
		91

Bergens Stift.

Bergen	73	
Aalesund	5	
Landsbygderne	13	
		91

Throndhjems Stift.

Throndhjem	149
Kristiansund	10

Molde	3	
Levanger	4	
Stenkjær	6	
Namsos	9	
Landsbygderne	40	
		221

Tromsø Stift.

Tromsø	18	
Bodø	2	
Hammerfest	2	
Vadsø	3	
Vardø	2	
Landsbygderne	10	
		32
Tilsammen		812
hvoraf i Landsbygderne	98	

BERGENS MUSEUMS

TILVÆXT AF OLDSAGER I 1870.

---

1. a) Haandledsring af Bronze, hvis Endestykker ere afbrudte og borte. Dens Tvermaal er omtrent 2¾" og øverst over Midten ½" bred; flad med dybt indridsede Tungeforsiringer, hvorimod Enderne har været afrundede. b) Do. af samme Størrelse, men med ikke fuldt saa dybe Forsiringer, hvorhos den har strødde Punkter som smaa Øine. c) Do. Do. brudt i 2 Dele og hvis ene Ende er bøiet til en Krog, den anden afbrudt og borte. Den er lige bred overalt — 2½" og har Hageforsiringer. Omtrent paa Midten er et 3 Gange omsnoet smalt Baand, vel 1''' bredt.

   Fundne paa Gaarden Østbø paa Hundvaagøen i Hetlands Prestegjæld, men nærmere Omstændigheder savnes. (2525—27).

2. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Lerurne, brudt i mange Stykker og ufuldstændig; har været potteformet, temmelig stor og smukt forsiret med Cirkellinier, Striber, Slyngninger og Punkter; om Mundingen har været anbragt et Jernbaand, hvoraf Levninger ere synlig. b) Korsformet Bronzefibula, ender i et Dyrehoved og har øverst en rund Knop ligesom paa Tverbjelkens Ender. Buen har 10''' Spændvidde, stærkt udtunget og prydet med en riflet Rhomboide. Længde 4½", Tverbjelken 2". Brudt i 2 Dele, ligesom ogsaa et Stykke af Hovedet er afbrudt, men tilstede. c) Do., hvis Endehoved og ene Arm er næsten borte, men forresten fuldstændig lig foregaaende; har Tungen eller Naalen fastrustet til Fibulaen. d) Do. har formentlig været af samme Størrelse. Endestykket er borte og den er i det Hele mere flad end de foregaa-

ende; Knopperne fladtrykte; Buens Spændvidde ¾", udtunget med Linieforsiring ligesom de øvrige Dele af Fibulaen. e) Lille do., ender i en halvcirkelrund Plade; 2" lg., og Knopperne for største Delen borte. Buens Spændvidde ¾" prydet med 2" omløbende Linier. f—l) 5 do., ensformede, og Brudstykker af 2 lignende; bestaar kun af en Bue med en halvcirkelrund Plade i hver Ende; varierer i Længde fra 1¾—2½" og Buen fra ½ til ¾" uden Sirater. m—n) Lille korsformet do. og Brudstykke af en lignende, 1"4"' lg.; Buen 7"' og skarp paa Ryggen. o) Ringspenne af Bronze, 2"' tyk og 11"' i Tvermaal; har en bevægelig Krog, lukket med en Nitnagle, men Naalen er borte. p) Do., brudt i 3 Dele, 1" i Tvermaal og Naalen tilstede, men løs for sig. Tykkelsen er forskjellig, da den paa 4 modstaaende Steder er bredere udhamret. q) Do., bestaaende af 2 Ringe, en ydre og en indre, forbundne ved et mellemliggende Stykke, der har 4 større og 4 mindre gjennemskaarne Aabninger. Tvermaal 1"4"'; den indre Rings 7"'. r) 3 Bronzenaale, hvoraf den ene har i øverste Ende en svanelignende Figur med 2 gjennemborede Huller; afbrudt paa Midten. Den anden har en Knap og derunder et Hul. Den tredie er afbrudt tvert over Hullet og øverste Stykke borte. s) 5 Bronzeknapper med sølvforgyldte Plader, hvis Yderrand er tagget, og 2 Sølvplader til lignende, 4"' i Tvermaal. t) 9 Brudstykker af Bronzeringe og Plader, ganske smaa. u) Brudstykker af Jern, hvoraf et synes at kunne henføres til en Kniv. v) Skive af Vegsten (Haandsneldehjul?) med Hul i Midten, 3"' tyk og 1"4"' i Tvermaal. x) Haandsneldehjul af Vegsten i Form af en fladtrykt Kugle med Hul i Midten; Tvermaal 1½". y) Do., skiveformet, ½" tyk og 1"5"' i Tvermaal. Paa begge Fladsider er den prydet med 5 Cirkellinier, men paa den ene tillige med tætte Indhakninger mellem Linierne; paa Rundsiden sees to Linier ved øverste og nederste Rand, delt i 4 Dele ved vertikale Linier. z) Rund Lerperle, der har havt brun Glasur, 4"' i Tver-

maal og lidt høiere end bred; samt nogle Skiver Marienglas, en Fortand og 2 Sidetænder af en Oxe eller Ko.

Fundne i en Haug paa Gaarden Vest-Ly i Ly Prestegjæld paa Jæderen, men nærmere Omstændigheder savnes. (2528—54). 1 og 2 indsendte af Toldinspektør Schive i Stavanger.

3. Meissel af graa Sandsten, omtrent $4\frac{1}{4}$" lg., helt afrundet og slebet for Eggen, hvor den er $1\frac{1}{4}$" br.; Banen $\frac{3}{4}$" i Tvermaal og hele Stykket omtrent $1\frac{3}{8}$" i Gjennemsnit; har formentlig været helt afslebet, men er nu forvitret. Funden i Nærheden af Pladsen Skiddedalsbakken under Gaardene Aasthvet i Aasene Sogn, Hammers Prestegjæld og givet af Ole Carlsen. (2555). (Jfr. N. Fornl. 815, Aarsb. 1869 S. 62 og 113 ff.)

4. Gravfund fra yngre Jernalder: a) Tveegget Sværd, brudt i 3 Dele; Spidsen og Knappen borte; Klingens nuværende Længde $22\frac{1}{2}$" og Bredest 2"; Parerstangen $4\frac{1}{2}$" og tyk $\frac{7}{8}$"; Grebet $3\frac{1}{2}$" lg. og med Benhylster. b) Øxeblad, brudt over Skafthullet og øverste Del borte; $3\frac{1}{2}$" br. over Eggen.

Fundne paa Gaarden Vela i Sands Sogn, Ryfylke, i en liden Haug, 1 Alen høi og 4 Alen i Tvermaal, uden Gravkammer og omgivet ved Foden af en Rad Stene. Sværdet laa i Retning fra Øst til Vest og Øxen under Sværdet. Givet af Veiarbeidsbestyrer J. K. Christie. (2556—57).

5. Redskab af Bronze eller Messing, formentlig Grebet af en Kniv eller Dolk 3" lg., forsiret med Siksakfigurer med op- og nedadvendte Spidser. Den øverste ovale Endeplade er $1\frac{1}{4}$" og $1\frac{1}{2}$" med korsformet Indskjæring; den anden Ende er flad tilhamret med 3 Naglehuller, formentlig til Befæstelse af Bladet. Funden 1870 paa Gaarden Tuv i Kleps Sogn i en liden rund Haug nærved en Langhaug med opreiste Stene for Enderne. (2558).

6. To sammenblandede Gravfund fra ældre og yngre Jernalder: a) Fibula af Bronze (Pl. II fig. 13) usædvanlig stor, men ikke ganske fuldstændig. Den har været næsten overalt forgyldt og maaske blaa emailleret paa særskilt fremtrædende Dele

af Forsiringerne. Buen eller Midtpartiet har en Spændvidde af 3" 4"', bred over Midten 1" 2"' og ved Enderne 1" 6"'. Paa Midten af Buens Overflade er anbragt en oval ophøiet Plade (fig. 13 b) 1¼" lg. og 8"' br. med en opstaaende Stift i hver Ende, hvorpaa har været anbragt en cirkelrund Skive, 2" 10"' i Tvermaal, med en noget indadbøiet Kant, vel 4"' høi og prydet med fine Rudeforsiringer, afdelt i 4 Dele ved vertikale Striber og Tverstreger 3 og 3 sammen. Skiven (se fig. 13 c) har en aaben Gjennemskjæring i Bunden, svarende til den førnævnte ovale Plade og 2 Huller for dens Stifter. Denne Skive, der ved sine høie Kanter faar nogen Lighed med en dyb Talerken, har formentlig været fyldt med en Masse, lig den, som senere vil blive omtalt, hvori sandsynligvis har været indlagt Mosaikforsiring tilligemed en Ring eller anden Indretning i Midten, hvorpaa igjen har været befæstet et kupelformet Sirat (fig. 13 d) af 1" 9"' Tvermaal og 1" høi med gjennemskaarne triangulære Figurer og Knap paa Toppen; herpaa har vel atter staaet en eller anden Gjenstand, hvad den fremragende Jernspids lader formode. Forresten har Kuppelen Rudeforsiringer og 4 Tappe til Befæstelse. Paa begge Sider af den store Skive er Buen prydet med kunstige Slyngninger, der danne ubestemmelige Figurer, og har derhos en 3"' høi nedadgaaende Rand med Riffelforsiringer, samt 2 runde Huller paa den ene Side uden tilsvarende paa den anden. Til Buens ene Ende — øverste — slutter sig en uligesidet firkantet Plade, omgivet af en 5"' rudeforsiret noget indadbøiet Kant eller Ramme. Pladen er 2" bred indved Buen, men 2" 3"' yderst og 1¼" udløbende. Til Buens anden — nederste — Ende slutter sig ligeledes en Plade, hvis Sider ere udhuggede, indved Buen omtrent 2" br. men yderst 1" 5"' br.; derefter følger da Endestykket — en cirkelrund Skive af 1" 5"' Tvermaal. I Vinklerne, som disse to Plader danne med hinanden, er anbragt en mindre Udbugning af ½" Tvermaal. Hele Partiet er, ligesom de foregaaende, omgivet af en rudeforsiret Kant, 5"' høi; de smaa

Udbugninger ere dækkede med en Plade, hvorpaa en Jernstift, formentlig til Anbringelse af et Sirat; desuden ere de forbundne med hinanden ved et Bronzebaand. Saavel Over- som Understykket har været fyldt med en Masse (Gibs?), hvoraf ikke ubetydeligt er tilbage, og at derpaa har været anbragt Glasflus og smaa Stene i Mosaik, tør man slutte deraf, at en Del saadanne Indfatningsstykker, dels indesluttet i smaa Bronzeringe, dels løse, ere tilstede, der ikke skjønnes at kunne være anvendt andensteds. Hele Fibulaens Længde 8" 3'''; Tungen eller Naalen borte, men Fragment af Hagerne synlige[1]).

b) 2 smaa Bronzeringe, hvoraf den ene er fyldt med Gibsmasse med paalagt Glasflus, samt en Mængde smaa Stene og Stykker af Ringe, henhørende til a.

c) En Del smaa Bronzefragmenter, formentlig ogsaa henhørende til a.

d) Bronzefibula, der har nogen Lighed med et skjævt Kors. I Midten en rund, lidt convex Skive, omgiven af en høi Rand og forsiret med Spiralfigurer og Slyngninger, 1" i Tvermaal. Den høire Arm er 7''' lang og bred og prydet med 2 Slanger, der sno sig om hinanden saaledes, at Hovederne støde op mod Midtpladen; den venstre Arm er kun 5''' lg. men 7''' br., har ingen Figurer, men derimod et 3''' dybt halvcirkelformet Indsnit. Den øverste fremspringende Del er i Et og Alt lig høire Arm. Den nedre Forlængelse, som egentlig skulde give Fibulaen den rette Korsform, mangler og har heller aldrig været anbragt paa Smykket. Det Hele har været forgyldt og blaa emailleret. Paa Undersiden sees 3 Tappe med gjennemborede Huller

1). Dette er den fjerde spenne af dette slags, som er fundet her i landet (jfr. Aarsb. 1868 s. 150—151), og har stor interesse derved, at de øvriges manglende dele kunne suppleres af denne. Dens egne mangler kunne fuldstændiggjøres ved at sammenligne den med en fra Baahuslen (Montelius från Jernåld. pl. 7 fig. 7).

N. Nicolaysen.

(Fra Bærdal i Lekanger haves en noget lignende, jfr. N. Fornl. 471).

e) 2 skaalformede Fibulaer, 3" 8''' lg. og 2½" over Midten. Hovedforsiringerne bestaa af 2 Rhomboider, forbundne ved en liden rund Plade, ligesom ved hver Vinkel findes en lignende, hvorpaa sees Naglespidse; midt i Rhomboiderne en Facet med ubestemmelige Figurer, hvilke ogsaa ere anbragte ellers overalt.

f) 2 do., fuldstændig lig foregaaende. Begge Par ere mere eller mindre beskadigede.

g) Trækar, potteformet, sammensat af tynde Stave, er sammenfaldt og ukomplet, da nogle Stave mangle eller ere hensmuldrede til Smaastykker. Bunden mangler, men sees at have hvilet i en False. Den har været omgivet af brede Bronzebaand, hvoraf Fragmenter ere tilbage og desuden forsiret med Cirkelstriber mellem Baandene. Mundingens Tvermaal har været lidt over 6", at dømme efter nedenbeskrevne Hank, Høiden 6" og Bunden formentlig ikke over 5".

h) Hank af Bronze med en Spændvidde af 6" 3''' og Huller i Enderne for Kroge; paa Midten flad udhamret i en Længde af 3", bred ⅓" med opstaaende Kanter; forresten smal og skarp. Brudt i 2 Dele.

i) Fragmenter af Bronzebaand, 1" 9''' br. og meget tynde. Formentlig har der været anbragt et ved Mundingen og et ved Bunden af Karret g.

j) 2 Bronzekroge med hjerteformede Skilte, hvori er anbragt Huller til Befæstelse, 2" 5''' lg. og bredest 11'''. De ere udvendig forsølvede og prydet med en Borde af skraaliggende Striber.

k) 4 Bronzenagler med runde Hoveder og Brudstykke af en 5te; formentlig henhørende til Skiltene.

l) Bøileformet Bronzeredskab, hvis tilspidsede Ender ere snoede sammen til en Knude. Paa den øverste bredere Bøining er et gjennemboret Hul, hvori maaske har

siddet en Jernløber, men af denne er kun Spor tilbage. Lang 1" 3''' og bredest 8'''.

m) 2 Bronzenaale, hvoraf den ene 3" 3''' lg. og hvis øverste Ende er flad udhamret og bøiet til et Øie; den anden 3" 4''' lg., men Øiet borte, dog har dette ikke bestaaet i en simpel Bøining, men af et gjennemboret Hul, hvor Bruddet et skeet.

n) 2 Stykker af en Indfatningskant af Bronze, krummede og afrundede og et do. mere ligeløbende, men dog afrundet; alle med Huller og Stifter. Kan muligens have henhørt til Randbeslag paa Trækarret.

o) Fragment af Bronze, forsølvet og med Baandslyngninger.

p) Halvdelen af en Bronzering, hvis Tvermaal har været 11''' og Tykkelse 1½'''.

q) 5 Brudstykker af trestrænget snoede tynde Ringe og en glat, alle af Bronze og smaa.

r) En Del Naglehoveder af Jern.

s) 68 Stykker Perler nemlig: 13 af rød Agat, dels lange, dels flade, dels runde og alle slebne med 4, 8 og 16 Sider; 2 lange af grønt Glas med røde og hvide Striber; 2 do. af lysere Glas; 6 runde fladtrykte dels med og dels uden hvide Slyngninger og rødlig Marmorering; 6 mindre af samme Slags; 1 stor Benperle ½" lg. og 10''' i Tvermaal; 3 mindre og 2 knappeformede af samme Materiale; 6 Lerperler med Glasmosaik og 4 røde do.; 9 hvide større og mindre Glasperler, slebne paa samme Maade som Agatperlerne; 2 smaa gule og sorte Lerperler; 1 sort og hvid Glasperle med udstaaende Kanter; 5 do. af grønt Glas; 1 cylinderformet sort Glasperle, udbuget over Midten og med en blaatagget Mosaikrand; 2 Dobbeltperler af gult Glas; 1 meget stor fladtrykt kugleformet af hvidt Glas og 1 do af Vegsten samt nogle Fragmenter af andre.

t) Haandsneldehjul af Vegsten, halvkugleformet fladtrykt, 1" 3''' i Tvermaal, med Hul i Midten og uden Sirater.

u) Brudstykker af 2 Brynestene, det ene meget brugt.

v) Stykke af et tveegget Sverd uden Parerstang og Knap; har ikke været over 1" 4''' bredt og med skarp Rand nedad Klingen; et lille Stykke af Haandgrebet er tilbage og forøvrigt meget forrustet.

x) Spydblad, brudt i 3 Dele; har været 12½" lg. og 1" 5''' paa det Bredeste; Skaftholderen 6" lg. og Skafthullet 1½" i Tvermaal med en Nagle ind fra den ene Side.

y) Fragmenter af en Sauesax.

z) Stykker af et Jernredskab, bestaaende af 9 Cylinderrør af vel 4''' Tykkelse, som ere sammenføiede ved Siden af hverandre. Den øverste Del, hvori alle Rørene løbe ind, danner et helt Stykke, vel ½" tykt, 1½" høit og 3½" bredt. Hele Længden har antagelig været henved 8", og Redskabet er stærkt medtaget af Tidens Tand. Museet eier intet lignende Stykke tilforn, og dets Brug lader sig vel neppe bestemme.

æ) Et lidet tyndt og fladt Guldbaand, flere Gange sammenbøiet og tilspidset i den ene Ende, medens den anden synes at være afklippet. Hele Længde 2" 1''' og 1½''' br.; veier ½ Lod. Er muligens en Del af en Spiralring, men sandsynligere et Baand omkring en anden. (Jfr. No. 15).

ø) Benkam, beskadiget. Den øverste Del er halvmaaneformet, 3½ lg., og bestaar egentlig af 2 Plader, lagte paa hinanden og befæstede med Bronzestifter; paa den ene Side prydet med Streger og Prikker. Tinderne 1" 2''' lange.

aa) Fibula af Bronze, ufuldstændig; har bestaaet af 2 smaa runde Plader, forenede ved en Bue; 2½" lg., men har været 7''' længere, saafremt begge Plader have været lige store, hvad man tør antage ifølge det tilbageværende Fragment af den ene. Paa Buen sidde 4 riflede Sølvringe, og Tungen har udgaaet fra en Spiral, som endnu sees.

bb) Haandsneldehjul af Vegsten, fladtrykt kugleformet med Hul i Midten, 1½" i Tvermaal.

cc) Bronzefibula; ligner en sammenslaaet Rævesax, er alde-

les fuldstændig med Bronzetunge, der udløber fra en Spiral ved Buens øverste Ende. Buen er afrundet, med Stregesirater, og har en Spændvidde af 1" 3'"; Krampen for Tungen er henved 1¼" lg. og hele Længden 2" 9'".

dd) Fragmenter af en Bronzekjede, sammensat af smaa Spiralringe; begge tilsammen 6½" lg.

ee) En liden flad og hvid Glasperle.

ff) Fragment af et Randbeslag af Bronze med Naglehuller.

gg) 2 røde tilslebne Agatperler og 2 flade Glasperler med forskjelligfarvede Striber og Prikker.

hh) 2 Bronzedopper med Stel eller Tap, der er firkantet 4'" lg. og 3'" br. med gjennemboret Hul. Doppen er ½" i Tvermaal med tagget Rand og en Fordybning paa Fladen.

Fundne paa Gaarden Orres Udmark i Kleps Prestegjæld og Orre Sogn paa Jæderen i 2 langt fra hinanden liggende Gravhauge. De vare efter Opgivende 6 Alen lange og 3 Alen brede og laa i Retning fra Vest til Øst. Paa Stedet findes mange Hauge, dels urørte og, dels udkastede. Ovennævnte Sager fandtes i en Dybde af 16—18" under Grønsværen; men det er ikke opgivet, om de laa i Gravkammere eller Hellekister, ligesaalidt som hvad der fandtes i hver Haug særskilt[1]). Det bemærkes, at der i Haugene fandtes adskillige Menneskeben, som ikke bleve opsamlede, saa kun nogle Fragmenter ere hertil indkomne tilligemed en Flint- og en Kvartssten. (2559—84, 2589—91, 2601—3 og 2614—16.

7. a) 18 mindre Skiver af brændt Ler med rødlig Teglstensfarve, mere og mindre ophøiede og afrundede paa begge Sider og med Hul i Midten. De ere alle næsten ligestore fra 2½—

---

1) Det maa ansees for stor skade, at begge fund ere blandede sammen, skjønt man af ovenstaaende beskrivelse sikkert kan bestemme tiden for flere sagers vedkommende. Saaledes hidrøre tydelig nok a, b, c, d, e og f fra yngre jernalder, derimod g, h, i, j, k, l, n, v, ø, aa og cc fra ældre jernalder.

N. Nicolaysen.

2½" i Tvermaal; Tykkelsen fra ¾—1", Hullerne fra ½"—1" 2''', hvilke samtlige bære Spor af Slidning efter Snor eller Traade. De have formentlig været brugte som Tyngde- eller Kljaastene i en Væv. b) 8 Kljaastene af Vegsten med Hul i den ene mere tilspidsede Ende; den ene af dem har 3 Huller nedenfor hverandre og en har Hullet i Midten. Længden varierer fra 3—5". c) Haandsneldehjul af Vegsten, halvkugleformet med Hul i Midten; Tvermaal 1½".

Fundne i en Haug, kaldet Tjenerhaugen, paa Gaarden Lund i Kleps Sogn af Albregt Larsen Tuv. Foruden disse Sager fandtes 6 Par Haandkvernestene, hvoraf ingen hidtil er indkommen, samt Aske og Kul. Haugen skal kun for en Del være udgravet, saa der kan være Haab om at flere Sager kunde fremkomme ved fortsat Gravning. (2585—87). 5—7 ere indsendte af Toldinspektør Schive.

8. Treegget Jernpil, 6½" lg., hvoraf 1½" kommer paa den runde Spids for Skaftet. Funden paa Haukelidfjeldet mellem Røldal og Thelemarken. (2588).

9. Stenøxe eller Hammer, omtrent 7" lg. og bred over Eggen 2", der er tilsleben. Hele Stykket er afrundet og afløbende mod Banen, der er 1" og ¾". Omtrent paa Midten er indhugget en omløbende Fure, vel 1" bred. Funden 1870 løs paa Marken i Nærheden af mange Gravhauge paa Gaarden Vagle i Høilands Prestegjæld og givet af Capitain F. Henrichsen i Christiansand. (2593).

10. Kniv af graa Flint, brudt i 2 Dele, tilsammen 7¼" lg., hvoraf kommer paa Bladet 4½"; paa det Bredeste 1" 7'''. Skaftet har en skarp Rand paa begge Fladsider. Funden paa Gaarden Ree i Thime Sogn paa Jederen. (2593).

11. Stenhammer (af Trap?) med gjennemboret Hul af 1" 2''' Tvermaal, der sidder temmelig langt op mod Banen; 6½" lg., 2½" paa det bredeste og 1" 9''' tyk; over den tilslebne Eg 2" 3''' og Banen 2½" og 1" 9'''. Funden i en Ager paa Gaarden Aarstad ved Egersund. (2594).

12. a) Haandsneldehjul af Vegsten, cylinderformet og buget

paa Midten; 1½ lg. og 1" 2''' i Tvermaal over Midten; Hullet 4''' og iøvrigt forsiret med dybe Linier efter Længden. b) Skive af Vegsten, flad paa den ene og lidt convex paa den anden Side; 1" 3''' i Tvermaal og 3''' tyk. Fundne i en liden Haug paa Gaarden øvre Tuv i Kleps Sogn. (2595—96).

13. Gravfund fra Bronzealderen; Pincet af Bronze, (af Lighed med Worsaae No. 269). Øverste Del danner en liden, aaben Ring eller Øsken, hvorefter Stykket tiltager i Bredde indtil 1": Paa den ene Bredside sees 2 runde Huller og begge Sider ere prydede med Striber langs Yderkanterne. Hele Længde 2" 4'''. Funden paa Gaarden Sæle i Bore Sogn, Kleps Præstegjæld, i den saakaldte Tangerhaug (jfr. N. Forml. 302) 3 Alen dybt i en af Heller sammensat Kiste, ¾ Al. i Kvadrat, der forøvrigt var fyldt med brændte Ben og Aske. Tæt ved denne var en mindre Kiste, hvori intet fandtes. (2597).

14. Gravfund fra ældre Jernalder: 2 Spiralfingerringe af Guld, dobbelttraadet. Den ene bøiet i 4 Omgange og den anden i 3, med 1" Tvermaal; vægtig tilsammen ¼ Lod. Disse ere ligeledes fundne paa Gaarden Sæle i en liden Haug i Nærheden af Tangerhaugen. Ved Gravningen stødte man paa en Stenhelle, hvorunder først fandtes fin Sand, derefter brændte Ben og Aske med enkelte Stykker Potteskaar og i dette Lag laa Ringene. (2598).

10—14 ere indsendte af Toldinspektør Schive.

15. Trebaands Guldring, tyk og massiv, vægtig 1½ Lod; indvendig glat og 8''' i Tvermaal. Tvertover Ringen er et slangeformet Guldbaand omsnoet 2 Gange. Funden 1870 i en Ager paa Gaarden Lindemandsværket paa Stordøen, hvor der saaes Spor af en Fortids Begravelseshaug. (2599).

16. Øxe af Jern, fra yngre Jernalder, 7¼" fra Eg til Bane. Skafthullet udtunget og 1" 8''' br., over Eggen 4" 8''', over Halsen 1" 8''', Banen 1" 4''' og 1" 3''', fra Eg til Skafthul 5" 5'''.

Funden i en Haug i Røldal sammen med flere Jernsager, hvoriblandt mange Pilespidse, som alle sønderbrødes og bortkastedes. (2600).

17. Gravfund fra yngre Jernalder: a) Tveegget Jernsværd noget bøiet ved Spidsen. Klingen 28½" lg. og paa det bredeste 1" 8'''; nedad Fladsiderne løber en temmelig dyb Fure, ½" bred. Parerstangen er skyttelformet og bøiet nedad, 3½" lg. og 1" tyk; ovenover denne sidder en kortere af samme Form, 1" 10''' lg., og begge ere løse. Grebet er 3¼" lg. uden Beslæg og Knappen er lig Parerstangen men bøiet opad, omtrent 3" lg. og 10''' tyk. b) Enegget Sværd med afbrudt Spids; Klingen nu 17½" lg., men har sandsynlig været 1½" længere; største Bredde 1½"; Grebet 4" 4''' lg., men Parerstang og Knap borte. c) Spydblad med afbrudt Spids. Bladet henved 9" lg. og bredest 1", har derhos en skarp Rand nedad Fladsiderne. Skaftholderen 5" lg. og Hullet 9''' i Tvermaal. d) Øxeblad fra Eg til Bane vel 7"; Halsen 1½" br., spids udtanget over Skafthullet, dog mere til den ene Side; Hullet 1" 7''' og 1" 2''', Banen 1" 10''' og 1" 2'''. e) Øxeblad, lig foregaaende men lidt mindre. f) Øxeblad, brudt over Skafthullet, ellers lig sidstnævnte. g) 2 Stykker af en Skjoldbukkel, der har havt et Tvermaal af 5½"; den udstaaende Rand har Naglehuller. h) Sigd med Hage og Nagle i den ene Ende; temmelig buet med en Spændvidde af 7". i) Kniv, lig en almindelig Tollekniv; Bladet 2" 10''' lg. og ½" br., Skaftet 3" 3''' lg. uden Belæg.

Fundne i en lang Haug uden Navn paa Gaarden nedre Opheim i Vinje Prestegjæld paa Voss. Ved at grave Tomt til en ny Kirke blev Haugen, der angives at have været henved 60 Alen lang, men kun nogle Fod høi, planeret i sin hele Længde, og ovennævnte Sager fundne hist og her i et Lag Kul og brændte Ben, hvorover laa et tykkere Lag Grus og smaa Stene. Intet Gravkammer sporedes nogensteds i Haugen. Foruden de hernævnte Sager fandtes ogsaa en velvedligeholdt Skjoldbukkel med lang Pig, der nu befindes i Arendals Museum, samt en Del Jernfragmenter, som ikke paaagtedes. Givet af Sogneprest Ch. Hammer. (2605—13).

18. Gravfund fra yngre Jernalder: a) Brudstykker af 2 skaal-

formede Fibulaer, nær fuldstændig Opløsning. b) Tollekniv. Bladet 2" 8"' og Skaftet 2½". c) Brudstykker af en Sigd. Fundne i en liden stensat Fordybning i en Haug paa Gaarden Sand i Sands Prestegjæld, Ryfylke, sammen med brændte Ben, Kul og Aske. Haugen har tidligere været dækket af store Stene. (2617—19).

19. Gravfund fra yngre Jernalder: 2 skaalformede Fibulaer i samme Tilstand som nysnævnte; 4" lg. og 2½" over Midten. Forsiringerne ere lig saa mange andre paa Spenner af dette Slags: gjennembrudt Arbeide med opstaaende Knopper og smaa runde Plader med Stifter til Anbringelse af en eller anden Gjenstand. (2620). Funden sammen med Glasperler og Jernsager paa Gaarden Fos i Suldal. Finderen valgte en Gravhaug til Tomt for et Hus, og midt i Haugen laa Sagerne, omgivne af et Stenlag. Kun hernævnte Stykker ere indsendte.

18—19 ere skjenkede af Vejarbeidsbestyrer J. K. Christie.

20. Gravfund fra ældre Jernalder: a) Fragmenter af et Glasbæger med indslebne runde Facetter og ligner det fra Mandseidet i Selje Prestegjæld (jfr. N. Fornl. 825). b) Lerurne, brudt i mange Smaastykker; har været buget med et aabent Øre og Stribeforsiringer. c) Nogle Brudstykker af en Urne, der ogsaa har været buget. Synes at være af finere Ler. d) Bronzefibula, 1½" lg. med et 1½" bredt men kun 5"' høit Overstykke, hvorpaa der ligger et Baand aabent langs nedre Rand og paa Undersiden en Spiral, hvorfra Naalen har udgaaet; den øvrige Del af Spennen er buet med en fremspringende Spina ud til den ene Side. e) Haandsneldehjul, 8"' høi, flad afskaaret, 1" i Tvermaal og med Hul i Midten. f) 3 smaa runde Perler af blaat Glas og nogle sammensmeltede af samme Slags. g) Fragmenter af en Tollekniv, hvis Blad har været omtrent 3" lg. h) Stykker af Jern, formentlig henhørende til et enegget Sværd, et Spyd m. m. i) Spænde af Jern, lig dem, som endnu almindelig anvendes paa Sæletøi, med Tunge i Midten, halvrund 1½" i Tvermaal. j) 2 Tænder og Fragment af Craniet af et Menneske; Under-

kjæven af en lille Gnaver og en Nød. Disse Sager (2621—29) bleve fundne 1870 i en Gravhaug paa Stordøen af Skolebestyrer I. Ross, som derom har givet følgende Beretning til Foreningens Direktion: „Haugen ligger et Stykke ned for Seminariet, paa et Næs, der stikker ud mellem Seminarie-Bryggen og Præste-Bryggen, og er aflang — i Øst og Vest — omtrent 90 Alen i Omkreds. Den hævede sig nu kun en knap Alen, paa enkelte Steder ikke det engang, over Fjeldgrunden, men ældre Folk kunne mindes den „en 2 Alen høiere," førend man begyndte at tage Sten der til forskjellige Bygværk, senest nok i 1865 til Seminarie-Bryggen. Ved denne Leilighed blev der paa enkelte Steder brudt helt ned til Fjeldgrunden, og der fremkom da nogle Jernsager, der dels skulle være leverede til Universitetets Samlinger[1]), dels ere bortkastede. Jeg begyndte Gravningen i den nordvestlige Kant af Haugen, hvor den syntes mindst forstyrret. Den bestod af Jord, blandet med større Stene. Omtrent 1 Alen under Overfladen og 3 Alen fra Omkredsen stødte jeg her paa Kuljord, blandet med Benstumper, og blottede derpaa Grunden i en Runding af omtr. 2½ Alens Diameter, idet jeg da paa alle Sider var kommen ud over Kullaget paa dette Sted. Noget egentligt Gravkammer fandtes ligesaalidt her, som andetsteds i Haugen, dog syntes Feltet omhegnet uregelmæssigt med større Kampestene, ligesom Fordybninger i Fjeldbunden vare temmelig jevnt udfyldte med Sten. Over hele Kullaget her vare Benstumper adspredte — enkelte temmelig store, saa man kunde kjende, til hvilken Del af Skelettet de hørte; dog smuldrede det meste hen ved Berørelse. Det syntes klart, at ikke Benstykkerne efter Brændingen vare blevne samlede, men heller ikke syntes de at indtage den „naturlige" Stilling til hverandre, — ialfald maatte da Liget have været stærkt sammenbøiet, saasom et tydeligt Knæstykke fandtes blot en

---

[1]) Her maa sigtes til den spydspids fra yngre Jernalder, som nævnes i Aarsb. 1867 s. 51 no. 75.

½ Alen fra Dele af Hovedskallen (og Personen havde været voxen). Ganske i Nærheden af Knæstykket laa løst i Jorden den lille Fibula af Messing [d], hvilken kun manglede Naalen; omtrent en Alen derfra laa en liden Messingstift eller Naal, der dog efter Findestedet og efter sin Form neppe har hørt til Fibulaen. Disse vare de eneste Gjenstande, som bleve fundne her. Jeg lod derpaa grave med en Bredde af 1—1½ Alen ind mod Haugens Midte, uden at træffe Kullag eller andre Antydninger. Da det paa dette Sted faldt vanskeligt at bortkaste Gruset uden at overdække andre Dele af Haugen, standsede jeg her, for at begynde Gravningen fra Øst af — dog ikke lige fra Haugens Ende — og fra den Kant gaa ind mod Midten. Hvor jeg nu lod begynde, var en liden Fordybning, og det viste sig snart, at man her tidligere havde været nede paa Gravbunden, da Ben og Kul laa oppe i Overfladen og forskjellige spredte Jernstykker, der lode sig sammensætte til: 1) en Tollekniv [g] siddende fast i en Jernslidre og med svage Spor af Træskaftet; 2) en oval Spænde af Jern [i] med vedhængende lidet Messingbeslag til en Rem; 3) Bladet til et lidet enegget Sværd (?) i Jernskede [h] — Alt stærkt forrustet, — desuden nogle Jernstifter og smaa Jernstykker af uvis Bestemmelse, og en rund Stenskive af Klebersten [e], med et rundt Hul i Midten. Da der nu gravedes videre mod Vest, traf jeg snart paa et regelmæssigt Kullag paa Fjeldbunden, som jeg fulgte forsigtig til alle Sider. Der var her, som det syntes, to Begravelser ved Siden af hinanden. Det første, som fremkom, var en blaa Glasperle [f] af en liden Erts Størrelse, — dernæst paa samme Sted nogle Brudstykker af en Lerpotte [c], hvilke laa fladt nede. De vare saa smaa, at de ikke kunde sammensættes, og fandtes i saa ringe Mængde, at de neppe have udgjort et helt Kar, da Sagerne nedlagdes. I Gruset under og omkring dem laa nogle flere Glasperler, lig den første, ialt 9 [f]. De bare alle Spor af at have været i Ild, og fem af dem vare smeltede fast i hverandre. Da Jorden var særdeles fugtig og klumpede sig stærkt,

ere muligens uagtet al Omhu enkelte undgaaede min Opmærksomhed. Omtrent en Fod søndenfor traf jeg paa nok en Lerpotte [b] i smaa Brudstykker, der forstørstedelen laa fladt nede, trykkede ned og istykker ved den overliggende Jord og Sten. Den havde Forsiringer af Streger og Prikker. Heller ikke den kunde sammensættes. Samtidig fremkom en liden opretstaaende Glasurne eller Glasbæger [a], der efter Stillingen syntes at have været nedsat i Lerpotten. Glasbægeret havde en Høide af blot 4½ Tomme, rund Rand og indslebne Ovaler. Der manglede et større Stykke, som maa have været borte allerede ved Nedsættelsen, men desuden blev det ved Uagtsomhed af den Arbeidsmand, der hjalp mig ved Udgravningen, delt langsefter. Bægerets Indhold blev nøie efterseet, men bestod kun af Jord, Kul og nogle ganske smaa Benstumper. Lige ved Siden af Glasbægeret laa Underkjæven af en liden Gnaver og en Nød [j]. Underkjæven blev vist til Overlæge Danielssen og Doktor Koren, men de fandt, at det meget vanskeligt lod sig bestemme, om den havde tilhørt et Egern eller en Jord-Rotte, der i senere Tider havde gravet sig ind i Haugen og havde trukket Nødden med sig."

21. Spydblad med afbrudt Spids, (fra ældre Jernalder?) Bladet 9" lg. og 1½" paa det bredeste med skarp Rand paa begge Sider. Af Skaftholderen er 4½" tilbage og Hullet er nu vel ½" i Tvermaal med Levninger af Træskaftet. Fundet af Hr. Ross i Nærheden af foregaaende Haug. (2631). 20—21 ere skjenkede af Direktionen for Foreningen til N. Fortidsm. Bevaring.

22. Spydblad af graa Flint med firesidet Skaft, afløbende mod Enden. Bladet 4" lg., temmelig tykt og tagget for Eggene, 1" paa det Bredeste; Skaftet 3" lg. Funden 1870 ved Optagelse af ny Ager paa Gaarden Aksaker i Kinserviks Sogn i Hardanger. (2633).

23. Gravfund fra yngre Jernalder: a) 2 skaalformede Fibuler, hvoraf den ene er meget beskadiget. Belægget har 2 Rader Cirkelplader med mellemliggende Rhomboider. Inden i

disse sees Noget, der nærmest ligner en Blomst; de runde Plader har derimod ubestemmelige Figurer. Den omgivende Rand er riflet. b) Bronzebøile, hvis tynde, runde Ender støde sammen, oprullet spiralformet; 1¼" lang og bredest ¾". Paa den øverste flade Bøining sees et Hul og paa den ene Side et lignende. c) Fragment af et Bronzebeslag med et Naglehul. d) Slibesten fin og temmelig brugt, vel 7" lg. og 7''' tyk. e) Firkantet Sten, en Slags Glimmersten, 9¾" lg. og 7½" bred samt 2¾" tyk. Paa den ene Fladside sees 3 Rader runde Fordybninger, 3 i hver Rad, med noget forskjelligt Tvermaal fra 1½" til 2½" og ulige dybe; den ene Yderrad er endog temmelig svag, ligesom udslidt. Formentlig er dette Stykke en Form og maaske nærmest til Dannelse af runde Lerskiver, hvoraf Museet eier nogle, hvis Størrelse svarer paa det Nærmeste til disse Fordybninger.

Fundne i en Stenrøs paa Gaarden Lunde i Høilands Prestegjæld og Sogn tilligemed en Del Fragmenter af Jern, der bleve bortkastede. I en anden Stenrøs fandtes ogsaa Jernfragmenter, der gik samme Vei. Indsendt fra Toldinspektør Schive.

24. Et Par Haandkvernestene ¾ Alen i Tvermaal (2639), fundne paa Gaarden Sole paa Jæderen.

25. Spydblad af graa Flint, 3" lg. og Skaftet 2½" lg., iøvrigt fuldstændig lig No. 22. Funden 1868 i en ny Ager paa Pladsen Fanehammeren i Fane Prestegjæld og givet af Hans Hansen fra Møgster. (2640).

26. 2 Processionsstave. Galleriet om Kapitælerne er meget beskadiget og paa de øverststaaende Figurer ere Vingerne afbrudte med Undtagelse af en, der har Øine som paa Paafuglens Hale.

27. Messehagel af brunt vatret Silketøi, men Korset, der gaar op over Skuldrene, er rødvatret; 1¾ Al. lang og bred over Skuldrene 1½ Alen. Er formentlig fra 14de Aarhundrede.

28. Dreiet Træstang med en Pose, hvori hænger en Bjælde, brugt til Indsamling af de saakaldte Tavlepenge. Fra samme Kirke.

26—28 have tilhørt den i 1870 nedtagne Kirke paa Os; No. 26 indsendt efter Foranstaltning af Foreningen for N. Fortidsmindesm. Bevaring.

29. Nogle Stykker, henhørende til en Altertavle fra 16de eller 17de Aarhundrede i Høgsfjords Kirke, Strands Prestegjæld i Ryfylke. Den har engang været smukt udsiret med malede Helgenbilleder paa Kridtgrund, men de ere nu fast ukjendelige ved ilde Medfart. Indsendt ved Foranstaltning af den nysnævnte Forening.

30. 3 Stykker med Udskjæringer, henhørende til en Dørportal paa Gaarden Skei i Ulviks Sogn i Hardanger.

31. En liden Elephant af Træ med Dække over Ryggen, paa hvis høire Side er anbragt et Kors; formentlig henhørende til et Skjoldmærke.

32. 3 Vegstene med Udhugninger; paa den ene sees et kronet Hoved med Skjæg om Hagen, paa den anden et Hoved med Kollehue; den tredje er et korsformet arkitektonisk Ornament. Indsendte fra den i 1870 nedtagne gamle Kirke i Odde i Hardanger (jfr. N. Fornl. s. 379).

33. To Træstykker med Udskjeringer, som have udgjort en Del af en Altertavle fra 16de eller 17de Aarhundrede, der benyttedes i den for flere Aar siden nedrevne Kirke i Suldal.

34. Model af en Trækirke, Langskib med et Kors. Den er overmalet paa Kridtgrund med høie Vinduer og Døre i Rundbuestil; selv Gavlerne og Taarnet have høie Vinduer tildels med Søiler. Langskibet er 14½" lg. og 9" br., samt 7½" høit til Taget. Fra Grunden til Tagaasen 14". Korset 6½" lg. og 8½" br., men Høiden lig Langskibets. Midt paa Taget reiser Taarnet sig 22½" høit indtil Spirets Knap, som er borte; det er i firkant 5½". Saavel alle Kirkens Hjørner som Taarnets have ottekantede Piller, der rage høit op indtil 21" med Spir og Knap. Hovedindgangen er paa Kirkens Langvæg ligeoverfor Korset og denne Væg har ingen Vinduer; derimod er der en tilsvarende Dør i Korsets Bryst med et Vindue paa hver Side og mellemstaaende slanke Søiler med Portaler. Malnin-

gen af Kirken viser, at man har tænkt sig den bygget af tilhugne Stene. Denne Model har staaet i Kinserviks Kirke i Hardanger. (Jfr. N. Fornl. 811).

33 og 34 ere indsendte efter Foranstaltning fra Direktionen for ovennævnte Forening.

FORTEGNELSE

OVER DE TIL UNIVERSITETETS SAMLING AF NORDISKE OLDSAGER I 1870 INDKOMNE SAGER, ÆLDRE END REFORMATIONEN.

---

1. Kile af Sten, med afrundet Bane, ovalt Tversnit, 5¼" lang. Funden paa Gaarden Søtland i Thrykstad Pgd., Smaalenenes Amt; foræret til Samlingen af Zyprian Sødtland. (5063).
2. Stenøxe af en sjelden og smuk Form, bestemt til at have Skafthul, men som ikke er indboret; den bagerste Del afslaaet. Afbildet Pl. I fig. 1. Funden paa Gaarden Kauserud i Norderhov Pgd. paa Ringerike (5064).
3. Stenøxe med Skafthul af almindelig Form, 4¼" lang, men maa efter Hullets Størrelse oprindelig have været meget længere. Funden paa Gaarden Sandem i Høland Pgd., Akershus Amt. (5065).
4. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, 24" lang, med tveegget langt og smalt Blad og Fal, hvori Huller til 11 Nagler, hvilke dog alle nu mangle, jfr. Aarsb. 1867 S. 81, 83 og 1868 S. 105. Øverst paa Falen Levninger af Sølvindlægning. Funden i Gravhaug paa Gaarden Fonnbekk i Ullensaker Pgd., Akershus Amt. (5066).
5. To Dørfløie af et lidet Alterskab af Egetræ fra den senere Middelalder, 28½" høie og 8" brede. Paa hver af dem er malet to Helgenfigurer paa Kridgrund, 1 paa indre og 1 paa ydre Side; af disse kan alene med Sikkerhed gjenkjendes St. Olav, fremstillet i Pladerustning, med en kronet Drage

under Fødderne, en langskaftet Øxe i høire Haand og et kirkeligt Kar i venstre. Malerierne ere maadelig udførte og temmelig beskadigede. Er komne fra Røldal og skal oprindelig have tilhørt Sognets Kirke. Gave til Samlingen fra Maler Carl Hansen. (5068).

6. Spydspids af Jern, yngre Jernalder, med den ofte forekommende Prydelse med dybt indtrykte langsad gaaende Linier paa Falen; meget beskadiget. Funden i en endnu ikke helt udgravet Haug paa Gaarden Jarstad i Vestre Slidre Pgd. i Valdres. Gave fra Østen Nielsen Jarstad. (5070).

7. Kløverbladformet Spænde af Bronze (Pl. III fig. 14), med smukke, eiendommelige Ornamenter, stærkt ophøiede paa glat Bund. Afstanden mellem Armenes Ender 2½". Skal være funden i Eidsvold Pgd., Akershus Amt. (5073).

8. Gravfund fra yngre Jernalder, bestaaende af et tveegget Sværd, en Spydspids, Levninger af Skjoldbule, Sigdblad og Knivblad, alt meget ødelagt af Rust, samt en 4" lang Torn til en Spænde af Bronce. Sværdet, der er bedst bevaret, har en Klinge af 31" Længde og 2¼" Bredde nærmest ved Fæstet. Spændetornen er øverst oppe prydet med et raat udført Menneskehoved i Relief. Fundet paa Gaarden Thori i Gjerdrum Pgd., Akershus Amt, i en Gravhaug, lidt over dennes Bund, sammen med brændte Ben og Kul; der var intet Gravkammer. (5074—5077).

9. Knivblad af Jern af ældre Jernalders Form, 6¼" langt. Fundet paa Høifjeldet i Sæterdalen Ryssendalen i Vang Pgd. i Valdres. (5078).

10. Pilespids med tveegget Blad og Fal, et Bor af yngre Jernalders Form, med en skeformet Udvidelse i den skjærende Ende, 4" langt, og et Redskab af ukjendt Brug, sandsynlig blot et Brudstykke, alt af Jern, fundet paa Gaarden Leirhol i Vang Pgd. i Valdres paa samme Sted, som de tidligere indkomne, i N. Forml. 117 omtalte Sager. Fundet er ikke gjort i Haug og er udentvivl ikke Gravfund (sml. Fundene fra Kvien, Aarsb. 1868 S. 124 og Størkestad, Aarsb. 1869 S. 64). (5082—5084).

11. Kirkedør af Furutræ med temmelig simpelt Jernbeslag i almindelig Stil og tilhørende Dørring og Nøgel af Jern, den sidste meget stor (15" lang), alt fra Middelalderen. Har tilhørt en for længere Tid siden nedreven „Lovekirke" paa Gaarden Skoug i Skiptvet Pgd., Smaalenenes Amt. (5087. 5088).

12. En Bænk af Træ med helt Rygstød, en saakaldet Brugdestol, fra Gaarden Sogneskar i Valle Pgd. i Setersdalen (omtalt i N. Fornl. S. 257). Paa Rygstødets Forside udskaaret Slyngezirater, der omgive tre runde Medailloner med Figurer. I Medaillonen tilvenstre og tilhøire sees en enkelt Mand tilhest med et Sværd i hver Haand, paa det ene Sted ledsaget af en Hund; i den midterste Medaillon to Mænd tilfods, kæmpende med korte Sværd, som de holde i Høide med Hoften (det er en Feiltagelse, naar det paa anførte Sted i N. Fornl. siges, at her fremstilles en Beltespænding). Bænken er neppe ældre end fra 16de Aarh., men Udskjæringerne er maaske gjorte efter ældre Mønstre. (5089).

13. Øxeblad af Jern, efter Formen maaske fra yngre Jernalder, 7½" langt. Fundet paa Gaarden Dale i Østre Slidre Pgd. i Valdres. (5090).

14. Et Haarsmykke eller Diadem og en stor Spænde, begge af Bronce og fra Broncealdren (afbildede Pl. I fig. 2 og 3). De ligne, som det vil sees, meget fig. 220 og 231 hos Worsaae, men afvige fra disse i adskillige Enkeltheder. Haarsmykket har, som det synes, oprindelig været cirkelrundt, men er ved Stød eller Tryk blevet noget sammenbøiet, saa at dets ydre Tvermaal nu varierer mellem 7½—8"; de flade Partiers Længde er 3½" og deres største Bredde 1". Mærkeligt er det, at der paa Forsiden af det ene flade Parti, uvist i hvilken Hensigt, er, saaledes som Tegningen viser, indsat et ganske lidet rundagtigt Stykke Guld af c. 1 Linies Tvermaal. Spænden blev ved Optagelsen af Jorden overbrudt i Bøilen paa et Sted, hvor den allerede i Oldtiden har været svag og derfor en Bod er bleven paasat; men intet mangler. Spændens hele

Længde er $6\frac{1}{8}$"; de to skaalformede Stykkers største Tvermaal 3" og det mindste $2\frac{7}{12}$".

Disse smukke og vel bevarede Stykker er store Sjeldenheder i Norge, der overhovedet er saa fattigt paa Levninger fra Broncealdren. Spænder af denne Form vides ikke før at være fundne i Landet, og til Haarsmykket haves kun eet Sidestykke, i Bergens Museum, der dog mulig kan være udenlandsk, da ingen Oplysning haves om Findestedet.

De er fundne sammen i Decbr. 1869 paa Gaarden Hamang i Vestre Berum Sogn, Akershus Amt, og skjenkede til Samlingen af Gaardens Eier, Ølbrygger Verdick. De laa under en meget stor Sten i en Urd, høit oppe i Aasen ovenfor Gaarden; intet mærkeligt fandtes ellers paa Stedet. (5092. 5093).

15. To Pilespidser af Jern fra yngre Jernalder, den ene treegget, den anden af den sædvanlige tveeggede Form, begge med Stift til at stikke ind i Skaftet. De er begge fundne høit tilfjelds i Aal Pgd. i Hallingdal, den første ved Hestastølen ovenfor Vatsbygden, den anden ved Sæteren Djup; udentvivl bortskudte af Rensdyrskytter i gammel Tid. (5096. 5097).

16. Pilespids af Jern fra samme Tid, tveegget med Stift; Bladets Kanter danne en Vinkel, ikke som almindelig en buet Linie. Funden i Gravhaug paa Gaarden Vik i Flaa Sogn, Nes Pgd. i Hallingdal. (5098).

17. Et Redskab af Jern af ukjendt Brug (Pl. III fig. 15), af Form som en rund Ten, i begge Ender udplattet til et firkantet Stykke, formet som Bladet af en Spade, og hvis Kanter er noget tyndslagne, men ikke har nogen egentlig Eg. Det heles Længde er 11". Skal være fundet i en Gravhaug paa Isungset i Hol Pgd. i Hallingdal. (5099).

18. Nøgel af Jern, formodentlig fra Middelalderen, sædvanlig Form, funden i en Røs paa Rue i samme Pgd. (5101).

16—18 er Gaver fra Gaardbruger Sander Thomassen Raaen.

19. Et Redskab af Jern, $11\frac{1}{4}$" langt, der i Form ligner de i

Aarsb. 1867 Pl. III, 32 afbildede og sammesteds S. 35 omtalte Stykker (formentlig brugte som Vegter i Væven), men er meget sværere og omhyggeligere arbeidet end disse og nærmer sig i Udseende saameget de saakaldte kileformede Øxeblad (Form som Aarsber. 1868 Pl. III fig. 15), at man kan være i Tvivl, om ikke Stykket rettest bliver at henføre til denne Klasse. Fundet i Jorden, efter Sigende alene, paa Gaarden Møklestue i Rollag Pgd. i Numedal. (5112).

20. Et Øxeblad af Jern, af sædvanlig yngre Jernalders Form, og Brudstykker, som det synes, af to Spydspidser af Jern, alt fundet tilligemed endel andre af Rust ganske ødelagte Jernsager i en naturlig Lerbanke paa Gaarden Søndre Svindal i Fet Pgd., Akershus Amt. Der var ikke Ben, Kul eller nogetsomhelst Tegn til, at her havde været en Begravelse. Gave fra Gaardbruger Andreas O. Svindal. (5113. 5114).

21. Spydspids af Skifer, 8″ lang, af samme Hovedform som Aarsb. 1867 Pl. I, 2. 3, raat arbeidet og uden Agnorer, og en Kniv af samme Stenart, af Form som Aarsber. 1867 Pl. I, 1, 5¼ lang og 1¾ bred paa det bredeste. Fundne sammen for nogle Aar siden paa Husmandspladsen Liaskjellet under Gaarden Lien i Trannø Pgd. i Senjen. Gave fra Lensmand S. Hoel. (5115. 5116).

22. Tveegget Kniv af Flint, 8¼″ lang; Bladets største Bredde 1¾″. Haandtaget raat arbeidet og har tildels beholdt Flintens naturlige Overflade. Overbrudt paa to Steder. Funden i Jorden paa Gaarden Lervik i Aure Pgd., Romsdals Amt og foræret til Samlingen af J. Mogstad. (5117).

23. Enegget Sværd af Jern af sædvanlig yngre Jernalders Form, uden Hjalt. Klingens Længde 26¼″ og største Bredde 2″. Fundet i Rendalens Alminding i Østerdalen paa østre Side af Fæmuns-Elven, ligeoverfor det Sted, hvor de i Aarsber. 1868 S. 99 omtalte Gravfund gjordes. Gave fra Forstmester Hørbye. (5119).

24. Stenøxe med Skafthul af vanlig Form, 5¼″ lang, funden paa Gaarden Vaker i Norderhov Pgd. paa Ringerike til-

ligemed nok en lignende Øxe. Gave fra Student Færden. (5120).

25. Spyd- eller Pilespids af Skifer med Agnover (jvfr. ovenfor No. 21), 6½" lang, smukt arbeidet; Skaftstiften er afbrudt. Funden paa Gaarden Harbakken eller Kasfjord i Thron-dens Pgd. i Senjen og foræret til Samlingen af Kirkesanger S. Larsen. (5121).

26. Tveegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, lidt beskadiget i Odden; har korte, rette og tykke Hjalt uden Knap (som dog maaske har været den oprindelig). Klingen nu 30" lang og øverst oppe 2¼" bred. Funden i Udkanten af en endnu kun lidet rørt Gravhaug paa Gaarden Kolby i Ullensaker Pgd., Akershus Amt. Det heder, at man flere Gange skal have stødt paa Træ (Tømmer eller Planker) i Haugen. (5122).

27. En saakaldet væveskyttelformet Sten fra ældre Jernalder, af graa Kvarts, 3" lang, med svage Spor af Slid efter Slibning paa Oversiden. Funden paa Børtnes-Ødegaard i Nes Pgd. i Hallingdal. (5123).

28. En lignende Sten, af hvid Kvarts, meget smal og spids i Enderne, svagt buet med tydelige Spor af Slid paa Oversiden, 4½" lang. Funden paa Gaarden Sletten i Hol Pgd. i Hallingdal. (5124).

29. Spydspids af Flint uden særlig udpræget Skafttunge (som Worsaae No. 65), 5" lang. Skal være funden i Vaaler Pgd., Smaalenenes Amt. (5125).

30. Øxeblad af Jern fra yngre Jernalder, smalt og tykt, 7½" langt og 2¾" bredt i Eggen. Efter Opgivende fundet paa Gaarden Søndre Voll i Flaa Sogn, Nes Pgd. i Hallingdal, tilligemed Perler, Pilespidser af Jern, en Kniv, nok et Øxeblad og endel „Kjævebeen“ samt en „Flintspids“ (formodentlig en Flint til at slaa Ild med). (5126).

31. Tveegget Sværd af Jern (det yderste af Klingen saavelsom den øvre Halvdel af Haandtaget mangle) og to Spydspidser, begge tveeggede og forsynede med Fal til Skaftet.

Disse Sager, der samtlige tilhøre yngre Jernalder, er fundne i Røser paa Gaarden Ringsaker i Nordre Aurdal Pgd. i Valdres, hvor der i en Røs tidligere er gjort et Gravfund fra ældre Jernalder (jvfr. Aarsb. 1867 S. 37 og 1868 S. 101). (5127—5129).

32. Stenøxe med Skafthul, almindelig Form, 5" lang. Skafthullet sees at være indslebet fra den ene Side og derpaa gjennemslaaet fra den anden. Funden paa Gaarden Sletten i Hol Pgd. i Hallingdal. (5130).

33. Brynesten af firkantet Tversnit, 11¾" lang og 1" bred og tyk; funden i en Gravhaug paa Gaarden Brødløs i Vevelstad Sogn, Thjøttø Pgd. paa Helgeland (yngre Jernalder). Gave fra O. Amble. (5131).

34. En vævskyttelformet Sten (graa Kvarts), 3¾" lang, med Spor af Slid paa Overfladen; i den rundtomgaaende Fure Rustspor efter et Baand af Jern. Fundet paa Gaarden Aasmundstad i Kvikne Sogn, Nordre Fron Pgd. i Gudbrandsdalen. Gave fra O. Aasmundstad. (5132).

35. Øxeblad af Jern af en yngre Jernalder tilhørende Form med stærk Forlængelse nedad ved Egsiden, 6¾" langt og 5¼" bredt i Eggen, fundet under en meget stor Sten paa Rudsfjeldet ved Gaarden Rud i Frogner Sogn, Sørum Pgd., Akershus Amt. Ingen andre Oldsager fandtes. (5133).

36. Et tveegget Sværd og en Spydspids af Jern, begge fra yngre Jernalder og af vanlige Former; Sværdets Knap femdelt ved 4 tversover gaaende Hak, i hvilke har været indlagt tvundne Sølvtraade; desuden er der Spor af Broncebelæg paa Hjaltene. Disse Sager er fundne i Jølster Pgd. i Søndfjord, lige ved Foden af Jostedalsbræen, i en Gravhaug, der laa mellem Bræen og den nederste Morænevold. (5134. 5135).

37. En Ringspænde, af ganske samme Form som den i Aarsb. 1856 afbildede fra Vardø, men mindre, kun 3" i Tvermaal, og en Spænde af Skjoldbuleform (afbildet Pl. III fig. 16), begge af Bronce, fundne for nogle Aar siden i en af Sand opkastet Gravhaug, 1½ Alen høi og 8—10 Alen i Tvermaal, paa Gaar-

den Aa i Tranø Sogn i Senjen. I Haugen fandtes desuden Menneskeben (formentlig ubrændte) og en forraadnet Rem af Læder, paa hvilken begge Spænderne skal have siddet. Denne Grav er, ligesom den omtalte ved Vardø, sandsynligvis russisk, ikke norsk (jvfr. Aarsb. 1867 S. 83). Gave fra Skolelærer O. Five. (5136. 5137).

38. Et lidet rundt fladbundet Kar af Klebersten med Skaft af samme Stykke, 3½" vidt øverst, 1½" dybt; Skaftets Længde 3". Bevaret i Hurdalens Pgd., Akershus Amt. Om det er fundet i Jorden, vides ikke; men det er ikke usandsynligt, at det kan være gammelt (jvfr. Urda II S. 7 og Pl. I fig. 7. 8). Gave fra Ole Wernesen Langton. (5140).

39. Skaal af Klebersten af almindelig rund Form, ikke ganske fuldstændig, 8½" vid øverst, udvendig sodet, og et Haandsneldehjul af samme Stenart, fundne for ca. 35 Aar siden i en Gravhaug paa Ødegaarden i Fron Sogn, Drøbak Pgd., Akershus Amt. Urnen var fyldt med Kul og Ben og tildækket med en stor Stenhob. Paa et andet Sted i samme Haug fandtes et Øxeblad af Jern og en Brynesten. Gave fra Ingebrigt Ødegaarden. (5141. 5142).

40. Pilespids af Skifer som No. 21 og 25, 4½" lang, funden paa Gaarden Bremsnes i Kvernnes Pgd. paa Nordmøre. Gave fra Adjunkt Bendixen. (5143).

41. Knivblad af Jern af ældre Jernalders Form, 7½" langt, fundet i en Gravhaug paa Gaarden Linstad i Stange Pgd., Hedemarkens Amt, tilligemed en med brændte Ben fyldt Broncekjedel og to Lerurner, hvori der siges at have ligget „Glasstykker," formodentlig Skaar af itusiaaede Glaskar. (5144).

42. Øxeblad af Jern fra Middelalderen, 4½" langt. (5145).
No. 41 og 42 er Gaver fra Landhandler Berg.

43. Et kileformet Øxeblad (jvfr. Aarsb. 1868 Pl. III fig. 15) og en saakaldet Paalstavspids, begge af Jern, fundne tilligemed Ben i Nærheden af en Gravhaug paa Gaarden Otnes i Rendalens Pgd. i Østerdalen. Udentvivl fra yngre Jernalder. Gave fra Peder Olsen Otnes. (5147. 5148).

44. Trekantet Pilespids af Flint, smukt arbeidet, 2½" lang. Funden 1870 ved Oprensning af en Dam i Slotsparken i Kristiania og foræret af Slotsgartner Kayser. (5149).

45. Et Hængekar af Bronce fra Broncealdren tilligemed det tilhørende Stykke, hvori Bæreremmerne har været fæstede og det hele Stykke baaret, afbildede Pl. I fig. 4. Jvfr. Worsaae No. 281 og 208 og Antikvarisk Tidsskrift 1858—1860 S. 5. 6. Disse sjeldne Stykker er fundne under store Stene i en Urd paa Gaarden Bentsrud i Hitterdals Pgd., Bratsberg Amt. De er ikke før fundne i Norge. (5150).

46. 33 mindre Gravfund fra ældre Jernalder, fra Hauger paa Gaardene Braaten og Veien i Norderhov Pgd. paa Ringerike (5151—5222). Disse Fund findes beskrevne i en i denne Aarsberetning indtaget særskilt Beretning om Udgravningen.

47. Spydspids af Jern med tveegget Blad, 18" lang, yngre Jernalders Form, en stærkt ophøiet Ring omkring det øverste af Falen. Funden ved Pløining i en Ager paa Gaarden Øvre Veien i Norderhov Pgd. paa Ringerike. Paa samme Ager er tidligere oppløiet et sammenbøiet Sværd. Gave fra Gaardbruger Ingebrigt Veien. (5223).

48. Øxeblad af Jern, yngre Jernalder, 6" langt, fundet i Jorden paa Gaarden Nedre Veien i samme Pgd. (5224).

49. Spydspids af Jern, tveegget Blad, ældre Jernalders Form, meget beskadiget af Rust og nu kun 5¼" lang. Funden under Stenene i en af de mange med Sten brolagte Kredse paa Gaarden Frøshov i Hole Pgd. paa Ringerike (jvfr. Aarsb. 1869 S. 126). Fundet har Interesse som et nyt Vidnesbyrd om, at de stenlagte Kredse dække Begravelser fra ældre Jernalder. Kredsen er endnu kun for en liden Del borttagen. I en anden Kreds paa samme Gaard, der blev bortryddet Høsten 1869, fandtes et menneskeligt Skelet, men forresten intet; i andre Kredse havde man fundet brændte Ben. (5225).

50. Stenøxe med Skafthul, ualmindelig svær, 8" lang og 3½" bred over Skafthullet. Hullet boret paa samme Maade som paa No.

32 ovenfor. Skal være funden ved Ulefos i Hollen Pgd., Bratsberg Amt. (5226).

51. Haandsneldehjul af Klebersten, fladt paa begge Sider, 1¼" i Tvermaal. (5227).

52. Kastespydspids af Jern med Agnorer, fra ældre Jernalder, 5½" lang. (5228).

53. Kløverbladformet Spænde af Bronce (jvfr. No. 7), med Ornamenter i sædvanlig Stil; Afstanden mellem Armenes Ender er 3". (5229).

54. Odden af en Spydspids af Flint, 1½" lang. (5230).

No. 51—54 er forærede til Samlingen af Gaardbruger Ole Dæli ved Antikvar Nicolaysen og er fundne paa forskjellige Steder i Hole Pgd. paa Ringerike, No. 51 og 52 (dog ikke sammen) paa Frøshov, No. 53 paa Dæli i en Gravhaug sammen med to tidligere til Samlingen indsendte skaalformede Broncespænder med dobbelt Plade (Saml. No. 2685. N. Forn. 139) og No. 54 ligeledes paa Dæli.

55. Kile af Sten med spids Bane, Eggen dannet ved skraa Tilslibning fra den ene Side, 5½" lang. Funden paa Gaarden Lid i Nørderhov Pgd. Gave fra Skomager Johannes Askim ved Antikvar Nicolaysen. (5232).

56. Bredmeisel af Flint, 3" lang, funden for nogle Aar siden høit til Fjelds paa Gaarden Berge i Suledals Pgd., Stavanger Amt. (5233).

57. En tveegget Spydspids (21" lang) og et Bidselmundbid af Jern (yngre Jernalder), begge meget forrustede. Mundbiddet har samme særegne Form som det i Aarsb. 1867 Pl. III fig. 36 afbildede. Spydspidsens Fal har været indlagt med Sølv og forsynet med mange (mindst 9) Nagler af Bronce (jvfr. ovfr. No. 4). Den er bleven sammenbøiet før Nedlægningen i Jorden. Fundne tilligemed et senere bortkommet Sværd i en Gravhaug paa Gaarden Gunnarsmoen i Suledals Pgd. (5234. 5235).

No. 56 og 57 er Gaver fra Kirkesanger Samuel Viken ved Antikvar Nicolaysen.

58. 5 Gravfund fra yngre Jernalder fra Gaarden Hovtun i Suledals Pgd., Stavanger Amt, beskrevne nedenfor i Tillæg til N. Fornl. under det nævnte Prestegjeld. (5237—5242). Foræreде til Samlingen af Gaardbruger Rasmus Hovtun ved Antikvar Nicolaysen.

59. Stenøxe med Skafthul af Form som Worsaae No. 39. Eggen afslaaet; ogsaa ellers noget beskadiget, 4½" lang (oprindelig ca. 5½"). Funden for ca. 20 Aar siden paa Gaarden Kroken i Sandehered Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, og foræret af Gaardbruger Erik Olsen Kroken ved Antikvar Nicolaysen. (5243).

60. Pilespids af Flint, 3¼" lang, tildannet af en trekantet Flintflekke, men ikke ganske regelmæssig tilhugget i Kanterne. Funden paa Gaarden Gole ligeledes i Sandehered Pgd. (5244).

61. Bredmeisel af Flint, 3" lang, funden Sommeren 1870 paa Gaarden Bø i Sandehered Pgd. (5246).

No. 60 og 61 er Gaver fra Antikvar Nicolaysen.

62. 6 Gravfund fra yngre Jernalder fra Gaarden Elgesem i Sandehered Pgd., beskrevne nedenfor, i Tillæg til N. Fornl. (5247—5252).

63. En halvmaaneformet Kniv af Flint, 4⅛" lang, funden i en af Gravhaugerne paa nysnævnte Gaard Elgesem, utvivlsomt tilfældigt indkommen i Haugen, da den blev opkastet. (5245).

64. En saakaldet „skeformet Skraber" af Flint (jvfr. Aarsb. 1866 S. 86), ligeledes funden i en af Haugene paa Elgesem, 2" lang.

No. 62—64 Gaver fra Gaardbruger Henrik Hansen Elgesem ved Antikvar Nicolaysen.

65. To vævskyttelformede Stene, 3⅝ og 4¼" lange, begge med de sædvanlige Spor af Slid efter Slibning paa Oversiden. (5253. 5254).

66. Øxeblad af Jern af vanlig Form, 5¾" langt; en Kastespydspids med kort tveegget Blad, 5½" lang; 7 Pilespidser, alle med Stift til Indsættelse i Skaftet, de 6 af almindelig

Form med treegget Blad, den 7de tveegget; 4 Knivblad af 6—9" Længde; et mindre Knivblad, 5½" langt, af zirlig Form og paa begge Sider prydet med to parallele Linier langs med Ryggen; to Bidselmundbid af almindelig Form, det ene med enkelt, det andet med dobbelt Led; et Bidselmundbid af den sjeldne Form med faste Sideringe, dannede ved Ombøining af Milestængerne (enkelt Led); to smaa Hammere; et Sigdblad, der mod Sædvane ikke lader til at have havt sagtandet Eg; et tveegget Sværd af Jern, ufuldstændigt; en Skolp (Udhulejern) med Skafthul, 6½" lang; et enegget Sværd af almindelig Form, uden Hjalt, 25" langt (det yderste af Odden mangler), alt af Jern og fra yngre Jernalder, med Undtagelse maaske af det mindste Knivblad, der efter sin Form mulig kunde antages at tilhøre den ældre Jernalder. Desuden 3 Langbryner og en hel Del Brudstykker af Jernsager, især af Mundbid. (5255—5274).

No. 65 og 66 er komne fra de ved sin Rigdom paa Gravhauger bekjendte Gaarde Rise i Opdals Pgd., Søndre Throndhjems Amt, hvor der jevnlig findes Oldsager fra yngre Jernalder. (N. Fornl. 582. 829). De have været bevarede der i længere Tid og er udentvivl fundne i flere forskjellige Hauger; de to vævskyttelformede Stene (No. 65) vise, at der paa disse Gaardes Grund ogsaa findes Levninger fra den ældre Jernalder.

67. Øxeblad af Jern af yngre Jernalders Form. Er fundet paa Eiddalsjordet i Sigdal Pgd., Buskeruds Amt, og hører udentvivl til det store Fund af Øxeblad (ialt 28 Stykker), som i N. Fornl. S. 158 opgives at være gjort paa Gaarden Øvre Eiddal. Nærværende Stykke stemmer i Form ganske med det Exemplar (No. 2069), som Samlingen tidligere har faaet af dette Fund. (5275).

68. Øxeblad af Jern, ligeledes fra yngre Jernalder, fundet paa Husmandspladsen Ekeren, ligeledes i Sigdal Pgd. (5276).

69. Flad, cirkelrund Spænde af Bronce, 2½" i Tvermaal (yngre Jernalder), lig det i Aarsb. 1867 S. 38 omtalte Exemplar, men afviger fra dette og de øvrige Spænder af dette Slags, som

Samlingen eier, deri, at den ikke bestaar af to sammensatte Plader, men af en enkelt, ligesom ogsaa Ornamenterne er noget forskjellige. Funden i en Gravhaug paa Gaarden Aas i Nannestad Pgd., Akershus Amt. (5277).

70. Tveegget Sværd af Jern af yngre Jernalders Form. Af Klingen, hvis største Bredde er 2¼", er kun lidt over Halvdelen tilbage. Fundet i en Gravhaug i Stryns Pgd. i Nordfjord. (5278).

71. Et tveegget Sværd, et Øxeblad og et Bidselmundbid, alt af Jern og af yngre Jernalders Form, et Stykke af et Langbrynie, Underpladen af en oval skaalformet Spænde af Bronce og et halvkugleformet Stykke af Bronceblik af uvis Bestemmelse, — fundet sammen i en Gravhaug paa Gaarden Blystad i Vang Pgd. paa Hedemarken. Sværdet har været sammenbøiet, hvorved det er blevet overbrudt paa to Steder, og det yderste Stykke er bortkommet; dets Hjalt har været belagte med riflede Sølvplader. Det halvkugleformede Broncestykke er gjort af middels tykt Blik, og synes oprindelig at have havt en Vidde over Aabningen af 4½" og en Høide af vel 2"; nøiagtige Maal kan ikke gives, da det er stærkt sammenklemt og noget ufuldstændigt. Det er baade udvendig og indvendig forsølvet og har af Ornamenter en Roset paa Indersidens Bund og udvendig to parallele Linier med en Zikzaklinie imellem strax ovenfor Kanten. Denne er kun ganske svagt udadbøiet og har ingen Naglehuller, saa at Stykket ikke kan have været brugt som Skjoldbule. (5280—5284).

72. Øxeblad af Jern, yngre Jernalder, fundet i Jorden paa Gaarden Aasland i Mo Pgd. i Thelemarken, i Nærheden af flere store Gravhauger. — Gave fra Th. Aasland. (5285).

73. Øxeblad af Jern fra Middelalderen og Klingen af en Dolk af Jern fra samme Tid, fundne i Jorden paa forskjellige Steder paa Gaarden Glømmen i Øyer Pgd. i Gudbrandsdalen. Gave fra Erland Glømmen. (5286. 5287).

74. Urne af Leer med Hank fra ældre Jernalder (afbildet Pl. II fig. 12),

4½" høi og 5½" vid over Aabningen; Halsen og Bugen prydede med smukke Strege- og Punktzirater. Det mærkeligste ved dette Stykke er, at der i dets Bund er indfældet et Stykke af et Glaskar, som det vil sees paa Afbildningen Pl. II fig. 12 b. Det er et uregelmæssigt formet Skaar af Randen af et Kar af grønligt gjennemsigtigt Glas, udvendig prydet med parallele ophøiede Ribber. Dets Stilling i Urnens Bund er saadan, at der ingen Tvivl kan være om, at det er blevet indsat allerede, da denne blev formet, formodentlig som et Slags Prydelse. — Funden i en Gravhaug paa Gaarden Skagestad i Holme Pgd., Lister og Mandals Amt med flere andre Sager, blandt hvilke kjendes to smaa runde Spillebrikker af Glas og den ene Knop af en bølle- og korsformet Spænde af Bronce. (5288).

75. a) Aflang firkantet Spænde af Bronze, afbildet Pl. IV fig. 18, 5¼" lang og 1½—1¼" bred. Bestaar af en enkelt rundtom i Kanten nedadbøiet Plade. Paa Oversiden er der, som paa mange af de ovale skaalformede Spænder, 7 smaa runde fordybede Rum, forbundne indbyrdes ved brede, ligeledes fordybede Linier. De sidste har, som et enkelt Spor viser og som det ogsaa kunde sluttes af Analogien med de skaalformede Spænder, været udfyldte med Sølv (i dette Tilfælde tynde pressede Sølvplader, der synes at have været fæstede ved et Slags Kit); de runde Fordybninger har ligeledes indeholdt paasatte Ornamenter, sandsynligvis ogsaa af Sølv, til Fæste for hvilke der er anbragt en liden Stift i deres Centrum. Felterne mellem de fordybede Linier er udfyldte med smukke karakteristiske ophøiede Ornamenter, hvortil man ligeledes kan finde Sidestykker i Mængde paa de skaalformede Spænder. Naalen, der har været af Jern, er bortrustet. Stykket er stærkt oxyderet, og Ornamenterne som Følge deraf temmelig utydelige.

b) Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med enkelt Plade, men simple Ornamenter, ligeledes temmelig medtagne af Ir.

c) Et Par Armringe af Bronce af almindelig yngre Jernalders Form, udvendig prydede med 7 parallele Rader af dybt indtrykte Trekanter. Som sædvanlig meget smaa; deres største Tvermaal er 2¼" og det mindste 2" (indvendigt Maal).

Disse Sager er fundne i en Jordbakke paa Gaarden Rosseland i Mandals Pgd., Lister og Mandals Amt. Der laa nogle Stene ved Oldsagerne, men intet Spor saaes til Begravelse. — Gave til Samlingen fra Foged G. Heiberg. (5289—5291).

76. En Sax, to Knivblad, to Klinknagler, en Krog og endel Brudstykker af Jern — blandt de sidste, som det synes, Levninger af Beslaget af et Skrin —; en kløverbladformet Spænde, et Par ovale skaalformede Spænder, begge Dele af Bronce, to saakaldte Broncebrakteater, et Haandsneldehjul af brændt Ler og to andre af Klebersten, alt fundet sammen 1870 i en Langhaug paa Gaarden Fonnbekk i Ullensaker Pgd. paa Romerike, hvorfra Samlingen tidligere har faaet en Mængde yngre Jernalders Gravfund. Begravelsen, der indeholdt brændte Ben, var i Haugens Midte, men temmelig høit over Jordfladen, og foruden de anførte Sager fandtes nogle Stykker af en Skaal af Klebersten af det almindelige Slags. Klinknaglerne er meget store og have langagtige, stærkt bøiede Nitplader; paa den største af dem sidder der ved den ene Ende af Nitpladen en mindre Nagle uden Hoved. Den kløverbladformede Spænde, der er forgyldt paa Forsiden (Pl. IV fig. 19), udmærker sig ved sine eiendommelige Ornamenter og sin betydelige Størrelse. Dens ene Arm er, som Afbildningen viser, før Nedlægningen i Jorden bleven bøiet bagover, hvorved den var bleven svækket, saa at den gik løs ved Optagelsen (den er senere igjen bleven loddet fast). Paa Bagsiden findes foruden Gjænge og Bøile til Naalen et Øsken, hvori hænger en Ring, dannet af en ovalt sammenbøiet og med Enderne sammenknyttet tyk Broncetraad. De ovale skaalformede Spænder har dobbelt Plade

og have foruden flere mindre paasatte Prydelser havt en større i Midten og omkring denne 4 faste stærkt fremspringende Knopper i Form af Dyrehoveder. De synes at have været i Ilden. Broncebrakteaterne (Pl. IV fig. 20) er forgyldte paa Forsiden. (5292—5302).

77. En Fingerring af Guld, glat, flad paa Indersiden og afrundet udad, af Vegt 1 Lod 1 Kvint. 11 Æs, og en mindre Guldring af samme Form, der synes for liden til at kunne have været brugt som Fingerring (dens indre Tvermaal er kun $\frac{7}{12}$''), af Vegt 1 Kvintin 9 Æs, begge fundne for længere Tid siden i en Gravhaug paa Gaarden Bremsnes i Kvernnes Pgd. paa Nordmøre, tilligemed nok et lidet Stykke Guld, endel Perler og et Broncebeslag (ældre Jernalder). (5303. 5304).

78. Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade, et Vegtlod af Jern med omgivende Skal af Bronce (afbildet Pl. IV fig. 21), en Armring af Sølv, dannet af en firkantet, i Enderne sammenknyttet Stang (vegtig 1 Lod 1 Kvint. 55 Æs), to Hængesmykker af Sølvblik af Form som de i Ann. f. nord. Oldk. 1842—43 Pl. II fig. 16 afbildede, det ene af dem prydet med de paa den yngre Jernalders Sølvsager saa hyppigt forekommende indslaaede Trekanter med ophøiede Punkter i, samt to kufiske Sølvmynter. Disse Sager er fundne sammen paa Gaarden Haugen i Hedrum Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Spænderne laa hvælvede mod hinanden, og de øvrige Sager mellem disse; Armringen er sammenklemt for Rummets Skyld. Intet Spor fandtes til Begravelse. Foruden de to hele kufiske Mynter fandtes Halvdelen af en tredie. Mynternes Indskrifter er efter Prof. C. A. Holmboes Erklæring saa slidte, at de ikke kunne bestemmes med Sikkerhed. Den ene er ganske ulæselig; paa den anden kan af Aarstallet læses Hundredtallet 200 (efter Hedschra) og Kalifens Navn synes at være Mutammed al Allah (256—279 efter Hedschra eller 869—893 e. Kr.); i ethvert Tilfælde er det en abbasidisk Kalifmynt. Er denne Mynt rigtigt bestemt,

maa Fundet være nedlagt i Jorden i Løbet af det 10de Aarh., hvilket stemmer vel med de fundne Gjenstandes Karakter. De ovale Spænder er smukt arbeidede og vel vedligeholdte. I Midten have de et paasat Ornament, i Form lignende en Krone, og rundtom dette 4 stærkt ophøiede Dyrehoveder. Det hele er stærkt forgyldt, paa enkelte glatte Partier nær, der sees at have været forsølvede. Langs Randen har en tvunden Sølvtraad været lagt rundt om, fastholdt ved smaa Øskener; Randen selv er smukt udtunget. De to Spænder ligne hinanden meget, men sees dog ikke at have været støbte i een Form. (5305. 5306. 5357—5359[1]).

79. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, med tveegget Blad, funden paa den saakaldte Englemo[2]) under Gaarden Aamot i Kvinesdal Pgd., Lister og Mandals Amt. Gave fra Stud. theol. Jørgen Brochmann. (5308).

80. Pilespids af Jern, 5⅔" lang, treegget med en stor Klump eller Udvidelse paa Stiften, for at denne ikke skulde drives ind i Skaftet og kløve dette. Skal være funden i Krødshered Sogn, Sigdal Pgd., Buskeruds Amt. Gave fra Kjøbmand P. Simonsen. (5309).

81. Et tveegget Sværd og et Øxeblad af Jern fra yngre Jernalder, begge temmelig forrustede, fundne i en Gravhaug paa Gaarden Veierud i Sande Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Sværdets Klinge er 29" lang og 2¼" bred øverst; det har været nedlagt i Skeden, af hvis Træ nogle Fibre sees hist og her rustede fast til Jernet. Gave fra Gaardbruger Halvor Veierud. (5311. 5312).

82. Ringspænde af Bronce af samme Form som den ovenfor under No. 37 omtalte fra Aa i Tranø, men endnu mindre (kun 1¾" i Tvermaal) og en Fingerring af Sølv (afbildet Pl. IV fig. 22). Den sidste bestaar af en flad Plade, der har

---

1) Fundet er omtalt undereet her, uagtet det meste af det først indkom i 1871.

2) Om denne jvfr. L. Daaes Norske Bygdesagn S. 63.

sin største Bredde (⅝″) midt paa Forsiden. Enderne paa Bagsiden ganske smale; de er ikke sammenloddede og gaa om hinanden. Vegt 1¾ Kvintin. Fandtes Sommeren 1870, tilligemed et Brudstykke af et lidet Knivblad af Jern, ved Arbeidet paa den finmarkske Telegrafledning ved Bredden af Kvalsund syd for Hammerfest. Oldsagerne laa ved et menneskeligt Skelet under en meget stor Sten; efter Arbeidsbestyrerens Skjøn kunde denne ikke være væltet over Liget, men dette maatte være gravet ind under den. 3 andre Lig fandtes i Nærheden, paa en Strækning af nogle hundrede Alen, men intet af disse var ledsaget af Oldsager. Udentvivl en russisk Grav, ligesom No. 37. Gave fra Telegrafarbeidsbestyrer E. Hansen. (5313. 5314).

83. To indbyrdes aldeles lige Celter af Bronce med Øskener, 3″ lange, af firkantet Tversnit; fundne sammen med flere lignende i Frankrige, i Nærheden af Valogne, Dept. Manche, (Normandie), og skjenkede til Samlingen af en unævnt Giver. (5315).

84. a) Et lidet firkantet fladt Stykke Furutræ, $1\frac{1}{12}$″ langt, 1″ bredt, ⅛″ tykt, fuldt bedækket med fint ridsede Runer paa begge Fladsider og paa den ene Kant. (Ialt 10 Linier, hvoraf 1 staar paa Kanten, 4 paa den ene Fladside og 5 paa den anden Side). Indskriften indeholder en Opregning af Guds Navne paa Latin og lyder, forsaavidt det hidtil er lykkets at læse den, saaledes: *Messias Soter Immanuel Sabaoth Adonai Usian (!) Agios Athanatos Eleeison Alpha et O Felix artifex Deus Jesus Salvator Agios Athanatos Eleeison* ....[1]). Formodentlig bestemt til at bæres som Amulet.

[1]) Jvfr. hermed den af Munch det norske Folks Hist. 3die Del S. 127 citerede latinske Hymne, som blev sungen af Kong Sverre i Slaget ved Nordnes. Den Ramse, som staar paa Runestykket, er formodentlig sammensat efter dette eller et lignende Forbillede. Til Indskriftens tildels særegne Orthografi er intet Hensyn taget i ovenstaaende Gjengivelse.

b) Et firkantet langagtigt Stykke Birketræ, med et Hul i den ene Ende, beskrevet med Runer i een Linie paa begge Sider (20 Runer paa den ene Side og 6 paa den anden), af Form ganske lig den af Prof. S. Bugge i Aarsb. 1868 S. 35—37 beskrevne Runestav. Stykket er 2¾" langt, ½" bredt og ⅛" tykt. Indskriften, der er meget svagt ristet, er endnu ikke forklaret og er tilsyneladende meningsløs.

c) Nogle Levninger af kirkelige Sager fra Middelalderen, nemlig 4 større og mindre Stumper af Tøi, hvoriblandt 1 af Lin med Uldbroderi og 3 af Halvsilke (Rendingen af Lin, forskjelligtfarvet og med mange Figurer — maaske Rester af en Alterdug og af Messeklæder —); 5 Stykker af Glas, hvoraf 3 af malede Glasruder (paa et af disse et Par Bogstaver, Majuskler af antik Form); to smaa Voxlys; det øverste Stykke af en Lysestage af Messing med Pig til at fæste Lyset; endelig to smaa firkantede Silkeposer med Trækkebaand, hvori der ligger nogle Peberkorn og Stumper af Ingefær.

Disse Sager fandtes i den Foreningen nu tilhørende Borgunds Kirke i Lærdal ved en i Sommeren 1870 foretagen Reparation; de laa under Gulvet bag Alteret blandt en hel Del sammenfeiet Affald. (5317—5319).

85. Et tveegget Sværd, en ligeledes tveegget Spydspids og et Øxeblad af Jern, af yngre Jernalders Form, en Perle af Glasmosaik, et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med enkelt Plade og en langagtig Broncespænde. Den sidste (afbildet Pl. IV fig. 24) er af en i Norge sjelden Form. Dens Længde er 4½". I Midten er anbragt en simpel Knop, der er støbt i eet Stykke med Spænden; paa begge Sider af denne har der været ialt 10 paasatte Ornamenter, hvorefter nu alene sees de runde Fordybninger med Naglehuller i Centrum, hvori de har været anbragte. De ovale Spænder har havt 9 lignende paasatte Ornamenter, hvoraf tildels Stifterne er tilbage; de 7 af disse er forenede indbyrdes ved fordybede Linier, der dele Spændens Overflade i 8 Felter;

disse Fordybninger har, som det af enkelte Spor kan sluttes, været udfyldte med presset Sølvblik (jvfr. No. 75 a ovfr.). Øxebladet (Pl. IV fig. 23) er af en fra mange andre yngre Jernalders Gravfund i Norge vel bekjendt Form, (udentvivl Sagaernes „Skjægøx")[1]), men nærværende Stykke overgaar langt alle tidligere fundne i Eggens Bredde (den er 15″). Sværdets Klinge er 30½″ lang og 2½″ bred; Hjaltene belagte med Bronce, der er prydet med Tverrifler. Disse Sager fandtes 1870 ved Rydning til Ager paa Gaarden Nord-Magelid i Øyer Pgd. i Gudbrandsdalen, tilligemed Ben. Der skal ikke nu have været noget Spor til Gravhaug paa Stedet. (5320—5325).

86. Brudstykker af en stor Lerurne, et Øxeblad af Jern af yngre Jernalders Form og en hel Del Klinknagler af Jern med paasiddende Levninger af Træ. Urnen har været meget tyk, dannet af grov Masse og svagt brændt; har ikke havt Ornamenter. Den er stærkt sodet indvendig og langs Randen paa den ydre Side. Fundet sammen i en Gravhaug paa Gaarden Anniksdal i Haa Pgd., Stavanger Amt, og skjenket til Samlingen af Gaardbruger Paul Paulsen Anniksdal. (5326—5328).

FORTEGNELSE

OVER DEN TILVÆKST, SOM DET KONGELIGE NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS OLDSAMLING HAR HAVT I 1870.

---

1. Bøileformet Spænde af Bronce af den for yngre Jernalder eiendommelige Form (jfr. Aarsb. 1867 S. 41 og 1868 S. 150 og fig. 33, Montelius Från jernåldern pl. 4 f. 4 og pl. 7 f. 10, Worsaae 427), hvoraf Samlingen tidligere har 3 Exemplarer (no.

---

1) Jvfr. ovfr. No. 35.

40—42). Ogsaa Undersiden er ornamenteret paa samme Maade som Randen, og det hele er forgyldt. Et Hjørne af det firkantede Overstykke mangler. Funden paa Vikestad i Bindalen i Helgeland. (Katal. No. 559).

2. Kjedel af Bronce fra en Gravhaug paa Svedjan i Levanger Pgd., funden i et lidet Rum af Sten og fyldt med Ben; 12" i Tvermaal, oventil en udbrettet Kant og trekantede Ører med Jernrust efter Hadden. Foræret af Gaardbruger L. Eggen (560).

3. Tre Brudstykker af en Urne af brændt Ler, der danne Dele af en flad Bund og et Stykke af de lidt udbugede Sider, med Stribe- og Punktsirater. Et Stykke fladt Ben, 2½" langt, 1" bredt, med et skraat Skaar paa den ydre Side, indleveret som „et Stykke af et Laarben med Mærke efter et Hug". Nogle Brudstykker af Jern, nemlig det øverste af Falen af et Spyd, 1½" langt, 1" i Tvermaal, med en Jernnagle; 2 sammenpassende Stykker, utvivlsomt af et fireegget Spyd; Stykker formentlig af et Sverd; et ubestemmeligt Stykke. Alt fundet i 2 Gravhauger paa Rostvolløen i Ædø Pgd. paa Nordmøre, uden at det kunde opgives, hvad der var fundet i hver. Det fireeggede Spyd henviser til ældre Jernalder. Foræret af Pastor Stabell (561—563).

4. Øxeblad af Jern af den langhalsede, lavbladede Form, hvor Yderkanten gaar ret ind, og Bladet udvider sig sterkt og skarpt paa den indre Side, 7" høit, 5" bredt i Eggen. Et enegget Sverd af Jern i 3 Stykker, 33" langt, 2" 3''' paa det bredeste; Tangen er 5" 3''' lang paa Egsiden, ½" mere paa Rygsiden, uden Hjalt. Begge disse Stykker ere fundne sammen ved Jordgravning paa Bosnes paa Inderøen i 1866 og forærede af Brugseier H. Løchen. Yngre Jernalder. (564—565).

5. Tveegget Sverd af Jern, nu 30" langt, men Klingen er meget medtaget, og Furen efter Midten er ei synlig. Hjaltene danne fra hinanden vendte Buer, Knappen er spids med Afsatser; der er svage Spor af Guldbelægning paa Hjaltene.

Er fundet i en Gravhaug paa Sundnes paa Inderøen 1847 og foræret af Brugseier H. Løchen. Yngre Jernalder. (566).

6. Spydspids af Jern, hvorpaa Bladet danner en stump Vinkel med Falen i Bladets Plan (jfr. Aarsb. 1867, S. 36 og 80 og Pl. III f. 27), 11" langt, men lidt af Falen mangler; om dennes øverste Del gaa 4 ophøiede Baand. Tveegget Sverd af Jern, hvoraf en Del af Klingen mangler, nu 14½" langt, 3" mellem Hjaltene, der ere skyttelformede, over 1" tykke paa Midten og spidse paa Enderne; de have havt Metalbelæg. Den ene Ring, Halvparten af Biddet og Beslaget til Sideremmen af et Mundbid af Jern; Ringen, 2¼" i Tvermaal, har en bred, grund Fordybning paa begge Sider. Beslaget har en Jernstift. Disse Sager ere fundne paa Nedre Mossinjan i Aasen Sogn i et Bakkeheld, hvor der sandsynligvis før har været en Haug (567—569).

7. Brudstykker af en Runesten fra Myr i Skatvaal Sogn i Stjørdalen. Ved Brydning af Sten i et skraanende Berg, der var bedækket med 1" Jord, blev man opmærksom paa indridsede Tegn i det faste Berg. Ved et uforsigtigt Forsøg paa at bryde Stykket løst revnede det over Bogstavernes Midte, og flere Smaastykker faldt af. Derhos er Indskriften aabenbart mangelfuld i Begyndelsen og Enden. Indskriften, forsaavidt den er læselig, synes at være: UBLIOTR ⁝ AIST RUNAR ÞESAR (*aist* for *raist;* E og S udtrykte ved ᚴ og ᛚ; *ar* i *runar* udtrykt ved Binderune) d. e. Ulvljot ristede disse Runer. Ovenfor denne Linje er der utydelige Spor til nogle andre Runer. (570).

8. 2 Vævstene (Kljaastene) af Sandsten, temmelig flade, fundne i en Gravhaug paa Opdals Prestegaard. Foræret af G. W. Selmer. (571).

9. Et Supplement til det tidligere indkomne Fund fra Myr i Verdalen (No. 330 ff., jfr. Fornl. 833), der var blevet liggende tilbage paa Gaarden, nemlig: en Ringnaal af Bronce, Naalen 4½" lang og ombøiet om Ringen, der er 1" i Tvermaal; nogle Glasperler, grønne, blaa, hvide og røde; en

Fingerring af Sølv, 7½‴ i Tvermaal, af en rund 1¼‴ tyk Ten. Ældre Jernalder. (No. 337 ff. 346).

10. Tveegget Sverd af Jern, hvoraf største Delen af Klingen mangler, med Hjalt og tredelt Knap; Øxeblad af Jern, 2½″ bredt i Eggen, der danner en Vinkel med Skaftlinjen, saa at Høiden foran er 6½″, bagtil 5½″; Spydod af Jern med Fal med Jernnagle igjennem, Falen 3½″ lang, af Bladet kun 2½″ tilbage. Fundet for 10—11 Aar siden i en lav Haug paa Lundskin i Verdalen. Yngre Jernalder. (572—574).

11. Korsspyd, opbevaret paa Stugudal i Thydalen, efter Sagnet efterladt af Svenskerne i 1718. Af yngre simplere Form. Foræret af I. Undseth. (575).

12. Størstedelen af Klingen tilligemed Hjaltene og Knappen af et tveegget Sverd af Jern; Klingen er adskilligt medtaget af Rust; Knappen, der er føiet sammen med Hjaltet ved 2 Jernstifter, har tilligemed Hjaltene været belagt med Metal. Fundet paa Nedre Rinnan i Levanger Pgd. i Bakken syd for Gaarden, hvor der var Spor af en Gravhaug. Yngre Jernalder. Foræret af Gaardbruger Bened. Rinnan. (576).

13. Hammer eller Kølle af Graasten med Skafthul i Midten, spids til begge Ender, men lidt afbrudt paa den ene, omtrent 16″ lang, 4″ bred og 2¼″ tyk paa Midten; Hullets Tvermaal er 1½″. Fundet i en Stenrøs paa Hovde i Verran, Ytterøens Pgd. Foræret af Nils Hovde. (577).

14. 2 Brikker (eller Perler?) af Sten, vel ½″ i Tvermaal, 2‴ tykke med Hul gjennem Midten. Fundne 1870 i Bunden af en stor Stenrøs paa Trones i Verdalen (jfr. S. 21 No. XXI) i sort Jord sammen med brændte Ben under en Helle, som laa umiddelbart paa Jorden. (578)[1].

15. Bøileformet Spænde af Bronce, 2″ 10‴ lang; Bøilen er paa hver Side prydet med 2 Baand af 2 Furer med Hak

[1]) De under dette og de nærmest følgende 7 Numere omtalte Sager fremkom ved de under Adjunkt K. Ryghs Tilsyn i 1870 foretagne Udgravninger, se foran S. 66 ff.

imellem, fra 4'''—6''' bred. Endestykkerne ligne et halvt S og ere 10''' lange, 6'''—8''' brede; paa Undersiden af Nederstykket er der tilbage Levninger af en Bøile for Naaleodden og paa Overstykket en Naalerod med Jernrust (afbildet i Oldsamlingens trykte Katalog pl. I, f. 1). Stykker af haardbrændt Lertøi, der maa have været knust før Nedlægningen. Fundet i en af de brolagte Gravringe (jfr. S. 9 No. I) paa Halleim i Verdalen i 1870, hvorved der saaes Spor efter et nedlagt ubrændt Lig. Ældre Jernalder. (579—580).

16. En Beltespænde af Bronce, væsentlig af samme Form som Worsaae No. 334, 4'' lang, Bagstykket indtil Naalerodden næsten 3''; paa Oversiden er der en Rad runde Naglehoveder af Sølv, og ved den næstøverste 2 til Siden, saa at der dannes et Kors. Spænderingen har været belagt med et tykt Lag Sølv. Naalen er af Bronce og paa hver Side af dens Rod 2 runde Fremspring. Paa Undersiden findes et Lag fastklæbet Tøi med Skind under, paa Oversiden et Lag Skind med Haarene paa. Smaa Stykker af Jern med fastrustet Træ, fundne ved Midten af det formodede Ligs ene Side, rimeligvis af et Sverd i Træslire eller af et Skjold. Brudstykker som det synes af et Spyd af Jern, fundne ved Hovedenden. Det hele fundet i en anden brolagt Gravring (jfr. S. 10 No. II) paa Halleim i 1870 i et Lag sort Jord af 3 Alens Længde, i hvis ene Ende fandtes nogle porøse ubrændte Ben, altsaa vel af et ubrændt Lig. Ældre Jernalder. (581—585).

17. En Spænde af tynd Bronce af ualmindelig Form; Midtpartiet dannes af en rund Plade, 1⅓'' i Tvermaal, fra hvilken der har udgaaet 4 Arme, der bøie sig til samme Kant og som ende i en rund Plade, 6''' i Tvermaal, hvortil der støder en lignende paa Udsiden og en lignende paa Indsiden, hvilken sidste slutter sig til Roden af den foregaaende Arm. Langs Randen af Runddelene og Armene er lagt en Broncetraad, knap 1''' tyk, og fra Midten af Runddelene og fra flere Steder paa Armene staar der op 2''' lange Broncestifter med runde Knapper og fladt tilklinkede paa Bagsiden. Jfr. Worsaae 395.

Paa Bagsiden er en Naal af Bronce med spiralformet Rod. En Naal til en Spænde af Kobber, nu 3″ 9‴ lang med afbrudt Ende, udgaaende fra en spiralformet Rod, indtil 1″ fra Enden omviklet i Spiralen med et 1‴ bredt Baand af Kobber og nærmest Roden udenom dette omviklet løst med et 2‴ bredt Baand i en tredobbelt Spiral. (Disse 2 Numere ere afbildede i Oldsamlingens trykte Katal. Pl. 1, fig. 3 og 2). Et cylindrisk Stykke Kobberblik, 1″ langt, 6‴ i Tvermaal, Brudstykke; maaske Beslag paa et Skaft; prydet med horisontale Linjer og derimellem med retvinklet bøiede Linjer med Vinkelaabningerne vendende mod hinanden. Stykker af Bunden af en Sil af tynd Bronce; Hullerne gaa ud som Radier, der ikke have været mere end 1″ lange. Ubetydelige Stykker af en Lerurne. Fundet sammen med brændte Ben og Næver i en Haug (jfr. S. 15 No. XI) paa Halleim i Verdalen i 1870 i et ganske lidet Stenkammer. Ældre Jernalder. (586—590).

18. En Urne af brændt Ler i Brudstykker. Halsen har været glat og temmelig høi; øverst paa Bugen er der 2 brede grunde Furer med 3 smalere og dybere ovenfor og nedenfor; længere nede 2 Furer i Zigzaglinjer; Hanken 1½″ lang, prydet med lodrette Furer og under disse et Par Tverfurer. Forresten kan Størrelsen ei bestemmes. Et Bæger af Glas i Brudstykker, med 2 Furer langs Overkanten og indslebne Ovaler, idethele utvivlsomt som Worsaae 318. En Kniv af Jern med fastrustede Dele af Træsliren, nu 5″ lang, men en Del af Tangen er afbrukket. En vævskyttelformet Sten af Kvarts, 4½″ lang, 1½″ bred, med Jernringen i Furen nogenlunde bevaret og udenpaa den Levninger af Træ. 2 Spydspidser af Jern, nu 9″ lange, men afbrukne i Odden, Bladet med skarp Ryg efter Midten. En Skjoldbule af Jern af ældre Jernalders Form, der først gaar ret op fra Randen, derpaa skraaner op til en spids Top, 3½″ høi, 6″ i ydre Tvermaal under Randen, meget rustet. Stykker af Skjoldbeslag af Jern, navnlig Haandtagets Beslag næsten fuldstændig bevaret.

Tøi i en stor Klump med Bark og Næver omkring og imellem og nogle Smaastykker af Jern med Broncenagler, ogsaa endel Haar, rimeligvis efter uberedt Skind. En Spænde af Bronce, bestaaende af en firkantet Ten, hvis ene Halvdel danner Understykket med en lang Naaleskede under og prydet med nogle Tverfurer, og hvis anden Halvdel danner Bøilen, til hvis øvre Ende den spiralformede Naalerod umiddelbart slutter sig; Naalen har været af Bronce (omtrent som Aarsb. 1867 Pl. 1 fig. 19, men med forholdsvis længere Understykke); meget irret. Et Stykke Beslag af Bronce, 11''' bredt, 2'' langt, men afbrudt i den ene Ende, med indtrykte Sirater, Forgylding og Emaille og med 2 Naglehuller. Et Stykke Beslag af ganske tynd, glat Bronce, 2¼'' langt, 6'''—8''' bredt, med 3 Naglehuller, i 2 af hvilke der sidder Naglehoveder, og et firkantet Indsnit i den bredere Ende. Et Stykke tyndt Sølvblik, aflangt trekantet med 2 Naglehuller. Et Stykke Bronce, 1'' langt, 4''' bredt; 2 Nagler med Sølvhoveder, 2¼''' lange, hefte det til et Stykke Læder, paa hvis Bagside der er 2 smaa Broncestykker som Hold for Naglerne; paa Siden er der Spor af 3 udgaaende Tænder af Jern, saa at det hele maaske er en Del af en Spænde. 4 Nagler af Jern, 3—3½'' lange, fundne i Nærheden af Skjoldet. Et dobbelt Lag Næver med et sort muldagtigt Lag imellem, fundet liggende mellem 2 nøiagtigt til hinanden passende Heller omtr. ½ Alen i Tvermaal; den sorte Masse indeholder foruden Jord betydeligt Jernoxyd, men ikke Bensubstants. — Dette store Fund gjordes i en Gravhaug (jfr. S. 16 No. XII) paa Halleim i Verdalen i 1870. Ældre Jernalder. (591—605).

19. Et Øxeblad af Jern, fundet i samme Haug, men øverst i Toppen, ¼ Alen under Overfladen; af yngre Jernalders Form. (606).

20. Brudstykker af en Kjedel (?) af Jern, deriblandt tykke Ringe, 2'' i Tvermaal, formentlig Kjedlens Ører. Klinknagler og Spiger af Jern. 3 Stykker af en Sigd af Jern; paa den ene Side og paa Ryggen er fastklæbet grovt Tøi, og

paa den bredeste Del lidt Træ. Nogle ubestemmelige Jernstykker. En firesidet Hein, 4" lang, ½" tyk i 3 Stykker. Fundet i en lav Langhaug (jfr. S. 19 No. XIX) paa Halleim i Verdalen i 1870; Kjedelstykkerne fandtes i den ene Ende, det øvrige nogle Alen derfra ved Midten. Yngre Jernalder. (607—611).

21. Et forrustet Bidselmundbid af Jern, Ringene 1¼" i Tvermaal. En Mængde Klinknagler. En Løber paa en Rem af Bronce; den øvre flade Side er prydet med 2 Rosetter. Fundet tilligemed Hestetænder og Dyreben i 1870 i Udkanterne af en tidligere udgravet Haug (jfr. S. 22 No. XXIII) paa Trones i Verdalen. Den sidste Gjenstand har maaske ikke hørt til Haugens oprindelige Indhold, men kan være kommet ned med det efter Gravningen ifyldte Grus. Yngre Jernalder. (612—614).

Disse Fund (14—21) ere forærede af Direktionen for Filialafdelingen af Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

22. En Sælepind af Ben med en vifteformet Overdel med Sirater af Buer, Hak og concentriske Dobbeltcirkler, 6" lang, Overdelen 4½" bred. Funden tilligemed en anden lignende under Gravninger i den østlige Del af Kongens Gade i Throndhjem. Foræret af Farver Eidems Sønner. (615).

23. Glaserede Gulvfliser af Ler, firkantede, gule eller sorte. Fundne ved Gravningen af en Grøft paa Elgeseters Grund, dog ikke paa det Sted, hvor Klosteret har staaet, men østenfor Bækken, hvor der mulig kan have staaet et Kapel. Foræret af Kjøbm. F. B. Buck og I. Undseth. (616).

24. Bogtræer af et neppe meget gammelt Sæletøi med Sirater af ophøiet Bladværk paa Forsiden. Foræret af Skolelærer Renaas i Høilandets Sogn, Melhus Pgd. (617).

25. Kam af Ben, dannet af flere Smaastykker, som holdes sammen ved 2 Tverstykker med Jernnagler efter Midten. Endestykkerne ere prydede med Ringe. Den er ganske lig den i AnO, 1851 S. 373 (jfr. Tab. V Fig. 10) beskrevne fra Danmark.

og lignende Kamme ere oftere fundne i norske Grave fra yngre Jernalder. Funden i Kongens Gade i Throndhjem og foræret af Farver Eidems Sønner (618).

26. Brudstykker af en firesidet Hein, 6" lang, medens den ved Fundet skal have været ¾ Alen lang. Fundet i en stor Gravhaug, kaldet Alvshaugen, paa Lille Ugla i Klebbu sammen med en Øxe, et Sverd, Spydspidser og et „vinkelformet Stykke Messing med Forsiringer," hvilket alt er forkommet. Yngre Jernalder. Foræret af Kjøbmand F. B. Buck. (619).

27. En liden Øxe af Jern med Jernskaft, 4½" langt, Bladet knap 1" bredt i Eggen; det ser ud, som om der har været et tilsvarende Blad paa den anden Side og et Spyd for Enden. Foræret af I. Undseth. (620).

28. 2 Pilespidser af Sten, den ene af graa Sten, 4⅔" lang, nederst over 1" bred, den anden 4¼", bredest paa Midten 8'''; begge have en kort Tange, og Bladet ender i 2 Fliger. Jfr. Aarsb. 1867 Pl. 1 f. 2, 3. Fundne paa Nes i Harran, Grogns Pgd., i 2 smaa Hauger ved Oprydning af Nyland. (621—622).

28. 2 tveeggede Pilespidser af Jern, begge i 2 Stykker, med Tange til at stikke ind i Skaft, 4½" lange, indtil 9''' brede. En meget forrustet Kniv af Jern, af Bladet 3½" tilbage, Tangen 2" lang. Endel Klinknagler af Jern. Et ubestemmeligt Redskab af Jern. To Brudstykker af firesidede Heiner. Fundet i en Jordhaug paa Gaarden Haugen tæt ovenfor Thorgaard i Tilder Sogn, Klebbu Pgd., i det ene Hjørne af Haugen. Yngre Jernalder. Foræret af Kjøbmand F. B. Buck. (623—628).

29. En oval skaalformet Spænde af Bronce, gjennembrudt Overplade med 5 fremstaaende gjennembrudte Knopper. Funden i en Stenhaug paa Tverdal i Rennebu Pgd., hvori der ellers efter Sigende intetsomhelst fandtes. (629).

30. Haandsneldehjul af Grøtsten, 1½" i Tvermaal, 5''' tykt, fladt paa begge Sider med indhuggede Streger og Trekanter

paa den ene Side. En gjennemboret Kugle af brændt Ler, 1½"—2" i Tvermaal. Det første er fundet paa Krokstad i Høilandets Sogn, Melhus Pgd.; om den anden savnes Oplysninger. Forærede af Skolelærer Renaas. (630—631).

31. Tveegget Sverd af Jern, Brudstykker, 1½" bred Klinge. Enegget Sverd af Jern, Klingen 25½" lang, men Odden afbrukken, 1½" bred, øvre Hjalt og Knappen mangler. Tveegget Spydspids af Jern med Fal, den øverste Del af Bladet afbrukken; Bladet over 1½" bredt og næsten fladt. Tveegget Pilespids af Jern, 6" lang, hvoraf Halvparten paa Tangen, Bladet omtrent 1" bredt, fladt og tykt. Øxeblad af Jern, 6½" høit, over 5" bredt i Eggen. Et uformeligt Stykke Flintesten. En firesidet Hein i Brudstykker, over 14" lang, knap mere end 1" i Tvermaal. Et ubestemmeligt, langt og firesidet Stykke Jern, maaske af en Plog. Disse Sager ere fundne paa Ystad i Salberg Sogn paa Inderøen, i Høsten 1870 under Pløining i to Gravhauger. Yngre Jernalder. (632—639).

32. Beltespænde af tyndt Kobber med Dele af Beltebeslag. Spænden er firkantet, 1⅔" og 1½" i Tvermaal med 2 Furer langs Kanterne. Naalen er udskaaret af Pladen, saa at den omtent udfylder det aabne Rum, ogsaa med en Fure langs Kanterne og et Kryds over Tanden. Til Spænden slutter sig med Gjænger et Stykke Beslag, med 2''' lange Nagler med store Hoveder i Kanterne. 2 beskadigede Stykker af Beslaget, det ene gjennembrudt, ligeledes med Nagler i Kanterne. Et Rembeslag med Ring, som vel ogsaa hører til Beltet, omtrent af samme Form som flere fra de danske Mosefund, men Ringen er lodret paa Stykkets Plan. Afbildede i Oldsamlingens Katalog, Tab. II, Fig. 1 og 4. Et 1½" langt, smalt Stykke Kobberblik med 2 Naglehul og et lignende 3" langt, med indbøiede Kanter og et Naglehul i den ene Ende; disse Stykker have rimeligvis ogsaa hørt til Beltet. Fundet i en Haug paa Dyva i Stjørdalen sammen med et ei indbragt fireegget Spyd af Jern. Ældre Jernalder. (640—643).

33. 2 ovale skaalformede Spænder af Bronce med enkelt Plade, ganske lige, begge beskadigede; i den ene sidder endnu en Stump af Jernnaalen fast i Naaleskeden. En bøileformet Spænde af Bronce af egen Form, over 5" lang, 1½"—1¾" bred; Bøilen er kun 7''' høi med en smal udgaaende Kant paa Siderne, Endestykkerne indbyrdes lige, afrundede. Ornamenterne ere de paa skaalformede Spænder sædvanlige; 14 Hul med smaa Nagler i. Naalen har været 3" lang; Naalefæstet er kun en enkelt opstaaende Plade. Fundet i en Stenrøs paa Hundhamer i Nærø Pgd. Yngre Jernalder. Foræret af Joh. Hundhamer ved C. Sverdrup. (644—645).

34. 6 Helgenfigurer af Træ fra Forr gamle Kirke i Stod. Deriblandt er de 4 Evangelister med Bøger i Haanden og sine symbolske Figurer; én Figur støttende Haanden til et Anker, og en 6te kvindelig med en Bog. Foræret af Sognepræst Bødtker. (646—651).

INDBERETNING

OM UNDERSØGELSER PAA EN GRAVPLADS FRA DEN ÆLDRE JERNALDER PAA RINGERIKE.

AF O. RYGH.

Blandt de endnu levnede større Samlinger af Grave fra hedensk Tid i det søndenfjeldske Norge udmærker sig den paa Gaardène Broten og Veien i Norderhov Pgd. paa Ringerike[1] baade ved det store Antal af Grave, som den indeholder, og ved de mærkelige Fund, som Tid til anden er gjorte i enkelte af disse. Den ligger en god halv Fjerdingvei vest for Hønefos By, paa en jevn og næsten horizontal Sandmo, i en Høide af 60—80' over Elvens Niveau nedenfor Hønefos. Moen er paa den Strækning, hvor Gravene findes, ikke meget bred, og har steilt Affald mod Nordøst, jevnere mod Sydvest og Sydøst, medens i Nordvest Terrainet snart stiger endnu høiere. Man finder saaledes ogsaa her den Erfaring bekræftet, at vore hedenske Forfædre gjerne lagde sine Grave paa iøinefaldende Punkter, hvor der var god Udsigt, og hvor Gravene selv kunde sees langt fra. Hovedveien fra Hønefos til Hallingdal skjærer gjennem Gravpladsens nordøstlige Del og afsætter her Sideveien mod Nord til Aadalen. Det Stykke af Moen, hvorpaa Gravene ligge, er delt mellem de tre Gaarde Broten[2], Nedre Veien og Øvre Veien; men den allerstørste Del af de nu levnede Hauger tilhører Brotens Grund. Der findes ikke anden Form af Grave end Hauger, der alle er runde paa et Par Langhauger nær; de er for største Delen lave, men temmelig

---

1) Norske Fornl. S. 143—145.

2) Denne Gaard er vistnok en først i temmelig sen Tid fraskilt Part af Veien.

vide. Da Gravpladsen desuden fordetmeste er tilvoxet med Skov og Krat, bliver man ikke saa let opmærksom paa Haugerne fra Veien af; men har man først faaet Øie paa dem, er det let at tage Rede paa dem. Det vrimler af dem, hvor man gaar; paa de Steder, hvor Grunden er urørt, er der kun faa Skridt fra Haug til Haug, og ofte ligge de saa tæt, at de berøre hinanden.

Foreningen fik i 1847 ved nuværende Generalmajor Grams velvillige Bistand et Kart optaget over denne mærkelige Gravflok. En Kopi af dette Kart i formindsket Maalestok gives her som Pl. VI. Som det vil sees, var Tallet af helt eller delvis bevarede Hauger i 1847 144. Dertil maa endnu lægges 4 store Hauger, som ligge langs Kammen af et smalt Høidedrag, der udgaar fra det med A betegnede Punkt i Moens Udkant i sydlig Retning (2 af disse er anlagte paa Kartet, men ikke som Gravhauger), og en enkelt mindre Haug, som ligger udenfor Kartets Ramme mod Øst, lige ved Hovedveien. Det vil endvidere sees, at af alle Hauger kun 8 naa en Høide af 10 Fod og derover, medens blot een af de øvrige overstiger 7 Fod og de flestes Høide er 3—4 Fod. Blandt de større Hauger udmærke sig igjen de to lige ved Veien-Gaardene, som paa Kartet er betegnede som No. 1 og 2. De kaldes „Jomfruhaugen“ og „Kongshaugen“ og er de eneste, som Omegnens Beboere har givet noget særskilt Navn. Mærkeligt nok findes alle disse anseligere Hauger i Udkanterne af Gravflokken; det ser næsten ud, som om dette har været betragtet som en Æresplads. Efter al Rimelighed har Haugernes Antal oprindelig været endnu meget større, end det var i 1847. Gravfeltet er, som Kartet viser, i Kanterne paa flere Steder opdyrket og tildels endog bebygget med Huse, og Kiler af dyrket Jord skjære sig ind i det paa et Par Punkter. Hvor Jorden saaledes er ryddet, findes nu fordetmeste blot store Hauger, men der maa vel ogsaa omkring disse have været mindre, som er forsvundne ved Rydningen. Navnlig maa det ansees for sandsynligt, at der omkring det paa Kartet med E betegnede Punkt engang har været adskilligt flere Hauger. Her har nemlig Marken paa vestre Side af Veien til for ikke

længe siden været brugt som Exercerplads, og ved dennes Anlæg blev naturligvis alt, hvad der fandtes af Hauger, udjevnet.

Ødelæggelsen er desværre fortsat paa forskjellige Maader efter 1847, saa at Haugernes Antal nu er yderligere formindsket. Saaledes er blandt andet siden opført to store Bygninger indenfor Gravfeltets Grændser, et Meieri omtrent ved B og et Skolehus ved C, og ved D har Veivæsenet anlagt et Grustag.

Af de udentvivl ikke faa Fund, som maa være gjorte i de ødelagte Hauger, er tre indkomne til Universitetets Samling i Kristiania. I 1824 udgroves under Generalmajor Grams Ledelse den største Del af Kongshaugen (No. 2), hvorved der gjordes et rigt og interessant Fund (bevaret i Univ. Saml. under No. 325—348). Det er udførlig beskrevet af Prof. R. Keyser i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1836—37 S. 142—150. Aaret efter blev den store Haug lige ved Brotens Huse (a[a] paa Kartet) udgravet af to Bønder; ogsaa den gav et mærkeligt Fund, der blandt andet indeholder den bedst bevarede Skaalvegt med Lodder, som hidtil haves fra ældre Jernalder (Fundet er beskrevet i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I 398—403, jvfr. N. Fornl. S. 143; Univ. Saml. No. 525—535). Endelig indkjøbtes i 1862 af Universitetet et Fund, som samme Aar var gjort i en af de mindre Hauger[1], bestaaende af en Broncekjedel med brændte Ben, ovenpaa hvilke der laa et Par Ringe af Guld, formodentlig brugte som Ørenringe, i Form og Zirater nøie stemmende med nogle til det store Mosefund fra Thorsbjerg i Sønderjylland hørende Brudstykker af Armringe af Guld[2]; det hele var omgivet af et lidet Gravkammer, dannet af 4 paa

---

[1]) Efter hvad der blev mig fortalt paa Stedet, var denne Haug bleven ødelagt ved det ovenfor omtalte Grustag. Hvis dette er rigtigt, hvorom jeg ikke har nogen Grund til at tvivle, er Fundet gjort paa Brotens Grund, ikke paa Veiens, som det blev opgivet af Sælgeren og som det derefter anføres i N. Fornl. S. 145.

[2]) Se Prof. Engelhardts Beskrivelse af dette Fund S. 61 og Pl. 16 fig. 20. 21. Univ. Saml. eier et Par Armringe af samme Slags, fundne i en Gravhaug paa Gaarden Hove i Høyland Pgd., Stavanger Amt (N. Fornl. 305).

Kant satte Heller med en femte til Overligger (Univ. Saml. No. 2877—79). — Nu er ogsaa den Rest af Kongshaugen, som var tilbage i 1847, jevnet med Jorden. Ligeledes er Jomfruhaugen, hvoraf der i 1847 endnu var betydelige Levninger, helt forsvunden. I den sidste skulde der, efter hvad der fortaltes, ikke være fundet andet end et Stenlag paa Bunden og under dette to svære, korslagte Tømmerstokke; men der gaar Sagn om, at der blev gjort et rigt Fund i Haugen ved en tidligere Gravning for omtr. 100 Aar siden af en Oberstlieutenant Krefting, som eiede og beboede den da endnu udelte Gaard Veien.[1]

Alle disse tidligere Fund fra denne Gravplads tilhøre den ældre Jernalder. Jeg valgte derfor dette Sted til Undersøgelse, da jeg i Sommeren 1870 af Foreningen fik en Understøttelse til Udgravninger, og jeg helst ønskede at benytte denne til at skaffe saavidt muligt omfattende Bidrag til Oplysning om den ældre Jernalders endnu kun ufuldstændigt og usikkert kjendte Gravskik. Der var al Grund til at antage, at samtlige Gravhauger tilhørte den ældre Jernalders Folk, og om der ikke i de tilbageværende urørte Hauger, der alle var smaa, kunde ventes saa rige og mærkelige Fund, som de, man havde gjort i enkelte af de tidligere udgravede store, maatte der ialfald være rig Anledning til Iagttagelser med Hensyn til Begravelsesmaaden.

Efterat Grundeierne, Proprietær Andreas Oppen og Gaardbruger Lars Veien, beredvilligt havde givet sit Samtykke til Udgravningen, begyndte Arbeidet den 6te August og fortsattes til den 16de med en Arbeidsstyrke af 8 Mand. Da det var mig om at gjøre at faa saa mange Hauger som muligt undersøgte i den korte Tid, jeg havde til min Raadighed, gav jeg mig ikke i Færd med nogen af de større Hauger, som desuden alle vare stærkt forstyrrede ved tidligere Gravninger[2], men valgte kun mindre til Under-

[1]) Han skal have opført den for sin Tid meget anselige Hovedbygning, som endnu staar paa Øvre Veien, et af de mest gammeldagse Huse i Egnen, med Svaler i begge Etager paa Forsiden.

[2]) En Undtagelse gjør i denne Henseende de 4 Hauger, der som tid-

søgelse, og tog af disse kun de, der var nogenlunde ubeskadigede. Endel Hauger blev ogsaa sparede af Hensyn til de smukke Træer, som stod paa dem. Jeg fik undersøgt omtrent alle de Hauger, som ikke af den ene eller den anden af disse Grunde blev forbigaaede, ialt 66. Gravningen gik let og hurtigt, da alle Haugerne bestod af løs Sand. Den foretoges paa den Maade, at der blev gravet en Grøft tversigjennem Haugen ned til dens Bund, af 8 til 14 Fods Bredde efter Haugens Størrelse. Grøften blev taget i forskjellig Retning, eftersom det faldt bekvemmest af Hensyn til de paa Haugen staaende Træer og andre Omstændigheder. Hvor der var nogensomhelst Antydning til Fund f. Ex. Kul, Aske eller Stene, blev der gravet ud til Siderne fra Grøften og ned under Bunden; adskillige Hauger blev ogsaa helt udgravede. De undersøgte Hauger blev igjen tilkastede og saavidt muligt gjengivne sin oprindelige Form, da dette paa Grund af deres ringe Størrelse lod sig gjøre med forholdsvis ringe Arbeide. Kun nogle faa (de 4 først nævnte i den følgende Fortegnelse) blev efter Grundeierens Ønske udjevnede.

Idet jeg nu gaar over til at meddele Udbyttet af Undersøgelsen for hver enkelt Haug, maa jeg bemærke, at jeg — paa enkelte Undtagelser nær — ikke kan angive de undersøgte Haugers Nummer paa Kartet af 1847, da saa mange af Haugerne er ødelagte siden den Tid og det netop af de i Udkanterne liggende, hvorefter man skulde orientere sig i den tætte Gravflok. Jeg giver derfor her nye Nummere efter den Orden, hvori Haugerne blev undersøgte, idetheletaget fra Nord mod Syd i Gravfeltet.

Haug No. 1. Omkreds 102' (noget afskaaret i nordre og søndre Side). Paa Bunden næsten gjennem hele Haugen et Lag af Kul, hist og her blandet med lidt Aske. 4' S. for Haugens Centrum et lidet Gravkammer, staaende paa dens Bund, dannet af 4 nogenlunde

ligere omtalt, ligge paa det fra A udgaaende Høidedrag, men, da disse ei paa Kartet var anførte som Gravhauger og var skjulte af Skoven, blev jeg ikke opmærksom paa dem før mod Slutningen af mit Ophold paa Stedet. De staa saaledes endnu urørte tilbage.

flade Brudstene, 6" tykke, udvendig tildels støttede med mindre Stene, og en 5te, noget tyndere, som Overligger; altsaa ingen Bundsten. Overliggeren var knust, men havde sit oprindelige Leie, og Gravkammerets Indre saaes at være uforstyrret. Det holdt, indvendig maalt, 20" i Længden og 15" i Bredden; Længderetning N—S. Dets øvre Del var fyldt med Sand; længere nede en Mængde brændte Ben, mellem hvilke der fandtes: *a)* Beslag til et Skjoldhaandtag af Jern, 6½" langt, i Form ligt Thorsbjerg Mosefund Pl. 8 fig. 9. *b)* Endel smaa Stykker af Kantbeslag til et Skjold, ligeledes af Jern, dannet af en omboiet Jernplade, som udfoldet vilde have en Bredde af ⅝". Stykkerne udgjøre ikke paa langt nær tilsammen det hele, og saaes tydelig at have været sønderbrudte før Nedlæggelsen i Gravkammeret. Skjoldbrettets Tykkelse i Kanten har været ¼". *c)* 3 ganske smaa Skaar af en buget Lerurne. (Univ. Saml. No. 5151. 5152).

No. 2. Omkreds 93'. Før aabnet i Toppen, hvorved man havde fundet et Gravkammer ligt det Set i Haugen No. 1. Det var tildels forstyrret ved den tidligere Gravning, idet Overliggeren og den ene Sidesten var borttagne; de tre andre Sidestene stod endnu i sin oprindelige Stilling. De var Brudstene af 7—9" Tykkelse, de to 2' lange og 16" brede, den tredie 3' lang og 2' bred. Kammerets Længderetning Ø.—V. Ved den tidligere Gravning var i Kammeret fundet brændte Ben og *a)* en bøileformet Spænde af Bronce, 4⅓" lang, nedentil endende i et Dyrehoved, oventil korsformet med 3 Knopper, hvoraf 2 nu mangle. *b)* Endel forrustede, tildels sammenrustede Jernsager, hvoriblandt skjelnes Levninger af to Spydspidser, en Skjoldbule, Haandtagbeslag og Kantbeslag til Skjold. Ved den nu foretagne Gravning fandtes intet videre uden nogle faa Stumper til af Jernsagerne. Ogsaa her gik et Lag af Kul og Aske saagodt som gjennem hele Haugen. (5153. 5154).

No. 3. Omkreds 117'; et dybt Hul i Toppen. Lag af Kul og Aske paa Bunden næsten helt igjennem. 2' over Bunden og 3' SV. for Centrum fandtes en Lerurne, med Bunden iveiret, dækkende en stor Hob brændte Ben, mellem hvilke der laa et lidet fladt og smalt Jernbeslag med to Nagler i. Urnen, af fint rødt Ler, er $4\frac{1}{2}$" høi og 5" vid øverst; Form omtrent som Pl. II fig. 12 (I). 2' S. for Centrum i samme Høide over Bunden en anden stor Hob brændte Ben uden Oldsager (II). (5155).

No. 4. Tidligere stærkt gravet i Midten og den ene Side. Begravelsen viste sig at være forstyrret ved denne Gravning; intet fandtes uden Spor af Kul og Aske, et Par brændte Benstumper og en større Brudsten, der sandsynlig har hørt til et Gravkammer.[1]

No. 5. Omkreds 65'; lidt afskaaret i den ene Kant. Lidt østenfor Midten begyndte et Lag af Kul og Aske, som strakte sig østover næsten til Kanten af Haugen. I dette Lag fandtes en Mængde brændte Ben; ellers intet.

No. 6. Omkreds 118'; lidt udgravet i Toppen. Paa Bunden Kullag næsten helt ud til Kanten paa alle Sider. Det var meget tykt i NV. nær Kanten; her fandtes under Kullene en stor Samling brændte Ben uden Oldsager (I). Mod NØ. enkelte Benstumper blandt Kullene og *a)* et Rembeslag af Jern, bestaaende af en Ring, hvori hænge 2 Gjænger til Remmer af omtr. $\frac{1}{2}$" Bredde (II). I Midten af Haugen og sydover derfra var Kullaget ligeledes meget stærkt. Her fandtes omtr. 2' søndenfor Centrum en Hob brændte Ben og blandt denne *b)* en Lerurne (afbildet Pl. II fig. 5), der ogsaa selv var fyldt med brændte Ben. Den er 4" høi og $3\frac{3}{4}$" vid øverst; rødgraa Farve. Paa Urnens Bund under og mellem Benene laa *c)* et $4\frac{1}{4}$"

[1]) Disse 4 Hauger var de eneste nu tilbageværende af de 6, der er afsatte paa Kartet ved Husmandspladsen Tajet, øst for Hovedveien. De følgende laa paa vestre Side af Veien.

langt Knivblad af Jern af ældre Jernalders Form, smukt arbeidet, prydet med en Rad Punkter paa hver Side langs Ryggen. *d)* To Smykkenaale af Jern, sammenlænkede med en fin Jernkjede. Naalene er 2¼" lange, har øverst et rundt Øie, hvori Kjeden hænger, og under dette nogle ophøiede Baand rundt om til Prydelse. Kjeden bestaar af runde Led af sammenbøiet Traad, af ⅛" Tvermaal; den fandtes overbrudt paa to Steder, saa at begge Naale med et lidet vedhængende Stykke Kjede er løse. Resten af Kjeden er rustet sammen til en Klump. I denne sees et enkelt større Led af ¼" Tvermaal. *e)* Brudstykker af et Par ganske lignende Lænkenaale. *f)* Et Beslag af Jern, bestaaende af to 2½" lange og ⅜" brede Strimler af Jernblik, der er svagt buede, forenede ved 3 Nagler. Aabningen mellem disse er ½". *g)* en Ring af Jern af 1⅛" Tvermaal, hvori hænger en liden Krampe, ligeledes af Jern. *h)* Stykker af en liden Pind af Ben, i Form og Ornamenter ganske lig de i Aarsb. 1868 Pl. III 12. 13 afbildede. (III). Endelig fandtes i SØ. ikke langt fra Haugens Kant atter en Hob brændte Ben og mellem disse: *i)* to Rembeslag af Jern af samme Form og Størrelse som det under *a* nævnte. *k)* To Endebeslag til Remmer af Jern, bestaaende af 2" lange Jernstykker, ¼" brede i Midten og lidt bredere mod Enderne, horizontalt spaltede i den ene Ende og tyndt udhamrede i den anden. *l)* en Jernnaal af samme Form og Størrelse som de under *d* nævnte Lænkenaale, forrustet og sønderbrudt (IV). (5156—5162).

No. 7. Omkreds 117'. Gravet før i Toppen og vestre Side. Intet fandtes uden en stor Mængde Kul i et ikke meget udstrakt Lag tæt SV. for Centrum.

No. 8. Omkreds 75'. I nordre Udkant af Haugen en Hob Aske og Kul paa Bunden; ligeledes noget Kul i NV. Kant; sammesteds en Hestetand og et Par Stykker Myrmalm

paa Bunden; et tredie fandtes dybt nede i Midten af Haugen. Ingen Ben.

No. 9. Omkreds 80', lidt udjevnet i den ene Kant. I SV. tæt ved Kanten paa Bunden et Stykke Myrmalm. 3' SV. for Centrum og 1' over Bunden fandtes *a)* en Pilespids af Jern med tveegget Blad og Fal liggende paa Skraa med Spidsen nedad. Kullag paa Bunden nordover fra Centrum til 4' fra nordre Kant; ellers kun svage Spor af Kul. Ved Centrum var dette Lag meget tykt. Her fandtes, lidt N. for Centrum, paa Bunden en liden Hob brændte Ben, hvori laa *b)* et Haandsneldehjul af brændt Ler, 1⅜" i Tvermaal, prydet med nogle Streger. I nordre Kant 1' over Bunden lidt Kul og *c)* en bøileformet Spænde af Bronce, 1⅞" lang (afbildet Pl. II fig. 6); Naalen har været af Jern og har havt Spiralfjeder oventil. (5163—5165).

No. 10. Omkreds 73'. Mod sydøstre Kant af Haugen tæt ved hinanden to dybe Huller i Bunden, fyldte med Kul og ildskjørnede Stene. Fra hvert af disse gik en Kulstribe indover; disse Striber forenede sig snart til een og gik samlede i en Bue ud mod Haugens søndre Kant. Mod nordvestre Kant to lignende Huller med Kul og ildskjørnede Stene, af hvilke dog det ene var temmelig lidet; de var forenede ved et Lag af Aske, og fra hvert af dem gik en Kulstribe ind til henimod Centrum. Ellers intet.

No. 11. Omkreds 115'. Ligesom i No. 10, der laa lige ved Siden af denne, flere (ialt 6) større og mindre Huller i Bunden, fyldte med Kul og ildskjørnede Stene, nemlig 1 omtr. 4' V. for Centrum, 1 lidt østenfor dette; 2 SØ. for Centrum, hvoraf det ene indeholdt nogle faa ubrændte og ganske morknede Dyreben; 1 meget stort og dybt SV. for Centrum, hvori tillige fandtes noget Aske og svage Spor af brændte Ben og endelig 1 mindre ligeledes i SV., men noget nærmere Centrum. Desuden fandtes omtr. 10' Ø. for Centrum og ½' over Bunden en liden Hob brændte Ben med lidt Kul, lidt længere inde paa samme Kant en Jernstift og

ikke langt fra denne et lidet **fladagtigt Jernstykke** (begge sandsynlig tilfældigt komne med i Haugen). Endelig laa nær vestre Kant en større og en mindre Sten sammen med lidt Kul imellem og under dem. (5166).

No. 12. Omkreds 93'; havde et temmelig dybt Hul i Toppen efter en tidligere Gravning. I Centrum, men høit oppe, næsten midt i det omtalte Hul, fandtes *a)* smaa Stykker af en **urtepotteformet Lerurne** (Form som Aarsb. 1867 Pl. I fig. 8), i hvis Masse er indæltet smaa Stykker Marienglas, rigt prydet med fremstaaende Knopper, lodrette Linier og Cirkler. Dybere nede i Midten *b)* et Stykke af Randen af en **buget Lerurne.** Ellers intet uden en **Hestetand,** som først fandtes blandt Gruset ved Gjenkastningen af Haugen. — Begravelsen i denne Haug er aabenbart bleven forstyrret ved den tidligere Gravning. (5167).

No. 13. Omkreds 56' (noget af den ene Side bortskaaret af en Vei). I sydøstre Del af Haugen paa Bunden et **Kullag,** der gik langt ud mod Kanten. Her fandtes endel **brændte Ben** og *a)* en **Beltespænde af Jern med Torn af Bronce** af samme Form som Aarsb. 1868 Pl. III fig. 18, men noget mindre ($2\frac{1}{2}$" lang og $1\frac{3}{4}$" bred). 3 Nagler (hvoraf de 2 nu er borte), som har havt store runde ophøiede Hoveder af Bronce. *b)* et **Beltebeslag af Jern,** bestaaende af en i fladtrykt Oval sammenbøiet Jernstrimmel (Ovalens Længde $1\frac{1}{4}$"), der midt paa den ene Side har en cirkelformet Udvidelse, hvori sidder en Nagle med rundt Hoved af Bronce, af ganske samme Form og Størrelse som de paa Spænden. *c)* et Stykke sammenbøiet og tilsyneladende ved Ild beskadiget Stykke **Bronceblik,** der sandsynlig ogsaa har hørt til Beltet. *d)* et lidet Brudstykke af et **Knivblad af Jern** (det sidste fandtes først bagefter i det af Haugen udkastede Grus, men kan godt have ligget sammen med de øvrige Sager). I den sydvestlige Del af Haugen *e)* nogle smaa Skaar af en **buget Lerurne,** der har været prydet med smaa dybt indtrykte Trekanter,

frembragte med en Pind eller et lignende Redskab; desuden lidt Kul hist og her og en enkelt Bensplint. I Midten af Haugen fandtes intet. (5168—5170)

No. 14. Omkreds 78'. 2' Øst for Centrum og 1' under Toppen (1½' over Bunden) en Hob brændte Ben. Paa Bunden omkring Centrum et temmelig udstrakt Kullag, hvori enkelte Bensmuler. Under Bunden lidt NØ. for Centrum et Hul, fyldt med askeblandet Jord; ellers hist og her Spor af Kul. Langt ude i Haugen SØ. for Centrum laa paa Bunden et Brudstykke af en, som det synes, temmelig stor buget Lerurne (Hanken med lidt af Karrets Væg). (5171).

No. 15. Omkreds 125'. I sydvestre Del af Haugen et Lag Kul og Aske, som begyndte nær Kanten og ophørte, før Midten blev naaet. Et lignende, men mindre udstrakt Lag fandtes i den modsatte Kant af Haugen, mod NØ. I begge disse Lag enkelte Bensplinter. Et Par Alen NØ. for Centrum tæt ved Kullagets Kant fandtes et snevert, men dybt, pungformet Hul i Bunden, fyldt med Kul og Aske. Fra dettes østre Kant begyndte et tykt, men smalt Lag af Kul og Aske, som fortsatte sig med aftagende Bredde i en Bue henimod Haugens østre Kant i en Længde af 4—5 Alen og ophørte lige ved Kanten. Ogsaa i dette Lag var der hist og her Bensplinter. ½' over det fandtes et 1¾" langt Stykke af en firkantet Brynesten (formodentlig tilfældig indkommet). Lige under Toppen og omtr. 3' over Bunden nogle Dyreben (som det synes, af en Ko). (5172).

No. 16. Omkreds 105'. To Kullag, begge lidt over Bunden. Det ene strakte sig omtrent fra Centrum mod NV., hvor det tabte sig 3—4' fra Kanten. Det indeholdt i sin midterste Del en Mængde Aske. Det andet, der var mindre end dette, berørte det i dets østlige Kant og gik mod SØ.; naaede ikke til Centrum. Lidt N. for Centrum over det

større Kullag, c. 2½' over Bunden og 1' under Grønsværet, en temmelig stor Hob brændte Ben uden Oldsager

No. 17. Omkreds 87'. Et Kullag ½' over Bunden, der begyndte 4' NV. for Centrum og strakte sig til Haugens Udkant i NV. I dette fandtes nærmest Centrum nogle Stykker af en temmelig stor buget Lerurne, med en Hank, hvis øvre Ende har været fæstet til Urnens Rand. Omtr. 2' N. for Centrum igjen nogle Stykker af den samme Urne tilligemed lidt Kul og et Par Bensplinter, ligeledes omtr. ½' over Bunden, og endelig lidt S. for Centrum i samme Høide fremdeles et Stykke af Urnen. (5173).

No. 18. Omkreds 144'. Havde et dybt Skaar i Toppen fra N. til S. efter en ældre Gravning, og viste sig at være forstyrret ved denne. Der fandtes Spor af Kul hist og her, og noget Ø. for Centrum endel brændte Ben, der dog øiensynlig ikke laa i sin oprindelige Stilling.

No. 19. Omkreds 130'. Havde ligeledes et dybt Skaar i Toppen fra N. til S. Fra Centrum mod NV. et Lag af Kul og Aske paa Bunden af 8' Længde og 4' Bredde. Lige i Kanten af dette Lag og omtrent i Haugens Centrum laa under Kullene en Hob brændte Ben, dækkede af *a)* en Skjoldbule af Jern med bevaret og fastsiddende Haandtagbeslag (afbildet Pl. II fig. 7). Af Form som en Kegle, staaende paa en lav Cylinder, øverst tilspidset til en kort Pig. Tvermaal til Randens Yderkant 5½", Høide med Piggen 4½". Har været fæstet til Skjoldbrettet med 6 parvis anbragte Nagler med runde Hoveder; Skjoldbrettets Tykkelse c. 5'''. Haandtaget har oprindelig været omtr. 8" langt, men et Stykke er nu afbrudt i den ene Ende; det er prydet med Tver- og Skraastreger og har i hver Ende to Nagler, af hvilke den yderste blot har gaaet gjennem Skjoldbrettet, den inderste tillige gjennem Bulens Rand. Bulen har saaledes ialt havt 8 Nagler. Haandtaget gaar ikke diametralt over Bulens Aabning, men lidt til Siden; ved at stikke Haanden ind vil man ogsaa finde, at

denne Stilling af Haandtaget giver det bekvemmeste Greb. Lige under Bulen laa *b)* en 4¾" lang Kastespydspids med tveegget Blad og skarp Ryg langs efter Bladets Midte. Endelig fandtes mellem Benene *c)* en liden firkantet aaben Remspænde af Jern, 1⅛" lang og ⅝" bred. (5174—5176).

No. 20. Omkreds 75'. Lidt N. for Centrum to Samlinger af Kul, den ene i NØ., den anden i NV., i kort Afstand fra hinanden. Paa Bunden i Centrum en hel Del Kul og lidt brændte Ben.

No. 21. Omkreds 96'; noget afskaaret i Kanterne. Hist og her paa Bunden et enkelt Kul. Et Stykke SV. for Centrum begyndte et mægtigt Kullag, der gik næsten ud til Kanten. I dette fandtes nogle smaa Bensplinter, ellers intet.

No. 22. Næsten Halvdelen af Haugen var borttaget ved en nylig anlagt Vei. I Centrum strax over Bunden endel temmelig store Kampestene, og under disse en større Hob Kul og Aske; derunder igjen en Mængde brændte Ben. Mellem disse laa *a)* et Redskab af Jern af samme Slags, som et, der senere fandtes i Haug No. 35 og er afbildet Pl. II fig. 9, maaske en Nøgel. *b)* to aldeles lige Beslag af Jern, bestaaende hvert af to flade Stykker Jernblik, 1⅛" lange og ½" brede, forbundne ved en Nagle i Enderne (Naglernes Længde ½"). (5177. 5178).

No. 23. Omkreds 120'. Havde et dybt Hul i Toppen. Omkring Centrum paa Bunden et svagt Kullag, der strakte sig længst mod NV.; i dette fandtes en enkelt Bensplint. Desuden var der en liden Samling Kul ikke langt fra sydvestre Kant. Der var endel større Stene i Haugen, som dog syntes at være indkastede uden Orden og Hensigt.

No. 24. Omkreds 104'. Rundt om Centrum noget over Bunden et temmelig vidtstrakt Kullag; desuden endel Aske og Kul i Haugens nordvestre Udkant. I Centrum over Kullaget c. 2¼' over Bunden fandtes *a)* en Skjoldbule af Jern

uden Pig, 6" vid og 2½" høi, med 4 Naglehuller, staaende med Spidsen opad. Under denne en Hob brændte Ben og følgende Oldsager: b) en 18" lang Spydspids af Jern med Agnorer, sammenbøiet. Paa Falen, der er rund, sidder løst en Ring af ombøiet Bronceblik, formodentlig anbragt som Prydelse. c) en Mængde Stykker af Skjoldets Kantbeslag, af Jern, alle sammenklemte. Naglerne, af Bronce med svagt ophøiede runde Hoveder, sidde 3 og 3 sammen. Beslagets Bredde udfoldet ¾". d) omtrent Halvdelen af Skjoldets Haandtagbeslag, ogsaa af Jern; samme Form som det i Haugen No. 1 fundne (I). Omtrent 2' Ø. for disse Sager stod i samme Høide e) en Lerurne, fyldt med brændte Ben (II), og 2' N. for dem f) nok en Lerurne med brændte Ben (III). Begge disse Urner var meget skjøre og kunde blot optages i Smaastykker. De har buget Form; den ene er uden Ornamenter, meget grov med en Mængde indæltede Stenfliser; den anden, som er af noget finere Masse, er prydet med smaa Trekanter ligesom den i Haugen No. 13 fundne Urne. (5179—5182).

No. 25. Omkreds 104'. Et dybt, men ikke meget vidt Hul i Toppen. 5' næsten ret S. for Centrum fandtes ½' over Bunden a) Stykker af en Lerurne af buget Form, grov Masse, prydet med indtrykte Trekanter (jfr. No. 13 og 24), afvexlende med vertikale Linier. Stykkerne laa saa langt fra hinanden, at Urnen ikke kunde være nedlagt i hel Tilstand. Ved den fandtes Kul og endel brændte Ben (I). 3' længere V. og omtr. 6' SV. for Centrum var der et Gravkammer, dannet som de i Haugene 1 og 2 af 4 paa Kant satte Heller med en 5te til Overligger. Sidehellerne havde alle undtagen den nordre en stærkt udoverheldende Stilling. Som Følge deraf var Kammerets Grundflade kun 8" lang og 6" bred, medens dets Aabning øverst maalte 24" i Længden og 18" i Bredden. Høiden var 12". Kammerets Bund var omtr. 1' over Haugens; Længderetning

N.—S. Det var omtrent til Halvdelen fyldt med brændte Ben; Resten var fyldt med Sand. Ind til den nordre Sidehelle stod paa Bunden b) en fin Lerurne, fyldt med Sand, af Form omtrent som Pl. II fig. 12, 4½" høi og 5" vid øverst, prydet med horizontale og skraa Streger (II). 1' N. for dette Gravkammer og omtrent i Høide med dets Overkant var der en Hob brændte Ben, og ved Siden af disse stod *c)* en Lerurne af samme Form og Størrelse som den forrige, men noget rigere ornamenteret. Den var fyldt med Sand. Endvidere fandtes her mellem de brændte Ben: *d)* en Haarnaal af Jern, 6½" lang (Spidsen afbrudt), øverst prydet med nogle ophøiede Ringe. *e)* et Knivblad af Jern, ældre Jernalders Form, 4¾" langt (Odden afbrudt). *f)* et Haandsneldehjul af Jern, cylinderformet, 7‴ høit og 10‴ i Tvermaal, uden Zirater (III). Endelig fandtes i Haugens Centrum paa dens Bund igjen en Hob brændte Ben og mellem disse *g)* den nedre Del af en Haarnaal af Jern, lig *d*, men finere og kortere. (IV). (5183—5188).

No. 26. Omkreds 65'. I Centrum 1' over Bunden lidt Kul, endel brændte Ben og to Stykker af en liden halvmaaneformet Kam af Ben, prydet med Streger og Cirkler. Lidt S. for Centrum i et Hul i Bunden en tragtformet Hob Kul (c. 1' dyb). (5189).

No. 27. Omkreds 102'. I Centrum 1' over Bunden en Hob Kul og brændte Ben, hvoriblandt laa *a)* en bøileformet Spænde af Jern, i Form og Zirater ganske lig den i Aarsb. 1869 Pl. I fig. 4 afbildede af Sølv, men noget større (1⅞" lang). *b)* en krum Kniv af Jern med Eggen paa Krumningens ydre Side, med et ganske lidet, i Enden spiralbøiet Haandtag, 3⅛" lang. (5190. 5191).

No. 28. Omkreds 94'. I Centrum 1' over Bunden en stor Hob Kul og brændte Ben, med to smaa Skaar af en buget Lerurne, prydet med dybt indtrykte halvmaaneformede Zirater. (5192).

No. 29. Omkreds 74'. Fra nordre Kant til henimod Centrum et tyndt Kullag, blandet med en Mængde ildskjørnede Stene. Lidt Ø. for Centrum en liden Hob kulblandet Jord.

No. 30. Omkreds 120'. I Centrum omtrent 2' over Bunden en liden Hob brændte Ben og Kul, mellem hvilke laa: *a)* omtrent Halvdelen af en halvmaaneformet Benkam, der i hel Tilstand har været $2\frac{1}{6}$" lang. Prydet med Streger, Cirkler med Punkter i og en eiendommelig dyb halvmaaneformet Indskjæring paa begge Sider strax ovenfor Tænderne. *b)* et Redskab af Jern af Form som et Sigdblad, $5\frac{1}{4}$" langt mellem begge Spidser, jfr. nedenfor ved Haugerne No. 41 og 44. *c)* et $5\frac{3}{4}$" langt Knivblad af Jern af ældre Jernalders Form. Særeget for dette Exemplar er, at der gaar en Nagle lodret gjennem Tangen omtrent midt paa denne. *d)* en spæd Naal af Jern med et langagtigt Øie øverst, omtrent som Øiet paa en grov Stoppenaal, 5" (Odden mangler). (5193—5196).

No. 31. Omkreds 95', lidt udgravet i Toppen. Paa Bunden i Midten et Kullag, hvis Centrum laa et Stykke V. for Haugens Centrum. Lige i dette Lags østre Kant, 3' øst for Centrum, nogle brændte Ben og deromkring askeblandet Jord. Ogsaa lidt længere V. fandtes nogle Bensplinter i Kullaget.

No. 32. Omkreds 131'; man havde gravet lidt i vestre Kant for at bortskaffe en stor Trærod. Nær østre Kant begyndte et svagt Kullag, som strakte sig til noget over Midten. Høiere oppe, c. 2' over Bunden og lige over Haugens Centrum, et andet kredsformet Lag af Kul og en Hob brændte Ben, hvori *a)* en 2" lang halvmaaneformet Kam af Ben, brudt i to Stykker, rigt ornamenteret (afbildet Pl. II fig. 8). *b)* en $2\frac{1}{4}$" lang Spændetorn af Jern. Nogen Spænde fandtes ikke, uagtet der blev søgt meget nøie. (5197. 5198).

No. 33. Omkreds 141'. 6' SØ. fra Centrum et 1' tykt, men lidet

udstrakt Lag af Aske, hvori lidt Kul, og en stor Hob brændte Ben.

No. 34. Omkreds 123'. I Toppen et dybt Hul efter en tidligere Gravning, der viste sig at have naaet lige til Bunden. Der fandtes intet uden noget Kul og Aske under Torven lige ved Hullets Kant, øiensynlig opkastet ved den tidligere Gravning.

No. 35. Omkreds 120'. SSV. for Centrum et Lag af Kul og Aske, der begyndte omtr. 6' fra Kanten og ophørte nær Centrum; var især henimod Centrum meget tykt. I dette Lag fandtes 6' fra Centrum en uregelmæssig firkantet Brudsten, omtr. 2' i Firkant, ovenpaa hvilken laa en af Naturen ægdannet Sten, 16" lang, 12" bred og 9" tyk, støttet af nogle mindre Stene. Ved at grave under den førstnævnte Sten fandtes 1' dybere en stor Hob brændte Ben og i denne *a)* en Nøgel af Jern med Ring til at bære den i, af Form lig de hos Worsaae No. 465 afbildede, 5½" lang. *b)* et 3" langt Redskab af Jern, afbildet Pl. II fig. 9. Maaske ogsaa brugt som Nøgel; af samme Form er det i Haugen No. 22 fundne Redskab[1]. *c)* to Beslag af Jern, bestaaende af en firkantet Plade med et noget uregelmæssigt rundt Hul i Midten og forsynet med Nagler i Enderne. Det ene Beslag (afbildet Pl. II fig. 10) har to Nagler, det andet fire. Sandsynligvis Laasbeslag; Enderne af *a* og *b* passe godt ind i deres Huller. (5199—5201).

No. 36. Omkreds 138'. NNØ. for Centrum og 6' fra Haugens Kant et lidet Hul i Bunden, fyldt med Kul og Aske. Noget NV. for Centrum et svagt Kullag; ellers intet.

No. 37. Omkreds 124' (lidt afskaaret ved en Vei i den ene Side). S. for Centrum et lidet Lag af Kul og Aske, der begyndte 5' fra søndre Kant og havde Retning fra SØ. til NV. NNØ.

---

[1]) Redskaber af samme Slags er fundne i de bornholmske „Brandpletter", der ligeledes er Grave fra ældre Jernalder; se Aarb. f. nord. Oldk. 1870 S. 33 og Pl. 6 fig. 4. De findes ogsaa der tildels sammen med Nøgler.

for Centrum, 5—6 Alen fra Yderkanten, en Hob smaa Stene med nogle Kul imellem. Der blev gravet dybt ind under disse, men intet fandtes. Omtrent midt i Haugen fandtes 8 middels store flade Brudstene, liggende i Række ved Siden af hinanden fra Ø. til V. Under disse fandtes et lignende Lag, men kortere og bestaaende af færre Stene, og under dette igjen paa Haugens Bund en enkelt Sten, saa at der i Midten var tredobbelt Lag af Stene. Stenene i de to øvre Lag var meget nøie sammenpassede. Mellem den underste Sten og det næste Stenlag fandtes en Mængde brændte Ben. Under den søndre udoverragende Kant af det øverste Stenlag stod tæt ved hinanden to Lerurner, fyldte med Sand, begge bugede og forsynede med Hank. Den ene (4½" høi og 4½" vid øverst), der i Form ligner Pl. II. fig. 5, er af grov Masse, prydet med de ovenfor ved Haug No. 13 og 24 omtalte indtrykte Trekanter. Den anden, som det blot lykkedes at optage i Brudstykker, er af finere Masse, prydet med Stregezirater, og har i Form lignet Pl. II fig. 12. Omkring Stenene fandtes en hel Del Aske og lidt Kul. (5202. 5203).

No. 38. ¼ af Haugen afskaaret ved en Vei; Omkredsen af Resten 62'. I Midten paa Bunden et temmelig uregelmæssig begrænset Lag af Kul og Aske, som gik længere ud mod N. end mod S. Noget over dette Lag fandtes en Klump Myrmalm. 2' over Bunden omtrent i Centrum en liden Hob brændte Ben.

No. 39. Omkreds 92'. Paa Bunden et Kullag fra Centrum til henimod Haugens nordre Kant. 2' NV. for Centrum ovenpaa Kullene en liden Hob brændte Ben (I). Omtrent i Centrum fandtes en Lerurne med Bunden iveiret, fyldt med Kul, og ved Siden af den en stor Hob brændte Ben (II). Urnen blev knust af Spaden; den har havt buget Form med Hank og Stregezirater og har været af betydelig Størrelse (over 5" Høide). (5204).

No. 40. Omkreds 113'; havde et temmelig dybt Hul i Toppen

4—6' N. for Centrum fandtes endel brændte Ben samt Kul og Aske, men saa spredt, at de uden Tvivl maa være blevne forstyrrede ved den ældre Gravning.

No. 41. Omkreds 94'. I Midten ½' over Bunden et Kullag, der gik adskilligt længere ud mod V. end mod Ø. I østre Kant begyndte et Lag af Aske, hvor Kullene ophørte. Tversover Haugens Centrum fra N. til S. et Lag af Stene, dels Brudstene, dels Kampestene, 9 Alen langt; paa en kort Strækning fandtes ogsaa Stene under, saa at der var dobbelt Lag (jfr. No. 37). Under og tildels imellem Stenene Kul og Aske, og under en af Stenene mod Lagets nordre Ende en Hob brændte Ben. Blandt disse laa et lidet sigdformet Redskab af Jern af samme Slags som det i Haug No. 30 fundne.

No. 42. Omkreds 132'. Var ikke ganske rund, men noget aflang og saa ud til at have havt denne Form fra først af. Intet fandtes uden et Lag af Aske og Kul NØ. for Centrum paa Bunden.

No. 43. Omkreds 89'. 2' NØ. for Centrum lidt Kul. I sydvestre Kant af Haugen fandtes 6 Kampestene liggende paa Bunden ved Siden af hinanden. Der blev gravet dybt under disse, uden at andet fandtes end lidt Aske ved de yderste Stene mod V.

No. 44. Omkreds 96'. Paa Bunden af Haugen et Lag af nøie sammenpassede middelsstore Stene, dels Kampe-, dels Brudstene (jfr. No. 37 og 41). Dette Lag gik fra N. til S. over Centrum, men var nærmere den søndre Kant, saa at det endte ikke langt fra Centrum mod N. Under Stenene tykt Lag af Kul og Aske. I søndre Ende af Stenlaget var der som en liden Aabning mellem Stenene, og i denne laa en liden Hob brændte Ben, hvori videre fandtes: *a)* et sigdformet Redskab af Jern, ganske som de i Haugene 30 og 41 fundne, afbildet Pl. II fig. 11. Af samme Form er ogsaa det til det store Dalum-Fund hørende Sigdblad, som er omtalt i Aarsb. 1868 S. 123. Disse

Redskaber synes at være for smaa og fine til virkelig at have kunnet være brugte som Sigder. *b)* en krum Kniv af Jern, i det væsentlige af samme Form som den i Haug No. 27 fundne, $3\frac{3}{8}$" lang mellem Enderne. *c)* en $2\frac{1}{6}$" lang Naal af Jern med nogle indtrykte Ringe til Prydelse øverst (5205—5207).

No. 45. Omkreds 105'. I nordøstre Del af Haugen et bredt Kullag noget over Bunden; delte sig siden i to, før det naaede Centrum, og dets Arme gik i Bue ud til henimod Haugens Kant i Ø. og V. I dette Kullag fandtes før dets Forgrening omtr. 6' NNØ. for Centrum en liden Hob brændte Ben, der dog laa mere spredt end vanligt (I). I den østre Arm af Kullaget fandtes nær ved dets Adskillelse fra den vestre og omtr. 4' Ø. for Centrum en lignende Benhob (II). Endelig en tredie meget stor Benhob i et Hul 1' under Bunden og 2' SØ. for Centrum (III).

No. 46. En Langhaug af 42' Længde (V. til Ø.) og 22' Bredde, temmelig tvert afskaaret i Enderne. Blev gjennemgravet fra tre Kanter ind til Midten, uden at der fandtes andet end svage Spor af Kul. Fuldstændig Udgravning hindredes af Træer.

No. 47. Ligeledes Langhaug, 51' lang (N. til S.) og 16' bred. Blev gravet tvertigjennem over Midten baade fra N. til S. og fra Ø. til V. Der fandtes 4 svære Hobe Kul og Aske, alle liggende omkring Centrum, de tre dybt nede, under Bunden, den fjerde noget oppe i Haugen. Ellers hist og her noget Kul og Aske, tyndt strøet.

No. 48. Omkreds 101'. 2' S. for Centrum og blot 1' under Grønsværet stod med Spidsen opad *a)* en Skjoldbule af Jern, $4\frac{3}{4}$" vid nederst og $3\frac{1}{2}$" høi, af spids Kegleform uden Pig. Har været fæstet til Skjoldbrettet med 4 Nagler, af hvilke een er helt bevaret og viser, at Brettets Tykkelse har været c. 5 Linier. Haandtagets Beslag er løsnet fra Bulen og brudt i Stykker, men er fuldstændigt tilstede; det har været $7\frac{3}{4}$" langt og har været fæstet med to Nagler

til Bulen (denne har altsaa ialt havt 6 saadanne) og med to til Skjoldbrettet udenfor Bulen (jvfr. Haug No. 19). Beslaget er ganske simpelt og uden Zirater. Under Bulen laa en stor Hob brændte Ben og *b)* en Spydspids af Jern med tveegget Blad og skarp Ryg langs Midten af dette, 4¾" lang. *c)* en Spydspids med Agnorer, 4⅓" lang. Dybere nede i Haugen lige under Benene en Kulflek. (5208—5210).

No. 49. Omkreds 72'. Et stærkt Kullag paa Bunden i østre Kant, der fortsattes noget svagere indover og delte sig i to Grene, af hvilke den ene gik i en Bue, først mod N. og derpaa mod SV. over Haugens Centrum; den anden gik ret ud til Haugens søndre Kant. Ellers intet.

No. 50. Omkreds 116'. Kullag paa Bunden næsten helt igjennem Haugen, mægtigst i Midten og i vestre Kant. 4' N. for Centrum stod under Kullaget *a)* en Lerurne, som uheldigvis blev sønderslaaet af Spaden. Samme Form som Pl. II fig. 12, men temmelig liden; prydet paa Halsen med horizontale og vertikale Streger samt derimellem med indtrykte Halvmaaner med et Punkt under (⌒). Den indeholdt blot Jord; omkring den nogle faa Bensplinter (I). Lidt nærmere Centrum fandtes en Hestetand. 2' S. for Centrum og i Kullaget laa med Spidsen opad *b)* en Skjoldbule af Jern, lav og uden Pig, 6" vid og 3" høi, med 6 Nagler, af hvilke de to har gaaet gjennem Haandtaget. Af Haandtagbeslaget er nogle Brudstykker tilstede; det har havt samme Form som det i Haugen No. 1 fundne, men har været endnu bredere i Enderne. Under Skjoldbulen en Hob brændte Ben og *c)* to Knivblad af Jern, ældre Jernalders Form, meget forrustede, 7¼" lange (II). Lige over disse Sager og kun ½' under Haugens Overflade fandtes en anden Hob brændte Ben (III). 1' øst for Bulen og 2½' fra Centrum, lidt over Bunden, nok en Hob Ben, hvori *d)* et Par Jernstykker, der synes at have hørt til en Remspænde, og *e)* nogle

smaa Træstykker, hørende til et dreiet Kar (IV). 3' NV. for Centrum paa Bunden et lidet kredsformet Lag af smaa Stene og under disse en Mængde Kul og brændte Ben (V). Endelig fandtes mod sydøstre Udkant et Stykke Myrmalm. (5211—5214).

No. 51. Omkreds 84'. 2' NØ. for Centrum paa Bunden en liden Hob brændte Ben, omgivne af Kul og dækkede af et kredsformet Lag af smaa Stene. I Centrum, men kun ½' under Haugens Overflade, laa Stykker af en urtepotteformet Lerurne, prydet med Streger og indtrykte Trekanter, og et enkelt Stykke af Bunden af en anden Lerurne. Disse Urneskaar laa saa spredt, at de umulig kunde hidrøre fra nogen i hel Tilstand nedlagt Urne. Ellers fandtes ogsaa her et Stykke Myrmalm og Kulspor hist og her paa Bunden. (5215).

No. 52. Omkreds 69'. Mod nordvestre Udkant Hanken af en Lerurne, 6' indenfor søndre Kant mod Centrum og 1' under Overfladen endel brændte Ben, der laa temmelig spredt. Omtr. i Centrum 2' over Bunden en liden firkantet Remspænde af Jern (tilfældig indkommet?). Paa Bunden omkring Midten et svagt Kullag.

No. 53. Omkreds 62'. 2' SØ. for Centrum og ½' under Grønsværet en Hob brændte Ben. Ellers intet, ikke engang Spor til Kul.

No. 54. Omkreds 91'. I vestre Halvdel af Haugen paa Bunden et stort og meget tykt Kullag, strakte sig lidt øst over Centrum. I dette Lag fandtes ikke langt V. for Centrum nogle spredt liggende smaa Skaar af 1 eller maaske 2 Lerurner. (5216).

No. 55. Omkreds 77'. Intet Fund.

No. 56. Omkreds 76'. 4' V. for Centrum og noget over Bunden endel brændte Ben med Spor af Aske og Kul. Ogsaa længere indover saaes brændte Ben hist og her, til noget over Midten. Mod nordre Udkant et mægtigt, men ikke

meget vidtstrakt Lag af Aske. Høit oppe i Haugen en Hestetand.

No. 57. Omkreds 90', lidt udgravet i Toppen. Kullag fra nordre Kant til noget over Midten. 4" under dette Lag fandtes to mægtige Hobe af Kul, blandede med ildskjørnede Stene, begge i 4' Afstand fra Centrum, den ene østenfor, den anden nordenfor dette. Paa Bunden omtrent i Centrum en ikke meget stor Hob brændte Ben, hvori *a)* et Stykke (noget over Halvdelen) af en liden halvmaaneformet Benkam, prydet med Streger, Punktcirkler og paa den ene Side tillige med en Zikzaklinie. *b)* to smaa Stykker af en anden ubestemmelig Gjenstand af Ben. (5217).

No. 58. Omkreds 65'. Omkring Centrum et tykt Lag Aske paa Bunden; gik længere ud mod N. end mod S. I Centrum i og under Asken en Hob brændte Ben, og under disse igjen en stor Samling Kul.

No. 59. Omkreds 60'. I Centrum paa Bunden Aske, der strakte sig et Stykke udover mod S., og deri en Hob brændte Ben. Intet Spor af Kul.

No. 60. Omkreds 92'. Omtr. 2' NV. for Centrum paa Bunden *a)* et Stykke af en fin buget Urne af Klebersten af ringe Størrelse. Det stod omgivet af Kul, hvori der var nogle Bensmuler. Paa 3 forskjellige Steder, i Centrum og NØ. for dette, fandtes *b)* smaa Skaar af en meget tyk og grov Lerurne. I nordøstre Udkant et temmelig tykt Kullag; desuden gik fra Centrum til henimod Haugens Kant mod S. en stærk Kulstribe, hvori fandtes *c)* Brudstykker af et forarbeidet Stykke Ben, som har havt Form af en tilspidset Pind. Endelig et Stykke Myrmalm. (5218).

No. 61. Omkreds 60'. Paa Bunden omkring Centrum et ikke meget udstrakt Kullag; en Arm af dette gik ud mod nordre Kant, hvor der fandtes en Hob Kul i et Hul i Bunden. Høit oppe i Haugen en Ring af Jern af ¾" Tvermaal med et deri hængende, meget forrustet Jernstykke, maaske et Remgjænge; kan vel være indkommet tilfældig. (5219).

No. 62. Omkreds 78'. Noget V. for Centrum lidt Kul. 2' Ø. for Centrum og 1' over Bunden *a)* nogle Brudstykker af to Lerurner, af hvilke den ene har været buget, den anden urtepotteformet; den sidste prydet med dybt indskaarne vertikale Linier. Endvidere *b)* Stykker af en liden Hegtemalle af Sølv af samme Form som den i Engelhardts Nydam Mosefund Pl. V. fig. 1 afbildede. Disse Brudstykker fandtes lidt dybere end Urneskaarene, men under saadanne Omstændigheder, at de godt kunde antages at være gledne ned fra disse under Gravningen. (5220. 5221).

No. 63. Omkreds 93'. I vestre Udkant et lidet Hul fyldt med Kul; ellers intet.

No. 64. Omkreds 75'. Intet Fund.

Mo. 65. Omkreds 52'. I Centrum et Kullag, der fortsatte sig ud mod Haugens nordvestre Kant. I dette Lag fandtes spredte Brudstykker af Randen og den øvre Del af en Lerurne, af Form lig Pl. II fig. 12, prydet med Hak i Bugens øvre Kant, med Liniezirater og en Zikzaklinie rundtom Kanten.

No. 66. Omkreds 70'. Intet Fund[1].

Som det vil sees af ovenstaaende Redegjørelse for Fundene, viste det sig at forholde sig rigtigt, hvad jeg efter de tidligere paa Stedet gjorte Fund havde formodet, at denne Gravplads udelukkende indeholdt Grave fra den ældre Jernalder. Dette fremgaar baade af Gravskikken og af de fundne Oldsagers Former. Blandt de sidste er der rigtignok eet Stykke, som gjør en Undtagelse, den i Haug No. 9 fundne Pilespids, som efter sin Form utvivlsomt maa henføres til yngre Jernalder, medens de øvrige i samme Haug fundne Sager ligesaavist er fra den ældre. Denne Sammenblanding af Sager fra forskjellig Tid lader sig i dette Tilfælde meget let og naturligt forklare. Pilespidsen laa nemlig ad-

---

[1]) Denne sidste Haug er den ovenfor S. 97 omtalte, der laa et godt Stykke østenfor de øvrige, lige ved Hovedveien.

skilt fra de øvrige Sager høiere oppe i Haugen og i en saadan Stilling (paa skraa med Odden nedad), at det let skjønnes, at den tilfældig er bortskudt i en senere Tid og har boret sig ind i Haugen.

Betragter man nærmere disse Graves Indhold og Indretning, viser det sig for det første, at Ligene her uden Undtagelse er blevne brændte. Benene fandtes brændte i alle de Hauger, der indeholdt Menneskeben, og flere af de nedlagte Oldsager bar ogsaa tydelige Spor af Brand. Saaledes viste samtlige de her fundne Jernsager, forsaavidt de ikke var altfor stærkt angrebne af Rust til at det kunde sees, den eiendommelige rødviolette Overflade, som glødet Jern faar. I de Hauger, hvori Beslaget af Skjolde fandtes nogenlunde fuldstændigt (1, 2, 24), kunde det af den Stilling, hvori Beslagstykkerne fandtes, saavelsom af andre Omstændigheder sluttes, at Skjoldets Træverk var ødelagt, før de blev nedlagte (i de to første af disse Hauger, der havde Gravkammer, var dette desuden altfor lidet, til at et helt Skjold havde kunnet finde Rum deri). At Træverket ikke var blevet brudt ud af Beslaget, viste sig i Haug No. 19, hvor Haandtagbeslaget endnu fandtes siddende fast ved Bulen, hvilket ikke kunde være Tilfældet, om man med Vold havde fjernet det mellem dem værende Træ; der bliver saaledes ingen anden Forklaring tilbage, end at dette er blevet ødelagt ved Ild, idet Skjoldet har været lagt med paa Ligbaalet. — Jeg maa dog tilføie, at de Benkamme og Broncespænder, som blev fundne, efter mit Skjøn ikke se ud til at have været i Ilden.

Et andet Vidnesbyrd om Brand, som strax falder i Øinene, er den stadige Forekomst af Kul og Aske. Selv i de Hauger, hvor ingen Ben saaes, var der dog gjerne mere eller mindre af disse, eller ialfald af een af Delene. Kun i 4 Hauger (53, 55, 64, 66) var intet Spor deraf at finde[1], men af disse indeholdt een (53) dog brændte Ben. Nedlægningen af Kul og Aske viser sig

[1]) No. 12, hvor det samme var Tilfældet, kan ikke regnes med, da denne Haug var forstyrret ved tidligere Gravning.

altsaa at have været noget meget væsentligt ved Haugbygningen; denne Bestanddel af Monumentet maa man følgelig ogsaa have tillagt en ganske særegen Betydning. De forskjellige Maader, hvorpaa Kul og Aske fandtes nedlagte, fortjene derfor en nøiere Betragtning.

Det hyppigst forekommende Tilfælde var, hvad enten der fandtes baade Kul og Aske eller blot een af Delene, at de laa i horizontale Lag paa Bunden af Haugen, paa den naturlige Jordflade. Sjelden fandtes Kullaget høiere oppe i Haugen (16. 17. 24), og kun i een Haug (32) fandtes to Kullag i forskjellig Høide, det ene paa Bunden, det andet 2' høiere. Almindelig havde Laget en mere eller mindre regelmæssig kredsrund Form (dette var Tilfældet overalt, hvor ikke andet er udtrykkelig bemærket). I nogle Hauger strakte det sig over hele Haugens Bund næsten ud til dens Rand (1. 2. 3. 6. 50). Dette var dog ikke almindeligt paa denne Gravplads; i Regelen var Kullagets Omfang meget mindre end Haugens, og i saa Tilfælde faldt Lagets Centrum oftest ikke sammen med Haugens; mangen Gang laa det langt ud mod Kanten (5. 9. 13 o. m. fl.). Af og til forekom Kullag af anden Form, hyppigst langstrakte, mer eller mindre brede Striber, der gjerne havde Bueform og i enkelte Hauger forgrenede sig til Siderne (15. 45. 49. 60). Lagenes Tykkelse var meget forskjellig, fra mindre end 1 Tomme til 1 Fod, og den var ikke altid jevn gjennem hele Laget.

I adskillige Tilfælde fandtes desuden Kul og Aske i større eller mindre Hobe eller Dynger paa Bunden af Haugen (7. 8. 20. 22. 23. 25. 27—30. 57), eller større Samlinger deraf, nedlagte i dertil gravede tragtformede eller pungformede Huller i Bunden (10. 11. 15. 26. 36. 47. 57. 60. 63).

Jevnlig forekom flere Samlinger af Kul og Aske i samme Haug, og da ofte Samlinger af forskjellig Form, f. Ex. Lag og Dynge, eller Lag og Huller (se f. Ex. 10. 11. 15. 16. 20. 26. 36. 47. 57).

Af disse Iagttagelser fremgaar det nu for det første, at der ikke kan være nogen Tvivl om, hvorledes man ialfald for denne

Gravsamlings Vedkommende skal besvare det Spørgsmaal, om Haugen er lagt paa det Sted, hvor Liget var brændt, eller paa et andet[1]. Det viser sig strax, at Haugerne her ikke er byggede paa Ligbaalets Tomt. Var nemlig dette Tilfældet, maatte der i alle Hauger findes en Mængde Kul og Aske, og omtrent lige meget i alle, svarende til den Mængde Ved, som behøves til at brænde et Lig. Men her fandtes i de fleste Hauger meget mindre deraf, ofte kun ubetydeligt, og vel at mærke i mange Tilfælde alene Kul, i enkelte alene Aske, idethøieste med svage Spor af Kul (33. 56. 59). Selv hvor Mængden var temmelig anselig, havde desuden Laget ofte for liden Udstrækning, til at det kunde være Resterne efter et Ligbaal. Heller ikke vilde man under denne Forudsætning kunne forklare sig Forekomsten af Lag f. Ex. i Form af lange Striber eller af to Kullag over hinanden i samme Haug. Selv om man vilde tænke sig, hvad der ikke er meget rimeligt, at man efter Branden havde fjernet endel af Kullene og Asken, eller lagt det, som fandtes deraf, om i en anden Stilling, end den, hvori det naturlig kom til at ligge ved Brændingen, vilde det dog være umuligt at udslette Sporene af deres oprindelige Leie paa Brandstedet saa fuldstændigt, at de ikke endnu skulde kunne forfølges over hele dets Udstrækning.

Naar man altsaa har brændt Ligene paa et andet Sted end det, som var udseet til Tomt for Gravhaugen, ligger det ved en saadan stor og aabenbart i længere Tid brugt Begravelsesplads som denne nær at formode, at man har havt en egen Brændeplads ved Siden af Begravelsespladsen, og at alle Ligene følgelig er brændte paa samme Sted. Efterat Baalet var udbrændt, har man da opsamlet ikke blot Resterne af Benene og, hvad Ilden havde levnet af de Eiendele, som var lagte med Liget paa Baalet, men også en større eller mindre Del af det tiloversblevne Kul og Aske og bragt dette hen paa det Sted, hvor Haugen blev bygget, og hvor det da er blevet nedlagt paa en af de ovenfor beskrevne Maader: strøet ud i et horizontalt Lag, opdynget i Hob

---

1) Aarsber. 1868 S. 77.

eller fyldt i et Hul. Det lader ogsaa til, at man har knust de større Kul eller bortkastet disse for at faa Massen mere ensartet; thi overalt var Kullene fint smuldrede, og der fandtes neppe nogensteds et helt Stykke Kul af en Valnøds Størrelse. Den Umage og Omhu, som saaledes viser sig at være anvendt ved Kullenes Nedlægning i Haugene, bestyrker yderligere den Slutning, som allerede deres stadige Forekomst ledede os til, at der har været lagt særdeles Vegt paa denne Bestanddel af Gravhaugen. Det lader sig gjette, at man har givet den en religiøs-symbolsk Betydning, en viende, beskyttende eller rensende Kraft. De forskjellige Former, som Kul- og Askesamlingerne har, maa ogsaa have sin Mening og Hensigt, ligesom det heller ikke kan være tilfældigt, at der ofte i samme Haug, selv om den, efter de fundne Ben at dømme, blot kan antages at indeholde een Begravelse, dog forekommer flere adskilte Samlinger af Kul og Aske[1]. Der tør vel være Haab om, at man med Tiden vil kunne se klarere i denne for Opfattelsen af Gravskikkene og deres Betydning visselig meget vigtige Sag, naar der ved fremtidige Undersøgelser bliver lagt nøie Mærke til Maaden, hvorpaa Kullene og Asken forekomme.

Brændte Ben eller Levninger af Liget fandtes, som allerede bemærket, ikke fuldt saa hyppigt som Kul og Aske. I hele 18 Hauger af de 66 var der intet Spor deraf, selv om man medregner de enkelte, hvor der kun fandtes nogle faa Splinter af Ben. Dette kan ikke siges at være noget overraskende; thi man har som bekjendt ofte truffet Hauger — endog Hauger med Gravkamre — hvori der selv ved den nøiagtigste Undersøgelse ikke var mindste Spor af Ben at finde. Denne Synderlighed kan vistnok endnu ikke siges at være forklaret; men saameget tror jeg dog med Vished kan siges, at disse Hauger ikke, som Enkelte har været tilbøielige til at antage, kan have nogen fra de andre væsentlig forskjellig Bestemmelse; ogsaa de maa være Gravminder,

1) Man kunde saaledes her tænke sig, at flere af den afdødes Frænder har baaret hver sin Del af Baalets Kul og Aske til Haugen og lagt dem ned paa forskjellige Steder i denne.

hvorledes det nu end hænger sammen med Mangelen af ethvert Spor af Liget. De ligge ofte, som her, spredte omkring mellem utvivlsomme Gravhauger, og har ellers den fuldstændigste Lighed med disse baade i det indre og det ydre. Paa den anden Side tror jeg heller ikke, at man, uden maaske i enkelte Undtagelses-tilfælde, kan hjælpe sig med den af Nogle forsøgte Forklaring, at den Jordart, hvoraf Haugen bestaar, eller dens Beliggenhed har bevirket, at Benene efterhaanden ere blevne fortærede[1]. I dette Tilfælde er ialfald denne Formodning ganske uantagelig. De Hauger, hvori ingen Ben fandtes, bestod af ganske samme Jordart og laa ligesaa frit og tørt som alle de andre. Heller ikke synes det muligt, at alle disse Hauger uden Ben kan være Kenotafier d. e. Monumenter reiste over Mænd, som var omkomne i Udlandet, eller hvis Lig af anden Grund ikke kunde skaffes tilstede. For enkelte af dem er denne Forklaring tænkelig, men i sin Helhed er de altfor mange til at den kan strække til.

Turde jeg her vove nogen Gjetning, maatte det snarest være den, at man undertiden har brændt Liget saa grundigt, at det er blevet fuldstændigt til Støv, og der saaledes ikke har været nogen Ben at nedlægge. Jeg tror at kunne nævne denne Formodning, fordi det forekommer mig, at Mængden af de brændte Ben i Almindelighed er paafaldende liden, og desuden meget forskjellig i de forskjellige Hauger. Deraf synes nemlig at fremgaa, at i alle Tilfælde Brændingen har været intens, saa at en hel Del af Benmassen er bleven ganske fortæret, og at undertiden kun meget lidet er blevet tilbage[2]. Her paa denne Gravplads fandtes, som ellers, ingensteds nogen særdeles Mængde af brændte Ben. Jeg forsømte desværre at maale de største Samlinger. Ofte fandtes

---

[1]) Aarsber. 1868, S. 46.

[2]) Jeg antager ikke, at Nogen her vil indvende, at man jo mulig kunde have gjort et Udvalg af de tiloversblevne Ben og bortkastet de øvrige. Den Pietet mod den afdøde, der saa umiskjendelig fremlyser af alt, hvad vi ved om Gravskikkene, udelukker denne Mulighed.

kun en Haandfuld eller to af Ben, og i adskillige Begravelser var der, som alt bemærket, kun enkelte Bensplinter (f. Ex. 6 II. 11. 13. 15 o. fl.).

Kun sjelden fandtes Benene jevnt strøede ud over et større Rum, som et Lag (5, 32. 52. 56); almindelig laa de samlede i Hob. Hvor dette var Tilfældet, var intet fremmed Stof blandet mellem Benene. De maa være blevne omhyggelig samlede og rensede, før de nedlagdes. Kul og Aske fandtes ofte omkring, over eller under dem, men ikke egentlig blandede med dem.

I Regelen laa Benene her løse i Haugenes Jord; men der var dog ikke saa faa Hauger, hvor de paa en eller anden Maade var beskyttede. I 3 Hauger (1, 2. 25 II.) var de nedlagte i et af Sten bygget Gravkammer[1]. Kamrene var smaa og simple, dannede af 4 paa Kant satte Heller med en Overligger, men uden Bundsten. Benene laa nederst i dem, medens den øvre Del var fyldt med det samme Slags Sand, hvoraf Haugen bestod. I andre Hauger var Benene beskyttede af en Lerurne, enten saaledes, at den var hvælvet over dem (3 I), eller at Urnen stod paa sin Bund og Benene var fyldte i den (6 III. 24 II. III). I andre Tilfælde traadte en Skjoldbule i Urnens Sted, idet den dækkede Benene med sin Huling (19. 24 I. 48. 50 I). Endelig var i endel Hauger Stene anvendte til at beskytte Benene, men paa forskjellig Maade. I 3 Hauger (37. 41. 44) fandtes et langagtigt, tildels dobbelt eller tredobbelt Lag af større Stene tversover Haugen, og Benhoben laa etsteds under dette, i een Haug under dets Midtpunkt, i de

[1]) Ogsaa i Haug 4 har der, som ovenfor ved denne bemærket, sandsynlig fra først af været et Gravkammer. Af de tre tidligere udgravede Hauger, om hvis Bygningsmaade der haves nøiere Oplysninger (se ovfr. S. 98), synes den i 1825 udgravne paa Broten ikke at have havt noget Gravkammer. I den i 1824 undersøgte Kongshaug paa Veien troede man at have fundet Spor til et af Tømmer bygget Kammer (det lader dog til at være en temmelig usikker Gisning), og i den mindre Haug paa Broten, hvor Broncekjedlen fandtes, var denne omgivet af et Stenkammer af samme Bygningsmaade som de i Texten omtalte.

to andre nær den ene Ende. I to tæt ved hinanden liggende Hauger (50. 51) var der et lidet kredsformet Lag af smaa Stene over Benene, og i een Haug (22) var de dækkede af et lignende Lag af større Stene. Endelig fandtes i Haugen 35 Benene dybt nede, under Haugens Bund, overlagte med en flad Sten, hvorpaa igjen var lagt en større Sten, som af Naturen havde en eiendommelig rundagtig Form, og som aabenbart netop derfor var bleven udseet til dette Brug.

Begravelsens (d. e. Benenes) Plads i Haugen var meget forskjellig valgt. Kun i de færreste Tilfælde fandtes den i Midtpunktet, d. v. s. i Haugens Centrum paa dens Bund (2. 19. 20. 22. 24. 25 IV. 37. 39 II. 57—59). I nogle Hauger var den vel i Haugens Centrum, men i større eller mindre Høide over Bunden (26—28. 30. 32. 38). Oftest fandtes den et Stykke ud fra Midten, dog ikke ret langt fra denne, naar der kun var een Begravelse i Haugen. Hvor der derimod var flere, kunde det hænde, at en af dem laa nær Haugens Rand (f. Ex. i Haug 6). Ogsaa de udenfor Centrum liggende Begravelser var ofte høit over Bunden. I 5 Hauger (14. 16. 38. 48. 52) fandtes saaledes Benene kun 1' under Grønsværet, i 2 (50 II. 52) endog kun ½' under.

Særlig Opmærksomhed fortjene de Hauger, der indeholdt flere Begravelser. Dette var Tilfældet i 7 af de 66. 2 af disse (3 og 39) havde 2 Begravelser, 2 (24 og 45) 3, 2 (6 og 25) 4 og 1 (50) endog 5 Begravelser. Det ligger ved saadanne Hauger nærmest at tænke sig, at de fra først af blot har indeholdt een Begravelse, og at de øvrige er indlagte senere, enten fordi Vedkommende ikke havde Tid eller Leilighed til at bygge en egen Gravhaug, eller fordi den afdøde havde ønsket at hvile i Haug sammen med en tidligere død Frænde eller Ven. I sidste Tilfælde blev da dette Slags Hauger at anse som et Slags Familiegravsteder. Dette kan vistnok ogsaa i mange Tilfælde være rigtigt. Ialfald er det utvivlsomt, at den yngre Jernalders Folk undertiden har lagt sine Døde ned i en Gravhaug fra den ældre Jernalder[1]. Hvad de her om-

[1]) Se Aarb. f. nord. Oldk. 1869 S. 177.

handlede Hauger angaar, tør jeg ikke sige, at Forholdene i nogen af dem gjør en saadan Forklaring ganske umulig, men i nogle af dem falder den dog ikke ret naturlig. I Haug 39 fandtes saaledes begge Begravelser paa Bunden, den ene i Centrum og den anden kun 2' derfra. Er nogen af disse senere indlagt, maatte det være den sidste; men det vilde da være høist paafaldende, at man for at faa den ind, var gaaet lige til Bunden i den høieste Del af Haugen, med aabenbar Fare for at forstyrre den tidligere Begravelse, noget, som man dog af Pietetshensyn vist til det yderste søgte at undgaa. Det samme gjælder i endnu høiere Grad om Haug 50, hvor der foruden een Begravelse høit oppe var fire andre paa Bunden, ingen lige i Centrum, men alle i ringe Afstand fra dette (2—4'). Der tør vel saaledes være Spørgsmaal, om ikke Flerheden af Begravelser i samme Haug ofte er at forklare deraf, at flere samtidigt af Sot eller i Kamp døde Individer er bleven lagte i een Haug. Som et Mærke efter Ligbranden kan man maaske ogsaa betragte de ildskjørnede Stene, der i flere Hauger (10. 11. 29. 57) fandtes blandede med Kul, og som man ogsaa andensteds har truffet i Gravhauger (se f. Ex. Aarsb. 1866 S. 94 No. 29 og 1868 S. 58. 68).

Udbyttet af Oldsager i disse Hauger var hverken meget rigt eller særdeles mærkeligt. Kun noget over Halvdelen af dem (37) indeholdt saadanne, og i enkelte af disse (11. 14. 15 o. fl.) tydede Omstændighederne paa, at det, der fandtes, ikke var nedlagt med Hensigt i Anledning af Begravelsen, men tilfældigt indkommet i Haugen, enten under Arbeidet med dens Bygning eller i senere Tid. Sjelden fandtes Oldsagerne skilte fra Benene, og hvor dette var Tilfældet, kunde der ogsaa af andre Grunde være Spørgsmaal, om ikke Oldsagernes Forekomst var tilfældig. I Regelen laa Oldsagerne ved Benene, eller, naar det var Gjenstande af ringe Størrelse, blandt disse. Alle Benhobe maatte derfor omhyggelig gjennemsøges, for at man kunde være sikker paa, at Intet af Vigtighed blev overseet. En eneste Gang forekom Oldsager ved Ben, der var nedlagte i en Urne (6 III), og her laa de ikke, som almin-

delig, ovenpaa Benene eller omkring Urnen, men paa dennes Bund mellem og under Benene.

Hyppigst af alle Slags Oldsager forekom Lerurner (i 19 Hauger), alle forresten af tidligere kjendte og sædvanlige Former, om end enkelte frembød en og anden mindre Afvigelse fra disse, navnlig med Hensyn til Ornamenterne. Der var dog i mange af disse Hauger kun Skaar af Urner, snart færre, snart flere, men aldrig saa mange, at de sammensatte kunde udgjøre et nogenlunde fuldstændigt Kar. Ogsaa af andre Mærker var det klart, at disse Skaar ikke kunde være Levninger af en i hel Tilstand nedsat Urne. I Haug 17 fandtes saaledes Skaar af samme Urne (tildels endog passende sammen i Brudfladerne) paa 3 forskjellige Steder i Haugen i forholdsvis betydelig Afstand fra hinanden. I Haug 25 (I) var der Stykker af en Urne, som vel laa temmelig nær sammen, men dog saa vidt adskilte, at de umuligt kunde være sprængte saaledes fra hinanden ved Jordens Tryk, ved Tælens Virkninger eller ved Rødderne af et uddød Træ. I sidste Tilfælde maatte man desuden have fundet Levninger af Rodfibrerne mellem Skaarene, hvilket her ikke var Tilfældet. I Haug 1 fandtes 3 ganske smaa Stykker af en Urne i et uforstyrret Gravkammer, som utvivlsomt vilde have bevaret Urnen fuldstændigt, om den var bleven indsat i hel Tilstand. Paa den anden Side var det i de fleste Tilfælde aabenbart, at Urneskaarene vare indlagte samtidigt med Begravelsen og i bestemt Hensigt. Men i hvilken Hensigt?

Hvor der var hele Urner, var disse, som før omtalt, tildels benyttede som Gravurner i Ordets egentlige Betydning til at dække Levningerne af Liget. Ligesaa ofte fandtes dog Urner staaende eller hvælvede ved Siden af Benene (25 II. III. 37. 50 I). I Haug 25 II fandtes en Urne blot fyldt med Sand ved Siden af Benene i et Gravkammer. Kun i 2 af de undersøgte Hauger var der Levninger af andre Slags Kar, nemlig i 50 IV nogle Smaastykker af et dreiet Trækar og i 60 et Stykke af en Urne af Klebersten, som dog i Form er ganske forskjellig fra de i yngre Jernalders Grave saa almindelige Kleberstenskar og ser ud som en Efterligning i Sten af en Lerurne. Desuden er der, som ovenfor oplyst,

tidligere i en Haug paa samme Gravplads fundet en Broncekjedel, benyttet som Gravurne.

Vaaben fandtes kun i 6 Grave (1. 2. 19. 24 I. 48. 50 II). Ingen af disse indeholdt noget Sværd[1], men i dem alle var der større eller mindre Levninger af Skjolde, og i 4 af dem tillige een eller flere Spydspidser. Der fandtes ogsaa her enkelte Exempler paa den saa ofte iagttagne forsætlige Beskadigelse af Vaabnene før Nedlæggelsen i Graven. Spydspidsen i Haug 24 I var sammenbøiet, og Skjoldenes Randbeslag var i de Hauger, hvori det fandtes, sammenklemt og brudt i Smaastykker.

Af Redskaber fandtes temmelig ofte Knivblad, fordetmeste smaa (6 III. 13. 25 III. 50 II). Desuden forekom her i to Hauger 27. 44) en egen Form af Knivblad med udadkrummet Eg, ikke indrettede til at forsynes med Træskaft, men endende i et ganske lidet Haandtag, — altsaa meget lignende Broncealders-Kniv[2]. Ligesaa usædvanligt er det i 3 Hauger (30. 41. 44) fundne lille sigdformede Redskab af Jern. Endvidere mærkes Sneldehjulene (9. 25 III), Nøglerne (22. 35) og de forskjellige Beslag af Jern til Laase, Remmer m. m.

Af Smykker fandtes ogsaa her paa 4 Steder (26. 30. 32. 57) de smaa halvmaaneformede, smukt ornamenterede Benkamme, som jævnlig træffes blandt de brændte Ben i Grave fra ældre Jernalder, ogsaa hvor ellers ingen Oldsager er tilstede. Af Broncesmykker forekom alene to temmelig simple bøileformede Spænder (2. 9.) og af Sølvsager blot en liden Hægtemalle (62). Derimod fandtes adskillige Smykker af Jern, hvoraf Naale, udentvivl brugte som Haarnaale (6 III. IV. 25 III. IV. 30. 44.[3]) maa fremhæves

---

1) Et saadant fandtes derimod tilligemed Skjoldbuler og Spydspidser i Kongshaugen, se Keysers ovenfor anførte Beskrivelse.

2) De har nogen Lighed med de i bornholmske Brandpletter fundne krumme Knive (Aarb. f. nord. Oldk. 1870 S. 29 og Pl. 5 fig. 7. 8), men har længere og ikke fuldt saa krumme Blad og meget mindre Haandtag.

3) Naalen i Haug 30, der var forsynet med Øie, er dog maaske ikke at betragte som en Smykkenaal.

som de hyppigst forekommende. Af disse udmærke sig de to Par Lænkenaale i 6 III, saavidt vides, de første Stykker i sit Slags, som er fundne i Norge. Ogsaa i disse Hauger var der en af de i norske Grave fra ældre Jernalder ikke sjeldne bøileformede Spænder af Jern (27), vistnok det smukkeste af de hidtil fundne Exemplarer.

I to Hauger (11. 15) fandtes Dyreben. I den sidste af disse, hvor Benene syntes at være af en Ko, laa de saa langt oppe i Haugen, at der er al Grund til at formode, at det døde Dyr er nedgravet i Haugen længe, efterat den var opkastet. I Haug 11 var Benenes Leie i Haugen vistnok saaledes, at de syntes at maatte høre til dens oprindelige Indhold; men de var her altfor stærkt medtagne af Tiden til at kunne bestemmes. Endvidere fandtes 4 Gange (8. 12. 50. 56) Hestetænder, tildels saaledes, at de ikke godt kunde tænkes at være senere eller tilfældigt indkomne i Haugen. Mærkeligt nok fandtes der i hver Haug kun een Tand.

Mærkeligt er det ogsaa, at der i ikke mindre end 6 Hauger (8. 9. 38. 50. 51. 60) fandtes Myrmalm, altid i mindre Stykker, høist af en knyttet Næves Størrelse. Saavidt jeg ved, kan Myrmalm ikke forekomme naturlig i Sandjord, hvoraf baade Haugerne og hele den Strækning, hvorpaa de ligge, bestaar. Den maa altsaa være bragt hid andenstedsfra. Den Dybde, hvori Malmklumperne fandtes i Haugerne, tilsteder heller ikke at antage, at de kunde være komne der i en senere Tid. Deres Forekomst her synes mig derfor at styrke den i sig selv meget rimelige Formodning, at Myrmalmen har været brugt til at blæse Jern af i de nordiske Lande allerede i den ældre Jernalder[1]. Om den forresten er nedlagt i Haugerne i en bestemt Mening, eller har fulgt med det Materiale, hvoraf de blev byggede, er vel vanskeligt at afgjøre; det første synes ikke urimeligt.

---

[1]) Se O. Bloms Afhandling i Aarb. f. nord. Oldk. 1868 S. 1 fgg. jvfr. S. 344.

Større Samlinger af Gravhauger som denne forklares i Almindelighed af de Omboende som Minder om et stort Slag, som har staaet i Nærheden. Ved Historien ikke af nogen saadan Kamp at sige, har Sagnet gjerne erstattet Mangelen. Et saadant Slagsagn[1] findes ogsaa her, men det viser sig strax af ubedragelige indre Mærker, at det, ligesom vel alle sine Lige her i Landet, er en Digtning fra sen Tid. Undersøgelsen af Graven har da heller ikke her, ligesaalidet som paa andre Steder, tjent til at bekræfte Sagnets Fortælling. Det ser slet ikke ud til, at alle disse Grave skulde gjemme faldne Krigere. Tvertimod har de idethele et meget fredeligt Udseende. Der er kun i meget faa af dem fundet Vaaben, og flere maa efter de Oldsager, som laa ved Benene, antages at tilhøre Kvinder (saaledes f. Ex. Graven i Haug 9 med en Broncespænde og et Sneldehjul og Graven 25 III med en Lerurne, et Sneldehjul, en Naal og et Knivblad). Vi har aabenbart ogsaa her simpelthen en fælles Begravelsesplads for Omegnens Beboere i den ældre Jernalder, i Lighed med den kristne Tids Kirkegaarde, og de allerfleste af de her jordede Personer er døde paa Sottesengen. Man har fundet enkelte Tegn, som tyde paa, at man i den hedenske Tid ofte har lagt saadanne Gravpladse i Nærheden af Templer eller andre Helligdomme, ligesom i Kristendommens Tid ved Kirkerne[2], Noget, som i sig selv synes rimeligt nok.

1) Det lyder i den ældste Optegnelse (1743) i Wiels Beskrivelse af Ringerike og Hallingdalen (Topogr. Journal 30 Hefte S. 153—154) saaledes: Paa Veien boede en Gang Kong Veine og samtidigt paa den ½ Mil derfra paa den østre Side af Elven liggende Gaard Thanberg Kong Thane. Kong Veine angreb Kong Thane, men blev slagen; men da Kong Thane nu vilde forfølge sin Seir, og angreb Kong Veine paa hans egen Grund, faldt baade han selv og en stor Del af hans Hær. Af det første Slag udledes den store Samling af Gravhauger paa Thanbergmoen, af det sidste den endnu større ved Veien.

2) Det er saaledes i Norsk hist. Tidsskr. I, S. 79 og 80 fremhævet, at paafaldende mange Fund fra ældre Jernalder er gjorte paa eller lige ved Gaarde, som bære Navnet Hov (Tempel) eller et dermed sammensat Navn.

Ogsaa her finde vi Spor til en Helligdom lige i Nærheden; nogle hundrede Skridt fra Gravpladsen ligger en Gaard med det oftere kommende Navn Ve, som man, vistnok medrette, forklarer som Vidnesbyrd om, at der paa Stedet har været en hedensk Helligdom (gammelnorsk *vé*[1]).

En saadan Fælles-Begravelsesplads maa naturligvis have været benyttet i længere Tid. Gravene kan ikke alle være fra samme Tid, og der ligger maaske mange Slægtled mellem den ældste og den yngste. Idethele synes dog alle de hidtil undersøgte at bære Præget af høi Ælde. Der er hidtil ikke truffet en eneste Gjenstand, som man efter de hidtil gjorte Iagttagelser kunde finde Grund til at henføre til den ældre Jernalders seneste Tid (eller den saakaldte Mellemjernalder). Derimod finde vi blandt de i Forhold til Gravenes Antal ikke ret mange eller særdeles karakteristiske Oldsager dog enkelte, som ved sin Form eller sine Ornamenter vise hen til Tidsrummets tidligere Del. Saaledes de i en af Haugene tidligere fundne Guldringe, der, som ovenfor oplyst[2], have nøie tilsvarende Sidestykker i det danske Mosefund fra Thorsbjerg, et af de ældste i sit Slags; ligesaa de i Kongshaugen fundne Sølvbeslag til en Sværdskede[3], hvis rige Ornamenter ligeledes er i samme Stil som flere af de til de ældste danske Mosefund hørende Smykker. Ogsaa de i disse Hauger forekommende Begravelsesformer er blandt dem, som synes at være de ældste i dette Tidsrum. Det er brændte Ben, lagte løse ned i Haugen, eller nedlagte i en Lerurne, en Broncekjedel eller et ganske lidet hellesat Gravkammer. Vi finde hverken ubrændte Lig eller store stensatte Gravkamre, som høre til Mellemjernalderen eller som

---

1) *vé* bruges vistnok ogsaa i det poetiske Sprog i den mere omfattende Betydning Hjem, Opholdssted (se Egilssons og Fritzners Ordbøger); men det synes mindre rimeligt at forstaa det saaledes, naar det bruges som Stedsnavn usammensat.

2) S. 98.

3) Et Stykke deraf er afbildet, men høist ufuldkomment, i Ann. f. nord. Oldk. 1836—37 Pl. III 6.

ialfald idethele maa antages at skrive sig fra den ældre Jernalders senere Del[1].

Det forekommer mig derfor at være stærke Grunde for at antage, at man har ophørt at benytte denne Begravelsesplads allerede en god Stund før den ældre Jernalders Slutning. Falder denne i Norge, som jeg fremdeles finder sandsynligst, ved Aar 700 e. Kr., saa kan man neppe føre de yngste Grave her længere ned i Tiden end til 500, forsaavidt der overhovedet endnu kan være Tale om Tidsbestemmelse i denne Periode.

[1]) Herom nærmere i Aarb. f. nord. Oldk. 1869 S. 169.

TILLÆG TIL „NORSKE FORNLEVNINGER" m. m.

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT. — Foruden de 9 grupper helleristninger, som før 1869 kjentes i amtet[1], er der senere fornemmelig af adjunkt M. Arnesen[2] opdaget mindst 75 saadanne grupper, der fremstille huller, ringe, menneske- eller dyrefigurer og baade eller skibe. Af disse[3] findes 2 grupper i Bergs sogn paa Øvre Hjelmungen, 5 i Ingedal sogn paa pladsen Bakkehaugen under gaarden Bakke, 66 i Skjæberg prestegjeld, saaledes fordelte: Østre Vik 2, Bjørnstad 9, Pyntelund under samme gaard 3, Bø 2, Kolstad 1, Busgaard 2, mellemste Hauge 3, nedre Hauge 1, pladsen Biserud under Haugegaardene 2, Lille Østby eller Homnes 3, Borgen 1, øvre Solberg 12, nedre Solberg 10, søndre Solberg 1, prestegaarden 2, Gaardshornes (Skipperhornes) 1, Posthornes 1, Naalumhaug 1, Røvningen 1, søndre Gunnarstorp 1, Halletorp 3, Fladberg 4; endvidere 7 i Borge prestegjeld, nemlig 2 paa Lille Borge, 6 paa søndre Begby og 1 paa nordre Begby; endelig i Tune prestegjeld 2 paa Alvim.

Hvalöerne. En indsender i Morgenbladet no. 358 for 1870 har under overskriften „Levninger fra Stenalderen" gjort det sandsynligt, at de stenkredse, som i Aarsber. f. 1868 s. 67 ansaaes for muligens at hidrøre fra stenalderen, rimeligvis ere levninger af kogesteder, indrettede af fiskere under det her sterkt tilgaaende sildefiske i det 17de og 18de hundredaar eller af mandskabet paa den norsk-danske roflotille, som i begynnelsen af det 19de hundredaar i en række af sommere var stationeret der.

---

1) Se N. F. 4, 20, 836 og Aarsb. f. 1867 s. 74.
2) Se og hans opsats i Aftenbladet f. 18 Oktbr. 1871.
3) Jfr. Aarsb. f. 1869 s. 102 f.

Sarpsborg. Ved kgl. missiv (i Rigsark.) af 19 Decbr. 1656 til lensherren Niels Trolle fik Peder Bagge, ejer af Borgegaard, ved mageskifte nogle Aaslo kapitel tilhørende ejendomme, deriblandt „en mur af 2 kirker, som udi forskrevne Gammelby (d. e. Sarpsborg) tilforn har været og nu ganske forfalden og stenene ikke at skulle kunne bruges til nogen anden byens (d. e. Fredrikstads) nytte“, „om han nogen nytte deraf til bygning paa sin gaard Borgegaard kunde have.“ Den ene af disse kirker maa have været Mariekirken (N. F. 16), og derved bliver det utvilsomt, at den var af sten, jfr. Aarsb. f. 1869 s. 163.

KRISTIANIA. — Angaaende Hallvardskirken i Aaslo fik lensherren Niels Trolle i missiv af 1 Decbr. 1656 (i Rigsark.) kongens ordre om, at han „af kirkernes beholdning i Akerhus len, til hjelp at lade den forreste del af den gamle Aaslo kirke nogenledes reparere for, maa anvende 300 rdlr.“ Og i herredagsdombogen for 1661 opføres blandt Anna Rhodii 15 poster mod biskopen (Henning Stockfleth) under 5te post „hvorledes Gammelby kirke af hannem bygges eller berøves for hvis penge dertil er foræret og i bogen antegnet.“ Endnu 1674 (N. Mag. II 487) omtales „rudera af den skjønne kirke.“

Eidsvoll p., Eidsvoll s. Paa en sten i kirkens tverskibs søndre side sees udhugget et ophøjet græsk kors. — Paa Korslund hænger over laavebygningen en liden klokke, 10½“ høj, 13“ i tvermaal ved munningen, med følgende indskrift med sedvanlige latinske bogstaver ANNO DOMINI, hvortil er føjet þ040, hvad der rimeligvis maa betegne et aarstal, men som ikke skjønnes. Klokken skal have tilhørt et kapel, som stod paa en gaard i Stange sogn paa Hedemarken, men indskriften maa paa grund af bogstavernes form være yngre end middelalderen.

BUSKERUD AMT. — Hole p., Hole s. De paa By fundne sager (N. F. 138) bestod af følgende: 1) 2 tveeggede sverd, hvoraf paa det enes tange eller grebtunge sees et lignende fabrikstempel (afbildet i Memoirs de la société royal des antiquaires du Nord

f. 1868 p. 163 fig. 4 a), som paa flere sverd fra Nydam og Vimose; 2) 2 lansespidser; 3) 2 kastespyd med modhager; 4) et spydblad af det slags, hvis blad danner en vinkel med falen og i samme plan som denne; 5) en skjoldbule; 6) den øverste del af en messingkjedel, der synes ødelagt med forsæt; alle undtagen no. 4 henhørende til ældre jernalder. Det under no. 1 anførte sverd med stempel er ikke fullført, da det er uslebet; to af spydene ere som de kom fra essen, ufilede og uden politur.

Nes p., Flaa s. Paa Gulsvik er der nogle faa gravhauger.

Gol p., Gol s. I kirken (N. F. 152) er ved skibets vestre dør, som har gammel ring, og ved døren til vaabenhuset fæstet gamle dørstolper med udskjeringer; paa korets østvegg ved nordre side af alteret hænger et omtrent 3 alen langt og 2 alen højt lerredsmaleri fra 1699, formodentlig et slags epitafium, hvorpaa fremstilles en bondefamilje; som kunstverk betragtet har det intet verd, men desto mere kulturhistorisk interesse, fordi det giver en tro kopi af bygdens dragt ved den nævnte tid baade for mænd og kvinner, unge og gamle; deraf sees, at Hallingdalsdragten dengang ej var saa styg og forskaaren som nu, idet den baade for kvinner og mænd sluttede sig til figuren; de første have belter om livet, og de sidste vide knæbuxer og kofter, som række noget nedenfor hoften. — Paa Haftun (udtales i bygden Haavtun) er der flere gravhauger.

Aal p., Aal s. I kirken (N. F. 153) hænger et portræt af prest Stockfleth († 1731) og et andet af prest Engelstrup fra det 17de hundredaar; i rummet paa alterets bagside opbevares en gammel pengetavle. De i Aarsber. f. 1869 s. 126 omtalte malerier i skibets loft ere meget interessante, dog utvilsomt yngre end de tilsvarende i Thorpe kirke (N. F. 155), men ældre end 1500; de fremstillede gjenstande ere alle hentede fra bibelen: syndefaldet, Jesu fødsel, de tre kongers tilbedelse, Josefs og Marias flugt til Egypten, barnemordet i Bethlehem, fodvaskningen, natverdens indstiftelse, Peter afhugger Malkus øret, hudstrygningen, gangen til Golgatha, korsfæstelsen, nedfarten til helvede, og opstandelsen af graven; indstiftelsen af natverden staar i hvelvets vestre ende,

korsfæstelsen i den østre, og de øvrige ved begge langsider af tønnehvelvet.

Thorpe s. I kirken (N. F. 153) staar ved korets nordre vegg en gammel benk, hvis overside er i midten forsiret med en udskaaren roset; benenes sidestykker have høvelspor, overstrøgne med sort farve, paa samme maade, som sperrerne og andre dele i stavkirkerne.

Sandsver p., Elfteløt s. Kirken (N. F. 168) er af huggen sten, skibets søndre dør tilmuret; vestre dør har gammel ring med dragefigur; i loftet er der malede forsiringer og englehoveder fra den senere renaissancetid, og paa veggen hænge 3 lerredsmalerier, 1¼ alen brede og omtrent 3 alen høje, med portræter i legemsstørrelse og fuld figur af 3 prester, den ene fød 1719, aftegnet 1792, død 1806, de to andre fra 17de og 18de hundredaar, men uden indskrift. — Tæt østenfor kirken er der 2 urørte runde gravhauger, og paa en højde lidt nordenfor kirken 4 hauger. — Dels østenfor og dels vestenfor husene paa Nordre Bø og dels søndenfor husene paa Søndre Bø finnes i det hele omtrent et snes runde gravhauger. Paa den sidste gaard fantes i en saadan haug for nogle aar siden et redskab af jern, der skal have lignet en lyster, men senere er bortkommet.

Hedenstad (i bygdens udtale Heienstad) s. I kirken (N. F. 169) er skibets nordre dør tilmuret.

Komnes s. I kirken (N. F. 169) finnes paa indsiden af skibets vestre dør en gammel beslagplade med ring fra middelalderen.

Tuft s. Kirken (N. F. 170) har indenfor vaabenhuset om vestre indgang portal med udskjeringer i det sedvanlige mønster med to sammenslyngede drager og et fabeldyr paa hvert kapitæl. — Paa Fosnes (N. F. 170) er der et stykke nede paa jordet endnu 7 gravhauger.

Flesberg p., Flesberg s. Paa Søndre Gjellerud staar en meget gammel stuebygning, som tildels er ombygget, men dog ikke mere, end at den tydelig viser sig, hvorledes den oprinnelig var; den er opført af svært rundt tømmer, hugget gjennem „haankedri" eller ring, der som bekjent er ejendommeligt for alle vore gamle stuer;

oprinnelig med svær mønsaas, som blev borttagen under den omtalte ombygning, og med „gallægjer" d. e. gardlægjer, der i Numedal ogsaa kalles laftluker, fordi de afslutte veggen eller udgjøre den øverste stok i hver langvegg. Stuen vender gavlerne i nord og syd og har indgangen paa vestsiden. Som sedvanlig er den inddelt i en stor stue, her i den nordre ende, nu med loft, men oprinnelig uden saadant og med are i midten, og 2 lige store mindre rum, mod øst koven og mod vest et kjøkken, der oprinnelig var forstue og havde en dør mod det ydre, som er sløifet, medens indgangen nu er gjennem en ny dør paa vestre vegg af det store rum, og hvor der udenfor ved den nævnte ombygning blev opsat et utskot af „skjentile" (paneling) og stolper, som skulle have tilhørt en ældre svalgang. Over forstuen og koven er et lidet loft, hvortil der nu ikke er nogen anden adgang end gjennem en firkantet aabning i gavlen og ved hjelp af stige, medens der oprindelig rimeligvis maa have været en trappe dertil fra koven eller forstuen, hvis indgangsdør var firkantet, 2 alen høj og $2\frac{1}{4}$ alen bred. Ombygningen blev foretagen i 1836, og fra den tid skriver sig ogsaa det „Anno 1300", som staar indhugget i stokken over den nye indgangsdør. Dette er, efter hvad der blev sagt paa gaarden, en fornyelse af det aarstal, som fantes paa den borttagne mønsaas, og der er heller intet urimeligt i, at stuen kan være saa gammel, skjønt det oprinnelige aarstal paa sidstnævnte sted ej kan have været udtrykt med arabiske men romerske tal. Ligesom ved stuen paa Søndre Raudland følger ogsaa dennes retning dalens, og indgangen maa være valgt efter tunets beliggenhed. Interessant er det, at man her faar et nyt bevis for, at dalens og overhovedet Østlandets nuværende skik, som anbringer indgangsdøren midt paa huset, først tilhører en senere tid.

Rollag p., Rollag s. Kirken indeholder i nordre, søndre og østre fløj levninger af en stavbygning, som i 1697 blev udvidet. Paa dens klokke staar med minuskler *xpe* (Christe) *veni cu* (cum) *pace o rex glorie ano xcvi.* Den er altsaa støbt 1496. Paa kirkens vegg hænger et epitafium over en prest († 1642) og et portræt af en prest fra 18de hundredaar. Tæt i vest for kirken er der paa elvebakken

en forhøjning, hvori den saa kallede kong Rollag[1] troes at være nedlagt, skjønt det synes meget tvilsomt, om den overhovedet er nogen gravhaug, og dette heller ikke just fremgaar af, hvad der fortælles i bygden. Det heder saaledes, at en endnu levende mand for endel aar siden grov i haugen og derved fik øje paa en messingkjedel, men i det samme var det, som om hele aasen vilde falle nedover ham, og der kom en oxe, som „beljede" saa fælt, at han blev ræd og strøg sin vej. — Ved de gravhauger, som det er sagt skulde være paa prestegaarden (N. F. 171), sigtes formodentlig til de spor af hauger, som sees søndenfor haven, og hvoraf et par ligge tæt vestenfor vejen, nogle flere østenfor denne; men det kan være tvilsomt, om de ikke snarere ere rydningshauger. — Paa Fjøsli, ved østsiden af Laagen temmelig højt oppe, fandtes, efter hvad en paalidelig mand, som var fød og tilbragte sine barneaar der, sagde mig, for en 40 aar siden en tveegget kniv af flint, der blev knust af børnene paa gaarden; dette er saaledes den eneste levning fra stenalderen, som hidtil vides at være funden i Numedal. — Paa Fikken (udtales i bygden Figjen) er et prægtigt gammelt stabur, dog vistnok yngre end reformationen, med gode forhold, omhyggeligt arbeide og rigt jernbeslag paa indgangsdøren; som sedvanligt er det underste stokverk madbod og det øverste sengeloft, med faste senge, forsirede omtrent paa samme maade som paa Søndre Krakvik (N. F. 173). Paa gaarden opbevares en stor glaspokal (af Eidsvolls fabrik?) med laag, sløbne forsiringer og indskrifter, hvoraf sees, at den i 1748 skjenkedes af „professor & doctor Bekker" til Thore Knudsen, utvilsomt den holzförster i sølvverkets tjeneste, som nævnes i N. F. 172. Den paa sidstnævnte sted omtalte kniv er nu paa Nordre Thraaen; den har intet rart ved sig og staar i en dobbeltslidre af sort læder med simple indpressede forsiringer og aarstallet 1719; skaftet er af birkerod, 6" langt, og bladet har samme længde. Der knytter sig kun den merkelighed til kniven, at en arrestant paa gaarden, hvor lensmanden da boede, for

[1]) Jfr. Aarsber. f. 1869 s. 28.

mange aar siden dermed dræbte en af den sidstes slegtninger. — Paa Sternes (udtales i bygden Stjernes) er et stabur fra 1725 med flere udskjeringer, deriblandt den norske løve med hellebarden. Utskotet paa stuebygningen er af stolper og skjentile (panel), opsat 1811.

Nore p., Nore s. Kirken (N. F. 173) skal nedtages, naar den paatænkte nye kirke for sognet er opført. Den gamle bygning indeholder følgende, som fortjener at opbevares i universitetets samling: 1) 2 dørstolper med udskjeringer ved indgangen til vaabenhuset; 2) et portal ved skibets vestre indgang med jernbeslag paa døren; 3) en skriftelnge paa korveggens nordre side; 4) skibets midtstolpe; 5) et knæ med et udskaaret hestehoved paa loftet i klokkestolen; 6) et triforiumskors paa loftet over søndre vinge. — Af de ved prestegaarden omtalte gravhauger (N. F. 766) ere kun 7 af saadant slags, nemlig 3 runde hauger eller røser, hvoraf en udgraven i midten, paa nedre side af vejen, og 4 saadanne paa vejens modsatte side, derimod ere de 5 runde forhøjninger, som ligge i en række tæt nordenfor prestegaardens gjerde, men paa Nore gaards grund, udentil kun rydningshauger. — Paa Hosthvet staar et stabur fra 1742 med lignende udskjeringer som paa Skjønne, se nedenfor. — Paa Krakvikgaardene (N. F. 173) er der nu ingen andre hauger, end en udhulet rund paa en højde ret i sydøst for husene paa mellem Krakvik eller den samme, hvorpaa bautastenen stod. Dørringene paa det gamle loft (N. F. 173) have dyrehoveder ligesom stavekirkernes ringe. Den planke med udskjeringer, som laa under loftet, er af gaardens nyere ejer desværre ophugget; den foregaaende ejer vilde ikke skille sig derved. — De ved Hvammen (Mellem Hvammen) omtalte (N. F. 766) 2 hauger og 3 stenkredse ere muligens kun fremkomne ved rydningsarbeide. Stuebygningen staar et godt stykke fra det sted, hvor der for nogle aar siden fantes et sverd, og da den opførtes, i 1843, traf man ikke langt under overfladen paa den derværende ryg en 6 al. lang og 3 al. bred grav, fyldt med sterkt lugtende sort jord og dækket med heller, hvoraf en var saa svær, at 4 mand maatte til for at faa

den op. — Paa Nordre og Søndre Skjønne er der stuebygninger, henholdsvis fra 1799 og 1816, paa to stokverk med aabne svaler paa den ene langside og med udskjeringer, hvoriblandt den norske løve; formodentlig begynte man i Numedal først ved den anførte tid med dette slags stuebygninger.

Opdal s. I kirken (N. F. 174) ere ogsaa de nyere dele af stavverk. Der er rigt jernbeslag baade paa vestre dør, som tillige indvendig har gammel ring, og paa kordøren. Paa korveggen hænger et lidet røgelsekar, og i korets loft ligeover knæfallet er fæstet et lidet krucifix af bronse, men ilde medfaret, overmalet og berøvet de stene, hvormed det har været forsiret. Der opbevares og et skinn af en jærv, som efter sagnet var gaaet ind i kirken, da den efter den sorte død stod øde, hvad der neppe er rimeligt. Kirken er indvendig malet med forsiringer, som vise 3 forskjellige perioder, de ældste i renaissancestil og formodentlig samtidige med kirkens udvidelse mod vest, dernæst storblomstrede naturalistiske forsiringer, endelig ornamenter fra rokokotiden. I Kirkegaardsskruvet er indsat en del af et hjulformet gravmonument af klebersten fra middelalderen, men som i senere tid gjorde tjeneste ved halsjernet. — Paa Flaaten staar en lignende stuebygning som paa Skjønne og fra 1806. — Af de ved Søndre Raudland (N. F. 174) og Nordre Søndstebø (N. F. 175) omtalte kredse sees nu intet spor.

JARLSBERG og LARVIKS AMT. — Stokke p., Stokke s. Ligesom paa Rørkoll saaledes er der ogsaa paa dens nabogaard mod nord Steinsholt mange gravhauger.

Sandehered p. Paa Fevanggaardene er der, nær postvejen og ved begge sider af denne en mængde hauger, sikkert mindst 50, hvoraf en del ere udgravne; i en af disse fantes for for nogle aar siden 2 haandkværnestene og 2 noget mindre firkantede stene med huller for jernbøssinger. Paa Nordre Fevang (matr.no. 21 løbeno. 532 a) er der sydøst for husene og tæt indenfor skigaarden ved østre side af postveien en flad med stene omsat trekant med indadbøjede sider eller i form af en treoddet stjerne, saaledes at der imellem spidserne er en afstand af 15 alen;

dette er den eneste trekant, som hidtil er truffet her i landet søndenfor Dovre og østenfor Mandalselven; forresten viste det sig ved undersøgelsen i Juli 1871, at hverken den eller en 11 alen i sydvest for dens vestre spids beliggende ring eller med kantstene omgiven rund plads indeholdt andet af arkæologisk interesse end hist og her smaa kulstykker. — Af de ved Elgesem (i bygdens udtale Øljesem) N. F. 197 omtalte stene var der kun levnet 6 staaende og en omkastet; desuden fantes huller efter 13 borttagne stene, som jeg i August 1870 lod erstatte med nye, hvorhos den nedfallne vestre endesten, som var 5¼ alen lang, blev igjen opreist, saaledes at den nu staar 2 alen nede i jorden; den østre endesten er 4½ al. høj og de øvrige fra ½ til 2 al. høje. Paa grund af afstanden dels mellem de levnede stene, dels mellem fordybningerne efter de borttagne, maa der i det hele have været 36 eller 38 stene, saaledes stillede, at henholdsvis de 34 eller 36 i midten dannede en ellipse af 52½ alens længde fra øst til vest, og med en brede fra midten eller paa det bredeste af 10¾ alen, hvortil komme, som anført, de to højeste stene, staaende i øst og vest 6 al. fra hver sin ende af kredsen, saaledes at der mellem disse stene følgelig er én afstand af 64½ al. Ved den ovennævnte lejlighed blev ogsaa hele strøget mellem stenene gjennemgravet; det bestod, ligesom den omgivende mark, udelukkende af sand i en dybde af 2½ al. til auren; det viste sig, at sanden ikke tilforn havde været opkastet, da den laa i sine naturlige lag. Paa torvens underside blev flere steder truffet smaa kul, men dette er her uden arkæologisk interesse, da de vistnok hidrørte fra en brand, som, efter hvad der blev sagt, omkring 1830 overgik fladen, der tilforn i sin helhed var bevoxet med naaleskov. Derimod traf jeg nøjagtig i midten af kredsen eller 58½ al. fra den østre endesten og lidt over ½ alen under torven en liden samling af saameget, som kunde ligge paa en god spade og bestaaende af brænt jord, blandet med kul og brænte benstumper, tilligemed et stykke jern. Efterat udgravningen var afsluttet, blev hele fladen imellem stenene igjen jevnet som før og torven paalagt. Som anført i Aarsb.

1869 s. 206, er den nuværende og enhver fremtidig ejer af gaarden ved thinglyst dokument forpligtet til ikke at borttage nogen af stenene eller overhovedet at foretage noget, hvorved dette sjeldne minnesmerke fra jernalderen kan lide nogen skade. Dels i vest, dels i syd derfor ligge følgende runde gravhauger, som samtidig dermed bleve udgravede og alle vare uden gravkammere:

1) 17 al. i nordnordvest for kredsens vestre endesten, 19 al. i tvermaal, 1⅛ al. dyb, fra toppen toppen til anren: i midten og ½ al. over bunden et tynt lag med kul og brænte ben samt en firkantet sten af hvid kvarts, 4½" lang, 1½" bred og ½" tyk, med form som et almindeligt bryne, hvortil den maaske og har været brugt, skjønt intet derpaa tydende slid sees (univ. kat. 5247), endelig omtrent ½ al. i nordøst for midten men noget dybere end muldlaget ben af et dyr (en hest?);

2) 44 al. i vest for no. 1, 12¾ al. i tvermaal, 1¼ al. dyb: intet truffet, ikke engang kul;

3) tæt i sydøst for no. 2, 17 al. i tvermaal, 1 al. dyb: i midten paa bunden kullag med brænte ben, to stykker af en lerurne og nogle jernnagler;

4) 28 al. i vest for no. 3, 33 al. i tvermaal, 3½ dyb i midten: paa bunden gjennemgaaende lag af brænt jord og aske og derunder stenlægning; 2 al. under overfladen og 6 al. i nordnordøst for midten en flad sten, ½ al. i firkant, og derunder lerurnen a, hvori var jord, blandet med brænte ben, og et stykke af en anden lerurne; 5⅜ al. i nordøst for midten lerurnen b, som var tom, og 8 al. i sydøst for midten lerurnen c, ligeledes tom; endelig syd for midten skelettet af en ko eller oxe med mulespidsen indad mod midten og 1½ al. derfra, hornene afbrækkede og intet spor af hud eller klover; lerurnerne (univ. kat. 5248 a—c) vare temmelig store og med en svagt buget men simpel form, grove og løse, i massen, a og b af et med kiselstykker

stærkt blandet ler; de vare brustne og møre og gik derfor senere i stykker;

5) tæt i vest for no. 4, 24 al. i tvermaal, 2⅛ al. dyb til auren, som var stenlagt: 5 al. i nord for midten og 2 al. under overfladen under en sten en større samling af brænte ben i kulblandet jord; 3½ al. i sydøst for midten og 2 al. under overfladen i kulblandet jord en knust lerurne, fyllt med brænte ben, staaende mellem stene og under en sten; 1½ al. i sydvest for midten paa bunden et par brænte ben og en spiger af jern;

6) 17 al. i vest for no. 5, 42½ al. i tvermaal, 3¼ al. dyb i midten: paa haugens skraaning imod nordnordvest, 8¼ al. fra midten og lige under torven, hvori der stod en enerbusk, laa en helle af grovkornet granit (nu i univers. saml.), 2 al. 19" lang, 1 al. 9" bred og med en mellem 5—6" varierende tykkelse, næsten retvinklet i de to mod sydvest vendende hjørner, men noget nær halvcirkelformet i den modsatte ende, noget ru paa den opadvendende flade, men tydelig nok tilhuggen paa kanterne og paa den nedadvendende flade, hvorpaa tillige langs midten er indhugget følgende 3 runestaver, som her gjengives i 1/12 maalestok; skjønt stenens halvrunde form i den ene smalende kunde lade formode, at stenen egentlig havde været bestemt til at opstilles, maa den vistnok fra først at have haft samme liggende stilling, hvori den blev truffen; herfor taler nemlig, at medens der ellers i haugen var et lag jord under torven, førend sanden begynte, laa stenen lige paa sanden, saa at dens opside var i flugt med jordlagets overkant; forresten var der fra stenens overkant 2 al. til haugens bund, hvor der paa dette sted kun blev truffet smaa stumper af kul og brænte ben; haugen var over bunden stenlagt ofte med løftestene, hvorunder foruden paa nysnævnte sted fantes paa flere steder smaa samlinger af brænt jord og kulstumper og i midten nogle ganske

faa stykker af brænte ben; foruden den omtalte runesten blev 10 al. nordnordøst for midten paa bunden og 2½ al. under overfladen truffet 8 smaa stykker af en lerurne og 6½ al. i samme retning fra midten og 1 al. under overfladen en halvmaaneformet flintekniv (se foran s. 76 no. 63), som vel har fulgt med fyllen fra marken, da haugen blev oplagt; hvad runeindskriften angaar, maa dens staver tilhøre den ældre nordiske runerække og læses fra højre til venstre som A L U; efter hvad professor S. Bugge nærmere har udviklet[1] er det neppe et germansk ord med bestemt sproglig betydning, men kun en magisk formel; det træffes ogsaa, dels skrevet som her fra højre til venstre, dels omvendt, paa 6, 7 andre løse gjenstande, for det meste brakteater og fundne i Sjæland, Nørre Jylland, Skaane, Slesvig eller Holsten eller i Pommern.

7) 5 al. i sydvest for no. 6, for ½ forstyrret ved sandtag, 1½ al. dyb: 1 al. i nord for midten 3 jernstykker, som det synes levninger af en stor kniv (univ. kat. 5249), 1½ al. i øst for midten paa bunden kulblandet jord, en knust lerurne og brænte ben, endelig 2 al. i sydøst for midten brænt jord og en flintesten;

8) tæt i vest for no. 7, oprinnelig meget stor, men nu næsten aldeles forstyrret ved sandtag: ved gjennemgravningen af, hvad der antoges for midten, blev intet fundet;

9) 10½ al. i vestsydvest for no. 8, tildels forstyrret og besat med et stengjerde, ½ al. dyb: omtrent i midten et par smaa stykker af en lerurne;

10) 9 al. i syd for midten af stenkredsens søndre side, oprinnelig 16 al. i tvermaal, men nu for en halvdel borttagen, 1½ al. dyb: omtrent i midten og 6" over bunden kul, brænte benstumper og stykker af 4 brynestene (univ. kat. 5250);

[1]) Se hans „Bemerkninger om runeindskrifter paa guldbrakteater" i Aarb. f. N. Oldk. o. Hist. f. 1871 s. 182—185 og 219—221.

11) 12½ i sydvest for no. 10, 21 al. i tvermaal, 1½ al. dyb: i midten og ½ al. over bunden fantes to langbryner og et med jernrust bedækket stykke skarpkantet flint (univ. kat. 5251 b), tydelig til at slaa ild med, samt følgende redskaber af jern (5251 a): et almindeligt øxeblad, et tverøxeblad, en tang, en stor sax, af form som de nuværende saudesaxe, 2 smaa klinkhammere, en skeformet bor, en fil, en kile og 9 andre stykker jern; disse sager, der tilhøre den yngre jernalder, laa i en flo og saa tæt sammen, at de tildels, saaledes tangen og saxen, vare rustede fast til hinanden; der var intet spor af kul eller brænte ben, medens der ellers i haugen paa bunden hist og her, dog sjelden, blev truffet smaa bitter kul;

12) 33 alen i sydsydvest for no. 2, 18½ al i tvermaal, 1½ al. dyb i midten til auren: 5 al. i nord for midten blev truffet (univ. kat. 5252) paa bunden et stykke trekantet flint og omtrent i midten, uden spor af kul eller brænte ben, et langbryne, to flinter, og følgende jernsager fra samme tid som i no. 11: et almindeligt øxeblad, et tverøxeblad, en paalstav, en skeformet bor, en sigd, et hængelaas, af form omtrent som de nu brugelige, samt 10 andre jernstykker;

13) 12 al. i syd for no. 12, 28 al. i tvermaal, 1½ al. dyb i midten til auren: intet fantes, og der var ikke spor af kul;

14) 31½ al. i sydsydvest for no. 13, 26 al. i tvermaal, 2½ al. dyb: intet fantes, ikke engang kul;

15) 7 al. i sydøst for no. 6, 18 al. i tvermaal, 2 al. dyb: omtrent i midten og 1 al under overfladen blev under en sten truffet en samling af brænte ben, blandede med lidt aske og kul;

16) 9 al. i øst for no. 15, 20 al. i tvermaal, 1½ al. dyb i midten til auren: hist og her blev truffet klinknagler, uden at deres stilling kunde give nogen formodning om deres

bestemmelse, og paa et par steder smaa samlinger af kul og brænt jord;

17) tæt øst for no. 16, 17 al. i tvermaal, 2 al. dyb, med en huling i toppen efter en tidligere gravning: paa bunden belagt med stene, hvorunder paa flere steder blev truffet kul samt 3 al. i nordøst for midten et stykke skarpkantet flint, men i midten kun rustfarve efter fortæret jern;

18) 9 al. i syd for no. 4, 14 al. i tvermaal, 1 al. dyb: hist og her smaa stumper af kul og af brænte ben.

Alle de udgravne hauger bleve gjengivne sin forrige form, undtagen no. 7—10, som tilforn vare forstyrrede. Af de i vestlig retning for kredsen liggende hauger (1—9) sees i det mindste no. 5 og 6 at tilhøre den ældre jernalder, medens af de i sydlig retning for kredsen liggende (10—18) idetmindste no. 11 og 12, som anført, hidrøre fra den yngre jernalder. De i N. F. 197 tilsigtede for flere aar siden borttagne hauger laa i øst og sydøst for kredsen mellem denne og postvejen, hvor der kun sees den i N. F. 198 omtalte stenhelle, der oprinnelig skal have været dobbelt saa lang som nu. — Tæt i øst for husene paa den part af Elgesem, hvortil alle de ovennævnte hauger høre, ligger indenfor skigaarden paa en anden part af samme gaard i 3 rækker fra vest til øst 14 mindre runde hauger, og paa den sydligste af Elgesemgaardene er der ved vestre side af postvejen og tæt vestenfor husene paa Skolmerud en svær rund haug, vistnok den største i hele prestegjeldet, og vestenfor den en mindre rund haug.

Hedrum p., Hedrum s. Kirken (N. F. 201) har paa langhusets søndre side haft en dør, som senere er tilmuret; ved kordøren mod det nyere tilsatte sakristi er der veggsøiler, hvis kapiteler have udhuggede figurer, paa vestre veggsøile et halft ophøiet mandshoved med udrakt tunge og længer nede et omvendt ansigt med spidst hageskjeg, alt dog belagt med kalkpuds, saa at det kun utydelig kan sees. Foruden endel ligstene med indskrifter fra forrige hundredaar i skibets gulv, er der 3 saadanne i koret med ophøjede figurer, indskrifter, vaabener og rigere ornamenter i renaissancestil, den ene ved knæfallets søndre side

over Ulvhild Iversdatter Jernskjeg († 1614), den anden ligefor knæfallet over hennes broder Peder Iverssøn og den tredje, en dobbeltsten, over en kvinne og en mand; den sidste er dækket af en stol, saaledes at kun et stykke deraf kan sees; formodentlig er den lagt over Iver Jenssøn Jernskjeg († 1570) og hans hustru. De samme vaabener som paa ligstenene sees og tildels paa prædikestolen, som med undtagelse af enkelte ved senere forandringer tilføjede dele er fra 1589, og paa kirkens største klokke, som ifølge indskriften er skjenket af Peder Iverssøn og hustru Margrete Brede samt hans syster den ovennævnte Ulvhild[1]. — Paa prestegaarden er der i en lund nordenfor husene noget over et snes runde gravhauger og en langhaug, og et stykke søndenfor gaarden ved vejen til broen over Laagen en staaende bautasten ved vestre side af vejen og en nedfallen ved østre side. — Paa Lunde ligeoverfor prestegaarden er der i en lang strækning søndenfor husene samt paa de andre søndenfor liggende gaarde lige til broen over Laagen en mængde runde hauger af sand, — og i bøgeskoven ovenfor Larvik nogle faa ligeledes runde hauger, for det meste urørte.

BRATSBERG AMT. — Gjerpen p., Gjerpen s. Noget nordenfor Borgestad ved Porsgrund ligger i elven en liden holme, kallet Skouholmen (Skogholmen), hvorpaa der staar 3 smaa hytter. Ved og tildels under den mellemste af disse maa der have været flere gravhauger, da man i de sidste aar tid efter anden har stødt paa levninger af dem. Saaledes traf man for 2, 3 aar siden tæt søndenfor huset et menneskeskelet med hovedet mod nord og hestetænner i en grav, omgiven og overdækket med flade kalkstene, en stenart, som ikke finnes paa holmen, og i Juni 1870 blev tæt vestenfor huset truffet en lignende begravelse, hvori ligeledes laa et menneskebenrad med hovedet mod nord, ved dets fødder en hel del klinknagler og et jernredskab, efter finnerens beskrivelse maaske et af de bøjleformede redskaber med vedhæn-

[1]) Jfr. N. Magas. II. 141.

gende ringe, samt endel smaa glasperler og paa skelettets bryst en rund „kage" af brænt ler, hvori var indtrykt flere forsiringer. Den sidste blev desværre senere knust, og af perlerne ere kun 2 bevarede (i univers. saml.). — Paa Borgestad er der 300—350 alen ret i nord for hovedbygningen, i øst for den ovenomtalte Skouholm og tæt østenfor et fureholt en kreds, omsat af store stene, nu kun 7 men oprinnelig 8 og uden spor af midtsten.

LISTER og MANDALS AMT. — **Mandal p.**, Hartmark s. Paa Hartmark fantes i April 1871[1] i en gravhaug en lerurne, fyllt med brænte ben, men som senere gik i stykker; iblandt benene laa „et lidet trekantet stykke af lighed med et potteskaar, men hvidt som ben og sammenklinket i enderne med 3 smaa nagler af ½ tommes længde"; dette var tydelig nok levningen af en af de sedvanlige benkamme, som ofte finnes nedlagt i urner fra den ældre jernalder.

Söndre Undal p., Valle s. Kredsen paa Nylund (N. F. 274) ligger noget østenfor husene paa en furemo, men er nu saa sterkt overgroet med træer og tuer, at der ikke sees spor af mere end 2 stene, hvoraf den ene danner midten. Noget vestenfor kredsen nær Aarehullet staa 2 stene, formodentlig en del af de samme, som sigtes til paa det anførte sted. Om disse stene fortæller ellers et af de sedvanlige urimelige sagn, at de skulle være levning af en paabegynt kirkebygning, som af de underjordiske blev flyttet til Valle, hvor den nu staar.

STAVANGER AMT. — **Suledal p.** Paa prestegaardens (Vinje) mark skal have været en hel del gravhauger, som forlængst ere udjevnede, derimod er der endnu paa klokkerboligen Gunnarsmo, en plads under prestegaarden, en meget stor rund haug, men planeret ovenpaa. — Paa Hovtun ligger paa en skraaning i lien nordøst for husene en stor rund haug, noget afskivet paa den ene side og kallet Thingbrekkehaugen. Noget i syd eller sydøst for

[1]) Aftenbladet for 8 Mai 1871.

denne er der nede paa fladen endel smaa runde hauger, men den største samling finnes østenfor kirken, hvor der træffes i det hele 21 hauger, hvoraf 11 runde og de øvrige trekantede, og en brolagt kreds. Disse ere følgende:

1) ret i øst for kirkens nordøstre hjørne og 150—160 alen østenfor stengjerdet mellem Hovtun og prestegaarden, trekantet og med lidt indadbøjede sider, men forøvrigt af usedvanlig form, idet hjørnerne ere afrundede, saaledes at den i sin grunnplan nærmer sig noget til de hjerte- eller kløverbladformede spenner fra yngre jernalder; desuden er den omgiven med grøfter, som dog paa midten af de to langsider have ligesom en gjenstaaende bro af 7, 8 fods brede, og medens trekanterne ellers sedvanlig ere meget flade, har denne ligesom den paa Soppeland (N. F. 331) og paa Kittelstadmoen (N. F. 333) og de nedenfor under no. 2, 4, 7 og 8 omtalte fra hvert hjørne en jevn stigning mod midten, hvor den oprinnelig har været omtr. 3 alen høj over auren, hvorhos der fra midten til hvert hjørne er 13 alen; i senere aar var der gravet i midten men ikke til bunds, og man havde da fundet kul og aske; i Juli 1870 lod jeg den fullstændig udgrave og traf da 1 alen over bunden i midten og i en afstand af indtil 3 alen derfra et gjennemgaaende 1 fod tykt lag af brænt jord, blandet med aske og smaa kulstumper, men ellers intet, undtagen et lidet stykke jern af en nagle eller ring omtrent 1 alen i nordvest for midten;

2) trekant med sedvanlig form, men omgiven af en grøft med to gjenstaaende broer ligesom no. 1 og 15½ al. ret i øst for denne samt 1 alen høj i midten: ved udgravningen blev i en omkreds af omtrent 2 alen fra midten truffet et kulblandet askelag, men ellers intet;

3) rund haug, 7 skridt i syd for østre hjørne af no. 1, omgiven med grøft, 16½ al. i tvermaal, omtr. 2 al. høj over bunden: paa auren var der et lag af kul, brænt jord og aske, ellers intet;

4) trekant, tæt i øst for no. 3, af sedvanlig form, 1 al høj over auren, men med grøfter og bro paa midten af hver side, med en

afstand af 12½ al. fra hvert hjørne til midten, hvor der paa bunden kun blev truffet nogle smaa kulstumper;

5) rund haug, 22 skridt i østsydøst for østre hjørne af no. 2, 11 al. i tvermaal, henimod 1 al. dyb: 1 alen i øst for midten paa bunden et stykke af et meget slidt langbryne og spidsen af et sverd (univ. kat. 5239) og ellers rundt om midten indtil en afstand af 1 alen derfra flere klinknagler og andre nagler af jern;

6) trekant med lidt indadbøjede sider, grøft og bro paa den ene langside, med sin nordre spids liggende 11 skridt i østsydøst for no. 5, ¾ alen dyb i midten og herfra til hver spids 10½ alen: fremviste kun nogle faa kulstumper;

7) trekant med lidt udadbøjede sider, omgivende grøft og 3½ al. bred bro paa den ene langside, 171½ alen ret i øst for østre spids af no. 2, hver side 22—23 al. lang, med jevn stigning fra kanterne til midten, hvor den var 2½ al. dyb til auren: paa bunden omkring midten kulblandet aske;

8) trekant af samme størrelse og form som no. 7, men med bro midt paa hver langside, ved sin ene spids fjernet 4½ al. i sydøst for østre spids af no. 7, jevnt stigende fra kanterne mod midten, hvor den var 3½ al. dyb til auren: 1 al. under toppen en stor rund sten, noget over 1 al. i omfang, 3½ al. i sydsydøst for midten og ½ al. over auren et munnbid af jern med løse sideringe og enkelt led (ringene meget tykke og 3½" i tvermaal), paa bunden gjennemgaaende lag af kul og aske og deriblandt i midten en klump, indeholdende stumper af træ og brænte ben samt stykker af et stort langbryne og følgende jernsager (univ. kat. 5238): a) tveegget sverd i mange stykker og allerede ved nedlægningen sammenbøjet, meget svært, klingen mindst 30" lang og 2½" paa det bredeste, hjaltene korte, tykke og rette; — b) øxeblad af ret sirlig form med skarpe fremspring over skaftehullet, 7" langt og 5" bredt; — c) spydspids, sammenbøjet, af ubestemmelig længde, tveegget blad med fal, bladets brede jevnt aftagende i tykkelse fra midten mod kanterne; — d) stykke af et knivblad.

Fundet er merkeligt derved, at det er det eneste, som hidtil vides at være gjort her i landet i en trekantet haug; sagerne maa tilhøre den yngre jernalder;

9) flad rund haug, 65 skridt ret i syd for nærmeste hjørne af no. 8; — 10) en mindre rund haug, 25 skridt i østsydøst for no. 9 med grøft om og 2 broer over denne paa de modsatte kanter; — 11) vid rund haug, 7 skridt i sydøst for no. 10, med dyb grøft omkring og noget planeret ovenpaa; — 12) flad trekant, 23 skridt i sydøst for nærmeste spids af no. 4, med indadbøjede sider, omgivende grøft og bro midt paa hver side; — 13) liden flad trekant med rette sider, 29 skridt i nordøst for østre spids af no. 12; — 14) flad trekant med indadbøjede sider og grøft om, 30 skridt i nordøst for sydøstre spids af no. 13; — 15) vid udjevnet rund haug, 12 skridt i nord for no. 14; — 16) flad trekant med grøft om og bro paa den ene side, 7 skridt i vest for vestre spids af no. 13;

17) rund haug med grøft om, 15 skridt i nordnordvest for søndre spids af no. 16, 12 alen i tvermaal, 1 alen dyb til auren: paa bunden lidt kul og nogle jernnagler, og 1½ al. i nordøst for midten og ½ al. under overfladen et tveegget spydblad med fal (univ. kat. 5242), liggende med spidsen indad mod midten, falen 4¾" lang, bladet tynnt, 6" langt og 1" paa det bredeste;

18) flad rund haug med grøft om, 4 skridt i nordnordvest for no. 17, 10 al. i tvermaal: omtrent i midten paa bunden nogle klinknagler og et bidselmunnbid med store sideringe (univ. 5241) samt stykker af et rundt kar af klebersten med haandtag (5240), det sidste 5" langt og med rundt tversnit; karret har haft en vidde af omtr. 7" og har sansynligvis været nedlagt kun i stykker;

19) rund stenlagt plads, 9 skridt i nord for no. 18, 6 alen i tvermaal, ½ al. dyb til auren: i midten nogle faa kulbitter;

20) liden lav rund haug, 2 skridt i vest for no. 18; — 21) haug af samme form og størrelse som no. 20 og 8 skridt i nordnordvest for denne; — 22) stor rund haug, 45 skridt i nordnordvest for nordvestre spids af no. 7, opgraven i toppen, men neppe til

bunds. — Paa Fisketjøn var der ret i øst for kirkens nordøstre hjørne og noget over 100 al. i østsydøst for husene paa Olafsmoen en rund haug af kampesten, 21 al. i tvermaal, 2¼ al. dyb fra toppen til auren: ved udkastningen blev i midten og 10 tommer over bunden kun truffet et lag, 1 tomme tykt, med kul og brænte ben. Paa den sydøstligste Fisketjøngaard eller den, som ligger nærmest Suldalsvandet, er der tæt ved laden en rund haug med stor vidde og højde, skjønt noget afskivet i toppen, den største haug i prestegjeldet. Nogle skridt i øst for denne ligger en mindre rund haug, 15 al. i tvermaal, 2½ al dyb fra toppen til auren, ved hvis udgravning blev truffet kul og brænte ben 1 al. under overfladen, 5 alen i østsydøst og sydvest fra midten, og iblandt benstumperne paa sidste sted tillige et lidet stykke af en lerurne samt paa bunden et gjennemgaaende lag af kul og aske. Østenfor denne igjen ligger i en række 4 andre lignende hauger med faa skridts indbyrdes afstand, og et stykke i sydøst for den østligste er der ved nordsiden af vejen til Suldalsvandet paa højden over baadstøet 2 smaa runde hauger og en firkantet langhaug, den eneste med denne form ovenfor kirken, 29½ al. lang fra nordvest til sydøst og 12 al. bred, som det synes opbrudt langs efter midten. — Paa Lunde er der, foruden de i N. F. 332 omtalte hauger, 2 runde stenlagte pladse af forskjellig størrelse, i østre ende af den flade, hvorpaa husene ligge og tæt ved søndre kant af den nye vej. — I Steinshagen under gaarden Stein og nær dennes vestre skigard mod Ritland ligger nær elven 5 mindre runde hauger, der ere gjennemskaarne af den nye vej, saa at man med lethed kan se deres indhold; dette bestaar for en stor del af kul og brænte stene, og andet traf heller ikke vejarbeidsbestyrer J. Christie, da han ved vejens anlæg for et par aar siden lod dem undersøge. Indholdet er altsaa af lignende slags som i de saa kallede bryggestenshauger (jfr. Aarsber. f. 1869 s. 125). En lignende haug saa jeg paa gaarden Hauge; ogsaa denne er gjennemskaaret af vejen eller dens grøft og ligger ved venstre haand, naar man reiser nedover til Sand. — Paa Ritland er der ved søndre side af den

nye vej, dels paa fladen, dels fornemmelig i en fureskograb, en trekant og omtrent 20 runde hauger samt tæt vestenfor gaardens lade en svær rund gravhaug, næsten af samme høide og vidde som den ovennævnte paa Fisketjøn; paa dens top ligger en rundagtig sten, noget over 1 alen i tvermaal, tydelig nok en minnesten. — Det i Aarsber. f. 1867 s. 98 omtalte loft paa Hjortland (udtales i bygden som Kjórtland) er nedtaget for flere aar siden.

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Stordö p[1]. Paa Hage er der i den nordvestligste del af udmarken, kallet Kirkestølen, og et lidet stykke ret i øst for prestegaarden 5 mindre runde jordhauger og søndenfor disse 2 aflange stenrøser; 4 af jordhaugene ere tilforn udkastede, og den 5te blev udgraven i 1870 af hr. Ross uden at noget af arkæologisk interesse fantes[2]. — Vestenfor Sæverhagen ligger paa et nes, kallet Hovanes, 2 runde stenrøser, hvoraf den største, paa toppen af en høide, blev udkastet for et par aar siden, uden at noget med sikkerhed vides at være fundet deri; den anden er 30 alen i omkreds. Paa den indre side af nesset og 50 skridt fra søen er der en firkantet stensætning, 15 al. lang og 11 al. bred, paa hvis øverste eller østre side ligger en stor flad sten, der rager omtr. 1 al. op over de øvrige og skyder sig et par alen ind i firkanten. Paa et nes strax søndenfor Hovanes finnes 3 udkastede stenrøser og et godt stykke indenfor nesset i Sæverhagens udmark paa en højde 2 ligeledes udkastede stenhauger.

Voss p., Vangen s. Det i N. F. 387 omtalte stenkors staar endnu paa Uttraaen (ikke Utterøen, af *traa*, et indhegnet markstykke) indsat i en skigard ret i sydøst for kirkens taarn ved exercerpladsen; der er nu ikke nogen forhøining. — Paa Lødve er der tæt ved østsiden af postvejen en stor rund gravhaug, som

---

[1]) Meddelelse fra hr. cand. phil. J. Ross.

[2]) Den bøjleformede bronsespenne, som fantes samtidig i en haug ved skoleseminariet paa Stordø (jfr. s. 60 no. 20 d) har lignende hovedform som den, der sees afbildet i Aarsb. f. 1869 pl. I, fig. 4.

blev aabnet i 1868, saaledes at et stort gravkammer, opsat af heller, nu ligger i dagen; intet skulde være fundet, men haugen fortjener at undersøges fullstændig. Paa gaarden staar et hidtil ubekjent gammelt merkeligt loft af rundt, fint høvlet tømmer, paa to stokverk, med et udelt rum i hvert, 10 al. langt og 9 al. bredt, hvoraf som sedvanligt det underste tjener som madbod, det øverste som klædeskammer (det gamle *fatabúr*). Det er paa tre sider, nemlig i brystet og ved begge langsider, omgivet af en svalgang, der oprinnelig, som det kan sees, var af stavverk paa den gamle maade, medens den i senere aar har faaet ny tæt klædning, ligesom ogsaa taget samtidig blev fornyet, saaledes at der udvendig ej viser sig andet gammelt end nogle forsirede stokker og en oprinnelig glug i gavlen. Hvert rum har to døre, i nederste stokverk firkantede, i øverste derimod rundbuede, den fornemste kun 5½ fod høj, med høj tærskel og oprinnelig, som det kan sees af dens slitse, forsynet med trælaas (bjørnelaas). Begge døraabninger i sidstnævnte rum ere omgivne med listverk; hoveddøren, i gavlen, har tillige ved siden af sig pilastre med romanske terningskapiteler, ligesom de mod døraabningen stødende stokender ere afskraanede og forsirede med lignende gotisk bladverksornament, som fantes i den nedtagne stue paa Hval i Sogndal. Dette loft maa saaledes i alle fall være ældre end reformationen, men det er vistnok yngre end loftet paa Finne. I det øverste rum henstaar ved veggen en gammel bordplade, som har været benyttet ved bryllupper og andre gjestebud; den er 1′ 9″ bred og 12′ 5″ lang og i hver ende forsynet med jernnagler med store hoveder, ligesom en lignende i den gamle stue paa Opheim. Paa Lødve ligesom paa enkelte andre gaarde f. ex. paa Mølster (lige op eller i nord for kirken) og paa Nedre Kyte have de med stuerne forenede ildhuse endnu are (udtales her aure) og ljore; veggene holdes sammen af to tvertræer (*vagler*), og derover ligger en langaas, hvorpaa skjerdingen hænger. Det sidste er dog ikke tilfællet paa Lødve, hvor der til samme brug ved veggen er anbragt en bevægelig saa kallet *svoiv* (sveiv), i sin form omtrent svarende til de setersdalske gjøjer (N. F. 263). Det ældste af de omtalte ildhuse er vistnok det paa

Mølster, da kun dette er opført af rundt tømmer; det fremviser ogsaa den egenhed, som jeg ikke ellers har seet i arestuer, at der er kjeller under gulvets ene halvdel, dog naturligvis ej under aren. — Paa Helleve (N. F. 390) er der tæt ved vejens vestside tre runde urørte gravhauger.

Vossestranden p., Opheim s. Paa Opheim er der to gamle stuebygninger, dog er den ældst og fullstændigst, der omtales i N. F. 394; dens røgovn er nu borttagen, derimod har den ved venstre side af indgangen eller forstuen et, som det synes, endnu ældre ildhus end de ovenfor omtalte, men ligesom det paa Lødve med *svoiv*.

NORDRE BERGENHUS AMT. — Sogndal p., Kaupangers. Paa Købstad (i matr. og daglig tale kallet Ødegaarden), ⅛ mil fra Kaupanger, skal der ifølge meddelelse fra skolelærer O. Amble et lidet stykke ovenfor husene være en „mur“, som man paa stedet mener er levning af stadsmuren om den gamle by Kaupanger, hvad der ikke vel er tænkeligt; thi for det første kan ikke byen have ligget her, og dernæst vare vore byer i middelalderen ikke omgivne med mure. Paa samme gaard er en aflang med lyng og smaa birkebuske bevoxen haug, som ansees for en gravhaug.

Gloppen p., Bredhem s. I prestegjeldet antages af premierløjtnant K. Lorange[1], at der vist „finnes hundredevis af hauger, hvoraf det største antal maaske ligger i annexet Bredhem, hvor der er gjort adskillige gode fund. Det er især paa opsiden af elven fra Seime til Bergem at hauger i en fortsat række forekomme. Til alt uheld fant en husmand under Jordanger for nogle aar siden ædelt metal (sølvspenner og knapper) i en haug

---

[1]) Indberetning af 18 Febr. 1871 til den geogr. Opmaaling. Her gjøres ogsaa følgende almindelige bemerkning: „Jeg har grund til at tro, at ingen del af vort land er saa rig paa minnesmerker fra oldtiden som Nordfjord. Gravhauger i stort antal finnes nemlig i hver dal ofte til helt op under bræen og højere op paa dalsiderne, end det opdyrkede land nu gaar.“

paa gaarden Reds grunn, og saa begynte man i haab om lignende held at rode i alle de smukkeste hauger i dalen. Sølv og gull fant ingen, derimod adskillige jernsager, der dels igjen bleve nedlagte i jorden, dels bortkastede. — I Eggedalen (paa Strand og Egge) er der gjort smukke fund af jernsager, hvoraf et sverd for tiden skal bevares paa Egge. — I Stordalen er der gjort fund paa Aamot og Fond.“

Indviken p., Olden s. Inderst i Olden ligger ifølge samme indberetning 7 hauger paa en stor moræmvoll mellem gaardene Augsburg og Aabrekke.

Stryn p., Opstryn s. Her „finnes hauger omkring kirken samt paa gaardene Flo, Glomnes, Grov, Gutdal, Folven o. fl. Røser finnes paa Glomnes og paa en ø i Opstryn vand. Af bautastene er der 3, en paa Gutdal, en paa Flo og en paa et nes ved sydsiden af vandet. Den paa Gutdal er den smukkeste; den er 8 alen høj og staar mellem 3 store hauger. En kobberkjedel og 2 sverd, der for 3 aar siden bleve fundne i den ene af disse hauger, skal være sendt til Bergens Museum. I en røs paa Glomnes blev der for 2 aar siden fundet 2 sverd og endel andre jernsager.“

ROMSDALS AMT. — Volden p., Volden s. Paa Søndre Birkedal finnes „en gammel stuebygning, som er indbygget og omhyggelig fredet i et nyere hus[1].“

Sunelven p., Geiranger s. Her finnes ifølge løjtn. Loranges ovennævnte indberetning flere smukke gravhauger og 2 nedfallne bautastene. Flere fund ere gjorte, deriblandt et „smagfuldt bronsekar.“

Skodje p., Vatne s. Det ved kirkens nedtagelse i 1868 fremkomne forgylte krucifix (Aarsb. f. 1868 s. 170) ejes af sogneprest D. van Kervel, til hvem det af vedkommende blev skjenket.

---

[1]) Kapt. J. Hertzbergs indber. af 1870 til den geogr. Opmaaling.

Borgund p.,[1] Borgund s. Paa Skjong paa Vallerø finnes foruden de i Aarsb. for 1868 s. 172 omtalte bautastene endvidere 2 saadanne, den ene 2 al. høj, staaende paa toppen af en naturlig haug, den anden vestenfor tunet af samme højde, men bredere og tynnere; denne fik under en 17de Mais fest i 1854 en indskrift. — Oppe i Vallerøtunet ligger østenfor husene paa en aasryg tæt ved hinanden 2 runde udgravne hauger og lidt østligere ligeledes en udgraven haug af samme slags. I udmarken mellem Vallerø gaard og Sætren er der oppe under fjellet tæt ved vejen paa en flade over 20 smaa og lave runde hauger. Den ved Vallerhaugstrand (N. F. 528) omtalte haug kunde derimod ej sees.

Giske s. I sydvest for kirken og et godt stykke nedenfor den i N. F. 529 omtalte brolagte plads havde man i 1870 „ved at grunnlægge et hus, stødt paa en grunnmur, som med stor flid var opført med grusblandet kalk." — Omtrent 100 alen østenfor Mjeltehaugen (N. F. 530) ligger en rund haug, noget udgraven i toppen, og ved dens østre side en langhaug lige op fra det gamle saa kallede skibsstade.

Harham p., Roald s. I sydvest for kirken ligger der i et triangel 3 store runde gravhauger, alle opbrudte i toppen, og i sydlig retning derfra 3 mindre hauger af samme slags, hvori ligeledes har været gravet, saa der nu sees „nogle forstyrrede smaa stenkamre i toppen." Tæt i vest for de førstnævnte hauger er en langhaug, kallet Talbordhaugen, som det heder fordi man der i gamle dage havde bordstabler staaende, der vare bestemte til udskibning; haugen blev for 2, 3 aar siden udgraven og indeholdt „en stor hellekiste" (gravkammer), hvori de sager fantes, der omtales i Aarsber. f. 1869 s. 94 no. 93. — Paa Gjøsund laa i gaardstunet en rund gravrøs, over 40 alen i omkreds, som for nogle aar siden udjevnedes; nordenfor husene fantes en lignende noget større røs, som omtrent samtidig blev borttagen og i hvis midte man traf „en hellekiste, fyllt med sort muld, hvori fantes

[1]) Alle notiser om dette og Harhams prestegjeld skyldes hr. P. Fyllings meddelelser fra Juli 1871.

en mængde forirret kobbergrus samt en kobberkniv [bronsedolk?] uden skaft, bladet 7 tommer langt, og nogle ubrænte menneskeben; stenkisten var dækket med store stenheller, som nu (1871) tjene til dørtrin for et vaaningshus i Gjøsund. Fra sidstnævnte gaard fører en god landevej nord til gaarden, Roald og omtrent midt imellem disse gaarde nede ved stranden ligger en stor stenrøs, 60 alen i omkreds, men noget udkastet i toppen." — Sporene af det saa kallede Gange Rolfs skibsstade (N. F. 535) „blive alt mindre og mindre, eftersom kulturen gaar fremad i alle retninger. I 1842 fant jeg saaledes endnu tydelige spor efter skibstadet, men nu i 1871 staar paa samme tomt ej alene et stort 2 etaget vaaningshus, men ogsaa et stort fjøs og en ladebygning, og den gravhaug, hvortil skibsstadet stødte op, er nu gjennemskaaren af en gangsti." — Paa Molnes ligger oppe under fjellet i udmarken et stykke jord, kallet Kvam, som bestaar af tør, græsbevoxet og jevn mark med et areal af omtrent 4 maal. „Dette areal er ligesom oversaaet af gravhauger, runde og aflange, men meget lave og som oftest bare 3 alen i gjennemsnit, især de runde, da langhaugene derimod ofte træffes af 12 alens længde. I et felt paa denne jordflade talte jeg over 60 hauger, i et andet 20 og i et tredje 4, alle af samme størrelse og saa tæt hos hinanden, at jeg ikke kan erindre at have seet andre sidestykker dertil end Aaseminnerne i Borgunds sogn [N. F. 526] og gravhaugene paa Langved paa Lepsøen i Harham [N. F. 533, Aarsb. f. 1869 s. 154], dog at disse sidstnævnte ere betydelig større. Ovenfor Hvam er en afsats i fjellet, Halsen kallet, hvor der er en opkastet større rundhaug, og længer oppe paa selve Molnes-fjellet fant jeg en endnu større rundhaug, som for et par aar siden blev undersøgt af nogle skattegravere fra Aalesund, hvor man da midt i haugen traf en svær 3 alen lang hellekiste, som havde til overliggere 2 svære heller, som bleve bragte ned til gaardstunet, hvor man viste mig, at de tjente som dørheller ved et vaaningshus. Tæt ved bemeldte gravhaug er nogle jevne, flade jordvolle, kallede Legevollene, hvor forfædrene ifølge sagnet skulle have udført saavel sine kamplege som sine lystlege. Endnu have gaardens beboere den forunderlige

skik, at de hver Paaskedag samles paa disse volle for at more sig med forskjellige slags lege, som bryden og boldleg."

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — Stören p., Horg s. Paa Helgemo fantes ifølge hr. kjøbmand F. Bucks meddelelse, efter hvad paalidelige mænd have berettet, i en langhaug søndenfor husene for flere aar siden endel ben, et sverd, en jernskaal (skjoldbule?) og en sten med runeindskrift. Stenen blev brugt som gruesten paa en plads under gaarden, men er forlængst sønderbrænt og bortkastet tilligemed de øvrige fundne sager.

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Verdalen p., Stiklestad s. Under kirkens istandsættelse i sommeren 1869 viste det sig ifølge hr. adjunkt k. Ryghs meddelelse, at alterpladens relikviegjemme (N. F. 632) er korsformet og dækket med en indfællet sten af anden farve; i midtkvadratet af dette kors fantes en sammenfoldet liden blyplade, og inde i denne laa omviklet med lerred 3 smaa lerredsposer af en fingertops størrelse (jfr. N. F. 168), som indeholdt smaa benstumper; til hver af poserne var fæstet en 2" lang smal pergamentsstrimmel med indskrifter af minuskler; med opløsning af forkortningerne ere disse indskrifter følgende: paa den ene *De ossibus sanctor*um *in selio* (af de helliges ben i Selje), paa den anden *De ossibus beati iuonis* (af den salige Ivons [?] ben), paa den tredje *De osse beati georgii* (af den salige Georgs ben. — Paa Lundskjen blev der ifølge pastor A. Müllers meddelelse til adjunkt Rygh tæt ved Stuskjens jorder og paa samme sted, hvor de foran s. 88 no. 10 omtalte sager fantes, aaret efter funden en hob smaa knive (? pilespidser), der vare saa optærede, at de smuldrede hen; i den samme haug skulde der tilforn være truffet „en hestesko med sølv i" (?). Kun denne haug finnes nu paa stedet, men der maa engang have været flere, da engstykket, hvorpaa den ligger, kalles „Smaahaugan". I sydøst derfor er der et eng, kallet Olsenget, 35 mælinger, langs Verdalselven. Sagnet siger, at kong Olaf hvilede her dagen før slaget paa Stiklestad, og at levningerne af hans hær ligeledes

rastede der dagen efter slaget; de døde bleve kastede i den bekk, som rinner ved siden af. Hr. Müller antager, at dette eng meget rimelig paa den tid kan have været en myr og kunde saaledes godt være Stavsmyrene, skjønt det nu hører under Lundskjen. Hertil bemerker hr. Rygh: „at navnet Stuskjen kommer af et ældre navn *Staf*, maa vel ansees som afgjort (jeg ved ikke, hvilken hjemmel der maatte være for *Stafsskineyjar* hos Munch, Middelald. Geogr. 74, men det maa vel i alle fall have været en ældre form). I „*Kirkioskæniom*" (Kirkestuskjen) og „*auskøniom*" i de senere tilføjelser i Asl. Bolts Jordeb. 17 f., ved siden af „*kirkioskiænyom*" fra en ældre tid, ser man, at forkortelsen allerede er begynt. *Eyjar* maa vel forstaaes i samme betydning som det endnu bruges om sletteland ved en elv, som er gjennemskaaret af bekke eller kiler af elven; Stuskjensletten ligger nu ikke mange fod over elven. Og skjen kunde maaske forklares af *skin*, skin, tørke, som i *Skinheimr* i Nannestad, fordi der har været skarp jord, men maa da rigtignok hentyde til et andet strøg end myrene. At et sammensat navn paa en mindre lokalitet har fortrængt et ældre navn, er jo ej sjeldent. Austskjen er vel, som Kirkestuskjen, en part af Stuskjen; Lundskjen kommer derimod vel af et ældre navn Lund."

Inderöen p., Sagshaug s. Den ved Sundnes omtalte (N. F. 642) langhaug blev ifølge hr. F. Bucks meddelelse udgraven i 1848 for at tjene som tomt for det der nu staaende vaaningshus; der fantes i haugen en hel del klinknagler.

NORDLANDS AMT. — Alstarhaug p., Alstarhaug s. Paa Søvik er der ifølge meddelelse fra amtsingeniør V. Christie en hel del smaa runde gravhauger.

OM EN GRAVPLADE AF METAL FRA AASLO.

AF N. NICOLAYSEN.

For et par aar siden erhvervede vort universitets oldsamling 11 forsirede metalstykker af en herværende antikvitetshandler, som igjen havde kjøbt dem paa auktionen efter den i 1868 afdøde kjøbmand Thor Olsen. De forefantes i hans skrabkiste paa Sørengen i Aaslo, hvor de rimeligvis havde ligget i flere aar, og vare i sin tid fundne paa den nævnte ejendom. Dette er den eneste oplysning, som kan gives derom.

Disse stykker ere 1 linje tykke og bestaa af et metal, der synes at nærme sig mere til bronse end egentlig messing, hvis bestanddele som bekjent udelukkende ere kobber og sink; nogen analyse vil her neppe kunne nytte, da stykkerne tydelig vise sig at have været sterkt udsatte for ild, hvorved ogsaa den oprinnelige sammensætning har undergaaet forandring. De ere støbte, muligens saaledes, at allerede formen har haft ogsaa endel af forsiringerne, som man dog i saa fall senere har gaaet efter med gravstikken; de øvrige forsiringer ere tydelig graverede først efter støbningen. Heldigvis kunne stykkerne sammensættes til 4, hvorved en mere samlet tegning fremkommer, og saaledes ere de gjengivne i ⅛ maalestok paa pl. V. Et blik paa den hele fremstilling viser, at vi her utvilsomt have levninger af en af det slags gravplader, der omtrent fra midten af det 13de hundredaar træffes paa flere steder i udlandet og ere merkelige som en af middelalderens interessanteste kunstfrembringelser. Den her omhandlede er den eneste, som hidtil kjennes hos os.

Saadanne gravplader vare overhovedet sjeldne her i Norden. I Finland er der kun en, i Sverige har der været 4, hvoraf en er levnet, og i Danmark 5, hvoraf kun den over kong Erik Menved

og hans hustru, men i beskadiget stand, er bevaret i Ringsted kirke. Alle de øvrige i temmelig stort tal finnes i England, Nord-Tyskland, Belgien eller Frankrige. Kun forholdsvis faa af dem ere afbildede, og det i verker, hvoraf flere her ej kunne overkommes. Da jeg saaledes ikke selv kan have nogen mening om dem, vil jeg her efter Schnaase[1] give en beskrivelse deraf.

Meget kunstrigere og skjønnere, end de udhuggede ligstene, ere de graverede metalplader, hvorpaa tegningen sedvanlig udfylles med mørk harpix og saaledes hæver sig ud fra kobberets eller messingens lysere grunn; undertiden ere ogsaa bogstaver og vaabenmerker udsparede og have beholdt metallets farve, medens bunden omkring dem var fordybet og fyllt med farve. Paa kontinenten bestaa disse gravdækker af en stor plade, som skjuler hele graven og hvorpaa den eller de afdøde i full legemsstørrelse fremstilles under en rig gotisk arkitektur, som er forsiret med mange statuetter og bunden mellem dem med arabeskornamenter og tæppemønstre, saaledes at intet sted bliver tomt og betydningsløst. I England derimod, hvor saadanne messingplader (*brasses*) vare meget yndede fra det 14de ligetil det 16de, endog det 17de hundredaar, ere kun enkelte dele, saaledes den begravnes figur, de mulig forhaandenværende bifigurer, vaaben, indskrifter eller arkitekturverk, graverede paa mindre plader, som ere nedlagte i en underliggende gravsten. Man ved, at saadanne messingplader i England først bleve fabrikerede efter aaret 1639, medens de indtil den tid under navn af Kölnerplader (Cullen plates) hentedes fra fastlandet, altsaa oprinnelig vel fra Tydskland, senere maaske fra Flandern, og dette maatte anbefale den omtalte fremgangsmaade ved deres anvendelse. Paa disse indlagte stykker er da graveringen for det meste udført i England selv. Derimod ere de faa fullstændige plader, som finnes der, af en saa afvigende stil, at de selv efter Engelskmænds mening maa være arbeidede i udlandet. Hvor dette fant sted, er endnu ikke sikkert.

[1]) Gesch. d. bild. Künste VI, 387 f., 530 f., 559, 602 f.

Engelske arkæologer have tildels peget paa Frankrige, navnlig paa Limoges, som en for sit smukke metalarbeide bekjent egn, tildels paa Flandern, idet man paa undersiden af engelske plader har fundet nedertydske indskrifter. I virkeligheden ere heller ikke saadanne plader, nemlig de, som fuldstændig dække graven, sjeldne hverken i Frankrige eller Belgien, og engelske reisende ville have opdaget en stor overensstemmelse mellem dem og de engelske. Men kun nøjagtige tegninger kunde her give sikkerhed, og disse mangle for begge lande. Vist er det derimod, at de, som findes i Tydskland, navnlig i Lybek og Schwerin, paa det fuldstændigste ligne de i England bevarede fremmede plader ikke alene i tegningens stil, men ogsaa i det arkitektoniske rammeverks enkeltheder og selv i bundens tæppemønster, saa at man ikke kan tvile paa deres oprinnelse fra det samme officin, som, om overhovedet i Tydskland, vel turde søges i Lybek. Thi af 70, 80 plader af dette slags, som hidtil kjennes i Tydskland, er der 25 i Lybek og 14 i de nærliggende Meklenburg og Stralsund. I de andre Østersøegne træffes kun faa, i det øvrige Nord-Tydskland endnu færre, og i Syd-Tydskland synes de aldeles ubekjente. I Finland, Sverige og Danmark vides der ikke at have været mere end 10. Sansynligheden taler saaledes for, at denne teknik har haft sit sæde ved den tydske Østersøkyst, men i hvert fall er skjønheden i disse plader et bevis for smagen og den tekniske dygtighed, og udbredelsen deraf et tegn paa den livlige kunstneriske forbindelse i denne epoke.

Hvad pladernes hovedkarakter og enkeltheder angaar, kan endnu bemerkes følgende. Der er neppe to ganske lige plader, hvad der viser, at de ej ere rene haandverksarbeider, men at kunstneriske kræfter have været virksomme ved deres frembringelse. En nøjagtig portrætlighed med den afdøde kunde paa grund af den rene omridstegning ikke væntes, dog spores ogsaa her en bestræbelse for at individualisere. Anordningen og de ornamentistiske detaljer ere ved alle meget overensstemmende; den afdøde er altid fremstillet en face, med rolig holdning, enten staa-

ende eller liggende, thi dette kan være nogen tvil underkastet, biskoper altid med den højre haand udstrakt til velsignelse; det afskaarne skjeg er antydet ved punkter, vel for nogenlunde at erstatte den manglende modellering paa den brede ansigtsflade; den omgivende rige gotiske nische er forsiret med apostle, profeter og hellige og afsluttes over hovedet med en mere eller mindre fortrykt spidsbue, som bærer et galleri, hvorpaa der ved musicerende eller med røgelsekar svingende engle fremstilles optagelsen af den afdødes sjel i himmelen paa en symbolsk maade, saaledes at figuren hæves opad i et klæde, hvorpaa den staar. Intet sted paa pladen er ladet ubenyttet, og tegningen af alle bifigurer, skjønt let udførte, er altid sikker og virksom. De skjeggede apostle og profeter ere fulle af verdighed i sine lange gevanter, som tvangløst slutte sig til legemets bøjninger; de musicerende, med røgelsekar svingende eller med tilbagebøjet hoved længselsfullt opadskuende englefigurer ere helt igjennem tiltalende, deres figurer med fullere former end ofte ellers i denne epoke og linjeførelsen af deres gevanter ligesaa stilfull som natursann. Ogsaa det fantastiske element bliver her tilfredsstillet ved figurer af griffe og andre fabelvæsener i bundens tæppemønster; heller ikke humoren er udestængt, men tør vove sig frem paa mindre iøjnefaldende steder, navnlig ved den arkitektoniske rammes fod. Paa en lybsk biskops gravplade fremstilles saaledes en legende med genreagtige scener, paa en i Schwerin en jagt, paa en anden sammesteds endog en roman, en jomfrus bortførelse af en villmand. Om dette valg retferdiggjøres ved en symbolsk betydning, maa staa derhen; i hvert fall kan en saadan ikke tillægges de enkelte skikkelser af riddere og damer med tegn paa selskabelig moro, med kranse, smaa ikorn og lignende, som paa visse steder gjentage sig for at udfylle arkitekturverket.

Vende vi os nu til de foreliggende stykker, kan det for det første tydelig sees, at disse ej have været anbragte paa den maade, som efter hvad ovenfor er omtalt var ejendommelig for England, eller saaledes, at de kun paa enkelte steder vare nedlagte i grav-

stenen, hvorimod vi her have levninger af en plade, der har dækket over hele graven, ligesom de, der ellers træffes paa fastlandet. Det er ogsaa klart, at stykket no. 4 med sin nederste kant har sluttet sig til den øverste kant af no. 1, om man end ikke, som nedenfor skal omtales, kan bestemme, paa hvilket sted af breden tilslutningen fant sted, og fremdeles da hovedfiguren (no. 1) er gjengivet i legemsstørrelse, saa har hele pladen oprinnelig, ligesom andre lignende, haft en længde af omkring 4 alen. Det kan endelig sees af de naglehuller med 1 linjes tversnit, som findes paa 2 stykker (no. 1 øverst og no. 4 nederst), at pladen ligesom ofte ellers, f. ex. den i Ringsted kirke, har været fæstet til en underliggende plade. Derimod er der intet, hvoraf man kan slutte sig til, om pladen, ligesom saa mange andre af det slags, har haft en kant med indskrift; heller ikke lader dens brede sig bestemme, da det ingenlunde, som nedenfor nærmere skal omtales, med sikkerhed kan siges, om den kun har været enkel eller var lagt over to afdøde. Forresten træffe vi her den samme slags teknik, som paa fastlandets ovenfor karakteriserede plader, den samme anordning i hovedfigurens stilling, samme behandling af skjegget (no. 1), samme hovedanordning med et rigt arkitektonisk udstyret galleri (no. 4), der som allerede berørt har haft sin plads over no. 1, og hvorpaa sees den samme symbolske fremstilling af sjelens opfart til himmelen, medens der dog her synes nogen forskjel fra, hvad man maaske ellers oftest ser, f. ex. paa Erik Menveds gravplade i Ringsted kirke, idet figuren ikke omgives af gevant, men er aldeles nøgen; endelig træffe vi ogsaa her det samme element af forskjellige slags fabeldyr (se no. 1 øverst og no. 2). Naar jeg holder mig til de tegninger af saadanne plader, som jeg kjenner, er denne meget forskjellig fra en i Brygge[1], en anden tilforn i Ribe[2] og en tredje i Vester Åkers sogns kirke i Sverige[3]; derimod har den meget tilfælles med Erik Menveds og

[1]) Semper's der Stil I, 170.
[2]) Suhms Danm. Hist. XIII, 516.
[3]) Upplands Fornminnesfören. tidskr. I, 98.

hustrus gravplade i Ringsted kirke[1], en anden i Stralsund[2] og en tredje i Thorn[3].

Der kan ikke være nogen tvil om, at pladen maa være yngre end 1300, og naar man tager hensyn til stilen, navnlig i de arkitektoniske dele og ornamenterne, og sammenligner den med andre lignende plader, hvis alder vides, bliver det ligesaa lidet tvilsomt, at den maa være ældre end 1400; der synes heller ikke noget til hinder for, at den kan skrive sig fra tiden før 1350. Af den maade, hvorpaa hovedfiguren (se no. 1) er betegnet, kan det sluttes, at vi her hverken have nogen kongelig eller geistlig person. Derimod lader det sig, som oven berørt, ikke bestemme med sikkerhed, om pladen kun var enkel, eller med andre ord, om hovedfiguren har haft ogsaa en kvinnelig figur eller sin hustru ved siden af sig. Vel kan der, som anført, ikke være nogen tvil om, at stykket no 4 har staaet over no. 1, og naar begges kanter stilles sammen, passe de meget vel til hinanden, saaledes at midtlinjen af ansigtet i no. 1 ogsaa faller igjennem den øverste store roset og det nederste bladornament paa no. 4 eller midt igjennem nischen, hvor sjelens opfart fremstilles. Men stykket no. 4 kan ogsaa tænkes at have staaet længer til højre over en derværende afbildet kvinnelig figur. Hvad der kunde tale for det sidste er, at formerne af figuren i nischen paa no. 4 synes at være kvinnelige. Spørsmaalets afgjørelse beror saaledes herpaa. Fremstiller den sidstnævnte figur en mand, har pladen følgelig kun været enkel, i modsat fall derimod dobbel.

Da stykkerne, som oven bemerket, ere fundne paa Sørengen, bliver det sansynligt, at de maa hidrøre fra en grav i Mariekirken. Og naar vi skulle vove nogen gjetning om, hvem den afdøde var, ligger det ikke saalangt borte her at tænke paa kong Haakons dronnings morfader den rügiske fyrste Vitslav, der ifølge sin egen bestemmelse blev begraven i begynnelsen af 1303 foran højalteret

1) Kongegravene i Ringsted kirke s. 33—37.
2) Kugler's klein. Schrift. I, 787.
3) Vogt's Gesch. von Preussen VII.

i den nævnte kirke[1], især da han netop var fra den kant af Tydskland, hvor det heromhandlede slags gravplader oftest træffes; thi der kan neppe være nogen tvil om, at pladen er et udenlandsk arbeide. Men hele denne gjetning har, som det vil sees, kun nogen gyldighed under den forudsætning, at pladen var enkel.

Naar vi til slutning atter kaste et blik paa afbildningen og dvæle noget nærmere navnlig ved bladforsiringerne med deres korrekte, skjønne stil (se no. 1 og 4), og ved de mindre figurer og linjerne i deres gevanter (no. 2, 3 og 4), viser det sig, at den kunstner, som har udført dette arbeide eller gjort tegningen dertil, sikkerlig ej har indtaget noget lavt trin i sin kunst. Denne plade kan saaledes vistnok maale sig med de bedste i sit slags. Saameget mere maa vi beklage, at tiden kun har levnet os et forholdsvis lidet brudstykke deraf.

---

1) Aarsb. f. 1869 s. 182, 200.

AARSBERETNING FOR 1870.

Siden forrige Aarsberetning blev afgiven, er Foreningens Samling forøget med 6 Blade Tegninger af Statskonduktør Bull, fremstillende Aals Kirke i Hallingdal, og 11 Blade af Arkitekt Thrap-Meyer. De sidste knytte sig til følgende 19 Kirker: Sande, Hæm, Vaaler, Andebo, Ramnes og Hedrhem i Jarlsberg og Larviks Amt, Hviteseid, Gjerpen, Hollen og Nes i Bratsberg Amt, Søndeled, Holt, Tromø, Øiestad, Fjære, Thvet og Veigusdal i Nedenes Amt, og Oternes i Lister og Mandals Amt. Desuden har Adjunkt M. Arnesen i Frederikshald haft den Godhed at skjenke Foreningen Tegninger af 50 for en stor Deel hidtil ukjendte Helleristninger i Smaalenene. Ligeledes har Arkitekt P. Blix i Bergen vist Foreningen den Opmerksomhed, at oversende en med Tegninger ledsaget Beretning om den Restauration af Sakristiet ved Bergens Domkirke, som under hans Ledning og efter Arkitekt Christies Plan er udført i forrige og indeværende Aar.

Ved Direktionens Mellemkomst er for Universitetets Oldsamling erhvervet en Vævsten (Kljaasten) med en korsdannet Fordybning, hvori er indlagt et Jernkors, og en liden Blyplade med Runeindskrift, fundne sammen ved Loms Prestegaard, et gammelt Kristusbillede fra Romedal Kirke, en Døbefont fra Solum Kirke, samt en Lerurne og nogle Jernsager, fundne paa Hedrhem Prestegaard; endvidere for Bergens Museum en Stenøx funden paa Vaglemoen ved Stavanger, endel Sager fra ældre Jernalder, fundne ved Stordø Seminarium, samt et Stykke af en Altertavle fra Suldals forrige Kirke og en Lerurne, funden i en Gravrøs paa Mo i Førde.

Paa sin sedvanlige Reise ifjor lod Direktionens Formand gjennemgrave og restaurere den store med opreiste Stene omgivne Kreds paa Elgesem i Sandeherred og undersøge 18 Gravhauger

sammesteds; endvidere blev Stenkredsen paa Agnes ved Larvik udgraven og restaureret samt 13 Gravhauger udgravne paa Hovtun og Fisketjøn i Suldal og ligeledes en saadan Haug paa Sætrang i Norderhov. Endelig lod Professor O. Rygh med Bidrag af Foreningen udgrave 66 Gravhauger ved Braaten paa Ringerike og Adjunkt K. Rygh 24 Hauger eller stenlagte Kredse i Verdalen. Alle de ved disse Undersøgelser fremkomne Oldsager ere overdragne til Universitetets Samling eller til Videnskabernes Selskab i Throndhjem, hvorhos udførlig Beretning derom vil ledsage nærværende Aarsberetning. Det har ved disse Udgravninger atter vist sig, hvor udbredt den ældre Jernalder var paa forskjellige Kanter af Landet, ligesom det derved endmere har bestyrket sig, at de flade Røser med omlagte større Stene tilhøre samme Tidsalder, og at de med opreiste Stene omgivne runde eller aflange Pladse (de urigtig saakaldte Domringe eller Thingkredse) ere Begravelser fra Jernalderen, sandsynligvis oftest eller maaske udelukkende fra dens ældre Periode. Blandt de fundne Sager kan fremhæves en Sten med ældre Runer, som blev truffet i en Gravhaug paa Elgesem, hvad der atter giver Haab om, at lignende for det ældste nordiske Sprog højst vigtige Mindesmerker ogsaa i Fremtiden ville findes ved Aabningen af flere af de utallige endnu urørte Hauger rundt om i Landet. Ligeledes fandtes forskjellige Redskaber fra yngre Jernalder i en trekantet Haug paa Hovtun i Suldal. Saavidt bekjendt, er dette første Gang, man her i Landet har truffet Noget, som med Sikkerhed vidner om den Tid, dette Slags Hauger tilhøre, ihvorvel man maatte kunne slutte sig dertil af Erfaringer fra Sverige, ved Aabningen af lignende Fornlevninger.

Paa den Reise, Arkitekt Christie foretog i Foreningens Anliggender, aftegnede han flere gamle Stuebygninger i Hardanger og Hallingdal, hvor han og i Aals Kirke opdagede nogle merkelige Malerier fra Middelalderen. I denne Anledning henvendte Direktionen sig til Sognepresten, som velvillig lovede at sørge for, at hverken de nysnævnte Malerier eller lignende, som findes i Thorpe Kirke i samme Prestegjeld, blive beskadigede, og at Direktionen i betimelig Tid skal faa Underretning, hvis der maatte blive Tale

om at foretage Reparationer, hvorved Malerierne kunde befrygtes at ville lide. Paa samme Reise gav Arkitekt Christie Anvisning til Borgunds Kirkes Restauration, som ogsaa foregik under hans Opsyn. Under dette Arbeide blev Bygningen befriet for alle Tilsætninger fra senere Tider, ligesom den blev opskruet og indvendig vasket og Tagbedækningen fornyet, hvor det tiltrængtes. Det staar nu kun tilbage, hvad forhaabentlig vil kunne ske i Løbet af indeværende Aar, igjen at opmure Alterbordet paa dets oprindelige Sted samt at udbedre den gamle Benk, som indvendig løber rundt Sideskibenes Vegge. Derimod har Direktionen anseet det rigtigst, at den Del af Skilleveggen mellem Skibet og Koret, som endnu er levnet, bliver staaende i sin nuværende Tilstand, uden at restaureres, da man ikke med Sikkerhed kan slutte sig til, hvorledes den i sin Helhed oprindelig var, før den blev forandret i det 17de Aarhundrede. Ved Oprydningen af Kirken forefandtes under Gulvet bag Alteret nogle Brudstykker af kirkelige Sager fra Middelalderen, 2 smaa firkantede Træstykker med fint indridsede Runer og endel gamle Mynter og Brakteater. De sidste ere indlemmede i Universitetets Myntsamling og de øvrige Sager i dets Oldsamling.

Den i forrige Aarsberetning omtalte Tagbedækning over Taarnet paa Bergenhus er senere udført af Ingeniørdetachementet. Ligeledes er, hvad den derværende Kongshal angaar, af Arkitekt Christie udarbeidet nye Tegninger til Bygningens Restauration samt Overslag over de dermed forbundne Udgifter, hvorved er taget Hensyn til, at en Del af Murene maa nedtages og igjen opføres, samt at Bygningen efter Ingeniørbrigadens Forslag for Fremtiden skulde afgive Lokale for den militære Gymnastik. Mod denne Benyttelse har Direktionen ikke fundet Noget at indvende, da derved kun en Del af den nye paatænkte Indredning og i et uvæsentligt Punkt kommer til at undergaa nogen Forandring, medens der paa den anden Side er Grund til at tro, at den bevilgende Statsmyndighed vil være villigere til at yde de til Restaurationen fornødne Midler, naar Bygningen kan gjøres brugbar for det Offentlige. Meningen var, at Restaurationsspørgsmaalet skulde have været forelagt Storthinget

under den sidst afholdte Session, men paa Grund af Omstændighederne maatte det opsættes til næste Gang.

Fra Finnaas Heredsstyrelse har Direktionen modtaget Forespørsel, om Foreningen vilde afkjøbe Kommunen Moster gamle Kirke. Gjennem derom indledet Brevvexling viste det sig imidlertid, at Sognets nye Kirke skal opføres paa et andet Sted og desuden, at man har tænkt ogsaa i Fremtiden at benytte den gamle Bygning ved visse Leiligheder. Da som Følge heraf den gamle merkelige Kirke bliver staaende uforandret, uden at der i saa Henseende kan siges at finde nogen Opofrelse Sted fra Kommunens Side og den tillige skal benyttes paaen passende Maade, har Direktionen ikke fundet nogen Opfordring til at imødekomme Heredsbestyrelsens Ønske.

Efterat Direktionen for Bergens Museum havde fremsat et Forslag angaaaende Fordelingen af Oldsager, som Foreningen maatte erhverve, har Direktionen i sin Svarskrivelse af 28de Januar d. A. derom udtalt sig saaledes som følger:

I en Skrivelse af 13de d. M. har den ærede Direktion henstillet til Foreningens Direktion at fordele de „Antikviteter og andre Gjenstande,“ som Selskabet erhverver, paa den Maade, at Universitetet erholder Sager, som hidrøre fra Kristiania og Hamar Stifter samt Kristiansands Stift indtil Lindesnaes, Videnskabernes Selskab i Throndhjem Sager fra Throndhjems og Tromsø Stifter, og Bergens Museum Gjenstande fra den øvrige Del af Riget. Naar det derhos foreslaaes, at denne Fordelingsmaade ikke alene skulde gjelde Fremtiden, men ogsaa komme til Anvendelse paa Sager, som Foreningen maatte have erhvervet i de to senest forløbne Aar, kan dette kun være ment under den Forudsætning, at disse Sager endnu ere i Direktionens Haand; men da Fordelingen deraf i Virkeligheden forlængst har fundet Sted, vil det letteligt indsees, at selv om man nok saa meget følte sig tiltalt af de foreslaaede Regler og i Tilfælde af at et Brud paa disse maatte være foregaaet, saa lader det sig ikke gjøre at kræve tilbage af en Samling, hvad den paa saadan Maade allerede har erhvervet.

Som det synes, søger Direktionen en Støtte for sit Forslag i § 10[1] af Foreningens Love. Men herved kan for det første bemerkes, at denne Paragraf ikke undtager nogen af Landets offentlige Samlinger, medens efter Direktionens Forslag Arendals Museum vilde blive udelukket, og dernæst ligger det vistnok meget nær at tænke sig, at naar Loven ikke gjør Direktionens Bestemmelse om Fordeligen af erhvervede Sager afhængig af andet end hvad Direktionen selv „maatte finde mest passende," saa er dette netop med Hensigt, fordi der, foruden andre Omstændigheder f. Ex. Vanskeligheder ved en Gjenstands Transport kan være rent, arkæologiske Grunde tilstede, som gjøre det ønskeligt at jordfundne Sager eller andre Antikviteter indlemmes i en anden Samling, end just den, som ligger i vedkommende Strøg. Det vil derhos altid blive forbundet med stor Vanskelighed at optrække skarpe geografiske Grændser i den her omhandlede Hensende.

Hvad der især har bevæget den ærede Direktion til at fremsætte det anførte Forslag, er vel den Mening, at Foreningen i sin Virksomhed for at faa Sager af antikvarisk Interesse indlemmede i Landets offentlige Samlinger ikke noksom har seet paa Bergens Museums Bedste. Dette viser sig tydeligst i Skrivelsens Slutning, naar det fremhæves, „at Gjenstande, som hidtil fra Foreningen ere blevne overgivne til Bergens Museum, ere kun Ubetydeligheder i Forhold til Medlemmernes Bidrag paa Vestlandet." Selv den her anvendte Maalestok er meget vilkaarlig og kunde til Nød kun opstilles under Forudsætning af, at baade Foreningens Medlemmer og Antikviteterne vare jævnt fordelte over det hele Land, men, som bekjendt, er dette saa langt fra Tilfældet, at begge som oftest staa i et omvendt Forhold til hinanden, og naar Vestlandets Bidrag til Foreningen, som det synes, tillægges en vis Betydning ved Siden af det øvrige Land, kan dette heller ikke ansees tilstrækkelig begrundet. Navnlig har Medlemmernes Antal i Bergen, end-

[1]) Denne er saa lydende: „De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efterat være afbenyttede, til en af Rigets Oldsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende."

dog da det var højest, i 1864, været lidet i Forhold til Rigets øvrige største Byer. Dette har imidlertid ikke faaet nogensomhelst Indflydelse paa Direktionens her omhandlede Virksomhed, som i sin Helhed bedst vil kunne bedømmes af den medfølgende Oversigt.

Det vil af denne Oversigt sees, ikke alene at alle Gjenstande af antikvarisk Interesse, som hidtil lode sig erhverve i Bergens Stift, ere, med Undtagelse af de omtalte Sager fra[1] Aardals og Borgunds Kirker, enten allerede blevne Museets Ejendom eller ville blive det under gunstige Omstændigheder i Fremtiden, men ogsaa, at Direktionen har udstrakt sin Virksomhed for Museets Berigelse til flere Strøg udenfor Bergens Stift navnlig til Stavangers og Nordlands Amter og Romsdalen, hvorved desuden maa bemerkes, at hvad der fra de sidstnævnte Strøg ved Foreningens Mellemkomst ellers er indsendt navnlig til Universitetets Antikvitetssamling, ikke vidner om nogen Begünstigelse af denne Samling. Hertil kan endnu føjes, at Bergens Museum ogsaa i en anden Henseende har nydt et Fortrin. Da der nemlig er nok af Krav tilstede, som i andre Retninger lægge Beslag paa Foreningens ikke overflødige Midler, har Direktionen, naar den for at kunne erhverve en Gjenstand var nødt til at gjøre noget Udlæg enten i Form af Indkjøbspris eller paa anden lignende Maade, troet at burde søge saadanne Udgifter erstattede af den Samling, hvortil Gjenstanden blev overdragen. Herpaa har ogsaa Universitetets Antikvitetssamling altid gaaet ind, medens Bergens Museum har erklæret sig uvillig dertil. Direktionen har derfor i saadanne

[1]) nemlig, som det heder i den ovennævnte Oversigt, nogle „Smaasager, der fandtes i 1870 i Borgunds Kirke og som, dels fordi de allerede vare indkomne hertil og dels med Hensyn til visse Sammenligningspunkter, som et Par af dem frembød med Sager i Universitetets Antikvitetsamling, skjenkedes til denne, samt endel Mynter og Brakteater, der fremkom dels i 1867 ved Nedtagelsen af Aardals Kirke dels i 1870 i Borgunds Kirke sammen med de ovennævnte Sager og som overdroges til Universitetets Myntkabinet i Henhold til den af dettes Bestyrer og af Finantsdepartementet udstedte Rundskrivelse af 15 April 1867, hvoraf et Exemplar vedlægges.“

Tilfælde fundet sig bevæget til at frafalde sin Fordring, dog alene paa Grund af den mindre gode økonomiske Forfatning, hvori Museet, efter hvad den ærede Direktion har oplyst, befinder sig. Hidtil har saadan Eftergivelse fire Gange fundet Sted, nemlig ved den i 1861 indsendte udskaarne Stok fra Hvale i Sogndal, i 1866 ved Runestenene fra Gimsø og Manger, og i 1870 ved Altertavlen fra Høgsfjord.

Af alt dette fremgaar saaledes, at det neppe med Føje vil kunne siges, at Foreningens Direktion har tilsidesat Bergens Museum for nogen anden offentlig Samling. Men selv om dette havde været Tilfældet, finder Direktionen paa Grund af det ovenanførte dog ikke tilstrækkelig Opfordring til enten at binde sig selv for den tilbagestaaende Del af sin Funktionstid til den foreslaaede Fordelingsmaade eller at lægge saadanne Baand paa de følgende Direktioner ved for næstkommende Generalforsamling at fremsætte Forslag til Forandring af § 10 i Foreningens Love. Derimod vil det fremdeles, ligesom tilforn, være Direktionen kjært at kunne bidrage sit til, at de Antikviteter, som hidrøre fra Bergens Stift, indlemmes i Bergens Museum, samt at dette i Regelen ogsaa bliver Tilfældet med Hensyn til Sager fra Stavangers Amt og efter Omstændighederne ved Gjenstande fra flere andre Strøg af Riget.

Da Nedtagelsen eller Ombygningen af ældre Kirker i flere Henseender kan berøre Foreningens Interesser, maa det selvfølgelig være Direktionen magtpaaliggende at blive bekjendt med Beslutninger derom, inden Arbeidet kommer til Udførelse. For Kristiania Stifts Vedkommende har ogsaa dels dets Stiftsdirektion dels enkelte af dets Prester oftere vist Foreningen den Opmerksomhed at give Direktionen Underretning om, naar Foretagender af nævnte Slags vare paatænkte. Desuden saa Direktionen sig i flere Aar istand til at iagttage, hvad der i den omhandlede Henseende maatte paakræves, ved den tilfældige Omstændighed, at to af Foreningens Direktører tillige vare Medlemmer af Direktionen for Kunst- og Tegneskolen og saaledes paa Grund af de Erklæringer, som Kirkedepartementet afæskede Skolens Direktion angaaende indsendte Kirketegninger, havde Anledning til at blive be-

kjendt med, naar en ældre Kirke skulde nedtages eller ombygges. Efterat imidlertid dette Forhold til Skolen ved dens Omorganisation i 1869 ophørte, blev det en ren Tilfældighed, om Direktionen i betimelig Tid fik Kundskab angaaende Foretagender af omhandlede Slags, og Foreningen kunde saaledes komme til at staa værgeløs ligeoverfor de største Vandalismer. Erfaringer fra ifjor have ogsaa allerede vist dette, navnlig med Hensyn til Fane Kirke ved Bergen, idet man først, efterat dens Ombygning næsten var fuldført, fik nogen Kundskab derom, hvad der visselig maa beklages, da Bygningen under en skjønsom Arkitekts Behandling meget vel kunde blevet hensigtsmæssig og tiltalende for Menigheden uden at dens arkitektoniske Karakter og arkæologiske Betydning udslettedes. For i Fremtiden at sættes istand til at varetage de her omhandlede Interesser udbad Direktionen sig derfor i Skrivelse af 29 Septbr. 1870 til Kirkedepartementet den Bistand, „at Landets samtlige Stiftsdirektioner ved Cirkulære fra det kongelige Departement, blive paalagte, naar endelig Beslutning af Vedkommende maatte være fattet angaaende Nedtagelsen eller Ombygningen af en ældre Kirke, at give Direktionen Underretning derom snarest mulig." Kirkedepartementet har ogsaa imødekommet denne Direktionens Anmodning og under 23 Januar dette Aar udsendt et Cirkulære med det anførte Indhold.

Direktionen har for flere Aar siden ved Leilighed udtalt sig imod, at der udgives Love, hvorved en Ejer under Straffetrusel betages Raadigheden over de paa hans Ejendom beliggende Oldtidslevninger, idet man fandt baade at dette vilde være et for stort Indgreb i Ejendomsretten og at Budets Overholdelse vanskelig lader sig kontrollere, selv om der hos os som i de fleste af Europas øvrige Lande var ansat nogen med offentlig Myndighed udstyret Person i antikvarisk Retning. Direktionen er fremdeles af denne Mening. Ganske anderledes stiller Sagen sig derimod, hvor Staten er Ejer af Jorden eller Udførelsen af offentlige Arbeider kommer i Berørelse med Oldtidslevninger. For at bidrage sit til at forhindre Ødelæggelsen af disse var det ogsaa, at Direktionen i sin Tid henvendte sig til Kirkedepartementet, som paa Grund

deraf samtidig med at meddele den kgl. Resol. af 6 Juli 1861[1] til Landets Overøvrigheder anmodede disse om at lade udgaa „en Opfordring til de dem underordnede Embeds- og Bestillingsmænd om at afgive Indberetning direkte til Direktionen saavel i betimelig Tid, naar det maatte kunne komme til deres Kundskab, at noget Oltidsmindesmerke agtes borttaget og navnlig nogen Gravhaug udgraven i deres respektive Distrikter, som om de antikvariske Fund m. v., der maatte gjøres tilfældigvis eller hvor der ikke var noget ydre Merke tilstede, som kunde lade formode, at saadanne Sager der vare nedlagte.“ Nogen Frugt af denne Opfordring viste sig imidlertid kun i de nærmest paafølgende Par Aar og var i det hele taget af mindre Betydning. Heller ikke har Direktionen hidtil sporet nogen synderlig Virkning af det eneste Bud, Vejloven af 15 Septbr. 1851 § 29,[2] hvorved der fra Lovgivningens Side er sørget for Oldtidslevningers Bevaring. Grunden hertil er, efter den Erfaring, Direktionen i den senere Tid har gjort, at Lovens Bestemmelser som oftest ikke iagttages. Som Følge heraf udgjøre de Oldtidslevninger, der i Anledning af Vejarbeider aarlig udslettes eller beskadiges, endnu en betydelig Del. Direktionen indrømmer, at der kan tænkes Tilfælde, hvori det vilde være en urimelig Fordring, at man af Hensyn til en mangen Gang ubetydelig Oltidslevning skulde give en Vej- eller Jernbanelinje nogen Afvigelse fra den Retning, som Forholdene maatte tilsige, eller forbyde Benyttelsen af en Gravhaug til Vejfyld, hvor denne

[1]) Herved blev bestemt, „at der naadigst meddeles den, hvem Direktionen for Selskabet til Norske Fortidsminders Bevaring dertil bemyndiger, Tilladelse til, indtil Videre paa Staten tilhørende eller dens Bestyrelse underlagte Ejendomme at foretage antikvariske Undersøgelser og Udgravninger, forsaavidt disse kunne finde Sted uden Hinder for vedkommende Ejendoms hensigtsmæssige Benyttelse, uden Udgift eller Tab for det Offentlige og uden Indgreb i erhvervede private Rettigheder.“

[2]) Denne lyder saaledes: „Oldtidslevninger maa i Anledning af Vejarbeider i intet Tilfælde tilintetgjøres eller beskadiges, uden at Ejerens Samtykke og Amtmandens Bestemmelse i Forvejen er indhentet.“

ikke uden altfor stor Vanskelighed paa anden Maade kan tilvejebringes. Men disse og lignende Tilfælde kunne vistnok henregnes til de sjeldnere, og Foreningen vil under saadanne Tilfælde finde sig tilfredsstillet, naar kun Direktionen maatte blive gjort bekjendt med Sagen, førend Arbeidet iverksættes, da man derved i alle Fald faar det i sin Magt at træffe de Forføjninger, som i denne Henseende maatte ansees ønskelige. For at bidrage sit til en Forandring af de nu stedfindende uheldige Tilstande i ovennævnte Retning, henvendte Direktionen sig under 28 Oktbr. 1870 til Indredepartementet med Anmodning om „at Efterlevelsen af Budeti Vejlovens § 29 maatte blive indskjerpet, saaledes at i alle Tilfælde, hvori man paa Grund af Vej- eller Jernbanearbeider ser sig nødsaget til at borttage eller beskadige Oldtidslevninger — derunder naturligvis indbefattet ikke alene Gravhauger af Sand eller Sten men tillige Stensætninger og Rune- eller Bautastene —, Ejerens Samtykke og Amtmandens Bestemmelse i Forvejen indhentes, samt desuden at vedkommende Embeds- eller Bestillingsmand paalægges, naar Sagen endelig er afgjort, i betimelig Tid inden man skrider til Arbeidets Udførelse at gjøre Indberetning derom direkte til Foreningens Direktion.“ Hertil kan føjes, at Direktionen ikke har nogen Grund til at betvivle, at dens Ønske i omtalte Henseende vil blive opfyldt fra Departementets Side, naar Sagen sandsynligvis med det første kommer til Afgjørelse.

Direktionen har ofte ønsket, at en Filialafdeling af Foreningen ligesom den i Throndhjem kunde blive oprettet for Vestlandets Vedkommende og navnlig i Bergen. Da det derfor i en Underhaandsmeddelelse fra Bergen ifjor var udtalt som en Formodning, at flere af Foreningens derværende Medlemmer havde Interesse for Sagen, blev denne efter Opfordring fra Direktionen tagen under Forhandling, hvorved det viste sig, at et saadant Ønske var enstemmigt blandt Medlemmerne. Paa Grund heraf har Direktionen anmodet om, at en Filialafdeling, omfattende Foreningens Medlemmer i Bergens Stift, maatte blive konstitueret og Bestyrelse derfor valgt.

Ogsaa iaar har Foreningen tabt et af sine ældste Æresmedlemmer, idet de nordiske Historieforskeres Nestor, Konferensraad

Werlauff i Kjøbenhavn, nylig er afgaaen ved Døden. Med en næsten ligesaa levende Interesse for Norge som for sit eget Fødeland forbandt han stor Lærdom og en Virksomhed, der har sat sig Minder af blivende Betydning for begge Landes historiske Videnskab.

Direktionen beklager, at Udgivelsen af Foreningens Aarsberetning for 1869 ved flere uheldig sammenstødende Omstændigheder blev betydelig forsinket, men haaber paa Grund af de trufne Forføjninger, at dette ikke vil blive Tilfældet i Fremtiden.

Af de til Foreningen af Storthinget bevilgede 800 Spd. aarlig er 500 Spd. efter Bestemmelsen udbetalte til Antikvar N. Nicolaysen

Revisionen har ikke fundet Noget at bemerke hverken ved Hovedforeningens eller Filialafdelingens Regnskab for 1870 og heller ikke ved Regnskabet over det antikvariske Reisefond for samme Aar.

Regnskabet for Tidsrummet fra 1 Januar 1870 til 18 Juni 1871 viser en samlet Indtægt af 883 Spd. 86 ß nemlig:

Kassebeholdning for 1869 .	417 Spd.	68 ß	
Hans Maj. Kongens Bidrag .	35 —	„ -	
Kontingenter og Restancer .	429 —	48 -	
Indvundne Renter	1 —	90 -	
			883 Spd. 86 ß

Udgifterne vare:

1. Anvist til Filialafdelingen .	5 Spd.	18 ß	
2. Sekretærløn for 1870 og 1871	70 —	„ -	
3. For Erhvervelse af en Altertavle i Høgsfjord	5 —	„ -	
4. Adjunkt Bendixens Reise .	1 —	24 -	
5. I Anledning af Fredlysningen af de saakaldte Døsjer paa Hauge i Klep	17 —	48 -	
Lateris	98 Spd.	90 ß	883 Spd. 86 ß

	Transport	98 Spd. 90 ß	883 Spd. 86 ß
6.	Bidrag til Adjunkt Ryghs Udgravninger	30 — „ -	
7.	Arkitekt Christies Reise, derunder Udgifter ved Res aurationen af Borgunds Kirke	343 — 3 -	
8.	For Trykning, Lithografering og Indbinding	260 — 90 -	
9.	Porto, Fragt, Inkassation, Avertissementer m. v. . .	43 — 64½ -	
10.	Honorar til Revisor . . .	10 — „ -	
11.	Kassererens Tilkommende .	45 — 42 -	
		831 Spd. 49½ ß	
	Kassebeholdning 18 Juni 1871 .	52 — 36½ -	
			883 Spd. 86 ß

Det antikvariske Reisefond havde ved Afslutningen af forrige Regnskab

	en Kassebeholdning af . . .	249 Spd. 98 ß	
	Opbaaret for Halvaaret 1 Juli —31 Decbr. 1870	150 — „ -	
			399 — 98½ ß
	Derimod anvendt:		
1.	til Reiseudgifter	130 Spd. 113½ ß	
2.	- Udgravninger	136 — 89 -	
			267 — 82½ -
	Kassebeholdning 31 Decbr. 1870		132 Spd. 14½ ß

som med paaløbne Renter indestod i Kristiania Kreditkasse.

N. NICOLAYSEN. O. RYGH. S. BUGGE.
H. HUITFELDT. CHR. CHRISTIE.

FORTEGNELSE

OVER DE MEDFØLGENDE AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

STENALDER.

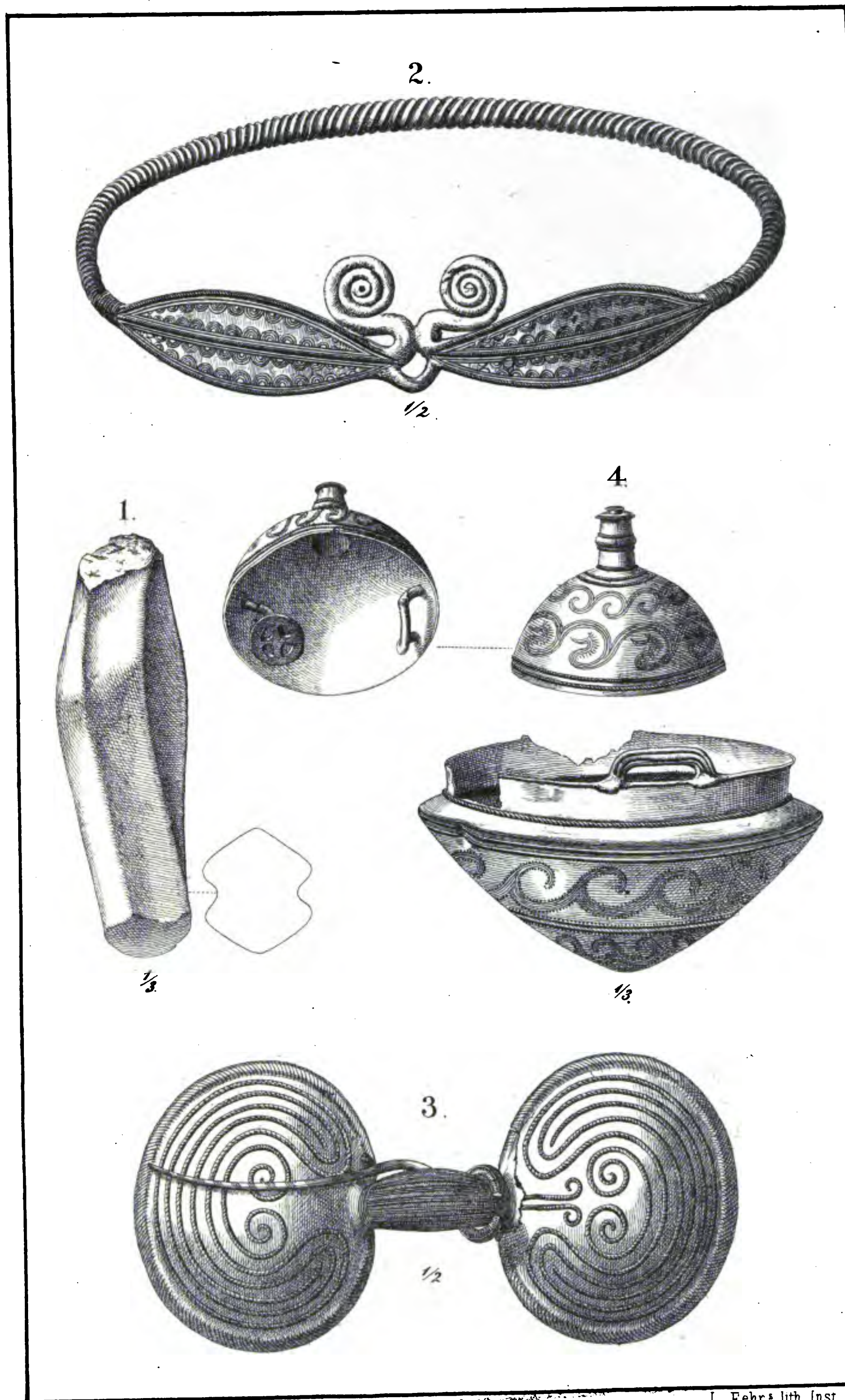
BRONSEALDER.

ÆLDRE JERNALDER (FØR AAR 700).

YNGRE JERNALDER (EFTER AAR 700).

MIDDELALDEREN.

INDHOLD.

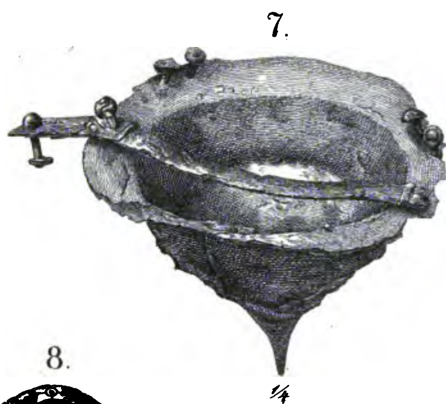
L. Fehr's lith. Inst.

5.

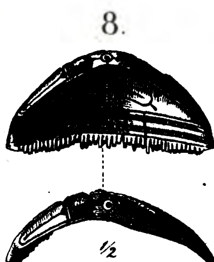
1/3

7.

1/4

8.

1/2

6.

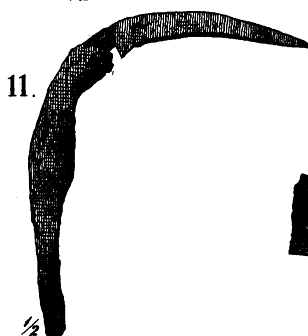
1/2

9.

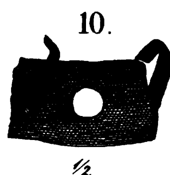
1/2

11.

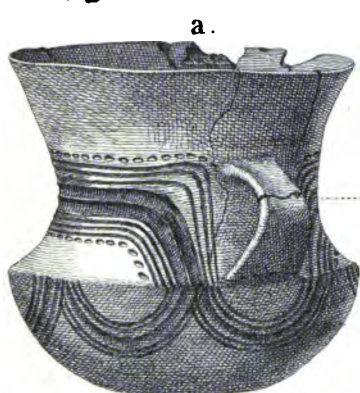
1/2

10.

1/2

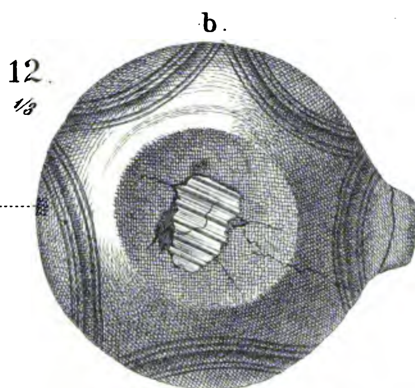
a.

12.

1/3

b.

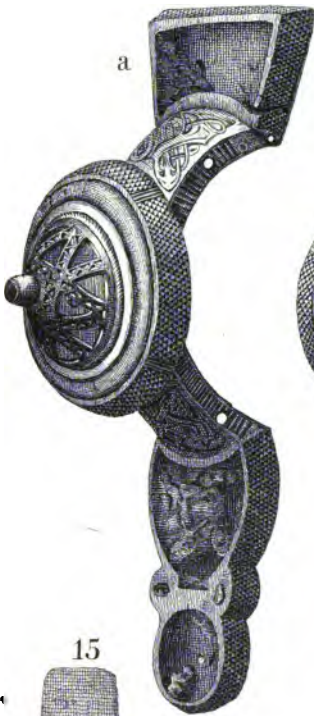

L. Fehr's lith. Inst.

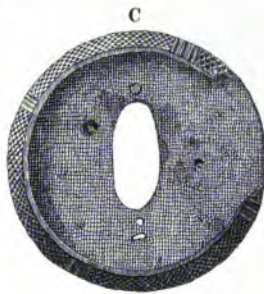
13.

3/7

a

c

b

d

15

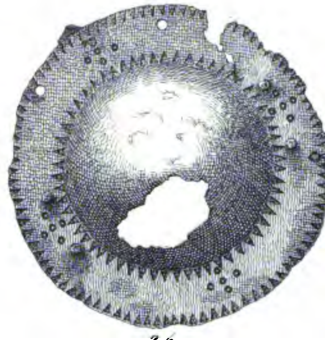
1/3

14.

1/2

16.

2/3

17.

1/2

L. Fehr's lith. Inst.

18.

1/2

19.

1/2

20.

1/1

21.

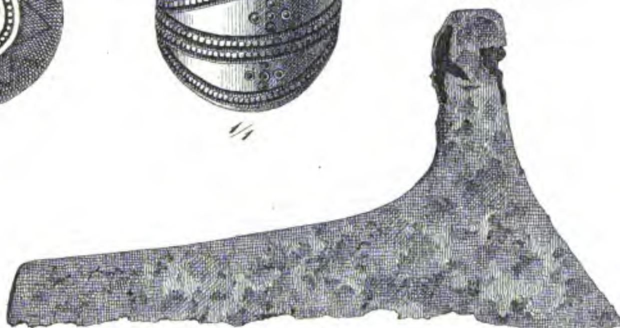
1/1

22.

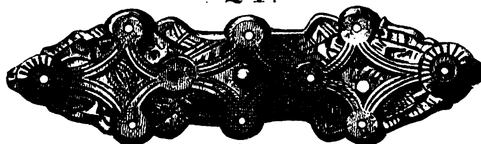
1/1

23.

1/5

24.

1/2.

L. Fehr's lith. Inst

L. Fehr's lith. Inst.

B
a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
x
y
z
æ
œ
a
b
c
d
e
f
g
h
i
j
k
l
m
n
o
p
q
r
s